De Vlaamsche School. Jaargang 2

bron
De Vlaamsche School. Jaargang 2. J.-E. Buschmann, Antwerpen 1856

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_vla010185601_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

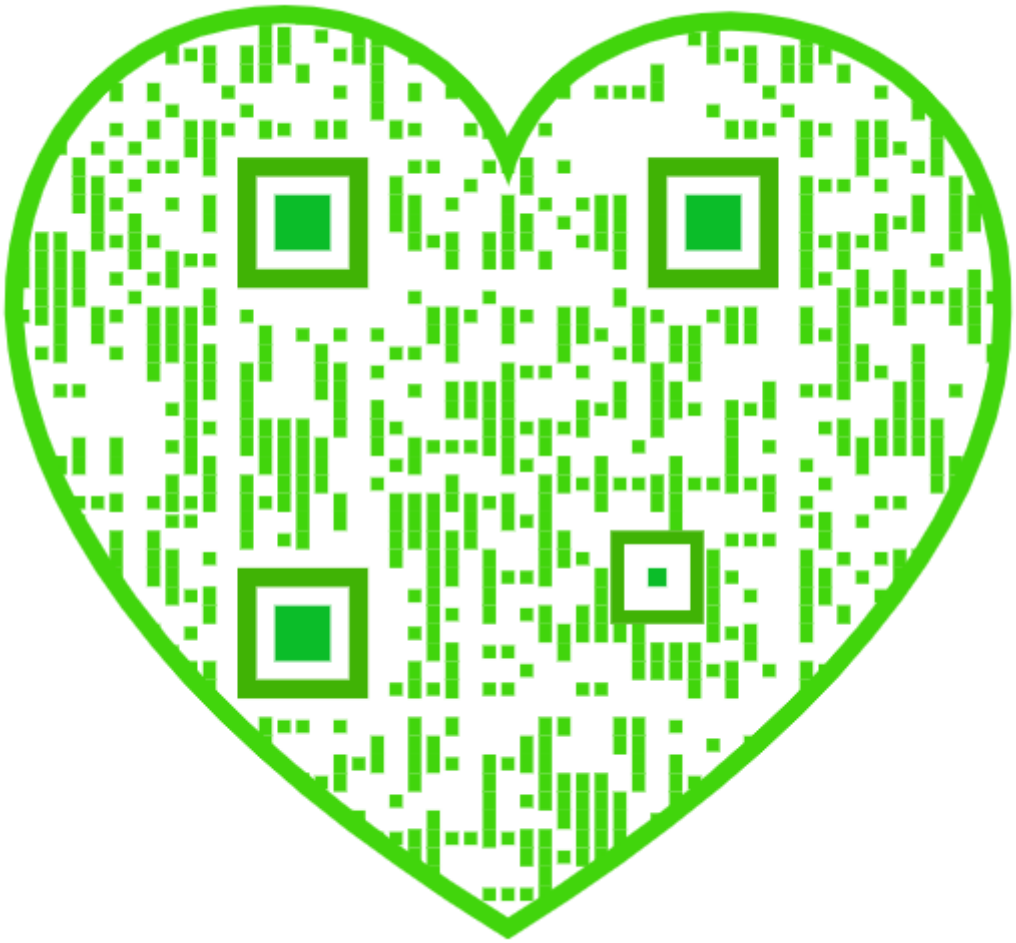

Vaderlandsch lied.

Wie zyn die schilders, ryk aen geest,
Die wondren schiepen om het meest,
   En hoogst in eere woonen,
Wier kunst, alleen volmaektheid naest,
Euroop na eeuwen nog verbaest?
   Dat, Vlaendren, zyn uw zonen!
Door wie uw kroon een luister nam
Dien nog geen ander volk bekwam!

Waer ryst zoo menig torentop
Stout uit den grond ter wolken op,
   Als trotsche gloriestaender;
Waer klonk des dichters vrye toon;
Waer wierp de wetenschap heur troon?
   't Was op uw erve, ô Vlaender!
Waer 't volk reeds 't licht der vryheid zag,
Toen de aerde nog aen boeijen lag!

Wie is dat volk, zoo trouw van aerd,
Dat moed aen deugd en grootheid paert,
   Befaemd, gevreesd sinds eeuwen;
Die mannen met het streng gelaet,
Waerop geen vrees te lezen staet?
   Dat zyn de vlaemsche Leeuwen!
Zy wyken voor geen dwinglandsstoot:
Hun trotsche leus is: Vry of dood!

Zoo is het volk dat, hoog in faem,
Euroop deed buigen voor zyn naem,
   En nog zyn rang doet gelden;
Dat doek en marmer spreken deed,
De kiem der groote kunstschool smeet
   Op Vlaendrens ryke velden,
En daer de zegepalmen bracht,

Door eigen roem, door eigen macht!

Zoo klom het nietig plekje grond
Waer 't ryk der kunsten oorsprong vond,
  Aen de eerespits der volken;
En daer geen land meer lauwren gaert,
Zoo houdt de kunst heur troon bewaerd
  By ons, heur weerdste tolken;
Waer 't jongste kroost voor 't heilig vuer
Nog blaekt met onverflauwden duer!

J. VAN ASSCHE.

Laethem St-Marten, 1856.

Een vreemde heer in een hotel.
(*Vervolg. Zie eerste jaergang, bl.* 180 *en* 188.)

Den volgenden morgend verliet mynheer Abel Grinzel het hôtel, en toen, eene halve uer nadien, de jongste dochter des hôtelhouders op zyne kamer verscheen, om er alles in orde te schikken, tegen dat een nieuw reiziger haer zou betrekken, vond zy op de tafel een verzegeld pakje liggen. Daer zy dacht dat zulks door den vreemdeling was vergeten, stapte zy er aenstonds op toe, met het inzicht het hem spoedig te doen achterna dragen. Doch groot was hare verwondering, wanneer zy naderby komende, bemerkte dat het pakje tot opschrift droeg:

Voor mejufrouw Johanna Bronckhorst.

Eenige stonden hield zy het in de handen, als of zy niet recht wist wat er mede te doen; doch spoedig brak zy de roode wassen zegels los. Niet zoodra had zy dit echter verricht, of hare verwondering steeg nog meer, want uit het losgerukte papier vielen voór haer, op de tafel, eene leederen brieventasch, een doosken en een brief. Na eenige oogenblikken, als verstomd, het alles te hebben beschouwd, opende zy den brief en las:

Mejufvrouw,
Gy hebt aen myne liefde getwyfeld; ik vergeef u zulks. Ik heb u beloofd binnen een jaer terug te keeren; doch, omstandigheden van mynen wil onafhankelyk zouden, misschien, zulks kunnen verhinderen; daerom laet ik u myn portret tot aendenken. Mag ik hopen dat gy het ter myner gedachtenis zult bewaren? Wat de portefeuille *betreft, deze bevat tien duizend guldens in banknoten; zoo ik niet meer wederkeer, of gy voór dien tyd denkt uw hert aen iemand anders te moeten schenken, - iets wat u vry staet, - zoo verzoek ik u die geringe som van mijne hand tot bruidschat te willen aenveerden.*
Uw getrouwe
ABEL GRINZEL.

De brief viel haer uit de handen. Met vochtige oogen nam zy het doosken van de tafel en opende het; op den bodem lag het miniatuerportret des briefschryvers.
- 'Misschien denkt gy uw hert aen iemand anders te moeten schenken!' stamelde zy snikkend; - en hy schenkt my een bruidschat!... Ha! ik had wel gelyk met te zeggen, dat hy my niet kende... *Ik* ben het die hem bemin... en hy... *hy?*... Neen,

neen, ik geloof dat het geen medelyden was!... hy ook had my lief!... hy ook beminde my oprecht!...

En als ontzenuwd, moest zy zich met de beide handen aen de tafel vastklampen: want alles draeide haer verward dooreen voór de oogen, terwyl onder hare voeten de grond scheen weg te zinken. Eensklaps vernam zy een gerucht als van naderende stappen. Uit vrees van door iemand, wie het ook zyn mocht, te worden verrast, greep zy de brieventasch, het doosje en den brief van de tafel, en stak het alles zonder verwylen in den zak haers kleeds, waerop zy spoedig met den voorschoot de oogen droog veegde en de kamer verliet. Zy begaf zich recht naer hare eigene kamer, waer zy het alles, zonder zich zelfs de moeite te geven de brieventasch te openen, in de lade eener kas, waervan zy den sleutel op zich droeg, verborg, en weinige stonden later was zy terug in de keuken. Van den brief of het pakje, door mynheer Abel Grinzel achtergelaten, zegde zy echter geen woord aen haren vader, moeder of zusters. Hare ouders konden het haer nogthans niet vergeven, dat zy het aenbod des vreemdelings had van de hand gewezen, en daervoor was zy nu, meer dan ooit, aen hunne kwade luim blootgesteld. Wat hare zusters betreft, deze waren, zonder dat zy het nogthans wilden bekennen, jaloersch op haer, omdat de reiziger haer den voorkeur had gegeven; ook was zy daerom meesttyds het doelwit hunner bespottingen.

- Eene goede goesting, voorwaer! - zegden zy; - het was wel te zien dat hy by de wilden heeft gewoond!... Een meisken met eenen bult tot vrouw kiezen!... Maer, Joken!... neen, zy wil niet dat men haer trouwe uit medelyden!... Uit liefde, dat zou nog iets willen zeggen!... Zy weet zeker niet dat het moeijelyk is verliefd te worden op een meisken met eenen bult... hi! hi! hi!... verliefd op eenen bult... hi! hi! hi!...

Het arm mismaekt meisken liet hen nogthans zeggen en verdroeg alles lydzaem.

II.

Omtrent dry maenden waren sedert dit voorval verloopen, en de familie Bronckhorst dacht byna niet meer aen mynheer Abel Grinzel, althans sprak men er reeds veel minder van, tot groot genoegen der jongste dochter, toen er zich op eens eene nieuwe omstandigheid voordeed, die den passagier van den *Prins Maurits* in aller herinnering terug riep.

Op eenen namiddag, in het begin der maend november, hield een *omnibus* voór het *hôtel Rhinoceros* stil. De dry oudste dochters van Christiaen Bronckhorst, die zich achter de toonbank van den victualiewinkel met romanlezen bezig

hielden, schoven hunne boeken ter zyde en begaven zich naer de deur, om te zien wat soort van reiziger het rytuig hun aenbracht. Doch nauwelyks hadden zy de deur bereikt, of het scheelde maer weinig dat zy niet in een luid schateren losborsten, zulk een zonderling voorkomen had de vreemdeling die uit het rytuig stapte; en Jufvrouw Leontine, om den lachenden plooi die rond haren mond verscheen, te verbergen, vond zich zelfs verplicht het hoofd om te wenden, iets wat zy te baet nam om de hand aen den trekker der deurbel te slaen.

En inderdaed, de reiziger had toch een zonderling voorkomen. Het scheen een man van hooge jaren te zyn; want het tamelyk lang haer zyns hoofds en baerds was zoo wit als zilver. Op zyn hoofd droeg hy eene zwart lakenen pet, waeronder eene zyden muts van de zelfde kleur uitkwam; zyn rechter oog was met eene zwarte taffen plaester bedekt, en een wyd vooruitstekende groene lederen oogenscherm, die onder den scherm der pet was vastgemaekt, verborg byna het gansche bovengedeelte zyns aengezichts, terwyl een lange licht blauwe mantel, met vyf of zes trapsgewyze boven elkander liggende kragen, zyn lichaem tegen de koude beschutte; de vilten bovenkraeg des mantels, waerrond een roode saeijen sjerp was gedraeid, reikte hem tot over de ooren, zoo dat daerdoor ook het onderste gedeelte zyns aengezichts was bedekt, en er nauwelyks iets meer dan het tipje zyns neuzes zichtbaer bleef. De vreemdeling hield een dikken rieten gaenstok in de hand, en had een groot getal koffers, doozen en reiszakken, waervoor hy zeer bezorgd scheen, by zich. Zoodra hy het rytuig was uitgestapt, keerde hy zich tot de jufvrouwen, die op den drempel van het hôtel stonden te wachten, om hem te ontvangen en waerby zich nu ook, op het geklingel der bel, hunne jongste zuster, het mismaekt meisken, was komen voegen. In de vooruitgestoken hand hield hy een adreskaertje; doch het scheen dat hy niet wist wie hunner het ter hand te moeten stellen, want beurtelings bezag hy de jufvrouwen.

- Hm! hm! - deed hy. Ik ben hier in het *hôtel Rhinoceros*, niet waer?... hm! hm!... Myn naem is Balthazar Grinzel... myn neef Abel Grinzel heeft hier reeds *gelogeerd* en my het hôtel aenbevolen... Ik zal hier goed zyn, hoop ik?... hm!...

- Wees zoo goed van binnen te treden, mynheer, - antwoordde het mismaekt meisken vriendelyk; - gy kunt u verzekerd houden dat gy nergens zoo goed zult zyn als hier. Dezelfde kamer die uw neef, mynheer Abel Grinzel, heeft bewoond, is juist ledig; het is de schoonste van het huis.

De oude heer stak daerop dadelyk het adreskaertje in de hand des meisjes en trad werkelyk binnen. Intusschen had de *conducteur* van den *omnibus* de koffers, doozen en kleederstukken des reizigers op den straetstoep gezet, en stond by de deur om zyn geld te wachten, terwyl jufvrouwen Leontine, Emilie en Annette het reisgoed binnen brachten.

- Hm! hm! saperloot! een weinig voorzichtig als het u belieft, jufvrouwen! een weinig voorzichtig! - mompelde de oude heer; - werpt toch in Gods naem zoo ruw niet met dit goed, er zit breekwaer in!

- Ik zal het alles aenstonds boven op uwe kamer brengen, mynheer, - waerschuwde het klein meisken beleefd; - wees intusschen niet bevreesd; er zal niets aen miskomen.

- Ha! goed, lief kind, zorg gy voor alles maer op zyn best, - antwoordde de reiziger; myn neef heeft my reeds van u gesproken.

Daerop betaelde hy den *conducteur*, en het rytuig reed aenstonds verder. Joken had middelerwyl eene doos en twee reiszakken van den grond genomen, en verzocht den vreemdeling haer te volgen.

- Wat is dit nu voor eenen ouden grolpot? - zegde jufvrouw Leontine tot hare zusters, terwyl de reiziger en Joken zich verwyderden. - Hy ziet er zoo norsch uit als een witte beer uit de Yszee.

- Die Grinzels zyn al zeer wonderlyke lieden, - liet Emilie er op volgen; - zoo ik tusschen den oom en den neef te kiezen had, ik weet niet aen wien van beide ik den voorkeur zou geven.

- Joken staet in hunne *gratie*, - merkte Annette lachend aen. - Hebt gy het niet gehoord? de jonge heeft den oude reeds over haer gesproken! Veel geluk overkomt het lief gebocheld kind!

De opmerkingen der dry jonge jufvrouwen gingen voor mynheer Balthazar Grinzel niet verloren; toch deed hy als of hy er geen woord van hoorde en volgde hunne jongere zuster naer de hem voorbeschikte kamer. Zoohaest hy deze betrad, begaf hy zich recht naer een der vensters en liet de *store*, die er voór hing, omlaeg; dan deed hy eenige schreden verder tot by het tweede venster, waervan hy insgelyks de *store* afliet, zoodat er dadelyk eene halve duisternis in de kamer heerschte. Na dat hy zulks had verricht, ging hy, zonder den mantel of de pet af te leggen, in eenen naby staenden armstoel zitten.

De jongste dochter van Christiaen Bronckhorst had reeds dry of viermael van onder naer boven geloopen, zonder dat de oude heer een woord had gesproken; doch telkens dat zy de kamer verliet, om andere koffers of doozen aen te halen, sloeg hy eenen nauwkeurigen oogslag op het reeds aengebrachte goed, en toen al de voorwerpen boven waren en het meisken weêr de kamer wilde verlaten, stiet mynheer Balthazar Grinzel, op eens, dry of viermael, met het uiteinde van zynen wandelstok tegen den planken vloer, zoodat het goede kind daerdoor plotselings staen bleef en het hoofd omwendde.

- Hm! hm!... al myn goed is boven, geloof ik, eh? - vroeg hy.

- Ja, mynheer, ja - antwoordde het meisken eenig-

zins verlegen; - zoo aenstonds ben ik by u terug.

En zonder een verder antwoord af te wachten, snelde zy werkelyk heen; doch zoo als zy het had gezegd, eenige stonden later verscheen zy terug, een verzegeld pakje in de hand houdende. Zonder oponthoud, stapte zy recht op den ouden heer af, die nog altoos in zynen dikken mantel gewikkeld en met den groenen oogenscherm voór het aengezicht in den armstoel zat.

- Mynheer, - vroeg zy stamelend, toen zy voór hem stil hield; - heb ik u niet hooren zeggen dat mynheer Abel Grinzel uw neef is?

Ja, lief kind, ja, dat heb ik gezegd, - antwoordde de oude heer, - en dat is ook zoo. Myn neef Abel heeft my van u gesproken; ten minste, heeft hy my veel goeds gezegd van iemand die u gelykt.

- Weet gy waer hy thans verblyft? - hernam het meisken.

- Hm! te Parys. Hebt gy hem iets te schryven, eh? geef my dan heden avond uwen brief; morgen moet ik hem ook iets zenden, zoo krygt hy het te saêm.

- Neen, mynheer, neen, - stamelde het goede kind verlegen, terwyl haer aengezicht eensklaps gloeijend rood werd, het is dit niet; maer mynheer uw neef heeft hier iets vergeten, toen hy vertrok.

- Vergeten? hm! dat is zonderling! daer heeft hy my niets van gerept. Zeker zal het niets van belang zyn.

- Het is dit pakje, mynheer; zoudt gy zoo goed willen zyn, het hem te doen toekomen?

- Hm! hm! - deed de reiziger; - laet zien?... ik weet niet, zyt gy er wel zeker van dat hy het heeft vergeten, eh?

- Zeer zeker, mynheer.

- Welnu, als het zoo is, geef het dan hier, - sprak de oude heer; - morgen zal ik het hem zenden.

De dochter van Christiaen Bronckhorst overhandigde hem het pakje, terwyl zy vroeg:

- Verlangt gy niets, mynheer?

- Neen, niets, goed kind, - zegde de vereemdeling.

Daerop boog zy zich zoo beleefd mogelyk en verwyderde zich met het inzicht de kamer te verlaten; maer toen zy de deur nabykwam, riep mynheer Balthazar Grinzel haer achterna:

- Eh! hoor eens hier, lief kind! hebt gy mynen neef niets te zeggen?

- Wees zoo goed, mynheer, en schryf hem de groetenissen van mynentwege, - antwoordde het meisken, waerna zy aenstonds heensnelde.

Niet zoodra had zy de deur achter zich gesloten, of de onde heer brak de zegels van het pakje, rukte het papier dat het omkleedde, er af, en hield eene brieventasch in de handen, de zelfde die mynheer Abel Grinzel voor de jongste dochter des hôtelhouders had achtergelaten De reiziger opende de brieventasch; zy bevatte tien banknoten, elke van duizend guldens. De brief of het miniatuerportret waren echter niet in het pakje gesloten.

Mynheer Balthazar Grinzel had by zyne aenkomst in het hôtel gezegd dat hy binnen eenige dagen met den stoomboot naer Goole moest vertrekken; doch reeds de volgende dagen bekloeg hy zich over eenen geweldigen aenval van jicht, zoodat hy daerdoor genoodzaekt werd zyne reis voor eenigen tyd te verschuiven. Van niemand wilde hy bediend worden, dan van de jongste dochter des hôtelhouders, tegen wie hy altoos zeer vriendelyk was, terwyl hy er integendeel uiterst korzelig uitzag wanneer hem iemand anders aensprak; en wel byzonder was dit het geval, wanneer hem soms jufvrouwen Leontine, Emilie en Annette het woord toevoegden. Byna nooit zette hy den voet buiten de kamer, waervan de venstergordynen altoos

bleven afgelaten en waerin daerdoor steeds eene halve duisternis heerschte. Zulks deed hy, volgens zyn zeggen, omdat hy zeere oogen had en het licht niet goed kon verdragen.

Reeds had hy meer dan twee maenden in het hôtel doorgebracht, toen hy eens, op eenen morgend, tot Joken, die hem het onbyt had gebracht, zegde:

- Ik ben thans wat beter op den gang, lief kind, en heb wel eenigzins goesting om van avond naer het vlaemsch schouwburg te gaen. Zoudt gy my daer niet willen vergezellen?

- Ik vraeg excues, mynheer, antwoordde het meisken een weinig verlegen; ik ga nooit naer het schouwburg. Maer zoo gy er niets tegen hebt, eene myner zusters...

- Neen, neen, - hernam de oude heer eenigzins driftig; wat zou ik met die dry lange hopstaken aenvangen? *Gy* moet my vergezellen; anders niemand!... hm! hm!... ten andere, zouden *zy* my wel willen vergezellen... my... een ouden knorpot? Kom, gy zult mede gaen, niet waer?

- Gy kent myne zusters niet, mynheer; ik zie het wel, - waegde Joken te antwoorden; - zy zyn zoo goed...

- Goed! hm! - zegde mynheer Balthazar Grinzel kuchend, terwyl hy haer eene banknote van twintig franks in de hand stopte; - goed! hm! hm!... daer, hael my twee logiekaerten, eene voor u en eene voor my, en zorg dat er tegen zes uren een rytuig aen de deur sta; want ik zal zoo verre niet kunnen loopen... die verduivelde jicht!... niemand anders dan gy mag my vergezellen, hoort gy?

- Maer, mynheer, denk er eens op na, - zegde het meisken; myne zusters gaen beter gekleed dan ik! Gy zult toch wel begrypen, denk ik, dat *ik* met myn katoenen kleedje in geene logie kan verschynen.

- En waerom niet, eh? zie, dat is nu wat schoons, wat gy daer vertelt; even als of het kleed den monik maekt!... Kom, kom, zorg maer dat gy tegen zes uren in orde zyt om my te vergezellen.

De dochter des hôtelhouders dorst thans dit stellig ver-

zoek niet langer meer van de hand wyzen, en verliet den ouden heer met het antwoord dat zy er hare ouders zou over spreken.

- Spreken of niet spreken, - riep de oude heer haer achterna; - het moet zoo maer zyn, saperloot! hoort gy? ik wil het!...

In den loop van den dag, sprak Joken hierover met hare ouders, die, na alvorens eenige tegenkantingen te hebben gemaekt, er dan toch eindelyk in toestemden. Zoodra hare zusters dit nieuws vernamen, zegde Leontine:

- Joken heeft den jongen heer Grinzel geweigerd; maer zy zal den ouden wel weten op hare hand te krygen.

- Gy moet nu toch met my bekennen, - merkte Emilie aen, - dat die Grinzels al eene wonderlyke goesting hebben!

- Ja, ja, - lachte Annette, - ons Joken wil en zal mevrouw Grinzel heeten! Wie had toch wel ooit durven denken dat Cupido met zyne pylen het hert van dien ouden grolpot nog zou treffen?... hi! hi! hi!... Maer het is waer: hoe ouder en leelyker, hoe gekker!... hi! hi! hi!...

Men speelde dien avond op het vlaemsch schouwburg het schoone drama *Korporael Simons.* Zoo lang de vertooning duerde, zat mynheer Balthazar Grinzel, met den blauwen mantel met zes kragen om het lyf en den groenen lederen oogenscherm voór het aengezicht, naest Joken, in eene eerste logie, het spel van den grooten antwerpschen tooneelspeler, Victor Driessens, te bewonderen, en meer dan eens juichte hy, van daer, zyn spel van herte toe. Toen het gordyn voor de laetse mael werd nedergelaten, verlieten beide, even als de overige toeschouwers, de tooneelzael. De oude heer stapte, vertrouwelyk op den arm van het meisken leunende, voort, tot dat zy de straet bereikten, waer zy in het op hen wachtende rytuig klommen. Zoo haest zy er binnen waren, sloot de koetsier het portel, sprong op den bok, nam den toom en de zweep in de handen, sloeg zyne tong met een schel geluid tegen het gehemelte zyns monds, waerop de wielen zich in beweging zetteden en het rytuig voortrolde. Er verliepen nu zeven of acht minuten, vooraleer een woord den mond van mynheer Grinzel, die tegen over het mismaekt meisken zat, ontviel. Eindelyk onderbrak hy dit lang stilzwygen en begon de dochter van Christiaen Bronckhorst te onderhouden over het opgevoerde stuk. Met veel lof sprak hy over de byzonderste spelers en wees de tooneelen aen, die hem het meest getroffen en indruk op zyn gemoed hadden gemaekt. Zoodra hy ophield met spreken, zegde het meisken:

- Ja, voorwaer, ik wist niet, dat het tooneel zooveel aentrekkelykheid kon aenbieden. Het is de eerste mael dat ik eene vertooning heb bygewoond, en ik verzeker u, voor my is al wat ik gezien heb, zoo nieuw, het heeft my zoo sterk geboeid, dat ik het gezicht niet een oogenblik van het tooneel heb kunnen afwenden. Wat my nogthans het meest heeft verheugd, is het einde: de goede oude korporael krygt de spraek terug, en daer door zien ook de twee kinderen hunne wenschen vervuld en zyn gelukkig. Dit was waerlyk hertroerend, en toen het doek viel, stonden my de tranen in de oogen. Ik had toch niet geerne gezien dat zy broeder en zuster waren.

- Ja, ja, - antwoorde de oude heer lachend; - het huwelyk, zie daer het einde... of liever: het begin van het einde... Hadde ik het maer eerder geweten, ik zou thans geen oude jongman zyn! neen, voorzeker, zou ik het niet! Maer nu is het toch te laet!

- Och! mynheer, te laet! - merkte het meisken aen; - het is immers nooit te laet.

- Hm! hm! gy zegt daer zoo iets, lief kind, dat my op eene gedachte brengt, - hervatte mynheer Grinzel, de beide handen der maegd in de zyne vattende; - gy zegt daer zoo iets; hm! hm!...

Eenige stonden bleef hy sprakeloos zitten; toen begon hy echter eenige malen droog weg te kuchen, wachtte nog een oogenblik, waerna hy nog eens kuchte, en op vriendelyken toon vroeg:

- Hoor eens, lief kind! ik ben voornemens eene vrouw te nemen; zoo ik u een huwelyksvoorstel deed, zoudt gy myne vraeg van de hand wyzen?

De donkerheid die in het rytuig heerschte, belette den ouden heer de verandering van kleur te bemerken, die het aengezicht des meisjes op dit oogenblik onderging; maer al kon hy het gloeijen harer wangen niet zien, toch begreep hy genoegzaem wat er in haer hert omging aen het beven harer stem. Zachtkens hare handen, die de reiziger tot dan had vastgehouden, terugtrekkende, zegde zy stamelend:

- Vergeef my, mynheer, zoo ik in uw verlangen niet kan toestemmen! vergeef my: want het is my onmogelyk!

- Hm! onmogelyk! En waerom toch? - hernam mynheer Balthazar Grinzel.

- Oh! vraeg my zulks niet; het is een geheim, dat in het diepste myns herten ligt begraven.

- En kunt gy my zulks nu niet openbaren? Gy weet immers wel dat ik het goed met u meen?

- Ja, mynheer, ja; ook heb ik er u dank voor; doch vraeg my niet wat ik u niet zeggen kan!... Geloof my, het is my onmogelyk!

- Och! - riep mynheer Balthazar Grinzel op eenigzins lossen toon uit, - ik weet wel wat het is en had het eerder moeten hebben bedacht: een oude jichtzieke grolpot, zoo als *ik* ben, is immers in het geheel niet geschikt om een jong bevallig meisken, zoo als *gy* zyt, gelukkig te maken. Ik stak my in het hoofd uw man te worden en zou heel gemakkelyk uw grootvader kunnen zyn. Kom, kom, gy hebt gelyk, myn voorstel was gek! gy moet een jongen man hebben, en ik zal er maer toe besluiten eeuwig jongman te blyven.

- Gy bedriegt u, mynheer, - stamelde het goede kind met de tranen in de oogen; - gy legt myne woorden ver-

keerdelyk uit. Geloof my, zoo genomen dat gy dertig jaren jonger waert dan gy het thans zyt, dan nog zou ik in uw voorstel niet kunnen toestemmen, daer ik vast heb voorgenomen nooit in het huwelyk te treden....

- Hoe! riep de oude heer eensklaps verwonderd uit, - wat zegt gy daer? hebt gy wellicht eene belofte gedaen?

- Neen, mynheer, eene belofte is het wel juist niet. Het is slechts een vast voornemen; maer een voornemen dat toch wel voor eene belofte kan doorgaen, want ik geloof niet dat ik daer omtrent ooit van gedacht zal veranderen.

By het hooren van de verklaring der maegd, ontvloog een lang ingehouden zucht, de borst van mynheer Grinzel.

Nadat hy eenige stonden stilzwygend zich had zitten bedenken, zegde hy echter op lossen toon:

- Nu, nu, alles zal zich nog wel goed schikken, Joken, en ik geloof dat, zoo myn neef Abel u eens kwam bezoeken en u recht voor de vuist vroeg of gy zyne vrouw wildet worden?... Kom, kom, beken het maer rond weg? Ik weet toch alreeds iets van de zaek!.. Gy zoudt immers mynen neef Abel niet weigeren, eh?

- Hoe! mynheer, - vroeg het meisken verwonderd; - mynheer Abel heeft u...

- Hm! dat is te zeggen, dat is te zeggen, - viel de oude heer haer in de rede; de jongen heeft my zoo iets of wat van de zaek laten hooren!... Mag ik hem nu ook laten weten dat gy hem bemint? Eh! mag ik het?

- Ik zou toch zyne vrouw niet kunnen worden, mynheer.

- En waerom niet, saperloot?

- Omdat ik denke dat man en vrouw elkander vooraf goed hoeven te kennen, en uw neef...

- Kent u heel goed, geloof my; ik heb hem meer dan eens over u geschreven.

- Maer gy, mynheer, kunt in my vele goede hoedanigheden hebben ontdekt, terwyl uw neef misschien alleenlyk myne gebreken zou bespeuren. Men moet elkander leeren kennen door den dagelykschen omgang en niet door de tusschenkomst van eenen derden persoon; dit is, ten minste, het gedacht dat ik my heb gevormd over het huwelyk.

- Hm! hm! het kan zyn! het kan zyn! - zegde de oude heer; - maer wees verzekerd dat myn neef u zoo goed kent als ik; even als ik, kent hy uwe hoedanigheden, en uwe gebreken zyn zoo klein... Kom, morgen reeds wil ik hem daer omtrent een woord schryven.

- Neen, mynheer, neen, doe het niet, zoo ik u bidden mag. Ik zou toch niet kunnen toestemmen en wel om de eenvoudige reden dat, ofschoon mynheer Abel *my* zou kennen, *ik* hem daerom toch niet ken.

Mynheer Balthazar Grinzel liet thans dit gezegde onbeantwoord en verviel in het diepste stilzwygen. Zulks bracht de maegd in eenen lastigen toestand; doch, daer het rytuig niet verre meer was verwyderd van het *hôtel Rhinoceros*, werd zy weldra hier uit verlost, en kon op hare kamer het zonderlinge voorstel van den ouden heer overwegen; iets wat zy ook niet naliet te doen.

(*Wordt voortgezet.*)

JOHAN VAN ROTTERDAM.

Quinten Massys.
(*Vervolg. Zie bl.* 17, 154 *en* 186 *van den eersten jaergang.*)

Het is eene door alle geschiedschryvers bevestigde waerheid dat de grootste historieschilders ook diegene zyn welke den eersten rang in het portretmalen hebben

beklommen. Eene dubbele kroon schynt aen het schitterende vak gehecht dat hunnen geest steeds boven 't aerdsche houdt verheven. Rubens, Jordaens, Van Dyck, Rembrandt, Tiziano, Tintoretto, Murillo hebben een deel van hunnen roem aen de grootsche behandeling hunner portretten te danken.

Even als deze meesters, bekleedt Massys eenen eersten rang in de portretschildering. Zyn aldoordringend oog weet op weinige stonden het hert des mans te doorgronden wiens gelaetstrekken hy op het panneel gaet overbrengen. Ware toovenaer, doet hy het leven in het doode hout ontstaen.

Meldden wy daer aenstonds Quinten's naem naest dien van Rubens niet? Hieruit zou men ten onrechte veronderstellen dat Quinten's opvatting der portretschildering met die van den lieveling van Karel I kan vergeleken worden. Beide uitstekende meesters gingen van een gansch verschillend standpunt uit. Eene eeuw scheidt hen nauwelyks van elkander; doch deze eeuw was die der Hervorming, en zy heeft de kunst op gansch andere gronden gevestigd.

Rubens, de groote epische schilder, wiens vurige geest gedurig in Homerische scheppingen leeft, en door de studie van mythologische onderwerpen wellicht iets van zyne oorspronkelyke fynheid heeft verloren, Rubens weet zelfs aen den gewoonsten mensch eene uitdrukking te geven die onwillig de helden der oudheid doet herdenken. Al de pracht, door den handel in onze gewesten gevoerd, wordt ter hulp van zyn onvergelykbaer genie ingeroepen. Koningen en prinsen zyn nauwelyks onder zyn machtig penseel van den ryken koopman te onderscheiden.

Hoe eenvoudig integendeel is de stille, godsdienstige Massys, de trouwe leerling van Van der Weyden! Hy vat den mensch op juist zoo als hy hem ontwaert, zoo als hy hem op de straet ontmoet of hem in zyne wooning ziet handelen, zonder opschik, zonder gemaektheid; hy wordt de spiegel der eenvoudige zeden zyner dagen.

Zoo oneindig Massys van Rubens in de enkele opvatting der portretten verschilt, zoo zeer ook is hy van dezen laetste in de uitvoering verwyderd. Quinten legt zich op het gansche toe; de draperyen worden door hem met zooveel nauwgezetheid als het aengezicht bewerkt; geen deel wordt verwaerloosd. Zelfs in de achtergronden maelt hy gordynen, kassen en andere byzaken, wier uiterste

QUINTEN MASSYS. - TEEKENING VAN ED. DU JARDIN.

bewerking voorzeker aen het algemeene zicht zouden hinderen, indien het uitnemend koloriet des schilders de noodige harmonie niet wist te herstellen.

Rubens beschikt over gansch andere middelen; gelyk men het reeds heeft opgemerkt[1], de groote kunstenaer had het perspectief tot in den mensch weten te ontdekken; hy bewerkte in zyne portretten slechts dat deel, waer de bedoeling, de uitdrukking in opgesloten ligt; het overige is, - men beschouwe het afzonderlyk, - onvoltrokken en slechts met een keurig *laisser aller* aengezapt. Zoo voor het gelaet, zoo voor de posa. Niet dan de eenige plooijen welke de houding moeten uitdrukken, zyn uitgewerkt; de andere zyn nauwelyks aengeduid; van daer de beweging, het spel, de kracht en de wezentlykheid die in des meesters tafereelen heerschten.

Met de middelen welke hem ten deel waren gevallen, heeft Massys een aental tafereelen geschilderd welke wereldberoemd zyn geworden. Het valt in ons bestek niet onmiddelyk over afbeeldsels te spreken zoo als die van Erasmus, Thomas Morus, Petrus AEgidius en Knipperdoling; over deze kunstwonderen zullen wy later breedvoerig handelen; wy zullen ons voor het oogenblik by het eigen portret des schilders bepalen, welk tot op het einde der XVIIIe eeuw de stad Antwerpen heeft versierd.

Het werd door Massys zelve aen de St. Lukasgilde geschonken, en was waerschynlyk bestemd om den schilder van de lastige plichten der Dekenschap te vrywaren. In de XVe eeuw had men over de eeretitels gansch andere gedachten dan nu; meermaels zien wy uitstekende kunstenaers giften doen om van de hoogste maer tevens zware ambten bevryd te wezen.

(1) Eug. Zetternam, op. cit.

Het afbeeldsel door Massys aen het Antwerpsche kunstgenootschap geschonken leert zyne portretschildering volledig kennen. Eenvoudig en weerdig heeft hy zich afgemaeld; men erkent in hem den machtigen denker die meesterwerken kan voortbrengen; zyne houding is kalm en duidt de zachte rust zyns herten aen. Geene noodelooze byzaken zyn in dit tafereel afgemaeld; al het effekt wordt door de enkele voorgestelde persoonaedje voortgebracht, en keert diensvolgens tot hem terug. Zulks ook is het karakter der portretschildering, en Rubens, en Van Dyck, en Tintoretto, en Tiziano zochten, zoo min als Quinten, door andere middelen te glansen dan die de natuer hun mild ter hulpe schonk.

De volmaektheid welke Quinten in al de door hem behandelde vakken heeft bereikt, is hy, wy herhalen het, slechts aen de engelachtige reinheid zyns herten verschuldigd. Zonder ooit den verbasterden invloed des vreemden te ondergaen, zonder ooit uitheemsche scholen te hebben gevolgd, heeft hy in de enkele studie der vroegere Nederlandsche meesters eene kracht geput die hem met recht tusschen de grootste en eigenaerdigste kunstmeesters der wereld verheft. Christen in zyne kerkstukken, denker in zyne genretafereelen, natuerkenner in zyne portretten, geeft hy ons het voorbeeld eens mans wiens teêrgevoelig herte door gedurige studie tot de Godheid wordt gevoerd.

Kunstenaren onzer dagen, weest als Quinten! Uwe leus zy: oorspronkelykheid! In al de vakken die gy behandelt, volgt steeds den drift uws herten. Dit alleen zal in onze eeuw van kunstverbastering u tot het ware terug leiden. Nederlanders van geboorte, kan uwe ziel, even als die van Quinten, slechts verzadigd worden in de weêrspiegeling der zeden van 't Nederlandsche volk.

(*Wordt voortgezet.*)

P. GÉNARD.

Kunst- en letternieuws.

De bestuerraed der koninglyke Akademie Schoone Kunsten te Antwerpen heeft ter kennis der kunstoefenaren gebracht:

Dat overeenkomstig art. 46 van het koninglyk besluit van 27 meert 1855, er, in 1856, by de koninglyke Akademie vin Schoone Kunsten te Antwerpen, een groote pryskamp van BEELDHOUWKUNDE zal geopend worden.

Dit konkoers, waervan de bekroonde gedurende vier jaren een pensioen zal genieten van 2,500 fr., zal op DYNSDAG 6 MEI AENSTAENDE beginnen.

Alle belgische of genaturaliseerde kunstoefenaer, die den ouderdom van 30 jaren niet bereikt heeft, zal mogen mededingen.

Het getal mededingers is bepaeld op zes; indien het getal ingeschreven leerlingen dit cyfer overschrydt, zal er een voorbereidend konkoers wezen.

Behalve de groote prys, kan er een tweede prys en eene eervolle melding worden toegestaen.

De tweede prys bestaet in eene gouden medalie ter weerde van dry honderd franks. Hy kan in verdeeling worden toegestaen, zoowel als de eervolle melding.

De artisten, die voornemens zyn deel te nemen aen dien pryskamp, moeten zich schriftelyk of in persoon wenden tot den bestuerraed, ten laetste vóór 20 april, en een extrakt uit hunne geboorte-akte inleveren.

- De heer Fétis, zoon, heeft in het laetst verschenen *Bulletin* der koninklyke Akademie van België een artikel laten opnemen over den Audenaerdschen schilder Lieven Mehus. Deze kunstenaer zou, volgens den heer Fétis, by zyne landgenoten geheel in vergetelheid zyn geraekt en nu eerst door hem aen het tegenwoordige geslacht zyn bekend gemaekt. Die beweering is echter niet gegrond, dewyl in het

derde deel van het *Belgisch Museum* een uitvoerig levensbericht van den Audenaerdschen schilder, door wyleu den hoogleeraer Spyers, is opgenomen. Dit laetste werk, waervan ook een aental afzonderlyke exemplaren bestaen, is versierd met het portret van Lieven Mehus.

- Eerlang zal de vyfjaerlyksche prys van het Staetsbestuer voor vaderlandsche geschiedenis worden toegewezen. De jury, door den heer minister van binnenlandsche zaken voor de toewyzing benoemd, is samengesteld uit de heeren: Borguet, hoogleeraer te Luik; kanonik de Ram, rector der hoogeschool van Leuven; Gachard, archivist van het koningryk; Gheldolf, magistraetspersoon te Gent; Kervyn de Lettenhove, letterkundige te Brugge; Renard, generael-majoor, en Schayes, in vervanging van baron Julius de Saint-Génois, die het ambt van rechter niet heeft aengenomen. - Die jury is reeds in zitting.

- In zitting van 2 february, door de koninglyke Akademie van België gehouden, zyn de volgende stukken voor de pryskampen van 1856 medegedeeld:

Een stuk op de prysvraeg voor eene geschied- en staetkundige verhandeling over de regering van hertog Jan van Braband. De heeren Schayes, de Ram en de Gerlache zyn tot kommissarissen benoemd.

Twee memoriën voor de geschiedenis van het kollegie der Dry Talen. te Leuven, enz. De heeren de Ram, Schayes en baron Julius de Saint-Genois zyn tot kommissarissen aengeduid.

Twee stukken op de levensbeschryving van den heer de Stassart. Tot kommissarissen zyn benoemd: de heeren Devaux, Quételet en Gachard.

Zes stukken voor het onderwerp: '*Is Karel-de-Groote in de provincie Luik geboren?*' Een stuk, in het duitsch geschreven, kan niet mededingen, daer de fransche, vlaemsche en latynsche talen alleen waren toegelaten.

- De heer Hendrik Conscience heeft een nieuw werk voltooid; het is een roman in 2 boekdeelen, voor titel voerende: *De Geldduivel.*

- By Eug. Van der Haeghen, Veldstraet, te Gent, is verschenen: *De Dochter des Visschers*, door Johan van Rotterdam. Dit werk is bekroond in den tweeden letterkundigen pryskamp der *Gazette van Gent.* Even als de roman: *Twee brave Kinderen en een boosaerdig Mensch*, waermeê dezelfde schryver een jaer vroeger den eersten prys wegdroeg, in den wedstryd uitgeschreven door de Antwerpsche Rederrykkamer *de Goudbloem*, is deze nieuwe roman eene schets uit het leven der Duinen. - 250 bladz. op schoon papier. - Prys: fr. 1-75.

- Bilderdyk's *Volledige Dichtwerken* worden eindelyk in het licht gegeven, en wel te Haarlem by den heer Kruseman, een der voornaemste uitgevers van Nederland. Zy zullen verschynen in boekdeelen van ongeveer 170 bladz. ieder, ten pryze van 90 centen, en waervan er den inschryveren elke maend een wordt toegezonden. De *Volledige Dichtwerken* zullen 40 zulke boekdeelen uitmaken, of 10 groote volumen van 700 bladzyden, ten gezamentlyke pryze van 36 ned. gl. Het eerste deel, - *Romancen en Balladen*, - hebben wy reeds doorbladerd, en is op zich zelf een fraei drukwerk.

JOHAN VAN ROTTERDAM.

DE HEILIGE FAMILIE, DOOR P.P. RUBENS. - TEEKENING EN GRAVUER DOOR J. HEMELEER[1].

(1) De plaet welke dit artikel vergezelt, is geteekend en gegraveerd door den heer Jos. Hemeleer, een der beste leerlingen onzer graveerklas; vroeger werd het dezen kunstenaer vergund de gouden medalie in den algemeenen pryskamp weg te dragen, en sedert dien heeft hy zich door een aental verdienstelyke plaetsneden doen kennen. Zyn naem komt meermaels voor in de talryke versierde werken welke sedert eenige jaren de vlaemsche pers heeft voortgebracht.

P.P. Rubens.

Rubens! Welke vriend onzer nationale kunsten voelt zich het hert niet hevig slaen by het hooren van dien glorieryken naem? Rubens! Dit woord bezit voor hem eene tooverkracht, het is het zinnebeeld van den roem onzer natie, het vertegenwoordigt de vlaemsche kunst in hare gansche uitgestrektheid.

Statig en grootsch, als het beeld van Homerus op het gezegend land der Grieken, staet het trotsche beeld van Rubens, eenig in zynen aerd, op den bodem van Vlaenderen verheven. Van dáer beheerscht het heel de beschaefde wereld, en al de kuntscholen der aerde brengen het eer en hulde toe.

Wy, Vlamingen, zouden over Rubens moeten fier zyn; dankbaer voor den luister welken hy ons Vaderland heeft geschonken, zouden wy zyne lessen in onze ziel zorgvuldig moeten bewaren. En nogthans sedert een vyftigtal jaren wordt de naem van Rubens byna onverpoosd bevochten. Kunstenaren, uit den schoot eener kleingeestige School voortgesproten, hebben, in hunne onmacht om de werken des grooten mans te beseffen, Rubens in zyne meesterstukken zelven durven aenranden. Eene ellendige kritiek, die hare ingevingen in de salons van Parys put, heeft 's meesters verhevenste en weêrgalooze scheppingen nu voor overdreven, dan weder voor goddeloos doen doorgaen. Onbekwaem om het oogverblindend koloriet des genialen mans te miskennen, heeft men zich aen zyne teekening vastgeklampt. Voor het groote deel der fransche schryvers, is Rubens slechts een man by wien woestheid de plaets van genie vervangt; een kunstenaer die alle begrip der vormen verwerpt, en enkel door wilde en onnatuerlyke gebaren zoekt te schitteren.

Voor al wie weet welken invloed de fransche pers in België sedert jaren uitoefent, zal het dus niet verwonderlyk schynen, dat men zelfs hier te lande aen de voortreffelykheid van Rubens in het teekenen hebbe getwyfeld. Velen onzer kunstenaren, door het gedurig gepof der fransche dagbladen misleid, durven slechts met omzichtigheid de reusachtige scheppingen volgen, waerin de groote man al de macht van zyn genie heeft ontplooid; zy haken naer vreemde streken, op zoek naer modellen van zuivere teekening.

En nogthans, wilde men de teekeningen van Rubens bestuderen; begrepen onze jeugdige kunstenaren welk onderscheid er tusschen den *enkelen teekenaer* en den *teekenaer-schilder* bestaet, dan zouden zy weldra de overtuiging bezitten dat zelfs in de teekenkunst de Antwerpsche meester gelyk staet met den zoo geprezen Raphaël[1].

De naem van Rubens zy onze leus in eene eeuw wanneer de stroom der fransche denkbeelden meer en meer den dam poogt te verbryzelen die tot heden de vlaemsche school heeft beschut. Wanneer de faem van Rubens, het Paladium onzer kunst, is verbryzeld, waer blyft dan de hoop onzer School? Onze schilders dwalen rampzalig in de onzekerheid rond; de wanhoop bevangt hen, daer geen leidsman hen tot den tempel des roems meer geleidt.

De groote hoedanigheden die Rubens' schildering kenschetsen, stralen door in het tafereel waervan wy hier eene plaet mededeelen. De kunstenaer heeft eene heilige familie afgebeeld, niet eene heilige familie gelyk in vroegere eeuwen het genie van Van Eyck, van Memmelinghe en Massys ze zou hebben afgemaeld; de typen der echt christene kunst waren in den zondvloed der *Wedergeboorte* verdwenen; maer eene heilige familie gelyk men die in de XVIIe eeuw, onder den druk der grieksche studiën, kon beseffen. Grootsch en ryk is de samenstelling; de

(1) De redaktie is in onderhandeling met een groot kunstenaer, die eene voortreffelyke vergelyking van het talent dezer twee uitmuntende schilders heeft gemaekt. Zy hoopt in eene der aenstaende afleveringen dit werk te kunnen mededeelen.

figuren zyn met losheid en waerheid byeengebracht, dermate dat de natuer de plaets der kunst inneemt. Maria heeft haren Zoon op den schoot. Met moederliefde houdt zy het goddelyk wicht in heure armen. Jesus dartelt van vreugde op den schoot zyner Moeder. De Zaligmaker reikt de handjes naer St-Jan, en poogt een draedje te vatten waeraen een vogel is gehecht. Ste-Anna en St-Joseph blikken den Zaligmaker aen met een gevoel waerin ten zelfden tyde liefde en eerbied doorstralen.

Rubens minde het onderwerp dat ons in eens de H. Familie voor oogen toovert, en meermaels riep hy de krachten zyner inbeelding in om het op het doek te doen herleven. Het Musaeum van Antwerpen bezit er twee verschillende voorstellingen van, en op de tentoonstelling van oude meesters, voorleden jaer in de zalen van het provinciael Gouvernement geopend, mochten wy er een derde bewonderen, dat, om zoo te zeggen, de weêrga is van hetgene welk wy in plaet mededeelen.

Gelyk al de werken van Rubens binden deze tafereelen de aendacht door het grootsche der samenstelling, de keurigheid der teekening, de frischheid der kleur, even als door die onvatbare luchtperspectief, welke eene der hoofdhoedanigheden der Nederlansche School uitmaekt. In zulke scheppingen erkent men den grooten man, en trots alle aentygingen van vreemde kritieken, roept men begeesterd met een belgisch kunstkenner uit[1] ‘dat de grootste lof, dien men onzen beroemden landgenoot kon toezwaeijen, door de vreemde kritiek zelve werd gemaekt.’

Om Rubens te beoordeelen, zegt de schryver wien wy bedoelen, heeft men hem vergeleken in elke der uitstekende hoedanigheden welke hem kenmerken, met degene der

(1) *Éloge de Rubens*, par A.J.W.

grootste kunstenaren die hunne faem slechts aen éene enkele dezer hoedanigheden zyn verschuldigd.

De diepte der gedachte van Leonardo da Vinci, de stoutheid van samenstelling van Michel-Angelo, de schitterende inbeelding van Paulo Veroneze, de zoetheid, de reinheid van het penseel van Raphaël, de kleur van Tiziano, de bevalligheid van licht en donker van Correggio, hebben beurtelings den kritieken tot vertrekpunt hunner waerdering van Rubens verstrekt.

Zulks is omdat Rubens in zich alleen al de hoedanigheden besluit van al de meesters van al de Scholen; zulks is omdat hy alles bezit wat de schilderkunst in hare grootste uitdrukking daerstelt; zulks is omdat Rubens niet alleen een groot schilder is, maer *de grootste van al de schilders!*

P. GÉNARD.

Een vreemde heer in een hotel.
(*Vervolg. Zie eersten jaergang, bl.* 180 *en* 188, *en tweeden jaergang, bl.* 2.)

De twee daerop volgende dagen, sprak mynheer Balthazar Grinzel geen woord meer over zyn huwelyksvoorstel, en daer hy byna niet van zyne kamer kwam, dacht Joken dat de oude vryer zyn voornemen had laten varen. Op den middag van den derden dag, was het mismaekt meisken in de keuken van het hôtel, waer zy zich bezig hield met het bereiden van het middagmael, toen er op eens op een der bovenvertrekken, werd gebeld. Haestig wendde zy het hoofd naer den muer waer de bellen der reizigerskamers byeenhingen, om te zien wie of het was die haer boven riep: het was de bel van N° 8 die zich bewoog.

- Wat is mynheer Grinzel heden haestig, - dacht zy; - hy is niet gewoon voór twee uren het middagmael te vragen. Zou hy misschien niet wel te pas zyn?

Spoedig liet zy haer werk staen, en liep de keuken uit. Wanneer zy boven kwam, stond zy echter niet weinig te zien, daer zy den ouden heer te midden der kamer vond staen, met den blauwen mantel met zes kragen om het lyf, den rooden sjerp rond den hals gewonden, de pet op het hoofd, den groenen lederen oogenscherm voór het aengezicht, eenen regenscherm onder den linker arm en eenen reiszak in de rechter hand. Zoodra zy binnen trad, deed hy eenen stap twee of dry vooruit, en op uiterst vriendelyken toon zegde hy:

- Meisken, eene onverwachte tyding roept my naer Brussel, waer ik misschien wel zeven of acht dagen zal moeten verblyven, en dit spyt my zooveel te meer, daer ik binnen eenige dagen mynen neef Abel hier verwacht. Ik laet al myn goed op de kamer, en zal u by myne wederkomst betalen.... of neen, - en den reiszak op de tafel plaetsende, haelde hy zyne brieventasch uit den zak, opende haer, en nam er eene banknoot uit van honderd franks, die hy het meisje toestak, er by voegende: - Zie, neem dit. By myne wederkomst zullen wy wel afrekenen. Hael my nu eene vigilante, als het u belieft.

Stilzwygend aenveerdde de dochter des hôtelhouders de banknoot en verliet de kamer. Eenige stonden later keerde zy terug, met de woorden:

- Zoo mynheer zich de moeite wil geven beneden te komen, het rytuig staet voór de deur.

Daerop ontlastte zy hem van reiszak en regenscherm en wendde zich naer de deur.

- Goed, - antwoordde de oude heer, - goed; ik bedank u. Ha! wacht een weinig! - riep hy haer achterna; - ik heb my bedacht. Zoo myn neef Abel voór myne terugkomst aenkwam, iets wat nog al mogelyk is, geef hem dan *myne* kamer, en verzoek hem eenige dagen hier op my te wachten. In allen gevalle zal ik niet langer dan eene week afwezig zyn.

Het meisken beloofde hem zulks stiptelyk te zullen nakomen, waerna zy, gevolgd door den ouden heer, den trap afdaelde. Toen hy in het rytuig stapte, hoorde hy jufvrouw Annette tot hare zusters, die, even als zy, achter de toonbank van den victualiewinkel zaten, op spottenden toon zeggen:

- Zie, zie! de oude knorpot gaet vliegen. De oude vogel doet even als de jonge: hy verlaet het nest, en Joken, ik wil zeggen mevrouw Grinzel, staet er op te zien! hi! hi! hi!...

De koetsier zat met de zweep in de hand op den bok der vigilante; Joken sloot vriendelyk knikkend het portel, en de oude heer hoorde, onder het heenryden, jufvrouwen Leontine, Emilie en Annette luidop schaterlachen om het spottend gezegde der laetste.

Een paer uren later, hield er eene andere vigilante stil voór de deur van den victualiewinkel, en niet weinig verwonderd keken de dry oudste dochters van mynheer Christiaen Bronckhorst op, toen zy, na de koetsier van den bok was gesprongen en het portel had geopend, mynheer Abel Grinzel uit het rytuig zagen stappen. Jufvrouw Leontine riep hare jongste zuster, die spoedig kwam toegeloopen en den passagier van den *Prins Maurits* aenstonds mededeelde wat zyn oom haer had bevolen, waerop hy haer naer binnen volgde. Nauwelyks waren beide den winkel uit, of jufvrouw Emilie zegde schertsend:

- De oude heeft pas het nest verlaten, en daer keert de jonge reeds terug. Ik geloof dat die twee Grinzels naer het zelfde doelwit streven: wanneer deze weêr uitvliegt, zal de andere spoedig terug keeren, gy zult het zien!.. hi! hi! hi!... Arm Joken! twee vryers hebben en niet weten wie van beiden te kiezen! hi! hi! hi!... lach niet, Annette! lach niet, meisken! van twee vryers eenen te kiezen is toch zoo geene gemakkelyke zaek!... hi! hi! hi!...

De kamer N° 8 was getuige van een gansch ander tooneel. Mynheer Abel Grinzel en Joken bevonden zich, sedert eene afwezigheid van meer dan vyf maenden, tegenover elkander. Ook, zoo men beneden spotte en lachte, boven scheen men daertoe in het geheel niet genegen, en alles voorspelde dat daer iets ernstigs, iets gewichtigs ging plaets grypen. Mynheer Abel Grinzel legde den linker arm over den schouder des meiskens, vatte eene harer handen in de zyne, en op eenen toon die van de uiterste tevredenheid getuigde, riep hy uit:

- Ik dank u, goed kind! ik dank u! Gy zyt een engel!

- Wat wilt gy, mynheer? ik versta u niet! - stamelde de maegd verwonderd en ontsteld, terwyl zy alle mogelyke moeite deed om zich uit de omarming des reizigers los te maken.

- Hoe! riep mynheer Abel uit, - terwyl hy dezelfde verwondering gebaerde; - gy verstaet my niet! moet ik u dan zeggen hoe aengenaem de brief myns ooms my heeft verrast? Na dat ik vyf volle maenden, om u te vergeten, van stad tot stad had rondgezworven, en alle poogingen die ik daertoe aenwendde, vruchteloos bleven, was de brief myns goeden ooms my het zoetste heil dat het eenen sterveling gegeven zy te smaken!... Maer gy staet daer, Joken, als of gy my niet begreept! Ziet gy dan niet hoe gelukkig ik ben? Begrypt gy niet dat die brief.....

- Maer, in 's hemels naem, mynheer, ik weet waerlyk niet wat gy zeggen wilt! - stamelde het meisken; - ik weet niet van wat brief gy spreken wilt!

- Wel natuerlyk, lieve, bedoel ik uwe toestemming in ons huwelyk! Dit alleen is het...

- Groote God! - kreet het meisje; - heeft uw oom u zulks laten weten? Dat is slecht van uw oom, mynheer! zeer slecht! Ik had hem daertoe geen oorlof gegeven! Ik vind dat zulks den spot te verre dryven is, en van een bejaerd man, zoo als hy, had ik dit nu toch niet verwacht.

- Hoe! wat zegt gy? - vroeg de reiziger, meer en meer verwonderd schynende; - gy hadt hem dan niet gelast my zulks te schryven? Gy bemint my dan niet? Het is dan niet waer dat gy er in toestemt myne vrouw te worden? Maer, dit is afschuwelyk! dit is... Ja, ja, gy zegt het maer al te wel: het is den spot te verre dryven. Neen, oom, neen; zulks had *ik* ook voorzeker van u niet verwacht! Het is schandelyk! Foei!...

De dochter van Christiaen Bronckhorst stond in eene verlegene houding, met de oogen grondewaerts gewend en zonder een woord te spreken, tegenover den vreemdeling. Zichtbaer was het dat zy zich in eenen moeijelyken toestand bevond en niet goed wist op wat wyze er zich uit te trekken. Daer de reiziger zulks spoedig bemerkte, vatte hy haer vertrouwelyk by de hand, en op smeekenden, hertroerenden toon, vroeg hy:

- Het is dan waer, Joken, dat gy my niet bemint? Gy blyft dan weigeren my gelukkig te maken? Gy wilt myne vrouw niet worden?

Het meisken bleef sprakeloos voortdubben, en mynheer Abel Grinzel hernam:

- Welnu, Joken, wat zegt gy? Mag ik hopen dat gy myn voorstel niet langer van de hand zult wyzen?

- Welaen, mynheer, - antwoordde thans de maegd, met eenigzins bevende stem; - ik wil het u niet langer verbergen: ja, ik ook bemin u! Eerst dacht ik dat gy met my wildet spotten; later scheen het my dat het uit medelyden was dat gy my uwe hand aenboodt, doch thans zie ik maer al te wel dat gy my waerlyk van herte lief hebt. Dank, mynheer! heb dank daer voor!

- En wanneer vieren wy het huwelyk? - vroeg de vreemdeling, zich vooroverbuigende en zyne lippen in uitgelaten vreugd tegen des meiskens voorhoofd drukkende.

- Nog zoo spoedig niet, - hervatte de maegd blozend; - het zoude wel mogelyk kunnen zyn dat zulke haestig opgevatte liefde, als de uwe, niet van langen duer ware; men heeft zulks meer gezien, mynheer. Eer wy man en vrouw worden, zal het goed zyn elkanders hoedanigheden en gebreken te leeren kennen.

- Zoo wilt gy zeggen...

- Blyf dry maenden dit huis bewoonen, en zoo gy dan nog denkt in uwe voornemens te moeten volherden, welnu, mynheer Abel, dan kunt gy zelf den dag van het huwelyk bepalen.

- Dank, melieve! dank! dit is een woord dat my goed aen het hert doet! - riep de vreemdeling blymoedig uit; - dit doet my waerlyk goed! ik dank er u voor, en stem in uw voorstel toe. Zoohaest ik dry maenden in het hôtel zal hebben doorgebracht, zal ik u de thans gedane belofte herinneren.

Na dat de vreemdeling de dochter des hôtelhouders nog eens, als zyne bruid, op het voorhoofd had gekust, verliet zy de kamer. Dien avond repte zy met hare ouders of zusters echter nog geen woord rakende dit voorval. De zoete aendoening die zy smaekte, belette haer zulks.

Des anderendaegs 's morgends, omtrent negen uren, bevond de jongste dochter van Christiaen Bronckhorst zich in de keuken van het hôtel. Er werd op dit oogenblik op een der bovenvertrekken gebeld, en niet zoodra had het meisken het hoofd omgewend, of zy bemerkte dat het nogmaels de bel der kamer N° 8 was die zich bewoog. Zonder verwylen verliet zy de keuken en begaf zich naer boven, waer zy mynheer Abel Grinzel dacht te zullen vinden. Hare verbazing, wanneer zy de deur der kamer N° 8 open stiet, was echter wel groot; want in plaets van mynheer Abel vond zy er dezes oom, den ouden mynheer Balthazar Grinzel, die met zynen lichtblauwen mantel om het lyf, de pet op het hoofd en den groenen lederen oogenscherm voór het aengezicht, in eenen

armstoel, by de tafel zat. De oude heer hield een dagblad in de handen, en het scheen dat de lezing ervan hem zoodanig bekommerde dat hy de binnenkomst des meiskens niet eens bemerkte althans bleef hy zitten voortlezen, zonder de oogen van het papier af te wenden. Joken hield by de deur stil, en eenigzins verwonderd riep zy uit:

- Zie, mynheer Balthazar, wat is dit? Gy zyt reeds terug? ik had u zoo spoedig niet verwacht! Hoe komt het toch dat myne zusters my van uwe wederkomst niets hebben gezegd?

- Och! uwe zusters! - merkte de oude heer een weinig knorrig aen; - zy weten nog niet eens dat ik hier ben. Wanneer ik daer straks door den winkel stapte, zaten zy alle dry, elk met een boek in de hand, achter de toonbank. *Gy* zyt een braef kind; maer uwe zusters zyn lichtzinnige modepoppen! Ik wed dat zy er ook wel niets van weten dat myn neef Abel is vertrokken; zoo passen zy op hunne zaken! Uwe zusters! ja, spreek er my van!...

- Hoe! wat zegt gy, mynheer? - viel het meisken den reiziger in de rede; - is uw neef vertrokken? En waer heen toch?

- Naer Engeland. Wist gy het niet, kind?

- En wat is hy daer gaen doen?

- Daer, - zegde de oude heer, haer het dagblad toestekende, - lees slechts, en gy zult het weten.

Joken, die intusschen naderby was gekomen, nam het dagblad aen, en las op de plaets die mynheer Balthazar haer met den vinger aenduidde:

‘Men schryft uit Plymouth, 19 december: Gisteren nacht is, op de hoogte onzer haven, het prachtige hollandsche drymastschip *Rembrandt van Rhijn* op eene gevaerlyke zandbank vastgeraekt; het schip heeft vyf voet water in de kiel, en men vreest dat het elken oogenblik door de golven zal worden ingezwolgen. De manschap heeft gelukkiglyk, met behulp der redbooten, veilig de engelsche kust kunnen bereiken. Men heeft dezen morgend van hier eenige lichters naer het gestrande vaertuig gezonden, om zooveel mogelyk van den inventaris en de lading te redden.’

Zoohaest het meisken deze regelen had gelezen, bezag zy den ouden heer met nieuwsgierige verwondering, waeruit genoegzaem bleek dat zy niet kon begrypen wat het artikel van het nieuwsblad gemeens kon hebben met mynheer Abel's vertrek.

- Welnu, het schynt dat gy het nog niet begrypt? - vroeg de oude Grinzel op langzamen toon.

Het meisken schudde ontkennend met het hoofd.

- Dit schip met zyne lading, - hervatte de oude heer, - behoorde mynen neef; hy had het te Sumatra bevracht met koffy, suiker, ryst, peper en kaneel. Zyne gansche fortuin heeft hy er in gesteken, en ware het hier gelukkig aengekomen, dan ware hy een welhebbend man geweest, een man met een vermogen dat zoo wat tot vyf of zes honderd duizend guldens zou hebben beloopen; en thans... hy is gaen zien of men nog iets heeft kunnen redden..... zoo niet, is hy een dood arme kerel!

De dochter des hôtelhouders stond met saêmgevouwen handen en als aen den grond genageld; op haer aengezicht stond het duidelyk te lezen hoe pynlyk dit onverwacht nieuws haer trof. De oude Grinzel hield het oog van haer niet afgewend.

- Ja, - hernam hy, - zoo gaet het in de wereld: men weet wat men heden heeft; maer men weet niet wat de dag van morgen ons zal aenbrengen of ontnemen. Neef Abel was nog gisteren ryk, en thans is hy arm, doodarm, en er staet hem nu niets beters te doen dan naer het Oosten terug te gaen. Ook verwacht ik er my aen, dat hy my morgen of overmorgen om geld zal schryven, om zyne reis voort te zetten.

- Hoe! hy zou dan hier niet meer terugkomen? - vroeg het meisken met bevende stem.

- Ik verwacht er my niet aen. Wat zou hy hier toch komen doen?
- Maer gy bedriegt u, mynheer! zulks kan niet zyn! het is onmogelyk!
- Eh! wat is dit nu? gy weent! - zegde de oude heer. - Heeft myn neef Abel u misschien zyne huwelyksvraeg vernieuwd en hebt gy toegestemd?

De maegd antwoordde niet, maer hield de handen voór het aengezicht geslagen, om de tranen, die zy stortte, voor den ouden heer te verbergen.

- Ha! dat is heel slecht van hem!... hm! hm!... verduiveld slecht! riep de man op wreveligen toon uit, terwyl hy eensklaps rechtsprong en met groote schreden de kamer begon op en neêr te wandelen; - hm! hy wist toch wel dat hem zulks als eerlyk man niet meer was toegelaten. Toen hy nog ryk en vermogend was, hm...! dan was dit iets anders; maer thans!... hm! hm!... Kom, kind, - ging hy, tot het meisken stappende en haer by de hand grypende, voort, - kom, ween niet meer! Myn neef is een losbol! Doch de Grinzels zyn brave lieden, en zoo de neef u iets beloofde en zich thans in de onmogelykheid bevindt het ten uitvoer te brengen, welnu, dan zal de oom voor hem woord houden. Gy zult *myne* echtgenoote worden, hoort gy?

- Oh! zwyg! mynheer! zwyg! - smeekte het meisken snikkend, terwyl zy hare handen, die de oude heer had vastgegrepen, wegtrok en zich voór het aengezicht sloeg.

- Hoe! wat! gy zyt niet te vreden? Gy wyst myn voorstel van de hand? - vroeg mynheer Balthazar Grinzel, zich verwonderd toonende, - my dunkt nogthans... hm! hm!...

- Zwyg, mynheer! in Gods naem, zwyg! - herhaelde de maegd op eenigzins verwytenden toon, terwyl hare tranen eensklaps ophielden te vlieten. - Gy hadt er my aen gewoon gemaekt uwe gryze haren te eerbiedigen, en thans... ha! zie, uw voorstel is afschuwelyk! Ik heb uwen neef myn woord gegeven, om dat ik *hem* en niet *u* beminde, mynheer; en is hy thans arm, wat geeft het er aen? Een gegeven woord is en blyft heilig! Uw neef Abel heeft my tot echtgenoote verkozen toen hy nog ryk was, en omdat hy thans tot de armoede is vervallen, zou ik hem verlaten? oh! neen, mynheer, neen; geld en liefde zyn twee verschillige zaken; zaken die met elkander in geene betrekking staen!...

- Maer, wat wilt gy dan toch? hm! ik versta u niet, - onderbrak haer de oude heer.

- Niets, mynheer, niets, - zegde het meisken, terwyl zy zich gereed maekte om heen te gaen; - maer weet dat zoo uw neef terug moet keeren naer Oost-Indië, hy dan toch niet alleen zal zyn om die reize te ondernemen. Ik ben zyne verloofde, mynheer, en zoo hy er wil in toestemmen, zal ik hem als echtgenoote volgen, overal waer het ongeluk hem heen zal dryven.

Daerop dacht de maegd zich te verwyderen; doch de reiziger hield haer tegen, sloeg zyne armen rond haren hals en drukte zyne lippen tegen haer voorhoofd.

- Dank! heb dank! wees gezegend! - riep hy verheugd uit. - Ofschoon ik er my aen verwachtte, toch maken uwe woorden my gelukkig! zy storten my eenen hemel van zaligheid in de ziel.

Het meisken maekte zich spoedig uit zyne omarming los, en eenigzins verwonderd, eenigzins verwytend, zag ze hem aen:

- Ik begryp u niet, mynheer, - stamelde zy.

- Luister, - hernam de vreemdeling, en ik twyfel niet of gy zult spoedig tevreden zyn: de oude heer Grinzel ziet van zyn voornemen af, en gy zult de echtgenoote worden van zynen neef Abel. Eh wel! wat zegt gy nu van dit voorstel?

Het goede meisken bevond zich thans in de onmogelykheid te antwoorden, zoodanig troffen haer die woorden. Om hare dankbare tevredenheid uit te drukken, legde zy de hand op het hert, terwyl zy met eenen milden lach om den mond Abel's oom in de oogen schouwde. Tot hare groote verwondering zag zy dat hy zich van den blauwen mantel ontdeed, dien hy op eenen naby staenden stoel wierp; ook de pet en den groenen lederen oogenscherm nam hy van het hoofd, en wierp beiden op den grond. De dochter des hôtelhouders wist niet, hoe die zonderlinge handelwyze van den ouden heer uit te leggen; maer toen zy hem ook de witte pruik van het hoofd zag nemen en de zwarte stoffen plaester van voór het linker oog wegrukken en op den grond werpen, en voorts eene greep links en nog eene rechts doen, en daerna den gryzen baerd naest de gryze pruik op den barden vloer smyten, dan dacht zy dat de grond onder hare voeten weg zonk, en haer hert klopte zoo snel, zoo overhaestig, als of het buiten hare borst poogde te dringen.

- Heere God! wat zie ik? riep zy uit. - Mynheer Abel!... is het eene begoocheling?...

- Neen, kind, neen; eene begoocheling is het niet, - antwoordde de vreemdeling. - De oom en de neef waren slechts éen persoon! hier, kom hier aen myn hert, mejuffer, en laet my u thans als myne verloofde omhelzen!

En inderdaed, nu de reiziger zich van zyne vermomming had ontdaen, was oom Balthazar verdwenen; maer neef Abel, die Joken hertstochtelyk tegen de borst drukte, bevond zich in zyne plaets op de kamer.

Toen zy elkander hadden omhelsd, bleven beiden eenige stonden sprakeloos, als of de overmate van geluk het hun onmogelyk maekte iets te zeggen. Doch, weldra richtte de maegd het hoofd op, en met den mildsten lach op de lippen haren verloofde in de oogen schouwende, vroeg zy hem:

- Maer hoe komt het toch dat ik u niet eerder heb herkend, en waertoe moest die vermomming dienen?

- Gy wildet dat ik u van naderby leerde kennen; welnu, kon ik dit wel beter dan met hier te komen inwoonen, zonder dat gy zulks vermoedet? Zoo hebben wy elkander sedert meer dan twee maenden dagelyks gezien en gesproken, en elken dag, elk uer, heb ik u meer leeren achten en beminnen; elke dag bracht my een nieuw bewys uwer goedhertigheid, niet alleen jegens Abel Grinzel, uwen geliefde; maer zelfs jegens den ouden knorpot, zoo als uwe dry lichtzinnige zusters my noemden. En thans, melieve, thans staet het u vry den dag onzes huwelyks te bepalen; want daer ik nu toch reeds zoo langen tyd in het hôtel heb doorgebracht, geloof ik dat gy er gereedelyk zult in toestemmen my van den proeftyd dien gy gisteren vaststeldet, te ontslaen. Zeg, deelt gy ook niet in dit gedacht?

- Wanneer gy wilt, Abel, kan de priester ons huwelyk inzegenen, en dan... dan volg ik u naer Sumatra, of overal waerheen gy het beslist.

- Het zal niet verre zyn, lieve, dat gy my zult hoeven te volgen, daer ik besloten heb my in deze stad met der woon te vestigen.

- Hoe! gy blyft hier? - hernam de maegd verwonderd, haren minnaer beziende; - ik dacht nogthans dat het nieuws.....

- Door het dagblad medegedeeld, my noodzaekte terug naer Oost-Indië te vertrekken, niet waer? viel haer Abel in de rede; - stel u daer omtrent gerust, lieve. De *Rembrandt van Rhijn* hoort my niet toe, maer wel de *Prins Maurits.* Het was slechts een middel dat ik had uitgedacht om uwe liefde ten mynen opzichte op den toets te stellen; want even als *gy* niet uit medelyden, wilde *ik* niet voor myn

geld worden bemind. Beiden hebben wy naer wensch de proef doorstaen.

En terwyl mynheer Abel Grinzel dit zegde, drukte hy zyne verloofde nog eens hertelyk tegen de borst, en kuste haer liefdevol op het voorhoofd. Dit oogenblik was voor het klein mismaekt meisken het zaligste dat zy wel ooit had beleefd.

Dien zefden dag deelde Joken hare ouders en zusters het gansche voorval mede, en toen deze laetsten vernamen dat zy met mynheer Abel in het huwelyk zou treden, borsten zy byna van afgunst en spyt. Zoodra zy gansch alleen waren, zegde jufvrouw Leontine:

- Maer wie had dit nu toch ooit van zyn leven kunnen denken dat de oom en de neef slechts éen persoon waren? zulke oude knorpot!...

- Ja, - sprak jufvrouw Emilie, - wie had zulks kunnen denken? Maer by al dit, heeft toch die mynheer Abel eene aerdige goesting, een meisken met eenen bult tot vrouw te kiezen, terwyl hy u, Annette, of my...

- Hola! hola, Emilie! spreek slechts voor u zelve, - viel haer Annette eenigzins spytig in de rede; maer uit den toorn harer stem bleek het duidelyk dat hare woorden in tegenspraek waren met haer hert. - Wat my aengaet, ik denk dat hy my wel had ten huwelyk *kunnen* vragen; maer of ik zeer genegen zou zyn geweest, myn leven met dien wildeman te slyten, zie, dat is iets gansch anders...

- Kom, kom, spreken wy er niet meer van, - hernam Leontine; - ofschoon ik het herhalen moet dat hy eene aerdige goesting heeft, toch wensch ik hen beiden van herte geluk.

- Ja, ja, zy mogen lange jaren te samen leven! - zegde Emilie, lachend de onderlip vooruitstekende.

- De hemel zegene hun huwelyk met vele kinderen, - liet Annette er spottend op volgen; - doch voor alles ter wereld zou ik toch niet willen dat zy ons Joken volkomen geleken!... hi! hi! hi!...

En dit laetste gezegde verwekte eenen algemeenen schaterlach by het nydige drytal.

Omtrent eene maend later werd het huwelyk van mynheer Abel Grinzel met Joken ingezegend. Korts daerna, toen zy van hunne huwelyksreize terug keerden, richtte mynheer Grinzel te Antwerpen een handelshuis op, en kocht zich in het naburige dorp Schooten een schoon landgoed aen, waer de twee gelukkige echtgenooten des zomers verblyven. Over eenige maenden werd Joken, die thans als eene ryke dame, gelyk het haer staet vereischt, gekleed gaet, moeder van een zoontje, dat van nu af, voor het uiterlyke, zynen vader volkomen gelykt, en wellicht eens, voor wat het innerlyke betreft, het evenbeeld zyner moeder zal worden.

De dry oudste dochters van mynheer Christiaen Bronckhorst zyn nog ongehuwd en bewoonen steeds, met hare ouders, het *Hôtel Rhinoceros*, in de nabyheid van het kleine Dok. Elken morgend, kan men hen vinden zitten romans lezen, achter de toonbank van den victualiewinkel; ook houden zy nog steeds veel van schoone kleederen, pianospelen, wandelen en dansen; integendeel houden zy niet veel van arbeiden. Kortom, tot nu toe heeft nog niemand mevrouw Grinzel verweten, dat eens, als jonge dochter, haer opschik uit een katoenen kleedje en een bobinnen mutsken bestond, en zy, als eenvoudig burgerskind, den arbeid bovenal beminde, terwyl jufvrouwen Leontine, Emilie en Annette in hunne buert bekend zyn voor dry *coquetten*, en alles doet voorzien dat zy, op lateren leeftyd, dezen naem tegen dien van ‘oude jonge dochters’ zullen verwisselen.

Antwerpen, 1855.

JOHAN VAN ROTTERDAM.

Aen den schilder Theodoor Canneel, by zyn vertrek naer de eeuwige stad.
(April 1848.)

Ibis in urbem!

Het onweêr tegen vorsten loeit;
Maer, op doorluchtig puin, als kunststoel, fier gezeten,
En steeds voor de eeredienst van 't godlyk schoone ontgloeid,
Heeft Rome niet den staf versmeten.
Gy, die met uw penseelen dicht,
Welaen! tot haer uw stap gericht!
Ga, met den pelgrimstaf, zoon van de vlaemsche landen;
Ga, afgezant der heilige eer
(Zoo schutte u God de Heer),
En denk op 't Kapitool aen onze Scheldestranden!

Ga, priester van de werken Gods,
Gy, die by 't outer der natuer u 't hert voelt kloppen,
Terwyl u 't oog ontvonkt! Wees op uw zending trotsch:
Een schilder kan een staf verschoppen.
Gy hebt by Rubens graf geknield.
Het sprak u; ja, 't heeft u bezield
Met moed, dat graf, gevierd door 's werelds offeranden.
Kniel, als gy keert, daer plechtig neêr,
(Zoo schutte u God de Heer!),
En denk op 't Kapitool aen onze Scheldestranden!

'Itaelje! Itaelje!' o ja, die kreet
Zal uit uw boezem, van den top der Alpen, schieten,
Wanneer ze u afwacht in haer schilderachtig kleed:
Daer, daer zult gy volop genieten,
Terwyl 't verleden voór u staet,
Gelyk een schim in blank gewaed.
Bid, en verhef u daer, en zie er op de banden
Van dwergen met verachting neêr
(Zoo schutte u God de Heer!),
En denk op 't Kapitool aen onze Scheldestranden!

Ga dan, waer op ontvlamde vlerk
U schepper Raphaël ten Thabor onbezweken
Omhoog voert!... O, mocht ge eens op kruipend schilderwerk
De groote school van Vlaendren wreken!
Droom by den fieren Tiberstroom
Een stouten dichterlyken droom;
Schep mede als geestdrift brein en borst u doet ontbranden;
Word uwes gryzen vaders eer
(Zoo schutte u God de Heer!),
En denk op 't Kapitool aen onze Scheldestranden!

PRUDENS VAN DUYSE.

Gent.

Kunst- en letternieuws.

In de voorlaetste zitting der Akademie van België heeft de heer Fétis eene levensbeschryving gelezen van Balthasar Gerbier, schilder, bouwmeester, diplomaet, letterkundige, enz.

B. Gerbier werd in 1592 te Antwerpen geboren. In 1613 begaf hy zich naer Engeland, en trad er in dienst des hertogs van Buckingham, die hem eerst gebruikte als schilder en daerna als agent van zyne kuiperyen. Hy vergezelde den gunsteling van Jakob I naer Spanje.

Later trad hy in dienst van Karel I. Deze vorst zond hem naer den Haeg, om het verdrag te sluiten welk Engeland in nauwere toenadering met Spanje moest brengen. Zonderlinge zaek! het was met Rubens dat Gerbier ging onderhandelen. Twee vlaemsche schilders, twee Antwerpenaren, gingen zich ontmoeten om de grondslagen te leggen van eenen staetkundigen akt, welke den grootsten invloed op de zaken van Europa uitoefenen kon.

De samenkomst had plaets te Delft, en Rubens die Gerbier's doortraptheid op het diplomatische terrein niet had, werd door dezen uit het veld geslagen. In vergelding van zynen yver en beleid, ontving Gerbier, by zyne wederkomst te Londen, brieven van adeldom, en werd hy grootmeester der ceremoniën benoemd.

Wy slaen vele byzonderheden der levensbeschryving over, om enkel stil te houden by de voornaemste feiten.

Balthasar Gerbier was in Engeland wedergekeerd na zyne ambassade te Brussel. Hier verdwynt eensklaps de persoonaedje. Van 1641 tot 1642 hoorde men van hem niet meer spreken, wanneer men hem terugvindt te Parys.

Hier moet men de sferen der kunst en staetkunde verlaten; want wy zien Gerbier aen Lodewyk XIV de vergunning vragen en ze verkrygen, om berghuizen in Frankryk op te richten. Ofschoon deze vergunning bekomen hebbende, gelukte hy er niet in zyne gestichten te openen. Hy hernam den weg naer Engeland. De staetsomwenteling was uitgeborsten, maer het nieuwe bestuer kon zyne talenten niet gebruiken. Daer opende hy eene Akademie, waerin hy onderricht gaf in byna alle takken der kunst. De toehoorders ontbraken hem echter. Hy schreef schimpschriften; maer vertrok eensklaps, op 65 jarigen leeftyd, naer hollandsch Indië, met eene vrouw en acht kinderen, een groot ontwerp van plantagie in het hoofd hebbende.

Nauwelyks echter was hy te Suriname gevestigd, of het bestuer dier volksplanting deed hem aenhouden door eene gewapende bende, die hem eene zyner dochteren ontnam, en hem inscheepte op een vaertuig welk zeilveerdig lag voor Amsterdam.

Gerbier bekloeg zich bitter aen de hollandsche Staten over de barbaersche behandeling waervan hy het voorwerp was.

Op het oogenblik als zyne zaken er het wanhopigste uitzagen, ontving men de tyding dat Karel II terug op den troon was geroepen. Aenstonds vertrok hy naer Engeland, en kwam juist nog in tyds aen om de plannen te verveerdigen van de triomfbogen, welke moesten dienen by de inhaling des konings. Van dien oogenblik trad hy in de baen der kunsten, om ze niet meer te verlaten. Het was aen de bouwkunde dat hy zyne laetste jaren wydde. Hy schreef verscheidene werkjes over deze kunst, en overleed in 1667.

Zyn lichaem bleef in Engeland; maer zyne gedachte behoort der stad Antwerpen, die hem in hare geschiedboeken eene bladzyde moet verleenen.

- Verschenen: te Stuttgart, by Ebuer en Seubert: *Kostümkunde. Handbuch der Geschichte der Tracht*, *des Baues und Geräthes von den frühesten Zeiten bis auf die Gegenwart*, *von Hermann Weiss.* Dit werk, met talryke en wel uitgevoerde platen versierd, is voor onze kunstenaers schier onontbeerlyk. Het bevat in weinig afleveringen alles wat den historieschilder anders met zoo vele moeite in zwaerlyvige boeken verplicht is op te zoeken.

- Te Berlyn, by Von Veit en Comp.: *Die Malerschule Huberts van Eyck* (de Schilderschool van Huibrecht van Eyck) *nebst Deutschen vorgängern und Zeitgenossen. Oeffenliche Vorlesung gehalten von H.G. Hotho.* Dit hoogstbelangryk werk is een waer monument aen onze oude schilderschool opgericht; ook acht de Redaktie der *Vlaemsche School* het zich ten plichte in eene aenstaende aflevering een byzonder artikel aen dit jongste voortbrengsel van den geleerden heer Hotho toe te wyden.

- Verschenen: *Album van het kunstlievend Gezelschap* der koninklyke Akademie van Gent. - Gent, by den uitgever W. Rogghé, Kalanderberg, 8. Een fraei boekdeel in-4° met 23 platen en tekst. Prys: gewoon papier en ingenaeid fr. 3-25; prachtpapier en gecartonneerd fr. 5-'.

- Een leuvensche schilder, de heer Pieter-Pauwel Geedts, oudleeraer der Akademie van Schoone Kunsten in die stad, en zoon van den oud-bestuerder van hetzelfde gesticht, is in den ouderdom van 63 jaren overleden. Men roemt vooral de door hem verveerdigde portretten.

- De menigvuldige vrienden van den heer Jozef Tuerlinckx zullen met groot genoegen vernemen, dat de Koninklyke Akademie van Schoone Kunsten van Amsterdam het lidmaedschap heeft opgedragen aen dien beeldhouwer, die de Antwerpsche school waeraen hy zich heeft gevormd, zoo wel als zyne geboorteplaets Mechelen, ter eere verstrekt.

- Te Augsburg, by de boekhandelaren Lampart en Cie, is verschenen onder den titel van *Eine merkwürdige Bettlerin oder die Hausarmen*, eene vertaling van Zetternam's *Zonderlinge Bedelares.* De vertaler er van is professor Karl Arenz.

- Dezelfde vertaler heeft te Leipzig uitgegeven eene overzetting van *Moeder Job*, den laetst verschenen roman van Hendrik Conscience.

- Slechts éene verhandeling is ten antwoorde op de prysvraeg van het *Willems-Fonds*, te Gent, over de *beteekenis en strekking der Vlaemsche Beweging* ingekomen. Zy draegt tot kenspreuk: 'Eene vyl? *Tyd ontbreekt.*' - Tot beoordeelaren zyn benoemd de heeren Mertens, stadsbibliothecaris te Antwerpen; Jottrand, advokaet te Brussel, en Ph. Blommaert, letterkundige te Gent.

- Baron de Gerlache las onlangs in de Koninklyke belgische Akademie een stuk waerin de groote Jakob Van Artevelde deerlyk werd miskend en gelasterd. De held is daerop weerdig gewroken door Baron Julius de Saint Genois, onzen geachten medewerker, die in de jongste zitting van bedoeld genootschap een stuk voordroeg, waerin de aentygingen van den heer de Gerlache met grond werden wederlegd.

- By den drukker I.S. Van Doosselaere, te Gent, bestaet het voornemen eene geïllustreerde uitgave van Ledeganck's volledige werken te doen verschynen. De talentvolle kunstschilder Victor Lagye, te Antwerpen, heeft voor die uitgave eene echt prachtige titelplaet geteekend, welke door den heer Brown in hout wordt gesneden. Zy is byna voltooid.

JOHAN VAN ROTTERDAM.

Michiel van Cocxcyen.

Zeer moeijelyk is het

iets nieuws by de levensbeschryving van mannen te voegen, die reeds verscheidene eeuwen overleden zyn. Om hunne daden naer weerde af te schilderen, zou men in de handschriften hunner tydgenooten moeten putten; doch jammer, wanneer deze bestaen, is het een ieder niet toegelaten de betrachte oorkonden te raedplegen. In dit laetste geval blyft er ons niets over dan tot de vorige schryvers onzen toevlucht te nemen, en wat verstrooid is, te verzamelen. Zoo ook hebben wy met den mechelschen schilder MICHAËL COXIE moeten handelen. Ons inzicht is dus niet eene nieuwe volmaekte notitie over dezen kunstenaer in het licht te geven, maer alleenlyk eenen man beter te doen kennen, die in de oude Vlaemsche School eenen zekeren rang bekleedt.

Michaël Van Coxyen, de Coxien, Coxie of Coxius, (volgens de gewoonte dier tyden, wanneer men de laetste lettergrepen der namen verlatynde) is geboren te Mechelen; de eenen zeggen in het jaer 1497; anderen integendeel, zoo als de heer Goethals, willen hebben dat hy in 1499 zou ter wereld gekomen zyn. In het handschrift van wylen den heer Servaes, wordt zelfs zyne geboorte op het jaer 1500 gesteld. Dit laetste gevoelen is door eenige geslachtkundigen aengenomen geworden; het is ons onbekend waerop zy zich gronden, want er kan hier over niet de minste twyfel bestaen, daer men in de Metropolitane kerk te Mechelen een tafereel vindt waerop het volgende te lezen staet:

> MICHAËL DE COXCIËN PICT. REG̃. ME FE. ANN̄. 1588.
> OETATIS SUAE 89.

Hieruit blykt dat, even als Michiels en Goethals het getuigen, onze schilder in 1499 het licht zag; hy was de zoon van Michaël den oude, een kunstschilder die in de vyftiende eeuw zich eenen naem had gemaekt, en die zeer wel onthaeld werd aen het hof der landvoogdes. Michiel Van Cocxcyen, de jonge, ontving het eerste onderwys by zynen vader; eventwel werd hy later discipel van Van Orley, anders genaemd Bernard van Brussel, wiens schilderwyze hy zoo wel volgde dat een zyner

tafereelen uit dien hoofde en als allergunstweerdigst aen den hertog Matthias werd opgedragen.

Men was in de zestiende eeuw, de eeuw der Hervorming. De Wedergeboorte heerschte in vollen glans. De kunsten onzer voorvaderen werden verwaerloosd, en men stortte zich met een blind vertrouwen in de baen der nieuwigheden, zonder te weten waer deze zoude eindigen. Italië was het brandpunt waerop de aendacht der gansche wereld straelde; onze kunstenaren verlieten den vadergrond, en gingen hunne inbeelding by die der zuidervolken aenvuren, zonder na te denken wat hun geest door deze aenraking aen reinheid en oorspronkelykheid verloor. Van Cocxyen deelde in de algemeene opgewondenheid: na eenigen tyd de lessen van Van Orley gevolgd te hebben, vertrok hy naer Italië om aldaer de werken van Raphaël te studeren; te dier gelegenheid zegt BURTIN (bl. 170), 'dat de Italiaensche levensbeschryvers den grootsten lof van dezen vlaemschen kunstenaer verkonden, en verzekeren dat hy leerling van Raphaël is geweest, die overleden is wanneer Coxie slechts 23 jaren oud was.' - Wat hier van zy, het schynt stellig te zyn dat Coxie onder het bestuer van dien grooten meester (*Historie van Mechelen*, JOFFROY, bl. 72), in de kerk van *Maria del anima*, anderen schryven *Maria del pace*, verscheidene tafereelen heeft geschilderd; en volgens Goethals zou kardinael Einckevoirt, die vruchteloos de schilderyen afwachtte welke hy aen Sebastiaen van Venetië voor die kerk had gevraegd, dit werk aen den vlaemschen schilder toevertrouwd hebben[1]. Voorts schilderde Van Cocxyen fresco, in de hoofd-

1 Wy denken dat kardinael van Einckevoirt, van den beginne af, de kerk van *Anima* door Brabanders heeft willen doen versieren. Deze tempel met al zyne afhanglykheden is uitsluitend van nederlandschen oorsprong; het godshuis, de kerk en andere gebouwen werden in 1400 gesticht, door een Belg, Jan de Firter, en door de milddadigheid van den kardinael van Einckevoirt en andere persoonen, tot de Nederlanden behoorende, begiftigd. Wanneer men eenen oogslag werpt op de monumenten welke in *Anima* bestaen, vindt men dat er van de 35 niet min dan 27 aen Belgen toebehooren.

stad van het Christendom, onder anderen, de Hemelvaert in de St-Pieters kerk, *door welk uitmuntend werk hy in groote achting kwam.* (Hands. van Smeyers.)

Het tydstip waerop onze schilder Italië verliet, is onbekend; maer Vasari heeft hem te Rome gekend in 1532 (Goethals), en hy werd te Mechelen in St-Lucasgilde ingeschreven den 11 november 1539.

(*Het slot hierna.*)

In den postwagen.

Het was een heerlyke morgend der oogstmaend.

De zon rees aen den blauwen hemel en zond hare gouden stralen over de pas ontwaekte natuer.

De vroegmis klepte uit den gryzen toren van het dorpje ***, en de dorpelingen snelden ter kerke.

En een oogenblik later was het dorpsplein verlaten en doodsch.

Ik had juist myn laetste slokje koffy ingezwolgen, myne cigaer ontstoken en stond vóor het venster in de opkomende zon te staren, wanneer de postwagen die van Brussel naer Nyvel voert, met veel gedruisch kwam aengerold en vóor myne afspanning, *de Gouden Kroon*, stil hield.

Na eenige pakken gelost en wêer andere goederen te hebben opgeladen, verzocht men ons plaets te nemen, en spoedig klonken de schelle toonen des postiljonshorens door het dorp, en wy rolden op den hobbeligen steen weg voort.

Het dorpke met zynen gryzen toren lag weldra verre achter ons.

Ik opende het venster des wagens en liet myne blikken door de uitgestrekte, met goudgeele vruchten bedekte velden zweven.

En die aenblik was lief en grootsch.

Boven die velden verhief zich de leeuwerik en deed de lucht van zyn statig lied weêrgalmen. Het lieve diertje zong zyne morgendbede, en bracht hulde en dank aen zynen schepper.

En het was my alsof al de schatten, al de rykdommen die myne oogen ontwaerden, alsof al het schoone dat de natuer omhulde, my toebehoorde.

Zoo gelukkig, zoo vol zaligheid was myn jeugdig hert.

Ik droomde aen de toekomst en tooverde my de zachtste beelden voor den geest.

Spoedig werd ik aen myne droomeryen ontrukt, en in de wezenlykheid terug geslingerd; want wy hielden aen den barreel N° 11 stil.

Eene dikke en als uit eenen boom gekapte meid opende den wagen, en vroeg ons, met haren vriendelyksten lach op de lippen, of wy wenschten uit te stygen.

Wy behielden onze plaets.

- Kom gauw by mama terug, stout kind, sprak eene dame die naest my zat, tegen een lief meisje van ongeveer vier jaren oud, dat my nu vriendelyk lachend in de oogen keek, en een pas ontloken roosje toereikte om het te laten rieken, en wanneer ik het meende te grypen, het bloempje schaterlachend achter zynen rug verborg.

Wat was die kleine lieftallig!

Het kleedje van hemelblauw satyn, een sneeuwwit hoedje van dezelfde stof, een breed rooskleurig lint, dat het schoone geslacht *écharpe* noemt, rond den blanken hals, witte satynen schoentjens en bontgekleurde koussen maekten het kind betoovrend schoon.

Ik streelde en kuste het lieve wichtje, en bad God dat Hy het tot eene deugzame maegd zou laten opgroeijen, die eenmael het geluk eens braven jongelings wezen, en bloemen op zyn levenspad strooijen mocht.

De horen des postiljons klonk weêr door de velden.

De moeder nam haer kind by zich, en wy reden voort.

Zy overlaedde het met kussen, drukte het vast aen haer hert, en in hare blauwe oogen straelde zoo veel liefde, zooveel zaligheid dat, indien de oogen waerlyk de spiegel der ziele zyn, die vrouw de gelukkigste der moeders wezen moest.

Tegenover haer zat een heer van zoo wat dertig jaren met een nieuwsblad in de handen, gewis in staetkundige of handelsgedachten verdiept, want hy sprak geen enkel woord, noch maekte de minste beweging.

Nu legt hy het nieuwsblad op de kniën, lacht de dame, zyne echtgenoote, liefderyk toe, neemt het lieve meisje van haren schoot en overlaedt het op zyne beurt met streelingen en kussen.

Hy geeft zyne lieve kleine allerhande lekkernyen, en voor elk stukje ontvangt hy een kusje van het kindje en eenen liefdevollen blik, eenen blik van goedkeuring en tevredenheid, der moeder.

Hunne herten stroomden over van gelukkig gevoelen.

En dit huisselyk heil in den postwagen was streelend en bekoorlyk.

In den achtersten hoek des wagens zat eene andere dame, welke, even als ik, doch waerschynlyk met andere gewaerwordingen, dit tooneel nauwkeurig gadesloeg.

Deze dame vormde een hevig contrast met de gelukkige echtgenoote en moeder.

Deze was ryk, doch zedig gekleed, hare wangen waren met den blos der gezondheid bedekt, en in hare oogen blonk de reinste deugd, de zuiverste onschuld.

De dame uit den achtersten hoek, zegde ik, vormde een hevig contrast met haer. Zy was juist het tegenovergestelde.

Een onnatuerlyke blos kleurde hare ingevallen wangen, en hare zwarte lokken, *à la chinoise* opgedaen, werden door een klein nauwelyks zichtbaer hoedje bedekt, dat als tegen haer hoofd geplakt scheen en niet slecht aen eenen zwaluwennest geleek.

Een zwarte lichte sluijer was aen het hoedje gehecht en hing haer op den rug.

Een witte zakdoek was haer achteloos om den hals geknoopt, terwyl een gryze sjal schier haer gansch lichaem bedekte.

Hare oogen, diep in hunne holen gezonken, waren flauw en verwilderd.

De regelmatige trekken en vormen haers gelaets getuigden van eene vroegere schoonheid; doch zy was als de bloem welke pas ontloken, door de brandende zonnestralen verschroeid, verslenst op haren stengel hangt, verkwynt en sterft.

En die dame kon nauwelyks dertig lentens beleefd hebben.

Zy had een kunstig gevlochten korfje by zich, uit hetwelk zy van tyd tot tyd een fleschje te voorschyn haelde en onder haren neus bracht, terwyl zy hare blikken onafgewend op het gelukkige paer en het lieve kind gevestigd hield.

Krampachtige trekkingen liepen over haer verslenst gelaet, en in haer binnenste moest het hevig stormen.

Zy scheen aen een smertelyk lyden ten prooi, en hoe meer wy vorderden, hoe onrustiger zy werd, hoe heviger en herhaelder die trekkingen waren.

Eerst had ik slechts eenen achteloozen blik op die dame geworpen, om my in het lieve tooneel dat naest my plaets greep, te verlustigen; doch thans sloeg ik haer aendachtig gade, en geene harer bewegingen ontging aen mynen onderzoekenden blik.

Ik trachtte in hare oogen te lezen wat er in hare ziel omging.

Eensklaps bewoog zy zich snel, richtte zich wat overeind, deed geweld om te spreken, doch zakte als ontzenuwd in haren hoek terug.

Twee tranen ontsprongen hare oogen en bleven als twee peerlen op hare wangen hangen.

Wy kwamen juist aen de herberg *het Huis ten halven*, waer de postwagen gewoonlyk van peerden verandert.

Men opende den wagen, en zegde ons dat men hier eenige minuten stil hield.

De echtgenoot der dame die naest my zat, steeg met zyn lieve dochterken uit, en ik volgde hen.

De twee damen behielden hunne plaets.

Ik stond naest den wagen en zag de kleine na, die schaterlachend en met opgeheven handjes achter de lieve duiven en andere vogels liep, welke vóor de herberg de verlorene graenkorrels oppikten.

Uit den wagen klonk op eens eene holle stem, die sprak:

- Gy gaet ter kermis, Bertha?

En de moeder der kleine, tot wie deze vraeg gericht werd, antwoordde bevestigend, doch zag de dame die haer zoo goed scheen te kennen, verwonderd aen.

Deze sprak weêr:

- Ik keer ook naer myn en uw dorp, naer onze geboorteplaetse, terug; doch niet zoo als gy, gelukkig en van liefde en genegenheid omringd, maer alleen en verlaten, het herte verbryzeld en met wanhoop vervuld...

Zy zweeg eenen oogenblik, want haer boezem hygde van lyden en angst. De moeder van het kleine meisje aenzag haer met klimmende verbazing.

De vroeg afgeleefde vrouw hernam:

- Gy keert terug, en gaet u in de armen uwer bloedverwanten en vriendinnen werpen; gy gaet de kermisdagen met hen vrolyk doorbrengen, en de vreugde genieten die men na eene lange afwezigheid by het wederzien smaekt. En ik, ik ga

myne oude moeder, die ik sedert zes jaren verlaten en niet meer weêr gezien heb, zien sterven!.....

En bitter weenend zakte zy in den hoek des wagens.

Toen de uitgestapten weêr in het rytuig stegen, vond de echtgenoot zyne gade weenend terug.

Bertha had in de dame hare vroegere school- en speelgenoote, eene vriendin harer kindschheid, erkend.

En zy weende tranen van medelyden.

Alles was nu in den wagen veranderd.

Het lieve kindje, dat zoo even nog zoo vrolyk en speellustig was, ziende dat moeder weende, begon insgelyks te schreijen en snikte onophoudend:

- Mama lief, ik zal nooit meer stout zyn; grys niet! en met zyne kleine handjes vaegde het tranen van moeders wangen.

De man zag zyne Bertha nog liefderyker dan vroeger in de oogen, en hield hare hand in de zyne geklemd.

Hy wist waerom zy weende, want even als ik had hy de samenspraek zyner gade met de vreemde dame gehoord.

Bertha bad voor de vriendin harer kindschheid.

En ik liet mynen geest in het verledene dier twee vrouwen dwalen.

Beide waren eens twee lieve kinderen.

Beide werden twee lieve maegden.

Maer zy volgden eenen verschillenden weg.

De eene zwom in weelde en genot; maer dit genot was kort en verslindend.

En de maetschappy prentte haer het brandmerk der verachting op het voorhoofd.

De andere volgde het pad der deugd, en zy werd geliefd en geëerd.

Haer geluk was bestendig, want het was op wederzydsche liefde en de liefde tot God gevestigd.

En ik zag het ongeluk der eerste in zyne gansche uitgestrektheid, en al het geluk der laetste, en wenschte dat alle lieve maegden het voorbeeld van Bertha mochten volgen.

Er was nu ruim eene uer verloopen sedert wy *het Huis ten halven* verlieten, en wy naderden het eerste huisje van het dorp, de geboorteplaets van Bertha en van de vriendin harer kindschheid.

Met genoegen begroette Bertha en menschen, en huizen, en boomen, allen oude kennissen voor haer.

En het wederzien dier oude kennissen droogde de tranen die zy daer even stortte.

Zy maekte haren echtgenoot, die nog nimmer haer dorpje bezocht, want zy bewoonden de hoofdstad, op de minste byzonderheden merkzaem.

En reikhalzend blikte zy door het geopende venster, of zy geene bloedverwanten of vriendinnen ontwaerde.

En zy lachte hen toe en groette ze met de hand.

En bloedverwanten en vriendinnen liepen naer de afspanning waer de postwagen aenreed, om hunne Bertha te groeten, haren echtgenoot te zien, en hen beiden welkom te heeten.

De andere dame drong zich meer en meer in haren hoek; hare oogen draeiden in hunne holen; zy wrong zich den sjal vaster om de lenden, en sprak geen enkel woord meer.

De wagen hield stil.

Haestig stapte de afgeleefde dame uit het rytuig, ylde door de menigte heen, en verdween als eene schim in eene kleine steeg van het dorp.

In een huizeken dier steeg lag eene oude vrouw te zieltogen.

De dorpsherder, een tachtigjarig ouderling met sneeuwwit haer, las de gebeden der stervenden.

De zieke mompelde eenige onsamenhangende woorden.

En de gryze herder antwoordde op troostenden toon:

- Ik zal haer zeggen dat uwe laetste bede voor haer was, dat gy haer hierboven wacht.

En toen hy deze woorden eindigde, werd de deur met geweld open gerukt, en eene dame vloog verwilderd binnen, wierp zich op het bed der stervende, en snikte:

- Vergiffenis! moeder! lieve moeder! vergiffenis!.....

En het was alsof het hooren dier stem de stervende nieuwe krachten gaf, want zy richtte zich op en stamelde:

- Charlotte, dierbaer kind! vergiffenis.....

Zy zegende hare dochter, en haer hoofd, door die laetste krachtinspanning uitgeput, zeeg neder.

Zy was een lyk.

Gansch de buert weêrgalmde van het gehuil en geklag der dochter.

En toen ik het volgende jaer het dorpje bezocht, verhaelde men my dat deze over eenige weken aen eene borstteering was gestorven.

Zy had het huisje waer hare moeder overleden was, niet meer willen verlaten.

Zy besproeide den vloer alle dagen met hare tranen, tranen van leedwezen en berouw.

Liefdadige persoonen, die vroeger de moeder het noodige bezorgden, ondersteunden thans stoffelyk en zediglyk de ongelukkige dochter.

En zy verliet de aerde, niet als eene ellendige zondares, maer door boete en lyden van hare vlekken gereinigd.

Antwerpen.

FL. MERTENS.

Herinneringen uit de Fransche wereldtentoonstelling van 1855.

Onderzoek van eenige der byzonderste voorwerpen volgens klasseerorde van den officielen Kataloog.

1e Klas. - Mynen en metaelkunde.

Het bewonderingweerdigste stael dier gevaerlyke onderaerdsche werken was een verminderd afbeeldsel der koolmynen van Anzin (Frankryk), door het bestuer dezer mynen ingezonden en verveerdigd op eene schael van omtrent een tiende der natuerlyke grootte. Alles was in kool of hout gemaekt, gelyk het ter plaetse bestaet. De koollaeg van Anzin maekt een hoek van 75 graden op de waterpaslyn. De grond boven de koollaeg was weggenomen om het inwendige der groef - de arbeiders aen hun werk, de gereedschappen, peerden en wagens - in den put van uithaling te laten zien. Het afbeeldsel was met zulke juistheid en nauwkeurigheid uitgevoerd, dat het denken deed dat men zich ter plaetse bevond en de werken met een verkleinglas beschouwde. Dit stuk is omtrent 5 meters hoog en 12 lang.

Het ophalen der kolen, het op- en aflaten der menschen geschiedt gewoonlyk by middel van eene koorde en bakken, *cuffats* geheeten.

In het bewerken der kooluittrekking is België, onder alle landen, misschien het meeste gevorderd. De mekanieken welke het daertoe gebruikt, zyn de eenvoudigste en de volmaekste die men in de tentoonstelling kan vinden. De heer Waroquié, van Mariemont, heeft twee toestellen ingezonden met welke men geen breken van koorden meer heeft te vreezen. Tot hiertoe gebruikt men het eene in België enkelyk om het werkvolk op en af te laten; het andere is nog niet in het groot verveerdigd geworden, en zou moeten dienen tot het ophalen der kolen. De volgende teekening stelt ons het bovenste gedeelte van het eerste toestel voor in de twee verschil-

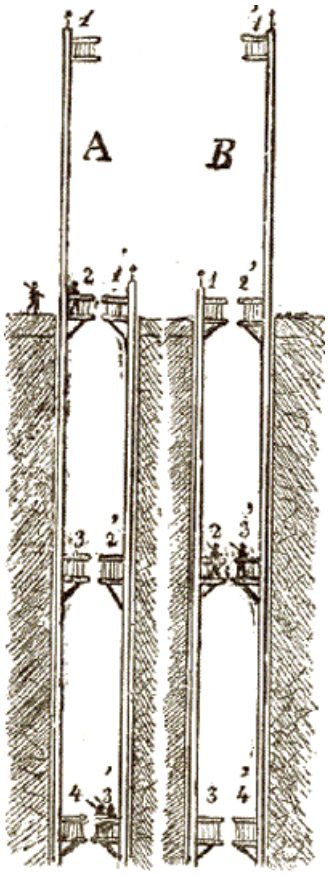

lende standen A en B welke het gedurende zyne werking vertoont.

Op A en B ziet men het bovenste deel van eene lange pyp, gaende van de oppervlakte van den grond tot in het diepste der myn, en in welke wederzyds eene samenhechting van balken is geplaetst, loopende van boven tot beneden. Op hunne geheele lengte, en dit van zes tot zes meters afstand, dragen zy balustraden, waervan men de bovenste in A aengeduid vindt met 1, 2, 3, 4, en 1′ 2′ 3 en in B met 1, 2, 3, en 1′, 2′, 3′, 4′.

De twee toestellen loopen in schuiven; door werking van een stoomtuig wordt het eene zes meters boven den grond gehaeld, terwyl het andere met den grond gelyk wordt gebracht.

In den toestand A gaen twee mannen op de balustrade 2; een oogenblik daerna gaet het gestel 1, 2, 3, 4, waer zy op staen, zes meters naer onder, en het gestel 1′ 2′ 3′ komt ten zelfden tyde zes meters omhoog. Alzoo bevinden zy zich in den toestand B op 2; zy stappen aenstonds op 3; een weinig later, door dezelfde werking als voren, ziet men hen in A 3′,

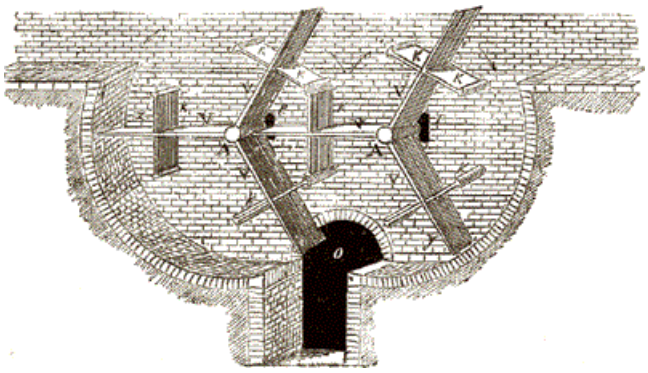

weêr zes meters lager, en zoo voorts tot beneden. Het omhoog komen is dezelfde werking. Op deze wys gebeurt het op- en aflaten der werklieden met eene buitengewoone snelheid: men bereikt 100 meters diepte op minder dan een minuet.

Dezelfde uitvinder heeft een dergelyk model ten toon gesteld voor het ophalen der kolen, waer men de wagens, met die brandwaer geladen, door de werking van het mekaniek, van de eene balustrade op de andere ziet stooten. Het is nog niet in gebruik.

Het neêrdalen in de mynen heeft gewis menigvuldige ongelukken veroorzaekt; doch oneindig talryker zyn voorzeker de onheilen door de ontploffing en de verstikking te weeg gebracht. De luchtvernieuwing is het krachtdadigste middel om ze te vermyden. Tusschen de verschillende werktuigen, dienende om de lucht der mynen te ververschen, schynt het stelsel van eenen onzer landgenooten, den heer Fabry, van Charleroy, den voorkeur te verdienen door de eenvoudigheid en de werkingskracht die het kenteekent, en die het alle toestellen van dien aerd doet overtreffen. Het goede onthael, welk het in de mynen van Noord-Frankryk genoten heeft, is de beste lof dien men aen den uitvinder bewyzen kan.

De volgende plaet dient om een gedacht te geven van dit nuttig werktuig. De teekening verbeeldt het doorgesneden en de eene helft weggenomen zynde, om het inwendige te zien. Het weggenomene is niet dan het vervolg van het daerstaende.

Zonder dat het noodig zy het door letters aen te duiden, zal men twee omgekeerde welfsels in metselwerk opmerken, gestut door eenen muer; een dergelyke muer sluit ook den anderen kant van het weggesneden gedeelte. Twee meulens draeijen in die soort van halve trommel.

A, de as van iederen meulen, rust langs elken kant in eene pan P in den muer gemetseld, welken muer de assen doorbooren om een tandwerk te dragen. Die twee wielen zyn van dezelfde grootte en zyn in onze plaet door den muer bedekt. Zy vatten in elkander. Een derde wiel, in betrek met een stoomtuig, geeft de beweging aen een der twee eerstgenoemde wielen en by gevolg aen het andere. De meulens draeijen in tegenovergestelden zin, zoo gelyk het de pylen aenduiden. Op ieder der twee assen A zyn dry vleugels van planken gehecht V. Iedere vleugel draegt eene kruisvormige aeneentimmering van planken K, welker einde met lederen kussens is bekleed. Het geheele sluit tegen de metsery zoo dicht als mogelyk, zonder het draeijen te hinderen.

Terwyl zy draeijen, klampen de twee meulens gedurig in elkander, zoo als wielen met dry tanden. Geene lucht kan tusschen hen door; slechts een zeer klein gedeelte ontsnapt tusschen de muren. Men ziet gemakkelyk dat de ruimte tusschen X en Y, hoe langer hoe nauwer wordende, de lucht gedwongen wordt langs de pyp O zich in de myn te werpen, er in voort te dringen en de stiklucht langs eene tweede opening aen het ander einde der myn uit te jagen.

Dit is eene blazende werking. Men kan aen het toestel eene opzuigende werking geven door het in den tegenovergestelden zin te doen draeijen.

Het tentoongestelde voorwerp was op eene schael van natuerlyke grootte uitgevoerd: 4 a 5 meters breedte op dezelfde lengte. Men mag verzekerd zyn, dat er in zyne nabyheid, wanneer het aen 't werken was, eene buitengewooone frischte heerschte.

Het is ons onmogelyk de ryke verzameling der tentoongestelde delfstoffen en metalen af te schilderen. In het voorbygaen kunnen wy nochthans niet nalaten de merkweerdige verzamelingen aen te duiden, van zink, lood, nikel, koperertsen, enz. van Oostenryk en Beijeren, en de schoone stalen van steenkolen uit Engeland en Pruissen. Er waren klompen steenkolen waervan éen enkele toereikend zyn zou voor het gebruik van een huisgezin gedurende een geheel jaer.

De mexikaensche zilvermynen zyn verbazend door den rykdom hunner voortbrengsels, en des te belangryker daer het zilver zeldzamer dan het goud op de oppervlakte der aerde schynt verspreid te zyn.

De menigte en de grootte der stalen ruw yzer van Pruissen kon men niet doorwandelen zonder schrik van verpletterd te worden onder de cyclopische blokken, latten en staven welke men niet kon gelooven uit menschen handen te zyn gekomen.

Wie kent het zweedsche yzer niet? Weinigen nogthans zullen eene yzeren staef gezien hebben van eenen menschenarm dikte, koud zynde in eenen knop gelegd en zonder breken dicht getrokken als eenen touwknoop.

Het meerendeel van de ruw-smelteryen (*usines*) der geheele wereld stelden de delfstoffen ten toon, in hunnen verschillenden staet van bereiding en scheiding, plans, teekening en reliefs of nabootsingen van de werkhuizen, ovens en metaelliggingen in het klein. Nooit heeft er ergens een zoo volledig kabinet van mynstoffen bestaen.

Zonder die vormlooze stoffen, door het meestendeel der bezoekers verlaten, zou er nochtans byna niets van het overige der tentoonstelling hebben bestaen. Het is immers van die stoffen dat men alle de werktuigen moet vormen, door welke de brooze hand des menschen de natuer heeft weten te onderwerpen.

De verzameling van goudzand, uit Australië, trok meer nieuwsgierigen tot zich. In haer midden was, als koning pralende, een blok ter weerde van 40,000 fr.; rondom lagen min of meer goud bevattende zanden, met het opschrift hunner weerde en oorsprong, alsook den uitslag dien zy opleveren by de verschillende bewerkingen van wasschen en scheiden.

De *usine* van Creussot (Frankryk) had eene gesmeedde yzeren plaet ingezonden van 11 centimeters dikte; deze moest dienen tot het invoeren van bomvrye vlottende batteryen. Daerentegen had België yzeren platen, van niet dikker dan gewoon papier en van verscheidene meters lengte en omtrent eenen meter breedte.

Daerby nog bemerkte men fransche platen van ongeveer twintig meters lang en ieder meer dan duizend kilos wegende.

Om een gedacht te geven van de groote verbetering welke de stoomtuigen en byzonder de met stoom werkende smeêhamers in de smederyen hebben gebracht, zal het slechts noodig zyn te spreken van het maken der zware draeiboomen met ellebogen voor de stoombooten, hebbende dezen vorm.

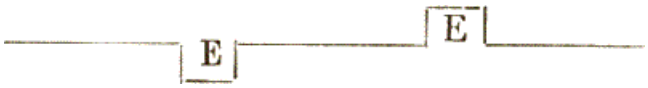

Tyds te voren was men genoodzaekt deze ellebogen E vol te smeden en ze daerna uit te zagen; de draed van het yzer was dus gebroken, en het stuk verloor grootendeels zyne sterkte. Met de nieuwe werktuigen smeedt men de ellebogen gelyk zy zyn moeten; de draed van het yzer volgt den zigzag en is nimmer onderbroken. In de tentoonstelling bestond er zoo een boom van 20 duizend kilos, en welke zes ellebogen had. De nieuwe wyze geeft voordeel in tyd, in arbeid, in sterkte en metael.

De engelsche *rails* van den vorm Barlow vinden geene mededingers dan in Pruissen. De eerste hebben eene lengte van 25 meters, de andere van 23 meters. Zeggen dat men nergens is gesteld om zulke lange stukken

gloeijend te pletten zal genoegzaem de moeijelykheid hunner verveerdiging te kennen geven.

C. OMMEGANCK.

Twee tafereelen door de HH. Pauwels en Vinck.

Over een paer jaren verlieten twee jeugdige kunstenaren de stad Antwerpen. Beide hadden op onze Koninklyke Akademie hunne studiën voltrokken, en hunne eerste stappen op het veld der kunsten waren met goeden uitslag bekroond geweest. De eene, de heer Pauwels, had den eersten prys weggedragen in den algemeenen pryskamp, gewoonlyk genaemd den pryskamp van Rome; de andere, de heer Frans Vinck, ofschoon geen primus, had eventwel eene eervolle plaets tusschen zyne mededingeren in dezen kampstryd weten te behalen.

Beide jongelingen, die gezamentlyk hunne reis door Frankryk hebben voortgezet, bevinden zich thans in de hoofdstad der Christenheid. Dáer, in het midden van al wat Itaelje in meesterwerken heeft voortgebracht, poogen zy de kennissen te ontwikkelen welke zy eens aen de boorden der Schelde hebben geput.

Ofschoon voor velen verderfelyk, schynt het verblyf in Itaelje voor onze kunstenaren vrucht te dragen. Zulks blykt ten minste uit de tafereelen welke zy ons van uit het middenpunt hunner studiën hebben toegestuerd.

Wy allen kennen den heer Vinck, en weten dat het hem noch aen poëzy noch aen kennissen mangelt. Zyn tafereel de *Zeven Hoofdzonden* getuigt van ernstige studiën. De kunstenaer heeft oneindig gewonnen. De samenstelling is fraei van groepering, alhoewel zy ons op sommige plaetsen wat onduidelyk voortkomt. Zulks spruit waerschynlyk hieruit voort dat de schilder in éene handeling de *Zeven Hoofdzonden* heeft willen vereenigen, en ze door eene onderhoorige figuer te samen heeft gebonden.

Vroeger vonden wy dat het koloriet des heeren Vinck te veel naer den toon der Franschen overhelde. Thans echter heeft zyne kleur in vastheid gewonnen; op ettelyke plaetsen straelt de sappige toets van een vlaemsch penseel door, bovenal in het figuer dat *de Gierigheid* voorstelt en welk met groote frischheid is bewerkt. De teekening is zuiver en bewyst dat de kunstenaer goede modellen onverpoosd raedpleegt. Wy verklaren dus rechtzinnig dat het tafereel van den heer Vinck ons aengenaem verraste en wy van den kunstenaer, by zyne terugkomst in Antwerpen, veel verhopen.

De heer Pauwels was vroeger een der goede leerlingen onzer Akademie; zyn tafereel, *een vonnis van Debora*, is wys van opvatting en behandeling. De profeterse zit onder den palmboom, die met haren naem genoemd werd. '*De kinderen van Israël komen opwaerts tot haer in gerichte.*'

Debora heeft de doodstraf tegen de echtverbreekster uitgesproken. De schuldige vrouw werpt zich, huilend, aen de borst haers echtgenoots, wiens medelyden zy poogt af te smeeken. Deze, door een laetste gevoel van liefde gedreven, weet niet of hy moet doemen of vergiffenis schenken. Zyn vader, een eerbiedwekkend grysaerd, stoot eene vrouw van zich af die knielend zyne genade afsmeekt. Twee onschuldige wichtjes, naest hen geplaetst, blikken hunne moeder met verwondering aen. In het verschiet, outwaert men het volk van Israël dat den schuldige reeds met de steeniging heeft gestraft. Uit deze beschryving alleen kan men opmerken dat de heer Pauwels het geheim kent om de ziel te roeren. Dit treffend oogenblik waerop twee herten voor immer van elkander worden gescheurd, die zich toch eens vurig hebben bemind, dit oogenblik heeft hy weerdig terug gegeven. De figuren zyn met waerheid afgeschetst, alleen het gelaet der profeterse hadden wy grootscher

gewenscht; zy immers was de vrouwe op wier woord het volk van Israël ten stryde toog, en wier machtige stemme na den zegeprael den lof des Heeren verkondigde. Als vlaemsche kolorist heeft de heer Pauwels wellicht iets of wat verloren; zulks duiden wy hier echter in het voorbygaen aen, daer wy niet twyfelen of de kunstenaer zal by zyne terugkomst in het vaderland, door den glans der eeuwige werken van Rubens, de heldere kleur herwinnen die wy in zyne vroegere voortbrengsels hoog hebben geschat.

De tentoonstelling der tafereelen van de heeren Pauwels en Vinck, was eene ware gebeurtenis voor Antwerpen: gedurende vier weken stroomde onze bevolking naer het Musaeum heen, om er het werk der jonge meesters te waerderen. Zy had immers hunne vroegere werken toegejuicht; en thans had zy ook recht hunne nieuwe voortbrengselen aen den maetstaf der vorige te meten. De uitslag was den schilderen voordeelig; eventwel slapen deze op den behaelden zege niet in; zy gedenken zich steeds de spreuk *noblesse oblige*, en eens door eenig werk in de achting des volks gestegen, moet de kunstenaer door onverpoosde vlyt zich zelven en het vaderland weerdig blyven.

P. GÉNARD.

Kunst- en letternieuws.

De heer Hendrik Leys heeft de laetste hand gelegd aen een nieuw tafereel, voorstellende *de Drukkery van Plantyn.* Kenners die dit jongste gewrocht van den vermaerden kunstschilder hebben gezien, zeggen dat het een waer meesterstuk is. Wy hopen dat dit tafereel zal ten toon gesteld worden vooraleer het Antwerpen verlate.

- De heer Fodor, een der voornaemste kunstliefhebbers van Noord-Nederland, heeft op maendag 24 meert in de zalen van den *Cercle artistique*, van Antwerpen, een deel zyner uitmuntende verzameling van teekeningen van oude en nieuwe meesters ten toon gesteld. Een honderd vyftigtal teekeningen waren in de groote zael der *Cité* vereenigd. Men bemerkte er voortbrengsels der voornaemste Belgische, Hollandsche en Fransche kunstenaren. Rubens, Rembrandt schitterden als naer gewoonte uit tusschen de meesters der oude school, terwyl de heeren Gallait, de Keyser, Leys, Van Hove, Hilverdinck, Madou, Rochussen, Ten Cate, en honderd andere de welverdiende faem der nederlandsche school staende hielden. Gallait en Madou bovenal waren uitmuntend vertegenwoordigd. Gallait's *Tasso in zyne gevangenis, Egmont den nacht vóor zyne dood,* en *de Vrouw des Visschers by het strand,* zyn van die kunstwonderen waervoor men uren lang vertoeft, en als in medegevoel wordt weggerukt. Madou's scheppingen doen het herte goed, en toonen ons met die natuerlykheid die het herte streelt, de zoetste, de aengenaemste voorstellingen van den huisselyken haerd. De heer Fodor heeft aenzienlyke sommen ter vorming der verzameling besteld, en men verhaelt dat hy voor een enkelen Rembrandt meer dan fr. 10,000 betaelde.

- De kunstschilder Edw. Du Jardin, professor by de Koninklyke Akademie van Antwerpen, heeft dezer dagen eene nieuwe bestelling ontvangen, bestaende in twee altaerstukken voor de kerk van Haesdonck, provincie Oost-Vlaenderen.

- De beeldhouwer Van Arendonck, heeft de laetste hand gelegd aen het beeld van den H. Petrus, waervan de uitvoering hem door het Gouvernement was toevertrouwd. Dit kunststuk is de vroeger voortbrengselen dezes gunstig gekenden beeldhouwers weerdig.

- Men schryft uit Gent, dat de Tentoonstelling van beeldende Kunsten, die aldaer den 15 juny zal geopend worden, belooft zeer merkweerdig te zullen zyn. Het schynt dat een groot getal befaemde kunstenaren, zoo belgische als vreemde, - onder deze laetsten telt men Franschers, Duitschers en Hollanders - er zich door hunne stukken zullen laten vertegenwoordigen. Men meldt ook, als uit zeker zynde bron, dat het Staetsbestuer voornemens is, belooningen te geven aen kunstenaren die het meest zullen uitschitteren, en er eenige schilderyen voor het museum van Brussel aen te koopen.

Wat nu het eerste gedacht betreft, dit keuren wy volkomen goed; doch met het tweede kunnen wy zoo gereedelyk niet instemmen. Het Staetsbestuer zou *met het geld van het land* schilderyen aenkoopen enkelyk *voor het Museum der stad Brussel!* Wy kunnen zulks maer slecht gelooven; want het tegenwoordige ministerie heeft ons in meer dan eene omstandigheid laten zien dat het vyand is van alle *centralisatie*, en wat zulks nog komt bewyzen, is het geven van belooningen te Antwerpen en te Gent, even als te Brussel. Het staetsbestuer zou dus *centraliseren* onder schyn van te *decentraliseren;* zulks komt ons onmogelyk voor. Wil men aenkoopen doen, dit keuren wy goed; maer wy verheffen de stem tegen het schenken aen de stad Brussel van voorwerpen *betaeld met geld van het land.* Alle de groote steden van België verdienen op gelyken voet te worden behandeld.

Deze gedachten worden niet alleen door ons gedeeld: een dagblad van Brussel zelf heeft in een artikel van maendag laetstleden zich ook tegen deze *centralisatie* verheven.

- Onze lezers kennen het schoone werkhuis van den heer Geerts, te Leuven. Het gerucht loopt dat al de modellen en eenige voorname voortbrengselen van den gunstig gekenden beeldhouwer op het punt zyn verspreid te worden. Het is hoogst wenschelyk dat ons vaderland eenige der werken behoude van een man die oneindig ter herstelling der Christenen kunsten heeft bygedragen.

- In het kasteel van Villebon (Frankryk), heeft men, onder de nalatenschap van den graef d'Aligre, eene volledige verzameling van portretten der oude graven van Vlaenderen ontdekt. Deze portretten, ten getalle van 44, door Pourbus geschilderd, zyn verzameld geworden door den surintendent Sully, den gunsteling en minister van Hendrik IV, en die een afstammeling der graven van Vlaenderen beweerde te zyn.

Er bestaet op hetzelfde kasteel eene verzameling portretten van de hertogen van Braband, ten getalle van 46. De eigenaer dier dubbele verzameling heeft aen het belgisch Staetsbestuer voorgesteld, ze tegen 12,000 franks af te staen. De heer Leroy heeft, op last der stad Brussel, de bedoelde portretten onderzocht, en hy schat ze van eene veel aenzienlykere weerde.

De geringe prys, door den eigenaer gevraegd, laet zich echter gemakkelyk uitleggen door de moeijelykheid om er zich van te ontmaken. Het schynt dat dit voorstel van aenkoop gunstig is aengenomen geworden door de steden Brussel en Gent. Alzoo zou de eerste, binnen kort, de portretten der hertogen van Braband, en de tweede die der graven van Vlaenderen in bezit krygen.

- Verschenen: *Don Juan,* dramatisch gedicht door J. Hendrickx. Antwerpen, drukkery Kennes en Gerrits. 1 boekdeel engelsch formaet. Prys fr. 3.

- *Graf- en Gedenkschriften der provincie Antwerpen*, 20e aflevering. Antwerpen, J.-E. Buschmann.

- Onze achtbare medewerker, de heer Dr C. Broeckx, heeft onlangs dry nieuwe werkjes in het licht gegeven, te weten: *Éloge de Rembert Dodoëns, Notice sur Fçois Mathieu Verbert* en *Le père de la Pharmacie belge ou supplément à la notice sur Pierre Coudenberg.* Zoo wy ons niet bedriegen, is dit laetste reeds het zestigste werk dat de geleerde doktor in het licht geeft. Hopen wy dat hy het daer niet by laten zal, maer ons nog menige bydrage, rakende de groote mannen die ons vaderland tot eer verstrekken, zal leveren.

- Er wordt gemeld dat het *Taelminnend Studenten-genootschap*, te Gent, eenen nieuwen bundel ter pers heeft, die zynen voorgangeren schynt te zullen weerdig wezen.

- Men is voornemens te Berlyn opvolgelyk vlaemsche tooneelstukken te vertalen en op te voeren. Het eerste aen de beurt is: *Verzint eer gy begint*, van den heer I.S. Van Doosselaere, te Gent, vertolkt door Dr. Wegner.

- De kommissie ter regeling van het 5e Tael- en Letterkundig Kongres heeft zich als volgt aengesteld: de HH. F.H. Mertens, Voorzitter; Jan Van Ryswyck, Sekretaris; F.J. Matthyssens, Penningmeester; Em. Geelhand, Emm. Rosseels, J.F.C. Verspreeuwen en ridder Leo de Burbure. Het Kongres zal te Antwerpen gehouden worden op 15, 16 en, des noods, 17 van oogstmaend, in het provinciael gouvernements-hotel.

Naer men ons verzekert, heeft onze stadsregering aen de kommissie ter regeling eene hulpsom van 600 franken verleend.

De kommissie wenscht vóor 1o juny mededeeling te ontvangen van den aerd der onderwerpen die men ter verhandeling verlangt voor te dragen.

Zoo als in de vorige Kongressen van Gent, Amsterdam, Brussel en Utrecht, zullen er geene onderwerpen besproken, geene besluiten genomen worden dan die het belang der beide deelen van Nederland, noord en zuid, in 't byzonder, en der Neêrduitsch sprekende volken in het algemeen betreffen.

Alle liefhebbers van Tael- en Letterkunde zullen gelegenheid vinden de zittingen by te woonen.

JOHAN VAN ROTTERDAM.

Het Sint-Julianus gasthuis te Antwerpen.

De kunstenaar die de stad

GEVEL DER KAPEL VAN S^{t}.-JULIANUS GASTHUIS.

Antwerpen bezoekt en de talryke gebouwen in oogenschouw neemt welke thans nog, in hunne verouderde en verbrokkelde kleedy, den geest in vroegere eeuwen schynen terug te roepen, is doorgaens getroffen by het zicht van het schilderachtige geveltje dat zich in de Hoogstraet naby de St-Jans-vliet verheft.

Dit geveltje is zeer eenvoudig: eene poort, waerboven een spitsboog, bekroond met een puntdak, ziedaer zyne gansche versiering. En echter hoe volledig! welke harmonie in het gansche! Dit eenvoudig geveltje toont u onmiddelyk dat gy een geestelyk gesticht zyt genaderd; het spreekt u van rust, van zelfopoffering, van liefde.

Dit is eene der eigenschappen van den spitsbogigen bouwstyl; hoe gebrekkig, hoe onvolledig de gebouwen ook wezen mogen, zy dragen het kenteeken hunner bestemming; in vroegere tyden zou men nooit eene geestelyke met eene wereldlyke instelling hebben verward; in onze eeuw kan men nauwelyks, by den gevel, een theater, een musaeum van eene kerk onderscheiden.

Het gesticht waeraen dit geveltje behoort, is te Antwerpen algemeen bekend; van kindsbeen af hoort men de geschiedenis van het SINT-JULIANUS GASTHUIS verhalen.

Eene soort van poëtieke tint is over het aloude gebouw gespreid, dat slechts eenmael 'sjaers, op Witten Donderdag, voor het publiek geopend, alsdan door duizende en duizende nieuwsgierigen wordt bezocht.

Het is een merkweerdig feit in onze vaderlandsche geschiedenis dat de meest door het volk beminde instellingen, de meest gekende groote mannen het langst op eenen geschiedschryver wachten; tot over jaren waren de daden van Artevelde onbekend, en tot nu toe heeft Rubens nog geenen vlaemschen geschiedschryver gevonden. Zoo met onze groote mannen, zoo ook met onze nationale inrichtingen; doorgaens is het slechts wanneer een vreemdeling de aendacht op het een of ander punt onzer geschiedenis heeft ingeroepen, dat wy, Vlamingen, beginnen met er ons mede bezig te houden.

Ofschoon zoo algemeen gekend, was de geschiedenis van het S^{t}.-Julianus gasthuis nooit te boek gesteld. Het scheen dat de volkslegende genoegzaem was om het gryze gesticht van verval, van verwaerloozing vry te waren.

De eerweerde heer P. Visschers, de geleerde schryver aen wiens vruchtbare pen wy reeds zoo vele belangryke geschiedkundige verhandelingen te danken hebben[(1)],

(1) De heer Visschers mag met recht onder de warmste voorstaenders onzer nationale letterkunde gerekend worden. Van de schoolbanken af, en in een tyd dat de beoefening der nederduitsche tael nog als nutteloos werd beschouwd, legde hy er zich met yver op toe. Opvolgentlyk leeraer by het klein Seminarie te Mechelen, pastor te Heyst-op-den-Berg (19 Juny 1838) en pastor der St-Andrieskerk te Antwerpen (1843), nam de weerdige herder al de oogenblikken te baet welke hem de bediening van zyn lastig ambt overliet, om een aental letter- en geschiedkundige werken in het licht te zenden, die gunstig door ons publiek werden onthaeld. Wy deelen den lyst dezer werken mede:

1° *Den spiegel der zondaeren.* 1827. - 2° *Geschenk aen de R.C. jeugd.* naer PINAMONTI. 1828. - 3° *Raedgevingen om eenen zaligen levensstaet te verkiezen;* naer het fransch. 1828. - 4° *Samenspraeken over de godslastering*, *het lezen van slechte boeken,* enz. 1828. - 5° *Mengelingen over de opvoeding en het onderwys.* 1828. - 6° *Leerreden of gesprekken over verschillende onderwerpen;* naer het fransch van DE MESLÉ. 4 deelen in-8°. 1828. - 7° *Dagelyksche oefeningen over het lyden van O.H. Jesus Christus*, *gedurende den vasten.* 1829. - 8° *De twee leerlingen Petrus en Joannes, elkander voór de eerste communie onderwyzende.* 1829. - 9° *Stigtende verhaelen voór de jeugd;* naer het fransch. 1829. - 10° *Levensschets van den gelukz. dienaer Gods, Benedictus Joseph Labre.* 1829. - 11° *Levensschets van Z.H. Paus Leo XII.* 1829. - 12° *Oefening van het inwendig gebed;* naer het fransch. 1829. - 13° *De noodzakelykheyd van aelmoessen te geéven.* 1829. - 14° *Over den Paus;* naer DE LA MENNAIS; - *Over de Kerk;* naer FÉNÉLON. *Verdedigschrift tegen de aenvallen aen de R.C. Kerk toegebragt.* 1829. - 15° *Wat is de Kerk, en welke is de alleenzaligmakende Kerk.* 1829. - 16° *Geschenk aen de R.C. jeugd.* 1831. - 17° *Godsdienstige en zedekundige lessen voor de jeugd.* 1832. - 18° *Godsdienst en zedeschetsen.* 1833. - 19° *Kort begryp van de gewyde geschiedenis*, volgens LORIQUET. 1833. - 20° *Grondregels der latynsche tael.* 1833. - 21° *Geschenk aen de R.C. jeugd, op den dag van den H. Aloysius de Gonzaga.* 1834. - 22° *Gebedenboek voór R. Catholyken, met overwegingen en oefeningen.* 1834. - 23° *Romeynsche geschiedenis van de stichting van Roomen tot aen den ondergang van het westersch ryk;* volgens P. LORIQUET. 1834. - 24° *Den kapiteyn Robert*, *of de vader des huysgezins tot den godsdienst wedergebragt.* 1834. 25° *Antonius en Mauritius;* naer het fransch van JUSSIEU. 1834. - 26° *Onderrigting over het houwelyk;* naer het hoogduytsch van JOHAN. GEORG. PFISTER. 1834. - 27° *Den Christen overweégende het lyden en de dood van onzen Zaligmaker.* 1835. - 28° *Herstelden luyster van den R.C. godsdienst in Belgie.* 1835. - 29° *Laetste hulde van vriendschap aen Mr Jacobus Joseph Delin* 1835. - 30° *Theophilus*, *een nieuwjaersgeschenk aen de jeugd.* 1836. - 31° *Catechismus of christelyke leering.* 1836. - 32° *Stigtende verhaelen*, *leesboek voór meergevoorderden* 1836. - 33° *Vlaemschen en franschen woórdenboek, ten gebruyke der schoólen en opvoedingshuyzen.* 1836. - 34° *Keus*

gedacht wat hy aen het voorgeslacht verschuldigd was, toen hy het op zich nam de verspreide hoofdstoffen der geschiedenis van het S^{t}.-Julianus gasthuis by een te vergaderen, en een blyvend

van nederduytsche fabelen en gelegenheydsgedichtjes. 1836. - 35° *Christelyke onderwyzing in de huysgezinnen.* 1837. - 36° *Hs. mengeldichten,* nagelaten door A.J. STIPS. 1837. - 37° *Aengenaeme avondstonden.* 1837. - 38° *Een woórd over de oude Rhetorykkamers.* 1837. - 39° *Onderrigting over de dansvergaderingen;* naer het fransch van HULOT. - *Keus van vermakelyke liedekens.* 1838. - 40° *Reys naer Jerusalem en den berg Sinaï;* door P.M.J. DE GÉRAMB, uyt het fransch vertaeld. 1838. - 41° *Redevoering by de plegtige prysuitdeeling aen de behoeftige kinderen, onder het beleyd der* Broeders van goede werken. 1838. - 42° *Levensschets van den H. Lambertus*, *Apostel der Nederlanden. - Levensschets van den H. Willebrordus, met plaetselyke geschiedkundige aenteekeningen.* 1839. - 43° *Uytspanningsueren ten nutte besteéd.* 1839. - 44° *Levensschets van den H. Franciscus de Sales.* 1839. - 45° *Geschiedkundige inlichting over het Nortertynsch Collegie en de voornaemste bibliotheken te Roomen.* 1841. 46° *Lettre à MM. les rédacteurs de la Revue de Bruxelles, sur la bibliothèque du Vatican*, *à Rome.* 1841. - 47° *Redevoering over de godsdienstige opvoeding.* 1841. - 48° *Redevoering tot de achtbare jongelingen Joan.-Bapt. Laumans, en Felix Suetendael*, *van Heyst-op-den-Berg*, 1841. - 49° *De H. Franciscus van Assisi; beschryving der merkweerdigste oudheden dier stad.* 1842. - 50° *Het liefdadig Roomen.* 1842. 51° *Redevoering ter gelegenheid der plegtige prysuitdeeling aen de kinderen der gemeente- en zondagscholen te Heyst-op-den-Berg.* 1842. - 52° *Reis naer Loretten.* 1843. - 53° *Myne Winteravonden.* 1844. - 54° *Geschiedkundig verhael van de Reliquiën der XXXVI uitmuntende Heiligen, berustende in St-Andrieskerk te Antwerpen.* 1846. - 55° *Maria Stuart*, *met aenteekeningen.* 1846. - 56° *Oude en nieuwe byzonderheden van St-Andrieskerk, te Antwerpen.* 1846. - 57° *Bundel van jaerschriften en dichtjes ter eere van de XXXVI Heiligen.* 1846. - 58° *Bezoek van Nikolaes*, *keizer van Rusland*, *aen Z.H. Gregorius XVI, Paus van Roomen.* 1846. - 59° *De zondagscholen, te Antwerpen.* 1847. - 60° *Épitaphes de familles anversoises à Rome.* 1848. - 61° *Notice sur l'hospice et l'église de St-Julien-des-Belges, à Rome.* 1849. - 62° *Geschiedenis van het Jubilé des heilig jaers.* 1850. - 63° *Hulde aen de nagedachtenis van den zeer eerw. heer Cornelius Van Vaerenbergh*, *pastoor van St-Pauluskerk, te Antwerpen.* 1850. - 64° *Hulde aen de nagedachtenis van den achtbaren en geleerden heer Antonius Leo Zilgens.* 1850. - 65° *De zondaar aan den voet van het kruis tydens het Jubilé.* 1850. - 66° *De zondaer aen den voet van het H. kruis.* 1850. - 67° *Naemrol der eerw. heeren pastoors*, *onderpastoors*, *biechtvaders*, *enz. van St-Andriesparochie*, *te Antwerpen.* 1851. - 68° *Verzameling van grafschriften en opschriften in St-Andrieskerk, te Antwerpen.* 1852. - 69° *Hulde aen de aloude antwerpsche weldadigheid.* 1852. - 70° *Iets over twee beroemde kunstmeesters der XVIe eeuw, Jacob Jonghelinck*, *metaelgieter en penningsnyder, en Octavio Van Veen*, *schilder.* 1852.

Men voege daerby eene menigte nederduitsche en latynsche gelegenheidsgedichten, in onderscheidene familiën in Antwerpen en elders verspreid; latynsche oden by priesterfeesten; oratiunculae by plegtige omstandigheden; artikels in verscheidene tydschriften, als daer zyn: de *Nederlandsche bydragen,* de *Middelaer,* het *Belgisch Musoeum,* de *School- en Letterbode,* de *Vlaemsche biekorf,* het *Nederlandsch letterkundig jaerboekje,* l'*Annuaire de l'institut des sourds-muets à Bruges*, l'*Académie d'archéologie de Belgique,* enz.

gedenkteeken aen het menschlievend gevoel onzer voorouderen op te richten.

In een welgeschreven boekdeel van ruim 200 bladzyden legt de eerweerde herder ons de gansche geschiedenis van het S^{t}.-Julianus gasthuis voor oogen. Met den geest leidt hy ons terug in de middeleeuwen, die tyden van grootsche scheppingen, en verhaelt hoe eene edele weduwe, Ida van der Lischt, gezamentlyk met den kanonik Jan Tuclant, ten jare 1303 tot de gedachte kwam een gasthuis voor arme reizigers daer te stellen. Dry nachten werd het den behoeftigen pelgrimmen toegestaen in het menschlievend verblyf door te brengen, byzonder diegenen welke de reis naer Rome hadden gedaen of het H. Heilig huis van Nazareth bezocht.

De edelmoedige gedachte der stichters werd ten volle verwezentlykt. Sedert den dag zyner instelling was het S^{t}.-Julianus gasthuis eene herberge, waerin de behoeftige reiziger immer eene veilige schuilplaets voor den nacht kon vinden.

Dank aen de yverige medehulp van verscheidene voorname burgers van Antwerpen, zoo als Everdy Wilmaers, Nicolaes van Thielen, Elisabeth en Maria Verbiest, Jan Vrients, Bisschop Cools, den kunstschilder Abrahams Genoels, den beeldhouwer Michiel van der Voort, en menige anderen, werd het bestuer in staet gesteld zyne nuttige taek tot op onze dagen voort te zetten. Een officiële staet, door den heer Visschers volgens de registers van het gesticht opgesteld, toont dat er sedert 2 february 1702 tot op 14 meert 1854 niet min dan 117,776 vreemdelingen van alle natiën in het lofweerdig huis zyn geherbergd en gespyzigd geweest.

Ofschoon voor een uitsluitelyk liefdadig doel opgericht, kon het St-Julianus gasthuis het lot niet ontsnappen dat op het einde der XVIIIe eeuw al onze nationale instellingen

werd berokkend. In 1798 werd het door de agenten der Fransche Republiek te veil gesteld; de schilderachtige kapel, alleen verkocht, wordt heden nog tot pakhuis gebezigd.

Beroofd van de eenige schuilplaets waer zy immer op eene goede ontvangst konden rekenen, wisten de arme reizigers niet langer meer waer des nachts te verblyven. Deze toestand, zegt de heer Visschers, duerde voort tot in 1800, wanneer een ieverig bestuerlid van het Broederschap van O.-L.-V. van Lorretten, in S^{t}.-Julianus gasthuis, de heer Jacobus Brants, door innig medelyden getroffen jegens de arme vreemdelingen die 's nachts op de straten moesten slapen, een rekwest aen den Prefekt van het departement der beide Nethen, den heer C. Herbouville, dorst in te dienen. Dit rekwest werd door den menschlievenden ambtenaer allergunstigst beantwoord; by besluit van 19 fructidor jaer IX werd het oude gasthuis heringericht en het beheer aen de vroegere bestuerleden teruggeschonken.

Eenmael in hunne bedieningen hersteld, legden deze zich van ganscher herte toe om het aloude menschlievend gesticht den rang te doen herwinnen welken het door de staetsgebeurtenissen had verloren. In 1815 werd er besloten dat er, even als in vroegere jaren, op Witten Donderdag eene *tafel* zou worden gesteld, voorzien van de fynste eetwaren voor de arme reizigers die de stad Rome of het Heilig Land zouden hebben bezocht. Deze echt *populaire* maetregel was der antwerpsche bevolking zeer lief; de voornaemste burgers verleenden onmiddelyk aen het bestuer eene hulp die tot op onze dagen geenen oogenblik te kort is gebleven.

In 1853 vierde het bestuer het vyf-honderd-vyftigjarig jubelfeest der instelling van het St-Julianus Gasthuis. Prael- en zegebogen werden by menigten geplaetst; dichtregels en jaerschriften prykten ten allen kanten; des avonds waren al de omringende straten luisterryk verlicht[1]; deze kenteekens van belangstelling verdwenen echter zeer snel; doch de heer Visschers schreef zyne verhandeling over het *Sint-Julianus Gasthuis*, en richtte hierdoor een monument op, dat, naer wy hopen, even als het gesticht, nog eeuwen zal bestaen.

P. GÉNARD.

Michiel van Cocxcyen.

(*Vervolg en slot, zie* 2^{den} *jaargang,* 3e *aflevering*.)

Een andere drift dan die der schoone kunsten ontvlamde den jeugdigen schilder; zyn hert ontstak in liefde voor eene romeinsche dochter, met name *Ida Van Hasselt* (Michiels en Goethals), en welke waerschynelyk uit eenen vlaemschen stam voortsproot, zoo als haer naem het schynt te bewyzen; hy trad met haer in den echt, en verliet weldra de hoofdstad der christenheid om naer Vlaenderen terug te keeren. De gunst welke hy in Italië had genoten, bleef hem op vaderlandschen grond getrouw; nauwelyks was hy met zyne jonge vrouw aengeland, of hy werd benoemd tot het verveerdigen der schetsen van de tapyten voor het paleis het Escuriael, en welke onder andere Cadmus' geschiedenis voorstelden. Dit werk verwierf den grootsten lof; de spaensche koning Philips was er dusdanig over te vrede dat hy den kunstenaer belastte met de kopyen der tafereelen van Huibrecht en Jan Van Eyck, verbeeldende het *Agnus Dei*, en welke nog gedeeltelyk de St-Baefskerk te Gent

(1) De *tafel* van dat jaer was buitengewoon versierd. Men bemerkte er onder anderen een gebak van den heer Desiderius Van Spilbeeck, waerin de kunstenaer de gansche geschiedenis van het Sint-Julianus Gasthuis had voorgesteld. De kunstschilder David Col maekte er eene plaet van, welke in het werk des heeren Visschers is gedrukt geworden.

versieren. Cocxcyen arbeidde aen deze kunststukken van 1555 tot 1559, en alhoewel hy, zoo als Van Mander aenhaelt, *eenige veranderingen* aen deze kopyen had toegebracht, was de koning er zoo over voldaen, dat hy den schilder, boven den vastgestelden prys, nog 2000 ducaten schonk, ofschoon deze vorst reeds de kleuren en andere onkosten vergeld had.

Geen schitterend blauw in 't land vindende om deze tafereelen behoorlyk te kunnen voltrekken, werd het *natuerlyk azuer*, volgens 's konings begeerte, hem door Tiziano uit Venetië toegezonden. (VAN MANDER.)

Volgens Guicciardini zou Coxie maer twee jaren aen dit werk besteed hebben, als bewyst het volgende uittreksel van dien schryver: ‘On trouve par deça à Gand, en l'église St Bavon, un très-excellent tableau de l'Agnus Dei (bien que mal à propos aucuns le nomment d'Adam et d'Ève), qui est sans mentir une pièce admirable et rare, et telle que le roi Philippe désira fort de l'avoir, mais n'osant l'ôter de là, il fit faire un portrait et imitation par l'excellent peintre Michel *Coksien*, afin de l'envoyer en Espagne: et lequel maistre fut environ *deux ans* après cest oeuvre; et ayant singulièrement et duement satisfait à la volonté du roy, il fut payé au dire de quatre maistres expertz en l'art, et lui donna le roij (ayant payé sa Majesté touts les frais, tant des couleurs que pour le vivre du maistre) deux mille ducats pour façon et la main seule: de quoy cestuy ne se contentant, il semble que le roy usa envers luy encore de plus grandes libéralités et largesse.’ Op de volgende bladeren schryft hy: ‘Michel Coksien (duquel nous avons fait mention cydessus) homme vrayment rare et fort renommé en l'art pour ce sont ses oeuvres en grande estime et prix envers chacun.’

Hieruit blykt, dat, zoo als de heer Goethals doet opmerken, de heer Van den Nieuwenhuyse, van Mechelen, eenen misslag heeft begaen, zeggende dat deze kopyen voor Philips den I^{e} gemaekt waren; deze vorst stierf

in 1506 en was grootvader van Philips den IIe, die de kroon droeg op het tydstip wanneer Coxie dit werk ten uitvoer bracht: deze kopyen hebben lang de kapel van het oud koninglyk paleis te Madrid versierd.

Een tafereel van Coxie, verbeeldende het *Lyden Christi*, in eene byzondere manier behandeld, *werd, na veel moeyte er voor gedaen te hebben en den schilder er lang voor achtervolgt te hebben* (handschrift van Eg. Smeyers, kunstsch.), door den kardinael Granvelle, voor eene som van 2000 ryksdaelders aengekocht. Wy weten niet wat er van het kunststuk geworden is, waervan Karel van Mander (bl. 314, vol. I) gewaegt, tenzy dit tafereel hetzelfde is als dat welk tydens de nederlandsche beroerten, door Thomas Werry, koopman te Brussel, aen den kardinael voor rekening van koning Philips in handen is gesteld.

Alhoewel Coxie zulken grooten byval genoot, verflauwde zyne vriendschap voor Van Orley niet; ook benydde deze laetste geenszins de welvaert van zynen ouden leerling; integendeel wrochten beide kunstenaers soms te samen: zoo leverde Van Orley aen het Schilders-Ambacht, te Mechelen, een tafereel verbeeldende den H. Lucas die het afbeeldsel der H. Maegd met het goddelyk Kind verveerdigt. De legende verhaelt dat de daeraen hangende deuren door Coxie waren geschilderd. Die samenstelling, zoo als Michiels zegt, is een klaer bewys dat de grootste eendracht onder hen heerschte.

In het midden dezer welvaert, stelde Frans de I^{ste}, koning van Frankryk, aen Coxie voor, zich te Parys neder te zetten; deze vorst was onderricht dat Michaël de lessen van Raphaël waergenomen had, en dat hy bekwaem was de treurende kunsten in zyn land te doen herleven. In dien tyd waren in Frankryk geene schilders in staet om de schoone kunsten te doen bloeijen. Coxie sloeg echter dit voorstel af, waerschynlyk omdat hy van het spaensch hof zeer bevoordeeld werd.

De vrouw van Coxie, Ida Van Hasselt, had eenen grooten invloed op den geest van haren echtgenoot; zy spoorde hem gedurig tot werken aen; door hare zorg en spaerzaemheid hadden beide echtgenooten weldra groote rykdommen verzameld; ook bezat Coxie verscheidene paleizen te Mechelen (Karel Van Mander); zy overmeesterde hem op zekere wyze; want, zegt dezelfde Van Mander, *zo in Italien als hier*, zy *genoegzaem de broek aen had*, *en hem niet zelden door hare vermaningen aen den arbeid hield*, *en te weeg bragt*, *dat hy een kunstryk en welvarend man wierd.* Volgens Alf. Michiels, stierf deze Ida Van Hasselt in 't jaer 1569. Nergens hebben wy de aenhaling gevonden, maer wy betwisten ze niet, daer het ons onbekend is wanneer Coxie's gade overleed. Zeker is het, dat het ettelyke jaren vóor 1573 moet geschied zyn; want de schrik, dien de plunderingen te Mechelen, door de spaensche soldaten tydens de nederlandsche beroerten, hem aendeed, was zoo groot dat Coxie, met zyne tweede vrouw, Joanna Van Schelle, aldaer den 15 juny 1573, voor den notaris Petrus Van den Hoven, testeerde.

Uit zyne twee huwelyken heeft Coxie verscheidene kinderen gehad; zyne eerste vrouw had hem eenen zoon geschonken, genaemd Raphaël, ook een kunstschilder, geboren in 1540. By de andere vrouw heeft hy gewonnen Michaël, Conraed, die meerderjarig was in 1604 (zie het *reg. van de weescamer Mech.* 1601-1608, *n*^{o} 18), en Anna. (*Vide Goedenisb. ann.* 1595. Mech.) Verscheidene schryvers hebben gezegd dat er uit het tweede huwelyk geene kinderen waren voortgesproten; deze aenhaling is valsch, gelyk wy het bewyzen.

De weldaden die hy van het spaensch hof ontvangen had, verplichtten Coxie tot getrouwigheid jegens dezen koning, wiens schilder hy was (*Goednis. boeck. Mech.* 1562. Michile van Coxyen, artist en schilder van S. Co. Ma^{t} etc. etc. ultima augti 1562). Hy gedroeg zich met groote voorzichtigheid tydens de nederlandsche

beroerten, en men ziet niet dat hy van eene der partyen achtervolgd werd. De hertog van Alba, Coxie's verkleefdheid aen de zaek die hy geroepen was te verdedigen, kennende, ontsloeg den schilder van den dienst welken het magistraet van hem, alsook van zynen zoon Raphaël, kon eischen, en stelde hem vry van de militaire inkwartieringen; zelfs stuerde de hertog hierover eenen brief aen het Mechelsch bestuer, gedagteekend 27 december 1570, en aengehaeld door Alf. Michiels, 3e boekdeel, bladz. 247.

Toen het land wederom in rust onder den spaenschen scepter was getreden, vroegen de steden en kerken aen Coxie, om de verwoeste schilderyen door nieuwe te willen vervangen. Onder deze waren Ste-Gudula te Brussel en St-Rombout te Mechelen. Aen de laeste leverde hy zyn werk in 1587; aen de eerste in 1592. Zoo men ziet, schilderde hy tot het einde zyns levens, zonder dat men in zyne tafereelen den ouderdom des meesters ontwaerde. Er bestaen nog in de Metropolitane kerk te Mechelen twee van in zulken gevorderden ouderdom voltooide werken; het een verbeeldt eene martelie en draegt voor opschrift:

> MICHAEL DE COXCIEN PICT. REG. ME FÊ. ANN. 1588
> AETATIS SUAE 89.

Het andere den H. Sebastianus, vastgebonden aen eenen boom om doorschoten te worden:

> MICHAEL D. COXCIEN PICTOR REGIUS FECIT ANNO 1587 AETATIS SUAE 88.

In die hooge jaren werd de schilder naer Antwerpen geroepen, om aldaer het stadhuis met zyne werken te versieren; anderen zeggen om een tafereel, verbeeldende *het Oordeel van Salomon*, te herstellen. By ongeluk, in het

opklimmen van den trap of de stelling, welke vóor het tafereel stond, mistrapte hy zich, hetgeen zynen val veroorzaekte; naer Mechelen vervoerd, is hy aldaer overleden den 5 meert 1592, in den ouderdom van 92 jaren[(1)].

Zyne wooning was te Mechelen in den *Bruel*, over het korte Wyngaerdstraetjen, en was niet alleen met zyne werken versierd, maer ook met kunststukken van de beste meesters zyner eeuw[(2)].

Coxie, die eene menigte schilderyen had gemaekt, werd beticht van uit Raphaël te rooven, en zulks werd nagenoeg bewezen, wanneer Jeronimus *Coc* of *Kock* de werken van den grooten italiaenschen meester, op koper gebracht, uitgaf; dit laetste misnoegde Coxie zeer; doch deze roof, zegt Van Mander, was zoo kunstig dat er geene reden tot klagen bestond; zelfs ware het te wenschen dat allen die stelen, zulks met zoo veel verstand en overleg deden dat die vermetelheid voor bekwaemheid kon aenveerd worden. Trots deze aentyging, heeft Coxie zich eenen grooten naem gemaekt, en om het gevoelen te betwisten dat hy geene vinding had, ondernam hy de geschiedenis van Psyché in 32 tafereelen. Deze historie was ook door Raphaël behandeld geweest. *Na dit was men overtuigd*, *dat er sedert lang zoo geenen strengen teekenaer en geredeneerden zamensteller was verschenen.* (Hands. van Egid. Smeyers, kunstsch.) Deze tafereelen zyn in plaet door Marcus en Antonius, van Venetië, uitgegeven geweest. Lanzi, in de *Storia pittorica*, bevestigt

(1) De familie Coxie bracht verscheidene kunstenaren voort; derhalve vinden wy het nuttig er eenen geslachtboom van mede te deelen.
Michiel van Cocxyen, geboren te Mechelen in 1499, schilder zyner Koninklyke Majesteit *(Goedenisboeken ultima Augusti 1562)*, stierf den 5 meert 1592. Hy trouwde 1° Ida Van Hasselt; 2° Joanna van Schelle. Deze hertrouwde met Philips van Roij gestorven vóor juny 1609.

(Register van de Weeskamer, *N° 18. 1601-1605.)*
Uit het eerste huwelyk:

Raphaël van Coxye, schilder, geboren te Mechelen in 1540; hy trouwde 1° Joanna van Bekerke, dochter van meester Jan, pensionnaris van Middelburg; zy was nog in leven op 21 juny 1570, als blykt uit eene procuratie in de Goedenisboeken aengeteekend. 2° Elisabeth Cauthals, dochter van wylen Jan en Margareta Vydts; zy stierf vóor 1582. Uit het eerste huwelyk van Raphaël van Cocxcyen sproten twee kinderen voort; 1° Jan van Coxie, advokaet, getrouwd met Francisca Bouwens, Albrechts dochter; zy was weduwe vóor 16 oogst 1608 en hertrouwde met Heer Antonius du Pin, licenciaet in de rechten en schepen te Mechelen.

2° Cornelius van Cocxye, kwartiermeester van den vorstelyken palsgraef van Nieuborch in 1624. Uit het tweede huwelyk van Raphaël, werd een zoon geboren met name Carolus, minderjarig op 30 september 1593.
Uit het tweede huwelyk van Michiel van Cocxcyen:
A. Michiel van Cocxye meerderjarig in 1609; hy trouwde vóor 1 mei 1610 met Maria Gielevoirts of Sielevoorts, dochter van Mathys en van Barbara van Steenraert; zy hertrouwde met Petrus Geniets en overleed den 26 october 1651, twee zonen nalatende: 1° Matthys van Coxie, gestorven vóor 1638 *(oud vyf en twintig jaren van in juny laestleden. Goedenisboek 1627 voor 29 november; goedenisb. 1628)*. Hy trouwde met Maria Dens of Deens. *(goedb.* 1627-1630.) 2° Michiel van Cocxye, schilder meester. *(goedb.* 1630.) trouwt vóor december 1635. Catharina Heyns (*goedb.* 1635), 5 october 1649 en 12 july 1650.
B. Coenraed van Coxyen, minderjarig in 1604, trouwt vóor september 1622, Susanna de Gortter, dochter van Floris en Elisabeth van den Eynde. *(Zie Register der Weeskamer 1601-1608. N° 18.)*

C. Anna van Cocxyen *(goedb. 1573).* 'Anna van Cocxyen m^{r} Michiels d^{r} Rapaël van Coxyen haren b roed met Joā van Bekerke sijn huijsvrouwe.'

(2) Er is hier op te merken dat zyn huis gestaen was naest dat welk Lucas Fayd'herbe later opbouwde en bewoonde, en dat beide uitmuntende mechelsche kunstenaers ten gevolge van eenen val, op eene eeuw tusschentyd, ter dood zyn gekomen.

dit oordeel, zeggende dat Coxie, by eene vruchtbare vinding, de aengenaemste uitvoering voegde, en dat zyne beste werken naer Spanje zyn gevoerd, alwaer zy aen zeer hooge pryzen werden verkocht.

Hy voegde by de zuivere teekening de kleur en de kunst van samenstelling, en de schikking zyner werken toont dat hy met veel geest was bezield; hy volgde met geluk de zachte manier van Raphaël, en gelyk deze bracht hy veel bevalligheid en teederheid in 't schilderen van het vrouwengeslacht. Hoe groot echter deze verdiensten ook zyn mogen, zyn wy overtuigd dat met de begaefdheden die hy bezat, onze kunstenaer eenen hoogeren rang in de nederlandsche kunst hadde beklommen, ware hy nooit van den vlaemschen bodem geweken, om vreemde scholen na te volgen. In zyne eeuw van verbastering heeft hy eventwel het gevoel der kunst in ons vaderland voortgezet, en hiervoor alleen zyn wy hulde aen zyne nagedachtenis verschuldigd.

Mechelen.

C. SEFFEN.

Eene onverschrokken vrouw.
Schets uit het leven in de duinen.

Ik weet niet of gy het u nog zult herinneren wat yselyk weder het was den nacht van den 10 october 1843; want de stadslieden vergeten toch zoo spoedig en weten de eene week niet meer wat er de andere geschiedde. Wat zeg ik? heden reeds zyn zy vergeten wat er gisteren voorviel. En dit is toch ook geen wonder, lieve hemel! In de stad vallen dagelyks zoo velerhande dingen voor, er heerscht daer zoo veel drukte, zoo veel uitgelaten vreugd, zoo veel rykdom, zoo veel armoê, zoo veel diepe droefheid en bitter lyden, dat het een er dikwyls het ander verdringt, en een nieuwbakken ryke heden reeds vergeten is dat hy gisteren op het punt stond tot het bankroet zynen toevlucht te moeten nemen, om zich te redden. Ja, zoo gaet het in de stad met hare hooge torens, breede straten, waer prachtige schouwburgen, marmeren paleizen, rykversierde bal- en concertozalen, in welke duizende lichten uit gouden en kristallen luchters

als diamanten flikkeren en glansen, en honderde bloemkorfkens de zoetste en aengenaemste geuren verspreiden, zich naest de armoedigste hutten met ongekalkte muren en verbroken vensterruiten, waerin vuile, slordige, met ellendige lompen bedekte bedelaren woonen, verheffen. Het hert dat gisteren bloedde, dat zelfde hert dat gisteren als in eenen yzeren klauw pletterend werd te saêm geknepen, loopt heden over van dolle uitgelaten vreugd en morgen.... morgen!... Wie weet of het dan weêr niet lyden zal even als gisteren. En hoe is het dan toch mogelyk, dat men in eene plaets waer zoo velerhande zaken geschieden, waer zoo vele voorvallen elkander verdringen, het geheugen blyve voortheerschen? Maer buiten, op het veld, waer kalmte en huiselyk heil nog door geene dolle vreugd is verdrongen geworden, daer herinnert zich nog elk, na jaer en dag, al het merkweerdige, het zy dan lief of leed, dat hem eens te beurt viel.

In de stad weet niemand meer van den nacht van den 10 october 1843 te spreken; maer begeef u eens naer de duinen van Zee-Vlaenderen; wandel van het fort St-Pauwels, aen de Zeeuwsche grenzen, tot aen de Panne, het laetste belgisch stranddorp eer men Frankryk bereikt; vraeg er al wie gy tegenkomt naer dien nacht, en ieder zal u antwoorden:

- Heere God! spreek er my niet van! Het was een akelig weder! De zee was hoog en wild, en terwyl de regen plassend uit de hoogte nederstortte en een zure noord-oosten wind verveerlyk de scheepsmasten aen stukken brak en het want aen flarden scheurde, rolden de zwoegende baren met een ongelooflyk, een yselyk gedruisch tegen elkander. De meeuwen, die wild over den grooten plas scheerden, krasten en piepten hel en schor. De schepen en visschersschuiten werden heen en weêr geslingerd, en geraekten op de zandbanken vast; doch niemand der weinige onverschrokken visschersgezellen die zich op den zeedyk bevonden, dorst het wagen met eene reddingsboot in zee te steken, om hun hulp aen te brengen. Tegen den morgend, scheen het orkaen echter te hebben uitgewoed; want de regen stortte niet meer zoo plassend uit den hemel, de baren waren niet meer half zoo hoog, de meeuwen scheerden in stilte over den plas, en de schepen en schuiten werden minder woedend over en weder geslingerd. Doch de duinen leverden een akelig schouwspel op: overal vond men stukken hout, planken, vaet- en touwwerk, verbryzelde scheepsra's en masten, en iets wat het tooneel nog meer akeligheid byzette... de zee rolde onophoudend verminkte, halfgekleede en gansch naekte menschenlyken op het duinzand. De ouderlingen, vrouwen en kinderen hadden den nacht in droef geween en smeekend bidden doorgebracht, opdat de hemel hunne magen, die zich op den grooten plas bevonden, tegen het woedend, alles verslindend element zou beveiligen. En na dat de dag den nacht had vervangen, stroomden de tranen, by velen, nog bitterder over de kaken, daer zy wat zy zoo zeer hadden gevreesd, thans verwezentlykt zagen; want velen herkenden in de lyken, door de woedende golven op het duinzand gespuwd, hunne mans, broeders of zoons....

God behoede de arme strandbewooners voor eenen anderen dergelyken nacht!...

In de omstreek van het vlaemsche stranddorp Knocke, in de nabyheid der Noordzee, verhief zich een klein hutteken, deels uit gebakken steen, deels uit planken opgebouwd en waerop een bruin biezen dak rustte, dat de bewooners van het nederig huisken zoo goed mogelyk tegen hagel, regen en wind moest beschutten. Het was de wooning van Pieter Kolfs, eenen armen visschersgezel, die er sedert zyn huwelyk met zyne gade, Barbara Boeynaems, woonde. Pieter en Barbara waren arm; maer armoede verhindert toch de liefde niet, want weinige echtgenooten hadden elkander zoo echt voorbeeldeloos, zoo van herte lief als Pieter en Barbara, en de hemel had hunne liefde gezegend; want sedert vyf jaer, dat de oude pastoor van Knocke hunne handen voor Gods altaer had in een gelegd, had Barbara haren

echtgenoot twee kinderen gebaerd, een allerliefsten kleinen jongen met bruin kroezelhaer als dit zyns vaders, en een bevallig meisken, het evenbeeld der moeder. Die twee kinderen maekten hunne vreugd, hun heil, hunne liefde uit, want de kinderen zyn de eenige rykdom, de eenige schat der arme lieden.

Zoo als byna alle visschersgezellen, bracht Pieter het grootste gedeelte zyns levens verre van huis, verre van vrouw en kinderen verwyderd, door; want om Barbara en de kleinen het zure brood te verschaffen, was hy genoodzaekt, als gezel, met een klein vaertuig op zee rond te zwalpen. Dikwyls had hy tegen de baren te worstelen gehad, dikwyls had hy zich in doodsgevaer bevonden; doch te midden van het dreigende gevaer betrouwde hy steeds op God, en zyne gade smeekte, aen land, den hemel bescherming af voor haren teêrgeliefden echtgenoot, voor den vader harer onschuldige kleinen, en God had steeds haer gebed verhoord. Pieter keerde telkenmale behouden in de armen van Barbara terug. Na elk gevaer waeraen het hem met behulp des hemels werd verleend te ontsnappen, groeide, als het ware, de liefde die in beider herten berustte, voor elkander nog aen. Pieter en Barbara waren arm aen goed, maer ryk, schatryk aen liefde!...

Zoo als vele visschersgezellen, zwalpte Pieter insgelyks, op den nacht van den 13^{n} october, te midden van den diepen onmeetbaren Oceaen. Barbara en de kinderen bevonden zich alleen, in het armoedig hutteken, naest de duinen. Haer klein meisken had zy in slaep gesust,

en na heure lippen op zyn voorhoofd te hebben gedrukt, het in zyn wissen wiegsken te slapen gelegd. Tegen den muer, naest haer bed, hing een groot tinnen wywatervat, den gekruisten Zaligmaker voorstellende, en waerboven tusschen het kruis en den muer een halfverdroogde palmtak uitkwam. Het was vóor dit beeld dat de arme jonge vrouw - want met den eerstkomenden sylvesteravond zou zy eerst den ouderdom van vyf-en-twintig jaer bereiken - met haren kleinen Hans geknield en in tranen weggesmolten, zat te bidden. Het onnoozel vierjarig lam zat met de handen te saêm gevouwen, en wierp van tyd tot tyd eenen angstigen blik op zyne moeder, terwyl het zich zoo dicht mogelyk tegen haer aendrong. De vrouw bad onophoudend voort aen haren roozenkrans. Buiten huilde de wind yselyk, de berden muer der hut en de kepers, waer het bruin biesen dak op rustte, kraekten geweldig; men zou byna hebben gezegd dat de armoedige wooning elken oogenblik dreigde op hunne hoofden in te storten. De kleine Hans schoof zich by elken ruk dichter en dichter tegen zyne moeder, sloeg het eene kruis na het ander, en verborg zich van angst onder haren voorschoot.

- Bid, Hans, bid voor vader, - prevelde de arme vrouw, terwyl zy zyne kleine handjes in de hare vatte, hem aen de borst drukte en met de tranen in de oogen op het voorhoofd kuste.

Dan richtte zy zich op, nam het kleine blikken lampken van de schouw, en ging mede tot by het venster, dat uitzicht gaf op de zee. Doch hoe of zy ook het lampken verhief, hoe of zy het aengezicht tegen de vensterruiten plakte en de oogen wyd openspalkte, toch ontwaerde zy niets dan de duisternis, toch hoorde zy niets dan den wind, die buiten nog altoos even yselyk floot en haer door de verbroken ruiten in het aengezicht woei; niets dan den regen die geweldig nederplaste, en het akelig gedruisch der tegen elkander klotsende golven, en zy zag zich genoodzaekt het lampken, nog meer beangst, terug op de schouw te zetten en hare plaets nevens haer kind te hernemen.

Honderd mael stond zy dien nacht van voor het kruisbeeld op en besproeide de wanden, vensters, heerd der hut met wywater; honderd mael plaetste zy het aengezicht tegen het venster, om te zien of het haer niet mogelyk was iets in de verte te bespeuren; doch al hare moeite was vruchteloos: haer oog kon door de duisternis niet heen dringen.

De morgend brak aen, en het licht van den dag verdoofde de weifelende klaerte der blikken lamp. De kleine Hans was op den schoot zyner benauwde moeder in slaep gevallen. De jonge vrouw richtte zich op, kuste haer kind, met al de teederheid eener moeder, op het voorhoofd, waerna zy het op haer rustbed legde. Toen schoof zy de wit en rood geruite gordynen dicht, en stapte met langzaemheid, als of zy in gedachten was verslonden, tot by het venster. Niet zoodra had zy haer aengezicht tegen de vensterruiten geplaetst, of zy deinsde, de handen vóor het aengezicht slaende, verschrikt achteruit.

JOHAN VAN ROTTERDAM.

(*Het vervolg hierna.*)

De arme oude grootvader.

I.

Daer zit geheel het klein gezin,
Verlicht door 't flikkren van den haerd,
Rondom de teil met gortenbry,
Die op de tafel rookt, geschaerd.

Stom kykt de man voor zich; 't gelaet
Der vrouw staet knorrig en verstoord;
De grootvaêr kreunt en schuddebolt,
En zelfs de kleine waegt geen woord.

Alleen de houten lepels gaen,
In ieders hand, snel op en neêr,
Nu aen de teil, dan aen den mond,
En van den mond ter teile weêr.

Doch, by den ouden gryze wil
Het eten niet meer zoo gezwind:
Vast in de tachtig is hy reeds,
En doof, och arme! en hallef blind.

Fel siddert hem de stramme hand;
En, telkens dat ze van de bry
Komt scheppen, zie! hoe de oog der vrouw
Haer donker nablikt van ter zy!

Want, telkens dat die stramme hand
Hem met een slok ten monde vaert,
Lekt daer al iets van op den disch,
En langs zyn gryzen stoppelbaerd.

En, met de vuisten in de zy,
Springt plots de vrouwe recht: ‘Byloo!’
Roept ze uit, ‘die oude is als een kind!
Neen, nooit morste onze kleine zoo!

Myn ammelaken, dag voor dag,
Beklast hy, dat het roept om wraek!
Maer, 'k zweer het, 't is de leste mael
Dat ik me daer kwâ bloed in maek!’

II.

En weder is het klein gezin
Voor 't avondmael ten disch vergaerd;
Maer de oude zit niet langer by;
Zyn plaets is 't hoeksken van den haerd.

De vrouwe deed heur woord gestand;
Hy moest van tafel weg; en zie!
Daer zit hy thans in de asch gekromd,
Eene aerden papteil op de knie!

Droef staert hy, met zyn halfblinde oog,
Naer 't leêge plekjen aen den disch,
Waer hy als kind en vader zat,
En dat z y n p l e k j e niet meer is.

En, wat hy zwelgt, het eten kropt
By elken slok hem meer en meer;
En langs zyn dorre wangen rolt
Een traen in elken lepel neêr.

Steeds fel en feller beeft zyn hand
En klapt zyn tandelooze mond;
En van zyn knien glipt onverwachts
De teil verbryzeld op den grond!

‘Wat!’ snauwt het helsche wyf hem toe,
‘Het was dan niet genoeg, dat we u
Van tafel banden naer dien hoek?
Myn huisgerief vernielt ge nu!

Maer, hoort ge, dwarsche knikkebol!
'k Zal zorgen dat de pap voortaen
U opgedischt worde in een trog,
Dien gy niet meer zult stukken slaen!’

III.

En wederom is 't klein gezin
Voor 't avondmael ten disch vergaerd;
En, dieper nog in de asch gekromd,
Zit de oude weder by den haerd.

Weêr deed de vrouwe 't woord gestand,
Dat ze in heur boosheid sprak; want zie!
Geen brooze teil meer heeft hy, maer
Een houten schotel op de knie!

Thans ziet hy naer zyn plaets niet meer,
Maer hemelwaerts, als bad hy: ‘God!
Vergeef hun wat ze my misdoen,
En gun my 't einde van myn lot!’

En man en vrouw intusschen eet
Maer voort, met gragen slok op slok,
Terwyl hun zoon, naest grootvaêrs zy,
Te kerven zit aen een stuk blok.

Doch eindlik merkt de vrouw hem op:

‘Wat ligt ge daer en snippert hout?’
Zoo vraegt ze, ‘kom aen tafel, kind!
Kom spoedig, of de pap wordt koud!’

En 't knaepje, zonder op te zien:
‘Neen, moeder lief, ik heb geen tyd.’
- ‘Geen tyd? wel hoe! zoo spraekt ge nooit!
't Moet dan iet raers zyn, wat ge snydt?

- ‘O, niemedal! een trogsken slechts!
Iets, dat u wordt met pap gevuld,
Wanneer ge later oud en stram,
Lyk grootvâ nu is, wezen zult!’

En man en vrouw staen op dat woord
Verstomd. - Zy zien elkander aen,
Als had dit kind voor hunne ziel
Een schrikbaer licht plots op doen gaen.

En snikkend storten beiden thans,
Geknield, voor hunnen vader neêr,
En leiden, ieder met een hand,
Hem naer zyn plaets aen tafel weêr.

J. VAN BEERS.

Kunst- en letternieuws.

Binnen korte dagen zal het historisch Musaeum (*Musée historique*) te Brussel geopend worden. Dit gesticht bevat reeds een fraei aental schilderyen welke met de geschiedenis onzes vaderlands in verband staen. Zoo ziet men er de portretten der souvereinen welke over de verschillende nederlandsche Staten hebben geregeerd; de afbeeldsels onzer groote kunstenaren, staetsmannen en geleerden, enz., enz. Andere tafereelen stellen tooneelen uit ons burgerlyk leven voor, zoo als processiën, ommegangen van gilden en andere feesten. Kortom, dit Musaeum zal een ware schat voor onze kunstenaren wezen, die er immer oorspronkelyke stukken zullen kunnen raedplegen.

- Onder de merkweerdigste gebouwen sedert einige jaren te Antwerpen opgericht, telt men de onlangs voltooide zael in het klooster der Ursulinen. Deze zael, volgens de teekeningen van den bouwmeester J.M. Coninckx gemaekt, heeft niet minder dan 26 meters lengte op 10 breedte. Zy is met den besten smaek versierd. 20 kolommen ondersteunen het *entablement* waerop het dak rust. De H. Coninckx heeft eene gelukkige verbetering aen dit gebouw toegebracht; daer het dak weinig hoogte mocht bezitten, heeft hy de balken en het latwerk door yzeren banden vervangen. Tusschen de kolommen bevinden zich 18 portieken die zeer wel versierd zyn; de voorgevel bevat de beelden van de H. Maegd en van den H. Aloysius. De zael bezit eenen goeden galm, en geeft een treffend bewys van de kennissen des jeugdigen bouwmeesters

- Naer men ons verzekert, zal het beeld van Van Dyck, door den beeldhouwer Leonard de Cuyper gebeiteld, tydens de aenstaende gemeentefeesten te Antwerpen worden opgericht. Het ware te wenschen dat men iets van regeringswege desaengaende mocht weten.

- Het getal der plannen, uit alle landen van Europa naer den pryskamp van Ryssel gezonden, voor het bouwen eener hoofdkerk, beloopt tot 600. Daer het stadhuis

geene plaets aenbood, ruim genoeg om die stukken ten toon te hangen, zoo heeft men daerloe de Halle moeten gebruiken, waer zy eene plaets van 315 meters beslaen.

- Verschenen: *De Lotelingen onder Napoléon*, door Pieter Geiregat. Gent, by den uitgever Willem Rogghé, Kalanderberg, 8. Een fraei boekdeel van 130 bladz., versierd met eene lieve teekening van den kundigen gentschen teekenaer J.B. Lammens. - Prys fr. 1-25.

Nalatenschap van J.F. Willems. Dicht- en tooneelstukken, met inleiding, bydragen en aenteekeningen, door Mr Prudens van Duyse. - Te Gent, ter boek- en steendrukkery der Gebroeders de Busscher, uitgevers. - Een schoon boekdeel in gr. 8° van CXVIII en 344 bladz. - Eene hulde aen de steeds geëerbiedigde nagedachtenis van *Vader Willems*, welke voorzeker ieder die den man kende, zich zal willen aenschaffen.

JOHAN VAN ROTTERDAM

Amor en de krokodil.

De beeldhouwer

TEEKENING VAN J. VAN ARENDONCK. - GALVANOGLYPHIE DOOR OMMEGANCK.

J. Van Arendonck wiens voortreffelyke werken reeds verscheidene malen onze bewondering hebben weggedragen, heeft de lieve groep gebeiteld waervan wy de afbeelding hiernevens mededeelen. Het onderwerp door den kunstenaer uitverkoren is enkel fantastisch. De kleine God Amor, een type van fyne en teedere vormen, wordt door een monsterachtig dier, eene schrikwekkende krokodil, gedragen. Schalksch houdt de zoon Venus een pyl die wellicht een oogenblik later het een of ander hert doodelyk gaet wonden. De krododil poogt intusschen haren poel te verlaten en klimt met moeite op den boord van den stroom.

Deze fraeijc en eenvoudige samenstelling is bestemd ter versiering eens traps. Dit gezegde toont genoeg hoe zeer de ware kunstsmaek in onze bevolking doordringt, en wy zyn gelukkig het bewys er van te kunnen afkondigen. Slechts wanneer de kunsten aen de nyverheid algemeen zullen wordentoegepast, zal Nederland zyne oude plaets herwinnen aen het hoofd der beschaefde volkeren.(1).

P. GÉNARD.

Gilles van Leeuw.
(Aegidius de Lewis.)

Plato en Cicero hebben het den dichteren eene feil aengerekend, den goden de menschelyke gebreken te hebben toegeëigend, in plaets van de menschen in de goddelyke volmaektheden te doen deelnemen. Dergelyk iets kan hedendaegs van onze geschiedkundigen gezegd worden, daer zy zich schynen toe te leggen op het uitbrengen van al wat onze groote mannen verkleinen of verlagen kan. Wy stellen ons een ander doel voor; wy zullen eenen onzer middeleeuwsche helden uit het stof der vergetelheid trachten op te beuren, met zyne vrome daden den volke waer en ongeschonden voor te houden.

(1) Deze groep versiert den trap der wooning des heeren Willemotte, te Antwerpen.

Gilles van Leeuw was een norbertiener kanonik, die ten jare 1214 plebaen of pastoor was te St-Pieters-Leeuw, by Brussel[1], waer hy volgens sommigen zou geboren zyn.

Ten jare 1214 begon hy er in het openbaer de kruisvaert te prediken, en duizenden teekenden zich met het teeken des kruizes. Hy begaf zich van daer naer Vlaenderen, waer de langdurige en bloedige twist der Blauvoeters en Ingerykers nog bestond.

Gilles, met eene oprechte volkswelsprekendheid begaefd[2]

(1) M. NAMÈCHE schryft in zyne *Histoire nationale* bladz. 454, verkeerdelyk, dat Gilles pastoor was te Zout-Leeuw. Zie hierom MIRAEUS, *Ordinem praemonstratensis,* Anno 1217 en VAN GHESTEL: *Historia sacra et profana archiepiscopatus Mechliniensis.* M. BORMANS dacht ook by de uitgave van *Het leven van Ste-Christina de wonderbare* aen St-Peeters-Leeuw een anderen zoon, Thomas Catimpratanus, te moeten ontfutselen.

(2) *Kronyk van Vicogne* (d'ACHÉRY, Spicilegium XII.)

vergaderde de byzonderste aenhitsers der oneenigheden, en hield hun voor, hoe afgryselyk het is aldus het bloed zyner verwanten en vrienden te vergieten. Op zyn woord wierpen de geleiders der twee partyen zich in elkanders armen, zy wilden hunne verledene oneenigheden boeten met den welsprekenden prediker ten kruistochte te volgen.

Gilles, vergezeld van broeder Andreas, plebaen en kanonik van Ninove, van Jan van Outer, uit het zelfde order, en van eene ontelbare menigte kruisvaerders, ving de reis om het H. Land den barbaren te ontrukken aen, rond St-Jan 1217.

Deze reis behoort tot de zesde kruisvaert. Er was toen een algemeene optocht van Duitschers, Bremers, Friezen uit Noord-Nederland en van de oevers des Wezers, Nederlanders, Keulenaers, Brabanders, Vlamingen en zelfs Noorwegers. Onder deze bemerkte men Willem I, graef van Holland, en Otto, bisschop van Utrecht.

Men landde ten jare 1218 te Acre aen, en de schade aldaer door het vertrek der Hongaren, eenige jaren te voren veroorzaekt, werd hersteld.

De kruisvaerders welke Gilles geleidde, zullen hunnen weg door Frankryk en Italië genomen hebben, want Miraeus zegt dat Andreas te Brundusium (Brindes) in een klooster van hun order overleed, waer de andere kruisvaerders zich op O.L.V. geboorte op zee begaven. Het natuerlyk legerhoofd was toen de koning van Jerusalem, Jean de Brienne; maer de pauselyke legaet Pelagius, bisschop van Alba, bestuerde al de besluiten. Gilles van Leeuw was zyn penitentiarius.

De oorlog werd door Pelagius in Egypte overgebracht, waer men zich na een langdurig beleg van de stad Damiata meester maekte.

Gilles verkreeg in dit beleg, om zyne heldndaden, den bynaem van *witten krygsman*, waerschynelyk naer de kleur zyner ordekleederen.

Na de inneming schreef hy aen de geloovigen van Braband en Vlaenderen eenen brief, welke ons door Martène[1] is bewaerd gebleven en wier vertaling wy hier laten volgen:[2]

‘Aen al de geloovige Kristenen in Braband en Vlaenderen gevestigd, welken deze brief geschreven is door broeder Gilles van Leeuw, penitentiarius des hoogweerdigen Heeren Pelagius, bisschop van Alba *in partibus*, legaet van den apostelyken stoel in het Oosten, zaligheid en gebed in den Heer.

Uit het hoogste zyns heiligdoms heeft de Heer het gebed zyner dienaren verhoord. Hy heeft niet toegelaten dat zoovele onkosten door de Kristenen te Damiata gedaen, nutteloos wierden, noch dat zoo vele nederlagen der Kristenen ongestraft bleven. Hy heeft bermhertig en goedertierend in de behoeften van al zyne soldaten voorzien, en voor het grootste deel is onze verwachting overtroffen.

Aengezien de stad Damiata, door de hoeveelheid harer verdedingsmiddelen, noch langs het land noch langs het water kon ingenomen worden; dat de Kristene krygslieden reeds wanhoopten haer te kunnen innemen, zoo is het niet toe te schryven aen de kracht of aen de behendigheid eenes levenden, maer alleen aen de hand Gods, die zoo wonder gestreden heeft, voor ons die allen, uitgenomen den hoogw. Heer legaet, welke door zyne vrienden en schatplichtigen voorziende en voorzichtig onderhandelingen heeft aengeknoopt, het stryden onkundig waren, dat wy op den negenden november, by de stilte des nachts, diefachtig maer nochtans godvruchtig of liever by wonder, Damiata hebben ingenomen, want er is by de inneming niet eenen der onzen gesneuveld en ook wat nog minder is, niemand gewond, eenen enkelen uitgezonderd, welken als door den bliksem geslagen, eenen

(1) *Thesaurus anecdotorum,* 1, 874.

(2) 1219. Uit het handschrift van St-Amands.

schicht in den voet ontving. Dien dag vergingen vele Sarracenen door het zweerd, hetgeen ons ook mishaegde. De meesten echter zyn tot ons gekeerd, en die welke zich in de torens en in de verschansingen bevonden, hebben het leven behouden; voor hen hopen wy niet alleen onze krygsgevangenen maer ook groote sommen gelds te ontvangen.

Wy hebben de stad zelve vol goud en zilver, stukken zyde, kostelyke gesteenten, tarwe, gerst en vele andere rykdommen gevonden, welke den Egyptenaren ontnomen zyn en den Kristenen kryger verrykt hebben.

Dit moest u, die door ons orde bediend zyt, worden aengekondigd, opdat gy u met ons zoudet verheugen en verblyden, en opdat wy allen te samen den Almogende kunnen dankbetuigen, daer Hy ons de zoo groote, de zoo vermaerde, de zoo langdurig langs het land en langs het water belegerde stad ten zynen dienste overgaf.

Zy die in verscheidene werelddeelen en in verscheidene plaetsen rondgereisd hebben, verklaren dat er voor hetgeen aengaet gebouwen, torens, muren en borstweeringen, omringd van den eenen kant door in steen gemetselde grachten en van den anderen kant door de zee, in de wereld geene schoonere stad en op aerde geene sterkere plaets dan Damiata te vinden is; want gelyk de gevangenen welke er in gevonden zyn verzekeren, waren er in het begin des belegs XLV duizend stryders in den kring, zonder de ouderlingen, de kinderen en de vrouwen, wier getal boven de XV duizend gebracht is.

Tegen hetgeen daegs vóor de inneming bepaeld was, traden er toch CCLX de stad binnen en werden door den Sultan weêr gezonden, terwyl er op den zelfden nacht CC door de onzen gevonden en gedood werden, en zoo bracht de Heer, alhoewel op verschillige wyze, alles te samen in de handen zyner geloovigen.

Maer de H. stad Jerusalem is na de verwoesting harer muren en den terugtocht der Sarracenen enkel door Syriers en Mahomedanen bewoond geworden; er zal ons niets van blyven zoo geene machtige bende Kristenen optrekt en de geslechte muren heropbouwt.

Gegeven te Damiata den IX November....'

Gilles groote hoedanigheden en de roem welken hy in de kruisvaert verkregen had, deden hem ten jare 1220 tot de weerdigheid van negensten Abt van Viconie in het orde van Premonstreit verkiezen.[1]

(1) De abdy van Viconie (Viconiense, Vicogne) was, op eene myl van Valencyn, in eene aengename streek gelegen. Zy werd ten jare 1125 gesticht door eenen priester, Gwyde genaemd en uit een edel geslacht van Brittanje gesproten.

Er is een merkelyk verschil tusschen de jaren door de geschiedschryvers voor dezen kruistocht aengewezen.

Miraeus en Van Ghestel stellen hem op het jaer 1237, en schynen van gevoelen te zyn dat Gilles in 1214 de kruisvaert predikte, en maer in 1237, gelyk zy zeggen, naer Syrië vertrok. Mr Namèche stelt hem in de zevende kruisvaert 1248. Martène dagteekent den brief 1219. Daer inderdaed, de eerste inneming van Damiata ten jare 1219 en in de maend November plaets greep, durven wy veronderstellen dat dit het jaer is, hetwelk de Blauvoeters en Ingerykers voor dezelfde zaek strydende, Damiata zag innemen. Te meer, daer wy weten dat er ten jare 1217 een algemeene optocht uit ons vaderland en uit de omliggende landen plaets had, en dat Gilles van Leeuw er zich in ons land reeds eenige jaren te voren toe bereidde, mag men zeggen dat hy alsdan vertrokken is. Eindelyk, Gilles van Leeuw was te Damiata toen de Bisschop Pelagius de stad overmeesterde, en niet wanneer ze de H. Lodewyk innam, dus in 1219.

Ofschoon de geest der middeleeuwen in den brief van Gilles van Leeuw doorschynt, getuigt hy nogthans van zekere vloeibaerheid, welke ons hedendaegs niet slecht passen zou. Wonder is het inderdaed, dat de man, wiens naem eens Braband en Vlaenderen vervuld heeft, wiens hertroerende stemme er zoo vele duizende het kruis heeft doen aenveerden, wiens welsprekendheid groot genoeg was om eenen hevigen vlaemschen twist te doen ophouden, wiens moed verheven genoeg was om de soldaten des godsdienstes ter verlossing hunner broeders op te leiden, zich aen hun hoofd in het strydperk te begeven en hen door zyn voorbeeld aen te wakkeren, niet beter in de geschiedenis onzes vaderlands gekend zy. Zyn brief is in eene vreemde tael geschreven, maer zyne redevoeringen waerin hy de gemoederen brak en zich de herten onderjukte heeft hy in het Dietsch uitgesproken. Hy heeft de tael van Karel-den-Groote kunnen ploeijen, zoodanig dat zy de ongevoeligste herten raken kon; hy heeft de baen geopend waerop Maerlant eenige jaren later wandelen moest. 's Dichters schriften hebben den tyd overwonnen, van den redenaer kennen wy slechts den naem, en nog is deze bykans met zyne woorden vervlogen: maer den dichter waren schriften noodig om tot ons te komen, den redenaer was de naem voldoende, en Gilles van Leeuw, zoo wel als Jakob van Maerlant, zal eeuwig leven.

H. SERMON.

St.-Peeters-Leeuw, *den* 27 *Meert* 1856.

Bertha de landverhuister.
Mynen vriende Johan van Rotterdam.

Een oud matroos, wien velen hulp verleenen,
Roeide in een bootje ons op de Schelde voort.
Daer zeilde een schip met landverhuizers henen,
En schot op schot viel groetend van zyn boord.
'Wel u!' zoo sprak een onzer 'die vol van moed en hoop
Met spot en deernis neêrziet op 't uitgeputte Euroop!
Een grootsch, een eervol doelwit streeft gy manweerdig na:
De vryheid en de welvaert in 't jonge Amerika!'
Doch de oude matroos, met de riemen in handen,
Aenschouwde hem treurig en schudde het hoofd.
'ô!' sprak hy, 'zoo zelden in andere landen,
Ontmoet men 't geluk dat de hope belooft.'

‘Geloof een' man vergrysd in zeegevaren:
Geen vreemde lucht geeft leven aen het hert!
Ik weet zoo wel wat menig is weêrvaren
Die 't oord verliet waer hy geboren werd.’
En zoo sprak hy van Bertha, die, over zee gegaen,
By al haer moed en liefde, zooveel had uit te staen.
Zy was een weeze in Vlaendren; haer oom had ze opgevoed;
Doch hy, steeds hard voor 't meisje, was yskoud van gemoed. -
Terwyl nu ons bootjen op 't wiegelend water,
Zoo licht als een zwane, te dartelen lag,
Verhaelde ons de zeerob, by 't riemengeklater,
Van toen hy het eerste op de *Amanda* heur zag.

‘'t Schip lag op stroom gereed om heen te varen.
Ik was aen boord; wy voerden Duitschers meê;
Zy stonden stil den oever aen te staren,
Als wou hun hert niet meêgaen over zee.
Ook Bertha, de arme weeze, lag toen met ons op stroom,
Om naer de Nieuwe-Wereld te zeilen met haer oom.
Plots zongen al de Duitschers wyl 't anker werd gelicht,
Doch Bertha weende in stilte, de handen vóor 't gezicht.....
Ze zongen “vaerwel!” aen hun land en hun magen.
Geen enkle die ooit nog zou keeren misschien....
Doch ZY dorst geen oog op heur Vlaendren meer slagen;
Zy nokte van “Hugo!” en “weder te zien!”

By dage, op zee, zag niemand Bertha weenen;
Toch vond haer oom heure oogen rood geschreid;
En ging ik 's nachts voorby heur slaepkooi henen,
Voor Hugo bad en snikte de arme meid!
Want hoe haer oom dien haette, zy had hem steeds bemind;
En onder 't herte droeg ze zyn liefdepand, een kind.
Eilaes! hy was by 't leger toen 't schip ter reede lag;
't Was slechts zyne oude moeder die heure tranen zag!
En toen hy terugkwam zyn Bertha bezoeken,
Om bruiloft te vieren, met vreugde in het hert,
Bad knielend zyn moeder haer toch niet te vloeken,
Want yselyk vloekte hy oom in zyn smert!

Dan, Bertha kwam in wilde en woeste streken.
Daer had heur oom al spoedig land en hoef;
Maer 't meisje dorst van Vlaendren niet meer spreken,
Dacht aen heur dorp, en bleef in 't herte droef.
Geen toren in de verte waeruit een klokje klonk;
De bosschen waren aeklig waerin 't gevogelt zong;
Vaek groette haer een jongling, en noemde ze in zyn lied;
Zy blikte hem in de oogen, - eilaes! 't was Hugo niet!
Neen. Hugo was nog in de hut zyner moeder;
En deze lag krank, hare dood was naby.
- “Myn zoon, sprak zy teêr, gy hebt zuster noch broeder,
'k Heb niemand dan U, ga niet henen van my!” -

Een planterszoon had Bertha uitverkoren.
Oom schonk heur hand; doch zy, zy zegde: “neen!”
Toen werd haer kind in eenen stal geboren,
En oom joeg wreed haer uit zyn hoeve heen.
Nu doolde de arme moeder bedrukt door weêr en wind,
Met slechts een handvol doeken voor haer onschuldig kind.
Zoo zwierf ze op Gods genade, met onbezweken moed,
Naer 't zeestrand waer ze ontscheept was, langsheen een breeden vloed.
En hy dien zy lief had, verkromp hier van rouwe.
Hy wrokte op het land dat geen welvaren biedt.
- “Hoon Vlaendren niet, zoon! klonk de stem eener vrouwe
Toen 't ryk was, verlieten zyn dochters het niet!” -

Voort! Bertha, voort! Zy baedde door rivieren,
Van woud tot woud heldhaftig in haer smert;
En dreigde haer 't gehuil van wilde dieren,
Zy sloot haer kind nog dichter aen haer hert!
Bloed vloeide uit hare voeten toen 's avonds, op wat mos,
Zy 't wichtje nederlegde by d'ingang van een bosch.
Dan zocht zy wilde vruchten, en, wakend gansch den nacht,
Aenschouwde zy den hemel en bad om nieuwe kracht.
En over het bed zyner moeder gebogen,
Lag Hugo, wanhopig, zoo koortsig als zy.
- “Myn zoon! riep zy uit, 'k zie de dood in uwe oogen!
Volg Bertha, genees, blyf niet langer by my!” -

En vóor het licht zich over de aerde spreidde,
Tot weêr de zon in 't westen onderzonk,
Toog Bertha voort waerheen heur hert haer leidde,
Tot haer 't geschut van schepen tegenklonk.
Zoo kwam zy aen de haven, maer bleek en afgemat,
Waer ze op een steen ging zitten en om eene aelmoes bad.
Haer hert sprong op van vreugde toen zy de *Amanda* zag,
De *Amanda*, 't schip uit Vlaendren, dat weêr ter reede lag
Verblyd u niet te innig, het kan u niet baten,
Rampzalige! al zult gy welhaest onder zeil.
Met hoop in uw smert hebt ge uw dorpken verlaten,
Maer thans wacht u ginder noch hope noch heil!

Een jonge knaep aen boord, een vroegen morgen,
Bood voor de reis als licht matroos zich aen.
“- Gy zyt zoo teêr! - Kap'tein, wees zonder zorgen!
'k Heb kracht en moed en reeds de reis gedaen!” -

En een paer uren later, met slechts een halven last,
Zeilde onze *Amanda* henen, den nieuwling in den mast.
Geen enkel der matroozen had ooit den knaep gezien;
Slechts ik..... - maer kon ik denken: zou 't Bertha zyn misschien?
Wie kan er des Heeren besluiten doorgronden!
Zoo ras als zyn moeder was Hugo een lyk.....
De klok had een dubbelen rouw te verkonden;
Het dorp bad voor weduwe en zoon te gelyk.

De *Amanda* had dry dagen als gevlogen,
Toen trof 't geschrei eens kindekens ons oor.
De kapitein, met vuer van woede in de oogen,
Sprong in het ruim, doch Bertha was hem vóor.
Daer kroop zy aen zyn voeten, haer zuigling aen de borst.
“Vrouw!....” klonk het uit het luik als een bom die openborst.
Doch zoó bad ze om genade, zoó hief zy 't wichtje omhoog,
Dat hy, verstokte ziele, het hoofd op 't herte boog.
En nauwlyks ontscheept in deze eigene haven,
Trok zy naer heur dorpken, herkleed en beschut.
Men wees haer op't kerkhof twee kruisen, - twee graven, -
En verder, al weenend, een ledige hut!.....

Daer treurde zy, ontroostelyke moeder,
Nog jaren lang, diep boetend voor haer kind;
En bad er vaek, vol hoop in d'Albehoeder,
Voor hem dien zy tot zonde had bemind.
Toen klopte er zeekren avond een reizer, oud en stram:
't Was oom die ziek en rouwvol in 't dorpken sterven kwam.....
- “Wat baet my thans, zoo sprak hy, de rykdom dien ik vond?
Ha! 'k huiver voor een grafsteê in gindschen killen grond!....” -
Neen! zwervers op aerde! zoo ver van zyn vrinden,
Zoo verre van 't land dat men Vaderland heet,
Zoo verre van al wat wy heilig beminden,
Is nimmer genoegen, maer wroeging en leed!’

J. DE GEYTER.

Antwerpen, meert 1856.

PROEF MET DE GALVANOGLYPHIE, DOOR CL. OMMEGANCK, NAER EENE ETSING VAN REMBRANDT.

Plantyn.
Boekaenkondiging.

MERK DER PLANTYNSCHE BOEKDRUKKERY.

Wy beleven eene eeuw van nationale herstellingen. De belgische natie, die sedert anderhalve eeuw weinig of geen teeken van bestaen meer scheen te geven, is plotseling aen den doodslaep ontrukt, en geeft blyken eener kracht die de naburige volken verwondert. Kunsten, letteren, wetenschappen worden wederom met den besten uitslag beoefend, en hun bloei doet den luister van vroegere dagen voorspellen.

Op het letterkundige veld bovenal heeft men oneindige poogingen gedaen om de grondsteenen eener nationale geschiedenis te leggen; men wil de verbrokene keten der tyden samenbrengen, het huidige nederlandsche volk op nieuw aen de vroegere geslachten hechten.

Ofschoon verscheidene vakken der geschiedenis reeds voorname voortbrengselen zagen geboren worden, was tot nu toe de geschiedenis onzer zoo hooggeschatte boekdrukkunst verwaerloosd geweest. Buiten eenige afzonderlyke verhandelingen over dezen of gindschen meester, bestond er geen enkel schrift dat ons een volledig denkbeeld der nationale boekdrukkunst in een gegeven tydstip kon schenken; zelfs de groote drukkery, die in de XVIe en XVIIe eeuw ons vaderland met de prachtigste en nuttigste uitgaven verrykte, de drukkery van Plantyn, was van geschiedschryvers beroofd gebleven.

Twee hoogst belangryke werken zyn op het punt de stilte te breken, welke te lang op het beroemde gesticht heeft gedrukt.

Het eerste is getiteld *Geslachtlyst der nakomelingen van Christoffel Plantyn*, en werd door wylen den geleerden heer J.B. VAN DER STRAELEN geschreven; het andere heeft voor opschrift *Annales de l'Imprimerie Plantinienne*, en wordt door de kundige heeren A. DE BACKER der S.J. en K. RUELENS, beambte by de koninklyke bibliotheek te Brussel, opgesteld.

Gelyk hunne titels het genoegzaem aenduiden, zyn beide werken van eenen gansch verschillenden aerd. De heer Van der Straelen doet het huisselyk leven, de familiebetrekkingen van den beroemden printer volledig kennen. Hy heeft aen echte bronnen geput, en geene der merkweerdige daden van Plantyn gaet verloren. Hy volgt om zoo te zeggen de stappen des kunstenaers van zyne jeugd af, en verlaet hem slechts wanneer hy het stoffelyke met het eeuwige verwisselt. Dan wordt het de beurt zyner opvolgers; de naem der MORETUSSEN is met genoegzamen glans omringd dan dat wy hunne daden hier zouden moeten aenhalen. Zy hielden de faem van de beroemde drukkery staende, en vereeuwigden hunnen naem, naer mate zy dien huns glorieryken voorzaets nieuwen luister bybrachten.

Oneindige opzoekingen heeft dit werk aen den heer Van der Straelen gekost; en wy stemmen gereedelyk de overlevering by, dat hy er het grootste deel zyns levens

aen besteedde. Zyne geslachtlyst bevat niet min dan 350 bladzyden, groot in-4°. Verrykt met de belangrykste aenteekeningen, is dit werk een meesterstuk van geduld, gepaerd met diepe kennis.(1).

De heeren de Backer en Ruelens, gaen van een gansch ander standpunt uit dan de heer Van der Straelen; zy treden meer op het eigentlyke kunstveld en doen ons den man door zyne daden waerderen. Plantyn's boekdrukkery is het doel hunner onafgebrokene studiën. ‘Het gesticht, zeggen zy in de voorrede hunner hoogstbelangryke uitgaven, dat te Antwerpen in de XVIe eeuw door Christoffel Plantyn werd gegrond, is buiten twyfel het beroemdste en het vruchtbaerste geweest van al die ooit op den belgischen bodem werden opgericht. Indien het in de geschiedenis den weêrklank niet heeft gevonden welken de groote huizen der *Aldes* en *Etienne* hebben bekomen, is het echter bewezen dat de Plantynsche drukkery, om hare belangrykheid, deze gestichten van zeer naby volgt, indien zy er niet aen gelyk wordt gesteld. Ten minste moet zy voor geene hoegenaemde, noch voor de schoonheid, noch voor de keurigheid, noch voor de pracht harer voortbrengselen, onderdoen. Indien zy wellicht zoo ryk niet is als eenige andere aen oorspronkelyke uitgaven van uitmuntende schryvers, moet men zulks toeschryven aen het reeds gevorderde tydstip waerop zy werd geopend, aen de omstandigheden die haer niet immer hebben begunstigd, en aen de ligging van het kleine land dat haer zag tot stand komen. Maer voor ons heeft de antwerpsche drukkery aenspraek op eene byzondere oplettenheid en erkentelykheid: geene andere heeft in ons Vaderland meer diensten aen de wetenschap-

(1) Wy zullen ons slechts éene aenmerking op het werk van den heer Vander Straelen veroorloven. In het prospectus wordt gezegd, dat ‘men de spelling van den schryver zonder de *minste* verandering zal volgen.’ Volgens ons, zou het werk oneindig winnen indien men het in eene spelling stelde, welke door al de letterkundigen van onzen tyd is aengenomen, en gegrond is op de verbetering die de taelstudie aen onze moederspraek heeft toegebracht.

pen bewezen; geene andere heeft zoo veel bygedragen om er den voortgang der letteren te bevorderen. Men mag zeggen dat rond den naem van Plantyn zich de grootste namen onzer letterkundige geschiedenis der XVIe en XVIIe eeuw komen scharen.'

De schryvers hebben in hunne uitgave de *Annales des Aldes et des Etienne* van Renouard gevolgd. Even als deze geleerde en gewetensvolle boekenkenner, hebben zy de *Annales Plantiniennes* in twee gansch afgezonderde deelen gescheiden: het eerste bevat de chronologische naemlyst van al de werken welke door de antwerpsche drukkery werden uitgegeven, voorzien van aenteekeningen, bibliographische en letterkundige ophelderingen. Het tweede behelst de eigentlyke geschiedenis van den stichter der drukkery en zyner voornaemste opvolgers, de wisselvalligheden van het gesticht zelf, even als de groote gebeurtenissen die met zyn bestaen zyn verbonden.

Uit de beschryving van het plan van beide werken, kan men genoegzaem opmaken dat de *Geslachtlyst* des heeren Van der Straelen, even als de *Annales* der HH. de Backer en Ruelens, een duerzaem monument aen de nagedachtenis van Plantyn zullen vormen. De redaktieraed der *Vlaemsche School* is gelukkig melding zulker uitgaven te maken. Hy immers ook heeft voor taek de geschiedenis onzer groote mannen aen de vergetelheid te onttrekken; en by ondervinding weet hy niet dan al te wel welke opofferingen dergelyke ondernemingen van den schryver vergen; hy kan dus niet genoeg de aendacht op eene pooging roepen die door onze gansche bevolking als door éen man met een welkom zou moeten worden begroet.

P. GÉNARD.

De eerste zang des nachtegaels.

Grootsch zonk de zon het purpren westen in,
En goot vol pracht heur laetste gouden glansen
In waterstroom, op berg en torentin.
Het heerlyk floers der diepe hemeltransen
Weêrkaetste 't licht als goud en roozenkleur.
Hoe plechtig schoon, hoe zalig was nature
In dit ontzag inboez'mend schemerure,
By 't eerste groen en d'eersten balsemgeur!

Geen lentedag, geen voorjaersavondstond
Had nog zoo warm de velden doen herleven;
't Verkwikkend vuer had jeugd en bloei in 't rond
Aen 't naekt geboomte en 's beekjes zoom gegeven;
Het vooglenheer kwam weder in ons oord;
Reeds hier en daer zag men een zanger springen;
Maer al te bly kon nog geen vogel zingen,
Slechts kwelend vloog hy door het loover voort.

Hoe onbestemd en heilvol sloeg my 't hert!
't Ging opgeruimd tot stille mymring open;
Want sedert lang voelde ik een sombre smert....
Sinds 't najaer 't groen van bloem en plant kwam sloopen,
Dorst ik niet meer langs woud noch velden gaen,
Die oorden waer myn ziel zich voelt herleven.
Ja, diepe smert werd in myn hert gedreven,
Met tranen zag ik 't aeklig sterven aen.

Thans dwaelde ik voort myne oude wegen door.
't Herdenken aen myn schoone lentedagen,
Het feestgewaed, natures jonge gloor
Deed thans myn hert volop in geestdrift slagen!
Ik zag verheugd geliefde zoden weêr,
Waer ik zoo vaek, by 't eenzaem woud doorkruisen,
De schaduw zocht; ik hoorde een beekje ruisschen,
En zette my een poos by 't water neêr.

Myn schedel zonk ras droomende in myn hand;
Slechts éene bloem kon daer myne aendacht boeijen,
Een lofbeê steeg van myne lippen; want
Gods wonderwerk deed myne ziel ontgloeijen!
Aen myne zyde stond een oude mast,
Wiens somber groen zoo eenzaem scheen te treuren,
By 't jonge gras, by al de frissche kleuren,
Aen 't heesterhout als lauwerkransjes vast.

En eensklaps drong een zoete melody
My in het oor, helaes! te lang verloren.
Het zoet gekweel, de hemelharmony
Des nachtegaels liet zich op eenmael hooren.
Wat voelde ik thans? myn hert smolt ook in zang!
Een' vreugdekreet behield myn borst niet langer;
Ik riep hem toe: - ô welkom! teedre zanger!
Zeg my waerom, en waer blyft gy zoo lang?

Natuer, bezield door uwe accoorden,
Herneemt haer leven en haer jeugd,
Het jueblend lied van duizend keelen,
In heester, beuken en abeelen,
Smelt lovend in een toon der vreugd!

Aen 't wonderwerk des grooten Scheppers
Brengt alles nu zyn hulde en eer;
De bloemen beuren lief hun' kelken
By uw gezang omhoog; en elken
Dag glooren bot en blaedjes meer.

De dichtstem van de plecht'ge wouden,
ô Nachtegael! is uw gekweel,
Uw treurlied doet myn ziel herleven,
En roept my naer de lommerdreven
Of langs 't aenlokkende priëel.

Hoe zoet bekoorlyk ook uw zangen,
Zy storten weedom in myn hert.
Die toon, dat heimvol droevig kweelen,
Dat hooger macht u meê wou deelen,
Is voor den dichter zoo vol smert.

Een trane lokt gy in myne oogen,
Een drop van innig zielsgevoel,
Die slechts de zanger kan begrypen,
En slechts het herte toe kan nypen,
Van hem, voor geene schoonheid koel.

't Is de echo myner zoetste droomen,
Die galmt by uwen eersten zang;
Dat lied, dat myne kindschheid streelde
En van zyn zoet myn lente deelde,
Wanneer ik mymrend uren lang

In 't lommer zat der heesterstruiken.
Hoe menigmael vroeg ik dan niet:
- Waer leerdet gy dat zangrig kwelen?
Dat zelfs het koudste hert kan streelen?
Wie zong't u voor, dat godlyk lied?

Zyn 't niet die melodische galmen,
Die in den zoelen zomernacht
Zoo heimvol ruischen door het loover,
Als plant en twygen schynen over
Te stroomen van een stille klacht?

Is 't niet het murmlen van de stroomen,
Die in een heldren waterval
Afdropplen van de bruine rotsen,
Om in zyn bedding voort te klotsen,
En weg te sterven in het dal?

Zeg, is 't de stemme niet der wouden,
Die in de hooge kruinen bruist,
Wanneer de wind het wolkgevaerte
Dryft door het ritselend geblaerte,
Dat als een harpsnaer rilt en suist?

ô Ja! die duizend sombre toonen,
Natures grootsche harmony,
Die in een lofbeê zich vergaderen,
Om tot de hoogste sfeer te naderen,
ô Zanger, is uw melody!

God schiep uw stem om zyne wonderen,
In een gezang, in een accoord,
Te loven. - ô! de harp der engelen
Alleen mag by uw stem zich mengelen!
Wie bidt niet als hy u aenhoort?

Zoo lang een vonk myn ziel doet gloeijen
Van 't vuer dat in myn boezem brandt,
Zal ik uw treurgekweel beminnen;
Het stort in my iet zaligs binnen,
En meldt me een beter vaderland.

C. VERHULST.

Contich, April 1856.

Kunst- en letternieuws.

De laetste aflevering van het *Art journal*, verschynende te Londen, bevat eene staelgravuer van J.C. Armytage, naer de schildery *Genoveva van Brussel*, door

baron Gustaf Wappers. Men weet dat deze schildery deel maekt van de verzameling harer Majesteit, de koningin van Engeland, te Windsor.

- De verzameling van portretten der voorzitters van het nationael Congres en van de Kamer der volksvertegenwoordigers, die de leeszael der Kamer versiert, is verrykt met het portret van den tegenwoordigen voorzitter den heer Delehaye, door den heer Th. De Heuvel, van Gent.

- De eerste prys voor de teekening naer het leven, ter Gendsche Akademie, is behaeld door den heer Van Overdeput, die daerenboven eene somme van 3000 fr. zal bekomen, om in den vreemde te gaen reizen. De 2^{e} prys is weggedragen door den heer Van den Berghe, de 1^{e} accessit door den heer J. De Keghel, en de 2^{e} door den heer J. Bruyneel.

- Men schryft uit Aelst: 'Op maendag 7 april, heeft onze stad het bezoek gehad van den graef de Beaufort, voorzitter der koninklyke commissie van Monumenten, vergezeld door den heer Van der Belen, sekretaris der zelfde kommissie. Onmiddelyk na hunne aenkomst hebben zy zich naer het stadhuis begeven, alwaer het kollegie van burgemeester en schepenen, alsmede den heer Reyniers, stads-bouwmeester, en de leden der kommissie belast met het oprichten van een standbeeld ter eere van Dirk Maertens, vergaderd waren, ten einde met die heeren eene vaste beslissing te nemen over de plaets waer het standbeeld zou worden opgericht. In deze laetste dagen had men de Statieplaets aengewezen, als het best geschikt zynde voor deze plaetsing, en welke nog niet bestond toen de koninklyke kommissie eerst de Groote-Merkt daertoe gekozen en aengewezen had. Op de doorslaende beweegredens door graef de Beaufort in het midden gebracht, is men eenstemmiglyk overeengekomen de eerst aengeduide plaets te behouden, en het standbeeld te stellen op de Groote-Merkt, recht over het oud stadhuis, ter plaets waer thans de vryheidsboom geplaetst staet. Men heeft echter beslist den heer Geefs, naer wiens teekening het standbeeld gegoten is, te verzoeken een nieuw model voor den voetzuil te maken, in vervanging van het eerste, hetwelk te groot is bevonden en te veel plaets zou beslaen in evenredigheid der uitgestrektheid van de Merkt, alwaer dit eenige belemmering zou kunnen veroorzaken. De kommissie zal alle middelen inspannen die in hare macht bestaen, opdat de inhuldiging van het standbeeld met veel plechtigheid zou kunnen plaets grypen ter gelegenheid der aenstaende kermis, welke dit jaer op 6 july aenstaende invalt.'

- Een onzer vlaemsche letterkundigen, de heer Eug. Stroobant, een Turnhoutenaer van geboorte, notaris te St-Pieters-Leeuw en voorzitter der koninklyke tooneelmaetschappy *de Wyngaerd*, te Brussel, heeft van Z.K.H. den hertog van Braband eene gouden, met diamant bezette, speld ontvangen, vergezeld van eenen vleijenden brief, uit erkentenis voor het laetste boekdeel *Gedichten*, door den schryver den erfprins aengeboden. In 1853 heeft dezelfde dichter, by eene dergelyke gelegenheid, van Z.K.H. eene kostbare pen ten geschenke bekomen.

Wy lezen in *De Klauwaert*, van Brussel:

'Een duitsche geleerde, de heer baron von Reinsberg, en zyne echtgenoote, Mev. Ida von Durinsfeld, eene der uitmuntenste vrouwen die in Duitschland de pen voeren, hebben zich sedert eenigen tyd, met een litterarisch doel, in de hoofstad gevestigd, en zullen zich, naer het schynt, beurtelings in de byzonderste steden van Vlaemsch-België nederlaten. De heer baron von Reinsberg legt zich met voorliefde toe op het nasporen van het vlaemsch volksleven, van het eigenaerdige onzer zeden, gebruiken en feesten. Mev. von Reinsberg bedoelt meer de letterkundige uitdrukking en het verstandelyk leven van onzen stam; het volkslied is vooral het geliefde voorwerp harer opvorschingen. Vermits beide geleerde reizigers zich de moeite getroost hebben de vlaemsche tael aen te leeren, en dat zy er zeer goed in bedreven zyn, mogen wy verhopen, dat hunne werkzaemheden tot nut en verheffing van Vlaemsch-België strekken zullen, daer zy van den eenen kant onze letterkunde

verryken moeten met beschouwingen, die ons, Vlamingen, ontsnappen of door ons verwaerloosd worden, en van den anderen kant onze beweging in Duitschland nauwer nog zullen leeren kennen en schatten. Terwyl de *impressions de voyage* der fransche toeristen slechts dienen om ons en ons volksleven te verduisteren en te verlagen, hebben

wy alles te winnen by de gewetensvolle en goedgunstige opsporingen der hoogduitsche geleerden; welhaest hopen wy de namen onzer reizigers te mogen paren met degene van Mone, Hofman von Fallersleben, Dr J.W. en Maria Wolf, Mevr. von Plönnies en andere, die zich zooveel recht op de erkentenis der Vlamingen verworven hebben. Mevr. von Reinsberg geniet in Duitschland eenen voortreffelyken naem, dank aen hare menigvuldige en zeer geschatte schriften, als daer zyn de romans: *Schloss Goczyn*, *Marie*, *Haraldsburg*, *Hugo*, *Magdalena*, *Byron's Frauen*, *Hedwig*, *In der Heimath*, *Lieder meiner Kirche*, *Am Canal Grande*, *Aus der Schweiz*, *Antonio Foscarini*, *Margaretha von Valois und ihre Zeit*, enz. enz.; de bundels gedichten: *Für Dich*, *Böhmische Rosen*, *Toskanische Lieder* en de *Reiseskizzen aus Italien;* waerop wy kortelings mogen verwachten de *Briefe aus Brüssel*.'

'Wy wenschen onze reizigers een vriendelyk onthael in het Vlaemsche Vaderland!'

Op Vrydag 18 April hadden wy het genoegen gehad Mevrouw Ida Van Duringsveld te Antwerpen te zien. De befaemde dichteresse legde een bezoek af 'by onze voornaemste kunstenaren en letterkundigen. Onnoodig te zeggen, dat haer by allen een gul onthael was voorbereid.

- De nieuwsbladen melden het afsterven van den verdienstelyken Noord-Nederlandschen dichter A. Boxman.

- De koninklyke maetschappy *de Wyngaerd*, te Brussel, heeft ter gelegenheid van haer 200 jarig jubelfeest, in 1857 te vieren, eenen pryskamp uitgeschreven voor het opstellen van een drama en blyspel. - Nadere byzonderheden volgen:

1° Men vraegt een drama van 3 bedryven, onderwerp vry, nationael van zeden en karakter.

2° Een blyspel met zang (*vaudeville)* van 1 of 2 bedryven, onderwerp vry, insgelyks nationael van zeden en karakter.

3° De prys voor het drama is eene som van 300 franken en een vergulde herinneringspenning, ter gelegenheid van het gemeld tweehonderdjarig jubelfeest opzettelyk geslagen.

4° De prys voor het blydspel is eene som van 200 franken, en een zilver vergulde herinneringspenning.

5° De stukken, van eene andere hand dan die des schryvers, moeten *vrachtvry* ingezonden worden, uiterlyk op 31 december 1856, *aen het Bestuer der Maetschappy de Wyngaerd*, *in het lokael de Beurs*, *Groote Merkt*, *n*^{o} *19*, *te Brussel*, en eene kenspreuk dragen; doch zullen van geen naembriefje vergezeld gaen.

6° De schryver die zich op eene of andere wyze bekend maekt, wordt uit den pryskamp gesloten.

De persoonen, gedurende 1856 leden der maetschappy zynde, mogen in den pryskamp geen deel nemen.

7° Rechters, door de feestcommissie te benoemen, zullen den prys toewyzen aen het betrekkelyk beste der ingekomene stukken van elk vak, zoodat gemelde prys in allen gevalle zal worden uitgeloofd.

8° De Maetschappy behoudt zich het regt der eerste vertooning voor.

De prysuitreiking zal geschieden in de plechtige zitting te houden ter gelegenheid van het tweehonderdjarige jubelfeest.

Na de eerste vertooning heeft de schryver het volle genot van zyn eigendomrecht, waervan hy echter voor altyd afziet ten voordeele der koninglyke Maetschappy *de Wyngaerd.* Hy mag het naer welgevallen in druk laten verschynen.

11° De handschriften der niet bekroonde stukken zullen tegen behoorlyk bewys worden terug gegeven.

- In den letterstryd, door de maetschappy *Moedertael en Broedermin*, te Nevele, uitgeschreven, zyn twintig mededingers voor de *Volksliederen*, en negen voor de *Lofrede op een vaderlandsch man.*

- Men heeft, in de omstreken van Seraing, een oud kerkhof, of begraefplaets der Ve en VIe eeuw ontdekt. Deze begraefplaets bevat by de 150 grafsteden, en in vele derzelve heeft men voorwerpen van hooge oudheid ontdekt, zoo als degens, zweerden, bylen, lansen, gespen, geldspeciën, juweelen, enz.

De voorwerpen zullen aen het Museum van Luik worden gezonden. De delvingen worden voortgezet, en men denkt nog talryke andere voorwerpen te zullen vinden.

- Verschenen:

De Verstooteling; uit het hedendaegsche leven, door A. Snieders J.r; met eene teekening van J.B. Wittkamp, gegraveerd door Henry Brown. Antwerpen, drukkery van J.P. Van Dieren en Comp., uitgevers.

- Zeer dikwyls, en wel eenigzins te recht, heeft men het Vlaemsch het gemis van praktische boeken ten laste gelegd. Met genoegen zien wy echter dat zulk gemis allengs meer en meer verdwynt, dank zy den yver van eenige kundige mannen, die beginnen te verstaen dat het den volke noodig is, wil men het de kennis doen verkrygen die hem onmisbaer is om zich in welkdanig vak van kunsten, wetenschappen, koophandel, nyverheid, landbouw- en zeevaertkunde op te leiden en te volmaken, het in de eigene volkstael aen te spreken.

Telkenmale dat er zich zulk een man voordeed, juichten wy zyne pooging van herte toe. Nogmaels dus stippen wy met genoegen de verschyning van een klein, doch, en wel byzonder voor Antwerpen en Oostende, allernuttigst boekwerk aen. Men weet, wat moeite zich de heer Jaek Thielens, sekretaris van den heer Gouverneur der provincie Antwerpen, die vroeger zich als fransch letterkundige op eene uitstekende wyze deed kennen, zich heeft gegeven tot het tot stand brengen der zeevaertschool van Ruysselede. Thans is de heer Thielens het getal der vlaemsche schryvers komen vermeerderen, met het uitgeven van een *Catechismus der stuermans-kunst volgens de leerwys der school van Bremen.*

Dit boekje bevat het deel der stuermanskunst welker kennis door de Bremer reglementen vereischt wordt tot het exaem van onderstuerman en tot den lateren toegang in de opperstuermans-school, en dient insgelyks als inleiding tot hoogere studiën. Het is niet alleen een nuttig boek, omdat het den jongen lieden de praktyk der zeevaertkunst vergemakkelykt; maer ook nog, omdat het in vragen en antwoorden is opgesteld, en eenvoudig en zeer begrypelyk is.

Wy bedanken den heer Thielens voor zyne welgemeende pooging hopende dat dit eerste nederduitsch werk zyn laetste niet zal zyn, en hy op de door hem ingeslagene baen, die de baen der gezonde reden is, menigvuldige navolgers moge vinden.

- *Inleiding tot de Kruidkunde*, door C.A. Fredericq, geneesheer te Gent. (Uitgaven van het *Willems-Fonds*, Nr 20.) Gent, boek- en steendrukkery van I, S. Van Dooselaere, Kleine Botermerkt, 4.

- HORAE BELGICAE. *Studio atque opera Hoffmanni Fallerlebensis. Pars secunda. Editio Secunda.* - Niederländische Volkslieder. Gesammelt und erlaütert von Hoffmann von Fallersleben. Zweite Ausgabe. Hannover. Carl Rümpler. 1866. 1 Deel gr. 8° van LII en 368 blz., verkrygbaer by den boekhandelaer Muquardt, Veldstraet, 80, te Gent, ten pryze van fr. 9-35.

- Verschenen by von Ebner en Seubert te Stuttgart: *Geschichte der Baukunst (Geschiedenis der Bouwkunst)*, door Franz Kugler. Eerste deel, bevattende: 1° *Het oude Egypte.* 2° *De oude volkeren van Midden-Asië.* 3° *de Pheniziers en Israëlieten.*

4° *Het Pelasgerdom.* 5°. *De Helenen.* 6° *De Romeinen.* 7° *De oud christene wereld.* 8° *De Sassaniden.* 9° *De Indous.* 10° *De Islam.* Het werk, met keurige platen versierd, is gelyk de titels van den inhoud het getuigen, eene belangryke bydrage ter studie der vroegere bouwkunst.

JOHAN VAN ROTTERDAM.

Merkweerdigheden van Italie.

Assise[1]. I.

By het avondvallen togen

BASILIEK EN KLOOSTER VAN DEN H. FRANCISCUS.

wy die stad binnen, welke in de dertiende eeuw het leven gaf aen een man, die haer door zyne deugden eenen roem mocht verwerven, waerby men Assise boven alle andere steden van Italië uit ziet blinken.

Die stad, op tien mylen afstand van Foligno gelegen, is eene der oudste van Italië. Haer oorsprong kan in de geschiedenis niet worden opgespoord. Reeds was zy tot eene ongemeene belangrykheid onder het beheer des romeinschen keizers Trajanus gestegen. Volgens de gegrondste waerschynlykheid zou zy op het dryhonderdste jaer van Rome's stichting opgehouden hebben als volksplanting der Etrurianen voort te bestaen. Tydens de regering van keizer Augustus werd zy eene der hoofdsteden van Etrurië en Ombrië.

Ten jare 235 na des Heeren geboorte begon Assise insgelyks den heilzamen invloed te gevoelen, die het nieuw opgekomen christen geloof aen de Europische natiën begon te doen wedervaren. De H. Rufinus werd er namelyk van den H. Paus Fabianus heengezonden, met last er een bisdom op te rechten, en er in weêrwil der vervolgingen de heilleer des Evangeliums onverschrokken te verkondigen. De vrome dienaer Gods kwam het gebod des H. Pauzes zoo getrouw te naer, dat hy, na eenigen tyd met allen iever aen der zielen zaligheid gearbeid te hebben, ten jare 236, slachtoffer zyner apostelyke vlyt, de palmen der martelie te Assise mocht erlangen. Het bloed diens heiligen mans vloot niet onvruchtbaer voor het nog eenigzins heidensche Assise, want weinigen tyd na het afsterven van zyn goeden

(1) Dit stuk is een fragment uit een werk dat weldra zal verschynen.

bisschop, zag het in zynen schoot het grootste gedeelte zyner inwooners, om den christenen godsdienst voor te staen, glorieryk onder den geesel der dwingelanden bezwyken.

Voor wat Assise's ligging betreft, deze mogen haer de aengenaemst gelegene steden van Italië wel eenigzins benyden. Op eene zachtdalende berghelling uitgespreid, ziet die stad aen haren voet zich eene vallei ontrollen, wier vruchtbaerheid er immer den schilderachtigsten wasdom onderhoudt die ooit eens reizers oog in dit zoo mild bevoorrechte land hebbe mogen streelen.

Op eene der stadspoorten leest men een opschrift, welk van de innige godsvrucht der inwooners getuigend, zich dermate vreemd aen alle wereldsche betrachting voordoet, dat men het veeleer zou geschreven wanen om het een of ander kloostersticht ter leuze te verstrekken. Dit opschrift, welk dan ook te Assise doorgaet als de jongste woorden geweest te zyn door den H. stichter der beruchte Franciskanerorde op zyn sterfbed uitgesprokon, dit opschrift, zeggen wy, luidt als volgt:

BENEDICTA TU A DOMINO CIVITAS DEO FIDELIS.

- Wees gezegend van den Heere, o stad die hem zyt getrouw gebleven. -

Assise's straten, alle nog door iets oorspronkelyk middeneeuwsch in den bouwtrant der wooningen gekenmerkt, zyn van zoo rustigen, zoo stillen aenblik, dat men ze omwandelend zich veeleer in een kloostersticht, dan wel

in eene stad zou wanen. Zondert men eenige schaersche stemmen uit, die des avonds hier en elders het soms wagen dees of geen liedje uit te galmen, zoo kan men met recht beweeren, dat in de rustige avonduren nimmer te Assise het nachtenstil wordt onderbroken, dan door het klagend klokkengeluid welk men in die stad op alle uren des nachts uit kerk- en kloostertorens hoort ontstygen. Kunnen eenige reizers zich over het vervelende van dergelyken toestand beklagen, ons werd dit vervelende ten innig vermaek, daer het ons toeliet van de reisvermoeijenissen te verpoozen op eene wyze, die ons in hert en geest die heilzame godsdienstgedachten deed ontstaen, waer aen, jammer genoeg, het onvermydelyk gewoel eener reize u zoo dikwyls komt onttrekken.

Eertyds kon men in die stad talryke tempels beschouwen, die, ofschoon tot zekeren staet van verval geraekt, dan toch als vereerde overblyfsels, over het maetschappelyk leven in vervlogene eeuwen, belangryker wyze mochten getuigen. Die tempels, ten getalle van dry, waren toegewyd: de eerste aen Hercules, de tweede aen Minerva en de derde aen de Goede Godin (*Bona Dea*), welke men oudtyds ook onder de verschillige benamingen van *ops*, *tellus*, *fauna* en *fatua* kende. Op het puin van Minerva's tempel verheft zich op heden eene kerk der H. Maegd geheiligd. Al wat van het heidensche gebouw nog voortbestaet, beperkt zich tot een portiek, welk, van een zestal schoone pylers onderschraegd, op zyne wanden eene menigte grafschriften voert, die den lezer van heden zeldzame verklaringen over toenmalige gebeurtenissen mededeelen. Onder andere min of meer belangryke daedzaken vindt men er aengestipt, dat weleer een arts, met name Merula, den tempel ten zynen koste van standbeelden deed voorzien, en zulks voor eene som van 30,000 sestersen. Tot in 1752 werd het christene heiligdom, uit het puin des heidenschen opgetrokken, bediend door de monikken van de derde Franciskanerorde. Na dit tydstip gewerd de kerk het eigendom van kloosterlingen uit de orde van den H. Philippus Nerius.

Men vermoedt dat zich eertyds in de nabyheid van het *Foro Sessoriano* een tempel bevond, Jupiter Capitolinus toegewyd. Insgelyks bezichtigt men nog heden buiten de *Mojano*poorte de overblyfselen van eenen anderen, die oogenschynlyk den krygsgod der heidenen was gesticht. Voegt men by dit zoo veelvuldige puin het andere niet minder oude van een prachtigen waterleider, dan zal men er licht den luister uit opmaken in welken Assise voormaels mocht pralen.

Vroeger van Spello gewagende, zegden wy dat die stad, wellicht niet ten onrechte, zich de eer aenmatigde van den latynschen dichter Propertius binnen hare muren te hebben zien geboren worden. Thans treedt Assise voor, die hare mededingster die eere, wederom gegronder wyze, wil betwisten. Daer dit pleit, desaengaende tusschen de twee steden opgerezen, in het voordeel van geene harer nog niet is beslist geworden, genoege het ons de zaek enkel aen te boeken, zonder daerover in een gansch nutteloos onderzoek te treden.

Mag Assise alle aenspraek worden betwist op het recht welke die stad zich nopens Propertius geboorte tegenover Spello aenmatigt, dan zal men echter nimmer hare eischen betwisten, wanneer zy voortreedt als vaderstad van een man die zich op het gebied der letterkunde, in hoog dichterlyk vak, een onsterflyken roem heeft weten te verwerven. Nog ziet Assise met fierheid op de onverwelkbare lauweren haer eenmael aengewonnen door den grooten dichter Metastasio, die in Mazoni en Silvio Pellico zyne weerdige navolgers vond, om den roem zyner vaderstad te vermeerderen en te verzekeren.

Doch wat Assise het meeste ter eere verstrekt, is niet zoo zeer van mannen te hebben voortgebracht die groot in wetenschappen en kunsten waren, dan wel in haren schoot die orde te hebben zien tot stand komen, welke onder het beleid van

een Franciscus, dien anderen doorluchtigen telg van Metastasio's vaderstad, op weinigen tyd tot den byna ongeloofbaren bloei mocht geraken, dien men haer in de eerste eeuw harer stichting ziet bereiken. Ook acht het Assise zich niet ter geringe eere van den H. stichter dier zoo befaemde orde onder het getal harer kinderen te mogen tellen. Op al wat zy in gedenkstukken merkweerdigs bezit, treft men onbetwistbare bewyzen aen van den heiligen eerbied met welken men haer immer de nagedachtenis van dien grooten dienaer Gods ziet huldigen.

II.

Assise telt in haren schoot twelf zoo mannen- als vrouwenkloosters, die tot de dry verschillige takken der Franciskanerorde behooren. Alle bevinden zich gegroept rond de hoofdkerk, waerin de H. overblyfsels van hunnen stichter berusten, of hadden de kinderen eens diepsbetreurden vaders niet verder willen voortleven dan in de schaduwe van zyn graf.

In eenige dier stichten toont de godvruchtige kloosterling den bezichtiger nog die plaetsen of die voorwerpen aen, welke eenmael door de tegenwoordigheid des zaligen Franciscus werden geheiligd. Alles wat weleer met hem in eenig betrek mocht staen, is als zyne nagedachtenis onsterfelyk geworden. Het huis waerin hy eenmael ten leven kwam, werd sints in eene kerk herschapen. Nog treft men in dit heiligdom eenige muerbrokken aen, die van de oude wooning zyn overgebleven. Ook toont men er nog een slach van keldering waerin de heilige, als in een gevang, op bevel zyns vaders, een ryk koopman,

wien de echt kristelyke doenwyze zyns zoons niet beviel, een tyd lang werd opgesloten. Dit alles wordt er nagenoeg bedied door het volgende opschrift, welk boven de groote poort des tempels staet te lezen:

FACTA DEI TEMPLUM FRANCISCI TECTA PARENTUM CARCER UBI EST PASSUS VINCLA PATERNA MANENT.

- De vaderlyke woonst van Franciscus is den Heere ten tempel geworden, nog bestaet de kerker waerin hy op bevel zyns vaders in de boeijen zuchtte. -

Aen byna alle de gedenkstukken, welke de *cicerone* u te Assise aenduidt, kleeft de nagedachtenis des heiligen mans, wien die stad gansch haer aenbelang heeft te danken. Eene kapel, onder de benaming van: *San Francesco il piccolo* (de H. Franciscus de kleine) bekend, verheft zich ter plaets zelve waer zich eenmael de stal bevond, waer, volgens overlevering, hem zyne moeder ter wereld bracht, terwyl in het huidige bisschoppelyk paleis zich nog eene zael bevindt, in welke de heilige tegenover den bisschop en zyn vader aen dezen laetsten alle zyne rechten afstond op wat hem eenmael groot en vereerd in het oog der menschen had mogen doen leven.

In de hoofdkerk, die eenige jaren voor de geboorte des heiligen werd opgetrokken, treft men insgelyks eenige gedenkstukken aen in welke de nagedachtenis des grooten heiligen wordt gehuldigd. Tusschen deze verdient de nog bestaende doopvont eene byzondere melding. Immers, over dezelve werd Franciscus by zyne geboorte ingewyd als kind der kerke, welke hy later als man door het uitoefenen zyner groote deugden zoo schitterend moest verheerlyken. Het volgend opschrift bestatigt er voor de nakomelingen dit heugelyk gebeurde:

QUESTO È IL FONTE DOVE FU BATTIZATO IL SERAFICO PADRE SAN FRANCESCO.

Buiten de *Porta nuova* verheft zich op de kruin van een kleinen heuvel, aen den voet van het gebergte *Asi*, eene kerk den H. Damianus toegewyd. Omringd als hy is van dik bewassen olyfplantsoenen, schynt die tempel boven op die bergkruin te midden uit eenen weelderigen lusthof op te ryzen. Die kerk heeft de plaets vervangen van eene kapel waerin eenmael de H. Franciscus op de gedachte kwam van al het wereldsche te laten varen, om dit ongemeen boetveerdig leven te leiden, in welk men hem tot zoo hooge heiligheid heeft zien klimmen. Alles wat er in die voormalige kapelle plaets greep, toen de vrome stichter der Franciskanerorde er zyn edelmoedig besluit opvatte, heeft eene gansch dichterlyke overlevering voortbewaerd. Volgens deze, na zich in de geestontheffing des gebeds van uit den mond eens gekruisigten Christibeeld die woorden te hebben hooren geworden: - Ga, Franciscus, ga en herbouw myn vervallen woon - zou de heilige, wien niets meer ter herte lag dan dezelve stiptelyk na te komen, alles wat hy voortoen in zyn bezit had, hebben verkocht, om er de opbrengst van te doen dienen aen het herstel van de kapelle zelve, in welke hem de bovennatuerlyke stemme had toegesproken. Ten dien einde begaf hy zich met de ingezamelde geldsom naer den priester van welken die kapelle werd bediend. Deze, niet bevroedende waerover die zoo milde begiftiger met hem handelen wilde, daer het herbouwen zyner kerk hem als eene gansch nuttelooze zaek toescheen, weigerde de geldsom aen te nemen, ten grooten spyte van Franciscus, die zich in eens boven de inspraek van aller gemeenen drift verheffende, de verworpene muntstukken opnam, en ze onverwyld in de kapelle stortte langs een venster, dat op heden nog den vreemdeling als een der opmerkzaemste gedenkstukken van Assise wordt aengetoond.

Die kerk, welke eertyds aen een klooster van Clarissen toebehoorde, is thans het eigendom der Minderbroeders. Tusschen de hoogvereerde relikwiën, die er worden in bewaerd, bevinden zich het albasten tabernakel, waerin de H. Clara, met oorlof van den Paus, eene heilige Hostie mocht bewaren, en de brevier dien zy van Gregorius IX ten geschenke ontving. Eertyds berustte er insgelyks een vingerring, waermede haer de Paus had willen begiftigen, toen hy de San Damianokerk bezocht. Doch dit gedenkstuk werd ter sluiks geroofd en overgevoerd naer Spanje, waer het zich op heden nog bevindt.

In het gegevelte van het aenpalende Clarissenklooster toont men nog het venster, waer de H. Clara, toen Assise, hare vaderstad, van de Sarrazynen overweldigd was, volgens eene godvruchtige overlevering, die barbaren versloeg met hun het H. Sakrament te toonen, dat immer in hare cel berustte. Ook treft men in dit klooster nog de eettafels aen, waervan de H. Clara en hare kloosterzusters zich bedienden.

Te Assise teruggekeerd, bezochten wy de H. Clarakerk, welke in het midden der dertiende eeuw werd opgericht, weinig tyds na de dood van de doorluchtige vrouw, wier nagedachtenis zy is toegewyd. Ten dien tempel, in welken hare stoffelyke overblyfselen berusten, bewaert men nog de haerlokken der vrome maegd, welke onder het stael neêrvielen, toen zy in de handen des H. Franciscus de wereld afzwoor, om het strenge kloosterleven aen te nemen.

Binnen het klooster bevindt zich de beroemde kapel, in welke het lichaem des H. Franciscus van den jare 1226 tot 1230 mocht berusten. Die zelfde kapelle strekt ter jongste rustplaets aen de welzalige Francesca, leekezuster, op wier graf, volgens de overlevering, men in het herte des winters schoone lenteroozen zou hebben zien bloeijen.

Het was in die zelfde kerk, dat er op zondag 16 july 1222, in het byzyn van een aental kardinalen, edel-

lieden en monikken van de Franciskanerorde, onder voorzitting van Paus Gregorius IX, werd overgegaen tot de heiligverklaring des grooten kloosterlings, die sints de duerbaerste beschermheilige van Assise is geworden. Sedert dit tydstip mocht nimmer die stad binnen hare muren van een feest getuigen wezen, dat in luister het plecht dier heiligverklaring mocht evennaren.

Vooraleer wy de graftombe des H. Franciscus gingen vereeren, wilden wy een bezoek afleggen in het groote Franciskanerklooster, welk tegen de hoofdkerk aenpaelt. Dit gesticht, ten lande onder de benaming van *Sagro convento* bekend, bestaet uit een prachtig en overgroot gebouw, welk in zyn slach wel een der schoonste is van geheel Italië. Aengelegd ten jare 1228, onder het toezicht van den beroemden bouwkundige Giacomo Dt Lapo, werd het, na verloop van slechts een tweetal jaren, in 1230 voltooid. Langs den westerkant, van op de hooge kloostertinnen, doet zich voor den verrukten toeschouwer een uitzicht voor, als welk, om de wilde schoonheid van den samenstel, wellicht tusschen de geroemdste landgezichten zyne weêrga niet terug moet vinden. Het landschap, daer vóor het oog ontrold, bestaet uit eene valleije, die kringsgewyze van op een gestapelde bergagiën omsloten, en van zulke hoogte beschouwd, gansch het uiterlyke erlangt van den schilderachtigsten afgrond die ooit toeschouwer met bewondering en afschrik voor het betooverend schoone zyner diepten hebbe getroffen. Niet zoodra is men eenigzins van de zinbedwelming terug gekomen, die u onvermydelyk aengrypt by het hooren van het aloverbulderend gedruisch, welk een immer ploffende waterval uit den afgrond op doet stygen, of men voelt zich gedreven om het grootsche natuertafereel, daer voor den aenblik ontvouwd, by ontleding tot in zyne minste deelen gade te slaen. Doet hy zulks, dan wordt het den toeschouwer of hadde eene onzichtbare tooverroede het tooneel geraekt en tallyke nieuwe schoonheden uit de verre diepte des landschaps op doen ryzen. Bereids vergeet hy den zwoegenden dwarrelstroom en den gruwelyk schoonen kolk, die hem daer straks tot duizelens mocht bekoren, om den kalmeren blik in hoogeren kring rond zich heen te laten dwalen. Hier zyn het de lieve stedekens Trevi, Spello en Assise, die in de schaduwe van lommerryke olyfen populierbosschen, glansend in eene reine en zonnige hemellucht, liefelyk als grazende kudden, aen deze of gene zachtkronkelende berghelling schynen te hangen; - ginds, als zoo vele zilveren sluijers om der bergen midden heen geworpen, vlieten kleine rivieren, welker klare nat, na veld en plein met hun weldoenend water te hebben verlevendigd, zich met den stortenden vloed tot dwarlend schuim uit der kolkendiepte op gaet spatten; - daer, uit gindsche bergkloof, eenzaem en vergeten als den adellyken stam, die onder zyne gewelven eenmael uit mocht leven, ryst een vervallen burgslot, dat vroegere en roemruchtigere dagen doet gedenken; - ginds weder ligt Spoletto met zyne glansende witte daken, terwyl men aen den overkant het Alverno gebergte, Onze Lieve-Vrouw-ter-Engelen en Perusia met de hooge torentinnen zyner honderd kerken in de blauwende diepten des vergezichts ziet ryzen.

In de gebouwen van dit befaemde klooster die, voor de grootheid des omvangs en zelfs den prael des bouwtrants voor geene andere gelykslachtige moeten onderdoen, bevindt zich een refter, die, twee honderd voeten in de lengte en veertig in de breedte beslaende, wellicht de grootste is die ooit in een klooster kan worden aengetroffen. In die refterzael, die op zich zelve genomen wel voor eene der voornaemste merkweerdigheden doorgaet, die dit schoone sticht zoo talryk oplevert, berusten ettelyke voorwerpen, die wederom als een echten kunstschat mogen worden gadegeslaen. Tusschen deze munt byzonder een tafereel uit van den vermaerden Solimenes, welk het *Laetste Avondmael* voorstellende, wordt gehouden voor een van de schoonste voortbrengselen van dien hooggewaenden schilder.

Voor wat de aenpalende kerk betreft, deze mag met alle recht in haer slach voor een weêrgaloos meesterstuk van bouwkunde doorgaen. Of had de bouwheer, die eenmael het grootsche plan er van ontwierp, in het daerstellen van zyn gewrocht zinnebeeldiger wyze den aert zelve van het engelachtige leven des H. Franciscus willen uitdrukken, heeft hy twee tempels boven een gebouwd, waer van de onderste, van naekten en treurigen bouwtrant, het lyden schynt te zyn gehuldigd, langs welk Franciscus tot de volmaektheid is gekomen, terwyl de bovenste flinks en frisch tot in zyne minste vormen als het zinnebeeld opryst van de eeuwige vreugd, welke voor den grootmoedigen verzaker aller aerdsche genoegten zyne levenslange zelfopoffering is komen kroonen.

Wie dit heiligdom intreedt, onttrekt zich niet aen zeker vreemd en onverklaerbaer gevoel van blyheid en treurnis, welk er de zachtgestemde ziele gansch in overmeestert. Waerlyk, by den aenblik van die plechtige en zoo zonderlinge bouwwyze gevoelt men, dat een duerzaem verkeer in die gewyde tempelwanden u gansch het hert zou kunnen doordringen van dien nageur der heiligheid, die er den bezoeker als uit de minste deelen des gebouws schynt tegen te walmen.

Die kerke, daer zy om hare buitengewoone schoonheid het oog aller kunstenaren op zich trok, werd beurtelings opgeluisterd door wat de geroemdste meesters in het vak der beeldende kunsten bewonderensweerdig voort mochten brengen. Zoo vindt men er de namen van de grootste schilders der italiaensche school op de heerlykste wyze vertegenwoordigd. Francesco Vagnutio schilderde er de

Sint-Antonius-kapelle; Martelli begiftigde die van den H. Ludovicus met eene allerschoonste beeldtenis des gekruisigten Zaligmakers, terwyl Giorgetto, Cesare Sermei, Adoni Doni, Simon Memmi, Pietro Cavallini, Giacomo Gaddi, Giottino, Buffelmaco, Stefano, Giovanni di Molano, Tadeo Gaddi, Puccio Capanna, door het verveerdigen van allerhande bewonderensweerdige frescoschilderingen, beeldhouwwerken en tafereelen het hunne bybrachten om dit heiligdom op eene uitstekende wyze te versieren.

In het gewelf bevinden zich vier schoone schilderstukken van Giotto, waervan de voordracht, uit Dantes werken ontleend, en eenige trekken uit het leven des H. Franciscus voorstellende, wederom mag doen blyken in hoe verre die kunstenaer zyn beroemden meester Cimabue had overtroffen. Opmerkensweerdig is dat die voortreffelyke schilder zich immer aen opgaven uit de levenschets van gemelden heilige hebbe begeesterd. Treffende doenwyze, welke den toeschouwer zich laet verlustigen in de gedachte, dat het een armen herder eenmael zou gegeven zyn by weêrgalooze kunstvormen datgene uit te drukken, wat een arme monik tot het top der hoogste heiligheid op mocht voeren. Voor Giotto's fresco-schilderingen, die Franciscus heldendeugden zoo luistervol verwezenlyken, verstomt de diepgetroffen toeschouwer van bewondering en zalig zielsgenoegen.

In het choor der kloosterlingen bevinden zich, door Giottino's penseel afgemaeld, de byzonderste trekken uit de dry deelen van Allighieri's *Divina Comedia.*

(*Wordt voortgezet.*)

Eene onverschrokken vrouw.
Schets uit het leven in de duinen.
(Vervolg en slot. Zie 2^{den} *jaergang, bladz.* 29*).*

- Heere God! een ongeluk! - kreet zy; - hemelsche vader, bescherm myn echtgenoot! myne onschuldige kinderen!... Ho! ik bid u, Heer, spaer hunnen vader! Laet niet toe, dat zy weezen worden!...

Daerop sloeg zy een kruis, en vlood zonder langer verwyl buiten de hut.

Wat was het toch dat zy had gezien, en dat haer met zulken angst vervulde?...

De zee was nog altoos even hoog en woedend; de wind woei nog altoos even ongestuimig, en de regen plaste onophoudend uit den hooge. En toch bevonden zich op den zeedyk een dertigtal persoonen, mannen, vrouwen, ouderlingen en kinderen. Het meestendeel zaten geknield en met het aengezicht naer den grooten plas gekeerd. De eenen hadden de handen vóor de borst saêmgevouwen en schenen te bidden; anderen trokken zich de haren uit het hoofd of wrongen zich de gesloten vuist tegen het voorhoofd en de slapen, en bittere tranen rolden over byna aller kaken. Twee lieden, die men aen hun gewaed gemakkelyk voor geestelyken erkende, bevonden zich by den groep. De eene, een ouderling met zilverwit haer, stond vooraen, met het aengezicht naer de vergaderde menigte gekeerd, terwyl hy de beide handen zeewaerts uitstrekte en er uit elke zyner oogen eene dikke traen lekte; de andere was nog maer een jongeling van omtrent vyf-en-twintig jaer, en zat knielend en met saêmgevouwen handen, te midden der vrouwen en kinderen, luidop te bidden. De grysaerd was de eerweerde pastoor van Knocke, en de jonge geestelyke stond hem als hulppastoor in zyne heilige bediening ter zyde.

- Kinderen! - sprak de eerweerde ouderling op smeekenden, hertroerenden toon; - kinderen, zal niemand uwer die arme ongelukkigen, in den uitersten nood

verkeerende, ter hulp snellen? Durft het dan niemand wagen met de reddingsboot in zee te steken?

Doch niemand sprak een woord. Hoe geerne allen de stem des ouden priesters hadden gehoor gegeven, het gevaer was echter te groot, en niemand dorst het wagen redding te brengen aen hen die zich in het uiterste gevaer bevonden; want het was voor lieden die in zulk gevaer verkeerden, dat de goede grysaerd hulp afsmeekte.

Ginder verre, in zee, op de zaudplaet *de Peerdenmerkt*, lag eene visschersschuit gestrand. Van den zeedyk kon men zien hoe de manschap zich de handen in het haer sloegen, hoe zy op den mast waren geklafert, en de lieden die zich op het strand bevonden, met hunne hoeden toewuifden. Men kon het duidelyk hooren op den zeedyk, hoe yselyk zy om hulp kermden, en toch, wat de oude pastoor smeekte en bad, niets hielp; het gevaer was te groot, en niemand dorst het bestaen, middelen aen te wenden om de ongelukkige drenkelingen uit den gevaerlyken toestand waerin zy verkeerden, te redden.

- Kinderen, - hernam de gryze dienaer Gods, op eenen toon die de herten der omstaenders diep roerde; - kinderen, kunt gy het met een onverschillig oog nazien dat die arme lieden in de nabyheid van het strand moeten omkomen? Kunt gy het over het hert krygen hen, zonder eenige hulp aen te wenden, door de zee te laten inzwelgen? Zegt, zal niemand uwer zich in het gevaer willen werpen om hen te redden? De reddingsboot ligt gereed! Beproeft het! God, ik ben er zeker van, zal de edelmoedige pooging van twee onverschrokken herten niet onbeloond laten!

- Maer, mynheer pastoor, de zee is hoog en wild, - waegde een bejaerd man uit den groep; - wie hen waegt te redden, waegt zyn eigen leven en daerby, het zyn geene gezellen uit de omstreek! het gestrande vaertuig is ons onbekend en behoort niet tot ons dorp!

- En wat geeft dit? - sprak de oude geestelyke, half verwytend doch altoos even smeekend. - De hemel weet hoeveel weduwen en vaderlooze kinderen hunne dood zal ten gevolge hebben, en daerby, zyt gy vergeten, kinderen, wat ik u zoo dikwyls voorhield, dat de zone Gods aen den galgenboom des kruizes ten verlossing van het menschdom stierf? Zegt, zyt gy dit vergeten? En zal het moeten gezegd worden, tot eeuwige schande van Knocke, dat er zich den 13 october 1843 in gansch het dorp niet twee gezellen bevonden, onverschrokken en meêwarig genoeg om zeven of acht menschen aen eene gewisse dood te onttrekken? Zegt, heb ik zeventig winters moeten beleven, om gedwongen te zyn zulks met eigen oogen te aenschouwen? wee! wee!...

Allen bogen het hoofd en zwegen, uitgenomen een die met stille nauwhoorbare stem, alsof hy verlegen was voor de woorden die hy uitsprak, fluisterde:

- Het is waer! ramp! ramp over onze hoofden! Wy zyn zoo bloode als baerdelooze knapen!... Maer.... wy ook hebben vrouw en kinderen.

- Welnu? - vroeg de priester streng.

- Zoo wy het wagen in zee te steken, - hernam de visscher, - zullen onze vrouwen en kinderen dan ook misschien onze dood niet te betreuren hebben?....

- Dwaling! dwaling! - riep de ouderling met zyne gebroken stem en met den vinger naer den hemel wyzende, als in geestontheffing uit; - Kristus stierf voor het menschdom; zyne dood redde allen uit het eeuwig lyden. Hy bemint degenen die zyn voorbeeld volgen en zal over hen met vaderlyke bezorgdheid waken.

Nog zwegen allen; niemand scheen zyn leven in de waegschael te willen zetten om de ongelukkige drenkelingen van de gevaerlyke zandplaet te redden. Slechts eene jonge vrouw, de gade van Pieter Kolfs, die zich sedert eenige oogenblikken by den groep bevond, sprong vooruit en sprak met vaste stem:

- Welnu, wie durft my volgen? Eén onverschrokken gezel is genoeg, en die arme lieden zyn gered!

Er verliep een oogenblik van plechtige stilte, terwyl de gryze geestelyke en de visschersvrouw, met benepen hert, op antwoord stonden te wachten; doch niet één mond opende zich; niemand bood zich aen om de moedige echtgenoote van Pieter Kolfs te volgen. De oude pastoor veegde zich met den rug der hand de tranen uit de oogen, en zegde langzaem:

- Welaen, wanneer de mannen van Knocke kinderen zyn geworden en zich in moed en onverschrokkenheid door eene vrouw laten overwinnen, dan zal ik, krachtelooze grysaerd, het aenbod der edelmoedige vrouw aenveerden. Laet ons gaen, Barbara, myne dochter, en dat de mannen van Knocke blozen voor eene zwakke vrouw en eenen krachteloozen grysaerd!

- Neen, neen! niet zoo, eerweerde, - liet zich nu op eens eene stem hooren; - niet zoo! gy blyft hier; ik en Barbara zullen met de reddingsboot in zee steken, en de arme drenkelingen, zoo de hemel ons zyne hulp niet weigert, behouden aen land brengen.

Hy die deze edelmoedige woorden uitsprak, was niemand anders dan de jonge hulppriester, die by het hooren van het roekeloos besluit van den ouden herder der parochie, plotseling van tusschen de knielende groep der vrouwen en kinderen was recht gesprongen en den gryzen pastoor, die gereed stond om in de boot te springen, had by den arm gevat.

- Neen, neen, blyf! wy zullen gaen! - klonk het nu uit tien monden te gelyk.

Doch zonder deze woorden gehoor te geven, sprongen de eerweerde onderpastoor en de onverschrokken visschersvrouw in de boot, en een der visschersgezellen sneed ter zelfder tyd, met behulp van een mes dat hy van tusschen den lederen riem, dien hy om het lyf droeg, had getrokken, de koord los, waermede de boot aen

eenen pael op den zeedyk was vast gemaekt. De onverschrokken vrouw en de jonge priester namen onmiddelyk plaets op de banken, en vatten elk eene der roeispanen, die zich in de boot bevonden, in de handen.

- Zoo het gebeurde dat de zee myn graf werd, - sprak de medelydende vrouw met luide en vaste stem, - dat Pieter my myne roekelooze daed vergeve! En gy, goede lieden, draegt zorg, zoo ik u bidden mag, voor myne arme kleinen!...

De roeispanen vielen neder, en de boot bewoog zich langzaem vooruit op de zee.

- Knielt neder en bidt! beval de gryze geestelyke, met eene stem die getuigde dat hem de tranen in de oogen stonden, en de herten van al de aenwezigen diep roerde; - bidt God, opdat hy hen in hunne edelmoedige pooging ondersteune!

Allen knielden neder met ontdekten hoofde en saêmgevouwen handen. De reddingsboot worstelde hevig tegen de hooge baren der holle zee. Nu eens zag men het ranke vaertuig door eene hooge woestrollende baer naer boven worden gezweept, dan daelde het weêr, aen aller oogen onttrokken, in de diepte neder, om eenen oogenblik later terug in de hoogte op het top eener nieuwe golf te verschynen, en dikwyls werd hy in zyne klimmende vaert door eene nieuwe aenrollende baer gansch overdekt, zoo dat niet alleen de boot, maer ook de vrouw en de priester gansch doornat waren, en men op den zeedyk meer dan eens dacht dat de zee de boot en de twee edelmoedige redders had ingezwolgen. Met gespannen aendacht bleef de biddende schaer, die zich op de duinen bevond, het ranke vaertuig volgen, dat, wat al moeite Barbara en de priester zich ook gaven, byna niet bestand was zich recht te houden, uit oorzaek

der groote golven die er byna elken stond tegen aen sloegen. De boot vorderde weinig en werd byna zoo veel achter- als vooruit geslingerd, zoo dat meer dan een der strandbewooners, die zich op den oever bevonden, in zyn hert wanhoopte hem de zandbank te zien bereiken. Eene halve uer was er in dien pynlyken toestand reeds voorby gesneld, eene halve uer, en nog worstelden de twee moedige menschen tegen de woeste golven. Eindelyk steeg er een blyde, een dankbare kreet op uit de neêrgeknielde schaer, en al de biddenden sprongen eensklaps recht. De reddingsboot had het gestrande vaertuig bereikt, en allen zagen thans duidelyk hoe Barbara en de geestelyke zich beyverden, om, met behulp der haken, zich aen de schuit vast te klampen. God had hunne edelmoedige daed reeds ten halve gezegend; want daer daelde op eens de manschap, een, twee, dry, vier, vyf, zes, zeven, acht persoonen, van het vastzittende wrak in de redboot. Maer op eens werd de aendacht van allen gaende gemaekt door iets waeraen zy zich in het geheel niet hadden verwacht. Een der geredden sloeg de armen rond den hals der vrouw, en drukte haer aen zyn hert; een tweede volgde; hy ook omarmde de gade van Pieter Kolfs, en drukte zyne lippen op haer voorhoofd.

- Wat mag dit toch beteekenen? - dachten de strandbewooners; - waerom hebben allen de hand van den onderpastoor gedrukt, terwyl slechts twee hunner Barbara omhelzen en al de overigen haer, even als zy het den priester deden, de hand toesteken?...

Doch de boot bleef by de zandplaet niet langer dan het noodig was verwylen, want terwyl de strandbewooners op den zeedyk, aen dit voor hen zoo zonderling en onuitlegbaer voorval, stonden voort te denken, hadden redders en geredden de terugvaert begonnen.

Op den zeedyk zeeg de wachtende schaer terug op de knieën, en bad met luide stemme den hemel, opdat hy de boot met de manschap behouden aen land zou brengen.

Daer er thans meer armen waren om het ranke vaertuig te besturen, vorderde het ook, alhoewel het nog altoos hevig heen en weêr geslingerd werd, veel spoediger, en weldra was het zoo naby het strand, dat het den lieden op den zeedyk werd toegelaten de geredden te herkennen.

- Lieve hemel! bedrieg ik my niet? - riep een gryze zeebonk uit. - Zien myne oogen wel goed? ja, ja, Pieter Kolfs en Karel Boeynaems, de man en de broeder van Barbara, bevinden zich in de boot!

Neen, de oude visscher bedroog zich niet; zyne oogen hadden goed gezien; want toen eenige oogenblikken later redders en geredden, onder de blyde vreugdekreten der menigte, aen land sprongen, herkenden allen de twee Knocksche visschers.

Nu greep er een hertroerend tooneel plaets: vreugdekreten, gelukwenschen, dankzeggingen, handrukkingen, omhelzingen van alle zyden, terwyl over aller kaken blyde, dankbare tranen rolden. Rechts en links vroeg men Pieter Kolfs en Karel Boeynaems hoe het toch kwam dat zy zich op dien vreemden ventjager bevonden; doch de twee geredde visschers vonden den tyd niet om de vragen die uit twintig monden tegelyk opstegen, te beantwoorden; want niet zoodra hadden zy zich aen de omarmingen des eenen onttrokken, of een andere stond gereed om hen aen de borst te drukken.

Eene stem kwam eindelyk een einde stellen aen dit hertroerend tooneel.

- Kinderen! - sprak de gryze pastoor van Knocke; - gaen wy thans ter kerke, den hemel bedanken voor de door hem bewezen weldaed. Ik zal hem eene mis van dankzegging opdragen. Komt, laet ons gaen!

Stilzwygend zette zich de stoet in beweging. Voorop gingen de twee geestelyken; dan volgden de acht geredde drenkelingen, en de overige strandbewooners sloten

den stoet. Barbara alleen bevond zich niet tusschen hen. Zoodra zy uit den bood aen land was gestapt, had zy ongemerkt den zeedyk verlaten. Toen de stoet de door Pieter Kolfs bewoonde hut naderde, stond de moedige vrouw, met hare twee kinderen in de armen, op hen te wachten. Doch het scheen dat de stoet niet zoo spoedig als zy het wenschte vorderde, want hare wooning verlatende, kwam zy eensklaps de naderenden te gemoet. Zy stapte tusschen de twee geestelyken door, waerna zy stil hield, haer klein meisken in de armen haers echtgenoots legde en haren broeder haer knaepken toestak. De beide mannen omhelsden hertelyk en met vreugdetranen in de oogen de twee onschuldige kinderen, waerna zy beide terug nam, en de stoet, na dit kort oponthoud, zyne bedevaert naer de parochiekerk voortzette.

Onderweg vertelden Pieter en Karel hoe hunne schuit door de holle zee tegen eene zandbank aen stukken was geslagen, en zy zich, in dien uitersten nood, hadden genoodzaekt gevonden, de eene aen den mast, de andere aen een kromhout van het gestrande wrak zich vast te klampen. Na langen tyd door de woeste golven te zyn heen en weder geslingerd, en meer dan eens op het punt te zyn geweest door de zee te worden ingezwolgen, hadden zy eene vreemde schuit ontmoet, waervan de manschap, na ongehoorde moeite te hebben aengewend, er eindelyk in gelukt was hen aen eenen byna zekeren dood te ontrukken.

Wat er van hunne overige vier gezellen was geworden, wisten zy niet te zeggen; na de stranding hadden zy hen niet meer wedergezien, en alles deed hen vreezen dat de zee hun graf was geworden...

Zoo beloonde de hemel de edelmoedige daed der on-

verschrokken visschersvrouw. Alleen om menschen te redden die zy niet kende en wellicht nooit had gezien, had zy zich medelydend en met koelen bloede in het gevaer geworpen, en God had gewild dat zy hare daed niet zou te beklagen hebben. Daer waer zy slechts vreemdelingen had denken ter hulp te snellen, werd haer het geluk beschoren de twee wezens die zy naest hare kinderen het meeste lief had, haren echtgenoot en broeder, aen de nydige, alles verzwelgende golven der zee te ontrukken.

De hemel schenke aen elken strandbewooner eene dergelyke medelydende, edelmoedige en onverschrokken vrouw!...

Na het eindigen van den goddelyken dienst keerden de twee geestelyken en de inwooners van Knocke naer de duinen terug, om er de lyken der verdronken visschersgezellen en zeelieden, die de baren op het zand hadden geworpen, een graf te bezorgen. Op de zandplaet *de Peerdenmerkt* was niets meer van het gestrande wrak te bespeuren; reeds had de zee het vaertuig ingezwolgen.

De strandbewooners hebben gelyk, den nacht van den 13 october 1843 een yselyke nacht te noemen. God behoede allen die de zee bevaren, voor een dergelyk weder!...

JOHAN VAN ROTTERDAM.

Kunst- en letternieuws.

Volgens de *Illustrirte Zeitung,* waerin eene levensschets voorkomt van den kunstschilder Nicasius de Keyser, zou de talentvolle Bestierder der Koninklyke Akademie van Antwerpen geboren zyn in het dorp Santvliet, naby Amsterdam; zulks is eene dwaling, daer het dorp Santvliet niet in de nabyheid van Amsterdam maer wel van Antwerpen is gelegen. Wat de *Illustrirte Zeitung* verder nog zegt, dat de heer de Keyser zou voortspruiten uit het geslacht der hollandsche schilders Hendrik, Pieter en Theodoor de Keyser, is even verre beneven de waerheid. Men leze hierover de levensschets, welke de heer Génard in den vorigen jaergang der *Vlaemsche School* afkondigde.

- De beroemde kunstschilder Hendrik Leys heeft de hand aen een nieuw tafereel gelegd, voorstellende een tooneel uit Faust. Voor zoo veel men reeds kan oordeelen, zal deze schildery eene der schoonste van dezen grooten schilder worden.

- Een Noord-Nederlandsche kunstliefhebber heeft aen alle nederlandsche schilders eene uitnoodiging gezonden, ter verveerdiging eener schildery, eene gebeurtenis uit de geschiedenis des lands voorstellende, met minstens 4 persoonen, enz., daertoe uitlovende eene som van 500 gulden aen dat der ingezondene stukken, dat door eene commissie, bestaende uit de heeren Pieneman, Kruseman en Rochussen, den prys zal weerdig gekeurd worden. Het tafereel blyft het eigendom des verveerdigers.

- De kunstschilder Maes-Canini, geboren Gentenaer, die zich sedert meer dan 35 jaren te Rome gevestigd had, en een schoonen naem verwierf, is er in den ouderdom van 60 jaren overleden. Hy laet eene talryke familie achter.

- De tweede gouden medalie ten pryskampe van bouwkunde, te Ryssel, voor het plan eener aldaer te stichten kerk, is behaeld door den heer Lodewyk de Curte, van Gent. Deze bouwkundige, oudlaureaet der Akademie dier stad, droeg in 1842 ter koninglyke schole van schoone kunsten, te Parys, eenen eerpenning voor de bouwkunst weg. Hy werd ook ten wedstryde voor het bouwen der kerk van Louisa-Maria, te Laken, bekroond. De eerste prys (10,000 fr.) in den Rysselschen wedstryd is door twee engelschmans: de heeren Hendrik Cluton en Williams Burger, te Londen, behaeld. Deze heeren zullen met de uitvoering der werken belast zyn.

- Keizer Alexander heeft, op zyne reis in Finland, zich naer het stadje Borga begeven, om er den eersten steen te leggen voor een gedenkteeken, dat er voor den Nederlander J. Beukelsz, den uitvinder van het haringkaken, zal worden opgericht. Men weet, dat Beukelsz eenigen tyd in Finland doorbracht, en er zyne uitvinding bekend maekte. Zyne nagedachtenis wordt in de Oostzeeprovinciën in hooge eer gehouden.

- Het jury belast met de toewyzing van den vyfjaerlykschen prys van vaderlandsche geschiedenis heeft zyne werkzaemhed en geëindigd. De prys is aen geen eenig werk toegekend; maer onder verscheidene verdeeld. Men verzekert dat het beste aendeel te beurt gevallen is aen den heer Theodoor Juste, schryver der *Histoire de Philippe II,* aen den heer Wauters, archivist der stad Brussel, en aen de HH. Mertens en Torfs, schryvers der *Geschiedenis van Antwerpen.*

- In den laetsten pryskamp uitgeschreven door de maetschappy: *Moedertael en Broedermin,* te Nevele, zyn de pryzen voor de letterkunde en schoon geschrift volgender wyze toegekend:

Poëzy. Liederen voor 't Volk. - Eenige prys, aen de liedjes met kenspreuk: *Verscheidenheid.* - Eervolle melding aen de liedjes met kenspreuk: *Ik zing mede,* en *myn leven is myn lied.*

Proza. Eene Lofrede. - Eenige prys, aen de lofspraek op A. Van Dyck, met kenspreuk: *Es ist ein Volk*, *das, seenen knäfte Meister,* enz. - Eervolle melding aen de lofrede op Ledeganck, met kenspreuk: *geen ryker kroon dan eigen schoon.*

Schoon geschrift. - 1e prys aen het stuk met kenspreuk: *Vlaender en den Leeuw.* - 2e Prys, aen het stuk, met kenspreuk: *Kunst en Yver.*

- Verschenen: *De Belgische Revolutie*, door J. Bosscha, hoogleeraer te Amsterdam. - Met eene kaert van den tiendaegschen veldtocht en het plan van het kasteel van Antwerpen, 1 deel in-8o. - Prys: fr. 7-75. - Verkrygbaer by den boekhandelaer Willem Rogghé, Kalanderberg, te Gent.

- By Kennes en Gerrits te Antwerpen: *Een Zwanenzang*, door Jan Van Beers, en *de Zending der Vrouw,* door H. Conscience; uitgegeven ten voordeele der weduwe en weezen van Eug. Zetternam. Prys fr. 1.

- Verschenen te Gent by J.S. van Dooselaer: *Inleiding tot de kruidkunde*, door C.A. Fredericq, geneesheer te Gent. No 20 der uitgaven van het *Willemsfonds.*

- Aengekondigd: *De Wolken*, van Aristophanes, met geschiedkundige inleiding, aenteekeningen en ophelderingen, volgens Suidas, Brunk, Postel, enz., enz. Letterlyke metrische vertaling, door J.G.H. Woutersz. Dit werk, op best papier in-8o gedrukt en opgedragen aen den hoogleeraer Bormans, zal weldra verschynen, ten inteekenpryze van 3 franken voor België. Men schryft in by J.B. Van Mol-Van Loy, boekhandelaer en uitgever te Antwerpen.

JOHAN VAN ROTTERDAM.

De eijerboer en de melkboerin.

Vriend lezer, zie my hier nog eens ten uwen gelieve. Ik weet het, gy hebt my lief, omdat ik u van tyd tot tyd het een of ander verhael voordisch; maer ik toch ook bemin u, omdat gy naer myne vertellingen, - ten minste durf ik zulks veronderstellen, - gewillig luistert. Zie my dus, zoo als ik het daer even zegde, nogmaels hier ten uwen gelieve. Doch ditmael bevind ik my in zer moeijeelyken, zeer netelachtigen toestand. Gy weet het, ik ben noch oudheidskundige noch geschiedschryver;

ik ken weinig of niets van oude zerken of lang verloren en eenmael weêrgevonden op-, gedenk- jaer- en grafschriften, en voor wat de geschiedenis betreft, daer ken ik niets van, hoegenaemd niets, ten zy die myns vaderlands, en dit is my genoeg: om al de rest bekreun ik my even veel als de keizer van China om de waesche boeren, waervan hy wellicht nooit heeft hooren spreken. En nogthans heeft de redaktieraed der *Vlaemsche School*, in zyne wysheid, my de hoogstvereerende doch allernetelachtigste taek opgedragen, de geschiedenis van de Antwerpsche Eijerboer en Melkboerin te schryven. Dat ik door dien keus my niet weinig gevleid gevoelde, hoef ik u niet te zeggen: ik ging geschiedschryver en oudheidskundige worden! By die gedachte voelde ik my van genoegen het bloed sneller door de aderen vlieten, myn hert in de borst zwellen en byna hoorbaer slaen.

Ik spoedde my huiswaerts en zette my dadelyk voór de schryftafel, nam pen en papier, bedacht my een oogenblik, en schreef:

‘De oorsprong van den boer der Eijermerkt is zoo oud en met zooveel duisterheid omgeven, dat hy zich verliest in den nacht der tyden.....’

Ik legde de pen neder, wreef my vergenoegd de handen, en terwyl een zalige lach my om de lippen zweefde, fluisterde ik halfluid:

- Zie daer een volzin die myn naem tot het verste nageslacht zal doen overgaen!

Doch, helaes! helaes! de mensch mikt, en God beschikt! Ik dacht zoo goed te beginnen, en op eens zag ik klaer als de zon dat ik my bedroog; want by nadere overweging, moest ik eindigen met te bekennen dat de oorsprong van Teun Koekeloer in verre na zoo oud niet is als ik het wilde te verstaen geven.

- Maer dit beeld kan wel een ander hebben vervangen, dat vroeger op dezelfde plaets stond, - dacht ik; - ja, ja, zoo moet het iets zyn.

En zonder verwyl begaf ik my by een myner vrienden, een jeugdigen oudheidskundige, die zeven of acht nieuwerwetsche talen spreekt, latyn en

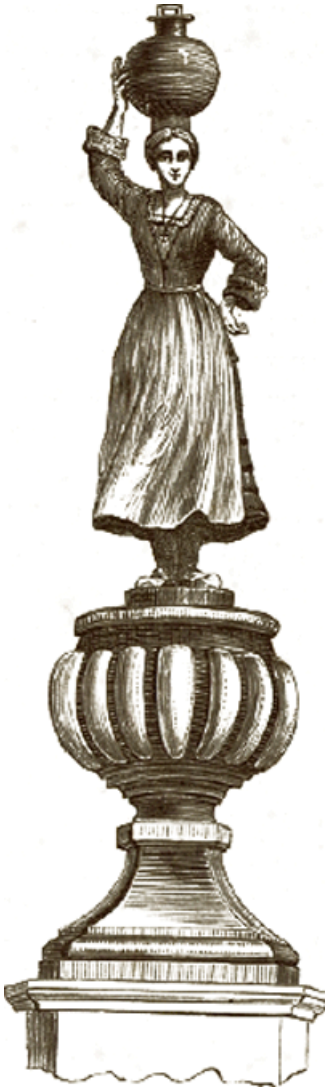

grieksch leest en verstaet, en daerenboven de geschiedenis van Antwerpen op zyn duimken kent. Hy bevond zich juist te huis; ik stak hem fier en met opgeheven hoofd de hand toe, en vroeg hem:

- Julius Caesar, - zoo heet myn vriend, de jeugdige oudheidskundige, volgens zyn eigen zeggen; - Julius Caesar, kent gy Teun Koekeloer?

- Hoe! - antwoordde hy my, - zou ik Teun niet kennen? Wie Antwerpenaer kent den boer van de Eijermerkt niet? Wel, dat zou eene schande zyn!

- Teun moet oud zyn? - hernam ik, - de oudste burger van de stad, niet waer?

- My dunkt, gy stelt nog al veel belang in Teun Koekeloer? - zegde myn vriend, my eenigzins verwonderd beschouwende.

- Ja, Julius Caesar, - antwoordde ik met nog meer fierheid het hoofd verheffende; - ja, goede vriend; ik ben Antwerpenaer en trotsch op dien naem, en dus ook trotsch

op al wat myne moederstad betreft, en te meer: ik ben gelast de geschiedenis te schryven van onze Eijerboer en Melkboerin, en dus...

Myn vriend, de jeugdige oudheidskundige, schoot eensklaps in eenen overluiden schaterlach. Dit bracht my een weinig van myn stuk; doch toen hy had uitgelachen, vroeg ik hem naer de reden zyner vrolykheid, en hy antwoordde my:

- *Gy* zyt gelast de geschiedenis te schryven van.... ha! ha! ha! Kom, dat is nu toch te sterk! Gy weet nog niet wanneer, hoe of waerom Teun en zyne Lyn op de Eijer- en Melkmerkt zyn gezet en ge wilt... dat is te sterk, zeg ik. Ge zoekt geschiedschryver en oudheidskundige te worden, en ge weet nog niet eens dat de oudste burger van Antwerpen de reus Druon Antigoon

is. Neen, jongen, houd daer uwe handen maer heel stillekens af, en ge zult goed doen, dat verzeker ik u.

Zoo haest myn vriend goed had uitgesproken, zegde ik hem koel weg dat het juist daerom was dat ik mynen toevlucht tot hem nam, opdat hy my zou behulpzaem zyn in den bangen nood waerin ik my bevond.

- Ha! dat is wat anders! - viel Julius Caesar op eens uit; - en waerom hebt gy my dit niet eerder gezegd?

- Wel, vriendlief, omdat gy er my den tyd niet toe liet; dat is, my dunkt, heel eenvoudig.

- Hemel! - hernam hy, - vraeg my maer al wat ge wilt, en ik zal zeggen wat ik weet.

- In wat jaer werd Teun Koekeloer op de pomp van de Eijermerkt geplaetst?

- In 1667.

- Door wie?

- Waerschynlyk door de geburen.

- Waerom?

- Wel heel eenvoudig om een beeld op de pomp te hebben, en daer de pomp op de Eijermerkt staet, wisten zy niets beters te kiezen dan een eijerboer.

- Denkt gy niet, vroeg ik, dat deze boer het beeld van eenen anderen eijerboer heeft vervangen?

- Dat kan niet zyn, antwoordde de jeugdige oudheidskundige droog weg en als zeker van zyn gezegde.

- Maer, - merkte ik aen, - Sus de Beer en Piet Beukelaer die, zoo als ge weet, twee goede, ronde, rechtzinnige antwerpsche burgers zyn, die de geschiedenis van alle de gebouwen, sedert eene halve eeuw binnen de stad opgericht, op hun duimken kennen, en weten hoeveel huizen met houten gevels er nog in 1825 te zien waren, zyn nochtans van gevoelen dat Teun Koekeloer slechts de opvolger is van eenen anderen eijerboer, die vroeger jaren lang op dezelfde pomp...

- Ta! ta! ta! - viel Julius Caesar my op eens in de rede; - Sus de Beer en Piet Beukelaer zyn twee voddemannen, twee babbelaren, die niet weten wat zy vertellen.

- En waerom niet? - vroeg ik.

- Omdat vroeger de Eijermerkt de Veemerkt was, en het dus hoogst onwaerschynlyk is dat Teun een voorganger heeft gehad die eijers verkocht. Zoo ge nog spraekt van eenen boer met eenen os, koe of kalf, dat zou wat anders te zeggen hebben; doch daervan ook is my niets bekend.

Ik gaf Julius Caesar gelyk, en dacht my genoegzaem ingelicht om myn afscheid te kunnen nemen; doch nogmaels zag ik my bedrogen.

- *A propos!* - sprak hy, - gy weet dat Teun edel is, niet waer?

- Neen, - antwoordde ik verbaesd; - neen zeker niet, daer weet ik geen woord van.

- Wel zeker, - hernam hy, - en nog veel edeler dan eenig welkdanig edelman. Zyn wapen bevindt zich onder zyne beeldtenis op de pomp; hy draegt: *dry eijeren van zilver op een veld van goud.* Daer de Paus en het koningryk Jerusalem alleen metael op metael mogen dragen, ziet gy wel dat Teun van buitengewoonen adel is. De man draegt ook metael op metael; doch van wie hy dit privilegie heeft verkregen, zou ik u niet kunnen zeggen.

Nu dacht ik genoeg te weten betrekkelyk de geschiedenis van Teun Koekeloer, en ik nam afscheid van mynen vriend Julius Caesar. Te huis gekomen, zette ik myne samenspraek met den jeugdigen oudheidskundige op het papier.

Voor allen Antwerpenaer zou zulks gewis volstaen, daer elkeen, van den gryzen ouderling tot den kleinsten straetjongen, den Eijerboer kent en bemint; doch voor

hen die vreemd zyn aen de Scheldestad, denk ik het noodig er nog het volgende by te voegen:

De beeldtenis van den eijerboer versiert eene van stadswykpompen, staende op de Eijermerkt; het is een fraei steenen beeld. Teun zit op eenen eijerkorf, terwyl hy eenen tweeden met dezelfde waer gevulden korf op de knieën houdt, en met de rechter hand de merktbezoekers een ei te koop biedt; in de rechtertessche zyns blauwen roks steekt een holleblok, waervan de helft zichtbaer is.

Dit beeld speelt te Antwerpen byna dezelfde rol als de befaemde *Pasquino* te Rome. Teun Koekeloer laet niet eene omstandigheid, geen feest, geene plecht, geen jubilé, geene intrede van vorst of bisschop voorbygaen, zonder het woord te voeren in name des volks; hy deelt in de vreugd en in het lyden van het volk; spreekt steeds in dicht en op rym - het volk wil hebben, dat het meesttyds de beste der antwerpsche dichters zyn die door den mond van Teun spreken - en toont zich daerby niet dan al te dikwyls een scherpe doch altoos geestige vitter. Teun wordt door de Antwerpenaren bemind, en telkens dat hy spreekt, om het even in welke omstandigheid, komt arm en ryk, klein en groot toegestroomd om naer zyne woorden te luisteren.

Wat hy in vroegere dagen zoo al vertelde, weet ik niet; doch uit zyne gezegden der latere tyden zal het niet moeijelyk zyn den man te leeren kennen.

Ziehier de uitdrukking zyner hoop op de toekomst, by het vertrek der Franschen uit ons vaderland. Op 19 february 1814, sprak Teun:

> Ach! wat heb ik druk en smert
> Hier gezien en g'hoord ter merkt!
> Ik hoorde anders niets dan klagen;
> Nu verwacht ik goede dagen.

Dat er de man toen deerlyk moest uitzien, zal uit de volgende klacht, die onder zyne beeldtenis was opgehangen, genoegzaem blyken, en dat hy goed vaderlander

was en het met de Franschen niet zeer hoog op had, zegt maer al te duidelyk de omstandigheid dat hy toen in meer dan twintig jaer den mond niet had geopend.

Klacht van den boer.

Geburen van de merkt, de vrede is nu geboren;
Al meer dan twintig jaer had ik myn spraek verloren:
Nu word ik in myn borst een sprekend drift gewaer;
Voor eerst, ik aen U all' myn smerten openbaer.
Ziet my van 't hoofd af aen, myn hoed die is versleten,
Myn fuyk is van de mot ten deele opgeëten,
De schoenen van myn voet zyn slecht en afgeteerd,
Want zy in twintig jaer niet meer en zyn gesmeerd;
De waggen van myn been hebben 't couleur verloren,
Myn baerd in vier mael zes en is niet meer geschoren,
Myn kleeren, met een woord, die zyn geheel vergaen,
Zelfs myne regte hand die is my afgeslaen.
'k Schey uyt: gansch de Eijermerkt komt al tot my geloopen,
Om voor myn oud katyf nieuw kleeren gaen te koopen,
Och! vrienden, uwe gift is voor my groote winst.
Geheel myn eijerkorf die is tot uwen dienst.

Het scheen nogthans dat de tael van Teun elkeen niet al te zeer beviel; want een politiebeambte, met name Lemineur, des morgends over de merkt gaende, bemerkte de klacht van den boer en deed ze dadelyk afscheuren. Des namiddags zat de geestige boer op zyne pomp met eene pyp in den mond, en onder zyne beeldtenis las men:

Ik smoor op Lemineur.

Om al het geestige van Teun's gezegde goed te begrypen, dient men te weten dat het woord smooren, in den mond eens Antwerpenaers, eene dubbele beteekenis heeft: men zegt hier in de volkstael, eene pyp *smooren* voor *rooken*, en op iemand *smooren* voor *wrokken.* Het volk gaf nogthans, niettegenstaende de daed van Lemineur, gehoor aen de klachten van den boer; want des anderendaegs, 20 april, was Teun gewasschen en van spinnewebben gezuiverd, zoo als blykt uit zyne eigene geestige woorden:

Ik ben gewasschen in myn hoek,
En dit op het afgescheurd verzoek.

Teun was en blyft steeds 's volks lieveling; ook plantte men op 30 april daeraen volgende, zynde meiavond, eenen schoonen meiboom voór de pomp, en Teun kreeg eene luisterryke serenade, onder het geroep van: Leve de Boer! Den volgenden morgend gaf hy ook voor dit bewys van toegenegenheid aldus zyn genoegen te kennen:

Komt hier, geburen, ziet den boom,
Ik zit onder eenen groenen troon,
Om dat den nieuwen Mey is daer,
Die maekt dat ieder spant de snaer.
Nooyt grooter vreugd is er te zien,
Als TEUN den BOER en LYN CATRIEN[1]

1 Lyn of Catharien, zoo heet Teun's vrouw, de Melkboerin, die insgelyks eene van stadswykpompen versiert.

Hunne aenspraek in de meymaend doen
Aen hun geburen met fatsoen.

En op 2 mei toonde hy zich in de volgende woorden erkentelyk voor de hem bewezen eer; terwyl hy tevens niet vergat een woordje te reppen over de duerte der levensmiddelen die men beleefd had, en den afslag die daer op was gevolgd. Hoor hoe hy zich uitdrukte:

Vreugdeklanken, trompetblazen,
Hier by boer en wyven razen,
Zal aen TEUN zyn eyers fyn
Doen verkoopen met 't dozyn.
Den afslag is in de waeren,
'k Wil my met al de ander schaeren,
En verkoopen met den hoop;
Myn eyers zyn zeer goede koop.

Op 5 mei trokken de bondgenooten Antwerpen binnen, en Teun moest zich alweêr laten hooren; zelfs waegde hy het toen, er een woordje in de engelsche tael by te voegen. Ik heb nasporingen gedaen om te weet te krygen hoe hy die tael was machtig geworden; doch niemand heeft my zulks kunnen zeggen. Daer zyne woorden niet al te goed met de regels der grammatica overeenstemmen, heb ik reden te gelooven dat het van de eene of andere antwerpsche pekbroek is, die vier-en-twintig uren in eene engelsche haven heeft doorgebracht. Ziehier hoe hy nogmaels zyne vreugd te kennen gaf:

ZYT ALLE WILLEKOM GEALLIEERDEN.
J BID THEY ALL WELLECOME.
Nu TEUN den BOER
Zit op zyn loer,
Zal groot en kleyn
Eens vrolyk zyn.
Want ik en Leyn,
Zullen in het fyn,
Het vuyl rafuys
Dienen tot kruys.

Doch op 27 juny daeraen volgende, ter gelegenheid der St-Jans kermis, zynde de eerste na het vertrek der Franschen, dan eerst was hy echt te vreden en hield hy volop feest. En zulks zal toch wellicht niemand verwonderen, denk ik; want men weet dat men onder het vreemd beheer geene kermisfeesten mocht vieren, en Teun hield natuerlyk, zoo als al zyne landgenooten, veel van zulke feesten.

Teun nam deze gelegenheid weêr al te baet om over den afslag der waren te spreken, terwyl hy tevens

liet hooren wat voordeel er zou voortspruiten uit de vrye vaert. Hy sprak:

Zie hoe de tyd veranderd is,
't Is heden dobbel kerremis;
De rys-pap hangt aen mynen baerd,
Ik heb ook geenen kost gespaerd.

De koffi, suyker en den rys,
Zyn reeds gedaeld op leeg'ren prys:
Als dit den burger vreugden baert,
Wat zal dan doen de vrye vaert?

Des namiddags werd er eene tafel op de merkt geplaetst, waerrond al de geburenkinderen zich schaerden en er onthaeld werden op rystpap, de voornaemste antwerpsche kermisschotel; men kent het antwerpsche spreekwoord: geene rystpap, geene kermis. Teun had zich by die gelegenheid zoo mild getoond dat niet alleen de geburen-kinderen zich aen de rystpap mochten te goed doen, maer men ook in staet was de omstaende kinderen en armen er van mede te deelen. Al wederom gaf hy zyne vreugd te kennen:

Den eyerenboer in vreugden leeft
En ryspap aen de kinders geeft;
Het is op zyne kermis-feest,
Dat hy blymoedig is van geest.

Zoo ik u al wilde mededeelen wat Teun Koekeloer in zyn leven zoo al vertelde, dan kreeg ik er nooit mede gedaen; daerom zal ik u nog iets mededeelen van Teun, iets dat hem byna achter de grendels bracht.

Elkeen weet dat het bronzen Rubensbeeld, dat in 1840 te Antwerpen zou worden opgericht, niet in tyds veerdig was en men besloten had dit tydelyk door een pleisteren te vervangen. Toen men dit beeld op het daertoe bestemde voetstuk wilde hyschen, brak er eene touw, en het beeld viel aen stukken. Den volgenden morgend, 13 oogst, schertste Teun aldus:

Burgers van Parys en Londen,
't Beeld van Rubens ligt in gruis,
En de feesten zyn geschonden,
En daer loopen razend honden:
Blyft gerust maer liever t'huis.

Wat wilde Teun toch zeggen met dit: *En daer loopen razend honden?* Was het omdat men toen in de hondsdagen, in het heetste van den zomer was, zoo als myn vriend, de jeugdige oudheidskundige, het uitlegt? Of wel zinspeelde Teun op de ontevredenheid die dit voorval verwekte by de feestinrichters? Misschien bedoelde de geestige beknibbelaer beide. Wat er van zy of niet, zeker is het, dat de politie ten allen tyde een wakend oog op Teun Koekeloer heeft gehouden; want tegen elf ure kwam er een andere Lemineur over de merkt, bemerkte eenen hoop volk rond de pomp, stapte er dadelyk heen, las de woorden van Teun, dacht er eene misdaed van hoog verraed in te zien, en haestte zich het schrift af te scheuren. Het gelach der omstanders deed den politiebeambte zich verwyderen, en wellicht heeft Teun het alleen daeraen te danken dat de kommissaris niet verzocht hem te volgen naer den *amigo*[1].

1 Dit is de naem dien men te Antwerpen aen stads gevang geeft.

Dat men echter niet denke dat Teun Koekeloer de kunst van den vorst der vlaemsche schilderschool niet wist te waerderen; want dan zou men er deerlyk nevens slaen. Neen, Teun is Antwerpenaer, en als by elken inboorling der kunststad, klopt ook by hem het hert - ofschoon het slechts een steenen zy - vurig voor de kunst. Tydens de feestdagen had hy zyne pomp luisterryk versierd en met jaerschriften en gedichten behangen. Onder anderen had hy er een opgehangen, wellicht om Rubens te vleijen - ofschoon hy daervan niet houdt - of wel om de politie zyne beknibbeling van den 13^{e} te doen vergeten. Hadde hy echter geweten dat die vleijery hem aen eene nieuwe onaengenaemheid zou hebben blootgesteld, zeker zou hy er zich voor hebben gewacht. Zie hier hoe hy Rubens bewierookte:

Is de reus 'nen grooten man,
Rubens is 'nen andren Jan,
Waer de reus niet aen en kan!

Nu moet ge weten dat telkens de antwerpsche ommegang uitrydt, deze aen onzen Teun de eer doet hem voorby te gaen, en de reus, de oudste burger der stad, steeds voór hem eenige oogenblikken blyft stilstaen, en hem het hoofd toekeert om hem te groeten. Dat Teun deze gelegenheid nimmer laet voorbygaen, zonder hem welkom te heeten en geluk te wenschen, hoef ik niet te zeggen: de man laet geene gelegenheid, waer het hem gegeven zy het woord te voeren, ontsnappen. Doch thans moest hy zyne misdaed deerlyk boeten. Men had den reus overgebracht wat de boer over hem had gezegd, namelyk dat Rubens grooter was dan hy. Druon Antigoon was hierover ontevreden, reed voorby Teun Koekeloer, maer geweerdigde zich niet voór hem stil te houden of hem te groeten.

Dat Teun het met de Franschen nooit zeer hoog heeft op gehad, heb ik u reeds gezegd; zie er hier nog een staeltje van. Toen HH. KK. en K. HH. de Hertog en Hertogin van Braband, na hun huwelyk, hunne luisterryke intrede te Antwerpen deden, zegde Teun onder anderen:

O hertog ende hertoginne,
Hoe ik my ook verzinne,
Om u te eeren met fatsoen,
Kan ik voorwaer niets beter doen,

Dan u met eenen der geburen
Een mandeken met eijers sturen.
Geloof my op myn eerlyk woord,
Het zyn er van de beste soort.
Ik zal u inderdaed niet foppen,
Ge moogt ze vry in spys doen kloppen,
En Jan de Kok kan met gemak
Er meê bereiden een gebak,
Dat aen uw disch mag figureren,
Om honderd man meê te trakteren.
Een eijerkoeksken, zoo men weet,
Is toch een allerfynste beet.
't Is beter dan die lange frazen
Die men u altyd toe komt razen;
Want groote woorden en fransche zaeg
En vullen toch geen vlaemsche maeg!

Vroeger was Teun grondeigenaer en bezat hy steeds voor eenige dagen betrok, wanneer er zich eene groote plecht voorbereidde. Dit huis werd boven op de pomp geplaetst, en Teun was voor niemand te zien of te spreken. Volgens de omstandigheid las men op zyne wooning: 'De boer is op reis om den koning of den bisschop te gemoet te gaen. - Teun is uit om zich in het nieuw te laten steken. - Wie kommissiën heeft voor Teun, ga naest de deur, want hy is naer den yzeren weg,' of iets anders. Of hy dit huis nog bezit, weet ik niet; doch sedert jaren is het niet meer te voorschyn gekomen. Wellicht heeft de duerte der levensmiddelen, tydens de laetste jaren, hem gedwongen zyne wooning te verkoopen.

En thans een woord over Lyn de Melkboerin, de vrouw van Teun Koekeloer.

Op eene andere van stadswykpompen, die zich te midden der Melkmerkt bevindt, staet een bronzen beeldeken, eene melkboerin voorstellende. Zy draegt eenen melkstoop op het hoofd, dien zy met de rechterhand vast houdt, terwyl zy de linker op de heup laet rusten. Het volgende jaerschrift dat er op te lezen staet, doet zien dat zy in 1766 op de pomp werd geplaetst.

LANG LEVE BLY VAN ZIN,
ONS LYN DE MELKBOERIN.

Haer oorsprong is, even als die des Boers, toe te schryven aen de plaets waer zy werd opgericht, namelyk, dat in vroegere tyden de melkboerinnen de gewoonte hadden, niet, zoo als thans, hunne waer aen de huizen rond te dragen, maer op de merkt, die daerom ook den naem van Melkmerkt draegt, te komen uitmeten. Op groote feestdagen of plechtigheden, met kermis- of nieuwjaersdag, wordt Lyn, zoo als Teun zyne vrouw noemt, door de buren gekleed; dan ziet men van het bronzen beeldeken slechts het aengezicht; want op zulke dagen draegt Lyn een stroohoed op het hoofd, en om de lenden een prettige rok, jak, halsdoek, voorschoot en wat dies meer, even als eene hupsche boerin. Even als haer man, voert zy het woord hoog by zulke omstandigheden; doch zy is min geestig en meer snapster, geweldig praetziek; ook heeft zy niet weinig van Teun te lyden, die haer om haer wyvengesnap hevig beknibbelt en op de kneukels klopt. Wel antwoordt zy haren man; wel zou zy willen laten zien dat zy de broek draegt; doch Teun heeft altoos een geestig woord gereed om haer den mond te stoppen. Teun Koekeloer is een fyne vitter, terwyl Lyn, zyne vrouw, slechts eene klapzieke babbelkous is: haer gepraet heeft veel weg van wat de Franschen *commérage* heeten, terwyl deze Teun den naem zouden geven van *jovial et spirituel compère.*

Dit is nu niet de geschiedenis, maer toch *iets over den Eijerboer en de Melkboerin.* Wel is waer dat ik beloofd had hunne geschiedenis te schryven; doch gy zult my zulks vergeven, daer ik u vooraf heb gezegd, dat ik noch geschiedschryver, noch oudheidskundige ben. Misschien zal myn vriend Julius Caesar, de jeugdige oudheidskundige, die zeven of acht nieuwerwetsche talen spreekt, latyn en grieksch leest en verstaet, en daerenboven de geschiedenis van Antwerpen op zyn duimken kent, deze leemte vroeg of laet wel eens aenvullen.

Nu hoef ik u nog te zeggen waerom ik my en u zoo lang met den Eijerboer en de Melkboerin heb bezig gehouden. Het is niet omdat Teun edel is en grondeigenaer is geweest; maer wel omdat Teun en Lyn de echte weêrspiegeling zyn van het karakter des Antwerpenaers. Teun is goede jongen in de ziel; doch hy bemoeit zich met alles wat rond hem geschiedt en laet er geerne vry en vrank zyn gedacht over hooren: hy paert het ernstige aen het geestige. Lyn wil, misschien uit navolgingsgeest, het voorbeeld haers mans volgen, is nieuwsgierig en praetziek zoo als alle vrouwen; doch daer zy in verre na zoo veel niet weet als haer man, is zy slechts eene snapster en babbelkous, die byzonder in haren schik is wanneer het een of ander grootje den ouderdom van honderd jaer bereikt; maer in alle andere omstandigheden naer de waerheid slaet even als de blinden naer het ei.

Dat Teun en Lyn nog lange jaren het woord voeren; want zoohaest zy zullen ophouden te spreken, zal de vlaemsche volksgeest door vreemde zeden en gewoonten zyn verdrongen geworden; dan zal men met recht mogen zeggen: het voorheen zoo vlaemsch Antwerpen begint zich te verfranschen. God verhoede zulks!

Laet ons hopen dat wy dit tydstip nimmer zullen beleven. Laet ons Teun Koekeloer op nieuw grondeigenaer maken, en vieren wy binnen elf jaer, met al de plecht die het groote glorieryke voorval vereischt, zyn twee-eeuwen-feest. Maekt u gereed, dichters! maekt u gereed, vader-

landsche barden! stemt uwe gouden luit en tokkelt de snaren zoo luid, dat niet alleen uwe zangen weêrklank vinden in de vyf werelddeelen, maer ook het nageslacht er van gewage. Zingt, zoo ik u bidden mag, zingt! want het geldt de eer en den roem van Teun Koekeloer!

JOHAN VAN ROTTERDAM.

Merkweerdigheden van Italie.

Assise.

(Vervolg en slot. Zie 2den jaergang, bladz. 45).

Toen wy dit heiligdom bezochten, was er juist de avonddienst begonnen. Van uit hunne gestoelten hieven de kloosterlingen dien statigen zang der vesperpsalmen aen, die, begeleid van zware en slepende orgeltoonen, zoo harmonisch het stille tempelruim doorgalmde, dat hetzelve gansch zyn schoon aen de schoonheid dier heilige muziek als scheen te ontleenen. Dit plechtig kerkgezang en de kalme aenblik van die talryke volksschaer, die, in het midden des tempels neêrgeknield, als opgetogen hare stille bede daer ten hemel zond, lieten ons in de diepgeroerde ziele eenen indruk na, die ons voor immer de kortstondige oogenblikken, in dit heiligdom doorgebracht, tusschen de zaligste onzes levens zal doen herinneren.

Daer die kerk, als patriarkale basiliek, geestelyke voordeelen geniet die haer in aenbelang boven de voornaemste tempelen der Christenheid mogen verheffen, is zy verplicht den eeredienst, er in geplogen, op eene wyze uit te voeren, die allezins in verband staet met den ongemeen hoogen rang dien zy boven alle andere mag bekleeden. Zoo is haer bestuer gelast van op koste des kloosters bestendig ten behoeve der kerkplechten, die er dagelyks 's morgends en 's avonds plaest grypen, een even zoo talryk choor van zangers en muziekspelers in te onderhouden, als men er te Rome in den Sint-Pieters tempel, in de patriarkale hoofdkerken van San Giovanni di Latrano, Santa Maria Maggiore kan ontmoeten. Ook hoort men er dagelyks, door gansch het jaer, een muziek uitvoeren, dat ontegenzeggelyk, om het plechtige en het uitmuntend schoone der voordracht, ditgene te boven gaet welk wy, Belgen, in die steden onzes vaderlands, waer men de kerkplechten met zoo welverstanen luister ziet verrichten, op de hoogste feestdagen mogen bewonderen.

Op den achtergrond van de kapelle des heiligen Kruizes geven twee poorten toegang tot de gaenderyen van een dubbel gotisch klooster, langs welke men in eene vlakte komt, die zichtbaer ten kerkhove ingericht, dan ook als hun *Campo santo* gehecht is aen het Franciskanerklooster, waervan wy hier gewagen. Wederom is dit eenzaem doodenveld dermate ingericht dat het mag gelden als een nieuw bewys van de grootschheid en de ongemeene kunstpracht waermede het alles hier is gesticht geworden.

Terwyl men in de sakristy de schoone frescoschilderingen van Giorgette, San Franco's leerling, mag bewonderen, kan men er tevens een aental voorwerpen bezichtigen, die aen de nagedachtenis des H. Franciscus, hun vorig eigenaer, een aenbelang ontleenen, om welk ze inderdaed verdienen opgesloten te worden in die kostbare gouden of zilveren bewaerkassen, waerin men ze ziet berusten. Tusschen die hoogvereerde overblyfsels des grooten heiligen, merkt men byzonder den tekst eener zegening aen, die van de hand zelve des stichters der Franciskanerorde, met een slach van rooden inkt, is geschreven geworden; - een handschrift door den gelukzaligen Leo, Franciscus geheimschryver en biechtvader, welk van dezen tweeden als breviarium werd gebezigd; - de kleederen welke hy droeg, alsmede zyn hoogstgelykend portret door zyn tydgenoot Giunta Pisano uitgevoerd.

De opperkerk, zoo als wy zegden, luister en glansvol boven den benedentempel ryzend, verwezenlykt in de orde der bouwkundige begrippen eene der stoutste uitvoeringen, die ooit door het machtigste kunstenaersbrein mochten worden uitgedacht; de onvergelykbare schoonheid, die gansch hare massa kenschetst, mag zy als heerlyk kenmerk op hare minste deelen behouden.

De schilderingen op gewelf en ramen mogen echt voor bewonderensweerdig doorgaen. Jammer, dat by duer van jaren er merkelyke beschadiging mocht aen ervaren, die tot heden nog niet is hersteld geworden.

Wy gewaegden daer zoo van dezen tempel als bestaende uit twee opeen gebouwde kerkgevaerten; doch wanneer men onder de aerde, langs marmeren trappen, in hare breede ontzaggelyke diepten daelt, en deze onder het dubbel opzicht van bestemming en kunstweerde gadeslaet, moet men bekennen dat daér, ter plaetste, niet twee doch wel dry tempelen zich bevinden.

Korts voór zyn overlyden had de H. Franciscus aen zyne kloosterbroeders den vurigen wensch geuit van te mogen begraven te worden buiten de stadsmuren, naby een heuvel, waer de lyken der gerechte euveldoeners als hunne prooi den roofdieren werden toegeworpen, en welke om die reden de *helleheuvel* was geheeten. In zynen ootmoed had de vrome man zich met de eerlooste verworpelingen gelyk gesteld; doch daer het immer waer blyft, dat de Opperrechter aller daden zoo wel

den ootmoedige verheft als hy de machtigen en verwaenden vernedert, moest die wensch des heiligen, om dus van allen roem verstoken te blyven, in zekeren zin de reden worden die hem na zyne dood zulk eene glorie deed ervaren, als welke nooit de nagedachtenis eens menschen hebbe mogen omglansen. Inderdaed! in steê van het afgebeden schandgraf, gewerd hem eene domkerk tot tombe, die prachtig onder de prachtigste van gansch de christene wereld opryst; - in stêe van het ravengekrysch, welke de heilige ruste zyner assche had moeten stooren, galmen, deze ter eere, de verrukkende toonen eener hemelsche muziek; en waer de beul dit kostbaer overschot des grooten mans tusschen het rif der euveldoeners hadde moeten bewaren, waken thans, in hunne verhevenste vormen verwezenlykt, de godvrucht en de edele kunst, als de schutsengelen, alleen weerdig om onder het oog des Heeren de jongste rustplaets te overschaduwen van dien man, die in zyn leven het plegen der deugd tot den hoogsten graed des heldenmoeds had weten op te voeren.

Niet altoos heeft het lichaem des H. Franciscus in die domkerk berust, waerin het op heden de geloovigen uit alle gewesten der aerde komen vereeren. Immers, vooraleer die trotsche kerk was opgebouwd geworden, had men het voorloopig in een Clarissenklooster aen de hoede toevertrouwd dier heilige maegden, welke Franciscus voor zyne geliefdste dochteren in den Heere had willen erkennen. Doch toen de groote tempel gansch voltooid ter zyner eere was opgerezen, werd het heilige overschot van uit zyne nederige rustplaets overgevoerd in het grootsche kerkgevaerte, welk hem sints in het verloop der eeuwen ter tombe moest verstrekken. Het plecht dier roemruchtige overvoering werd gehouden op den 25 mei 1230, zynde ten dien jare de vooravond van het Sinxenfeest. Nog gewagen Assise's jaerboeken van den ongemeenen luister, welke er dagen lang, ter gelegenheid dier gelukkige inhuldiging, in het geven van allerhande feesten door het hoogere staetsbestuer werd ten toon gelegd. Doch wat die plechtige herinneringen voor den geloovige onzer dagen hoogst belangryk en indrukwekkend maekt, is er uit te vernemen hoe het volk van alle land en rang, by ontelbare scharen, naer Assise kwam toegestroomd, om de heilige relikwiën van den grooten dienaer Gods met hunne vreugd te komen huldigen. Gelukkige tyden, waerin aller hert de verheerlyking der deugd zoo deelnemend mocht staen, en waerin de nagedachtenis van een armen monik, om zyne zedige vroomheid, hooger mocht worden geschat en den luister van de grootste heldennamen der aloudheid mocht overglansen.

CH. VANDEN NEST, *priester.*

Moedeloosheid.
(Hiklepiadisch bewerkt.)

Somtyds moede geleefd, weenend en troosteloos,
Zie ik somber terug verre 't verleden in.
Niets dan tranen ontwaer ik,
Tranen vaek te vergeefs geschreid.
HOPE, liegende ster! grimmig aenschouw ik u.
'k Noem u slechts in myn haet! Haten is geen bedrog.
'k Ben zoo bitter bedrogen;
Thans bedriegt gy my vast niet meer!
Jong zyn, vurig bemind, bloeijend en bly het leven
Smaken, zalige droom! minnen en hopeloos
Minnen, yslyke waerheid,
Zuchtend moet ik het zeggen thans!

Heeft er iemand geluk? Ydel als rook, is 't weg.
Snellyk sleept ons de tyd immer door vreugd en smert.
Heil is enkel begoochling,
Smert alleenlyk is waer, ja, smert!
Hier stort liefde in 't geheim grievende klachten uit;
Want de mond eens zoo zoet-driftig gezoend, is koud;
't Flikkrend oog is gesloten;
Bleekgrauw ligt daer de schoone maegd.....
Ginder draegt men een lyk treurig en stom door 't veld.
Vol van hope gezaeid, staet er het rypend groen;
Maer de hand die het strooide,
Ligt versteven en maeit het niet!
Zwaeit de dood niet zyn zeis boven ons hoofd in 't rond?
Brengt niet iedere dag dichter by 't nare graf?
Kom dan, lachende vreugde;
Toekomst, troost ons met valsche hoop!
Hope, God is zoo goed! God is zoo goed voor ons!
Wanhoop, God is zoo streng! Weenende kniel ik neêr,
Neen! ik wille nog hopen,
Ginder daegt de vergetelheid!

JAN FERGUUT.

December 1855.

Zegel der stad Herenthals.

Van zeer vroege tyden bezat het adellyk kapittel der kanonikersen van St-Waldetrudiskerk te Bergen in Henegauw uitgestrekte goederen in de brabandsche Kempen; zelfs hadden deze geestelyke dochters het patronaet over de kerk van Herenthals, die, even als de hoofdkerk van Bergen, der H. Waldetrudis was toegewyd.

Men weet dat onze voorvaderen meermaels op de stedelyke zegels het afbeeldsel der beschermheiligen hunner gemeente lieten voorstellen. Zoo ook deed het stadsbestuer van Herenthals. Op het hiernevensgaende zegel, dat wy voor de eerste mael in plaetsneê laten uitgaen, is de H. abdisse Waldetrudis in hare geestelyke kleedy afgebeeld. Naest haer zyn twee boomen geplaetst, voorstellende de wapens van Herenthals.

Op het randschrift leest men: *Sigillium. Oppidi. de. Herenthals. ad. causas.*

Dit zegel werd later door een ander vervangen, waervan

wy hier insgelyks de afbeelding mededeelen. Dit laetste heeft eenige wyzigingen ondergaen, welke alleen aen den smaek des tyds waerop het werd uitgevoerd, zyn toe te schryven. Met de eene hand houdt de H. Waldetrudis den staf, in de andere het boek, beide teekens harer hooge weerdigheid.

TEEKENING EN PLAETSNEÊ VAN JOS. HEMELEER.

De zegels onzer oude gemeenten bezitten een groot belang voor de studie onzer nationale geschiedenis. Zy doen ons eenigerwyze den geest der vroegere tyden kennen. Onze steden speelden eene groote rol in de staetsgebeurtenissen der middeleeuwen, en al wat met onze gemeentevryheid in verband staet, verdient zorgvuldig bewaerd te blyven.

P. SCHATS.

Kunst- en letternieuws.

XXVe Verjaerdag der inhuldiging van Koning Leopold I.
Letterkundige pryskamp in de Fransche en Vlaemsche Tael.

De Minister van binnenlandsche zaken,

By gelegenheid van den 25^{n} verjaerdag der inhuldiging van de regering van Z.M. Leopold I, aen de vaderlandsche letterkunde een nieuw bewys willende geven van de bezorgdheid van het Staetsbestuer, en de belgische schryvers uitnoodigen om den luister te verhoogen van de plechtigheden, bestemd om de eindelooze diensten te herinneren, aen België bewezen door zynen eersten Koning;

Besluit:

Art. 1. Tusschen de belgische schryvers is een pryskamp geopend voor het opstellen van dichtstukken, zoo in de fransche als vlaemsche tael, bestemd om den vaderlandschen verjaerdag van 21 july 1856 te vieren.

De aerd en vorm dezer samenstellingen zyn overgelaten aen den keus der schryvers.

De grootte van elk dichstuk zal minstens 150 verzen moeten zyn.

Art. 2. Er zullen jurys van vyf leden worden benoemd, op eene dubbele voorstellingslyst, opgemaekt door de letterklas der koninklyke Akademie van België.

Art. 3. De volgende pryzen zullen worden toegewezen aen de werken welke, volgens het oordeel des jurys, den palm zullen verdiend hebben:

Fransche Dichtkunde.

Eerste prys: Eene gouden medalie van 800 fr., of dezelfde som in geld.

Tweede prys: Eene gouden medalie van 400 fr., of eene gelyke som in geld.

Vlaemsche Dichtkunde.

Eerste prys: Eene gouden medalie van 800 fr., of dezelfde som in geld.

Tweede prys: Eene gouden medalie van 400 fr., of eene gelyke som in geld.

De verslagen der jurys zullen in den *Moniteur* worden opgenomen.

Art. 4. De stukken, voor den pryskamp bestemd, moeten voór 1 july aenstaende by het ministerie van binnenlandsche zaken ingekomen zyn.

Art. 5. De schryvers zullen hunne stukken niet teekenen; maer slechst van eene kenspreuk voorzien, welke zy zullen herhalen in een gesloten briefje, hunne namen en adressen behelzende. Degenen, welke zich eenigerwyze zouden hebben doen kennen, alsook degenen wier werken na het vastgestelde tydbestek zouden ingekomen zyn, zullen buiten den pryskamp worden gesloten.

Art. 6. De ingezondene werken zullen door hunne schryvers niet kunnen ingetrokken worden en in de archieven van het departetement van binnenlandsche zaken bewaerd blyven, welk zich voorbehoudt de bekroonde stukken, ten koste van den Staet, te doen drukken.

Art. 7. De pryzen zullen toegewezen worden tydens de feesten der aenstaende maend july.

Brussel, 2 mei 1856.

De Minister,

P. DE DECKER.

- De heer N. de Keyser, bestuerder der Koninklyke Akademie van beeldende kunsten van Antwerpen, arbeidt aen een overschoon tafereel, voorstellende *Milton*, *zyn verloren Paradys dichtende.* Kenners, die dit tafereel in het werkhuis des schilders mochten bezichtigen, spreken met den grootsten lof van het schoone figuer van Milton en de welgelukte uitdrukking van het gelaet zyner dochters.

- Te Brugge is eene vereeniging van schilders, beeldhouwers, graveurs, steendrukkers, en bouwkundigen tot stand gekomen, met het doel om de schoone kunsten aen te moedigen, en hare beoefenaers het middel te verschaffen om meer bekend te worden, en hunne werken gemakkelyker te plaetsen. Het stadsbestuer heeft aen die nieuwe vereeniging eene zael der bibliotheek afgestaen, waerin de werken der kunstoefenaren bestendig zullen ten toon gesteld zyn, en het publiek vryen toegang zal hebben.

JOHAN VAN ROTTERDAM.

Grétry.

De groote componist die met van

Ockeghem, Willaert, de Lassus en Gossec aen het hoofd der nederlandsche muziekschool staet, Andreas-Ernest-Modest Grétry, zag te Luik op den 11^{n} february 1741 het eerste levenslicht. Zyn vader, een arme muziekant, was violonist in de voormalige collegiale van St-Denys. Nauwelyks 6 jaer oud, trad onze Andreas in het choor dezes tempels, en legde er zich op de kunst toe, die zynen vader een karig doch eerlyk bestaen tot dan toe had verschaft.

Volgens het verhael der geschiedschryvers, was de vooruitgang onzes kunstenaers in het door hem uitgekozen vak weinig beduidend; zelfs zou zyn vader verplicht zyn geweest hem van zynen eersten meester weg te halen om hem onder een beter geleide, dit van den toenmael befaemden Leclerc, te plaetsen. Korts nadien deed een onverwacht toeval het vuer op eens ontvlammen, dat reeds lang in den boezem van den jeugdigen Grétry smeulde.

Er was te Luik een troep van Italiaensche tooneelspelers aengekomen. Onder de merkweerdige stukken die zy opvoerden, telde men die van Pergolese, Baranello, enz. Grétry, die by de repetitiën dezer werken tegenwoordig was, voelde plotselings eene tot dan onbekende drift in zyn hert ontstaen. Koortsachtig greep hy naer pen, en papier en drukte er zyn gevoel in gloeijende trekken op uit, vooraleer hy zelfs nog eene grondige kennis der samenstelling had verkregen: ‘Ik had geen geduld, zegt de kunstenaer zelf, om my by myne lessen van samenstelling te houden; duizend gedachten over de muziek woelden my in het hoofd, en de noodwendigheid om er gebruik van te maken was te groot, dan dat ik er wederstand had kunnen aen bieden. Ik schreef zes symphoniën; zy werden met byval in onze stad gespeeld.’

Intusschen was by den jongen man de gedachte ontstaen om zich in zyne kunst te volmaken. Italië, dat alsdan groote kunstenaren in de muziek telde, werd het doel zyner vurigste wenschen. De kanonikken van Luik, door de groote begaefdheden van Grétry getroffen, stemden deze neiging by, en schonken hem, na ryp overwegen, het middel om de reis naer Italië te voltrekken.

Grétry, die zyn vaderland in 1759 verliet, verbleef in het Italiaensch schiereiland tot in 1767. Hy vertrok alsdan naer Geneve, alwaer hy door Voltaire zeer wel werd onthaeld.

Na verscheidene wederwaerdigheden, die den kunstenaer voor eenigen tyd ontmoedigden, zag Grétry zich eindelyk den weg des roems ontsluiten. Opvolgentlyk dichtte hy een aental missen; het opera was echter zyn geliefde vak, en onder de schoonste werken door zyn genie geschapen, munten *le Tableau parlant*,

Richard-Coeur-de-Lion, *Zémire et Azor* bovenal uit. Zy stelden onzen landgenoot op den rang der meest befaemde kunstenaers.

Grétry's talent was buitengewoon vruchtbaer. In zyne levensschets dezes kunstenaers, haelt de heer Fétis niet min dan 67 groote werken van Grétry aen, waeronder 8 bestemd voor de kerk en de overige voor het theater. Wanneer men bedenkt welke frissche gedachten al deze stukken bevatten, kan men genoeg opmaken hoe mild de natuer onzen landgenoot had bedeeld.

Grétry, wien in zyn leven alle eer was te beurt gevallen, overleed, op 24 september 1813, in de beruchte *ermitage* van Jean-Jacques Rousseau, welke hy had aengekocht. Zyn vaderland was jegens den kunstenaer niet ondankbaer, en Luik zyne geboortestad richtte eene prachtige gedenkzuil aen zyne nagedachtenis op.

P. SCHATS.

Spel en drank.

Ik ken niets zoo betreurensweerdig als valsche schaemte. Een onbeschaemd mensch is tot al wat laeg en kwaed is in staet; doch valsche schaemte dryft zeer dikwyls een goed en zachtaerdig mensch niet alleen tot verfoeijelyke daden, maer zelfs tot het misdryf. Nu ken ik ook niets zoo zielendoodend als het spel en de drank, twee vuige driften die den mensch, dit by voorkeur edel schepsel, zoodanigerwyze kunnen verlagen, ja zelfs verdierlyken, dat zy hem gelyk stellen met het verachtelykste der geschapene wezens uit het dierenryk. Vraegt gy my nu welke dezer beide driften het afschuwelykst is en my het zeerste walgt, zoo zie ik my gedwongen

u te antwoorden: beiden boezemen my evenveel afschuw in, want de eene leidt steeds tot de andere, het spel tot den drank en de drank tot het spel, en doorgaens slepen beiden de treurigste, de noodlottigste gevolgen na zich.

Denk daerom toch niet, vriend lezer, dat ik een goed glas wyn of bier veracht, of schuw ben van eene party whist, trictrac of domino. Neen, zoo ver gaet het niet, en wanneer ik my by eenige vrienden, goede jongens zoo als ik, bevind, dan lust ik wel een goed glas, en des avonds speel ik nog al geerne, doch slechts als middel van tydkorting, een kaertje of een domino. Wat ik afkeur, en niet ik alleen maer alle weldenkende lieden met my, is het onmatig gebruik van drank en spel.

Zoo gy een treffend bewys wilt hebben van de noodlottige gevolgen die uit het bovenmatig gebruik van spel en drank kunnen voortspruiten, luister dan slechts naer de korte geschiedenis die ik u verhalen ga en waervan ik voor de waerheid insta:

Jozef Reyns en Maria Beernaerts beminden elkander onuitsprekelyk. De eerste was een jonge man van vyf-entwintig jaer, terwyl zyne vrouw - want Jozef en Maria waren korten tyd geleden door den pastoor hunner parochie tot echtgenooten vereenigd - slechts negentien lentens had beleefd. Jozef was een struische jongen die den arbeid beminde, en daer hy niet alleen zeer oppassend, maer in zyn vak van schrynwerker byzonder goed ervaren was, won hy meer dan genoegzaem voor het onderhoud van zich en zyne vrouw. Maria was jong, haer ouderdom was nog die van een kind; doch zy was reeds zoo zorgzaem, zy bezat zooveel gezond oordeel voor wat de zindelykheid en den oppas van het huishouden betreft, dat zy gemakkelyk vele bejaerde vrouwen tot toonbeeld hadde mogen dienen. Gy begrypt zeer goed dat de schrynwerkersgezel met het daggeld dat hy verdiende, niet in staet was een huis met koetspoort, balkon, stalling, hof en dry verdiepen te bewoonen. Neen, zulks vermocht hy niet, maer ook gevoelde hy dit tot zyn geluk niet noodzakelyk. Eene ruime kamer op het eerste verdiep, in eene afgelegene straet, volstond hem; want die kamer was, dank zy de jonge levensgezellin die hy zich had uitgekozen, zoo zuiver, zoo aenlokkelyk, dat hy tot zyn geluk wenschte er zyn leven te mogen slyten.

Elken dag, na het middagmael, en vooraleer zich terug naer zynen winkel te begeven, vond Jozef er zyn vermaek in, naer den zang zyns kanarievogels, die des zomers, in een hupsch kooiken, buiten het venster en des winters tegen de schouw hing, te luisteren, alsook in het opschikken der bloemen die, op de vensterreigels, in hunne rood en groen geschilderde potten groeiden. Des avonds, wanneer hy van den arbeid terug gekeerd was en het avondmael had genomen, las hy zyne jonge vrouw het een of ander boek voor, of legde zyne handen in de hare en las in hare oogen hoe gelukkig zy was, terwyl hy ter zelfder tyd in zyn eigen hert gevoelde hoe tevreden hy was met zyn lot en hoe zalig door de hertsvriendin die hy zich tot levensgezellin had uitgekozen. Iets wat Jozef niet kende, was de weg naer het bierhuis. In den zomer ging hy des zondags met zyne vrouw naer buiten, in de velden; want hy vond er vermaek in de bloemen in de weiden te zien groeijen, de goudgele koornaren de velden te zien bedekken, de balsemende geuren van boekweit en koolzaed in te ademen en de leeuwerikken, distelvinken en nachtegalen hun liefdelied, als eene dankzegging tot den Alschepper, te hooren uitgorgelen; en wanneer des winters de sneeuw de straten bedekte, de regen of de koude zich tegen de buitenwandeling verzette, dan legden zy te saêm een bezoek af, dan eens by zyne en den volgenden keer by hare ouders. Jozef en Maria waren niet ryk, en zeker schol dit nog al veel: maer zy bezaten toch groote onwaerdeerbare schatten; hunne herten kenden tevredenheid, liefde en geluk. En zeg my eens, zoo gy te kiezen hadt tusschen rykdom en liefde, zoudt gy niet, even als ik, boven alles de

voorkeur geven aen liefde? ja, niet waer? Want wat is toch rykdom zonder zielenvrede? Wat zyn schatten zonder liefde? Een handvol goud kan den mensch niet gelukkig maken; maer liefde en zelftevredenheid, gepaerd met een eerlyk gemoed en een rein geweten, daerin bestaet alleen de eenige en ware rykdom.

Zoo er nog iets aen het geluk van Jozef en Maria ontbrak, dan was het slechts de voltrekking huns echts: een kind.

En na een jaer zalige verbindtenis schonk de hemel hun dit zoo teeder, zoo innig gewenschte liefdepand: Maria werd moeder van een knaepken, zoo lief als een engel, een kindeken op wiens mollig en blozend gelaet en in wiens heldere gitzwarte oogen de gezondheid als te lezen lag.

De geboorte van den kleinen Lodewyk was het zegel op hunnen echt, en uit de oogen van Jozef en Maria blonk het duidelyk, voor al wie hen kende of met hen omging, dat er hun thans niets meer ontbrak, dat beiden volkomen gelukkig waren, en zy dit kind, dat elk hunner om het meest liefkoosde en aen het hert drukte, waerin Jozef het evenbeeld zyner vrouw zag en Maria de sprekende gelykenis haers mans dacht te vinden, voor geene schatten ter wereld zouden hebben willen afstaen.

Valsche schaemte heeft reeds zoo menig man ten val gebracht, en die zelfde valsche schaemte heeft reeds duizende en duizende malen het huwelyksheil van zoo menig paer verbryzeld. Het was dan ook valsche schaemte die het heil van Jozef en Maria moest verbryzelen; het was valsche schaemte die het geluk uit beider berte moest doen verdwy-

nen en die zelfde herten, die eens den zetel waren van zoete tevredenheid, van zuivere en onuitsprekelyke liefde, ten prooi moest geven aen den knagenden worm der onrust en het zielendoodend verdriet.

Op den winkel waer Jozef arbeidde, was hy menigmael het doel der spotzucht van de overige werklieden, omdat hy nooit, zoo als zy, des avonds, na den arbeid, zyn geld in de kroegen ging verteeren; maer liefst verkoos den avond met zyne vrouw en kind door te brengen.

- Jozef, - zegde de eene, - durft niet naer de herberg gaen; hy vreest de gramschap zyner vrouw.

- En ook wel een beetje hare handen, - sprak een andere.

- Ja, ja, - lachte een derde, - hy weet dat er nagelen aen staen, en hy vreest de indrukken ervan op zyn gezicht te laten zien. Jozef heeft gelyk dat hy niet meê gaet; ten andere, ieder moet weten waer de schoen hem nypt, en recht uit gesproken, zoo ik eene vrouw had die niet wilde dat ik met de vrienden een pintje ging drinken....

- Welnu, wat zoudt gy dan doen? - vroeg daerop, met inzicht spottend, een andere der schrynwerkersgasten; - te huis blyven?....

- Neen.

- Ha! u laten slagen?

- Ook niet.

- Welnu, by den droes! wat dan?

- Ik zou laten zien, jougen, dat de man en niet de vrouw baes is.

- Dat is niets nieuws; zoo doen wy allen, geloof ik.

- Neen, neen, gy bedriegt u, - merkte de vorige spreker, met den zelfden spottenden glimlach op de lippen, nogmaels aen; - niet allen.

- Neen? Dit wist ik niet, en thans houd ik het voor heel wat nieuws wat gy daer zegt.

- En toch is het zoo.

- Maer zeg dan eens, by wien speelt de vrouw de baes?

- Ha! zie, dit is wat anders; doch ik kan u verzekeren dat het by *my* niet is.

- Noch by my! noch by my! riepen nu byna al de schrynwerkersgezellen als uit éenen mond.

- Maer by wien dan toch? - hernam de zelfde nieuwsgierige ondervrager.

- By u ook niet, geloof ik? - antwoordde de gezel die het gezegde op het tapyt had geworpen en zich thans met opzet - want zulks was gemakkelyk aen de spotachtige uitdrukking zyns gelaets tc bemerken - liet met de ooren trekken, vooraleer te bekennen wien hy bedoelde.

- Kom, kom, was het antwoord, dat weet gy en al de makkers maer al te goed. Maer help my nu toch uit myne nieuwsgierigheid: wie onzer is de man die by zyne vrouw te huis ligt?

- Zie, om u de waerheid te zeggen, ik weet het zelf niet; doch ik geloof, zoo Jozef recht uit wilde biechten, dat wy ons heel genegen zouden gevoelen voor hem de schouders op te halen. Ik denk dat hy weten moet hoe het huishouden waer de vrouw de broek draegt, er uit ziet.

En dan borsten allen, Jozef met schuinsche blikken beglurende, in een luid schateren los, terwyl eenigen hunner zegden:

- Ja, ja, Jozef's vrouw draegt de broek! Uit ganscher hert beklaeg ik den armen jongen!

Licht begrypt men dat niet altoos de spotternyen der schrynwerkersgezellen in dezelfde bewoordingen waren vervat; doch steeds kwamen zy op het zelfde neêr, dat wil zeggen dat zy Jozef bespotteden omdat hy zich, zoo als zy het beweerden, door zyne vrouw de wet liet voorschryven. Jozef liet hen echter meesttyds zeggen,

en vergenoegde zich met in stilte te schokschouderen. Nogthans was het gemakkelyk zichtbaer, dat de laffe spotterny zyner gezellen den man van Maria niet byzonder beviel; want telkenmale dat de schrynwerkersgasten hem, in den beginne, tot het doel hunner slecht geplaetste kwinkslagen verkozen, glom het rood der valsche schaemte hem op het aengezicht. Later was dit echter niet meer zoo; want in plaets van rood, werd by het hooren hunner tergende woordspelingen zyn aengezicht bleek, en zyne tanden sloten zich grynzend tegen elkander. Dan lachten zyne laffe gezellen in hun hert; want zy begrepen maer al te wel wat er in de ziel van den armen jongen omging, en verwachtten er zich aen dat hy hen den eenen of anderen avond naer de kroeg zou hebben gevolgd.

En zulks gebeurde ook spoedig.

Hadde Jozef van eerst af zyne vrouw toevertrouwd wat hy van zyne makkers te lyden had, wellicht zou zy hem hebben geraden van winkel te veranderen, om daerdoor hunne kwade inblazingen te ontvluchten, en dan zou hy gewis zyn geluk en hare liefde hebben behouden. Maer deels uit valsche schaemte en anderdeels om haer niet te bedroeven, verkropte hy zyn lyden in zyn eigen boezem, en inaekte aldus van zyn hert de wooning eener vergiftige slang, die er dagelyks dieper en dieper in beet, en er ten langen leste zooveel venyn in stortte, dat hy op het punt stond er gansch te worden door verteerd. Jozef was de zelfde mensch niet meer van vroeger. Zoo opgeruimd en gelukkig als hy eens was, zoo droefgeestig en afgetrokken zag hy er thans uit, en die droefgeestigen afgetrokkenheid groeide met elken dag aen. Wanneer zyne vrouw, die zulks sedert een geruimen tyd had opgemerkt, hem naer de reden dier plotselinge verandering vroeg, antwoordde hy steeds dat hy niet wist wat zy wilde zeggen en zy zich zeker vergiste.

Eens, het was op een zaturdag namiddag, dat zyne makkers hem wederom met hunnen laffen spot hadden overladen, kon hy het niet langer meer uithouden, en des avonds, nahet afgedane werk, volgde hy hen naer eene kroeg. Zyne makkers speelden, dronken, rookten, raesden en vloekten allen om het meest; men zou byna hebben gezegd dat het hen om prys ging, zulk leven hielden zy. Jozef vergenoegde zich echter met in stilte zyn glas bier te ledigen en hun spel na te zien, en op hunne uitnoodigingen om deel aen het spel te nemen, antwoordde hy slechts dat hy nooit veel trek tot spelen had gevoeld.

- Neen, neen, dat is de rechte oorzaek niet, merkte, by dit gezegde, een der schrynwerkersgasten aen; - dat is het in het geheel niet; doch ik weet zeer goed waer de schoen u nypt, jongen!

- En wat anders zou er dan de reden van zyn, eh? - vroeg Jozef.

- Och! jongen, - antwoordde de schrynwerkersgezel, verberg het zoo veel gy wilt; ik weet het immers toch zeer goed wat het is.

- Welnu, wat is het dan? - hernam Jozef eensklaps verbleekend.

- En zoo ik het u eens rechtuit zegde, zoudt gy dan weêr niet rood worden van schaemte of bleek van gramschap, eh? zie, zie, my dunkt dat gy reeds van kleur begint te veranderen!

- By den droes! dit gaet te ver! - morde Maria's man nydig; - ik wil weten wat gy met uwe duivelsche spotterny bedoelt.

- En ik zal het u toch niet zeggen, - antwoordde de schrynwerkersgezel koelweg; - want gy weet het zoo goed als ik, en daerby, zoo ik het rechtuit verklaerde, dan waert gy immers in staet ons te verlaten, en wy houden daerom te veel aen uw gezelschap; of wel gy zoudt willen medespelen, en zoo wy u eenige centen uit den zak klopten, zoudt gy te huis, aen de vrouw, niet weten wat zeggen. Zy weet immers niet, de vrouw, dat gy van avond naer de herberg zyt gegaen, eh? weet zy het?

Al de aenwezigen bezagen Jozef met schuinsche blikken, en rond aller mond zweefde eene spottende plooi. Jozef dorst echter noch medespelen noch heen gaen; hy verbeet in stilte zyne woede en dronk sprakeloos zyn glas ledig, bestelde er vervolgens een ander en bleef het spel zyner makkers zitten nazien.

Sedert dien avond volgde hy de overige gezellen van den winkel twee of drymael ter week naer de kroeg, en langen tyd verliep er niet of hy ook speelde met de kaert en de teerlingen.

II.

Er waren dry jaren verloopen sedert de dag dat de priester Gods Jozef Reyns en Maria Beernaerts tot echtgenooten vereenigde. Zoo gelukkig en benydensweerdig als hun lot eenmael was, zoo ongelukkig en afschuwelyk was het thans. Jozef was niet meer de oppassende werkzame man van weleer, en Maria, die hem eenmael zoo lief was dat hy haer meer beminde dan zyn eigen leven, was hem byna onverschillig geworden. Maria beminde nog altoos haren echtgenoot met dezelfde liefde; zy had hem eens voor het altaer Gods onverbreekbare trouw gezworen, en zulks was haer genoeg om hem steeds te blyven beminnen. Doch zooveel blydschap en vreugd als hy haer eens in het hert had gestort, zooveel bittere wanhoop had hy er thans reeds, druppel voor druppel, ingegoten, en voor elken zoeten glimlach, dien hy vroeger op hare lippen had weten te doen zwemen, trok hy haer sints toenmael zooveel wanhoopvolle zuchten uit de borst. Zy beminde nog immer haren man als den vader van haer onschuldig kind; maer toch bekloeg zy het zich bitter dat zy eens den maegdelyken staet tegen het huwelyksbed had verruild.

Reeds sedert verscheidene maenden had Jozef en Maria de ruime, luchtige kamer, die zy sedert den huwelyksdag betrokken, verlaten voor een ellendig zolderkamerken, in eene enge ongezonde steeg van eene der armste wyken der stad. Ofschoon het zichtbaer was, dat de jonge vrouw haer uiterste best deed om er alles zoo zindelyk mogelyk te doen voorkomen, toch viel het niet moeijelyk te raden, dat de welstand van vroeger dagen verdwenen was, en de plaets had ingeruimd voor armoede en ellende. De wit en rood geruite behangsels, die vroeger het ledikant aen aller oogen onttrokken, waren verdwenen; er stonden geene welriekende bloemen meer op de vensterreigels, en de kanarievogel met zyn hupsch kooiken was insgelyks heen en verlustigde de kamer niet meer, zoo als eertyds, met zyne aerdige deuntjes; ook het schaft, waerop vroeger eenige boekdeelen prykten, stond thans ledig. Wie eens den voet op de vorige ruime luchtige kamer had gezet, en thans het ellendig zolderkamerken in de enge steeg der gemeene wyk binnentrad, zou voorvast niet hebben kunnen gelooven dat hetzelfde huisgezin, dat *dáer* eens gelukkig leefde, ook thans *hier* het ellendigste bestaen voortrekte.

Er had zich ook eene groote verandering in de leefwyze dier lieden voorgedaen.

Op eenen avond der maend october, zat eene nog jonge vrouw, met haer tweejarig knaepken aen de borst, voór eene lage houten tafel, waerop eene kleine blikken lamp brandde, die meer smoor uitwasemde dan zy licht in het ellendig vertrek verspreidde. Buiten heerschte er een yselyk weder; de regen viel kletterend tegen de ruiten

der eenige venster des vertreks, en de wind loeide zoo hevig, als of elken oogenblik het tichelen dak ging worden ter neder geworpen. Die vrouw, met haer kind op den schoot, was niemand anders dan de vroeger van gezondheid blozende Maria. Men zou waerlyk moeite hebben gehad in haer de eertyds aengebedene gade van Jozef Reyns te erkennen, zoo groot was de verandering die zy had ondergaen. De gezondheidsblos, die vroeger hare wangen versierde, had plaets gemaekt voor een paer holle beenderige kaken, waerop armoede, ellende en verdriet hun onmiskenbaer zegel hadden geprint; de milde zweem die eertyds, als een onfeilbaer teeken van zelftevredenheid, rond hare lippen speelde, was thans vervangen door eene droevige weemoedige plooi, en elken oogenblik steeg er uit hare borst een dier zuchten op, die als een mes het hert doorvlymen en voor den minsten menschenkenner een maer al te duidelyk, een al te sprekend bewys zyn, dat het wezen dat zulke zuchten slaekt, ongelukkig is en diep, oneindig diep moet lyden.

En dit was ook zoo. De gade van Jozef Reyns was ongelukkig; haer lyden was zoo diep dat zy het nimmer aen anderen had durven toevertrouwen, want de eenige schuld er van was de man dien zy op aerde niet alleen het meest had lief gehad, maer nog beminde als het licht harer oogen, als haer eigen leven. Wat verandering op zoo een korten tyd! Er waren slechts dry jaren verloopen sedert de dag haers huwelyks, en zy zag er byna tien verouderd uit!

Met moederlyke bezorgdheid sloot zy haren kleinen Lodewyk, het onschuldig wezen dat thans nog haer eenig geluk uitmaekte, aen de borst, beschouwde het met een oog waeruit alle de liefde straelde die een moederhert kan bevatten, kuste het arm wichtje, dat er mager en ziekelyk uit zag, op het bleeke voorhoofd, waerna zy diepzuchtend sprak:

- Arm kind! wat zal er van u geworden? Eens droomde ik voor u eene schoone toekomst..... en toen mocht ik dit; want toen was uw vader een gansch ander mensch dan thans. Toen was het niet in kroegen en slemppartyen, niet by woeste makkers dat hy zyn geluk zocht. Neen, arm kind! neen, Jozef uw vader, vond toen het geluk, dat hy sints moedwillig heeft verschopt, dat hy thans vruchteloos najaegt en niet vinden kan, dit geluk vond hy aen de zyde uwer moeder. Zoo gy wist hoe diepe wonde hy my door zyn liederlyk gedrag heeft toegebracht, hoe bitter hy my heeft doen lyden!... En toch vergeef ik hem zulks, kind! ja, ja, ik vergeef het hem; want het is de schuld uws vaders niet, ik weet het wel; hy is slechts zwak van inborst en heeft zich laten misleiden...

En zuchtend vaegde zy zich met den voorschoot de tranen weg die hare holle oogen ontsprongen waren en over hare kaken rolden, waerna zy haer knaepken met kussen overlaedde en het liefderyk aen het hert drukte.

Eenige stonden bracht zy sprakeloos en haer kind in slaep sussend voort. Toen zuchtte zy op nieuw:

- Reeds meer dan middernacht, en nog is hy niet te huis!... Jozef, Jozef, dit had ik nooit van u verwacht! Nooit heb ik kunnen denken dat gy my en uw kind zoo spoedig zoudt vergeten!... Vergeten, hemel! en dit nog wel voor wie?... Voor eenige woeste gezellen, die om hun liederlyk gedrag van elkeen worden misacht!... Waer mag hy toch blyven?... Wederom zal hy in de kroeg zitten!... Ik versta niet hoe een man zich zoo ver kan vergeten!... Gezondheid en geluk met de voeten trappen!... En dit alles voor een paer dobbelsteenen en een glas bier of jenever, die in 't eind niets aenbrengen dan ziekte en wroeging... Ha! de mannen! de mannen!... Zy jagen voldoening en vreugd na en begrypen niet eens dat echte vreugd, echt geluk slechts in huiselyk heil, in het byzyn van aengebeden wezens te vinden zyn...

Nadat zy weêr eenige oogenblikken in stille sprakeloosheid had doorgebracht, richtte zy zich op en met langzamen tred tot het wissen wiegsken, dat naest het ledikant stond, stappende, sprak zy:

- Kom, kind, ik zal u in uw wiegsken te rusten leggen; gy, ofschoon gy het toch nog niet begrypen zoudt, moet geen getuige zyn van de schande uws vaders.

Daerop kuste zy het knaepken op het voorhoofd en legde het in zyn wiegsken.

Een stond later zat zy terug naest de tafel, met het hoofd in de handen. Na aldus eenige oogenblikken te hebben zitten zuchten en weenen, richtte zy zich eensklaps op en zegde halfluid:

- Groote God! daeraen had ik niet gedacht!... Het is zaturdag avond!.... De dag dat de baes het werkvolk betaelt!.... Hy zal beschonken te huis komen en het weekgeld in de kroeg hebben verteerd.... En de kamerhuer, de winkelier, de bakker?.... Jozef, Jozef, welke verandering!....

Op dit oogenblik weêrgalmde op de straet de stap eens naderenden persoons. - Ha! God zy gedankt! - riep de arme vrouw eenigzins te vreden uit, - daer zal hy zyn!

En zy vatte zonder verwyl de blikken lamp van de tafel en snelde tot aen de deur des vertreks, met het inzicht haren echtgenoot op den trap voor te lichten. Doch hare hoop werd te leur gesteld: de stap verstierf allengs; het was Jozef niet.

Met weemoed op het gelaet en wanhoop in het hert, stapte zy terug tot by de tafel waer zy weenend op haren stoel zakte.

Nog dikwyls hoorde zy op de straet den eenzamen stap

eens laten uitblyvers weêrgalmen; vyftien, twintigmael stond zy op en snelde met de lamp in de hand tot de deur; doch telkens was hare hoop zoo ydel als de eerste mael, telkens zag zy zich genoodzaekt even moedeloos en wanhopig hare plaets naest de tafel te hervatten.

Tweemael bonsde de klepel op de klok der bygelegene kerk, en het scheen de arme vrouw dat die doffe slagen niet op het metael dat in den toren hing, maer op haer eigen hert nedervielen. Jozef, haer man, was nog niet te huis. Toen richtte zy zich nog eens op, vatte snikkend de blikken lamp van de tafel en plaetste haer op de schouwplaet. De arme vrouw sloeg zich de handen voor het aengezicht en weende bitter. Na een oogenblik vertoevens, stapte zy tot by de wieg haers kinds, boog zich voorover en kuste het wichtje nog eens op zyn voorhoofd.

- Arm kind! zuchtte zy snikkend, - uw vader verlaet u! uwe moeder zal bidden, opdat uw engelbewaerder over u waken moge! slaep zacht, myn lieve engel! slaep zacht!

Dan keerde zy zich op nieuw tot de schouw en doofde met het deksel der lamp het licht uit. Een stond later lag zy te bed, den hemel voor haer echtgenoot en kind biddend, voor haer echtgenoot opdat hy mocht tot inkeer komen, voor haer kind op dat God voor zyne toekomst zou zorgen.

JOHAN VAN ROTTERDAM.

(*Wordt voortgezet.*)

Wouter Coolman, bouwmeester van St-Rombouts toren te Mechelen.

De toren der St-Romboutskerk, te Mechelen, wordt onder de schoonste gebouwen gerekend welke de ogivale bouwtrant in ons vaderland zag tot stand komen. De ware kunstkenner bewondert zyne fraeije proportiën, zyne reusachtige vormen, maer is bovenal getroffen by de gedachte dat de bouwmeester die ontzagwekkende massa van ruim 97 meters hoogte op de enkele zymuren des gebouws heeft weten te doen dragen!

Vier eeuwen waren verloopen sedert men de grondsteenen van St-Rombouts toren had gelegd, en de naem des scheppers van dit prachtig gevaerte was met dien van zoo vele andere geniale mannen in de vergetelheid weggezonken, wanneer eenige oudheidkenners, door de lezing eener bladzyde van Solerius getroffen, het op zich namen den naem des uitmuntenden bouwmeesters in zynen vorigen glans te herstellen.

Solerius had in zyne *Acta Sti-Rumoldi* (bl. 53 n° 221) aengeteekend: ‘Turris vero elegantissima concameratio nullo istius vestigio in ecclesia apparente, completa seu clausa indicatur alio versiculo: *gesloten was ick tot elcx aension*, *doen men schreef* M D.XIII. (Idem est sensus, qui jam proxime redditus est). Quod utrum de solo fornice, an etiain de magnifica turri in hodiernam elevationem educta intelligendum sit, non definio. Observare me jussit Cuyperus leunculum stylobatae lapideae, turri forinsecus vicinae, insidentem, cujus basi inscripta est chronologica nota, uno latere exprimente hoc verbum: ANNO, altero M, tertio vero CCCC.LXIII, forte quod tunc ingens ista moles ad eam altitudinem evecta fuerit, vel ut ipse opinabatur, postrema manus ei imposita, cui interior fornix, annis post quinquaginta, accesserit, de quo alii disceptent.....’

Deze woorden, zegt de heer GYSELEERS-THYS[1], wien wy deze en een deel der volgende byzonderheden ontleenen, ontstaken de nieuwsgierigheid eeniger vaderlandslievende oudheidkundigen, en men besloot al het mogelyke te doen, om den naem des te lang miskenden bouwmeesters weder op te beuren.

Solerius had eeniger wyze de plaets aengeduid waer men de opzoekingen moest beginnen. Aen den voet van den toren vond men wezentlyk een gedenksteen, waerop men met vele moeite het volgende kon lezen:

✠ hier leet Wouter Côolman
die sterf in iaer mcccc
en*de* lxviij xxvii dach Ianuario
✠ en*de* Magriete Lauwers sy*n* wyf
was die sterf in iaer mcccc
en*de* lviij opde*n* xiiiste*n* dach in
Augusto spreect pater noster.

Dit eenvoudig opschrift,[2] dat men zoo menigmael zonder aendacht was voorbygetreden, bevatte dus den naem des grooten bouwmeesters! En inderdaed, wanneer men de rekenboeken der stad opensloeg, vond men dat Wouter Coolman reeds in 1447 de plaets van *meester meesteren metsere*, dat is van opperbouwmeester, te Mechelen bekleedde. ‘Terwyl wy de archieven der stad doorzochten, zegt de heer Gyseleers-Thys, ontdekten wy de volgende aenhalingen in de stadsrekeningen, die met Allerheiligendag 1446 aenvang namen en op Allerheiligendag 1447 gesloten werden:

(1) Wy danken van herte den heer P.J. van Dooren, Archivarius van Mechelen, die ons de verhandeling des heeren Gyseleers-Thys ter hand wilde stellen. Dit schrift is thans buitengewoon zeldzaem.

(2) Wy hebben dit opschrift op de plaets zelve afgeschreven. Onze lezing verschilt van die des heeren Gyseleers-Thys.

'*Vutghegeven van der stad cledinghe a*^{o} *XLVI-XLVII. te weten voor de* meest. meest. metssere WOUTER COOLMAN.'

In de rekening van 1459 vindt men het volgende:

'*Ite betaelt* meest. WOUT. COOLMĀ *in Hoofscheede ome dat hy d stad raet geeft in hair wc comt op va dese jaere V. s. out. Val. XIII. s. IX d.g. Mech.*'

Deze aenhalingen, by de getuigenis van Solerius gevoegd, doen ons den naem des grooten bouwmeesters

hier leet wouter coolman
die sterf in jaer mcccc
en lxxvij xxiiij dag januarij
en magerite lauwers hyn
wyf was die sterf in jaer mccc
en hy op de xxste dach in
augusto spreect paternoster

volledig kennen. Wouter Coolman, de zoo lang verwaerloosde kunstenaer, had dit wonder geschapen.

De eerste steen des torens werd op 21 mei 1452 door Jan van Muysen, Communiemeester van Mechelen, gelegd; het gewelf werd eerst een-en-zestig jaren later gesloten, als blykt uit het volgende opschrift:

GESLOTEN WAS IK TOT ELCX AENSIEN DOEN MEN SCREEF M.D.XIII.

Ofschoon met zooveel iever begonnen, mocht het werk door Coolman aengelegd niet voltrokken worden. De naeld die den toren moest kroonen, is slechts in ontwerp gebleven; eventwel, zoo als hy thans bestaet, neemt St-Rombouts toren rang tusschen de uitmuntendste gebouwen van het Vaderland.

P. SCHATS.

Veranderingen van den fosfoor. - Onvergiftige stekjes.

De fosfoor, een der verwonderlykste enkelvoudige stoffen, kan onder dry verschillende gedaenten bekomen worden: de geele, de zwarte en de roode fosfoor. Onder de geele gedaente wordt hy gewoonlyk gebruikt tot het bereiden der *pâte* van de gewoone fosfoorstekkopjes, welke is samengesteld uit salpeter, fosfoor, lym en minium; den salpeter vervangt men met chlorzure potasch (chlorate de potasse), voor de ontploffende fosfoorkens.

Het groot gemak om zich vuer te verschaffen heeft de fosfoorstekjes in alle huishoudens gebracht, in weêrwil der gevaren van brand, welke men nochtans met eenige voorzorgen kan vermyden. Het is gewoonlyk aen de nabyheid van eene te groote warmte of aen de onvoorzichtige nieuwsgierigheid der kinderen dat men het meestendeel der ongelukken heeft toe te schryven gehad. Een nog grooter gevaer, het gevaer van vergiftigd te worden, heeft sedert lang naer de mogelykheid doen verlangen, om dien schroomelyken hulpmiddel der moordenaren, dien trouwloozen vuerverwekker, in handen van zorgelooze lieden, door een ander vuerverschaffend lichaem te vervangen. Niemand dacht dat de fosfoor zelf eens zou kunnen geschikt worden om dien grooten dienst te bewyzen.

De fosfoor, dien men by het maken der stekjes gebruikt, is eene lichtgeele stof; zyn opzicht heeft iets der gedaente van den lichten kandysuiker; zyne stevigheid kan aen die van een mengsel van gelyke deelen was en harst vergeleken worden. Gewoonlyk trekt men hem uit de beenderen der dieren; deze bevatten hem in groote menigte, in samenzetting met kalk en zuerstof, fosforzure *calcium oxcied* genaemd. Onder de werking van eene groote hitte en by ontleedmiddel van kool en zand, maekt men den fosfoor los en ontvangt men hem, door overhaling, in koud water. Hy bestaet in den koophandel onder de gedaente van rolvormige stokken, hebbende de dikte van eenen kleinen vinger. Gesmolten en in yskoud water gegoten, wordt hy zwart als eene kool, maer hy bekomt zyne geele gedaente terug door eene nieuwe smelting. De zwarte fosfoor is minder brandpakkend dan de geele. De geele fosfoor, in een glazen toestel gesloten en gedurende eene uer op de hitte van 250 graden gehouden, wordt rood; hy krimpt ineen op de helft; zyne eigenaerdige zwaerte wordt dan dubbel van de vorige; onder deze gedaente pakt hy nooit

van zelf vuer, en is geen vergif meer. Alle vergif kan men in twee klassen rangschikken: 1° de stoffen die eene bytende of ontbindende werking op de ingewanden en het bloed veroorzaken; 2° de stoffen die geene stellige ontbinding of gewaerwordelyke chemiesche kracht op de dierenstelsels hebben, en wier eigentlyke vernielingsmacht byna gansch onbekend is. De fosfoor behoort tot de eerste klas; hy maekt zich krachtdadig van de zuerstof meester, waer hy ze op de gewoone warmte in een groot getal van metalische en organische samenvoegingen tegenkomt. Maer eens roodkleurig geworden en vaster ineen gezet door de warmte, gelyk wy reeds gezegd hebben, verliest hy ten eerste de hoedanigheid van vanzelf in de lucht te ontvlammen, ten tweede die van als vergif op de dieren te werken. Zyne ondeelen, in dien staet nauwer gesloten, leveren geene gemakkelyke indringing aen de ondeelen der zuerstof meer op. Hy bewaert nogthans de eigenschap voor het maken der stekskens van door vryving vuer te geven. Deze hoedanigheden waren reeds zekeren tyd bekend; maer het is nu maer onlangs dat men het middel om hem gemakkelyk en goedkoop te veranderen en van allen geelen fosfoor te zuiveren, heeft gevonden. Zoo het schynt, zou het fransch gouvernement een besluit hebben genomen van voortaen geene fosfoorkens meer te laten maken of verkoopen dan die met den rooden fosfoor zyn verveerdigd.

C. OMMEGANCK.

Een nieuwjaerslied.
aen mejuffer J.C.

Reeds twintig jaer zyn als een zucht,
Met onverbiddelyke vlucht,
U over 't hoofd getogen.
Zoo snel, o meisje, vloog de tyd,
Zoo heeft uw hert zich steeds verblyd,
Dat 't u nog schynt een logen!

Van 't uer waerop de zon u wekt,
Tot over u de slaep zich strekt,
Houdt vreugd u steeds omgeven,
En als de bron van kristalyn,
Zoo helder, zachtjes, glad en fyn,
Vliet 't schoonste van uw leven.

Bemind van elk als trouwvriendin,
Ziet gy den glans der oudrenmin
Uw levenspad bestralen,
Wat schoone droom schonk u de nacht,
Die niet tot wezen werd gebracht,
Eer de avond weêr ging dalen.

Geniet, o meisje, vry de vreugd.
Geniet, geniet, in 't uer der jeugd,
Wil alle zorg verjagen;
O later, zelfs in tegenspoed,
Schept 't hert nog kracht, vindt 't hert nog moed
In 't heil van vroeger dagen.

J. LIEVENS.

Kunst- en letternieuws.

Een onzer verdienstelyke schilders, de heer J. Geeraerts, heeft een tafereel voltooid voorstellende de vroegere raedzael op het stadhuis van Antwerpen. Dit tafereel doet zich voornamentlyk door eene ryke ordonnantie en frissche kleur opmerken; ook by het zicht van het fraeije werk des heeren Geeraerts, moeten wy betreuren dat deze zael thans haer sieraed verloren heeft.

- De keizer der Franschen heeft op de tentoonstelling van Parys de schildery van den heer Dillens, *het Overzetsrecht*, die op de laetste brusselsche tentoonstelling prykte, aengekocht.

- Op dezelfde tentoonstelling heeft den heer Bossuet twee landschappen verkocht, het eene aen den keizer der Franschen, het andere aen koning Jeroom.

- Men verzekert ons dat de heer Gevaert, de gunstig gekende gentsche toonzetter, gelast is eene cantate te verveerdigen, voor het feest dat te Brussel zal gevierd worden ter gelegenheid der vyf-en-twintigste verjaring van 's konings troonbeklimming, en dit op woorden van den dichter Prudens Van Duyse. Deze hoogst vereerende taek was vooreerst onzen beroemden romanschryver Hendrik Conscience opgedragen; doch om byzondere redenen heeft deze vermeend zich hiervan te moeten verontschuldigen.

- Het standbeeld van Laurens Janszoon Coster is dezer dagen uit 's Gravenhage te Haarlem aengebracht en met goed gevolg, op de Groote Merkt, op het daertoe bestemde voetstuk geplaetst.

- Men leest in de *Gazette van Gent:* Onze stadsinboorling, M. Aug. Clavareau, wyd en zyd bekend door zyne vertalingen meestal uit de hollandsche dichters, heeft te Luik, by J. de Soer, uitgegeven: *L'Aveugle, poème traduit du flamand de Jean van Beers.* Het nieuwe eerbewys, welk aen het werk van den vlaemschen dichter wordt toegebracht, verstrekt ook M. Clavareau ter eere.

- In den kunststryd te Nevele, een dorp in Vlaenderen, is de prys voor de *Volksliedjes* toegekend aen den heer Frans de Potter, van Gent; vereerende meldingen aen de heeren Aug. Loyens, van Turnhout, en Frans de Cort, van Antwerpen. De prys voor de *Lofrede* is weggedragen door den heer C. Hansen, van Antwerpen. De schryver wien eene eervolle melding is toegewezen, heeft zich niet doen kennen.

- De duitsche geleerde Hofmann von Fallersleben heeft dezer dagen Brussel bezocht, om er opzoekingen te doen naer oude vlaemsche liederen, ten einde zyn voor ons vaderland zoo belangryk werk *Horae Belgica* voort te zetten. Van daer begeeft zich de geleerde duitsche schryver naer Holland, waer hy voornemens is, tot het zelfde doel, eenige der byzonderste steden te bezoeken. Wy wenschen hem een goed onthael en eenen ryken oogst.

JOHAN VAN ROTTERDAM.

Merkweerdigheden van Italje.

Loretten.[1]

Wanneer men de schoone

DE BASILIEK VAN O.L. VROUWE TE LORETTEN.

baen van Recanati naer Loretten volgt, ontwaert men op weinigen afstand dier eerste stad, de wereldberoemde beêvaertplaets van op de kruin eens steilen bergs in den hoogen ryzen. Daer wy, tydens onzen tocht in Italje, insgelyks onze hulde aen de Moeder der kristenen zouden bieden, legden wy dien weg af op eenen lieven helderen zomerdag. Toen het bedeklokje over de vlakte het *Angelus* deed galmen, mochten wy eerst het voorwerp onzer vurige betrachting aen den gezichteinder zien dagen, en een weinig later betraden wy dien grond, waerop, sints eene lange reeks van eeuwen, zoo vele geslachten uit alle werelddeelen in den geest eener broederlyke godsvrucht zich hebben ontmoet.

Loretten, eene kleine stad, die slechts 8,000 inwooners telt, ligt, zoo als wy zegden, op eene hoogte en op dry kwaert uers afstand van de Adriatische zee. Geheel haer welvaren heeft zy te danken

(1) Dit stuk maekt deel van een werk dat weldra zal verschynen.

aen het overgroot getal bedevaerders, die daer van uit alle landen komen aengesneld om het heilig Huisje te vereeren, waerin het geheim onzer Verlossing voltrokken werd.

Ten jare 1585 maekte Paus Sixtus V van Loretten, dat slechts een dorp was, eene stad, die hy met bolwerken deed omringen, om haer des te beter, van de intochten der turksche zeeroovers te kunnen beveiligen, die zich daer, onder Mahomet II en Selim, zynen neef, op den oever der zee hadden neêrgezet. Om de geheugenis dier weldaed te vereeuwigen, deden de inwooners dier nieuwe stad den hiernaeststaenden eerpenning slaen.

Het uitzicht van af de wallen over de uitgestrektheid der baren en de rykbewassen valleijen is voortreffelyk. By helder weder kan men de bergen van Kroatiën duidelyk ontdekken, ofschoon zy honderd vyftig mylen aen geener zyde der zee gelegen zyn.

Het prachtig apostoliek paleis werd, ten jare 1510, onder Julius II begonnen volgens het plan van Bramante Lazzari van Urbino, en mocht slechts onder Benedictus XIV, in 1750, voltrokken worden. Dit praelgebouw rust op verschillige kolommen-ryen, die hetzelve met even zoo vele gaenderyen omringen. Het bovenste verdiep wordt bewoont door de paters Penitenciers, het beneden deel des paleis verstrekt ten verblyfplaets aen de kanoniken, aen den stadsvoogd en aen den bisschop, thans zyne Hoogweerdigheid Alexander de Conti Bernetti van Fermo.

In al de zalen mag men schilderstukken van de uitmuntendste meesters bewonderen. De tapytbehangsels, die men in de groote zael aentreft, zyn geweven naer de teekening van den beroemden Raphaël, en stellen, zeer kundig uitgewrocht, eenige tafereelen voor, uit het heilig Schrift getrokken.

De toren, die naest dit paleis opryst, onderscheidt zich door zynen fraeijen en zwierigen vorm. Eene der klokken, die slechts by groote plegtigheden wordt geluid, werd,

ten jare 1514, door Bernardino van Rimini gegoten, en weegt 22,000 ponden.

Nevens het apostoliek paleis bevindt zich eene beroemde apotheek, waerin men 380 kostbare vazen bewondert, waerop eenige tafereelen uit het heilig Schrift en de romeinsche geschiedenis werden afgeheeld door Raphaël Caira, vermaerd kunstenaer der zestiende eeuw. Bertoli[1] beweert, dat een der hertogen van Toscanen geerne dezelve zou hebben verwisseld tegen even zoo vele zilveren vazen. Het verstrekt Loretten ter eere, dat zy dit ryk aenbod van de hand gewezen en het geschenk van Guidobaldo, hertog van Urbino, binnen hare muren bewaerd heeft.

De groote en prachtige Basiliek van Loretten werd onder Paus Pius V door den beroemden Johan Boccalino da Carpi begonnen, onder Gregorius XIII voortgezet, en slechts toen Sixtus V de pauselyke weerdigheid bekleedde, door Lactantius Ventura voltrokken.

Op de trappen, die tot deze kerk leiden, staet het bronzen standbeeld van Sixtus V in pauselyk gewaed voorgesteld, de rechterhand ter zegening uitstekende. Dit kunstgewrocht is het werk van Antonius Calcagni van Recanati, leerling van den befaemden Lombardo. Voor op den grondzuil, waerop het beeld geplaetst is, rust een bronzen leeuw, die de wapens des Pauzen vasthoudt. De vier metalen beelden, die in de nissen des grondzuils prykten, verbeelden de Regtveerdigheid, de Liefdadigheid, de Godsvrucht en de Vrede.

De gevel dezer kerk, gansch uit marmer samengesteld, is met allerhande kostbaer beeldhouwwerk opgeluisterd. De dry bronzen deuren, met basrelieven versierd, die eenige tafereelen uit het heilig Schrift voorstellen, zyn der aendacht hoogst weerdig en blyven, met die van Pisa en Florentië, de dry aenzienlykste van Italje. Boven deze prykt het beeld der heilige Maegd, waeronder men in gouden letters deze treffende woorden leest:

DEIPARAE DOMUS, IN QUA VERBUM CARO FACTUM EST.

'Dit is het huis der Moeder Gods, waerin het Woord is vleesch geworden.'

Te midden der basiliek verheft zich eene statige domkoepel door twaelf zware pilasters ondersteund, waeronder het heilig Huisje van Nazareth zich bevindt. Eer wy verder over hetzelve gewagen, vermeenen wy onzen lezeren niet onaengenaem te zyn, met hier eene beknopte geschiedenis van de wonderbare overvoering der *Casa Santa*[2] neêr te schryven.

Nazareth, op de helling van eenen heuvel in de nabyheid van den berg Thabor en de beek Cison gelegen, was voortyds eene der voornaemste steden van Galileën, voór dat de Romeinen Judeën, ten jare 71 na Christus geboorte, onder Titus Vespasianus veroverd hadden. De stad viel ten prooi aen de ruwe legerbenden, die haer ten gronde verwoestten. Echter bleef het Huisje, waerin de Moeder Gods den Zaligmaker had ontvangen, op eene wonderbare wyze van de woede der soldaten bevryd.

Ten jare 325 toog Constantinus' moeder, de keizerin Helena, ter beêvaert naer Jerusalem heen, bezocht Bethlehem, den berg Calvariën en het graf des Verlossers, waer zy de afgodenbeelden, door de heidenen er op geplaetst, deed wegruimen en verbryzelen. Eindelyk kwam zy ook te Nazareth. Daer vondt zy, te midden van het verwoeste stedeken, de wooning der Moeder Maegd nog ongeschonden bewaerd[2]. Terstond gaf zy last om het Huisje in eene prachtige Kerk op te sluiten.

(1) *Storia di Loreto,* cap. XX.
(2) Heilig Huisje.
(2) NICEPHORUS, lib. VIII. cap. XXX.

De tempel, uit dien hoofde opgebouwd, erlangde op den marmeren gevel het volgende opschrift:

HAEC EST ARA IN QUA PRIMO JACTUM EST HUMANAE SALUTIS FUNDAMENTUM.

‘Dit is het altaer, waerop het eerst de grondsteen van der menschen verlossing is gelegd.’

Nauwelyks was dit gebouw voltrokken, of eene menigte volks van allen rang, van allen staet, uit alle werelddeelen, snelde met den grootsten geestdrift derwaerts, om het Huisje van de Koningin der Engelen te zien, en met zyne hulde te vereeren..

Op den dag zelven van Maria Boodschap, (25 meer 1252) zag men den heiligen Ludovicus, Koning van Frankryk, na uit de boeijen der Sarrazynen verlost te zyn, te voet den berg Thabor opstygen, om als een boetende, in rouwkleedy gehuld, Nazareth binnen te treden, in Maria's wooning zyn gebed te storten, het heilig Misoffer by te woonen, en er zich met het Brood der Engelen te versterken, welk hem er werd toegereikt door Odon, Legaet van den H. Stoel. Dit gebeurde werd niet slechts door de geschiedenis aengeboekt; het werd ook op de wanden zelve van het heilig Huis door 't penseel vereeuwigd.

Nadat de kruisvaerders te vergeefs hadden gepoogd om zich het beheer over het heilig Land te bewaren, viel, ten jare 1291, geheel Galileën in handen des konings van Egypten; 25,000 christenen sneuvelden door het zwaerd, 200,000 werden in slavendwang gebracht, en van dit oogenblik af sloten de ongeloovigen allen toegang tot het heilig Land. - De tempel door keizerin Helena te Nazareth opgericht, zonk in puin; doch, de *Casa Santa*, die er te midden in oprees, verdween eensklaps, op 9 mei 1291, onder de regering van Paus Nicolaus IV, terwyl hare grondvesten ter plaetse bleven berusten. Korts daerna werd zy in Dalmatië op eene

wonderbare wyze overgevoerd en ongeschonden teruggevonden op een heuvel, tusschen Tersato en Fiume, oudtyds *Rauniza* geheeten, waer nooit huis of hut gestaen had.

By het vernemen van het geplogen wonder stroomden de inwooners van Dalmatië in menigte er heen, traden binnen het heilig Huisje, vonden er het altaer, een grieksch houten kruis, de wanden met schilderingen versierd, eene venster, eene kleine in den muer uitgehouwen kas, een nazareësche haerd zonder schoorsteen en het beeld der heilige Maegd met het Kind Jesus in den arm.

Alexander van Modrusia, bisschop van Tersato, een man van uitstekende godsvrucht, lag sedert lang gevaerlyk ziek. Hy vernam met het grootste belang die wonderbare overvoering, en trachtte, hoe krank dan ook, zich derwaerts te begeven, om het heiligdom met eigene oogen te aenschouwen. Den volgende nacht verscheen dien kerkvoogd de H. Maegd, die hem zegde: 'Wees verzekerd, dat het Huisje, hier onlangs overgebracht, het zelfde is, waerin ik geboren en opgevoed ben geweest. Dáer heb ik de Boodschap des Engels ontvangen. Dáer is het Goddelyk Woord vleesch geworden!' - Op dien zelfden nacht werd hy van zyne ziekte teenemale genezen.[(1)(1)]

De inwooners van Tersato wendden zich ondertusschen tot Nicolaus Frangipani, landvoogd hunner provincie, om vier hunner medeburgers naer Nazareth af te vaerdigen, welke nauwkeurige berichten over de echtheid des wonders hun zouden mededeelen. Hun verzoek werd ingewilligd. De vier uitgekozenen, die naer Nazareth vertrokken, waren: de bisschop Alexander, Sigismundus Orsich, Joannes Gregoruchi en een der aenzienlykste burgeren der stad. Voor aleer zy vertrokken, namen zy zorgvuldig de maet van het Huisje, om te zien, of zyn omvang met dien der grondvesten te Nazareth juist zou overeenstemmen; ook letteden zy op de steensoort, om te bestatigen, of deze wel overeenkomstig zoude geweest zyn met die der geblevene grondvestingen. Na hunne terugkomst, bewezen zy aen hunne stadgenooten de echtheid der overvoering van het heilig Huisje[(2)].

De inwooners van Tersato over deze gelukkige tyding ten hoogste verblyd, begaven zich processiegewyze naer de *Casa Santa*, om den hemel over zoo groote weldaed te danken. De bisschop Alexander nam deze gelegenheid te baet, om de inwooners in eene hartroerende aenspraek een nauwkeurig verslag te geven van al wat hy gehoord en gezien had te Nazareth.

Van dien tyd groeide dagelyks het getal bedevaerders aen. De landvoogd Frangipani begiftigde de *Casa Santa* met kostbare geschenken, en was van voornemen daer ook eene ryke kerk over heen te bouwen. Doch zyn vurig verlangen mocht niet verwezenlykt worden. Dry jaren en zeven maenden had het heilig Huisje te Tersato gestaen, toen het, den 10 december 1294, onder het pausschap van Celestinus V, door eene nieuwe wonderlyke kracht, van daer werd weggenomen. Ten 10 uren 's nachts verscheen het Huisje in de lucht by Recanati, en daelde neder, omtrent duizend schreden van de zee, in een lauwerbosch, welke aen zekere ryke en godvruchtige weduwe, *Laureta* genaemd, toebehoorde. Daervan, zegt de geleerde Tursilinus, heeft het zynen naem van *Lauretaensch* of *Lorettaensch Huisje* gekregen.

Eenige herders, die in 't ronde hun vee bewaekten, waren de eersten, die dit wonderverschynsel in de lucht bemerkten. Een buitengewoon licht, dat om het heiligdom straelde, trof hunne oogen, en lokte hen aen, om de oorzaek van dien glans op te sporen. Zy naderen en ontdekken de *Casa Santa* op eene plaets, waer nooit eene enkele wooning gezien was geweest. Zy staen bedwelmd, aerzelen, en

(1) TURSELLINUS. *Hist. Laur.* cap. II.
(1) TURSELL. *Hist. Laur.* lib. I. cap. IV.
(2) *Relaz. stor. della Casa santa*, cap. III.

treden binnen. De heiligheid der plaets houdt hen daer tot het aenbreken van den morgen, in 't gebed vereenigd om God te danken over eene weldaed, waervan zy maer later de echte weerde begrypen moesten.

De heilige Nicolaus van Tolentinen, een Augustyner monik, toen te Recanati gevestigd, en een kluizenaer Paulus della Selva, van Montorso, hadden beiden ook het wonder in de wolken bemerkt[1].

By het morgendkrieken verspreidt zich het gerucht des gebeurdes. Ontzaggelyk was de toeloop der vereerders van Maria. Doch weldra verminderde hy, daer roovers en zeeschuimers kwamen afgezakt op de *Casa Santa*, om, langs de enge voetpaden, die er heen leidden, de beêvaerttochten te overvallen, uit te plunderen en te moorden. Maer zie!... Slechts stond het heilig Huisje acht maenden in 't Lauwerbosch, of het verdween op eens, en bevondt zich op een kwaert uers van daer ter kruin eens heuvels, waer een goed gebaende weg naer heen leidde. - Twee broeders, de graven Stephanus en Simeon Reinaldi de Antiquis, van Recanati, hadden dezen heuvel in eigendom. Opgetogen van vreugd, aerzelden zy geen oogenblik, om de *Casa Santa* allen mogelyken luister by te zetten, en ryk te versieren. Ook op weinigen tyd waren het altaer en de muren van het heilig Huisje met kostbare giften beladen. Zulks ontstak eene lage hebzucht in het hert der twee broeders, die niets beoogden, dan zich met de geofferde schatten te verryken. Hunne onderlinge afgunst bracht het zoo verre, dat zy den grond zelve waerop de *Casa Santa* rustte, met broederbloed zouden bezoedeld hebben. Toen

(1) MURRI, *rel. stor. della Casa Santa*, cap. II.

werd, op eens, voor de vierde en laetste mael het heilig Huisje overgevoerd op eenen anderen heuveltop, ter zelfder plaetse, waer wy het mochten aenschouwen.

Hoe groot de luister ook weze der wonderdaden, waervan de *Casa Santa* ons de herinnering oplevert, deze verdwynt voor het heilig en glansryk geheim van eenen God in die geringe en armmoedige verblyfplaets mensch geworden. - Nogthans, hoe zeer de verbeelding zich tegen het aennemen van dit wonder verzette; hoe zeer de waenwysheid by alle mogelyke proeven het zoekt te bestryden, blyft de overvoering van het heilig Huisje immer bewezen, door wat, niet slechts de geleerde en godvruchtige Paus Benedictus XIV, maer ook ettelyke andere kerkvoogden en geschiedschryvers hebben aengeboekt, om dezelve buiten allen twyfel op de echtste proeven te gronden.

Het heilig Huisje, dat thans in 't midden der basiliek van Loreto praelt, is van buiten overdekt met een glinsterend wit carrara marmeren huldsel, dat op een voet afstand van de muren der *Casa Santa* geplaets is. Bramante van Urbino heeft, onder Leo X, er het plan van ontworpen; onder Clemens VII werd het voortgezet en onder Paulus III voltooid.

Tusschen de zuilen zyn nissen uitgehouwen, waerin zich de beeldtenissen bevinden der profeten, die de komst van den Messias hebben aengekondigd. David, die het hoofd van den reus Goliath afhouwt, is meesterlyk bewerkt door Hieronimus Lombardo, en boeit met recht de aendacht van allen toeschouwer.

Tusschen de nissen bewondert men de bas-relieven, die de belangrykste omstandigheden van het leven der heilige Maegd en de wonderbare overvoeringen van de *Casa Santa* voorstellen. Deze kostbare versiering, waerin men den geest der befaemdste meesters van Itaelje ziet uitschynen, heeft slechts 250,000 franken gekost, daer de beroemdste beeldhouwers er aen gewerkt hebben, niet uit een baetzuchtig doel, maer alleen ter eere der H. Maegd.

Oorspronkelyk was er slechts eene deur aen de *Casa Santa*; doch uit hoofde van den grooten toeloop der geloovigen, werden er reeds, onder Leo X, nog dry andere geopend, die allen met prachtig beeldhouwwerk versierd zyn. Eene dezer deuren werd later gesloten.

De marmeren vloer, die rond de *Casa Santa* heen loopt, is geheel ingegroefd door het rondkruipen der knielende beêvaerders. Valery, hiervan gewagende, merkt op, dat zulke wyze van bidden ten onrecht door sommigen gelaekt wordt. ‘Het gebed toch, zegt gemelde schryver, hoe het zich ook uite, roert en boeit, ja boezemt my den diepsten eerbied in’ -[(1)].

Treden wy nu met godvruchtigen ernst de gewyde woonstede der H. Maegd binnen.

In den muer ziet men eene kleine vierkante venster, een weinig van den grond verheven, met bronzen loofwerk betralied, boven welke het oude kruis ryst, dat van de vroegste tyden af in het H. Huisje schynt gehangen te hebben. Het is met doek overtrokken, waerop een Christusbeeld staet afgeschilderd.

Het tegenwoordig altaer bedekt het aloude steenen altaer waerop, volgens overlevering, de heilige apostel Petrus het sacrificie der Mis zou opgedragen hebben. Cosmas II, groot-hertog van Toskanen, heeft hetzelven van buiten met kostelyke agaet-, lazuer- en jaspissteenen doen versieren. Op den trap des altaers leest men in gouden letteren:

HIC VERBUM CARO FACTUM EST. HIER IS HET WOORD VLEESCH GEWORDEN.

(1) *Voyages en Italie.*

Achter dit altaer bevindt zich de schoorsteen, waervan wy vroeger spraken, en waerboven het beeld der H. Maegd prykt. In de jaerboeken van de stad Fiume wordt vermeld, dat de Apostelen in dit H. Huisje de beeltenissen des Zaligmakers en der H. Maegd zonden hebben geplaetst, welke men beide er nog heden aentreft. Dit laetste beeld werd, by den inval der Franschen in Italje, den 16 february 1797, uit de *Casa Santa* geroofd en naer Frankryk overgevoerd. Den 11 february 1801 werd het aen zyne Heiligheid Pius VII terug gegeven, die hetzelve eenigen tyd in de kapel van het Quirinael te Rome met eerbied deed bewaren. Den 8 december 1802 werd het in zege naer Loretten overgevoerd.

Onnoemelyke kostbare giften, die getuigen van de groote godsvrucht, welke het katholiek Italje der Moeder van Jesus toedraegt, versieren dit schoone beeld.

Naest den schoorsteen, bevinden zich in eene kas twee schoteltjes die, volgens overlevering, tot den huisraed der H. Familie zouden behoord hebben. Deze werden, by den tempelroof van 1797 eenigzins geschonden, toen de Franschen er de uit goud gedrevene randen hadden afgerukt, waermede men ze in latere tyden omzet had. Dit gouden beslag werd haer door Pius VII terug geschonken.

Naest deze kas bemerkt men het zilveren borstbeeld des H. Joseph's. Hetzelve weegt 67 romeinsche ponden, en is een ryk geschenk der edele familiën Ranuzzi en Herculani van Bologne.

De schatkamer van het H. Huisje besluit de kostbaerheden, welke de *Casa Santa*, sedert den geplogen roof der Franschen, thans bezit. Onder de onwaerdeerbare juweelen, die er zich in zoo groote menigte in bevinden, treft men met aendoening een zilververgulden kelk aen, waermede Pius VII, na zyn terugkeeren uit het ballingschap, op 15 en 16 mei 1814, in de *Casa Santa* het heilig Misoffer heeft opgedragen.

Zyne Eminentie, de Kardinael Sterckx, aertsbisschop

van Mechelen, Primaet van België, by zyne terugkomst uit Rome in de maend Augustus 1846, legde op het altaer van het H. Huisje eenen kostbaren diamanten ring neder, ten blyke zyner innige godsvrucht voor de H. Maegd Maria.

De beroemde Torquato Tasso, eenmael ter beêvaert naer Loretten gaende, en te arm zynde om er goud of zilver ten geschenke te brengen, wydde aen de H. Maegd een der schoonste gezangen toe, welk ooit zyn dichterlyke geest hebbe voortgebracgt.

Toen wy de *Casa Santa* verlieten, zagen wy eene bedevaert van uit de omstreken van Napels naderen. Een teder gevoel van godsvrucht blonk uit op het gelaet van alle die goede lieden, die met blyde geestdrift en zoete stemmen den lof zongen der H. Maegd. Terwyl zy gaende hunne gebeden uitten, reikten zy hunnen beêvaertstaf in de hoogte, dien elk met eenen fraeijen bloemtuil had bekroond, als hadden zy dit frische geschenk der Lente met eigene handen aen de goddelyke Moeder willen offeren. Toen zy het H. Huisje bemerkten, wierpen zy zich allen op de knieën, en bleven langen tyd in die biddende houding, welke eenen diepen indruk op de toeschouwers maekte.

CH. J. VANDEN NEST, *priester.*

Jakob van de Vivere, geboren te Gent, ten jare 1572.

Nadat de oorlog tegen Spanje geëindigd was, en België voor het geweld der wapenen den nek moest buigen, verlieten vele familiëu hun geboorteland, om onder het dwangbeheer van den hertog van Parma niet te verkwynen. Gent vooral had eenen moedigen stryd tegen 's lands onderdrukkers aengevangen, en talryker dan elders waren hier ook de uitwykelingen, die naer vreemde streken heen togen. Onder deze was Jakob Van de Vivere, en deszelfs vader, beiden kundige mannen, alhoewel tot dus verre schier ongekend en ongenoemd in de geschiedenis van kunsten en wetenschappen. De laetstvermelde was een verdienstelyk graveerder, deszelfs zoon Jakob, een nederduitsch dichter en goed prozaschryver. Deze liet ons met ander schriften een werkje achter getiteld: *Wintersche avonden*, behelzende eene aentrekkelyke verzameling van gelyktydige gebeurtenissen, beoordeelingen, anekdoten, enz., dat onder de weinige lettervruchten dezes tyds mag gerekend worden, die thans nog een herdruk zouden verdienen. Uit hetzelve hebben wy de berichten verzameld, die ons tot het schryven dezer biografie noodig waren, en ook diegene aengeteekend, welke wy over zynen vader aldaer aentroffen. Wy zullen hier met eenige byzonderheden van 's vaders leven een aenvang nemen; dan breedvoeriger over Jakobs werkzaemheden handelen en eene nauwkeurige lyst zyner schriften opgeven.

Jakobs vader was waerdeerder van de gentsche munt geweest, en een kunstig teekenaer, verlichter en graveerder. Toen Willem, prins van Oranje, in augustus 1582, by de inhuldiging van den hertog van Alenson te Gent verbleef, begeerde hy iets aen den hertog te vereeren, des hy den ouden Van de Vivere ontbood, en toonde hem eene teekening met roode aerde vervaerdigd, waerin zich tusschen verscheidene bergjes, sommige maegden met bloemkorfjes lieten zien; dit wilde hy van zilver gemaekt hebben; doch zyne zinnen vielen daervan op iets anders; en hy wees hem op eene andere schets ook met roode aerde geteekend, verbeeldende eene opene poort, zeggende tegen Van de Vivere: ‘Meester, onze bergen zyn in eene poort veranderd; wat of dat toch wil bedieden!’ Waerop Van de Vivere antwoordde: ‘Genadigste heer, de poorten beteekenen de herten der onderdanen; zoo lang deze voor de overheeren open blyven, zoo lang gaet het wel; maer worden die eens gesloten dan gaet het kwalik.’ De prins sloeg met de hand op de schouder,

en zeî: ‘Meester, meester, gy hebt de rechte meening geraden!’ Doch dit werk kreeg meê geen voortgang.

Over de kunde zyns vaders in het verlichten, schryft Jakob Van de Vivere op de volgende wyze: ‘Vivarius was zoo kunstig in 't illumineren dat men syns gelyk naby niet wist te vinden; in voegen dat hy door mevrouw de princesse van Oranje en den heer van Buzenval, gezant van den koning van Frankryk, in optoging en verwondering bracht. Hy heeft zich zelven ende ook andere zoo meesterlyk gemaekt, dat het oog daer op gevest blyft, ende tusschen de naturelyke verwen ende deze nauwelickx een onderscheid weet te ramen. Christiaen Perret, apotheker te Leiden, heeft eertyds sommige van zyne kunststukjes in waerde gehouden. Hy heeft, op de grootte van een vinger-nagel, een ongetoomd paerd, dat zich zelf van een berg te barste springt, gemaekt, en daer rondom, zeer curieus, met vergulde letteren, deze spreuk: *Libertas liberiate perit*, d.i. Vryheid vergaet door vryheid. - Hy had ook zoo eene wetenschap dat hy niet alleen ronde en holle knoopen van goud; maer daer beneven gesnedene platen, zoo kunstig kon afgieten, dat de plaetsnyder zyn eigen werk van 't gegoten kwalik kon onderscheiden.’

In de voetboogsdoelen binnen Antwerpen werd hy met eenen pyl in den hals gekwetst, doch hy genas, behoudende van dit ongeluk geene andere kwael dan dat hy wat mager bleef. Hy is den 8 july 1593, hebbende den ouderdom van 50 jaren, binnen Londen, aen eene keelziekte gestorven. Hy heeft eene vrouw, hebbende een pyl in de hand, tot een wapen gevoerd. De kunst-

ryke Hans Wierincx heeft hem met een pyl in de hand, kunstig geteekend en afgemaeld. Waerop Jakob Van de Vivere dit navolgende heeft toegepast:

De pyl is in uw' hand gegeven,
Om dat ze, door uw hals gedreven,
U 't lieve leven toen niet nam:
Maer als de dood, na lange wylen,
Schoot, in uw' borst haer stale pylen,
Toen vielge, als een doorschoten lam!
De leerzucht deed my elders werven:
Des ik myn vader niet zag sterven,
Noch aen de baer myn handen sloeg.
't Gerucht bracht my daer na aen 't weenen:
Och! 't eerste pylwee was verdwenen!
Maer, laes, een tweede hem verjoeg!

Jakob Van de Vivere kwam ten jare 1572 te Gent ter wereld, en werd daer, toen zyne ouders gedwongen waren het land te verlaten, ter schole besteed; hy leerde vlytig en was reeds vroeg verheven boven de bygeloovige begrippen zyner eeuw over de geesten en derzelver invloed op de werken der menschen. In eene eeuw dat Agrippa met een' hem verbonden geest, in de gedaente van een' zwarten hond had rondgewandeld, en algemeen geloofd werd dat Paracelsus een gemeenzame geest bezat, die hem de natuergeheimen openbaerde, en dezen in den knoop zyns dolks met zich voerde, verhief Van de Vivere zich boven deze dwaelgevoelens, en kon een' vriend, die besloten had zich met een dergelyke geest te verbinden, daervan afkeeren, en op de rechte baen brengen, zooals hy schryft: ‘In myne jeugd was ik met een seker student in gemeenschap, die altyd om zoo eenen geest bad; want hy waende dat alle geleerde mannen met eenen byzonderen geest, die hen zoo hoog in verborgene dingen deed vliegen, waren begaefd. Hy poogde door scherp en neerstig onderzoeken op het spoor te komen ende noodigde my tot een zelfde vlyt; maer ik bespotte zyne dwaesheid; krygende naderhand, gelyk als of het wezen wou, een boek, genaemd: *Arbatel de magiâ veterum*, dien ik terstond aen den geestzoeker behandigde, die daermeê zoo blyde was als of hy een groote schat hadde gevonden; maer ik besproeide hem met eene verkoelende vochtigheid, zeggende: *Latet anguis in herbâ.* Daer op hy ‘Hoe zoo?’ - ‘Ziet gy niet, zegde ik, dat alle deze gebedekens met vreemde namen, die wy niet kennen doorspekt zyn? Ik wil om een onbekende geest niet bidden. ‘Welhaest liet het de andere ook steken; waerop ik dan dit navolgende heb gezongen:

Ik heb een lust naer veel te weten;
De wysheid staet my zeer wel aen;
Ik laet om haer myn rust en eten;
't Vermoeit my dat ik niet meer kan.
Nochtans zoek ik er niet te leeren
Van Geest of Engel, 't zy wie 't zy;
Maer wel van u, o Heer der Heeren,
O loutre wysheid, wyst gy my,
Zoo zal ik aen de onwyzen wyzen
Waer in hun heul en heil bestaet,
En altyd uwe wysheid pryzen,
O Jesus, aller wysheid raed!

Hy vervolgde zyne studiën en legde zich op de geneeskunde toe, eerst ter hoogeschool van Leuven, dan te Leiden. Na dat hy als doctor uitgeroepen was,

bezocht hy even als de meeste geleerden van dien tyd vreemde landen, onder andere Frankryk en Engeland. Te Parys woonde hy by des konings geneesheer Geoffroi Le Brumeu, en te Londen raekte hy bekend met den heelmeester P. Chamberlant[1]. By zyne terugkomst en verblyf te Leiden, werd hy aldaer in de St-Pieterskerk van een jongman aengerand, die hem met vreemde en zeldzame dingen over de geloofsbelydenissen bekend maekte; maer uit vrees dat Van de Vivere over 't geen hy geschreven had zoude verergerd zyn en hem zoude aenklagen, schryft deze aen het Hof van Holland en beticht hem van hoog verraed; maer toen de aenklager voor de overheid der stad Leiden verscheen, om reden van zyne beschuldigingen te geven, zag men wel waer het hem haperde, daer hy krankzinnig was geworden.

Van de Vivere huwde ten jare 1602 met jufvrouwe..... Adriani, en verbleef gedurende de jaren 1603 en 1609 te Amsterdam. Een dochtertje, dat in den doop den naem van Anna kreeg stierf kort na hare geboorte, en dit veroorzaekte den vader zoo groot verdriet, dat hy er in de *Wintersche avonden* op eene gevoelige wyze van spreekt en haer overlyden nog bejammert: ‘Zal ik u verzwygen, zegt hy, o allerliefste dochter Anna, wyl ghy uit het inwendige myns herten, niet eer, voor dat ik mede koom waer gy zyt, kunt gerukt worden, dat zoude tegen de rede en de vaderplicht stryden. Wy waren om uwe geboorte, zynde de eerste oogst van onzen echten staet, dapper verheugd. Onze oogen werden door uwe welgesteldheid met eene vernoegelyke voldoening gekittelt; maer, helaes! de vreugde werd in droefheid veranderd. Wy zagen u drie dagen, gevolgd van zoo vele nachten, door dit euvel (stuipen) met de dood kampen. Al uwe ledekens werden deirelik getrokken ende uwe hoofdpan ingebogen. Eindelik zyt gy uit uwe ellenden, op den 22 augustus des jaers 1603, omtrent vyf weken na uwe geboorte verlost.’

De overige wederwaerdigheden van het leven dezes schryvers zyn in het duister gebleven; zelfs is ons zyn sterfdag onbekend. In 1612 maekte hy nog een latynsch grafschrift op Judocus Hondius, toen deze cosmograeph, zyn landgenoot, hoog bejaerd te Amsterdam overleed.

(1) Zie D. III bl. 296 van het *Nieuw biographisch, anthologisch en critisch woordenboek van Nederlandsche dichters, byeengebracht door* A.J. VANDER AA, *kunnende dienen als aenhangsel op* P.G. WITSEN GEYSBEEK's *woordenboek der nederlandsche dichters.* Amsterdam, 1844.

De schriften door Van de Vyvere achtergelaten zyn de volgende:

I. *De uytspraecke van Anna Uyt den Hove*, *die te Brussel om de suyvere leere moordadelick is gedolven geweest; aen de Heeren Staten van dese Vereenichde Nederlanden*, *waerin ghehandelt wordet van den Spaenschen Vrede. Midtsgaders den Lof van Godes vrede*, *beschreven door Jac. Viverium. Leyden*, *by Christ. Guyot*, 1598.

II. *Verhael van Godes goedigheit en barmhartigheit*, *in dicht beschreven.* - De slag by Nieuport door prins Maurits in 't j. 1600 op de Spanjaerden gewonnen, gaf hiertoe aenleiding.

III. *Spiegel van de Spaensche tyrannie ende vieringe over het veroveren van de stede Rijnberch*, *door Jac. Viverius. Amsterdam*, 1601. In 4°. (*Catal. Ermens.* II. N° 5167.)

IV. *Handboek der caerten en viaticum of reisgelt van den seer godtsaligen Nathan Chytraeus uit het latyn vertaeld.*

V. *J. Viverius*, *Lusthof van de christelyke ziele.* Leyden, 1609. In 4° (*Cat. Gaillard*, 1764. N° 3333.)

Van der Aa geeft den aenvang van een liedje, welk in dezen bundel opgenomen is, op eene kindermoordenares, die hy te Vlissingen in de gevangenis bystond. Hy zoude, volgens denzelfden schryver dit werkje om de boosheid der tyden aen de vlammen opgeofferd hebben.

VI. *Grafdichte op Emmanuel Van Meteren*, *schryver der Nederduitsche geschiedenissen*, *ontslapen in den Heere*, *den* 8 *april* 1612.

VII. *Wintersche avonden of Nederlandsche vertellingen*, *door Philologus Philiatros à Gandâ. Amsterdam*, 1610. In kl. 8°. Meermaels werd dit werkje herdrukt; Van der Aa was met de volgende drukken bekend: Amsterdam, 1617; Rotterdam, by J. Van Waesberg, 1636; Utrecht, 1650, en Amsterdam, 1665.

By den druk van 1650 verscheen eerst zyn ware naem, welke druk vermeerderd en verbeterd heette door Jan Zoet, met byvoeging van 't geluk en ongeluk des huwelyks. - De heer Fr. Snellaert bezit een exemplaer van den laetsten druk, dat hy my ter leen verstrekte, en my ter vervaerdiging dezes artikels zeer dienstig was, daer byna al de byzonderheden over 's mans levensloop daeruit geput zyn; de geheele titel luidt als volgt: *Wintersche avonden*, *of nederlandsche vertellingen: waerin verscheide vreemdigheden*, *wonderlike geschiedenissen en zeltzame deugden en ondeugden in deze leste eeuw voorgevallen*, *zeer leerzaem en vermakelik worden verhaeld. Eerst uit verscheidene tydboeken door Jakobus Viverius*, *onder den naem van Philologus Philiatros à Gandâ*, *vergadert en beschreven*, *en nu*, *in al zyn deelen verbeterd en vermeerdert*, *met eene byvoegingen van 't geluk en ongeluk des huweliks. Te Amsterdam*, *voor Gerrit van Goedesberg*, *boekverkooper op 't Water aen de Nieuwe brug*, 1665.

In-12. *bl.* 571.

Opdat de lezer van den styl en de voordracht dezes schryvers te beter moge oordeelen, zullen wy hier eenige bladzyden uit bovengemeld werk overschryven. (Bl 255: ‘De heer van Imbyse, door wiens daden het edel Gent met den onedelen naem van muitery werd beklad, wist zich door verraed ende schelmsche vonden tot gesag en aenzien te brengen. Hy deed de burgemeester van Axel ende Muzaert, aenzienlyk borger, om dat se Don Jans zyde hadden gekozen, by S. Amandsberg, ten jare 1579, schandig vermoorden, en onder de galg begraven. Dese daed werd door een hond, die syns meesters lyksteê niet wilde verlaten, kenbaer; waerby syn naem geene kleine schandvlek ontving; doch hy wist zich door geweld weêr tot voorzittende schepen te verheerliken. In 't kort hy heerschapte als Bouwens geest:

de sotte gemeente sag hem voor een tweede Salomon aen; maer den 24 maert 1584, brak sulk een geweldig onweêr, uit de bloedwel der onschuldigen over hem, dat hy er den hals niet wist door te halen; want men bevond dat hy Dendermonde aen Montigny had soeken te behandigen. Hierop werd hy gegrepen en ter dood verwesen. Hy werd in syn vonnis, met moord, roof, geweld ende verraed, vier hoofdgruwelen beschuldigd; des werd hy op den 4 augustus 1584 in 't openbaer onthalst, doch eerlik begraven. Hy had sich in syn leven seer hoogmoedig, ja, naby voor graef van Vlaenderen gehouden.

Bl. 414. ‘Een moedig Albanois kwam in 't jaer 1591, dageliks buiten Deventer, als een ander Goliath, het leger van Maurits braveren, ende een man ten stryd dagen; doch syn moed werd haest getemd; want jonkheer Jan Van der Kethulle, heer van Ryhove, kwam met verlof van prins Maurits, tegen hem in 't park. Dus soo werden haest de trompetten geblasen, de paerden met spooren ghenoopt ende de lansen gebroken; des de helden elkander met kort geweer te keer gingen. Doch de Albanois siende dat hy tegen syn bevechter niet vermoog, sloeg de hand aen eene pistool. Ryhove ontspringt de scheut, en kapt de verraderlyke hand naby den arm af. Terstond gaf sich de Albanois verwonnen over, ende beschonk den dapperen overwinnaer met eene aensienlike gouden keten. In 't kort de getemde Albanois wordt met een brief van Maurits van Nassau aen graef Harmen van den Bergh, die op dien tyd het gesag binnen Deventer had, gesonden.’

Bl. 427. ‘De ellenden, die des konings Nederlanden, in 't jaer 1587, hebben gevoeld, schynt ongelovelik; want sommige vlaemsche steden, daer onder Brugge, Ypre ende Kortryk, behalve een groot getal dorpen syn van honger ende pest, naby gansch borgerloos geworden. Men vond dorpen, waer in twee duisend of drie duisend huisen stonden, gansch verlaten; des de bedsteden, waerop dat de menschen te voren hadden gerust, tot wolvennesten werden veranderd. Dit ongediert is in Vlaenderen ende Brabant,

soo aengegroeid dat se niet alleen het vee; maer ook de kinderen in haer wiegen ende stoelen, ja, op de armen der ouderen kwamen bespringen. Men telde dat er rondom Gent, in een jaer, wel honderd menschen waren verscheurd, des de wegen gansch onvry waren. De honden, die by troepen, synde van honger ende dorst rasende, door het land liepen, hebben sich als se geen vee of menschen konden bekomen, onder elkander aengetast ende verscheurd. De landen, zoowel Brabant als ook Vlaenderen, waren zoo woest dat men de velden van de bosschen, en de grachten van de hooge wegen, kwalik wist te onderscheiden. De lieden konden hunne eigene woonplaetsen in de ruigte niet vinden. Dieshalven in 't kort: het was niets dan eene geweldige wildernis!'

VIII. *Tien christelyke gesangen tot lof van Onsen Heere en Salichmaker Jesus Christus*, *ende tot vertroostinge der bedrukte kerke*, *in druk gegeven door Jacobus Viverius*, *medecijn. T' Amstelredam.*

Deze lofzangen werden uitgegeven of heruitgegeven door Jakob Triglandius in een boeksken met opschrift: *Het lof des Heeren. Amstelredam*, 1634, en bestaen eigenlyk in liederen op de geboorte ons Heeren; de Besnydenisse; den Heiligen Doop; het Hoogwaerdig Avondmael; het Lyden en Sterven onzes Heeren; de Hemelvaert, enz. Ik zal hier onder een zyner lofzangen afschryven, opdat men zynen dichttrant kenne.

Aensprake op den gekruisten J.C.

Soetste Jesu uitgelesen,
God gepresen,
Vorst des levens, eeuwig woord;
Ach! wat brengt u in dit lyden
Ende stryden!
Is dan God op God verstoort?

Seker om ons groote sonden
Al die wonden,
Al die smerten lydet gy;
Want gy hebt op u genomen
Sonder schromen
Onser sonden last onbly.

Godes tooren op u brullet
Als verdullet,
U verscheuret, arrem lam,
Scheuret met der menschen handen
Ende tanden:
U bloed koelet syne vlam!

O wel groot tot allen stonde
Is de sonde
Voor God, dat hy liever lydt
Dat syn eenig kind verkoren
Draegt den toren,
Dan hy sonden straf schelt kwyt.

Eenen moest de schuld betalen
Sonder dralen;
Mensch nog engel kon het doen.
Gy stapt ras van uwen troone,

O Gods soone,
Ende komt den mensch behoên.

Sterflyk vleesch hebt aengetogen,
Om te mogen
Sterven voor het sterfelyk volk;
Gy zon, onsen nacht komt lichten,
En doods wichten
Brengt in 't licht uit doodes wolk.

Dit doet u hier dus droef hangen
End' ontvangen
Onser sonden straffen swaer;
Ach, het herte hem verflauwet
Die aenschouwet
Wat gy voor ons lydt voorwaer.

Wat loon sullen wy u geven,
Die u leven
Aldus voor ons stelt te pand?
O wy sullen 't allen stonden
Bly vermonden
Uwen lof door 't gansche land.

Met u sullen 't kruise dragen
Al ons dagen
Ende gaen de nauwe baen;
Want die hier met u sal lyden
Ende stryden
Sal met u ten hemel gaen.

Love ieder uwe wonden,
Die de sonden
Dooden ende dooden dood;
Want voor seker 's menschen leven,
Heer verheven,
Spruitet uit u wonden rood!

IX. *Alphonsus d'Este, tooneelspel.* - Wy vinden hiervan melding gemaekt in de *Wintersche avonden*, bl. 119; doch is het onzeker of het ooit in druk verschenen zy, daer hy enkelyk zegt: ‘Alphonsus d'Este, hertog van Ferraren, wiens wonderlike huweliks-voorvallen wy in een tooneelspel, op de tegenwoordige vrede, onlangs tusschen den koning van Spanjen en de Staten der vrye Nederlanden, hebben toegepast.’

Gent.

PH. BLOMMAERT.

Kunst- en letternieuws.

Men heeft dezer dagen begonnen met de gravingswerken voor het leggen der fondamenten van het voetstuk voor het standbeeld van A. Van Dyck, dat onlangs te Antwerpen zal worden opgericht. Het beeld, dat door den beeldhouwer L. De Cuyper wordt verveerdigd, is insgelyks zeer verre gevorderd, en alles laet verhopen, dat het met de aenstaende gemeentefeesten zal worden ingehuldigd.

- By koninklyk besluit is de vyfjaerlyksche prys voor de nationale geschiedenis als volgt verdeeld geworden: M. Th Juste 3000 fr. voor zyne *Histoire de la Révolution*

des Pays-Bas; M.A. Wauters 1000 fr. voor zyne *Histoire des environs de Bruxelles*; en MM. Mertens en Torfs 1000 fr. voor hunne *Geschiedenis van Antwerpen.*

- Verschenen te Nurenberg, by Bauer und Raspe: *Kunst und Leben der Vorzeit*, door Dr A. VON EYE, met talryke teekeningen door Willibald Maurer; de 8 eerste afleveringen.

JOHAN VAN ROTTERDAM.

Een portret door Cornelis de Vos.

GRAPHEUS. - GALVANOGLYPHIE DOOR C. OMMEGANCK.

Het portret van den knaep der Antwerpsche St-Lucasgilde, Abraham Grapheus, dat ten jare 1620 door den vermaerden schilder Cornelis de Vos werd uitgevoerd, wordt onder de uitmuntendste kunststukken gerekend welke het Musaeum van Antwerpen versieren.

De schilder heeft Grapheus op eene eenvoudige doch treffende wyze voorgesteld. Dees personnaedje genoot, ten zynen tyde, als kunstenaer, eener welverdiende faem, die hy aen verscheidene zegepralen in Rhetorykfeesten behaeld, had te danken. Op zyn portret is hy dan ook voorgesteld met al pryzen welke de *St-Lucasgilde* of liever de Rhetorykkamer de *Violiere*, op landjuweelen en haegspelen, had weten weg te dragen. Platen en medaliën bedekken de borst des kunstlievenden gryzaerds, terwyl een witlynwaden voorschoot het lagere deel zyns lichaems bekleedt.

Dit kunststuk, waerin De Vos zich op den eersten rang der coloristen vertoont, werd door den schilder zelven aen de *St-Lucasgilde* geschonken; waerschynlyk als een blyk van erkentenis voor de talryke diensten die

Grapheus in moeijelyke tyden aen deze vereeniging had bewezen; het staet wellicht ook in verband met den grooten zegeprael welken de *Violiere*, op dit tydstip, onder het dekenschap van Cornelis de Vos, te Mechelen in het blasoenfeest der Rhetorykkamer de *Pioen* behaelde.

De plaet die wy van dit portret mededeelen, geeft een nieuw bewys der verbeteringen welke de *Galvanoglyphie* dagelyks ondergaet. Wanneer onze kunstenaren de teekenwyze ten volle zullen meester zyn welke tot deze uitvinding wordt vereischt, zal de *Galvanoglyphie* oneindig tot de kennis der vaderlandsche kunstwerken bydragen.

P. GÉNARD.

Spel en drank.

(*Vervolg, zie* 2de *jaergang*, 8e *aflevering, bladz.* 62.)

In een ander huis der zelfde wyk, slechts eenige straten verder, greep dien zelfden nacht een gansch ander tooneel plaets. Een twelftal werklieden van allen ouderdom, zaten in eene kleine gemeene kroeg byeen; allen speelden met de kaert of de teerlingen en raesden en tierden om het meest, onder het drinken van een glas bier of jenever. Elk dier lieden had eenen hoop koperen en zilveren munt, het arbeidsloon eener gansche week, voor zich liggen, dat zy dáer dolweg verspeelden, terwyl misschien hunne vrouwen en kinderen, na te huis vruchteloos op hunne komst te hebben gewacht, gedwongen waren geweest dien avond zonder eten te bed te gaen. Doch aen hunne houding, aen hunne woorden en gebaren was zulks niet het minste te bemerken; want allen hadden het voorkomen van lieden wien het er niet op aen kwam, of zy al of niet hun geld op eenen enkelen worp verspeelden of in dronkenschap verbrasten. Vele hunner waren, zoo niet dronken, dan toch dien schandelyken staet, die den mensch onredelyker maekt dan het onredelykste dier, zeer naby.

Vloekend wierp een jonge man zyn laetste zilverstuk den gezel die tegen over hem zat toe, en richtte zich op, zoo goed de ver gevoordende staet van dronkenschap waerin hy scheen te verkeeren, het hem toeliet.

- Hel en duivel! - vloekte hy bitsig, - daer hebt gy myne laetste duit in den zak! Het is of het ongeluk my vervolgt! Den ganschen nacht heb ik niets dan eenen, tweeën en dryen kunnen werpen, terwyl die gevloekte teerlingen voor u altoos vyven of zessen rollen. Het is om eenen afkeer van het spel te krygen en de teerlingen naer het diepste diep te wenschen! Nu schiet er my zelfs zooveel niet over om myn gelag te betalen! Ik heb meer dan eens gedacht dat de duivel zich met het spel bemoeide, en thans geloof ik dat *gy* de duivel in persoon zyt en de teerlingen hebt betooverd! - Kom, kom, sprak lachend de man die tegen over hem zat, terwyl hy het hem toegeworpen geldstuk by den voor hem liggenden hoop scharde, - wat gekkemans praet dat gy daer uitkraemt! zou men niet zeggen dat het myne schuld is dat *gy* verliest en *ik* win! Wat kan *ik* er aen doen? De kans is my toch ook altoos zoo voordeelig niet als van nacht! Kom, drink nog een slok en werp de teerlingen nog eens op de tafel; de kans kan keeren. Misschien wint gy nog het verlorene dubbel terug.

- Heb ik u niet gezegd, - hervatte de eerste spreker, - dat ik niet meer in staet ben om myn gelag te betalen, of hebt gy geslapen en my niet verstaen? Ik bezit geene roode duit meer?

- Welnu, wat geeft het er aen? Kent de baes u niet? Het is immers toch de eerste mael niet dat hy u zou borgen?

- En wat heb ik nog te verspelen, eh? - snauwde de jonge man bitsig, terwyl hy met wilde oogen zynen maet stond aen te grimmen.

Gy zyt gek! - hernam deze schokschouderend; - de baes zal nog wel een glas by de andere schryven; en zoo gy geen geld meer in den zak hebt, denkt gy dat ik u niet tot binnen acht dagen zal borgen? Doch, - ging hy koelbloedig voort, - gy moet het weten. Zoo gy niet beproeven wilt het verlorene te herwinnen, dan kunt gy met ledige zakken huiswaerts keeren; niemand houdt u tegen! Ga, jongen! ga! Men zou waerlyk zeggen dat het verlies van eenige franks u van het verstand heeft beroofd, zoo zonderling ziet gy er uit.

De overige persoonen die zich in de kroeg bevonden, hadden niet de minste aendacht geslagen op den kleinen, doch nog al hevigen woordentwist der twee spelers; want allen waren te zeer in hun eigen spel verdiept, terwyl van den anderen kant het geraes dat zy hielden belette dat de woorden der twistende hunne aendacht gaende maekten. Doch ten langen lesten moest een hunner er iets van hebben afgeluisterd; want op eens riep een der spelers, die by eene andere tafel zat, stotterend uit:

- Hola! wat is er ginder ver gaende? wie spreekt er daer van huiswaerts keeren? Het is nog geen twee uren! heeft er reeds iemand der vrienden grooten vaek?

- Neen, neen, - antwoordde de gelukkigste der twee spelers droog weg, - terwyl hy de voor hem liggende muntstukken met de linker in de rechter hand van de tafel scharde; het is niets; onze goede vriend Jozef Reyns heeft verloren, en dit maekt hem woedend, zoo woedend dat hy, och arme! het hoofd op den hol heeft en geenen slok meer durft pakken, en eenen afkeer heeft van de teerlingen!

- Ha! de breekspeler is Joseph Reyns, - lachte de man die aen de andere tafel zat, en zich tusschen het gesprek had gemengd; - nu verwondert het my niet!

Laet hem maer gaen, gy weet immers wel dat het zyne schuld niet is.

- Wat wilt gy zeggen? - snauwde de jonge man, die inderdaed niemand anders was dan de echtgenoot van Maria Beernaerts - terwyl hy zich eenigzins wrevelig tot den tusschenspreker keerde; - wat wilt gy zeggen, eh vlasbaerd?

- Och! niets jongen, niets, - antwoordde deze even koel en met eenen lichten spotlach op de lippen; - de makkers kennen u immers wel en weten zeer goed, dat by u te huis *niet uwe vrouw*, maer *gy* de broek draegt.

- Hel en duivel! dit gaet te ver! - schreeuwde Jozef schuimbekkend in dolle woede uit, terwyl hy met de vuist zulken geduchten slag op de tafel gaf, dat de zich er op bevindende glazen omkantelden en op den grond rolden, zoo dat al de spelers eensklaps verbaesd recht sprongen.

- He! he! voorzichtig jongen! voorzichtig wat! Maek u in Gods naem niet boos! - spotlachte de andere; - ik heb immers niets kwaeds gezegd? Omdat ik dacht dat *gy* en *niet uwe vrouw* de broek droegt, stelt gy u in gramschap, net als of u het grootste ongelyk ter wereld was aengedaen. Welnu, indien gy het liever hebt, en daer uw gedrag het toch volkomen aenduidt, zoo trek ik myn woord in en zeg, dat *gy* het niet zyt, maer wel *uwe vrouw* die de broek draegt. Zyt gy thans te vrede, eh!

- Goed gesproken, Balten! goed gesproken! - riep men van alle kanten lachend en in de handen klappend.

- Neen, neen, merkte een uit den hoop aen; - het is onze vriend Jozef die de broek draegt; dit kunt gy immers gemakkelyk zien! Maer het ergste van de zaek is, dat by hem te huis de rok over de broek den baes speelt!

Jozef Reyns stond van woede te knarsetanden en balde zich de handen krampachtig tot vuisten, terwyl de overige klanten der kroeg meer dan ooit lachten en in de handen klapten.

- Gy liegt! gy liegt als dolle honden, die gy zyt! - riep Jozef Reyns, eensklaps schuimbekkende uit, terwyl hy nogmaels de vuist met woede op het tafelblad sloeg, - en om u te toonen dat gy niet weet waervan gy spreekt; om u te doen zien dat ik alleen te huis de baes ben en er niemand dan *ik* de broek draegt, zal ik van nacht niet van hier vertrekken vooraleer gy allen reeds lang te bed ligt!

En daerop wendde hy zich tot den weerd en bestelde hem een glas brandewyn.

- Goed gesproken, Jozef! goed gesproken! - riepen thans allen als uit éen mond; dit is recht braef van u en thans laet gy zien dat gy een man zyt! kom aen, daer zullen wy eens te saêm op klinken, en: Leve de vreugd!

- Welnu, ja, - sprak degene die zich het eerst tusschen het gesprek van Jozef en dezes speelmakker had gemengd, terwyl hy eenen stap vooruit deed; - ik beken dat ik wat te ver ben gegaen. Maer, waerom ook moest gy spreken van het gezelschap te verlaten? Nu, laet er ons de hand op geven en het alles als vergeten beschouwen! Doch vooraleer op nieuw de teerlingen aen te vatten, zullen wy, om de vriendschap in goeder trouw te sluiten, te samen eene flesch wyn drinken, en dan zy alles vergeten. Gy zyt een goede jongen, maer zoo wat gauw in uw vuer en kunt niet den minsten spot verdragen. Gy weet immers toch zeer goed dat ik het niet meen, en zoo ik my somtyds al het een of ander ten uwen opzichte onaengenaem woord laet ontvallen, het slechts om te gekscheeren is.

En de daed by het woord voegende, keerde hy zich tot den weerd aen wien hy eene flesch wyn bestelde. De speelmaet die Jozefs geld had afgewonnen wilde niet ten achter blyven en vroeg insgelyks eene flesch voor zyne rekening. Nu schaerden zich allen rond de tafel, en het spel zoowel als den twist van zoo even, voor een oogenblik vergetende, werden de roomers vol geschonken en geledigd. Toen werd er voorgesteld een lied te zingen. Doch Jozef verzette er zich tegen; daer hy aen allen wilde laten zien dat hy volkomen meester was van zyn doen en laten, hield hy

er aen dat het spel, welk voor eenen oogenblik was onderbroken geworden, werd voortgezet. Niemand wist daer iets tegen in te brengen; doch daer men nu eens begonnen was met wyn te drinken, wilde men van geen bier noch brandewyn meer hooren.

Jozef en zyn speelmaet hervatteden op nieuw de teerlingen en wierpen ze, elk op zyne beurt, op de tafel. In den beginne scheen de kans gekeerd en won Maria's man; doch spoedig veranderde zulks, en terwyl hy niet dan leege oogen wierp, rolden de dobbelsteenen steeds vyven en zessen voor zynen speelmaet....

Vier uren sloeg het op de klok die in den toren der naburige kerk hing, toen allen waggelend en strompelend, de eene langs hier en de andere langs daer, de herberg verlieten. Jozef Reyns was smoordronken en kon zich slechts met de grootste moeite op de beenen recht houden. Binnen 's monds morrend en vloekend waggelde hy van de eene naer de andere zyde der straet; want nu was hy niet alleen zynen weekloon kwyt, maer had nog daerby al wat hy de volgende week met zynen arbeid zou kunnen verdienen verspeeld, terwyl hy daerenboven, by den weerd der kroeg voor al het bier en den brandewyn die hy dien nacht had binnen gezwolgen, in het kryt stond. Hy vloekte als een dolle zinnelooze; want te huis, hy wist het, zaten zyne vrouw en kind zonder brood.

Ofschoon zyne brave vrouw zich had te bed gelegd, toch was zy niet in staet geweest de oogen te sluiten.

De afwezigheid haers echtgenoots had haer hert met bange onrust vervuld, en in plaets van in te slapen, had zy den ganschen nacht aen hem gedacht en weenend God gebeden opdat hy hem tegen alle onheil mocht behoeden.

Tegen den morgend hoorde zy iemand den trap opstrompelen, en aen de wyze waerop zulks geschiedde, begreep zy maer al te wel wie het was.

- De hemel zy gedankt! - dacht zy; - eindelyk is hy dáér! - en met halfluide stem voegde zy er by: - Heere God! in wat staet!

Eensklaps werd de deur van het zolderkamerken eenigzins ruw opengestooten en, even strompelend en tastend als hy den trap was opgeklommen, kwam Jozef Reyns het armoedig vertrek binnengewaggeld.

- Wacht een oogenblik, - waerschuwde hem Maria van uit haer bed, waerin zy zich half had opgericht; - wacht een oogenblik, ik zal de lamp ontsteken, anders stoot gy in de duisternis nog het een of ander omver.

- Laet my gerust! - stotterde de dronkaerd, - laet my gerust, of denkt gy misschien dat ik niet zie wat ik doe?

- Langs hier! wees voorzichtig! - sprak Maria met bevende stem; - waer hebt gy toch zoo lang gezeten? - en na eenen oogenblik wachtens voegde zy er snikkend by: - Jozef, Jozef, gy doet niet wel! uwe handelwyze is afschuwelyk! Ik roep den hemel tot getuige of ik zulks aen u heb verdiend?

- Zwyg, hel en duivel! schreeuwde Jozef; - Ha! gy denkt met my te kunnen handelen als met een kind; maer dit zal niet waer zyn? Neen, by den drommel, zal het niet waer zyn! Uw gejank en gesnik kunt gy my sparen; het verveelt my. Ik zal u laten zien, dat *ik* alleen hier meester ben! Ha! ha! de makkers hadden gelyk toen zy my zegden, dat ik my als een' ezel by den neus liet leiden en gy de broek wildet dragen, maer....

- Jozef, Jozef, zwyg toch! In Godsnaem zwyg; uwe woorden breken my het hert! uwe tael is afschuwelyk! Eertyds bemindet gy my, uwe vrouw, en thans luistert gy slechts naer de valsche raedgevingen uwer bedorvene makkers.... Doch ik vergeef het u, daer gy op dezen oogenblik niet weet wat gy zegt.

De dronkaerd, die, altoos in het ydel rondtastend, was voortgestrompeld en thans niet verre meer van het bed was verwyderd, braekte by het hooren der woorden welke zyne vrouw hem snikkend toesprak, eenen yselyken vloek uit, terwyl hy wrevelig met den voet op den vloer stampte. Niet alleen sneed die godslastering als een mes door de ooren en het hert der arme vrouw; maer tegelyker tyd scheen het haer toe, dat zy haer door merg en been drong en zy sidderde uit al hare ledematen, terwyl zy zich snikkend de handen voor de oogen sloeg; want op het yselyk woord, volgde een schrikverwekkend gedruisch. Het kwam haer voor alsof de halfversmoorde kreet eens kinds haer oor had getroffen en eensklaps werd het haer zoo bang aen het hert dat haer, als het ware, het bloed in de aderen versteef. Was het zinsbegoocheling of was het waerheid? Had zy al of niet de stem van haer kind gehoord? Een tweede, nog yselykere vloek steeg op uit den mond haers mans. Thans werd het haer onmogelyk nog langer te twyfelen. De gedachte aen een onherstelbaer ongeluk steeg op eens in haren geest op. In aller yl sprong zy het bed uit en snelde in de duisternis, zoo goed mogelyk tot de schouw, waer zy de kleine blikken lamp ontstak. Nauwelyks had zy zulks verricht, of een afgryselyk tooneel vertoonde zich aen haer oog. Haer echtgenoot lag uitgestrekt ten gronde; onder hem lag de wieg waerin de kleine Lodewyk rustte en welke hy in zynen val had omgeworpen. Doch het kind.... Waer was haer kind?... Nergens bespeurde zy het. Haer aengezicht werd plotselings bleek als marmer, hare beenen knikten onder haer lichaem en de lamp die zy in de handen hield viel haer voor de voeten, terwyl zy genoodzaekt was zich aen de schouwplaet vast te klampen, om niet ten gronde

te storten. Alles draeide haer in vreemde, verwarde kringen voor de oogen. Dit duerde echter slechts eenen oogenblik; want op eens werd haer aengezicht gloeijend rood, en als eene woedende leeuwin wien men haer jong heeft ontnomen, sprong zy vooruit. Met verwilderde oogen zocht zy rond naer haer kind. Eensklaps bemerkte zy, by het weifelend licht der kleine blikken lamp die op den grond lag te branden, een klein armken dat tusschen de wiege, onder het lichaem haers mans, uit stak. Haestig bukte zy zich voorover, duwde woedend den gevallen ter zyde en nam het kind van den grond op. Doch niet zoodra had zy het knaepken in de armen of, met eene stem die den dronkaerd door het hert vlymde, riep zy uit: - God! God! myn kind... myn arm kind is dood! Ellendeling! gy hebt myn kind... *uw* kind vermoord!...

Die woorden maekten een zonderling uitwerksel op den dronkaerd. Op eens scheen hy tot de rede terug gebracht en zich zoo goed mogelyk oprichtende, vroeg hy, met een gelaet zoo wit als eenen lykdoek en met bevende en nauw hoorbare stem: - Maria! Maria! wat is er? Het is niet zoo wat gy zegt, niet waer! Ons kind... - Is dood! - snikte de arme moeder, terwyl zy hem het knaepken op de armen toonde; - zie, ellendeling! zie, dat is *uw* werk!

De dronkaerd stak de handen tot het kind uit, als om het te grypen; doch zyne vrouw drukte het met moederlyke bezorgheid, als of zy bevreesd ware geweest dat hy het haer zou hebben willen ontnemen, aen de borst, terwyl zy hem met verwilderde oogen, als eene leeuwin die zich op hare prooi gaet werpen, toeschreeuwde:

- Weg, weg moordenaer!... Raek het niet aen!... het is *myn* kind!... het hoort *my* toe... Moordenaer, weg!...

En als door overspanning uitgeput, viel zy, met haer kind in de armen, achterover op het bed.

De dronkaerd sloeg zich verschrikt de handen in de haren, en met eene stem, door snikken onderbroken, riep hy uit:

- Heere God! zoo verre ben ik gekomen!... Een moordenaer!... Myn eigen kind heb ik vermoord! Het is afschuwelyk... doch maer al te waer!...

En verwoed sloeg hy zich herhaelde malen de gebalde vuisten tegen het voorhoofd.

Eenige stonden later kwamen andere bewooners van het huis het zolderkamerken binnen gedrongen, en vonden er Maria, met het lykje van haer kind in de armen, op het bed in bezwyming liggen. De wieg lag nog steeds omgeworpen, doch Jozef was verdwenen. Door de spoedige hulp die de toegesnelde lieden Maria toedienden, keerde zy welhaest tot het bewustzyn terug; doch hare oogen stonden zoo verwilderd, dat zy, die waren toegesneld er van ontstelden. Het scheen dat de arme vrouw niemand der omstaenders erkende; want terwyl zy den blik, beurtelings van den eenen naer den anderen wendde, verrieden hare wezenstrekken iets zonderlings; een mengsel van schrik en woede. Eensklaps richtte zy zich op, en terwyl zy het lykje van haer kind angstig tegen de borst drukte, stiet zy de ter hulp gesnelde buren, eenigzins ruw met de ellebogen van zich af.

- Weg! weg! - schreeuwde zy dreigend; - gy wilt my myn kind ontstelen! gy zoekt het te vermoorden!... Weg!... maekt u weg!... - en dan zakte zy op de knieën, en terwyl in elk harer oogen eene glinsterende traen blonk, smeekte zy met eene stem die de minst meêwarigen tot in het diepste van het hert doordrong: - Laet het my behouden!... doe het arm lam om Gods wil geen kwaed!... Het is myn lieveling! myn eenige schat!...

De arme moeder was zinneloos.

III.

Waerheen had zich Jozef Reyns begeven? Niemand wist zulks te zeggen en sints het rampzalig voorval dat het leven kostte aen het arm klein lam, aen Maria's lieveling, hoorde men nimmer van hem spreken.

Toen de dronkaerd zyne vrouw voor hem zag staen, met het lykje van den kleinen Lodewyk in de armen en zy hem toeriep, dat hy haer kind had gedood; toen hy zag hoe zy krachteloos op het bed stortte, sloeg hy zich als radeloos de gebalde vuisten tegen het voorhoofd en ylde byna zinneloos den trap af en het huis uit. Op de straet gekomen, liep hy altoos, zonder omzien, verder tot dat hy zich eindelyk buiten, in het open veld, bevond. Daer ook hield hy niet stil, maer ylde steeds verder en verder, zonder dat hy echter wist waerheen. Als door eene hoogere macht gedreven spoedde hy, als een andere Ashaverus, altoos voort. Eindelyk kwam hy in eene groote stad, waer hy werk zocht en vond; doch wat moeite hy zich gaf om te arbeiden, toch was hem zulks onmogelyk. Dikwyls bracht hy gansche uren werkeloos en als in gedachten weggezonken, voor de schaefbank door, zoodat de gasten die met hem op den zelfden winkel arbeidden, dachten dat hy in zyn verstand was geraekt, of wel, dat hem eene vroeger begane misdaed aen het geweten knaegde. Zulks duerde zoo lang tot dat deze handelwyze eindelyk zynen meester ter ooren kwam die, zoo als het lichtte begrypen valt, niet naliet hem zyne luijaerdy te verwyten. Jozef begreep maer al te wel, dat zynen meester gelyk had met hem als luijaerd uit te schelden

en deed zyn uiterste best om van handelwyze te veranderen; doch hoe goed zyn besluit ook was, er woog hem iets op het hert dat hem pynigde en waeraen hy steeds, tegen wil en dank, dacht en hem belette zynen geest op zyn werk te vestigen. De meester by wien hy arbeidzaem was, werd ten langen leste moede hem dagelyks zyn gedrag te verwyten en zond hem, als eenen schandelyken luijaerd, van den winkel weg. Jozef zocht eenen anderen winkel; doch lang verbleef hy er ook niet: even als de eerste mael, en wel om dezelfde oorzaek, werd hy heen gezonden. Op eenen derden, vierden en vyfden verging het hem niet beter: overal werd hy weggejaegd. Dan verliet hy de stad en dwaelde, als een ellendige schooijer, met slordige lompen bedekt, een knoestigen stok in de handen en den bedelzak op den rug, van gehucht tot gehucht, van dorp tot dorp, van stad tot stad. Nergens had hy eene wooning; hy at de hem uit medelyden toegestoken korst brood aen den boord van de eene of andere gracht, waer hy zich had nedergezet om een weinig uit te rusten, en met de hand schepte hy het water uit de beek, dat zynen dorst moest lesschen. Zoodra hy een weinig haduitgerust en zyn nooddruft verzadigd was, ging hy weêr met den zak op den rug en op den knoestigen eiken stok leunend, verder. Des avonds sliep hy in het een of ander wagenhuis dat hy naest eene hoeve openvond, of in eene schuer, zoo hem zulks werd toegestaen. Met elk jaer dat heen vlood, scheen hy er wel vyf verouderd te zyn; zyne haren waren voor den tyd vergrysd en zyn rug als onder den arbeid en het gewicht der jaren gekromd. Het scheen dat hy sedert den rampzaligen val, die hem tot moordenaer zyns kinds had gemaekt, eenen afkeer had gekregen van den drank; want sints dien tyd, dronk hy nimmer bier noch brandewyn; niets dan water bevochtigde zyne lippen.

JOHAN VAN ROTTERDAM.

(*Wordt voortgezet.*)

Kunstnyverheid.

De redaktieraed der *Vlaemsche School*, heeft het zich tot eene taek gemaekt de werken dier kunstenaren af te kondigen welke, naer het voorbeeld onzer vaderen, hun vak op de nyverheid poogen toe te passen. Reeds deden wy verscheidene voorname voortbrengselen onzer vaderlandsche nyverheid kennen, en zouden er talrykere voorbeelden van hebben aengehaeld indien de middelen van uitvoering onze ontwerpen niet meermaels hadden verydeld; thans echter voelen wy ons in staet het werk eens kunstenaers in plaet uit te geven, die een vak behandelt, waerop tot nu zeer weinig aendacht was gevestigd.

En inderdaed, hoe menigmael by het houden van plechtige gastmalen, betreurt men niet dat de tafel doorgaens van een sieraed is ontbloot, welk ons in eens de oorzaek van het feest, op eene sprekende wyze, voor oogen toovert. Een monument hoe klein dan ook zou zulks ten volle kunnen doen kennen.

Dit is het doel welk de heer Desiderius Van Spilbeeck zich in het verveerdigen zyner kunstgebakken heeft voorgesteld. Deze kunstenaer die op de Koninklyke Akademie van Antwerpen ernstige bouwkundige studiën heeft gedaen, poogt voor zoo veel het in zyne macht is de kunst met een vak te vereenigen dat men tot nu als nietig had beschouwd en dat nochtans ten onzen groote profyte kan worden beoefend. Zyne ondernemingen werden van den eersten dag met den besten uitslag bekroond, en dry of vier werken die volgens zyne teekeningen waren uitgevoerd, verkregen de eer in plaet uitgegeven te worden.

Het is een dergelyk werk waermede wy onze lezeren bekend maken. Het werd ter gelegenheid van het 400 jarig jubelfeest der St-Lucasgilde verveerdigd en bevat om zoo te zeggen de gansche geschiedenis van het beroemde genootschap. Het geheel verbeeldt een soort van tempel opgesierd met wimpels en wapens. Op het voetstuk ontwaert men de naemcyfers der uitmuntendste meesters die tot den luister der Antwerpsche kunstschool hebben bygedragen: Jan Snellaert, Appelmans, Quinten Massys, Ortelius, Van Noort, Otto Vaenius, Rubens, Jordaens, Van Dyck, Teniers, Seghers, Van Thulden, Boeyermans, Herreyns, enz. enz.

Het gebouw dat zich boven het voetstuk verheft, rust op twaelf kolommen welke een vierkant met portieken vormen. Boven deze laetste zyn de wapens geplaetst, eerst die der St-Lucasgilde, dan die der dry rederykkamers, de *Violiere*, de *Goudbloem* en de *Olyftak* welke vroeger deel der Antwerpsche kunstvereeniging hebben gemaekt.

In het midden van dit praelgebouw vertoont zich het beeld van den beschermheiligen der Schoone Kunsten. De heilige Evangelist Lucas is in eene zittende houding afgebeeld; zyn os rust aen zyne zyde.

Boven dit eerste gebouw, op een vierhoekig voetstuk verheft zich een sierlyk obelisk versierd met de kenteekenen der kunsten die den heiligen Lucas als beschermheiligen erkennen, en lager de wapens der vyf souvereinen onder wier regering de St-Lucasgilde werd heringericht of een der vier jubeljaren verscheen: Karel de Stoute (1454), Keizer Karel V (1554), Filips IV (1654), Maria Theresia (1754), Leopold I (1854).

Op eene andere zyde der obelisk treft men een trophée aen, welk de namen bevat der persoonen aen wier initiatief men de feestviering van het vier honderdjarig jubelfeest had te danken: de heeren P. Génard en Th. Van Lerius; verder die der letterkundigen en kunstoefenaers welke tot het Album der St-Lucasgilde hebben bygedragen: de heeren Conscience, Leo de Burbure, J. de Geyter, P. Génard, F. Heuts, J.F. Mertens, E. Rosseels, A. Snieders Jr., Dr. Snieders, J. Van Beers, J.

Van Lennep, Th. Van Lerius, Henry Brown, Edward Du Jardin, F. Gons, J. Hemeleer, P. Kremer, Schaefels, B. Weizer, enz.

Het werk van den heer Van Spilbeeck mocht de goedkeuring van talryke kunstkenners verwerven en de namen van verscheidene vlaemsche letterkundigen, zoo als daer zyn de heeren Conscience, Van Duyse, Snieders, de Geyter, Heuts, Hansen, enz. werden door eenige dichtregels aen het verdienstvolle kunststuk gehecht; zoo schreef de heer CONSCIENCE:

> De Tael der Maerlants, Artevelden,
> Van Breydel, Rubens en Van Dyck,
> Van alle vaderlandsche helden,
> Was Vlaendrens tael, zoo schoon en ryk!

De heer DE GEYTER:

> o Neen, er hoeven geen chronyken
> Op dat men onze schilders noem:
> Heel de aerd wil met hun werken pryken,
> De wereld is hun roem!

De heer HANSEN:

> Wy, dichtren, kunnen 't blyde roemen
> Massys ter eer, en Antwerpstad,
> Dat zyne pen de kleuren weêrgaf
> Die zyn penceel getooverd had.

De heer HEUTS:

> Benyd geen volk der aerd',
> Hoe groot ook en verheven,
> Laet Griekenland zyn roem, Italië zyn glans,
> Zoo lang in 's Vlamings mond eens Rubens naem zal leven,
> Zal Belgie's gloriezon
> Ook pralen aen den trans.

t.o. 79

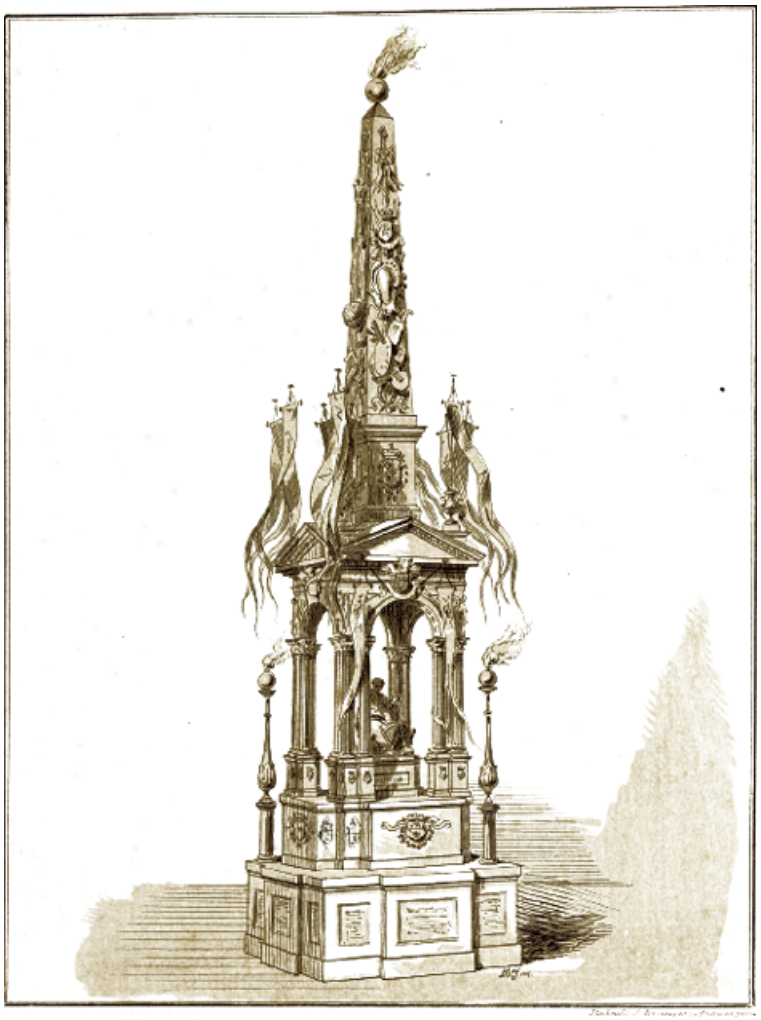

De heer SNIEDERS:

Het Zuiden dat de hand
Weêr aen het Noorden biedt,
Getuigt: wat God vereent,
Dat scheidt de mensch toch niet!

De heer VAN DUYSE:

Wy hebben de aloude wondren,
Van tempel, belfroot, kapitool:
Itaelje roeme op zyne schilders,
Wy hebben onze Vlaemsche School!

Buiten deze teekenen van genegenheid, wydde de heer Van Duyse nog een byzonder gedicht aen het werk des heeren Van Spilbeeek toe, waerin wy als hoogste bewys van goedkeuring de volgende strophen aentreffen:

‘Zonder stael of marmerblokken
Sticht hy een trophee voor 't land.
Wien zou niet zyn kunst verlokken?
By 't gebrom der kermisklokken
Vliet het suiker uit zyn hand,
Stout van styl en grootsch van trant.

De ander eeuw schiep sneeuwen beelden
Op den Akademie-grond,
Die de professoren streelden,
Daer ze schilders napenceelden:
Hier is suiker beter vond;
Hier juicht samen hert en mond!

Teekenstift bewaer zyn werken,
Op het sprekende papier,
Beelden, hoven, tempels, kerken!
Laet geen tyd zyn geest ontvlerken!
Zoo vlecht ook (dit spel myn lier)
't Nageslacht hem d'eerlaurier.’

JOHAN VAN ROTTERDAM.

De stervende rechtveerdige.

Myn lange levensloop is traegzaem heengedreven;
Ik heb hem opgeteld in zuchten en getraen.
Doch in den sombren nacht die steeds my heeft omgeven,
Is my geen' klacht ontgaen!

De wereld hield voor my heur schatten opgesloten;
Nooit schonk ze my een' gunst: - ik heb ze niet gehaet!
De mensch had laf en boos my uit zyn kring verstooten,
Geen vloek trof zynen smaed!

Ja, 'k heb verduldiglyk zyn hoon, zyn spot geleden,
Daer ik met hem niet wilde in 's afgrondswegen gaen;
Doch 'k heb om hem geweend, ik heb voor hem gebeden.

Met zegen hem belaen!

En wyl hy heeft gebaed in vuig en dol verheugen,
Heb ik in het gebed myn stonden doorgebrocht;
Terwyl hy wellust dronk hy lange en volle teugen,
Heb ik de smert bezocht.

Want gy, o groote God, gy waert al myn gedachten,
Gy waert gansch myn geloof, gy waert gansch myne hoop;
Gy waert by dag en nacht het eenige betrachten
Van mynen levensloop!

En gy dacht ook aen my: - de smert is neêrgeregend;
De smert, dit bitter vocht, dat onze ziel verklaert.
In hare wrangste pyn heb ik uw naem gezegend,
Gy die my gunstig waert!

En nu, in 't stervens uer, daer 'k alles reeds zie weem'len,
Ontsnapt my geen gezucht, wyl ik deze aerd' verlaet;
Myn' ziele wacht hier niets; zy blikt naer uwe heem'len
Zy hoopt op d'eeuw'gen staet!

J. LIEVENS.

Kunst- en letternieuws.

- Men heeft in de O.-L.-V. kerk te Antwerpen verscheidene tafereelen van groote vlaemsche meesters teruggeplaetst. Onder deze bemerkt men de trouw van O.-L.-V. door Rogier van der Weyden, den oude, en de Graflegging door Merten de Vos.

- Dezer dagen heeft men in dezelfde kerk de twee meesterwerken van Rubens op hunne vorige plaets hersteld. Wy zullen over deze kunststukken in eene latere aflevering breedvoerig handelen.

- Dezer dagen ook heeft men in de St-Andrieskerk te Antwerpen het gedenkteeken ingehuldigd van den schilder Constant Wauters, in Italië overleden. Dit kunststuk is naer de teekening van den bouwmeester P. Dens gebeiteld en bevat een welgelykend portret door Jos. Lies.

- De aenstaende tentoonstelling van Gent schynt werken van aenbelang te zullen bezitten. Wy hebben het werkhuis van den heer A. Marckelbach bezocht, die aen een tafereel arbeidt voor titel voerende: *de Pilaer des Gebeds.* Voor zoo veel wy over dit stuk hebben kunnen oordeelen, bezit het groote hoedanigheden. Wy wachten het oogenblik der opening der tentoonstelling om er breedvoerig over te spreken.

- De tentoonstelling van schoone kunsten, te Dusseldorf, zal den 7 September eerstkomende, geopend worden. - Vreemde kunstoefenaers die voornemens zouden zyn, eenige hunner werken ten toon te stellen, moeten die, vóor den 15 Oogst, den heere opzichter Windergerst in het lokael der Akademie doen toekomen. Om de vrachtvryheid te genieten, moeten de toezendingen onder kruisband geschieden, en tot opschrift dragen: ‘Werken van het *Kunstverein* voor de provinciën van den Rhyn en Westfalen.’

- Te Manchester wordt het plan gevormd tot het houden van eene groote tentoonstelling van kunstwerken, op eene uitgebreide

schael, en waerby de geheele beschaefde wereld tot deelneming zal worden opgeroepen. Een van de dagbladen te Manchester zegt van dit plan dat het alles moet omvatten wat onder den naem van kunstvoortbrengselen kan begrepen worden, niet alleen schilderyen, gravuren en beeldhouwwerken, maer alles wat, in tegenoverstelling van fabriekarbeid of werktuigkunde, zich uitstrekt tot voorwerpen van smaek, bronzen medaliën, kameën, kunstwerken in metael of andere grondstoffen, zooals aerde, porcelein, yvoor, hout, steen, enz. Men wil aen deze tentoonstelling eene uitgebreidheid en belangrykheid geven, het aenzien der groote fabriekstad weerdig, waer zy gehouden moet worden, en haer doen plaets hebben in een' gebouw, even grootsch, zoo al niet zoo kolossael, als de kristallen paleizen van *Hyde-park* en *Sydenham.*

- Het ontwerp van den heer Leopold Wiener voor een gedenkpenning des 23^{n} verjaerdags van s' Konings inhuldiging, is door het jury van den daertoe geopenden wedstryd aengenomen. Het is dus deze kunstoefenaer die met de uitvoering van dit belangryk stuk zal belast zyn.

- De klas der Letteren by de koninglyke Belgische Akademie heeft, in antwoord op de verschillende prysvragen, voor den wedstryd van 1856 uitgeschreven, de volgende werken ontvangen:

Tweede vraeg. Eene geschied- on staetkundige schets der regering van Jan I, Hertog van Braband. Opschrift:

‘L'essentiel de l'histoire est de tout sacrifier au vrai; et quiconque entreprend de l'écrire, ne doit avoir que ce but, sans s'inquiéter du reste.’

Lucien, de la manière d'écrire l'histoire, chap. XXXIX.

Tot beoordeelaren zyn benoemd de heeren Schayes, David en de Gerlache.

Vyfde vraeg. Geschiedenis van het kollegie der drie talen te Leuven.

Op deze vraeg is ook slechts één antwoord ontvangen, met kenpreuk: ‘Sacros vetustate lucos.... in quibus grandia et antiqua robora jam non tantam habeant speciem quantam religionem.’

Beoordeelaren de heeren de Ram, Schayes en baron de Saint Génois.

Levensbeschryving van baron de Stassart.

Twee verhandelingen, dragende de volgende kenspreuken:

1° ‘Il faut plus qu'on ne pense de force d'âme et de courage d'esprit pour ne jamais franchir les bornes de la modération.’ (Pensées de Circé, 24).

2° ‘Il y a une noble émulation qui mène à la gloire par le devoir.’ (Massillon, Petit Carême.)

Beoordeelaren de heeren Devaux, Quetelet en Gachard.

Buitengewoone Wedstryd. - Vraeg of Karel de Groote, al dan niet, in de provincie Luik geboren is?

De ten antwoorde ingekomen stukken dragen de volgende kenspreuken:

1° Cogitate miseri qui et quales estis.
Quid in hoc judicio dicere potestis?
Hic non erit codici locus, aut digestis,
Jam erit dominus, judex, actor, testis!

2° Veritas temporis filia.

3° Quisnam in Europa habitans hujus progenici attitudinem, nomina in loca ignorat.

(Vita sanctae Gertrudis praef.).

4° Si desunt vires, tamen est laudanda voluntas.

5° (Notes pour servir à l'Histoire de Charlemagne).
Zonder opschrift, noch kenspreuk.
6° Magnus apex rcrum (ALCUIN.)

Beoordeelaren de heeren Borgnet, Polain en de Gerlache.

- De koninklyke tooneelmaetschappy: *De Wyngaerd*, te Brussel, heeft den onderstand der koninklyke Akademie, klas der letteren ingeroepen, voor het uitschryven van eenen pryskamp in 1857, ter gelegenheid harer 200e verjaring. Die wedstryd zou tot onderwerp hebben eene Akademische memorie over de geschiedenis der rederykkamers van het land, over haren letterkundigen, zedelyken en staetkundigen invloed, met een kritisch overzicht van de tooneelschryvers. - De Akademie zal over deze vraeg beslissen by het opstellen van haer programma voor 1857.

- Te Antwerpen in de Clarastraet, heeft de heer W.L. Van Oosterzee eenen nederlandschen boekhandel geopend.

Wekelyks ontvangt hy de in Nederland nieuwst uitgegeven boekwerken. Door vele relatiën en geregelde correspondentie met de boekhandelaren aldaer, is hy in staet alles wat daer te lande wordt uitgegeven met den meesten spoed en op de nauwkeurigste wyze te bezorgen.

Insgelyks worden de orders, waermede hy mag worden vereerd voor Fransche, Duitsche, Engelsche en andere boekwerken ten spoedigste uitgevoerd.

- By P.E. Janssens, Kauwenberg, n° 824, te Antwerpen, is van de pers gekomen: *Beschrijving van het dorp Berendrecht*, door wylen den Zeer Eerw. Heer F.G.C. DE MEYER, pastoor dier parochie, in 't licht gegeven door zynen opvolger MAX. MOREELS, pr. Een fraei boekdeel in-8°, groot 192 bladz., met portret van den schryver, in hout gesneden door Jos. Hemeleer. - De *Vlaemsche School* zal op dit allezins merkweerdig werk in het kort breedvoerig terug komen.

- By J.P. Van Dieren & Ce te Antwerpen: *De Geldduivel*, door H. CONSCIENCE, 2 boekdeelen met eene fraeije houdsneêplaet, teekening van V. Lagye, gravuer van H. Brown. - Prys fr. 3.50.

- By W. Rogghé, Kalanderberg, 8, te Gent, is verschenen het prospectus van het 2de deel onrspronkelyke *Vlaemsche liederen*, door HENDRIK VAN EYCK. - Prys 75 centimen vrachtvry te huis. Dit werk zal bevatten, behalve het voorwoord, den tekst van veertien oorspronkelyke vlaemsche liederen benevens de muziek.

- *Heliand, oder das Lied vom Leben Jesu, sonst auch die altsächsische Evangelien-Harmonie.* In der Urschrift mit nebenstehender Uebersetzung, nebst Anmerkungen und einem Wortverzeichnisse. Von Dr J.R. Köne, Oberlehrer am Gymnasium zu Münster und Mitglied des Vereins für Geschichte und Altherthumskunde Westfalens. Münster, Druck und Verlag der Theissing'schen Buchhandlung, 1855. Verkrygbaer by den boekhandelaer Muquardt, Veldstraet, te Gent. - Een boekd. gr.-8° van 612 blz. - Inteekenprys: fr. 10; - Buiten inteekening fr. 12.

- De 3de aflevering der *Dietsche Warande*, tydschrift onder het bestuer van J.A. ALBERDINGK THIJM. Zy bevat: 1° *De abdy van Rolduc*, door P.J.H. CUYPERS. - Der *Ystorien bloeme*, door A.C. OUDEMANS. - *Wandalisme. - Eene onuitgegevene komoedie*, van HOOFT; inleiding door J.A.A. THIJM. - *Hoofts* 'schynheiligh', uitgegeven door Prof. J. VAN VLOTEN. - Bibliographie. - Mengelingen.

Wy zien met het grootste genoegen, dat door het toenemen der inteekening op de *Warande*, deze geregeld zal voortgezet worden. Dit tydschrift heeft inderdaed reeds groote diensten aen de nationale letteren en wetenschappen bewezen, en

de uitbreiding welke de heer Alberdingk er aen heeft weten te geven door byvoeging eener fransche vertaling der in de *Warande* verschenen stukken, maken het onontbeerlyk voor de studie der nederlandsche oudheden.

JOHAN VAN ROTTERDAM.

Het altaer van O.L.V. in de Cathedrale van Antwerpen.

Een der schoonste

TEEKENING EN HOUTSNÊE VAN JOS. HEMELEER.

voortbrengsels der beeldhouw- en bouwkunde die de groote meesters der XVIIe eeuw ons hebben nagelaten, is buiten twyfel het altaer dat, in de antwerpsche Cathedrale, de kapel der H. Maegd versiert. Zyne schoone proportiën, zyne grootsche en eenvoudige samenstelling, even als de voortreffelykheid der uitvoering, verrukken het oog van den minst beoefenden toeschouwer.

Dit altaer werd door twee kunstenaren ontworpen wier namen in gouden letteren, in de geschiedenis der nationale kunsten pryken: Arnoldus Quellin, den jonge, en Peeter Verbruggen[(1)] (den jonge, den oude?). Op 14 en 22 january 1678, zegt de schryver der geschiedenis der *Gilde van O.L.V. Lof*, werd er een verdrag, by akten voor Notaris D. Guiot opgemaekt, tusschen de Lofmeesters van O.L.V. kapel en de beeldhouwers Quellin en Verbruggen gesloten, waerdoor deze laetste zich verbonden het altaer in witten marmer met albasten *basse-releven* en andere sieraden te maken, en tot aen de *cornis* vóór half july van het zelfde jaer te voltrekken; de timpanen en overige kroonstukken moesten zy tydens den jubilé van 1678, slechts in model en op doek geschilderd, plaetsen.

(1) Aen deze kunstenaren zullen wy later een byzonder artikel toewyden.

Het altaer werd ten jare 1700 voltooid. Alsdan besloot men ook het kroonwerk door een ander te vervangen waervan Arnoldus Quellin en Louis Willemsens de teekeningen leverden. Zeventien duizend, zeven honderd vyftien gulden, achttien stuivers was de som die de kapel wendde aen de voltrekking van een gebouw, waervan de innerlyke kunstweerde met moeite kan berekend worden.

Het prachtig werk van Quellinus, Verbruggen en Willemsens, bleef de antwerpsche hoofdkerk tot in het jaer 1798 versieren. Alsdan deelde het in het lot der kunststukken, die door de fransche republikeinen werden vernietigd. Te veil gesteld, mocht men de kenteekens der vier Evangelisten door Pieter Verbruggen en dezes basrelieven alleen overhouden; dank zy zulks aen de tusschenkomst van den vaderlandslievenden schilder Herreyns die zyn leven in gevaer stelde om het werk onzer voorvaderen te redden. Inderdaed, men verhaelt, dat een der beeldstormers, na korte bedreigingen, reeds eenen hamer had opgevat, om den achtbaren kunstenaer het hoofd in te slaen, toen deze met kalmte, de basrelieven uit het altaer nam, om ze onder zyn bewaek in de *centrale* school, waervan hy bestuerder was, te plaetsen.

In 1802 werd de O.L.V. kerk voor den godsdienst op

nieuw geopend, en van dit oogenblik besloten de kapelmeesters het altaer van Verbruggen, Quellin en Willemsens, volgens de bestaende teekeningen terug op te richten. Hoe schoon dit voornemen ook was, kon het slechts ten jare 1825 ten uitvoer gebracht worden. Dank aen talryke giften, die den kapelmeesteren ter hand werden gesteld, mochten de werken zoo snel worden voortgezet, dat reeds op 8 december van hetzelfde jaer de plechtige inwyding van het altaer plaets greep.

Thans in zynen vroegeren luister hersteld, vormt het altaer van O.L.V. een der schoonste sieraeden der Cathedrale van Antwerpen. Van welke zyde men het ook beschouwe, de oogslag blyft even voortreffelyk; ook mogen wy gereedelyk hier byvoegen, dat het O.L.V. altaer een der weinige monumenten is die, alhoewel in *griekschen* styl gebouwd, door hunne schoone proportiën eene plaets in den *ogivalen* tempel verdienen te behouden.

P. SCHATS.

Stamboomen van eenige oude Romeinsche huisgezinnen.

Aentrekkelyk en tevens nuttig is de geestoefening, welke zich met de kennis der vermaerde huizen bezig houdt, Trouwens, een man print den invloed zyner inborst, gewoonten, deugden en ondeugden diep op zyne daden. Wil men dan de geschiedenis verstaen, zich rekening geven van de gebeurtenissen welke er in voorkomen, men leere den aerd kennen van dengene die de daedzaken bestierde, en, wat duister was, zal welhaest by deze fakkel zonneklaer worden. De geveinsdheid en trouwloosheid van Lodewyk den elfste, koning van Frankryk, stralen in al de akten zyner regering door; een vuile drift, machtig tegengewerkt, geeft ons de oorzaek der hervorming van Hendrik den achtsten in Engeland. Eveneens gelyk de persoonen, schynt elk huis zyn byzonder karakter, zyne byzondere denk- en handelwyze te hebben, welke, met het bloed voortgezet, de eeuwen doorvliegen en tot de laetste naneven overgaen. Hieruit komt het dat, in sommige voorvallen, de nakomelingen het gedrag hunner voorouderen zoo stiptelyk navolgen. Zou Philips van Artevelde de staetkunde, welk zyn richtsnoer was, zoo aengekleefd zyn geweest, hadde hy Jacob voor vader niet gehad? Wy zullen meermalen zulkdanige overleveringen by de romeinsche huisgezinnen terugvinden. Het huis Claudia was door zyne trotschheid alom bekend en wy zullen dien drift in keizer Tiberius, uit deze familie voortgesproten, later aenteekenen. De Valerii, hoewel uit een der adelykste huizen afstammende, beschermden meestal het volk tegen den adel. De zelfsopoffering voor het Gemeene Best schynt het kenmerk der Decii geweest te zyn. Men ziet gemakkelyk welk licht, uit de kennis der geslachtboomen voortkomende, zich aenstonds op de geschiedenis verspreidt. Dit zy in het algemeen gezegd.

Wy zullen hier eenige geslachtlysten van oude romeinsche huisgezinnen mededeelen, niet volgens willekeur aeneengeschreven, gelyk tot hier geschied is, maer op goede grondslagen gevestigd. Wat al opzoekingen zulkdanig werk genoodzaekt heeft zou overbodig zyn hier te willen doen verstaen. Geen der oude grieksche en romeinsche schryveren is niet doorlezen geworden. Wy brengen onze beweegredenen of gegronde gissingen by, en zoo wy niet altyd eenen wyduiteenloopenden stamboom te voren brengen, men schryve zulks niet toe aen gebrek van lange en neerstige navorschingen.

Dat ons werk den lezeren moet aengenaem zyn, schynt ons buiten kyf. De grootheid van Rome kan immers voor de Belgen niet onverschillig zyn. Zy stonden byna zes eeuwen onder hare macht. Hare legervanen doorkruisten onze velden en bosschen; hare vaendels en adelaers zyn in onzen grond geplant geweest; onze

krygslieden waren het puik harer oorlogsmannen, en Caesar die onzen moed had beproefd, geeft van ons deze getuigenis dat wy de dappersten aller Gallen waren; hy ondervond nog beter den moed onzer vaderen, wanneer hy met hunne hulp Pompeius te Pharsale nedervelde; en nog is er een band welke ons aen Rome nauwer vasthecht; onze vaderen ontvingen van haer hunne godsdienst die zy aen hunne onverbasterde kinderen door den loop der eeuwen hebben voortgezet. - Dan indien het waer is dat een volk des te meer onzer aendacht waerdig is, dat het een grooter gebied heeft en een grooteren rol speelt, welke macht kan ooit aen die van Rome vergeleken worden! Twintig en meer volkstammen bukten den nek onder haren schepter; en lang wierden wy door hare wetten bestierd. Welken luister moesten die mannen aen hun huisgezin niet byzetten, die, onder den naem van consuls, jaerlyks gekozen, aen het hoofd dier uitgestrekte republiek stonden, en den glans der machtigste vorsten verdoofden. Nu het zyn de geslachtboomen van deze overheerschers der aerde welke wy onder de oogen onzer lezeren willen brengen. Maer vooraleer wy dit bestek uitvoeren, dunkt het ons noodig, om beter verstaen te worden, eenige woorden over de oude huisgezinnen van Rome te zeggen.

Het Roomshe volk was in een zeker aental stammen (gentes) verdeeld. Het is niet allezins klaer of iedere stam zynen oorsprong trok uit eenen en denzelfden aertsvader dan of hy bestond uit verschillige gezinnen, welke door zekere banden, by voorbeeld door godsdienstoefeningen, aeneengesloten, geene betrekkingen van bloed met elkander hadden. De naem van elken stam ging meestal uit in *ius.* De huisgezinnen (familiae) welken eenen stam uitmaekten voerden allen den zelfden naem (nomen). Zy waren door toenamen (cognomina) van elkan-

der onderscheiden. Aldus in den stam der Cornelii kende men de Cornelii Scipiones, Cornelii Lentuli, Cornelii Cinnae, Cornelii Syllae, Cornelii Cethegi, enz. Vele familiën voegden hier achteraen eenen tweeden bynaem (agnomen) meestal getrokken uit eene aenzienlyke daed, als Cornelius Scipio Africanus, die Carthago ten onder bracht, of gebruikt om het geheugen eener aenneming in een ander huis te behouden, als Cornelius Scipio AEmilianus, die zoon zynde van Paulus AEmilius door den zoon van Scipio Africanus in het huis der Scipiones was aengenomen geworden. De zonen werden daerenboven door voornamen (praenomina) onderscheiden; deze namen waren omtrent twintig in getal zoo als Publius, Lucius, Aulus, enz. en werden vóor den naem geplaetst. De dochteren hadden doorgaens geene voornamen, maer werden de Eerste, de Tweede, enz., volgens hunnen geboorterang genoemd.

Verders waren de stammen in adelyke (patricii) en volks-huisgezinnen (plebeii) verdeeld. Elk had zekere ambten welke door de anderen niet mochten bediend worden. In het begin waren de voornaemste ambten in handen der adelyke huizen, welke dan ook eenen buitengewoonen luister verspreidden; maer met verloop van tyd zien wy het volk zich in al de plaetsen, zelfs die van Consul, indringen, en uit het duister eenige huisgezinnen opryzen, welke welhaest voor den adel niet hoefden onder te doen. Zoo moest het volkshuis der Claudii Marcelli voor de adele Claudii in vermaerdheid niet wyken. Wy zullen niet verder uitweiden over de rechten, godsdienstoefeningen of wetonderhevigheden der Roomsche familiën. De omvatting van dit tydschrift laet ons niet toe in breedvoeriger uitleggingen te treden.

Geslachtboom des huisgezins Domitia Ahenobarba (of Met den koperen baerd).

Het schynt dat een verdichtsel de oorsprong was van den zeldzamen toenaem dezer familie. ‘De overlevering leert, zegt Plutarchus[1], dat na de overwinning door de Romeinen op de inwooners van Tarquinië en de Latynen derzelver bondgenoten behaeld, twee uitermate schoone mannen dit geluk te Rome verkondigden. Men geloofde dat zy Castor en Pollux waren. Degene, welke hen het eerst zag by de fontein, waer zy hunne bestovene peerden afwieschen, zich verwonderende over hun verhael, raekten zy hem den baerd, die, zwert te voren, aenstonds koperkleurig werd.’ Suetonius geeft denzelfden oorsprong aen gemelden toenaem[2] ‘De Ahenobarbi erkennen voor stichter van hun huisgezin, L. Domitius die eens van den buiten naer stad komende, twee jongelingen van eene heerlyke gedaente ontmoette, en van hen bevel ontving aen het senaet en het volk aen te kondigen de overwinning waervan men nog geene tyding had. Dan, om hunne godheid te betoonen, streken zy zoodanig zynen baerd dat hy ros en koperkleurig wierd, daer hy te voren zwert was. Hetgeen het kenmerk bleef van de nakomelingen van dezen L. Domitius, welke meerendeels ros van baerd waren.’

Dit huisgezin levert ons eene andere zeldzaemheid op; geen deszelfs afstammelingen droeg ooit een anderen voornaem als Lucius of Cnaeus[1]. Zulks kan uitgelegd worden door de kleine uitgestrektheid van dit huisgezin, waerin men geen enkelen tak vindt, ja dat zelfs, zoo als wy zullen zien, dikwyls maer slechts een eenigen zoon bezat.

(1) *In AEmilio.*
(2) *In Nerone*, cap. 1.
(1) en

Overigens heeft het dit huis aen geenen luister ontbroken. Zevenmael werd het met het ambt van consul, tweemael met het tuchtmeesterschap bekleed, en was onder de adelyke huisgezinnen gerekend[2].

1. De eerste dezer familie dien wy aentroffen, is Lucius. Dit leeren wy uit Suetonius[3]. 'Zy voerden geene andere voornamen als Cnaeus en Lucius en dit wel op eene zeer verschillige wyze, nu denzelfden voortzettende aen dry opeenvolgende persoonen, dan afwisselenderwyze de eene Cnaeus en de andere Lucius heettende. Want wy vernemen dat *de eerste*, *de tweede en derde der Ahenobarbi Lucius genoemd waren; dan wederom de dry opeenvolgende Cnaeus; en de overige by beurte Lucius en Cnaeus.*' Wy stellen den eersten Lucius rond het jaer 470 en geven hem tot zoon en kleinzoon de twee Lucii welke opgegeven worden als grootvader en vader van Cnaeus, consul in het jaer 561. Wilde men den stichter van dit huis vroeger of later plaetsen, zoo zou men gedurig in tegenstrydigheid met Suetonius zyn.

2. Volgens den zelfden schryver was de tweede Ahenobarbus ook Lucius genaemd. Wy aenzien hem als den grootvader van den consul van het jaer 561. Hy moet dus rond het jaer 500 sedert Romes stichting geleefd hebben. Hy was vader van

3. Lucius, den derde der Lucii van welke Suetonius gewaegt; hy leefde omtrent het jaer 530 en bracht voort

4. Cnaeus. In het vervolg der consuls (welk op marmer in het kapitool te Rome te lezen is, en daerom *fasti capitolini* genoemd wordt) staet hy aldus ten jare 561 aengeteekend: Cn. Domitius L(ucii) F(ilius) L(ucii) N(epos) Ahenobarbus, dat wil zeggen Cnaeus Domitius Ahenobarbus, zoon van Lucius, kleinzoon van Lucius. Hy is de eerste der dry Cnaei welke, volgens Suetonius, op de dry Lucii gevolgd zyn; zyn zoon was

5. Cnaeus. In de Fasti Capitolini vindt men ten jare

(2) *In Nerone*, cap. 1.
(3) *Ib.* cap. 2.

591 Cn. Domitius Cn. F.L.N. Ahenobarbus. Wy honden het er mede dat hy waerlyk den voorgaenden voor vader heeft gehad. Zie hier de reden onzer gissingen. 1° Het is zeer natuerlyk dat de zoon 30 jaren na zyn vader consul zy geweest. 2° Met het geslacht aldus aeneen te rygen, geven wy inderdaed aen dezen Cnaeus, gelyk het de Fasti vereischen, een Cnaeus voor vader en Lucius voor grootvader. 3° Wy zyn het ook eens met Suetonius die dry Cnaei op dry Lucii doet volgen. Hy bracht voort

6. Cnaeus, welke in de lyst der overwinningen (ook op marmer in het Kapitool berustende en *Fasti triumphorum* genaemd,) aldus ten jare 632 aengeboekt staet: Cn. Domitius Cn. f. Cn. n. Ahenobarbus pro co(n)s(ul) de Galleis Arverneis. De zelfde beweegredenen als die van n° 5 dwingen ons dezen Cnaeus als zoon van den voorgaenden te beschouwen. Hy is de derde der Cnaei van Suetonius. Maer deze schryver misgrypt zich, wanneer hy hem opgeeft als vader van kiezer Neroos overoudgrootvader: 'De vader van Neroos overoudgrootvader, Cn. Domitius, - verbolgen tegen de priesters omdat zy iemand anders als hem in de plaets van zynen vader verkozen hadden, deed in zyn volksdekenschap (tribunatu) het recht van de plaetsen der priesteren te vervullen van derzelver collegium tot het volk overgaen; in zyn consulaetschap de Allobroges en Arverni overwonnen hebbende, reisde hy zyne provincie door, gezeten op eenen olifant, en gevolgd door eene menigte krygslieden gelyk het de gewoonte in de zegepralen was'[1]. Cnaeus was tuchtmeester met Metellus in 639.

7. 'Cn. Domitius, welken wy, kind zynde, *consul*, *tuchtmeester en opperpriester* gezien hebben, daer hy als volksdeken M. Scaurus, prins der stad, enz.' Zoo spreekt Cicero[2]. Nu de romeinsche redenaer in 647 geboren zynde, kan onmogelyk Cnaeus van n° 6 noch consul in 631 noch tuchtmeester in 639 gezien hebben. Nu de Cnaeus van het onderhevig nummer is de tweede die het ambt van tuchtmeester vervulde en hy had Licinius Crassus voor ambtgenoot. Een bewys dat Suetonius deze twee tuchtmeesters tot eenen heeft versmolten en aldus zynen ganschen stamboom in de war heeft gebracht, is dat hy Licinius Crassus voor ambtgenoot aen Cnaeus van het voorgaende nummer heeft gegeven. 'Licinius Crassus zegde tegen dezen (Cn. Domitius) dat het geen wonder was dat hy eenen koperen baerd had, vermits zyn mond van yzer en zyn hert van lood was'[3]. Florus maekt gewag van deszelfs opperpriesterschap. '(Marius), zegt hy, zich geheimelyk van het consulaetschap voor de vierde mael meester makende, gelukte in zyn ontwerp. Cnaeus Domitius werd door de stemmen des volks tot opperpriester verkozen.'[1]. Een tweede bewys dat Suetonius zich misgist heeft is, dat indien men zyn gezegde geloofde, men ook zou moeten aennemen dat er 70 jaren verliepen tusschen het consulaetschap van den overwinnaer der Allobrogen en dat van Lucius welken gemelde schryver hem tot zoon geeft; dit schynt echter allezins onmogelyk. Overigens heeft de geleerde Casaubonus over Suetonius het volgende oordeel gestreken: 'In de namen verschilt Suetonins niet eenmael van de andere schryvers; het zy dit uit zyne onachtzaemheid voortkomt, of omdat hy meende het aldus wel te hebben'[2]. Uit dit alles volgt, dat men niet dry, maer wel vier Cnaei, op de dry eerste Lucii moet doen volgen; want zeker is de Cnaeus van dit nummer zoon geweest van Cnaeus van het voorgaende,

(1) *In Nerone*, cap. 2.
(2) *Pro Dejotaro.*
(3) *In Nerone*, cap. 2.
(1) *In epitome*, l. 67.
(2) *Aenmerking op het tweede hoofdstuk van het leven van Nero.*

vermits hy op het jaer van zyn tuchtmeesterschap in de *Fasti* als volgt wordt opgegeven: Cn. Domitius Cn. f. Cn. n. Ahenobarbus. Zyn zoon was:

8. Lucius, de eerste der Domitii, die by afwisseling de voornamen van Lucius en Cnaeus droegen. Hy is de vader van Neroos oudgrootvader. 'Deszelfs zoon praetor zynde, kloeg Caesar, wiens Consulaetschap geëindigd was, by de rechters aen als beschuldigd van de godsdienst en de wetten te buiten gegaen te zyn; een weinig later zelf consul geworden zynde, poogde hy denzelfden veldheer het gezag over de legers van Gaulenland te onttrekken; daerna werd hy tot deszelfs opvolger door een gedeelte van oproermakers benoemd, en in het begin van den burgeroorlog by Corfinium aengehouden. Losgeraekt zynde, kwam hy ter hulpe der inwooners van Massilia, die alsdan belegerd waren en nieuwen moed schepten wanneer zy hem zagen aenkomen, maer hy liet ze welhaest aen hun lot over. Eindelyk sneuvelde hy in den stryd te Pharsale'[(3)]. Wy zouden te ver uitloopen indien wy al de plaetsen van Caesars werken moesten uitschryven waerin van dezen Lucius gewag wordt gemaekt; wy zullen ons tevrede houden met dezelve aen te wyzen[(4)] maer moeten echter doen opmerken dat hy er overal den voornaem van Lucius voert. Hy trad in huwelyk met Porcia zoo als ons Plutarchus leert[(5)]: 'Er waren toen vele vermaerde mannen die besloten hadden naer het consulaetschap te staen; maer allen lieten dit gedacht varen wanneer zy Pompeius en Crassus als mededingers zagen optreden.

(3) *In Nerone*, cap. 2.
(4) *De bello civili*, l. 1, cap. 6, 15, 16 tot aen 23, 34 tot 36 l. 2. cap. 3, l. 3, cap. 99.
(5) *In Catone minore.*

Eén alleen, L. Domitius, bleef by zyn besluit; Cato, wiens zuster Porcia met Domitius in huwelyk was, had zynen zwager overhaeld om niet achteruit te gaen, noch het veld te verlaten, aengezien het hier geen eerambt maer de vryheid van het Roomsche volk gelde... Maer Domitius het gevaer ontvluchtende, en naer huis gegaen zynde, werden, Pompeius en Crassus tot consuls benoemd.' Lucius werd het jaer daerna tot dit eerambt verheven.

9. Cnaeus. 'Hy liet eenen zoon na, zonder twyfel den besten van zyn geheel geslacht. Bewust van de dood van Caesar, werd hy, hoewel onschuldig, door de wet Pedia veroordeeld, en vertrok naer het leger van Brutus en Cassius, zyne bloedverwanten. Na het overlyden dezer beide veldoversten, bleef hy aen het hoofd der vloot, welke men hem te voren had toevertrouwd; hy vermeerderde zelfs het getal zyner schepen, en leverde ze maer uit vryen wil aen M. Antonius, wanneer hy de partyen overal verslagen zag; hy was de eenigste van al degene wier hoofd door de wet Pedia ten pryze was gesteld, welke in zyn vaderland terugkwam en tot de grootste weerdigheden verheven werd; de burgeroorloog middelerwyl weder ontstoken zynde, begaf hy zich by Augustus en overleed weinige dagen daerna.'(1). Velleius Paterculus spreekt van hem in dezer voege: 'Cnaeus Domitius vader van Lucius Domitius over eenigen tyd gestorven..... grootvader van Cnaeus Domitius welke nog in leven is, zich van de vloot meester gemaekt hebbende, begaf zich op de vlucht.'(2). Trouwens, volgens Suetonius, moet zyn voornaem Cnaeus geweest zyn. Wy moeten hier nog uitleggen hoe deze schryver onzen Cnaeus als bloedverwant van Brutus en Cassius opgeeft. Wy hebben gezien dat Cnaeus' moeder, Porcia, de zuster was van Cato. Nu deze laetste had eene halve zuster, Servilia genaemd, die met den vader van Brutus in huwelyk was, en de zuster van Brutus was met Cassius getrouwd zoodanig dat Cnaeus, Brutus en Cassius kinderen van twee zusters van moeders wege waren. Hier op slaegt hetgeen Cicero van Domitius zegt(3): 'Aen myn gezag alleen, en niet aen de dood zyns doorluchtigen vaders of van zynen oom (Avunculi, oom van moeders kant) noch aen de berooving van zyn eervollen staet is het toe te schryven dat Cn. Domitius opgewekt is geworden, om aen de verlossing van het Gemeene Best te werken.' Cnaeus was de oudgrootvader van keizer Nero en bracht voort

10. Lucius. Dat de voorgaende eenen zoon, die dezen voornaem droeg, gehad heeft, hebben wy reeds uit Paterculus bewezen en hierin komt zyn gezegde ten volle overeen met de beurtelingsche afwisseling waervan Suetonius spreekt; daer wy echter beloofd hebben onze aeneenschakeling zoo veel mogelyk te staven, zullen wy nog eenige andere getuigenissen bybrengen. Tacitus zegt(1): 'Dit jaer stierven twee vermaerde mannen: Cnaeus Lentulus en Lucius Domitius.... Domitius was beroemd geworden doordien dat *zyn vader*, *tydens den burgeroorlog*, *machtig op zee was geweest*, *zoo lang hy zich eerst by Antonius daerna by Caesar voegde. Zyn grootvader was te Pharsalia in het leger des Adels gesneuveld.* Hy zelve werd verkoren om de jongere Antonia, uit Octavia geboren, te trouwen. Later trok hy den Albis met een leger over en drong dieper in Germania als iemand ooit tot dan toe had gedaen, en hierom werd hy met den lauwerkrans der overwinnaren vereerd.' Suetonius beschryft onzen Lucius met deze woorden. 'Uit dezen werd Domitius geboren... vermaerd... door den zegeprael welken hem, na den oorlog van Germania, te beurt viel... en door de eerambten van praetor en consul.... hy won den vader

(1) SUETONIUS, *in Nerone*, cap. 3.
(2) L. 2, cap. 40.
(3) *Philippica II.*
(1) *Annalium*, l. 4, cap. 44.

van Nero by de oudere Antonia.'[2] Uit het aengehaelde ziet men dat Tacitus en Suetonius het niet allezins eens zyn wegens de vrouw van dezen Romein. Uit dit huwelyk sproot dan

11. Cnaeus, volgens Suetonius n° 1 en Paterculus n° 9. De eerstgemelde zegt daerenboven[3]. 'Domitius... beschuldigd van eene bloedschenning met zyne zuster Lepida begaen te hebben... stierf te Pyrgae ten gevolge van eene waterzucht, nalatende eenen zoon met name Nero, gewonnen by Agrippina dochter van Germanicus.' De zuster van Domitius van welke Suetonius spreekt was denkelyk zyne eigene zuster niet, maer uit het huwelyk van beider moeder Antonia met Lepidus gesproten. Wy zullen er later van gewagen wanneer wy den stamboom der familie Antonia zullen geven.

Wy laten hier eene, voor ons kostbare, aenmerking van Paterculus volgen[4]. 'Ten zelfden tyde behaelde Domitius eene groote overwinning op de Arverni en Fabius op de Allobroges. Men merke het zonderlinge geluk van het huisgezin der Domitii op. Dit huis was zoo vermaerd als klein in getal. Vóor Cnaeus Domitius, jongeling van eene wonderbare eenvoudigheid, bestonden er vier Domitii welke van vader tot zoon allen eenige kinderen waren; allen werden met de weerdigheden van consul en priester bekleed, byna allen bekwamen de eer van den zegeprael.' Ik acht het onnoodig te doen opmerken dat deze woorden geenszins aen den Cnaeus, die de Arverni overwon, kunnen toegepast worden; deze had geene vier voorouderen met het consulaetschap vereerd;

(2) *In Nerone,* cap. 4.
(3) *Ib.*, cap. 5.
(4) L. 2, cap. 9.

daerenboven de twee woorden *dezen* (hunc) en *jongeling* (juvenem) duiden genoeg aen dat de schryver van den Cnaeus van zynen tyd wil spreken; deze Cnaeus kan geen ander zyn als die van nummer 11, vermits Paterculus onder de regering van Tiberius schreef. Dus Cnaeus nummer 7, Lucius nummer 8, Cnaeus nummer 9, en Lucius nummer 10 waren allen eenige zonen.

12. ‘De redenen, gevoegd by de bekoorlykheden van Agrippina, haelden de overhand. Agrippina begon den weg te banen tot het huwelyk van Domitius welken zy uit Cnaeus Ahenobarbus had gewonnen en Octavia des keizers dochter.’(1) ‘Het jaer wanneer D. Junius en Q. Haterius consuls waren ontving Nero alsdan zestien jaren oud Octavia 's keizers dochter in huwelyk.’(2) Suetonius staeft aldus het gezegde van Tacitus. ‘Niet lang daerna trouwde hy Octavia.’(3) Maer dit huwelyk had geenen duer. ‘Hy jaegt Octavia weg onder voorwendsel dat zy onvruchtbaer was, en verbond zich daerop met Poppoea’(4) Suetonius geeft ons nog verdere inlichtingen. ‘Buiten Octavia had hy later nog twee vrouwen, Poppoea Sabina dochter van een oudpenningmeester van Rome en te voren in echt met een romeinschen ridder... en Statitia Maessalina wiens overoudgrootvader Taurus tweemael consul was geweest, en de eer des zegepraels had verworven.’(5).

13. ‘Uit deze (Poppoea) won hy eene dochter, Claudia Augusta, welke hem zeer jong ontviel.’(6) ‘Tydens het consulaet van Memmius Regulus en Virginius Rufus vernam Nero met eene buitengewoone blydschap dat hem uit Poppoea eene dochter geboren was; hy noemde ze Augusta en gaf aen Poppoea den zelfden toenaem’(7).

XAV. VEREECKEN.

Herinneringen uit de Fransche wereldtentoonstelling van 1855. *Onderzoek van eenige der voornaemste voorwerpen volgens klasseerorde van den officielen Kataloog.*

1e Klas. - Mynen en metaelkunde. (*Vervolg*). Yzeren kepers en daken. - Luchtsteenen. - Bruineersteenen. - Polyspoeder. - Nieuwe soort van slypsteenen.

Er bleef ons nog over te spreken van eenige merkweerdige voortbrengsels, die maer even onlangs begonnen in België in gebruik te komen, te weten, de getrokken yzeren balken en ribben of kepers voor burgerlyke gebouwen, in het algemeen onder den naem van Tvormige yzers bekend. De schoonste en moeijelykste om maken waren door Frankryk ten toon gesteld; hun algemeene vorm is, zoo men hier zien kan, fig. 1 en 2.

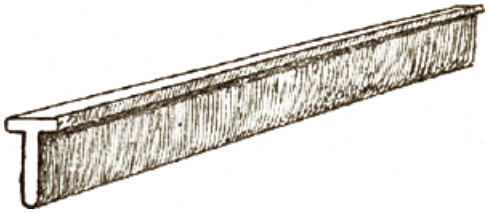

(1) TACITUS, *Annalium*, l. 12, cap. 3.
(2) *Ibid* l. 12, cap. 58.
(3) *In Tiberio*, cap. 7.
(4) TACITUS, *Annalium* l. 14, cap. 60.
(5) *In Nerone*, cap 35.
(6) *Id.*, Ibid.
(7) TACITUS, *Annalium*, l. 15, cap. 23.

1

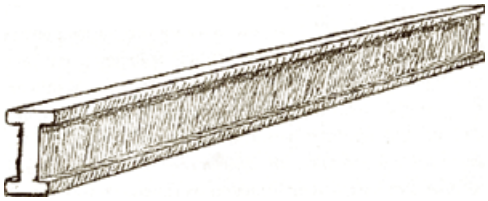

2

Deze yzers worden in den pletmeulen gevormd: de armen van de enkele of dubbele T door eene diepe groef die in de rollen van den meulen is ingesneden, en het lyf van de T door eene platte groef. Het maken van deze yzers is zeer moeijelyk en vereischt rollen van eene buitengewoone groote doormaet. Want de armen van de T, dichter by de as van de rollen zynde dan het lyf der T zoo is de beweging der rollen over de armen langzamer dan over het lyf der T; daer nochtans alle de deelen van de lat om recht te blyven, even gauw door de wellen moeten loopen, zoo zal er altyd in de groef die de armen vormt eene vryving bestaen die de yzers neigt te kronkelen of te scheuren; deze vermindert naermate dat men met grootere wellen werkt, en aldus het verschil van beweging vermindert. Of zulke roosteringen onder alle opzicht den voorkeur verdienen boven de houten, zelfs in de plaetsen waer het hout zeer duer is, kan niet dan door eene lange ondervinding bewezen worden.

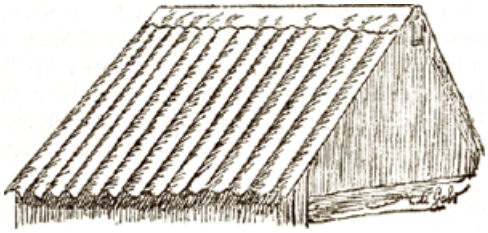

3

Eene nog nieuwere en belangrykere toepassing van het

geplet yzer komt voor in de yzeren gegoolde daken, waervan de platen 3 en 4 een gedacht konnen geven.

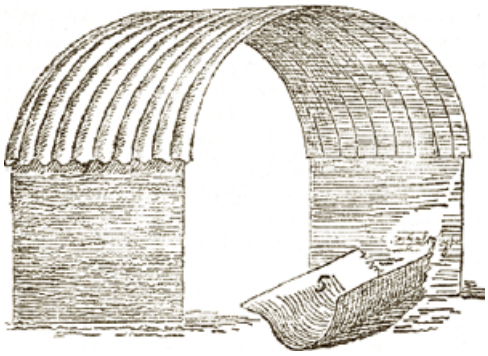

4

In England maekte men eerst deze gegoolde platen met ze in eenen yzeren vorm te stampen; Frankryk heeft ze het eerste met den pletmeulen vervaerdigd.

Deze soort van daken vereischen geene kepers of latten. Er bestaen zulke daken over de hangars der Parysche yzeren wegen die eene breedte van omtrent twintig meters overdekken zonder eenig ander steunsel dan de zymuren en de styfte die de golen bybrengt; fig. 5 eene gool op 1/10 harer groote.

De voordeeligste vorm voor zulke daken beweert men te zyn de halve cirkel, zoo men ziet fig. 4.

Yzeren daken moet men onderhouden met gedurig schilderen; byna al het geen men tot hiertoe, tot het bevryen van het yzer voor roest gedaen heeft als schilderen, verglazen, enz. schynt vruchteloos door den tyd; verzinken door smelting is goed, maer maekt het yzer sprok. Niets is er beter dan het verlood yzer welk men in het zuiden van Frankryk gebruikt. De platen of andere voorwerpen worden zoo als voor het vertinnen behandeld, alleenlyk dompelt men ze in gesmolten lood in plaets van tin. Men bekoomt op deze wyze platen welke dienen kunnen om goten en daken te maken en by de sterkte van het yzer de onroestbaerheid van het lood vereenigen. De fransche tentoonstelling bevatte verloode platen van buitengewoone grootte.

De komissie van den kataloog had zorgvuldig de soortlyst van alle mogelyke voortbrengsels op onzen aerdbodem bekend, uitgeschreven. Zy had vergeten nogthans eene klas te openen voor de voortbrengsels van eene andere wereld. Wy weten niet waer zy de voortbrengsels der mynen van andere planeten zou hebben aengeteekend, en nog veel minder eene geheele planeet zelfs. De gelykenis van aerd en samenstelling raedt ons aen ze hier te plaetsen, en hier eenige byzonderheden aen te halen over eenen luchtsteen die America ten toon had gesteld. Deze wonderbare klomp werd ontdekt in den Canada ten jare 1854; hy weegt 161 kilogrammen, en heeft eenen veelhoekigen vorm; men had er eene schelf afgezaegd om zyn inwendig aen den dag te leggen; het schynt zuiver yzer te zyn. De oorsprong van zulke klompen, die men eensklap uit de lucht ziet vallen, is gansch onbekend. Alhoewel menigvuldigmael voorkomende, hebben zy nochthans nooit geene stoffen aen onzen aerdbodem onbekend medegebracht. Zy bevatten doorgaens een of meerdere van de volgende stoffen: zand, solfer, yzer, nikel, chroom; het yzer is altyd meest in den staet van zuiver metael, daer het tegenstaende byna altyd op de oppervlakte onzer aerde en zoo diep als de myngraving kan bereiken in verbinding wordt gevonden met andere stoffen. De meestgegronde gissing over den oorsprong der luchtsteenen is, dat ze geheel kleine planeten of dwaelsterren zyn welke onze wereldbol op zynen weg tegen komt en tot zich trekt. Hun getal moet verbazend groot zyn, nochtans zouden zy niet eenvormig maer als met lagen of groepen in het

gehemelte verspreid zyn; dit schynen de regens van steenen in de geschiedenis aengehaeld te bewyzen.

Wy mogen niet vergeten hier eenen blok rotszout aen te teekenen door de *Compagnie des salines de l'Est* (Frankryk) gezonden, wegende rondom 800 kilogr.

Op het einde dezer klas vinden wy nog eenige voorwerpen welke wy elders hadden gaen zoeken.

De bruineer gereedschappen in bloedsteen van den heer Degardin, Parys, rue du Temple, 140. Zyne overgroote menigte van bruineersteenen welke, gezamentlyk met verscheidene soorten van polyspoeders eenen uitgestrekten toog bekleedde, scheen eene buitengewoone *specialiteit* aen te duiden. Zyne merkwaerdigste polyspoeders waren tinasch (potée d'étain) en engelsch of paryssischrood van eene uitnemende fynheid. Eenigen onzer lezers zal het misschien niet onaengenaem zyn, eene bereidingswys voor paryssischrood te kennen, welke een voortbrengsel oplevert oneindig veel fyner dan door de tot hiertoe algemeene bekende wyze.

In eene zoo kleine hoeveelheid mogelyk warm water lost men op ten eenen 1 deel zurkelzuer, ten anderen 6 deelen groenen vitriool (solferzuer yzeroxied, sulfate de fer). Men giet ze by een; aenstonds vormt er zich een geel poeder dat by het koud worden nog vermeerdert. Het is zurkelzure yzeroxied, een geel zout, niet dan in eene groote menigte warm water oplosbaer.

Men laet het poeder verlekken en droogen op eenen ongelymden papieren filter. Daerna spreidt men het droog poeder uit op eene dunne yzeren plaet, welke men langs onder heet stookt tot dat het geel poeder zwert geworden zynde aenvunkt en gansch doorgevunkt heeft. Laet koud worden, hiermede is de bewerking geeindigd. De zurkelzure yzer oxied is samengesteld uit kool, zuerstof en yzer op de volgende wyze:

Kool met zuerstof	{	zurkelzuer	}zukelzure yzeroxied.
		met	}zurkelzure yzeroxied.
Yzer met zuerstof	{	yzer oxied	}zukelzure yzeroxied.

Door de ontbindingskracht der hitte maekt zich de kool van al de zuerstof meester en vliegt weg; het yzer oneindig verdeeld door de verdwenen ondeelen, kool en zuerstof, pakt aenstonds vuer en geeft yzeroxied terug in staet van byna atomische verdeeling; dus niet fyner mogelyk. Deze werkwys is men aen doktor Vogel verschuldigd.

Sedert eenigen tyd vindt men in den handel vylen en slypsteenen om met water op de hardste stoffen te gebruiken; zy bezitten eene uitmuntende afhalingskracht met weinige zelfslyting gepaerd. Eene engelsche hard getemperde vyl hebben wy onlangs op eene van zulke steenen als door toovery zien wegslypen alsof zy smolt. Deze steenen zyn eene samenkoeking van 3 deelen groof emeripoeder en 1 deel schellak gestampt, met een weinig water tot deeg gebracht, in eenen yzeren vorm getast, stilaen gedroogt, en dan warm gemaekt, om de schellak te doen smelten.

(*Wordt voortgezet.*)

C. OMMEGANCK.

Kunst- en letternieuws.

Men heeft in het Museum van Antwerpen verscheidene schilderyen op ramen gesteld, welke sedert den inval der Franschen opgerold waren gebleven. Onder deze bevinden zich verscheidene doeken van groote meesters, zoo als by voorbeeld, twee tafereelen door *Erasmus Quellin*, en een ander van eenen vlaemschen meester der XVIIe eeuw, wiens naem thans gansch onbekend is: *Balthazar Van Cortbempde.*

Het doek van het Musaeum duidt aen, dat Van Cortbempde niet alleen als teekenaer, maer ook als colorist tusschen onze goede kunstschilders der eeuw van Rubens moet rang nemen. Deze schilderyen zullen eerlang hersteld worden. Eenige hebben zeer geleden.

- De koninklyke Akademie van kunsten, letteren en wetenschappen van België heeft het belangryk werk van den heer M. Heris uitgegeven, welk zy in zitting van 22 september 1855 heeft bekroond en voor titel voert: *Mémoire sur le caractère de l'école flamande de peinture sous le règne des ducs de Bourgogne.* Even als de heeren Waagen, in het *Kunstblatt* van Stuttgart (1848), en Génard in den *Luister der St-Lucasgilde* (1854), spreekt de heer Heris van het bestaen eener kunstschool te Doornik. Allen echter hebben gedeeltelyk hunne inlichtingen bekomen van den heer B.C. Dumortier, lid van de Kamer der Volksvertegenwoordigers, te Doornik.

- Tydens de aenstaende Brugsche kermisfeesten zal, op eene der openbare plaetsen dier stad, het marmeren standbeeld van Van Eyck, gebeiteld door den beeldhouwer Caloigne, worden opgericht.

- Het *Willems-Fonds* had, zoo als men weet, een wedstryd geopend, *over de beteekenis en de strekking der vlaemsche beweging*, en dat in de volgende bewoordingen: ‘Welke is de ware beteekenis, de ware strekking van hetgene men overeengekomen is de vlaemsche beweging in België te noemen; welke is de invloed

dien deze beweging op de toekomst des lands, onder het maetschappelyk en het nationael opzicht, moet hebben?

Twee verhandelingen werden ingezonden, en dit dragende tot kenspreuk: *Eene vyl?... tyd ontbreekt* als het beste erkend; doch de meerderheid der heeren rechters was tevens van gevoelen dat, hoe verdienstelyk dit werk ook zy, de schryver ervan een gedeelte der prysvraeg onvolledig heeft beantwoord en dus slechts eene aenmoediging verdient. Het Bestuer van het *Willems-Fonds* kent ten dien gevolge den schryver van dit stuk eene belooning toe van honderd franks. Deze is gebleken te zyn onze geachte medewerker en vriend Lodewyk Van Rucklingen, van Antwerpen, die zynen naem hebbende doen kennen, tevens den heere voorzitter van het *Willems-Fonds* heeft verzocht, de hem toegestane belooning te overhandigen aen den heer pastoor der armste parochie van Gent, om door zyne zorgen aen de noodlydenden te worden uitgedeeld. Zulke daed strekt onzen vriend ter eer; wy hebben niet noodig haer te pryzen, de enkele aenhaling ervan is reeds meer dan genoegzamen lof.

- De aloude Maetschappy van *Tael-*, *Dicht- en Tooneelkunde*, gezegd Rhetorica, onder kenspreuk: *Van Vroescepe dinne*, te Nieuport, heeft, ter gelegenheid van de 25^{e} verjaring der troonsbeklimming des eersten Konings der Belgen, de volgende onderwerpen, als prysvragen, uitgeschreven:

'1° POEZY OF PROZA: *Over den invloed der* 25*-jarige regering van Koning Leopold*, *op de beschaving der Belgen*.'

Pryzen: een zilveren verguld eermetael, groot moduel, voor ieder best geoordeeld stuk in beide vakken.

2° Opstel van een vlaensch *Bly-Zangspel* (*vaudeville*), hebbende voor titel een vlaemsch spreekwoord, en daermede door zin en voorstelling in betrekking staende.

Er zal later ook een tooneel-festival en wedstryd plaets hebben. Hierover nader in 't volgend nummer.

- De uitgever Th. Hamilton, Bergstraet, n° 2710, te Antwerpen, heeft het vyfde nummer laten verschynen van zyne goedkoope lezingen voor alle standen. Het bestaet uit het tweede deel van *El Maestro det Campo*, naer het fransch van Felix Bogaerts.

- Aengekondigd: *Zeitschrift für christliche archäologie und kunst herausgegeben von J. v. Quast und H. Otte.* Leipzig, by T.O. Weigel.

- Verschenen te Brussel: *Vingt-et-un sujets puisés dans les poëmes grecs et dans l'Énéide, dernières compositions d'Éleuthère de Potter.* - Een zeer merkweerdig plaetwerk, dat wy onzen kunstenaren aenbevelen.

- By den drukker Schotmans, te Antwerpen, is van de pers gekomen: *Bootsman Gordiaen*, roman uit het zeemansleven, door Konstantyn Simillion; met etsingen.

- Verschenen by J.A. Stargardt, te Berlyn, en verkrygbaer by Max. Kornicker, te Antwerpen: *Bildersaal altdeutscher Dichter-Bildnisse*, *Wappen und Darstellungen* aus dem Leben und den Liedern der Deutschen Dichter des XII. bis XIV. Jahrhunderts. Nach Handschriftgemälden, vornämlich der Manesse'schen Sammlung, und nach anderen gleichzeitigen bildlichen Denkmalen und dahin gehörigen Bild und Bauwerken. Mit geschichtlichen Erläuterungen von Friedrich Heinrich von der Hagen. 37 Bogen Quart nebst Atlas von 75 Abbildungen auf 41 Tafeln kl. Folio. In eleg. Austattung. Velinpap. In Umschlag.

Ook met den titel: *Minnesinger*, *Deutsche Liederdichter* des zwölften, dreizehtnen und vierzehnten Jahrhunderts, aus allen bekannten Handschriften und früheren Drucken gesammelt und berichtigt, mit den Lesarten derselben, Geschichte des Lebens der Dichter und ihrer Werke, Sangweisen der Lieder, Reimverzeichnis der Anfänge, und abbildungen sämmtlicher Handschriften von Friedrich Heinrich Von der Hagen. Fünfter Theil.

JOHAN VAN ROTTERDAM.

Leopold-de-eerste.

De 21 july 1856 is voor ons

Vaderland een heugelyk feest. Op denzelfden dag, over vyf-en-twintig jaer, besteeg, onder het hoopvol gejuich eens begeesterden volks, Leopold de I^{e} den nieuwen troon van 't aloude en tevens jonge België.

Vyf-en-twintig jaer zyn sedert dit oogenblik vervlogen, en de natie ziet met vreugde op eene regering waeronder de krachten onzes volksstams zich op eene wonderbare wyze hebben ontplooid. Kunsten, letteren en wetenschappen, zoo langen tyd verwaerloosd, vertoonen zich weder op onzen geboortegrond, en doen, als onwillig, een tydstip herdenken waerop België den eersten rang in de kunstwereld beklom.

Even als de regering der Aertshertogen Albertus en Isabella, bouwt de regering van Leopold den I^{e} haren roem op titels die zelfs de vinger des tyds niet zal verbryzelen. En inderdaed, prykt de eerste met eenen glans ontleend aen de vereeuwigde namen van Rubens, Jordaens, Van Dyck, Seghers, De Vos, Duquesnoy, Teniers, Quellin, Fayd'herbe en honderd anderen; de tweede zag de luisterryke namen van Wappers, de Keyser, Leys, Gallait, Wiertz, Madou, Geefs, Simonis, Roelants, Renard te voorschyn treden. De letteren, die in het eerste tydstip door Justus Lipsius, Miraeus, Hoschius, Butkens, Zevecote, A Marka, Grammaye, Kiliaen, de Laet, Torrentius, Sanderus, Gruterus, Van Helmont waren vertegenwoordigd, zien thans hun veld oneindig verbreeden; de vlaemsche werken van Conscience, Willems, Ledeganck, Van Ryswyck, Dautzenberg, Van Duyse, Van Beers brengen den naem van het algemeene vaderland tot in de meestafgelegene streken, terwyl de geschiedkundige en wetenschappelyke voortbrengselen van Gachard, Fétis, B.^{on} de St-Genois, Serrure, de Ram, David, Blommaert, Broeckx, Burggraeve, Kervyn de Lettenhove, Kervyn de Volkaersbeke, Wauters, Renard, Mertens, Torfs, enz. de groote daden van het voorgeslacht voor

het oog van den begeesterden lezer doen herleven. De muziek, die dochter des hemels, welke vroeger onzen landaerd zoo zeer heeft begunstigd, vond krachtige vertolkers in onze Fétis, Grisar, Limnander, Gevaert, de Burbure, Eyckens, kunstenaren die ons op nieuw de schoone dagen van weleer voorspellen.

Langs eenen anderen kant worden nieuwe bronnen voor de nationale nyverheid geopend; en terwyl deze met goeden uitslag tegen de voortbrengselen der machtigste volkeren worstelt, voeren ontelbare schepen de belgische waren tot in meestafgelegene landen. De nationale vlag wappert zegepralend op alle zeeën, en al de volkeren der aerde brengen hunne hulde toe aen het dierbare Vaderland.

Al deze voortgang, al deze luister, welken de regering van Leopold zag ontwikkelen, stemt het hert des volks tot een erkentelyk jubelen. Kunstenaren en dichters van allen aerd brengen de schoonste vruchten huns talents te saêm om het feest van 21 july weerdig te maken van het weder opkomende Vaderland. De namen der uitstekende meesters zullen vereenigd worden met eene hulde die met recht de hulde der gansche natie zal genoemd worden.

Wat ons, Vlamingen, betreft, wy stemmen van herte deze hulde by, want onder de regering van Leopold zagen wy de moedige kampers optreden die, strevend tegen oneindige en nog niet overwonnen moeijelykheden, volgens de getuigenis zelve van den dichter Tollens, met beter gevolg dan ooit onze langverwaerloosde moedertael beoefenen, en haer eenen rang poogen terug te schenken tusschen de meest beschaefde talen van Europa.

JOHAN VAN ROTTERDAM.

Vorst en vaderland.

ZANGWYZE:
Kent gy het land waer deugd en moed
Met werkzucht gaen gepaerd?
LEBROCQUY. - *Getoonzet door* MAT. VAN MIERLO.

Klein is ons land, waer vrank en vry,
Beroemd, en sterk, en schoon.
Geen volk op aerd benyden wy
Zyn glorie en zyn Troon.
O Belgen! zingt uit fiere borst,
En sluit een broederband:
'Lang leve, ô God! de wyze Vorst
Van 't vrye Vaderland!'

Voor eeuwen reeds op vlaemschen grond
Was Vryheid heil en eer.
Ook by de Walen klonk er rond:
'Geen dwang van vreemden meer!'
Thans staen wy weêr, door eendracht groot,
Als broedren hand in hand.
Ons herte klopt tot in den dood
Voor Vorst en Vaderland!

Waer blonk de kunst met zooveel glans
Als by ons voorgeslacht?
Van zuid tot noord, waer praelt zy thans
Als hier met zooveel pracht?
Haer glorie is hier adeldom;
Zy klinkt van strand tot strand;
En ieders mond dankt ook daerom
Den Vorst van 't Vaderland!

Waer kent het Recht noch rang noch macht,
De Wet voor iedereen?
Waer wordt de werkman hoog geacht,
De ryke niet alleen?
Waer woont de Trouw in ieders borst?
Waer houdt de Vrede stand?
ô Broedren! hier, dank zy den Vorst
Van 't vrye Vaderland!

Zoo vreemde macht ons dreigen kwam
Met vreemde schande en dwang;
Stege aen de grenzen de oorlogsvlam,
By naedrend krygsgezang;
Wy trokken op met leeuwenmoed,
Het strydzweerd in de hand:
Zoo gaven wy ons goed en bloed
Voor Vorst en Vaderland!

J. DE GEYTER.

Balthasar van Cortbempde.

(Briefwisseling.)

Aen de welachtbare heeren opstellers van het tydschrift:
DE VLAEMSCHE SCHOOL.

Myne Heeren,

In de laetste aflevering van het tydschrift, 2e jaer, bl. 88, rubriek *Kunst- en Letternieuws*, lees ik het volgende:

'Men heeft in het Museum van Antwerpen verscheidene schilderyen op ramen gesteld, welke sedert den inval der Franschen opgerold waren. Onder deze bevinden zich verscheidene doeken van groote meesters, zoo als, by voorbeeld, twee tafereelen door *Erasmus Quellin*, en een ander van eenen vlaemschen meester der XVIIe eeuw, wiens naem thans gansch onbekend is: *Balthazar van Cortbempde.*

Het doek van het Museum(1) duidt aen dat Van Cortbempde niet alleen als teekenaer, maer ook als colorist, tusschen onze goede kunstschilders der eeuw van Rubens moet rang nemen.'

Dry of vier dagen vóor het verschynen van dit artikel in UEd. achtbaer tydschrift, trof ik, by het nagaen en onderzoeken van myne kerkrekeningen, op degene van het jaer 1644, den naem van *Balthasar van Corbempt* aen in dezer voege:

'Item ontfangen van den heer *Balthasar van Cortbempt* superintendent van den Berch van Bermhertigheyd alhier twee jaren verloops verschenen van St.-Jans misse xvie dry en veertich ende vier en veertich van de seven en veertich guldens tien stuyvers s'jaers die dese voorse kercke tot laste van den voorsen Berch op den naem van Elisabeth van Rottum jaerlycx heffende is bedragende tsaemen xcv guld.'

Ik tref den naem van Balthasar aen op de kerkrekeningen van de jaren 1644 tot 1650. Zou nu deze Balthasar de kunstschilder zyn waervan kwestie is in *de Vlaemsche School*, en die ten jare 1631 als vrymeester in de St-Lucasgilde was ontvangen? Zoo ja, dan zou hy hetzelfde ambt bediend hebben als Wenceslas Coeberger, van Antwerpen, die in 1619, door Albertus en Isabella, tot opperintendent van de bergen van bermhertigheid in de Nederlanden benoemd was geworden(2), en hy zou ook dezelfde kunst als Wenceslas uitgeoefend hebben(3).

(1) Deze schildery stelt *de Samaritaen en de Phariseër* voor, en komt voort van de vorige kamer der heelmeesters te Antwerpen.

(2) De Berg van Bermhertigheid te Antwerpen werd in 1620 opgerecht.

(3) Men treft niet dikwils schilderyen van dezen kunstmeester aen. Ik bezit er eene voorstellende *het lichaem van Christus, van het kruis afgedaen en op den schoot zyner Moeder rustende*, *bygestaen van twee Engelen, en Maria Magdalena, weenende.* Deze schildery is herkomstig uit het oud kapucynenklooster van Antwerpen, en staet, zoo als ik gezien heb, in een geschreven boekje aengeteekend als zynde het werk van Wenceslas Coeberger. In het werkje: *Den leydsman der vremdelingen door de stad Antwerpen*, gedrukt t'Antwerpen, by C.M. Spanoghe, lees ik, bladz. 74, *De kerk der paters Capucienen*: '7o in t'midden der kerk naest den zuyden heeft men tegen den muer het lichaem Christi van het kruys afgedaen, en door twee Engelen ondersteund (*sic*) wordende, uytmuntende geschildert door Wenceslaus Coubergen.'
Men verwarre deze schildery niet met degene van A. Van Dyck, welke dezelfde geschiedenis tot onderwerp heeft, en nog in St-Antonius kerk aenwezig is.

W. Coeberger overleed te Brussel in 1630, en werd aldaer in de Minderbroeders-kerk begraven. Van dit jaer zyns overlydens tot in 1643 tref ik op myne kerkrekeningen den naem van *Melchior Van Cortbempt* aen, als superintendent van den Berg van Bermhertigheid, te Antwerpen. Zou deze Melchior de opvolger van Wenceslas Coeberger in dit ambt geweest zyn?

Ik heb in het oogenblik een geschreven geslachtboom van de familie Cortbempde voor my openliggen, waerop ik geenen *Balthasar*, maer wel eenen *Melchior* aen tref. Behoort nu deze Balthasar, kunstschilder, aen de familie Cortbempde niet toe, of is deze naem een tweede geweest, gevoegd zynde achter dien van *Jan*, *Joseph*, *Philippus*, of eindelyk, droeg de kunstschilder de beide namen *Melchior Balthasar?* Intusschen zie hier:

Hendrick Van Cortbemde, getrouwd met Maria Van Peborg 1581.

I. Uit dit huwelyk zyn voortgesproten:

1. Jan Van Cortbemde, die trouwde met Barbara Van Wachtendonck;
2. Joseph Van Cortbemde, die trouwde met Anna Bornhoven;
3. Magdalena Van Cortbemde, die trouwde met Hendrick Courtois;
4. Melchior Van Cortbemde, die trouwde met Emerentiana Stuydlin;
5. Philippus Van Cortbemde, die trouwde met Elisabeth Laurys(1);
6. Elisabeth Van Cortbemde.

II. Joanna Maria Van Cortbemde, dochter van gemelden Melchior en Emerentiana Stuydlin, is in huwelyk getreden met Jan Bapt. Schoenmaequers, den jongen, en uit dit huwelyk zyn voortgekomen:

1. Ester Schoenmaequers, die trouwde met den heere Roose tot...;
2. Maria Schoenmaequers, die trouwde met Pedro Jansse de Bysthoven;
3. Jan Bapt. Schoenmaequers, die trouwde met Catharina Van Hencxtenbergh;

III. Uit dit huwelyk van Jan Bapt. Schoenmaequers met Catharina Van Hencxtenberg zyn gesproten:

1. Maria Josepha Schoenmaequers, die trouwde met N. Urselin, tot Antwerpen; 2. Anna Isabella Schoenmaequers, die trouwde met Petrus Van Vinckenborgh; 3. Theresia Maria Schoenmaequers, filia devota; 4. Joannes Bapt. Schoenmaequers, gestorven jongman;

IV. Uit het huwelyk van Petrus Van Vinckenborg met Anna Isabella Schoenmaequers zyn voortgekomen:

1. Catharina Isabella Van Vinckenborgh, obiit; 2. Petrus Van Vinckenborg; 3. Maria Josepha Van Vinckenborgh, obiit; 4. Isabella Cornelia Van Vinckenborgh, obiit; 5. Joannes Carolus Van Vinckenborgh, die trouwde met Francisca Harts; 6. Isabella Josepha Van Vinckenborgh, obiit; 7. Theresia Josepha Van Vinckenborg; 8. Susanna van Vinckenborgh, die trouwde met Marcus Ignatius Van den Gouwenberghe; 9. Hubertus Antonius Van Vinckenborgh, obiit. 10. Adrianus Balthasar Van Vinckenborgh, obiit; 11. Maria Anna Van Vinckenborgh; 12. Catharina Van Vinckenborgh, obiit; 13. Franciscus Van Vinckenborg, capucinus.

V. Uit het huwelyk van Joannes Carolus Van Vinckenborgh met Francisca Harts, zyn gesproten:

1. Gomarus Van Vinckenborgh; 2. Clara Van Vinckenborgh;

VI. Uit het huwelyk van Marcus Ignatius Van den Gouwenberghe met Susanna Van Vinckenborgh is voortgekomen:

Maria Leondina Van den Gouwenberghe.

(1) Is deze Philippus dezelfde als die welke ten jare 1631 als liefhebber in de St.-Lucas-Gilde van Antwerpen trad?

Op eenen zerk in St-Gummaruskerk, te Lier, leest men het volgende opschrift ter nagedachtenis van den heere Melchior Van Cortbemde en zyne echtgenote Emerentiana Stuydlin:

MEMORIAE. D. MELCHIORIS V̄. CORTBEMDE ET D. EMERENTIANAE STUYDLIN OPTIME DISCE MORI SPECTATOR, VIVERE DISCE, HUJUS TE TUMULI MARMORA SCRIPTA DOCENT. QUAE PIA PROGENIES POTUÊRE PARENTIBUS ALMIS, GRATIAE UT ACCEPTAE SINT, MONUMENTA LYRAE. QUOS JUNXIT GENIALIS HONOS URNA ABDICAT U, MORSQ ORTOS NIHILO REDDIDIT ECCE NIHIL, EST SUMMUM SOPHIAE STUDIUM MEDITATIO LETHI, ATTAMEN ET VITAE COMMEMINISSE DECET. NATURA MORS AEGRA PR, SED MASCULA VIRTUS EMICAT, OCCIDUUM NON HABITURA DIEM. MELCHIOR HUNC PATRIAE CUI SENA DICAVIT ET ANN̄. LUSTRA DEDIT MUNDUM PER DUODENA TENENS. CIVIS HONORATUS, LONGAEVUS, ITE SENATOR, QUAESTOR ET AFFLICTAE, CONSUL, AMANSQL YRAE, HOMINIBUS VIXIT TANTIS, ET VIVET IN AEVUM SPIRITIBUS REQUIEM RITE PRECATUS ABI. VIXIT ANNIS LX. DEVIXIT IV NONAS FEBR. CI□. I□. CXIV. ILLA ANNIS XLVII ET ABIIT IDIBUS AP CI□. I□CVI. REQUIES MORS CERTA LABORUM.

In myn kerkregister op het jaer 1651, lees ik het volgende:

‘Den 12 april is gestorven Philips Van Cortbemde autschepene weldoender deser kercke (van St-Andries) ende jouffe Marie Van de Velde syne 2de huysvrauwe die stirff den... mey van den jare sestien hondert ende vyff en vyfftighe.’

Hy werd begraven in den grooten beuk der kerk; op den zerksteen praelden de familiewapens met het volgende opschrift:

SEPULTURE VAN DEN EERSAEMEN PHILIPPUS VAN CORTBEMDE OUDT SCHEPENEN ENDE RENTMEESTER DER STADT LIER WELDOENDER DESER KERKE STERF DEN 12 APRIL ANNO 1651 ENDE VAN DE EERBAERE JOUFFROUWE MARIA VAN DE VELDE SYNE TWEEDE HUYSVROUWE STERF DEN... MEY ANNO 1655 B.V.D.S.

De heer Ph. Van Cortbemde is jegens de kerk en den armen van St. Andries parochie, te Antwerpen, alsook jegens den armen van de stad Lier, zeer weldadig geweest. Hy drukte zynen uitersten wil in dezer voege uit:

‘In den naeme Ons Heere Jesu Christi Amen. Ten eersten bevele myne siele aen Godt almaghtigh aen de hylighe Maget Maria ende allen het hemels geselschap myn lichaem ter gewyder aerde in de parochiale kercke van sint Andries aen de welcke ik laete ende maecke de somme van vyffhondert guldens eens tot den bauw der selve kercke.’

Verder stelt hy by testament vast, dat er een getal missen na zyn overlyden moet gelezen worden, en by zynen lykdienst eene overvloedige uitdeeling van brood moet geschieden. Ten zelfde tyde schenkt hy aen de heeren Aelmoesseniers 25 guldens.

De heer van Cortbemde sticht ‘eene dagelykscheMisse eeuwelyck ende erffelyck te celebreren’ waertoe hy eene somme van 2000 guldens geeft.

‘Item, zoo luidt het testament, tot fundatie van een Godts huys het welck genoempt sal worden van de hylighe vyff wonden Ons Heere, laete ende maecke ende geve naer myn overlyden vyff huyskens in eenen ganck geleghen teghen over St. Anteunis straete alhier binnen Antwerpen geheeten den berbiers ganck om daer inne te woonen vyff eerelycke vrauwe persoonen(1), laetende ende maeckende oock tot het innecomen ende weekelycke distributie van het selven Godtshuys de somme van ses duyzent ende twee hondert guldens eens.’

Uit de inkomsten deser somme moesten aen de ‘vyff eerelycke vrouwepersoonen in het Godtshuys woonende’ eenige gelden tot bestaensmiddelen betaeld worden; het overige moest dienen tot onderhoud van eenige zyner bloedverwanten.

De heer Ph. van Cortbemde was even weldadig jegens de armen van de stad Lier. Hy zegt onder andere in zyn testament:

‘Alsoe ick myne goederen meestendeel verkreghen hebbe door den seghen des Heere ende mynen arbeyt begeire oock de selve uyt pure lieffde tot Godt almaghtigh meestendeel tot vermeerderinghe van synen hylighen dienst ende tot onderhout van arme menschen te besteden, ende dienvolgens laete ende maecke aen het clooster van Sion tot Lier de somme van twee duysent guldens eens, met laste van twee missen ter weke eeuwelyck ende erffelyck te doen celebreren tot eere van Godt ende voor myne, mynder huysvrauwen ende vrinden siele.’

(1) Deze “berbiers ganck” is tydens de fransche Republiek verkocht geworden; doch uit de inkomsten dezer fondatie, voor zoo veel het mogelyk is, worden er tydens den winter aen zes behoeftige “eerlycke vrauwe persoonen” eenige gelden betaeld. De heer pastoor en de oudste kerkmeester zyn daervan de bezorgers.

Verder schenkt de heer Van Cortbemde aen het klooster van Sion, te Lier, vyf honderd guldens, als ook eene gelyke somme aen het Gasthuis, en eene andere van duizend guldens aen het H. Geesthuis.

Op den choor in St.-Gummarus kerk, te Lier, staen twee marmeren borstbeelden; het eene van Joannes Baptista Schoenmaequers, en het andere van zyne echtgenote Catharina van Hencxtenbergh, met het volgende opschrift:

> MONUMENTUM JOANNIS BAPTISTAE SCHOENMAEQUERS ET CATHARINAE VAN HENCXTENBERGH CONJUGUM ET PASTERORUM OBIIT ILLE 24 SEPTEMB. 1673 ILLA VERO 20 AUGUSTI 1702 REQUIESCANT IN PACE.

P. VISSCHERS, pr.

Spel en drank.
(*Vervolg en slot, zie bladz.* 62, *tweede jaer.*)

Wat was er van Maria, van Jozefs gade, geworden? Het rampzalig voorval dat het leven aen haren lieveling, aen het kind dat zy als het licht harer oogen beminde, kostte, had haer op eens eenen schrikkelyken slag toegebracht:

het zicht van het lykje had haer met krankzinnigheid geslagen. Zy ook leefde sinds dan van de openbare weldadigheid; doch daer haer geene misdaed op het geweten woog, was zy wellicht zoo diep ongelukkig niet als haer gemael; en ware het niet geweest, dat zy in elke vrouw die zy op de straet met een kind in de armen ontmoette, eene kinderdiefegge dacht te zien, dan zou men haer misschien zelfs niet voor zinneloos hebben gehouden; want dit was het eenige dat hare krankzinnigheid kenmerkte.

Zag zy ergens eene moeder met een kind aen de borst, dan liep zy er heen, rukte haer den halsdoek of mantel van de schouders en schreeuwde:

- Hier! geef hier myn kind!... De hemel zy gedankt! thans heb ik myn lieveling terug gevonden!... Gy wilt het arm klein lam vermoorden, niet waer?.... Wat kwaed heeft het u gedaen?.... Doch thans heb ik het terug! Men zal het my nu niet meer ontstelen!

En dan drukte zy het vreemde kind met moederlyke bezorgdheid aen de borst, en kustte het uitzinnig op het voorhoofd en de wangen. En wanneer zich de moeder des kinds tegen hare ruwe behandeling verzette, dan sleurde zy haer verveerlykhuilend de kleederen van het lyf, en zelfs gebeurde het meer dan eens dat zy eene moeder, die zich, zoo als het licht te begrypen valt, haer kind niet wilde laten ontnemen, in het aengezicht sloeg en mishandelde, zoo dat de voorbygangers genoodzaekt waren er haer met geweld van af te rukken.

Omtrent tien jaren waren verloopen sedert het plotselinge verdwynen van Jozef Reyns, toen eens, tegen het vallen van den avond, een tiental kleine jongens en meiskens in de nabyheid van eene der stadspoorten speelden. Tusschen hen bevond zich een meisken van tien of twaelf jaren, dat geen deel aen het spel der overigen scheen te nemen, maer, even als een klein huismoederken, met haer zusterken, een kind van een tweetal jaren, op de armen, de straet op en nederwandelde en met moederlyke bezorgdheid het kindeken in slaep trachtte te sussen. De wandelaren die voorby haer heen stapten, zagen hare handeling met welgevallen na, en bewonderden dit klein eenvoudig meisken voor de zorg die zy aen haer zusterken besteedde. Al de voorbygangers hadden het meisken, dat het spel, zyne jaren eigen, vergat, om zich uitsluitelyk toe te wyden aen het kind dat het op de armen droeg, van herte lief, en meest allen dachten: eens zal dit klein lief meisken tot eene deugdzame vrouw, tot eene goede huishoudende moeder opgroeijen en het geluk haers toekomenden echtgenoots en kinderen uitmaken.

Na een stond vertoevens stapten de voorbygangers allen verder. Eene slechts, eene nog jonge vrouw, doch die door lyden en ontbeering voor den tyd verouderd scheen, en wier kleederen van armoede en ellende getuigden, en die reeds sedert eenige oogenblikken de twee kinderen met de grootste nauwkeurigheid stond gade te slaen, stapte niet verder; men zou waerlyk hebben gezegd dat het haer onmogelyk was de plaets waer zy zich bevond, te verlaten, en iets geheimzinnigs haer tot de kinderen trok. Hare lippen bewogen zich alsof zy iets binnen 's monds prevelde, en hare oogen, die haer eenigzins wild in het hoofd stonden, begonnen op eens van een ongemeen vuer te schitteren, waerna zy haestig met het hoofd schuddede, terwyl zy half luid zegde:

- Ja, ja, het is myn lieveling, myn schat, dien men my heeft ontstolen!... Eindelyk heb ik hem weêrgevonden!... De hemel zy gedankt! thans zal ik hem niet langer moeten missen....

En daerop sprong zy haestig vooruit en snelde het meisken, dat zich langzaem, met het kind op de armen, langs den kant der stadspoort verwyderde, achterna. Eenige der jongens en meiskens, die in de nabyheid speelden en huppelden, hadden echter de vreemde handeling dier zonderlinge vrouw gadegeslagen; en zeker moest

zy hun niet gansch onbekend zyn, want op hetzelfde oogenblik dat zy vooruit sprong, om het klein meisken achterna te snellen, riepen eenige hunner waerschuwend, terwyl zy angstig heenliepen, om zich te huis achter den voorschoot hunner moeder te verbergen:

- De kinderdiefegge! de kinderdiefegge!... Anneken, pas op! daer is de kinderdiefegge!...

Doch hun waerschuwend geroep kwam te laet: de vrouw met hare verwilderde oogen en armoedig voorkomen had den tyd gehad het meisken in te halen, by den schouder te grypen en het kind uit de armen te rukken, waerna zy er mede in aller yl langs den kant der stadspoort heensnelde. Terwyl het klein moederken, dat zich zoo plotseling en onverwacht het zusterken dat hare zorg was toevertrouwd geworden, zag ontrukken, te midden der straet stond te schreijen, kwamen eenige vrouwen uit de buert, die getuigen waren geweest van dit zonderling tooneel, in aller haest toegeschoten en ylden de diefegge achterna. Spoedig hadden zy haer ingehaeld; doch het was slechts met de grootste moeite dat zy er mochten in gelukken haer het schreijend kind, dat zy onder den mantel had verborgen, te ontrukken, daer de voor den tyd verouderde vrouw zich dapper verweerde, en al wie haer aenraekte, in het aengezicht krabde en sloeg, beweerende dat het haer eigen kind was.

Doch, dit holp niet; want hoe meer tegenstand zy bood, hoe grammer de buervrouwen werden, en eindelyk moest zy zich, tegen wil en dank, het kind laten ontnemen.

Dit voorval had eene menigte voorbygangers doen stil houden, die niet wisten wat zy van de zonderlinge handelwyze der vrouw moesten denken. De eenen beweerden dit en de anderen dat, zoo als het doorgaens in dergelyke

gevallen geschiedt, en allen eindigden met, de eene voór, de andere na, even wys als toen zy stil hielden, hunnen weg voort te zetten.

Terwyl dit gebeurde, was een man met gebogen rug, die er wel vyftig jaer oud uit zag en met moeite op den knoestigen eikstok, dien hy in de hand hield, voortstrompelde, langs de stadspoort in de straet gekomen. De bedelzak dien hy op den rug droeg, liet genoegzaem zien dat hy van de openbare weldadigheid leefde, terwyl ter zelfder tyd zyn moeijelyke tred en het stof dat zyne schoenen en kleederen overdekte, aenduidde dat hy van verre kwam en dien dag een goed eind wegs moest hebben afgelegd.

- Kinderdiefegge! - riepen de buervrouwen die de bedelares achtervolgden, na dat zy haer het gestolen kind hadden ontrukt, terwyl eenige hunner haer dreigend de gesloten vuist toestaken. - Ellendige diefegge! maek u uit de voeten of wy sleuren u de armoedige vodden, die u tot kleederen dienen, van het lyf!...

- Ik ben geene diefegge! - schreeuwde de bedelares bleek van woede, terwyl zy zich eensklaps tot hare vervolgers keerde en te midden der straet stilhield. - Gy kent my niet! Ik ben de moeder van dit kind! Geef het my terug! Het is myn eigen kind, dat men my heeft ontstolen!... Myn kleine Lodewyk! myn eenige schat!.. Ik ben zyne moeder, zeg ik u!... Geef hem my terug; ik zal vergeten wat gy my hebt doen lyden, en voor u bidden.

- Lodewyk! - sprak op eens met half luide stem de vreemde bedelaer, terwyl hy eensklaps op eenige schreden afstands der vrouw stil hield en het hoofd oprichtte; - Lodewyk!... dit was de naem van myn kind!... ja, ik had een kind vóor dat ik...

Plotseling zweeg hy: de eikstok viel hem uit de handen, en terwyl hem de tranen uit de oogen sprongen en langs de gele, beenderige kaken rolden, drukte hy zich met zenuwachtige kracht de gebalde vuisten tegen de slapen.

- Lief kind! - morde hy half binnen 's monds, en bitter verwytend voegde hy er eenigzins luider by: - wat hebt gy met uw kind gedaen?...

De vreemde man had deze laetste woorden zoo luid gesproken, en zyne handelwyze was daerby zoo zonderling, dat hy niet alleen de opmerkzaemheid der bedelares, maer ook der overige vrouwen op zich trok, die daerdoor de kinderdiefegge eenigzins vergaten, om al hunne aendacht op hem te vestigen.

De bedelares bezag hem een oogenblik van het hoofd tot de voeten en wreef zich langzaem de handen over het voorhoofd, als trachtte hy zich iets uit lang verleden tyden te herinneren. Eensklaps schoot zy vooruit, greep den vreemden man by den arm, en met eene trillende stem, die de omstaenders als door merg en beenderen drong, riep zy uit:

- Ellendige! wat komt gy hier doen?... Wat hebt gy met myn kind gedaen?...

- Maria! - smeekte de bedelaer met saêmgevouwen handen, terwyl hem de tranen over de kaken rolden; - Maria, zwyg, in Gods naem!... Zoo gy wist wat ik sedert onze scheiding heb geleden!...

- Ha! gy dacht dat ik u niet zou hebben herkend! - hernam de bedelares, den arm haers mans, - want de vreemdeling was niemand anders dan Jozef Reyns - tamelyk onzacht schuddend; - gy dacht dat ik u niet zou hebben herkend, niet waer? Maer gy hebt u bedrogen: ik herinner my alles!.. alles!... Op eenen nacht...

- Zwyg, Maria! zwyg, in Gods naem! - smeekte de bedelaer angstig.

- Gy hebt my myn kind, mynen lieveling, ontstolen, booswicht!... Neen.... neen, gy hebt het gedood!... ja, ja, dat is het.... gedood!... vermoord!... myn.... *uw* kind vermoord!... - riep zy koortsachtig uit, en zich tot de lieden die haer omringden wendende, voegde zy er met zenuwachtige inspanning by, terwyl zy met een ruwen stoot den bedelaer achterover ten gronde wierp: - die man, die ellendige booswicht is Jozef Reyns!... is de moordenaer van myn kind!

En nauwelyks had zy zulks gezegd, of zy stortte vóor de voeten der omstanders, die niet wisten wat te denken van dit tooneel. Eenige hunner schoten haestig toe en hieven haer van den grond; doch de bedelares gaf geen teeken van leven meer: door de hevige ontroering was haer eene hertsader geborsten, en zulks had haer als met bliksemsnelheld het leven ontrukt.

Jozef Reyns had zich intusschen opgericht en vóor het lyk zyner vrouw, dat door twee der getuigen van dit tooneel werd ondersteund, op de knieën geworpen.

- Maria! - smeekte hy, - Maria, vergeef my! Zoo gy wist hoe zeer ik heb geboet voor het lyden dat ik u eens berokkende, gy zoudt my de handen toesteken en zeggen: alles is vergeten en vergeven.

- Arme man!... Arme zinnelooze vrouw!... zegden de omstanders op medelydenden toon, terwyl menig hunner zich eene traen van deelneming uit de oogen wegveegde.

Doch Jozef bleef te vergeefs, snikkend en met uitgestoken handen, op vergiffenis wachten: zyne gade, die hy eens zoo teeder had bemind en daerna zoo diep had doen lyden, kon zyne smeekingen niet meer hooren.

Toen men hem van den grond wilde oprichten en deed verstaen dat zyn smeeken vruchteloos was, scheen hy als door de hand Gods geslagen en zichzelve afkeer in te boezemen; want terwyl hy haestig zyn aengezicht met de handen bedekte, borst hy in een luid snikken los. De getuigen van dit droevig tooneel namen dit oogen-

blik te baet, om het lyk der vrouw te verwyderen, dat zy naer het naby gelegen gasthuis droegen. Niemand scheen aen den bedelaer te denken, daer allen het lyk der vrouw ot vóor de poort van het gasthuis volgden, en toen hy eenige stonden later de handen van vóor het aengezicht weg schoof, bevond hy zich, buiten eenige kinderen die hem van verre met eene soort van nieuwsgierigen afschrik stonden te beschouwen, gansch alleen. Eerst dacht hy dat het een akelige droom was die zich van zyne zinnen had meester gemaekt, en hy richtte zich van den grond op, met het inzicht van zich tot de kinderen te begeven, om hun te vragen wat er met hem was geschied; doch zoohaest hy zich bewoog, vloden allen, als of hy hun schrik inboezemde, haestig henen, en dan zag hy maer al te klaer, dat hy het noodlottig voorval, de ontmoeting zyner vrouw, hare verwytingen en schielyke dood aen geene zinsverbystering had toe te schryven: met afgryzen voor zichzelve erkende hy de akelige wezentlykkeid.

- Ellendige! - riep hy half zinneloos uit; ellendige! over tien jaer hebt gy uw kind gedood, en thans... thans!... hebt gy ook uwe vrouw vermoord!... En dit alles is de schuld van... Ha! zwyg! zwyg! spreek dit woord niet uit!... Hadde ik nooit gehoor gegeven aen de verleidende inblazingen van rampzalige verloren wezens, van duivels door de hel uitgebraekt, zoo als ik er thans ook een ben, nimmer ware het zoo ver gekomen! Misschien had ik op dit oogenblik gelukkig op myne kamer, tusschen haer en haer kind, gezeten. En thans... - eene koortsige huivering bekroop hem van het hoofd tot de voeten, en terwyl hy zenuwachtig de gebalde vuisten tegen de slapen wrong, voegde hy er knarsetandend by: - thans ben ik door den hemel gevloekt! thans is my de aerde tot eene hel geworden! - Met dolle woede stampte hy twee of dry mael tegen den grond; wit schuim vertoonde zich op zyne lippen; zyne oogen stonden hem onbeschryfelyk wild en als zinneloos in het hoofd; hy stak de rechter vuist dreigend ten hemel, en liet een akelig borstgeluid hooren, aen het gereutel eens stervenden gelykende, waerna hy zich met de vuisten tegen het voorhoofd sloeg en een yselyken vloek uitbraekte. Daerop borst hy in een luid lachen los; doch zyn lach had niets menschelyks, en men hadde den bedelaer ook eerder voor een duivel dan voor een mensch genomen, zoo walg- en afgryzeninboezemend zag hy er uit.

- Ha! ha! ha!... lachtte hy; - ik heb myn kind en myne vrouw vermoord, en ik ben een duivel door de hel uitgebraekt!... Ha! ha! ha! een duivel! ik ben een duivel!

En zonder den bedelzak of den eikstok, die voor zyne voeten ten gronde lagen, op te rapen, snelde hy in aller yl, en van tyd tot tyd het hoofd om wendend, alsof hy zich achtervolgd dacht, de poort uit.

Nog eens begon hy hetzelfde zwervend leven, waeraen hy sedert tien jaren gewoon was; doch thans woog hem de schuld eener dood te meer op het hert; thans knaegde hem een verwyt te meer aen het geweten. De dood van zyn kind had hem over een tiental jaren oneindig diep getroffen, zoo diep dat hy gezworen had nimmer bier noch brandewyn te drinken; en dien eed was hy ten volle gestand gebleven. Thans verging het met hem echter geheel anders: de dood zyner vrouw scheen hem met krankzinnigheid te hebben geslagen. Dacht hy zich van zynen eed ontheven, of straft wellicht de hemel den misdadiger met hetzelfde wapen dat hem eens heeft gediend om de misdaed te begaen? Waerschuwde Christus niet aen Petrus in den hof van Gethsemani, toen deze het zweerd uit de scheede trok om Malchus aen het lyf te vallen: wie het stael trekt, zal door het stael vergaen? Wat er ook van zy, Joseph Reyns vergat den eens door hem plechtig afgelegden eed: van gehucht tot gehucht, van dorp tot dorp, zwierf hy rond als een ellendigen schooijer, en met de aelmoesen die men hem uit medelyden toestak, kocht hy

brandewyn. Josef Reyns werd nog eens dezelfde rampzalige dronkaerd, hetzelfde verachtelyk wezen van vroeger.

Echter duerde zulks niet lang; want daer zyne schandige dronkenschap allen die hem kenden, walg en verachting inboezemde, werd hy ten langen leste aen alle de hoeven, waer hy des avonds aenklopte en huisvesting afsmeekte, van de hand gewezen, en op eenen morgend van den volgenden winter, vond men zyn bevrozen lyk naest de groote baen, in eene gracht, liggen, en daer er zich in de nabyheid verscheidene huizen bevonden waer hy niet had aengeklopt om huisvesting te vragen, en men hem den vorigen avond in twee of dry kroegen had ontmoet, waer hy ongemeen veel brandewyn had binnen geslurpt, dacht men dat hy zich daer des nachts in dronken staet had nedergelegd.

Valsche schaemte maekte van Jozef Reyns een dronkaerd, en die walgelyke drift vergalde niet alleen zyn bestaen, maer deed hem, ook de moordenaer worden van zyn eenig kind en zyner eens door hem zoo teêrgeliefde gade. Yselyke les! En toch wist hy zich die niet ten nutte te maken; want in plaets van de dronkenschap, waeraen hy al zyne ellende te wyten had, te schuwen, dronk hy meer dan ooit, en werd ten langen leste zyn eigen moordenaer.

Moge zyne geschiedenis tot voorbeeld strekken aen al wie.... Doch neen, voor niet een myner lezers hoef ik zulks te vreezen.

JOHAN VAN ROTTERDAM.

Kunst- en letternieuws.

M. de Decker, minister van binnenlandsche zaken, heeft een besluit genomen, dat het hert van alle Vlamingen van vreugde doet trillen. Hy heeft eene commissie ingesteld, gelast met middelen te beramen, om de vlaemsche tael in hare rechten te herstellen. Wy doelen

hier het verslag mede dat onze vlaemsche minister aen Z.M. heeft onderworpen:

VERSLAG AEN DEN KONING.

Sire,

Wanneer Uwe Majesteit, door besluit van den 6 september 1856 (?), het geschikt dacht eenen pryskamp te openen, met het doel om by te dragen tot de herstelling van de eenvormigheid der vlaemsche tael, drukte myn achtbare voorganger, in een verslag, dat hy hierover aen Uwe Majesteit voorlegde, zich als volgt uit:

‘Het staetsbestuer moet zyne bescherming verleenen aen de beoefening van de vlaemsche tael, welke de tael is van een groot gedeelte van de inwooners des koningryks, niet alleen ten titel van rechtveerdigheid, maer nog om de glorieryke herinneringen der oude Belgische provinciën te herstellen, en om meer en meer de liefde tot het vaderland te verspreiden.’

Een gelykaerdig gedacht, Sire, spoort my aen vandaeg eene nieuwe schikking aen de hooge bekrachtiging Uwer Majesteit voor te stellen.

De Kamer der Volksvertegenwoordigers heeft korts geleden een groot getal petitiën naer myn departement verzonden, bevattende een aental reklamen ten voordeele van de vlaemsche tael- en letterkunde.

Het is noodig dat de vraegpunten, in deze petitiën opgeworpen, eens en vooral, onderzocht worden door persoenen, in staet om die op te lossen, en dit met al de zorg welke vereischt wordt door de aenzienlyke belangen die er in betrokken zyn.

Ik heb dus de eer, aen Uwe Majesteit de inrichting van eene commissie voor te stellen, gelast met de middelen op te zoeken en by het gouvernement aen te duiden, om aen de vlaemsche letterkunde eene regelmatige ontwikkeling te verzekeren, en het gebruik der vlaemsche tael te regelen in hare betrekking met de verschillige deelen der openbare bestiering.

Sire, de instelling dezer commissie zal een nieuw bewys van toegenegenheid zyn, welke het gouvernement van Uwe Majesteit toewydt aen die nationale spraek, waervan het behoud zoo nauw in verband staet met de toekomst des lands, en waervan de levenskracht bewezen wordt door de merkweerdige voortbrengsels der vlaemsche letterkunde.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

P. DE DECKER.

LEOPOLD, *koning der Belgen.*

Aen alle tegenwoordigen en toekomenden HEIL.

Op verslag en voorstel van Onzen Minister van binnenlandsche zaken,

Hebben besloten en besluiten:

Art. 1. Er wordt eene commissie ingesteld, om de geschikte middelen op te zoeken en by het gouvernement aen te duiden, ten einde de ontwikkeling te verzekeren van de vlaemsche letterkunde, en om het gebruik te regelen van de vlaemsche tael in hare betrekkingen met de verschillige deden van het openbaer bestuer.

Art. 2. Worden genoemd tot leden der commissie:

De heeren: Conscience, letterkundige te Antwerpen. - David, professor van vlaemsche letterkunde aen de Hoogeschool van Leuven. - De Corswarem, oud lid van de Kamer der Volksvertegenwoordigers, te Hasselt. - Jottrand (L.), oud lid van het Kongres, advokaet te Brussel. - Mertens, letterkundige, bibliothekaris van Antwerpen. - Rens. voorzitter van de letterkundige maetschappy *De Tael is gansch het volk*, te Gent. - Snellaert, lid van de Koninglyke Akademie van België, voorzitter

van het genootschap het *Willemsfonds*, te Gent, - Stroobant, voorzitter van de maetschappy *De Wyngaerd*, te Brussel. - Van der Voort, letterkundige te Brussel.

Art. 3. De commissie zal door onzen minister van binnenlandsche zaken ingesteld worden. Zy zal in haer midden haren voorzitter, haren geheimschryver en haren verslaggever kiezen.

Art. 4. De leden der commissie welke Brussel of de voorsteden niet bewoonen, zullen de reiskosten genieten, welke verleend worden aen de ambtenaers begrepen in de vierde klas van het tarief, bepaeld door besluit van 31 October 1854.

Art. 5. Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is gelast met de uitvoering van het tegenwoordig besluit.

Gegeven te Laeken, den 27 juny 1856.

Op bevel des Konings:

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

P. DE DECKER.

LEOPOLD.

- Dezer dagen was in het koninklyk paleis te Antwerpen de overheerlyke penteekening ten toon gesteld, welke, ter gelegenheid der XXVe verjaring zyner regering, koning Leopold zal aengeboden worden. Die teekening, door den heer L. Seghers verveerdigd, zal voorzeker tusschen de merkweerdigste kunststukken gerekend worden welke het jubelfeest ziet tot stand komen. In een betrekkelyk benepen veld, dat de belgische Grondwet bevat, heeft de heer Seghers, om zoo te zeggen, de gansche geschiedenis der vyf-en-twintigjarige regering vereenigd. Op het onderste gedeelte van een rykversierd lystwerk, samengesteld uit de wapens en kenteekens der negen provinciën, vertoont zich de belgische leeuw, vol moed en majesteit. Hy heft het hoofd met fierheid op, daer zyn oog de toekomst schynt te willen doordringen. Zyne klauwen rusten op eenen bol, vastgehecht aen eene verbryzelde keting, en op de wapens van België, die met lauweren zyn gekroond en met wapenbundels van alle slach omgeven. Hooger ontwaert men de treffend gelykende portretten der gansche koninklyke familie, terwyl de namen der ministers, die sedert 1830 het land hebben bestierd, zich aen beider zyden tusschen loofwerk op linten en banden vertoonen. Twee overgroote hoorns van overvloed bevatten de kenteekens der Schoone-Kunsten in ons vaderland beoefend. Een aental paletten, busten, harpen, pennen vormen een zoo wel uitgevoerd als sierlyk kroonwerk.

Gelyk wy hooger zegden, de heer Seghers heeft de geschiedenis der gronding onzes koningryks poogen voor te stellen. Hy wilde dus ook dit gedacht volledig uitdrukken. Op eenen muer waerop de Grondwet als een basrelief schynt uittelossen, heeft hy de namen van al de leden van het Nationael Congres vereenigd. Dit bywerk, met de uiterste keurigheid uitgevoerd, vormt het zoo ryk als zachte *fond* dat het gansche monument beter doet te voorschyn komen.

Welk geduld en zorg er noodig zyn geweest om eene penteekening ten uitvoer te brengen, die niet min dan dry meters hoogte op dry meters breedte beslaet, kan men licht beseffen; ook kunnen wy geenen lof genoeg toezwaeijen aen een werk waerin de kunstenaer de voortreffelykheid der graveerkunst der oude vlaemsche meesters met de latere teekening van Melan op de gelukkige wyze heeft weten te verbinden.

- Er zyn niet minder dan 88 vlaemsche dichtstukken ingekomen, voor den pryskamp geopend door het Staetsbestuer, ter gelegenheid van den vyf-en-twintigsten verjaerdag van 's konings inhuldiging. Er is insgelyks een duitsch stuk ingezonden. De rechters zyn de heeren: David, Dautzenberg, Borremans, professor Heremans en Verspreeuwen.

JOHAN VAN ROTTERDAM.

F.G.C. de Meyer.

De redactieraad der *Vlaemsche School* zegde het reeds in een vroeger artikel, de negentiende eeuw is eene eeuw van nationale herstellingen. Ten allen kanten in ons vaderland worden ernstige geschiedkundige nasporingen gedaen. Niet alleen elke stad, maer elke gemeente, elk dorp, vindt zynen geschiedschryver.

Onder de merkweerdige voortbrengselen die de vlaemsche letterkunde op het historisch veld ziet tot stand brengen, moeten wy de *Beschryving van het dorp Berendrecht*,

door wylen den eerw. heer F.G.C. De Meyer, doen plaets nemen.

In een boekdeel, dat niet min dan 191 bladzyden groot 8° beslaet, heeft de schryver de volledige geschiedenis van het dorp vergaderd. Geen enkel feit van eenig belang is onaengeroerd gebleven. Met yver heeft hy aen elke bron geput die eenig licht op de duistere punten onzer geschiedenis kon spreiden.

Het mocht den geleerden schryver niet gebeuren zyn werk in het licht te zenden. De vrucht zyner opzoekingen ging echter niet verloren. Zyn opvolger in de pastory van Berendrecht, de eerw. heer Moreels, achtte het zich ten plichte de beschaving van Berendrecht in druk te doen verschynen. Talryke aenteekeningen, door den uitgever er by gevoegd, geven bewyzen van uitgebreide kennissen in de nationale geschiedenis.

Als eene hulde aen de nagedachtenis, vond de heer Moreels het geradig eene levensschets van den heer De Meyer aen het hoofd der beschryving te plaetsen. Wy nemen volgeerne dit levensbericht over, daer het ons niet alleen eenen vlaemschen geleerde, maer tevens eenen man van deugden doet kennen.

‘De zeer eerw. heer Franciscus Georgius Carolus De Meyer werd te Antwerpen, in St-Jacobs-parochie, den 29 april 1793, geboren van deugdzame ouders uit de brave werkzame burgerklas. Het volgende jaer zyn zyne ouders met hem gaen woonen op het fort Lillo, alwaer zyn vader het ambt van facteur voor de inklaringen der schepen en goederen by de douanen bekleedde. De jonge De Meyer deed aldaer zyne eerste leeroefeningen by den heer Truyens, schoolonderwyzer, thans nog koster te Berendrecht. Met eenen schranderen geest en een fyn oordeel begaefd, liet hy vroegtydig eene byzondere genegenheid tot hoogere studiën blyken. Hy vertrok tusschen 1808 en 1809 naer Turnhout om er de latynsche studiën of humaniora te beginnen. Welhaest wist hy zich door zyne godsvrucht, werkzaemheid en geleerdheid te doen onderscheiden. De latynsche studiën met eer voleindigd

hebbende, verkoos hy den priesterlyken staet, en begon in 1814 die gene der Wysbegeerte en Godsgeleerdheid in het Seminarie van Mechelen, alwaer hy eveneens om zyne regelmatige levenswyze, zyne studieoefeningen en rechtzinnige godsvrucht door zyne Professoren en medetheologanten geacht en bemind werd. Hoe langer hoe meer merkte men in hem de schoone hoedanigheden en deugden op, welke den Dienaer des Heeren kenschetsen, namentlyk de zachtmoedigheid, de goedertierenheid en ootmoedigheid, hoedanigheden welke den Priester digt tot den Zaligmaker doen naderen, hem veel zielen tot God doen winnen, en hem, in de onderscheidene betrekkingen zyns ambts, dikwils over moeijelykheden doen zegevieren. De heer De Meyer werd Priester gewyd te Brussel den 30 mei 1817, en den 24 juny des zelfden jaers tot Onderpastoor te Berendrecht benoemd. Van den eersten dag zyner benoeming liet hy zynen iever, gepaerd met omzichtigheid, voor den luister van Gods huis en de zaligheid der hem toevertrouwden blyken. Zyn iever groeide by hem hoe langer hoe meer aen, en kwam wel te stade, wanneer zyn Pastoor, de zeer eerw. heer Jacobus Aloysius Pius Becq, in de maend february 1821, volstrekt blind werd, en dus onbekwaem om eenige bediening zyns ambts te volbrengen, uitgezonderd die gene van biecht te hooren. Alsdan moest de ieverige Onderpastoor geheel den last van de parochie dragen, en wel tot in 1824, wanneer de heer Becq zyne jaerwedde en ontslag gevraegd en bekomen heeft. Het kon niet missen of de zorgvuldige en werkzame heer De Meyer zou zyn opvolger geworden zyn. Inderdaed, hy werd den 30 juny 1824 tot Pastoor van Berendrecht benoemd, met algemeene toejuiching van de eerw. heeren Pastoors der naburige dorpen, en vooral

der parochianen van Berendrecht, die, hem tydens dry jaren al de bedieningen van het Herderlyk ambt met iever hebbende zien volbrengen, hem reeds als Pastoor eerden en achteden. Den 8 july werd hy plechtiglyk ingehuldigd door den zeer eerw. heer J.P.J. Lauwers, Pastoor van St-Paulus kerk, te Antwerpen, en Deken van het buitendistrikt dier stad. Wat de taek van den nieuwgenoemden Herder verligtte, was dat hy zyne parochie niet meer moest leeren kennen; neen, hy kende dezelve in den grond. Wat hy verlangde, was eenen ieverigen medehelper te hebben. Zyn verlangen werd welhaest voldaen; de eerw. heer Jos. Balthazar Woumans werd Onderpastoor te Berendrecht benoemd. Van dan af, zyner parochie en kerk hoogsttoegenegen, liet de eerw. heer De Meyer niets onaengeroerd om de zaligheid zyner toevertrouwden te bevorderen, en de noodige verbeteringen in het Huis des Heeren te doen, welke hy tevens door zyne milddadigheid ondersteunde.

Verder menschlievend en medelydend van aerd, was hy zeer weldadig, en deelde den behoeftigen geerne van het zyne mede, dermate zelfs dat hy, gedurende de 34 jaren die hy als Onderpastoor en als Pastoor te Berendrecht doorgebracht heeft, byna niets heeft achtergelaten. Slechts heeft hy in tyds eene somme van 300 franken kunnen vaststellen, uit welker inkomsten een jaergetyde tot zyne zielelafenis gedaen wordt. Dan, wat zyn omgang met de parochianen aenbelangde, deze was steeds vriendelyk en zoetaerdig. Zyne onderwyzingen op den stoel der Waerheid, waervan er nog velen in handschrift bewaerd worden, waren met eene buitengewoone zorg, studie en in zoo zuiver en gemakkelyke tael opgesteld, dat de eenvoudigste christenen dezelve in 't geheugen konden houden. De eerw. heer De Meyer stond by zyne naburige medepastoors en vrienden als een geleerd en in de theologische studiën ervaren Priester te boek, en werd dikwils in moeijelyke zaken geraedpleegd. Hy was liefhebber der latynsche tael en kende dezelve in den gronde. Aenteekeningen en brieven die men na zynen dood gevonden heeft, getuigen zulks duidelyk. By eene groote kennis van kerkelyke ondheden bezat hy die gene der Vaderlandsche geschiedenis, en was een vurige voorstander der nederduidsche tael[(1)].

De zeer eerw. en geleerde Pastoor, F.G.C. De Meyer, werd den 9 july 1851, in den namiddag, door eenen aenval van geraektheid getroffen, welke hem, na eenige uren lydens, aen de liefde en achting zyner parochianen ontrukte. Groot was de verslagenheid die de herten te neêrdrukte, toen de doodsklok in den stillen avond deze droeve tyding aenkondigde; want niet alleen had ieder eenen vriend verloren, maer zelfs den dood eens Vaders te betreuren. En wanneer de twee daeropvolgende dagen het stoffelyk overschot des Eerweerdigen in plechtgewaed op een praelbed ruste, en de diep bedroefde gemeentenaren by hetzelve kwamen nederknielen en bidden, mocht men het aenschouwen, hoe algemeen het verlies dezes goeden Herders betreurd werd!

Den 12^{e} had de begrafenis plaets: de zeer eerw. heer Deken van Wilmarsdonck, bygestaen door de eerw. heeren Pastoors en Onderpastoors der omliggende gemeentens, celebreerde de lykmisse, na welke het stoffelyk overschot des ontslapenen naer zyne laetste rustplaets werd gebracht, omringd door al de

(1) Behalve de *Beschryving van Berendrecht*, heeft hy nog in handschrift achtergelaten: 1°. *Aanmerkingen op de benamingen der plaetsen in het Nederland en hunnen oorsprong;* 2°. *Byzondere aanmerkingen over de talen, voor zoo veel die betrekkelyk zyn tot onze nederduitsche tael;* 3°. *Aanmerkingen over eenige woorden, hunnen oorsprong en beteekenissen;* 4°. *Dichtstuk over de vier Uitersten van den mensch;* 5°. *Nederduitsche en fransche raedsels;* 6°. *Leerreden over de zon- en feestdagen;* 7°. *Christelyke onderwyzingen.*

geestelyken, en vergezeld door eene beproefde familie, vrienden en eene diep bedroefde menigte.

Alvorens men het stoffelyk overblyfsel aen de aerde wedergaf, sprak de zeer eerw. heer Deken in eene hertroerende bewoording over de deugden van den Afgestorvene, besluitende met de troostvolle hoop, dat de brave Pastoor reeds daer voor het beloofde loon was genietende; en waerlyk, de Ontslapene was een man naer Gods herte: in hem vonden zich eene christelyke liefdadigheid, godsvrucht, eene hooge wysheid en eene ongemeene geleerdheid vereenigd.'

Mocht elke onzer gemeenten eenen kronykschryver als de heer De Meyer vinden, dan zouden wy welhaest de grondsteenen bezitten eener algemeene nationale geschiedenis.

P. SCHATS.

By de vyf-en-twintigste verjaring van 's Konings inhuldiging.

Them Cuniga héli!

I.

Wat juichstem gaet daer op in gansch Europe?
En vormt, zich steeds verbreidend, een akkoord,
Een zang van geestdrift, dankbaerheid en hope,
Die galmt van oost tot west, van zuid tot noord?
''t Is vrede! vrede!' rolt het door den hoogen,
Op zoo verrukkend en zoo grootsch een toon,
Dat de engelen, van uit hun sterrenwoon,
Op de aerde neêrzien met bewondrende oogen,
En fluistren: 'Hoor! hoe schoon! hoe godlik schoon!'

En echter, boven al die jubelgalmen,
- Dankoffer, dat als geurge wierookwalmen

Zich opheft tot den God des vredes, - klinkt
Een hymne, blyder dan de blyde chooren,
Die gansch een halve weereld thans laet hooren:
En, luistert! het is Belgies Maegd die zingt!

II.

Dan eindlik, - dus vangt ze aen, - was de yzren keten
Der weerelddwinglandy, door Godes hand,
In eene laeste worstling stukgereten;
  En gy waert vry, myn Belgenland.

Vry! na dat ge, in 't voortwentelen der tyden,
Nooit ongestoord u zelve wezen mocht,
Maer steeds met dwang of staetslist hadt te stryden,
Die u aen vreemden vast te kluistren zocht!

Vry! en met de eigen stam- en taelgenoten,
Van wie, voor eewen, Spanjes overmacht
U scheurde, weêr in een band omsloten,
Weêr tot een volk, een Neêrland saêmgebracht!

O! grootsch en prachtig zou uw toekomst wezen!
En menig volk, wen 't al den luister zag,
Waermeê uw jonge zon was opgerezen,
Sprak nydig: ‘Dat voorspelt te schoon een dag!’

Doch ziet! - daer groeiden dreigende onweêrswolken,
Uit 's vorsten onvoorzichtigheid geteeld;
Daer brak de bliksem los, en in twee volken,
In Bat en Belg, lag Neêrland weêr verdeeld!

‘En nu, wat zult gy, losgescheurde Belgen?’
Zoo sprak Europa, wreevlig en ontroerd;
‘Wat zult gy, na het roekeloos verdelgen
Des bands, in myne wysheid saêmgesnoerd?’

En Belgie deed den raed van zyne wyzen
Vergaedren; - en daer zag me op 't rookend puin
't Gebouw van eene niewe grondwet ryzen,
Stout als een droom en stevig als arduin.

En schoon was 't, 't volk zich hoopvol te zien scharen
Rondom die Ark, op eigen macht gesticht,
Met vryheid en gelykheid voor pilaren,
En koningschap ten schut en evenwicht.

Doch, nu 't gebouw der grondwet was voltrokken,
Wie zou hy zyn, die, in de goede trouw
Des jongen volks berustend, onverschrokken
Den aengeboden troon beklimmen zou?

Geen dorst er zich een kroon op 't voorhoofd zetten,

In bliksems der omwenteling gesmeed;
Geen wou een scepter daer, waer 't volk zyn wetten
Nog hooger dan den scepter gelden deed.

En velen schudden twyflend reeds de hoofden,
Stil mompelend: ‘Dat Belgie weêr verdwyn'!
Uitzinnig, wie zyn grillen ernst geloofden!
't Wordt nooit bestand om eigen volk te zyn!’

Dan eindlik was er een, die toch de weerde
Doorzag van 't vrye volk, dat hem een kroon
Kwam bieden; kalm en vast sprak hy: ‘'k aenveerde!’
En Coburg, de uitverkoren, klom ten troon!

Hy klom ten troon, ontstuwd van 't bly gewemel
Des volks, wiens hert zyn vaderblik reeds won;
Hy klom ten troon, ten aenzien van Gods hemel,
Ten aenzien van Gods vrye en heldre zon.

En daer, den blik de toekomst in geslagen,
Daer zwoer hy 't onafhanklik volksbestaen,
's Lands wet en rechten houw en trouw te schragen;
En ving zyn zware taek van Koning aen.

III.

't Vierde eener eeuw is sinds dien dag verzwonden;
En ziet! - op d'eigen troon, waer hy weleer
Voor God en volk zich plechtig heeft verbonden,
Om wet en vryheid gaef en ongeschonden
Te houden, staet thans de Uitverkoren weêr!

Wat mag er omgaen in dat vorstlik herte,
Wanneer hy daer, tot in de verste verte,
Zyn volk, uit alle streken, vóor zyn voet
Te saêm gevloeid, gelyk een zee ziet wemelen,
Wier golfgebruisch tot in de hoogste hemelen
Een enklen kreet van dank weêrschallen doet?
Wat mag Hy voelen, als Hy voor zyne oogen
Die vyf en twintig jaren, in 't verschiet,
Als englen hand aen hand voorby gevlogen,
Hem beurtlings groet en dank toewuiven ziet?
Als Hy al d'arbeid, dien zyn hand verrichtte,
Al 't goede, dat zyn hert en wysheid stichtte,
Onmeetbaer en helschitterend vertoog,
Voortwentlen ziet voorby zyn zielenoog?
Als Hy die grondwet ziet, tot merg en leven
By elken Belg vergroeid, en in zyn hand
Steeds onvervalscht en onvermengd gebleven,
Wat daer rond ons verwoei als stuivend zand?
Dat leger, eens schier 't meêly van Europe,
Thans Belgies steun en trots en vaste hope?
Den landbouw, overal den schoot der aerd'
Een dubblen schat ontwoekrend, en zelfs heiden,
Waer nimmer oog een grasspriet had ontwaerd,
Plots als hertooverend in malsche weiden?

Den handel, uit zyn doodslaep opgewekt,
Gekweekt, gesterkt, en die naer alle landen
Der weereld thans zyn reuzenarmen strekt,
Die Belgies boôm met overvloed bedekt,
En Belgies trouw beroemd maekt zelfs op stranden,
Waer Belgies vlag voorheen nooit werd ontdekt?
De nyverheid, die, hier in 't zwerk gestegen,
Hem zwarte wolken smook en stoom ontvouwt,
Om ze over 't land in een onzichtbren regen
Neêr te doen droppelen van weelde en goud;
En elders, 's aerdryks ingewand aen 't plonderen,
Geheele bergen schats te voorschyn wroet,
Of 't schuimend erts in d'eeuwig-laien gloed

Kneedt tot metael, dat moord en dood gaet donderen
By vreemden, wyl 't by ons alleen de wonderen
Van vrede en vlyt verduizendvoudgen moet?
Dat net van sporen over 't land geslagen,
Langs waer beschaving daegliks hand aen hand
Met welvaert, als op vleugelen gedragen,
Den vollen horen uitstort te allen kant?
Die steden, onbekwaem om nog te omvatten
Al wat daer in hun binnenst zwermt en broeit,
En die, d'al te engen gordel uitgegroeid,
Hun muren breken en het veld in spatten?
De kunst, op eens als uit heur graf ontwaekt,
En die, hier Grétry's palm op niew veroverend,
Daer Rubens' kleurenpracht op 't doek hertooverend,
't Klein Belgie weêr het groot Kunst-Belgie maekt?
De wetenschap bezy de kunsten pralend?
Het onderwys, van boven tot beneên
De maetschappy als zonneglans doorstralend,
Licht voor den geest en gloed voor 't hert meteen?
Heel 't volk als toonbeeld van gezonde rede,
Van orde en vlyt Europa voorgesteld;
En Hem, wien 't volk zyn heil dankt en zyn vrede,
Als aller vorsten toonbeeld steeds vermeld?
O! wat een stroom van hemelzoet gevoelen,
Vorst! moet op dezen stond u 't hert doorwoelen,
Wanneer Gy, van den troon waerop Ge staet,
Heel die ontelbre reeks van zegeningen,
Die Gy naest God den lande deedt ontspringen,
Zóó door uw vreugdetranen gadeslaet!

IV.

Gedenkt u 't nog, o Vorst? - De hand des Heeren
Scheen van Europa weggegaen;
Waer troonen stonden, brak plots een volkaen
Zyn krater open, om ze te verteeren;
't Was of in 't buldren van een laetst orkaen
Heel de oude weereld, met Gods vloek belaên,
Instorten ging en 't onderst boven keeren,
Om uit heur wrakken nooit meer op te staen.

En 't onweêr loeide in 't zuid, in 't oost, in 't noorde;
Slechts boven 't kleine Belgie bleef er daer
Eene enkele slip van 's hemels blauw, langs waer
Nog de oude vredezon op de aerde gloorde.
Doch nader, nader rukte 't stormgevaert';
En holler klonk de donder steeds in 't zuien;
En eindelik, daer kwamen ook zyn buien
Hun reuzenkop op Belgies kimmen kruien:
Eén vorst nog was er daer, die bleef gespaerd!

En Gy, o Vorst, vóor dat de storm uw kroone
Vergruizlen kon, Gy staptet van den troone,

En spraekt tot uwen volke: ‘Kindren, hoort!
Daer wordt een kreet van wraekzucht en van moord
Rondom alwie een scepter voert, geheven;
Indien u zulks mag rust en vrede geven,
Ik leg vrywillig kroon en scepter neêr!
Myn Belgenland gelukkig te zien leven,
Is 't eenig heil dat ik van God begeer!’
En toen - o schouwspel nooit gezien te voren! -
Toen riep heel 't land als met een stemme: ‘Neen!
Neen, Leopold! Gy blyft onze uitverkoren!
Wat daer ook zwets' van vryheid om ons heen,
Wy blyven U en Gy blyft ons behooren,
Want Gy en Belgies vryheid zyn slechts één!’

En daer mocht gy uw volk, by gansche stroomen,
Uit elken hoek des lands tot U zien komen!
En - Vorst, gedenkt U 't nog? - de jubelkreet
Van zyne liefde kwam U toegevaren,
Zoo machtig, dat hy U onwillig deed
Neêrdalen tot in 't midden zyner scharen.
En daer - daer had u 't volk in 't einde alleen;
Daer stormde 't door geleide en wachten heen;
En als van eenen enklen wil bewogen,
Daer woelde 't plots uw rytuig in den hoogen,
En joelde, en toog u voort tot vóor 't balkon,
Van waer uw Gade en uwe kinderen zouen
Meê in uw zege deelen, en aenschouwen
Hoe 't Belgisch volk zyn Vorst beminnen kon!

O! toen gy na dien dag U neêr gingt leggen,
Vermoeid en duizlig van al 't heilgenot,
Wel mocht Gy met een traen in de oogen zeggen:
‘Dank voor dien schoonsten dag myns levens, God!’

V.

En toch, o Vorst, toch is de dag van heden
Nog zegeryker voor uw hert, niet waer?
Toen was er over U en 't land gevaer,
Dat moest bevochten worden of verbeden;
Maer thans, zy denkt slechts aen haer vreugd, die schaer,
Die wolk van liefde, uit heel den lande daer
Rond uwen troon blyruischend saêmgegleden!
En zie, hoe in de menigte elk gelaet
Een zelfde strael der ziel uitschittren laet!
Zie daer dien landman! - Uit zyn kloeke trekken,
Hoe bruin en hard ook, laet het zich ontdekken,
Dat hy bewogen zegt in zyn gemoed:
‘Ja, 'k dryf de ploeg al zingend door de voren;
Ik zaei, en zwoeg, en slaep, en laet myn koren
Maer groeien lyk onz' Heer het groeien doet,
Verzekerd dat nooit roof of oorlogsplagen
't Vernielend van den akker zullen vagen:
En Hy, wiens wyze hand, zoo elk gevaer
Onzichtbaer afweert, is die Koning daer!’

Zie gindschen forschen ambachtsman daer neven!
Hy houdt zyn zoon met de eene hand omhoog
Op zyne breede schouderen geheven;
En, wyl hy zich in stilte een traen uit de oog
Wegvaegt met de andre: ''t Waren harde tyden,
Zoo klapt hy, - schaersch het werk, en duer het brood:
Maer toch, wyl 't elders woelde of meê ging stryden,
Wist die daer ginds van ramp ons te bevryden,
En dacht Hy slechts aen 't beetren van 's volks nood!

Ja, jongen, kyk maer goed! en tracht te onthouwen
Hoe of zoo'n Koning-vader er uit ziet;
Want iedereen heeft in zyn leven niet
Als wy 't geluk zyn wedergâ te aenschouwen!'

En, midden in het joelend volk, dat daer
't Gevoel zyns herten zoo eenvoudig-waer
Met blik of woord verkondigt, zie dat wezen,
Waer diep nadenkende ernst op staet te lezen!
Het is een vreemde; en hoor! wat daer zyn mond
Ontglipt, terwyl hy droomend blikt in 't rond:
'Weleer, toen vryheid in zoo vele landen,
Rondholde met de wraektoorts in de handen,
Stak ze ook van ver de vuist naer Belgies kroon
Bedreigend uit; - maer 't klonk haer toe: Verwoede,
Uw weg is niet langs hier! want al het goede
Dat gy kunt schenken, bloeit hier reeds, in hoede
Der wysheid zeetlend op des vorsten troon!
Thans zit byna alom de vryheid, boetend
Om 't blind vergryp, en zich de borst doorwroetend
Van schaemle en spyt, met boeien om de leên,
Doch, waer heur zon ook taende of zonk in 't duister,
Nog altoos straelt ze op Belgie haren luister,
Weldadig koestrend, neêr zoo als voorheen!
En zelfs, wyl uit den vreemde een reuzenvinger
Haer aenwyst, by 't gemor: "Dat is me een hinder,
En moet naer mynen wil en wet verplooid!"
Daer klinkt het plechtig-grootsch ten antwoord: "Nooit!"
En, wat men ook op koningen moog smalen,
Voorwaer, 't is wel uw koning, Belgenland!
Wiens altyd vaste en onverschrokken hand
Zoo onverdoofd uw vryheidszon doet pralen!
Het is wel Hy, die 't roer in handen heeft,
Wiens kloek beleid u dus langs blinde klippen
En kolken over 't eenig pad doet glippen
Dat naer de haven: vrede in vryheid, streeft!'

VI.

En wyl dus in de opeengepakte scharen,
Onmeetbaer hoofdgewriemel, - elke mond
Op eigen wys den lof van Hem verkondt,
Op wien alle oogen zacht-bevochtigd staren,
Stapt daer het priesterchoor, met trage schreên,
Ten altaer op, en knielt, en roept bewogen
Den zegen van den Koning uit den hoogen
Neêr over dezen koning van beneên.

En, als een windruk door de korenaren,
Als 't vlamgesis in 't dorgeschroeide kruid,
Zoo komt op eens, voortslingrend door de baren
Des volks, een rilling door elks hert gevaren:
En allen steken plots de handen uit

Naer hunnen Vorst; - en, in de onmeetbre ronde
Stygt daer een zelfde galm uit elken monde,
Een galm, die, als een buskruidmyn ontknald,
Op eens tot in de hoogste heemlen schalt,
En, weêr teruggekaetst, en nederdalend
Op 't land, voortdondert over dorp en stad,
En daer van elke borst weêr wordt hervat,
Om zoo steeds groeiend en zich steeds herhalend
Een choor te vormen, dat heel 't land doorklinkt,
En tot een bede samensmilt en zingt:

Zegen, zegen
Dale, o Heer!
Uit uw hand als milde regen
Over Belgies koning neêr!
Laet hem nog den zonen leeren
Zyner zonen, hoe men 't Land
Vroed en liefdryk moet regeren,
Met de vryheid hand in hand!
Laet op 't hoofd van al de zynen,
Vroeg en spâ,
't Zonnelicht van uw genâ
In zyn volste volheid schynen!
God der Volken, hoor ons' stem!
Vorst der Vorsten, hoor ons bede
Over Belgie eendracht, vrede!
Heil en zegen over Hem!

En ziet! - terwyl die luide jubelgalmen
In golven harmony ten hooge walmen,
En zwellend steigeren van sfeer tot sfeer,
Daer oopnen zich op eens de hemelzalen,
En, in 't wytvlottend kleed van gloriestralen,
Komt daer een Engel langzaem nederdalen!
En, Belgen, knielt! Vorst, kniel met de uwen neêr!
't Is Zy, naer welker graf wy alle dagen
Nog 't offer onzer liefdetranen dragen;
't Is de Engel der vertroosting, die weleer
Met ons, in 't hulsel eener vrouwe, leefde,
Maer die op zeekren nacht door 't zusterheer,
Wen 't dartlend over Belgies hoven zweefde,
Meê werd teruggelokt naer eigen sfeer!
't is Vorst, uw ga! 't is, kinderen des Vorsten,
Uw moeder, die in moederlike min
U heeft gekoesterd aen heur moederborsten;
't Is, Belgie, uw Louise, uw Koningin!
En ziet! - als toen zy leefde, blikt zy neder
Op 't volk en op de Haren, eindloos teeder,
En strekt de handen uit, en bidt, bidt lang,
En vaegt een hemeltraen zich van de wang;
En, Belgies beden in heur schoot vergârend,
En dan nog eens zoet-lachend ommestarend,
Daer stygt ze, stygt ze omhoog, tot vóor Gods troon
En lispelt daer daer op engelzoeten toon:

Zegen, zegen
Dale, o Heer!
Uit uw hand als milde regen
Over Belgies koning neêr!

Laet hem nog den zonen leeren
Zyner zonen, hoe men 't land
Vroed en liefdryk moet regeren
Met de vryheid hand in hand!
Laet op 't hoofd van al de zynen,

Vroeg en spâ.
't Zonnelicht van uw genâ,
In zyn volste volheid schynen!
God der volken, hoor hun stem!
Vorst der Vorsten, hoor myn bede:
Over België eendracht, vrede!
Heil en zegen over Hem!

JAN VAN BEERS.

Geschiedenis der regering van Maria-Theresia in de Oostenryksche Nederlanden.
Fragment.

Plechtige intrede der aertshertogen Karel van Lorrynen en Maria-Christina te Brussel. - Huldiging van Maria-Theresia als hertogin van Braband, Limburg, enz. - Algemeene vryheden der Oostenryksche Nederlanden. - Blyde Inkomst. - Vertegenwoordiging. - Derde staet. - Voorrechten der provinciale Staten. - Algemeen opperbestuer: de landvoogd, de raed van State, geheime raed, raed van 's lands inkomste, enz. - Rechtsgeding.

Den zes-en-twintigsten meert 1743, hadden de straten van Brussel een feestelyk aenzien; de huizen waren met groenplanten en veelkleurige wimpels behangen, en de voorname straten en openbare plaetsen afgesloten door ryke praelbogen, versierd met de afbeeldsels der landvoogden of vernuftige zinnebeelden. Alzoo zag men op den zegeboog, door het Smedersambacht opgetimmerd, Vulkaen onder zyne mythologische eigenschappen afgebeeld; op dien der Brouwers, Bacchus en engeltjes op groote biertonnen gezeten, en een gevleugelden Mercurius op dien der Merceniers; doch de meeste der ambachten waren door hunnen beschermheilige vertegenwoordigd. Op de groote Merktplaets, recht vóor het stadhuis, had men een kostelyken fluweelen troon opgeslagen, boven de beeldtenis der koningin Maria-Theresia; de burgemeester der natiën, aen het hoofd van de vyf leden der stad, hield er de eerewacht. Eene ondoordringbare volksmenigte stroomde de Lakensche poort uit, en bleef bewonderend staen by de engelsche blauwe lyfwacht, welke in de weiden nevens de Brusselsche Vaert en Groendreve in slagorde stond.

Ten half dry des namiddags kwamen verscheidene rytuigen, door postiljons voorafgeloopen, den Mechelschen steenweg opgereden. - Het waren de aertshertogen Karel van Lorrynen en zyne doorluchtige echtgenote Maria-Christina, Maria-Theresia's zuster, tot landvoogden over de Nederlanden benoemd.

Onder het gebulder van het kanon en het lang gejuich der menigte, stapten de vorsten uit hun rytuig en begaven zich in eene prachtige, aldaer verveerdigde logie. Middelerwyl de prins Karel door de gevolmagtigde ministers en hoogere staetsbeambten verwelkomd werd, verwisselde de aertshertogin hare oostenryksche kleeding tegen eene nederlandsche dracht. Alzoo wilde het een zonderling gebruik. Onze voorouders bedoelden misschien door deze plechtpleging, dat de vreemde bestierders zich naer inlandsche zeden en gebruiken moesten plooijen en het oude voor het nieuwe vaderland vergeten.

Na de engelsche blauwe lyfwacht in oogenschouw te hebben genomen, begaven zich de landvoogden, in eene praelkoets, hun door Brussel geschonken, in stoet stedewaerts. Het magistraet wachtte hen op aen den uitersten scheidspael van het

stadsgebied. De groote pensionnaris bood den aertshertogen de hulde der hoofdstad aen, waerna de burgemeester van Delft, de knie buigende, hun op eene zilveren schotel de sleutels der stadspoort overhandigde. Een weinig verder sloten zich de dekens der ambachten, eene wassen keerse in de hand, en ieder begeleid door twintig gewapende gildebroeders, aen den stoet, en vervingen de eerewachten rond het vorstelyk rytuig. De overige leden der ambachten en gilden, in hunne gewoone wapenuitrusting, stonden in ongebrokene keting, van af de stadspoorten tot aen de groote deur der hoofdkerk. De kardinael van Alsace, omringd door zyn kapittel, ontving er de aertshertogen, en hief, ter verwelkoming, het *Te Deum* by het hooge altaer aen.

By het eindigen des lofzangs begaf zich de stoet naer het paleis van Oranje, sinds het afbranden van het hertogelyke in 1731, het gewoon verblyf der landvoogden. Gedurende dry dagen, werd deze plechtige intrede met uitbundig verheugen gevierd: vreugdevuren werden aengestoken, de gevels der huizen verlicht, de eigenaerdige brabandsche Ommegangen doorliepen de stad, en overal werden prachtige feesten en tooneelen de toegeloopene menigte aengeboden. De aertshertogen ontvingen menig kostelyk geschenk uit de provinciën, en de dry Staten van Braband stemden in hunnen geestdrift eene gift van vyf-en-veertig duizend guldens[1].

Deze feesten werden welhaest opgevolgd door andere, minder luisterryk misschien, maer van hoogere staetkundige bediedenis.

Den twintigsten april had de huldiging plaets der koningin Maria-Theresia als hertogin van Braband, Limburg en het Land van Overmase. In den morgen werd de prins Karel door den adel, de Heerenstaten en de afgeveerdigden der hoofdsteden, in plechtigen stoet, naer de kerk St-Ter-Goelen geleid. By zync intrede hief de kardinael van Alsace, primaet van België, het *Veni-Creator* aen, en zong vervolgens de misse aen een altaer, in den middenbeuk voor deze omstandigheid opgericht, bygestaen door de abten van Park, van Villers, van St-Bernaert

1 LOOVENS, *Practyke*, *stiel ende maniere*, enz. - Brussel, 1745, d. I. bl. 452-453. - *Histoire de la ville de Bruxelles*, pur WOUTERS, t. II, ch. XVI.

en Vlierbeeck, wien dit voorrecht, door byzondere charters, was toegekend. Na deze voorafgaende geestelyke plechtigheid, naderde de kardinael de knielbank des hertogs, en eischte hem op, met de hand op het H. Evangelieboek, in name van hare Majesteit, de voorrechten en vryheden der brabandsche geestelykheid te bekrachtigen.

By het verlaten der hoofdkerk, begaf zich de prins Karel en zyn talryk gevolg naer de Kaudenbergplaets, waer hy door den grave van Neny, sekretaris van den *geheimen Raed*, ontvangen werd. De landvoogd beklom den prachtigen troon, in het midden der plaets opgeslagen, en zette zich met ontdekten hoofde in een zetel, achter eene prachtige tafel met gouden laken behangen en waerop het H. Evangelieboek berustte. Zyn gevolg rangschikte zich op de treden des troons, en de Heerenstaten van Braband namen plaets ter rechterhand op de hun voorbestemde zitbanken; de Heerenstaten van Limburg aen de linkerhand. Aen hun hoofd stonden de markies van Wemelen, met den standaerd van Braband, en de hertog van Ursel, met het zweerd van Staet.

De hertog dekte zich het hoofd; alleenlyk de leden der Staten volgde dit voorbeeld na, en drymael riep de eerste wapenkoning: *stilzwygenheid!*

Alsdan nam de landvoogd het woord en verzekerde de omstanders van de moederlyke bezorgdheid, liefde en jonste van hare Koninglyke Majesteit voor hare onderdanen; ook zou zy niets verwaerloozen om het welvaren harer erfelyke landen te vermeerderen.

De pensionnaris Van den Broeck antwoordde hierop door het betoog van de gevoelens van verkleefdheid en getrouwheid aen Maria-Theresia en de landvoogden, en eischte eindelyk den prins Karel op, om den Heerenstaten, zyne brieven van volmacht te toonen. Op bevel des hertogs, werd onmiddelyk van deze volmacht lezing gegeven, daerna door de leden der dry Staten het handteeken van Maria-Theresia bezichtigd en voor echt verklaerd. Na het volbrengen dezer plechtplegingen, waerborgen der vryheid, gaf de vertegenwoordiger der Staten lezing der blyde inkomst met de toevoegsels van Filips-de-Goede en Karel V. Onder deze lezing naderde de bisschop-primaet van België, den landvoogd tot vyfmael toe, en bood hem het H. Evangelieboek aen, en iedermael zwoor de aertshertog, rechtstaende en met ontdekten hoofde, de volksvryheden te zullen handhaven[1]. Na het uitspreken van den laetsten vorstelyken eed, klommen de Heerenstaten, één voor één, op den troon, en legden in handen des landvoogds, zoowel in hunnen naem als in dengene des volks, de beloften van getrouwheid af, die zy hunnen nieuwen vorst verschuldigd waren. Alsdan riep de wapenheraut: *Lang leve Maria-Theresia*, *koninginne van Hongarië en Bohemen*, *hertoginne van Braband*, *van Lothryk*, *markiezin van het H. Ryk!*

En de omstanders herhaelden: *lang leve Maria-Theresia!* onder het geschal der trompetten, het luiden der klokken en het gebulder des kanons. De heeren van finantiën wierpen gouden, zilveren en koperen zaeipenningen, met de beeldtenis der Oostenryksche Vorstinne, onder de juichende menigte. Gedurende twee dagen werd de huldiging door volksfeesten gevierd en gansch de Nederlanden kond gemaekt, en later, in de overige provinciën, of wel door den landvoogd zelve, of wel door byzondere gevolmagtigden hernieuwd[1].

(*Vervolg hierna.*)

L. VAN RUCKLINGEN.

(1) Deze eed werd in *brabandsche en burgondische tael* (vlaemsche en fransche) voorgelezen.

(1) *Relation de la cérémonie de l'inauguration de S.M. Marie-Thérèse,* etc., *faite à Bruxelles, le* 20 *avril.* - Gand. Myer. - LOOVENS. *Historische inleyding tot de Blyde Inkomst.* - Loven, 1791, bladz. 535 en volgende.

Aen Italië.

Het uer is daer! de blanke zeilen zwellen;
De manschap woelt en hyscht de kabeltouw van strand;
De stuerman wacht het sein; de scheepsbevelen snellen
Op 't wyde vlak; het schip beweegt; de masten hellen.....
En onder 't bly gejuich van boots- en reisgezellen
Dryft 't zware vaertuig thans van kant.
Hoezee! Italia! Vaerwel! Vaerwel! wy snellen
Langs zee en kust naer 't lieve Vaderland!

Vaerwel!... Helaes! toen ik, op 't vlottend hout gedragen,
Uw laetste torentin zag dalen in 't verschiet,
Ontsprong myn oog een traen, en mymrend aen de dagen
Die ik mocht slyten op uw zalig grondgebied,
Zei ik my toen, gestemd tot melankolisch klagen:
o Neen! myn Vaderland is toch Itaelje niet!

Dan ja - wat teeder hert dat 't schoone mag gevoelen,
Dat slechts in deugd en kunst zyn zachtsten wellust vindt,
Heeft immer u begroet, Itaelje, en niet bemind? -
Wie is er die zyn wetensdorst mocht koelen,
Italie, aen uwe eeuwge kunstenbron,
Wie is er die, zich koestrend aen uw zon,
Zich met uw bloemen tooide en kroonde met uw kroonen,
Om u zyn laetste dank te toonen,
Itaelje, in d'afscheidsgroet geen tranen mengen kon?

Vaerwel! ô dierbaer land! wy vlieden van uw kusten
   En snellen naer den vaderlyken grond,
Waer ook geloof en deugd en roem gelauwerd rusten,
Zoo schoon, zoo zacht als ik hen op uw aerde vond.
   Doch nimmer zal 'k in 't land der vaedren,
Verrukt, den fieren Dom van Rome kunnen naedren;
Doch nimmer zult gy my daer nog uw schoonheid biên.....
En daerom, gastvry oord, waerheen myn wenschen haken,
Voel ik my in de ziel een heilge geestdrift blaken,
   Wen ik u zeg: tot wederzien!

CH. J. VAN DEN NEST, priester.

Myn zondagoord.

Ik kwam een ouden gryzaerd tegen,
   Die me om eene aelmoes bad.
‘Och! vriend, sprak hy geheel verlegen,
   Geef my toch iets of wat.
'k Ben moederziel alleen op aerde,
   En 'k heb noch kind noch maeg;
'k Verleefde 't geen ik vroeger spaerde;
   En zoo ik u iets vraeg,
't Is dat de honger my doet lyden,
   Dat wreed gebrek my drukt.....
Och, lieve! heb toch medelyden:
   'k Ga onder nood gebukt!....’

'k Had juist myn zondagoord gekregen,
   En 'k ging ter kerremis,
Het hert vol vreugd, de ziel vol zegen;
   Maer diepe deerenis,
By 't zicht van dien zoo schaemlen gryze,
   Bekroop my ras 't gemoed;
Zyn kromme leên, de treur'ge wyze
   Der bede, die hy doet,
Ontroeren my, en zonder toeven,
   Zeg ik hem: ‘Arme man,
Gebruik dit geld naer uw behoeven,
   't Is alles wat ik kan!’

‘God loone u duizendmael, myn jongen!..’
   Zoo sprak de schaemle mensch,
Wyl tranen aen zyn oog ontsprongen,
   ‘Verhoort Hy mynen wensch,
Dan slyt ge zeker zaelge dagen;
   Dan zullen heil en vreê
Het noodlot van uw haerdsteê jagen;
   Dan zal der armen beê
By u erbarmend hart ontmoeten!.....
   Ik ben een arme man,
En uwe gift met dank begroeten
   Is alles wat ik kan!....’

Ik was ontroerd en zeer bewogen

By 't hooren van dien wensch;
Een zoete traen ontgleed myne oogen,
En 'k was een zalig mensch.
Ik kon toch, dacht ik zeer te vreden,
Vandaeg myn zondagoord
Op beter wyze niet besteden:
Die man leeft daermeê voort.
Moest elkeen 't overtollig geven
Aen wie in d'armoe leeft,
Het waer' hier een gelukkig leven
Voor die ontvangt en geeft!

E. VAN BIESBROUCK.

Langemarck (West-Vlaenderen), 15 meert 1856.

Kunst- en letternieuws.

Het dichtstuk, bladz. 98: '*By de vyf-en-twintigste verjaring van 's Konings inhuldiging*' is datgene waermede de talentvolle heer Van Beers den prys van 600 fr. behaelde in den laetsten dichtstryd door het staetsbestuer uitgeschreven. Het is de dichter Van Duyse wien gelyke prys mede is ten deele gevallen. Het gedicht van dezen, alsmede het verslag van den jury en het ministeriëel besluit, hetwelk de pryzen toekent, zullen wy in een volgend nummer meêdeelen. Plaetsgebrek verhindert ons heden ook een aental ambtelyke tydingen af te kondigen, wegens onderscheidingen ter gelegenheid van den 21^{n} july 1856 aen vlaemsche letterkundigen, schilders en andere kunstenaers verleend.

- Het prospectus der *Volledige Werken* van K.L. Ledeganck is verschenen. Reeds lang, wordt er in gezegd, wenschte menig beminnaer onzer vaderlandsche letterkunde de verschillende dichtstukken van K.L. Ledeganck, als daer zyn: *Bloemen myner Lente*, *Het Burgslot van Zomergem, De Zinnelooze, De drie Zustersteden*, *Verspreide en Nagelaten Gedichten,* enz. in éenen bundel verzameld te zien: door deze uitgave wordt aen dien rechtmatigen wensch voldaen.

De uitgever der gedichten van K.L. Ledeganck zal niets verzuimen, om, onder het typografisch opzicht, dezen bundel weerdig te maken van Vlaenderens eersten dichter en van de boekdrukkunst in Nederland.

Eene titelplaet en vignetten, door den heer Lagye geteekend en door den heer Brown op hout gesneden, zullen het boekdeel versieren, dat ongeveer 500 bladzyden in 8° zal beslaen, op schoon en zwaer papier met nieuwe letter zal worden gedrukt, en den inteekenaren tegen 5 fr. zal worden afgeleverd. Buiten de inschryving zal de prys merkelyk vermeerderd worden.

De lyst der inteekenaren en een levensbericht van den dichter, door J.F.J. Heremans, zullen aen het hoofd der *Gedichten* worden gedrukt. Men teekent in te Gent by den uitgever I.S. Van Doosselaere, kleine Botermerkt, 4, en by alle boekhandelaren.

De inteekening blyft slechts tot den 10^{n} augustus open. Het geïllustreerde werk zal in den loop der oogstmaend verschynen.

- By J.C. Van Ael, te Antwerpen, is van de pers gekomen: *Eene perel uit den Burgerstand*, door Edmond F.D. Lauwers, met vier platen door Frans Gons. Prys fr. 1.50.

- De heeren Eug. Edm. Stroobant en Willems, hebben een zangspel verveerdigt met name *Willem Beukels;* dit zangspel werd tydens de Julyfeesten te Brussel opgevoerd en men verzekerd ons, dat het als een der besten van het vlaemsch *repertorium* mag worden aenzien.

JOHAN VAN ROTTERDAM.

A van Noort.

> MM. Génard et Van Lerius ont dernièrement révoqué en doute et la jalousie de notre artiste *(Théodore Rombouts)*, et les circonstances que rapporte Weyerman. *Aucune preuve ne confirme ses assertions*, *aucune pièce ne nous ordonne d'y croire*, *je l'avoue..... Mais des renseignements trop nombreux*, *trop certains*, *prouvent les moeurs dissolues des artistes néerlandais*, *pour qu'on se figure de voir en eux autant de patriarches.*
> ALFRED MICHIELS.

‘Onrechtveerdig zal de nakomelingschap niet zyn. Waerlyk, in den beginne plant zy lof en blaem voort, zoo als zy die ontvangt; langzamerhand eventwel, brengt zy beide op hun echte punt terug.’

Deze woorden, die Lessing nederschreef by het overdenken van het lot eeniger groote mannen, zyn zy tot nu toe waerheid voor al die verhevene geesten, welke ons land zoo mild heeft voortgebracht, en wel byzonderlyk voor die breede schaer van uitmuntende kunstenaren, wier ontelbare en onovertroffene meesterwerken onzen geest nog dagelyks verrukken?

- Wy gelooven het niet.

Sedert twee eeuwen hebben vreemde schryvers de faem onzer grootste mannen aengerand; na hen, hebben belgische geschiedkundigen den laster voortgezet, en door een slaefsch, ja, een schuldig napraten, de valsche aentygingen van Bullart, Campo Weyerman en Descamps weerde en kracht gegeven. Slechts eenigen rekenden het zich ten plichte, de woorden des vreemden na te gaen, achtten

het zich der moeite overweerdig, gewetensvolle opzoekingen over den roem onzer natie te ondernemen, om, met de bewysstukken in de hand, den naem onzer te lang miskende landgenooten te wreken.

Volgen wy hun voorbeeld na; trachten wy, voor zoo veel het in onze macht is, de faem eens kunstenaers te herstellen, wiens eerekroon, sedert meer dan twee eeuwen, onder den snoodsten laster ligt verbroken.

Wie onzer lezers voelt zich de borst van fierheid niet zwellen by het hooren van het woord *de Vlaemsche School der XVIIe eeuw?* Het schynt dat dit woord iets tooverachtigs in zich besluit, dat het ons den roem onzes volks herinnert; de namen van Rubens, Van Balen, Jordaens, Schut, Van Dyck, De Vos en honderd anderen glanzen ons eensklaps voor oogen, terwyl wy ons van talryke en onvergelykbare meesterstukken zien omringd.

Iets wat echter menigen onzer lezers zal ontsnapt zyn by het schitterend vertoog dat ons dit woord oplevert, is de naem van den man, dien wy deze grootsche school zyn verschuldigd. Het spreekwoord zegt: *de glans verblindt*, en wie, by het beschouwen der reuzenwerken van Rubens en Jordaens, gedenkt den minderen kunstenaer die beide uitmuntende schilders heeft voortgebracht?

Helaes, vaek is de mensch onwillig ondankbaer; en welke meester genoot ooit het loon waerop zyn talent, zyne vlyt en zelfopoffering hem aenspraek gaven?

De meester van Rubens, Van Balen, Vrancx en Jordaens, de stichter der zoogezegde school van Rubens, heeft onder dit oogpunt aen andere uitstekende leeraren niets te benyden. Niet alleen, dat ware nog een geluk, is hy door het talent zyner leerlingen in het donker geworpen, maer de lafste, de snoodste beschuldigingen hebben hem tot in zyn graf, gedurende meer dan twee honderd jaren, vervolgd.

ADAM VAN NOORT, zoo als wy hem door de huidige geschiedschryvers kennen, is een der hatelykste karakters die ooit den aerdbodem hebben betreden.

Mr Alfred Michiels, de laetste die zich met 's meesters levensschets bezig hield, maekt van hem eene, zoo niet vleijende, dan toch dichterlyke beschryving: ‘Adam Van Noort, zegt hy, boezemt door zyne zonderlinge gewoonten een byzonder belang in; hy vertegenwoordigt eene gansche klas van menschen. Men vindt, in de noorderlanden, lieden die er de ware uitdrukking van zyn: de luchtgesteltenis oefent op hen de zelfde uitwerksels als op de natuer uit. Het zyn stormige karakters, gelyk de noorderzeeën; donkere geesten, gelyk de dag, welken eene grauwe lucht nauwelyks door de masttwygen laet doordringen; zielen vol wilde driften, welke, even als de noorderluchten, door schielyke veranderingen worden geteisterd. Wanneer men ze nadert, bevangt u eene soort van ongemak; men gevoelt dat de stryd die buiten tusschen de elementen heerscht, ook tusschen hunne geestvermogens, driften en ontwerpen woedt. Zonder te kunnen verklaren wat men gevoelt, wordt men droefgeestig, even als des winters, wanneer van een met sneeuw bedekt veld de zon is verdwenen, wanneer koperkleurige wolken tusschen de ontbladerde boomen glinsteren, en een hoop raven zich in het stervend licht onder yselyke kreten wentelen. Een lichte, koude wind zucht eentoonig tusschen de verwelkte struiken, een purperen mist stygt uit de dalen, waerin de vyvers liggen bevrozen. De duisternis zinkt droevig en schrikverwekkend neêr; het schynt dat de dood alles gaet omvatten, en het wyde veld een kerkhof is geworden.

Adam Van Noort was een dezer hatelyke menschen die zulken droevigen invloed uitoefenen. Treurig en wild van karakter, nam hy zyne toevlucht tot den wyn om zyne droefgeestigheid te verdryven; de wyn schonk hem eene gemaekte vreugde,

die voor eenen oogenblik zyne ontembare ziel ophelderde, en dan van zelfs, na de stormen der dronkenschap, uitdoofde. Wanneer hy niet gedronken had, mishandelde hy een ieder; zyne kunst, door de gramschap verzwakt, werd, om zoo te zeggen, de prooi zyner kwade luimen. Zulk een meester kon met den helderen en stillen geest van Rubens niet strooken. Jacob Jordaens, Van Baelen, Sebastiaen Franck verdroegen beter zyne woeste aenvallen. De eerste had eene machtige reden om zyn geduld te toonen: hy beminde de dochter des schilders, en wanneer de vader hem onbeschoft bejegende, putte hy nieuwen moed in eenen lach, in een goed woord van het engelachtige kind. Hy huwde zyne troosteresse.

Men voedde de hoop dat het huwelyk zyne barsche inborst zou verzacht hebben, doch het maekte hem slechts eigenzinniger en woedender. Alle gezelschap werd hem hatelyk.'

Wie onzer zou by het hooren dezer woorden nog eenige achting of erbarming kunnen koesteren voor den persoon op wien zy drukken? Een woestaerd, een dronkaerd, de laegste aller menschen! En echter wilde men een oogenblik hierover ernstig denken; wilde men de moeite doen na te gaen hoe de beschuldigingen zyn te weeg gebracht; dan zou men weldra den laster als glas verbryzelen, en de edele en grootsche figuer van den genialen Van Noort zou schitterend als de zon voor de oogen opryzen!

Ofschoon wy een vyand zyn van alle nuttelooze aenhalingen, willen wy voor het oogenblik het boek der geschiedenis eens openslaen, en zien hoe een woord, door onvoorzichtigheid uitgesproken, weldra tot eene pletterende beschuldiging kan overgaen.

De eerste schryver die van Adam Van Noort gewaegt, is een tydgenoot, en, wat meer is, een kunstmakker, KAREL VAN MANDER. Na den naem van Tobias Verhaegt, Rubens

eersten meester, te hebben aengehaeld, een' schilder, dien hy in het voorbygaen met den titel van *goet landschap-maker* begroet, zegt hy van Adam Van Noort dat hy oock *fraey van figueren is*[1]. Deze lof wordt vergroot door Cornelis De Bie, insgelyks een' tydgenoot van Van Noort, en die in zyn *Gulden Cabinet*, buiten een gansch gedicht ter zyner eere[2], nog het volgende bevestigt: *Adam Van Oort fut un paintre renommé en magnificques ordonnances*, *ce qu'on peut voir par diverses oeuvres qu'on trouve entre les mains des amateurs.* Sandrart, die in 1675 schreef, getuigde omtrent hetzelfde, en zeker by dezen korten maer welgemeenden lof, had niemand kunnen veronderstellen dat de man wien deze gold, eenigzins in zyne eer zou kunnen gekrenkt worden. Het lot had eventwel er anders over beslist.

Een onvoorzichtig Noordnederlander, die zyn leven ver van Antwerpen had doorgebracht, en meer dan eene grove onnauwkeurigheid te boeke stelde[3], liet zich een woord ontglippen waervan hy voorzeker de gevolgen niet had berekend. Bullart, in zyne *Académie des Sciences*, wierp den eersten steen op de nagedachtenis van Van Noort. De oorzaek niet kunnende ontdekken, waerom Rubens zynen tweeden leermeester verliet, poogt hy dezen laetsten als een man van grove en ongebondene zeden af te malen. '*Son premier* (sic) *maistre*, zegt hy

(1) 'Daer is oock t'Antwerpen *Tobias Verhaeght,* die een aerdich goet Landschap-maker is. *Adam Van Oort,* die oock fraey van figueren is. 'S Ghelyckx *Heyndrick Van Balen* en *Sebastiaen Vrancks*, gheleert hebbende by *Adam Van Oort,* en is nu oudt ontrent 31 jaren, is seer aerdigh in landschap, peerdekens, en beeldekens.' VAN MANDER's *Schilderboeck*, bl. 208 a.

(2) Zie hier de woorden van De Bie:

> ''T Is waer Rethorica can door haer rijm-ghedichten
> Een droef swaermoedich hert met groote vreught verlichten,
> Als sy de fabels van *Ovidius* ontdeckt,
> Waer door sy menich mensch tot nieuwe lusten weckt.
> Maer siet een cloecke handt die met pinceel can leven,
> Die sal historien en fabels daer beneven
> Seer geestich munten uyt, met sulcken aerdicheyt
> Soo datmen siet voor d'oogh het gen' den Dichter seyt.
> Het gen' den Dichter schrijft en u stets uyt wilt legghen,
> En can hy door de pen oft met den mont maer segghen,
> *Pictur*' in tegendeel die doet u alles sien
> In haer eel stomme const al watter can gheschien.
> Des' const en is by 't goudt van *Croesus* niet te gh'lijcken:
> Sijn rijcken schat moet voor des' Hemel-gaeve wijcken.
> Des' const die heeft van OORT SOO wel en fraey ghedaen
> Dat veele Geesten selffs daer af verwondert staen.
> De vrinden van de const sijn handelingh beminnen
> Die hy heeft uyt ghewerckt met cloeck en rijpe sinnen,
> Die hy van jonckx af aen seer neerstich heeft gheleert
> En met de eel *Pictur*' seer vlijtichlijck verkeert,
> Want sijnen cloecken geest is daer aff voortghecomen;
> Daerom heeft hy altijdt des' const wel waer ghenomen
> By *Lambert* sijnen vaer, in 't groot en in het cleyn,
> Die seer ghetrocken wordt midts sy is ongemeyn.
> Waeraf de snelle faem altijdt sal eeuwich melden,
> Want sijnen geest die was het leven af te belden,
> Soo dat sijn const (die hy met sorghen heeft vergaert)
> Wordt by een jeder een voor seldsaem const bewaert.'

(3) Men leze slechts onder anderen hoe hy de levensschets van Theodoor Rombouts heeft verminkt. Geeraerd Zeegers is by hem de broeder van den vermaerden jesuiet Daniel Segers, enz.

met nadruk, *fut Adam Van Noort*, *peintre assez renommé; mais d'une humeur si grossière et si dissolue*, *que Rubens fut obligé à le quitter*, *pour se mettre sous la conduite d'Octave Venius*[1].'

Het kwaed was geschied en dit op eene onherstelbare wyze.

Het is een aloud erkend spreekwoord dat het vat uitgeeft wat het in heeft, en dat een bedorven mensch geerne zyne gebreken aen anderen toeëigent. Campo Weyerman, de verleider der onschuld, de lage schryver die zyne pen aen den meestbiedende verkocht, die om zyne eerkrenkende schriften tot eene levenslange gevangenis werd veroordeeld, Campo Weyerman was de ellendeling wiens heiligschende hand de kroon der nederlandsche kunst moest verbryzelen[2]. Zyne eigene schelmstukken op onze schilders toepassende, maekte hy van den levensloop onzer grootste kunstenaren een samenhangsel der hatelykste wandaden. Geen hunner wordt gespaerd. Het zedige Nederland wordt eene vereenigingsplaets van dronkaerds, fielen en boeven.

Onder zulke pen moest Van Noorts faem weldra in den modder zyn geworpen. By gebrek aen byzondere inlichtingen over 's meesters levensschets, zal Weyerman de leemte met den eenen of anderen vuigen trek onmiddelyk weten aen te vullen. 'Wy zouden, zegt hy, na het jaer der geboorte en dat des overlydens van Van Noort te hebben aengehaeld, er konnen byvoegen, *dat hy zo brutaal was als een koetspaard*, *maar het is beter de dooden te laaten rusten.*'

Gelukkig, inderdaed, zoo men Van Noort in zyne vergetelheid hadde laten rusten; dan ware zyne nagedachtenis ongeschonden bewaerd gebleven. Doch, jammer, de woorden van Bullart en Weyerman moesten eenen buitengewoonen opgang maken! De vreemdelingen, die geerne verkleinen wat onze nationale geschiedenis luister kan byzetten, sloegen oogenblikkelyk de handen aen het werk en bezoedelden den tot dan toe onbesproken naem van Van Noort; de romanschryvers van hunnen kant zagen niet ongeerne

(1) Wy melden geerne dat Hoebraken, alhoewel by na Bullart schreef, de nagedachtenis van Van Noort ongeschonden heeft bewaerd.

(2) 'Verleider van verschillende brave meisjes, maakte bij zich daarenboven nog berucht door eene verregaande hekelzucht, waarvoor ieder bloot stond, die maar een' vijand had, daar Weyerman voor geld gereed was, om ieder in zijne blaauwboekjes schandelijk ten toon te stellen. Eindelijk geraakte hij om zijne lasterschriften in handen der justitie van Holland, en werd den 22 julij 1739 tot eene levenslange gevangenis veroordeeld.' Dr C.R. HERMANS. *Bijdragen tot de geschiedenis der Provincie*, *enz. Noordbraband.* D. I bl. 354.

naest de reine figuer van Rubens het duistere beeld van zynen meester afsteken; zoekende naer *contrasten*, vonden zy hierin een heerlyk middel om hunne inbeelding bot te vieren; droevig *contrast*, voorwaer, wanneer het voor doel heeft eenen reus tot dwerg te verminken!

Intusschen was het kwaed geschied. Van alle kanten hoorde men niets dan verwenschingen tegen Rubens tweeden meester opstygen; geen penseel kon den lof van den leerling afmalen zonder dadelyk den meester in de donkerste kleuren af te schetsen, en daer men niet eens van den leerling kon gewagen, zonder den naem van Van Noort te noemen, werden weldra de aentygingen zoo groot, dat zy eindelyk den schyn eener onwederleggelyke waerheid verkregen. Ook zou het onmogelyk zyn al de werken aen te halen, waerin de naem van Van Noort te kort wordt gedaen. Sedert Descamps, de nietwetende Franschman, die onze nationale kunstgeschiedenis bedierf[1], tot aen Michiels, wiens zware aentygingen wy gedeeltelyk hebben aengehaeld, heeft zich niet eene stem ten voordeele van Van Noort verheven, en om er slechts een klein denkbeeld van te geven, zullen wy enkel aenhalen dat, ten jare 1840, tydens het tweehonderdjarig feest van Rubens een veertigtal werken over dezen laetsten verschenen, waervan, by onze weet, geen enkel de verdediging van Van Noort op zich nam.

En nochtans deze verdediging was zeer gemakkelyk; 's meesters onnoozelheid is zoo tastbaer, de bewyzen daer van zyn zoo talryk, zoo licht om vinden, dat het ons leed doet te moeten bekennen dat geene enkele vaderlandsche pen tot nu toe zich met zyne levensschets had willen gelasten; droevig voorbeeld der waerheid van Basile's gezegde: *Calomniez*, *calomniez*, *il en restera toujours quelque chose.*

De aentygingen tegen Van Noort kunnen in twee soorten verdeeld worden; de eerste drukken op zyn karakter en zyn huisselyk leven; de tweede op zyne geloofsbelydenis. De eerste hebben wy reeds vernietigd by het enkel aenhalen der bronnen, waeruit zy zyn voortgevloeid; de andere zullen vallen, wanneer wy bewyzen dat Van Noort den roomschen godsdienst heeft aengekleefd, en, naer allen schyn, in den schoot dezer kerk is gestorven. Deze eerste beschuldiging vernietigd, werpen wy eenen oogslag op de levensbaen des meesters, en zien wy wat hy wezenlyk voor de kunsten deed.

Adam Van Noort werd te Antwerpen geboren in het jaer 1557. Zyn vader, Lambrecht Van Noort, was een bekwaem schilder en bouwmeester, die zyne vaderstad Amersfort had verlaten, om zich met der woon in het bloeijende en volkryke Antwerpen neder te zetten. De kunsten volgen de weelde, heeft men reeds menigmael gezegd; de Scheldestad, die sedert het verleggen van den koophandel van Brugge de stapelplaets van het Noorden van Europa was geworden, zag in haren schoot al het puik der nederlandsche kunstenaers en geleerden samenvloeijen. Plantyn richtte hier zyne wereldberoemde drukkery op, en de kunsten, die sedert Quinten Massys voor goed haren zetel in onze muren hadden gevestigd, hadden weerdige tolken in Frans Floris, Cornelis de Vriendt, maer bovenal in den grooten schilder Merten de Vos gevonden. Van zynen kant herschiep Ortelius, om zoo te

(1) Ziehier de woorden van Descamps: ‘Ceux qui ont écrit la vie des peintres, ne parlent d'*Adam Van Oort* que pour lui reprocher ses excès.....
‘Adam auroit eu le génie le plus heureux, s'il avoit été plus modéré dans ses passions. Il négligea les beautés de la nature, ou peut-être ne les a-t-il jamais connues. *Cependant il eut une réputation considérable* (!!!) et fit plusieurs grands ouvrages, dont il fut bien payé. Il pouvoit encore, après son mariage, se rendre un des plus grands peintres de son temps; mais il s'éloigna de toute société: *sa brutalité le rendit dangereux et insuportable*, et il perdit ses amis et ses élèves (du nombre desquels était *Rubens*). *Jacques Jordaens* fut le seul qui s'accommoda du génie de son maître, peut-être parce qu'il aimoit sa fille, qu'il épousa fort jeune.’

zeggen, het vlak des aerdbodems, en opende, door geniale studiën, den weg voor nieuwe wereldzoekers.

Het was in dit voorspoedig tydstip onzer geschiedenis dat Lambrecht Van Noort zich by deze talryke schaer van kunstenaren kwam voegen.

De eerste jaren van zyn verblyf te Antwerpen vloten zonder merkweerdige gebeurtenissen voorby. In 1549, als vrymeester in de St-Lucasgilde ontvangen, zag hy zich met talryke bestellingen vereeren[1]. Gestadig aen het werk, bracht hy een aenzienlyk getal kunststukken voort, die, alhoewel zy door den tyd veel hebben geleden, thans nog blyken van een onmiskenbaer talent geven. En hier is het wel de plaets om een woord over Lambrechts schilderwyze te wagen. Velen zouden het misschien onder zich wanen, een onderzoek van het talent eens schilders te beginnen, die, wy bekennen het gereedelyk, slechts eenen minderen rang in de kunstwereld bekleedt; doch men vergete niet dat de machtigste stroomen hunnen oorsprong dikwyls by kleine rivieren nemen, en men verlieze niet uit het oog dat de groote school van Rubens, Jordaens, Van Balen en Van Dyck haren oorsprong heeft genomen in de nederige kunst van Lambrecht Van Noort.

De wedergeboorte, die op het einde der XVe eeuw in Italië ontstond, en honderd jaer daerna in ons vaderland doordrong, had, alhoewel zy zich eerst in de letteren had laten gevoelen, weldra tot in de beeldende kunsten grond gevat. De studie der oudheden, maer byzonder die der grieksche modellen, welke men alsdan by menigte

(1) Lambrecht van Noort werd op 30 april 1550 poorter van Antwerpen.

ontgroef, hadden zelfs de voortreffelykste meesters plotseling als van verbystering getroffen. De geest, die sedert de middeleeuwen de kunst had geleid, stond stil; hy was als verstomd by het zien van dit heir van meesterwerken, die, als by tooverslag, uit den schoot der aerde weder oprezen, en toonden dat er buiten *hem* nog eene kunst bestond. En inderdaed, sedert meer dan veertien eeuwen had het geloof de verheffing des geestes geprezen, de christene Kerk alleen de hand des kunstenaers bestierd. De verheffing der ziel is haer eenige doel, en thans zag zy eene wereld van kunststukken te voorschyn treden, waer de stoffelyke vormen de voornaemste weerde van uitmaekten. Zy zag op eens de scheppingen harer lievelingen, de voortreffelyke tafereelen van Giotto, Cimabue, Van Eyck, Memmelinghe, Van der Weyden en Massys in stryd staen met de eeuwige werken der grieksche godenleer van Phidias en Praxetiles.

De nieuwheid verrukt: de wedergeboorte, die in den aenvang bestemd scheen om enkel goed te stichten, bracht integendeel een oneindig kwaed voort. Op gronden gevestigd die met de behoeften des tyds en des volks niet konden strooken, verbryzelde zy in éens het werk dat onze vaderen met moeite gedurende eeuwen hadden voltooid: zy gaf den doodslag aen de christene kunst, terwyl zy zich onmachtig gevoelde om eene eigenaerdige, nationale school in hare plaets te stellen.

Groot inderdaed moet de opgetogenheid der geleerden en kunstenaers dier tyden zyn geweest. Hoe zouden zy anders niet hebben bemerkt, dat de grieksche kunst zoo min als de grieksche gewoonten aen een christenvolk toepasselyk waren? Wie hunner hadde zich kunnen voorstellen dat men hen in grieksche of romeinsche kleedy zou hebben gedoscht? De gedachte alleen hadde de schouders harer grootste voorstanders doen ophalen. En dwaes ook werd de hervorming der kunst toegepast. Jupiter werd als oorbeeld voor Christus genomen. Cupido, van den schoot zyner wulpsche moeder afgerukt, werd meermaels als type voor het goddelyk kind Jesus afgebeeld.

Het was in het midden dezer geestverwarring dat Lambrecht Van Noort zich te Antwerpen vestigde. De wedergeboorte had reeds eene gansche omwenteling in de kunst voortgebracht. Frans Floris, die er de hevigste voorstander van was, bracht werken voort, welke men voornamentlyk voor de samenstelling kan bewonderen. Merten De Vos alleen, die de overleveringen onzer school met de volmaektheid der vormen poogde te vereenigen, bezat macht en genie genoeg om tafereelen te maken waerin het reinst godsdienstgevoel doorstraelt. Min door natuer bedeeld dan De Vos, kon Lambrecht Van Noort der algemeene opgewondenheid geen wederstand bieden. Met wil of onwil zag hy zich gedwongen den stroom des tyds te volgen, en, even als zyne kunstbroeders, voor de vreemde goden neder te knielen. Zyne onderwerping was echter slechts gedeeltelyk; en, dreef zyne ranke schuit in de volle waters der kunsthervorming, hy trachtte toch een der voorrechten onzer school voor schipbreuk te bewaren. Hy behertigde de kleur; met liefde sloot hy de geheimen der vlaemsche kunst in zyne ziel, om ze later eenen man toe te vertrouwen die met meer macht, met meer geest begaefd dan hy, als de hersteller der vlaemsche schilderschool zal optreden: die man is zyn zoon ADAM VAN NOORT.

Wat al nuttige lessen de jeugdige knaep in het werkhuis zyns vaders mocht genieten, getuigen de groote scheppingen die hy later heeft voortgebracht, getuigt de onovertroffen school die door hem werd gesticht. Met een machtig brein begaefd, ontdekte Van Noort onmiddelyk den weg dien de nederlandsche schilder moet volgen. Te groot om de hulp van vreemden in te roepen, wilde hy enkel in zyn hert de macht putten om de kunst tot haren oorsprong terug te leiden. De wil was zyne eenige dryfveêr; en, is hy in zyne ontwerpen gelukt, dan mag men zeggen, dat hy

niets aen vorstengunst noch pralery heeft te danken, maer alles aen zich zelven, aen zynen vasten wil is verschuldigd.

Van Noort werd in eenen akeligen tyd geboren; nog nauwelyks heeft hy de jongelingsjaren bereikt, die jaren welke gewoonlyk over het lot des schilders beslissen, of hy ziet op zyn vaderland de woeste stormen losbreken. De leer van Calvin gegeviert: een eeuwige haet is aen alle kunstwerk toegezworen. De byl der geuzen verbryzelt de meesterwerken waermede onze prachtige tempels zyn versierd, terwyl het vuer de overschotten vernielt die aen de verdelging als by mirakel zyn ontsnapt. De Onze Lieve Vrouwe kerk van Antwerpen, het puik der nederlandsche tempels, is slechts een gruishoop, waerin men enkel altaren in puin, tafereelen aen stukken kon opmerken.

Welke man, die eenig gevoel van het schoone bezit, en het droevig schouwspel dezer verdelging in oogenschouw nam, zou in zynen yver niet zyn geknakt! Wie zou, in het midden eener algemeene kunstvervolging, nog den moed bezitten om nieuwe werken voort te brengen, die wellicht morgen door eene nog overheerschende domme menigte zullen verwoest worden? Wie zal thans nog de macht bezitten, om by den val der oude school eene nieuwe school op te richten? Wie? - Eene stem, uit een nederig huis, misschien uit eenen zolder ontsnapt, antwoordt: *Adam Van Noort!*

De beeldstormery heeft zyne familie in de uiterste ellende gestort. Zyn vader, wiens hert by het aenschouwen der algemeene verdelging bitter bloedde, is ten grave gedaeld; zyne ziekte heeft de laetste middelen des huisgezins uitgeput, en de dertienjarige jongeling bezit zelfs de

middelen niet om de schulden zyns vaders te voldoen[1].

Hoe diep deze herhaelde rampen het gemoed van Van Noort ook mochten treffen, zy waren niet in staet zyn gloeijend herte van den dienst der kunsten af te trekken. Beroofd van vader, op het oogenblik dat hy meest zyne raedgevingen zou noodig hebben, zag Adam Van Noort zich verplicht in het werkhuis van vreemde meesters aen te leeren wat hem anders met zoo vele liefde te huis werd ingeplant; doch de knaep had besloten schilder te worden, en geene macht op aerde zou hem in zyn voornemen hinderen.

De zestiende eeuw bracht eene nieuwheid in de vlaemsche kunst, waervan wy thans nog de gevolgen gevoelen. Italië, dat eensklaps eene pleïade van uitstekende meesters had voortgebracht, was het punt geworden waerop de aendacht van gansch Europa was gevestigd. Van alle kanten stroomden de kunstenaren naer het bevoorrechte land, om, als het ware, het vuer huns geestes onder de stralen der milde zuiderzonne te ontvlammen. Raphaël, Michel-Angelo, Tiziano, Veroneze en menige anderen waren het voorwerp van eenen onafgebroken reistocht, dien de tyd in belangrykheid meer en meer deed winnen.

Volgde Van Noort den algemeenen drift, die toen de vlaemsche zoowel als de vreemde kunstenaren bezielde? Verliet hy ook den vadergrond om voedsel voor zyne inbeelding onder eenen warmeren hemel te zoeken? Wy durven het niet bevestigen, alhoewel er in het leven dezes meesters eene genoegzame leemte bestaet om zulkdanige reis toe te laten. In 1557 geboren, zien wy hem slechts in 1587 te Antwerpen als schilder optreden. Zulk een gevorderde ouderdom alleen zou doen veronderstellen dat Van Noort eenigen tyd in vreemde landen heeft doorgebracht[2].

Doch zelfs in deze veronderstelling, durven wy verklaren dat de vlaemsche schilder het voorbeeld niet volgde door andere nederlandsche meesters, zoo als Floris, Heemskerke en Coxie, gegeven. Verre van de school van Raphaël aen te kleven, kan hy slechts diegene van Venetië tot leidster hebben genomen: Tiziano alleen kan het talent van Van Noort hebben gevormd.

Onze schilder had den ouderdom van 29 jaren bereikt, toen hy zich te Antwerpen voor goed vestigende, door de reinste banden werd vereenigd met een meisje wier huisselyke deugden hy hoog had weten te schatten. Elisabeth Nuyts behoorde aen een geslacht dat, sedert jaren, een zeker aenzien in de Scheldestad genoot; zelf was hare familie aen de kunst niet vreemd. Martinus Nutius werd destyds onder de voornaemste printers onzes vaderlands geteld.

Thans hoofd van een gezin dat de hemel met meer dan eene spruit zou zegenen, besloot Van Noort zich uitsluitelyk aen zyn vak toe te wyden, en de kunst in hare breedste opvatting te beoefenen. Zulks kon echter niet oogenblikkelyk geschieden; in dat tydstip was de schilder verplicht zich vooafgaendelyk aen de strenge wetten des ambachts te onderwerpen. Onze voorvaderen zouden niet gedoogd hebben, dat de kunst door onbekwame mannen zou worden uitgeoefend; ieder jongeling,

(1) Lambrecht Van Noort overleed in 1571. Zie hier wat de heer de Burbure desaengaende in de archieven van O.-L.-V. Kerk te Antwerpen heeft ontdekt:
'*Huyshuren.* - 1570-71. (Huysen) in de Cammerstrate by en op de (Cammerpoort) brugge. It. Lambrecht Van Oort van den vierden huyse daer naer, tsjaers XV ℔b.
Rest der kercken Joh.is LXXI een jaer huyshueren, dwelck mynheer den tresorier, meester Thomas du Terne, saliger, met kerkmeesters, den kinderen van Lambrechten voorseyd om godswille quyt geschonden hebben, want hy in grooter armoede ende miserien gestorven is; ergo hier..... niets.'
De wooning van Lambrecht Van Noort was in 1560 in de Cammerstrate in het huis '*dat uytsteekt hoe dat Jesus in Egypten vloei.*' Hy betaelde alsdan XVIII ℔b s'jaers.

(2) Volgens Descamps zou Van Noort nooit Italië hebben bezocht. Het is mogelyk, doch welk vertrouwen kan men in de woorden dezes schryvers stellen?

die zich op zyn vak ongestoord wilde toeleggen, was genoodzaekt bewyzen zyner geschiktheid aen de gezworenen, dekens van het schildersambacht, te leveren.

Van Noort deed zyne proeve ten jare 1587, onder het dekenschap van Jan van den Kerckhove en Geeraert Schooff, en werd onmiddelyk, als vrymeesterszoon, in den *Liggere* der Sint-Lucasgilde aengeteekend.

Van dit oogenblik kunnen wy 's meesters handel en wandel stiptelyk volgen. Zyne baen is als met een helder licht in de geschiedenis der vaderlandsche kunsten afgeteekend. Elke zyner schreden is een stap voorwaerts naer die machtige school, welke de naem van Rubens later zal bekroonen.

De kunst, door Van Noort beoefend, was van verschillenden aerd. Gelyk alle meesters des tyds, legde hy zich op meer dan een vak toe. Niet alleen de kerk- en historieschildering maer ook het portret en het *genre* werd door hem met den besten uitslag beoefend. Volgens Sandrart maekte hy zich door het schilderen van groote figuren beroemd; zyne samenstellingen, welke wy meestendeels slechts door kopersneden kennen, toonden, volgens Rathgeber, dat de kunstenaer mythologische, allegorische, kerk- en genrestukken maelde. Zyne eerste werken, waervan De Bie gewaegt, duiden een streven aen naer zuiverheid van teekening en goede keus der samenstelling. Bovendien, voegt de duitsche geleerde er by, zyn deze met groot gemak in een schoon koloriet uitgevoerd[1].

(1) *Annalen der Niederländischen Malerei.* bl. 290.

Deze lofspraek is geenszins overdreven. Wy hebben het geluk in ons midden nog een drytal van 's meesters werken te bezitten, die ten eeuwigen dage als een monument van Van Noorts kunde zullen getuigen.

En inderdaed, welk kunstkenner voelt zich niet in verwondering weggerukt by het aenschouwen der uitmuntende *Vischvangst van Petrus*, welke onze St-Jacobskerk versiert? Men ontwaert in dit tafereel een man wiens ryke en open geest de grootste onderwerpen kan bevatten, wiens machtige hand gansch gewillig de minste ingevingen des geestes volgt. Met eene buitengewoone losheid zyn de figuren als in eenen trek op het doek geworpen; eene ongedwongen en fiksche teekening, welke men vóór Van Noort nooit in de nederlandsche meesters heeft bemerkt, terwyl de vurige kleur en de studie van het luchtperspectief de werken van Rubens en Jordaens doen voorgevoelen.

Dit tafereel doet ons ook den invloed berekenen, welken de meester op de nederlansche kunst heeft uitgeoefend. Wy meldden het reeds, Van Noort vond onze school in een erbarmelyken staet. De wedergeboorte en de hervorming hadden haer diepe, onherstelbare slagen toegebracht. De keten der tyden, die het verleden aen het tegenwoordige bond, was verbroken; en het was onmogelyk geweest ze weder te samen te brengen.

Van Noort begreep zyne eeuw, en poogde, zoo veel het in zyne macht was, de hoedanigheden der oude school met de vereischten des tyds te vereenigen. Frans Floris, Michiel Coxie en anderen, door de studie der grieksche oudheden misleid, hadden reeds de mythologische onderwerpen in ons vaderland ingevoerd. Van Noort verhief deze schildering tot de hoogte van het heldendicht, en legde de grondsteenen der samenstellingen van Rubens en Jordaens.

Vele geschiedschryvers bewonderaers der engelachtige onderwerpen van Van Eyck, Memmmelinghe en Massys, aenschouwen deze hervorming als eene heiligschending. Met hen betreuren wy den geest des tyds, doch rekenen het den kunstenaer geenszins tot misdaed, voor zyn tydstip en niet voor verdwenene eeuwen te hebben gearbeid. Geen schilder, hoe groot ook, kan den gedachtenstroom zyner eeuw ten volle wederstaen, en, volgens ons, moet de kunstenaer groot worden genoemd, die, in een tydstip van verbastering en wansmaek, uit de puinen eener beroemde school eene andere school doet heropryzen, welke, ofschoon op tegenovergestelde denkbeelden gegrond, door even groote hoedanigheden als de eerste uitschittert. Van Noort[(1)] redde van de oude school wat te redden was: de kleur, de samenstelling, het luchtperspectief. Voor het overige volgde hy den weg dien de tydsomstandigheden voor zynen geest hadden afgebakend.

En inderdaed, deze schildering was wel de eenig mogelyke in het tydstip waervan wy gewagen; zulks werd alsdan door de kunstenaers der XVIe eeuw algemeen erkend; ook aerzelde het bestuer der St-Lucasgilde geen oogenblik om onzen Adam de hoogste weerdigheid in het schildersambacht toe te vertrouwen. In 1598 werd hy tot de plaets van opperdeken verheven.

In deze bediening kon Van Noort onzer school uitstekende diensten bewyzen. Hy bezat nu toch het recht al de werkhuizen der Antwerpsche schilders te bezoeken, en kon diensvolgens eenen heilvollen invloed op het gegeven onderwys uitoefenen. Zyne vurige en krachtige ziel schonk hem macht om deze moeijelyke taek te volbrengen; hy scheen als uitverkoren om de menigte te bewegen, en de zwaerste moeijelykheden naer zynen wil te dwingen. Vreemde schryvers zeggen dat hy in

(1) De school van Floris stierf met Wenceslaus Coebergher uit; die van Van Noort wordt tot op onze dagen gevolgd. Hans Snellinck, die, even als Van Noort, eene school stichtte, bracht Abraham Janssens voort, die Geeraerd Zeegers en Theodoor Rombouts voor leerlingen had. Deze school smolt in een met die van Van Noort.

zynen omgang ruw was, doch zy verwarren ruwheid met vastheid van karakter; deze alleen schonk hem de kracht om de duizende hinderpalen te verbryzelen, die ieder man van overtuiging op zyne baen ontmoet. Van Noort's lessen brachten de schoonste vruchten voort. Geen werkhuis zag ooit zoo vele uitstekende meesters ontstaen, en allen, ook diegene welke Italië bezochten, bleven de school van Van Noort getrouw. Rubens zelf, die, ofschoon hy later de lessen van Otho Voenius bywoonde, en Italië bezocht, behield tot den laetsten dag in zyne schildering den stempel der school van zynen tweeden meester.

De leerlingen van Van Noort zyn menigvuldig. De Liggere alleen toont er niet min dan twee-en-dertig, die van het jaer 1587 tot 1627 zyne lessen bywoonden[(1)]. Wy zouden te breedvoerig worden, indien wy de daden van alle deze kunstenaren poogden af te schetsen; wy zullen ons slechts met diegene ophouden, die zich door buitengewoone werken eenen eeuwigen roem hebben verworven: Van Balen, Vranckx, Rubens en Jordaens.

De goede faem, welke de meester zich in korten tyd

(1) Zie hier de namen dezer leerlingen met het jaertal in den *Liggere* aengeduid:
1587 Guilliam Theunis. - 1589 Joris De Camp. - 1590 Hans Coenraert. - 1592 Gabriël Boots, Fernande Apshoven. - 1593 leerjongen? - 1594-93 Hendrik Collyn, Michiel Marcolyn, Peeter Elslandt. - 1595-96 Hans Broot, Lauwerys Lauwers. - 1598 Ariaen Van de Put. Seser Van Dyck, Gabriël Smit. - 1602 Geeraert Bouens, Lucas Huybrecht, Jacob Rolle, Jacus Mols, Guilliam Symons. - 1605 Gilis Contiser, Hendrik Van Eedt, Aert De Bruyn. - 1607 Jaques Jordaens. - 1608 Pauwels Lauwers. - 1609 Geeraert Van Ommel. - 1609-16 *Ontbreekt.* - 1616 Nicolaes Sterck, Jan De Bruyn, François Verbiest. - 1618 *Noemt geene meesters.* - 1622 Nicolas Brabante. - 1624-25 Alexander Constans. - 1626-27 Rombout Eenhoudt, Hendrik Van Erp.

had verworven, lokte er den eersten dezer schilders heen. Van Balen behoorde tot een geslacht dat aen de kunst niet vreemd was. Verscheidene leden zyner familie hadden, in vroegere dagen, deel van de Antwerpsche St-Lucasgilde gemaekt, en hun naem was wellicht aen dien van den bloei onzer school verbonden(1). Fyn en teêrgevoelig van hert, met eene engelenreine ziel begaefd, zag Hendrik Van Balen, onder de goede leiding van Van Noort, zich eene heerlyke toekomst ontsluiten. Zyn geest had weldra de geheimen der schildering gepeild, in weinige jaren was hy palet en borstel machtig. De aenstaende meester van Van Dyck en Snyders kondigde zich aen door werken, waerin de reinheid der teekening den prys aen de vastheid der kleur betwist.

Naest Van Balen ontmoeten wy een tweeden kunstenaer: van eene gansch andere inborst, wordt Sebastiaen Vrancx eene andere uitdrukking der vaderlandsche school. Te Antwerpen in 1578 geboren, werd hy nog kind zynde aen de zorgen van Van Noort toevertrouwd. In het werkhuis dezes laetsten deed hy groote voortschreden, en beloofde eensdags, even als zyn meester, een uitmuntend historieschilder te worden. Zyn ridderlyke geest dreef hem echter tot het malen van andere onderwerpen. Zyne liefhebbery voor peerden, zegt een geschiedschryver(2), dreef hem aen om tafereelen te behandelen waerin hy deze dieren gevoeglyk kon opvoeren, als daer zyn: jachten, belegeringen, veldslagen. De voortreffelykheid waermede hy dergelyke stukken uitvoerde, getuigt dat Van Noort zyn onderwys, volgens den natuerlyken aenleg des leerlinge, kon plooijen, en het zoo veelvoudig als grondig was.

Doch wy naderen een tydstip waerop de geschiedenis van Van Noort niet alleen belangryk wordt voor den schilder in 't byzonder; maer het grootste gewicht verkrygt voor de kunst in 't algemeen. Op 29 juny 1577, was te Siegen in Duitschland, van Antwerpsche ouders, een kindje geboren, dat by zynen doop de namen van Peeter-Pauwel Rubens ontving. De ster des geluks lachte in den begin het jeugdige knaepje niet toe. Zyn vader, die lange jaren in den vreemde had doorgebracht, overleed te Keulen op 18 meert 1587. Beroofd van haren echtgenoot, betrok Maria Pypelinckx hare geboortestad, alwaer zy in de opvoeding van haer teêrgeliefde kroost leniging harer smerte poogde te vinden.

De school van Van Noort was ten dien tyde in vollen bloei; eene menigte leerlingen schaerden zich onder het geleide des vermeerden meesters. Rubens, die reeds, onder Tobias Verhaecht, de eerste stappen op het kunstveld had gewaegd, voelde zynen geest ontvlammen by het verhael dat men hem van 's meesters voortreffelyke lessen deed. Hy ook wilde zich onder eene banier plaetsen die reeds zoo menige talentvolle knapen op het pad des roems had gevoerd. Ten jare 1592, trad onze Peeter-Pauwel in het werkhuis van Van Noort.

Rubens woonde sedert vier jaren de lessen des bekwamen mans by, en reeds voelde hy zich machtig genoeg om zich op eigene wieken ter vlucht te wagen. Door eene welgeleide studie had hy zich de schilderwyze zyns meesters weten toe te eigenen; zyn open geest had de geheimen der vlaemsche school doorgrond; Rubens, ofschoon nog kind, was reeds de voorbode des kunstenaers van later dagen.

Van Noort vleide zich voorzeker weldra het zaed te zien bloeijen dat hy met milde hand in de ziel van Rubens had gestort. De goede meester streelde zich met de gedachte dat de nakomelingschap hem zou dankbaer wezen voor den kunstenaer, dien hy met zoo veel liefde had gekweekt; dat de namen van meester en leerling eenmael te samen tot de nageslachten zouden overgaen.

(1) Zie onzen *Luister der St-Lucasgilde,* bl. 1.
(2) J.B. VAN DER STRAELEN, *Geschiedenis der Rederykkamer de Violieren.*

Helaes! het *sic non vobis* van Virgilius werd den Antwerpschen schilder op nieuw toegepast. Op het punt van het loon zyner vlyt te ontvangen, zag hy zich door eenen meer begunstigden kunstenaer de tytels ontrukken, waerop hy alleen tot dan aenspraek mocht maken.

Van Veen had zich met der woon te Antwerpen gevestigd. Alhoewel Nederlander van geboorte, hoorde hy slechts gedeeltelyk aen ons vaderland toe. Noch de school van Brugge, noch die van Antwerpen mochten hem voor hunnen leerling erkennen. De vermaerde dichter en schilder Lampsonius had voor hem de baen der kunst geopend; aen den Italiaen Frederico Zucchero hoort echter de eer toe hem tot schilder te hebben gemaekt.

In bezit eener schitterende opvoeding, met eene fyne en dichterlyke ziel begaefd, was Otho Vaenius een der uitstekendste kunstenaren zyner eeuw. Zyn talent, even als zyne geboorte, deden hem den rang van schilder aen het hof van Braband verwerven. Bloedverwant onzer hertogen, had hy betrekkingen met de hoogstgeplaetste persoonen aengeknoopt, en was hy oogenblikkelyk in bezit vaneen aenzien, dat de gewoone burger zyner eeuw niet licht mocht bekomen.

Al wat uit den vreemde komt, heeft ten allen tyde grooten byval in ons vaderland gevonden. Otho Vaenius trad aenstonds in 't bezit eener faem, die de best gegronde reputatiën der inlandsche kunstenaren overschaduwde. De grooten brachten hem hunne hulde toe voor de gunst die hy aen het hof genoot, de burgers achtten hem met recht als een mensch van onbesproken zeden, als een kunstenaer van buitengewoon talent.

De groote loftuitingen, overal aen Van Veen gegeven, deden waerschynlyk in Rubens den wensch ontkiemen om in het werkhuis dezes meesters te treden. Hy bezat

PP. RUBENS EN A. VAN DYCK.

nu reeds de schilderwyze van Van Noort, en eene vergelyking van het talent der twee grootste nederlandsche kunstenaers des tyds zou buiten twyfel voor een jongeling als Rubens uitstekende vruchten dragen. Ten jare 1596 verliet Peeter-Pauwel zynen ouden meester Van Noort, en trad, vol hoop en begeestering, in de werkzael van Otto Van Veen.

In deze zaek, die wy als zeer eenvoudig beschouwen, vinden de fransche schryvers stof den laster by overmaet op den naem van Van Noort te werpen. Hunne aentygingen zyn echter zoo tegenstrydig, zoo ongegrond, dat hunne overdrevenheid alleen hun alle vertrouwen ontzegt. Volgens de eenen, zou Van Noort zich aen de uiterste dronkenschap en losbandigheid overgelaten hebben, en, niet tevreden zyne leerlingen met de grofste woorden te bejegenen, zou hy menig hunner mishandeld hebben. Jordaens alleen kon de woeste grillen zyns meesters verduren. Hy beminde dezes dochter, en vond in de liefde van het teedere kind de zalf voor de wonden des vaders!

Hoe dit alles te samenhangt, weten wy niet; de zelfde schryvers die Van Noort van grofheid, van dronkenschap betichten, hebben het zich eene plicht gerekend, de achtbare moeder van Rubens voor te stellen als eene vrouw van hoogen rang, van uitmuntende deugden, die haren zoon boven mate lief had, ja voor hem alles zou opgeofferd hebben. En het is deze ryke, deze deugdzame vrouw, deze teedere moeder, die haer veelbelovend kind, gedurende den tyd van vier lange jaren, niet eenen uitmuntenden kunstenaer, niet eenen man van goede zeden, maer eenen slemper, eenen dronkaerd toevertrouwde, die de verachting der gansche stad op zich had getrokken[1].

Of de beschuldigers van Van Noort de ongerymdheid hunner aentygingen gevoeld hebben, weten wy niet; zy hebben zich eventwel op eenen anderen grond geplaetst, die, wy zullen het bewyzen, nog onvaster is dan de eerste.

Volgens hen, was Van Noort, zoo niet protestant geboren, dan toch het protestantismus aengekleefd; Rubens, die eener catholyke familie toebehoorde, kon niet langer by eenen aenhanger van Calvin verblyven; Jordaens, integendeel, was in de hervormde leer opgevoed; er was dus eenheid in de gedachten;

(1) Otto Vaenius werd ten jare 1594 als vrymeester in de St-Lucasgilde van Antwerpen aengenomen. Hy bewoonde reeds twee jaren deze stad. Indien Van Noort zulk een losbandig leven leidde, waerom plaetste de moeder van Rubens haren zoon niet van den eersten dag by Otto Van Veen?

daerenboven, zoo als wy hooger aenteekenden, Jordaens minde Adams dochter, en dit maekte alles goed.

Wy hebben reeds herhaelde malen gezegd dat Van Noort in den catholyken godsdienst werd opgebracht; dat hy met Elisabeth Nuyts was gehuwd, die ook van eene roomsche familie afstamde; verder zal het blyken dat zyne kinderen in O.L.V. kerk werden gedoopt, en zyne dochter Catharina in den echt trad met Jordaens, toen deze laetste nog als kind der roomsche kerk was aengeteekend; dat dezes kinderen in O.L.V. kerk gedoopt werden, en Adam Van Noort ten jare 1625, dus 29 jaren na dat Rubens zyne school verlaten had, de plaets van peter by den doop van Jordaens zoon vervulde; ein-

delyk zullen wy trachten te toonen dat Van Noort in de roomsch-catholyke religie gestorven is!

Wat de liefde van Jordaens tot de dochter van Van Noort aengaet, die rust op eenen gansch anderen grond; en wat verdient aengemerkt te worden, is dat Jordaens niet te gelyker tyd met Rubens ter schole van Adam ging, maer in deze trad, toen Rubens reeds lange jaren uit het vaderland was weggereisd. Ook moeten wy bekennen, dat geen der beschuldigers van Van Noort den naem eens enkelen leerlings meldt, die de school dezes meesters uit oorzaek zyner losbandigheid of kettery hebbe verlaten.

De aentyging, tegen Van Noort gericht, moet dus als enkele laster aenzien worden; Rubens werd door zyne moeder aen een grooten meester toevertrouwd, die zich, van de door hem aengenomene taek op het schitterendste heeft gekweten. Indien Rubens, na vier jaren studie, het goed vond de lessen van Otho Van Veen by te woonen, dan is dit, zoo als wy elders zeiden, slechts aen de gedachte toe te wyten, dat hy in deze verandering het middel zag om de twee grootste schilders zyner eeuw te bestuderen. Deze verklaring zal mogelyk eenvoudig schynen, doch is zy daerom de natuerlyke en de ware niet?[1]

Negen jaren waren er verloopen, sedert dat de jeugdige Rubens als *vrymeester* in de *St-Lucasgilde* was ontvangen, toen er in het werkhuis van Van Noort een ander jongeling trad die, even als onze Peeter-Pauwel, in zyne ziel den vurigsten drift voor het schoone voedde. Hy was eens lynwatiers zoon; doch zyn naem was die van een groot kunstenaer. Jacob Jordaens behoort tot die klas van uitgelezene mannen welke alles aen hun genie zyn verschuldigd. Kind van burgerlyke ouders, rees hy door zynen vasten wil en alomvattend talent tot eenen rang en welvaert die slechts door den vorstelyken prael van Rubens werden overtroffen. In den loop der zeventiende eeuw, schynt ons het beeld van Jordaens grootsch en statig. Het vormt met Rubens en Van Dyck dit heerlyk drytal dat op eens de overtreffelykheid der antwerpsche school boven welkdanige andere van dit tydstip vestigde.

Jordaens had alles aen Van Noort te danken. Nooit trad hy in het werkhuis eens anderen meesters; nooit verliet hy den vaderlandschen grond om vreemde scholen te gaen bestuderen. Vlaemsch was zyne opvoeding, en vlaemsch de uitdrukking zyner kunst. Zyn gloeijend koloriet werd in de eenzame wooning van Van Noort ontstoken, om van daer zynen glans over de gansche wereld te verspreiden. Historie-, portret- en *genre*schilder, geeft hy het volmaektste denkbeeld van de vakken welke met den besten uitslag in het werkhuis van Van Noort werden beoefend.

Jordaens, die, gelyk wy zegden, als de reinste uitdrukking der school van Van Noort mag aenzien worden, werd nog door nauwere banden aen zynen kunstvader gehecht. Van Noort had eene dochter met name Catharina. Alhoewel eenige jaren ouder dan onze Jacob, waren hare huisselyke deugden genoeg om de liefde des jeugdigen kunstenaers op te wekken. Jordaens moest wel eene hevige liefde voor de lieve freule koesteren, daer hy reeds, op zyn dry-en-twintigste jaer, met haer in

(1) Rubens neef schreef van Adam Van Noort het volgende: ‘Sub hoc magistro prima artis suae fundamenta per annos quatuor posuit, eo profectu, ut appareret a natura ipsa ad hoc factus. Deinde sub Ottonis Venii, Pictorum Belgicorum illo tempore Principis, disciplina alios quatuor annos fere exegit.’ Men ziet dat hier geen woord van Van Noorts ongebonden leven wordt gerept. Integendeel, dit schrift komt met onze denkwyze zeer wel overeen. De vroegere sekretaris onzer Akademie, de heer Van de Zanden, die eene uitgebreide geschiedenis onzer school te boek stelde, is insgelyks van gevoelen dat men onzen meester ten onrechte heeft beschuldigd.

den echt trad[1]. Deze geestelyke plechtigheid, die wy met inzicht aenhalen, werd in Onze Lieve Vrouwe kerk te Antwerpen, op 15 mei 1616, gevierd. De getuigen waren: Simon Jordaens en Adam Van Noort, vader der bruid[2].

Het schynt dat al de daden waerop de meester mocht fier zyn, bestemd waren om later ten zynen nadeele uitgelegd te worden. Dit huwelyk zyner dochter met eenen jongeling die zulke uitstekende hoedanigheden bezat als Jordaens, moest wederom eene bron worden, waerin de nakomelingschap stof tot laster zou vinden. Van Noort, zoo men verhaelt, zou, korts na die echtverbintenis, te samen met zyne dochter en zynen schoonzoon, den godsdienst hunner vaders hebben afgezworen, om de hervorming van Calvin aen te kleven. Doch wy vroegen het reeds, waerop is deze aentyging gegrond? Op dit enkel feit, dat Jordaens ten jare 1671 voor de eerste mael tot het avondmael werd toegelaten[3], en, sedert dat tydstip, de beschermer der hervormden te Antwerpen werd. Maer dit feit, welk enkel bewyst dat Jordaens de kerk verliet, die zyn talent had gekweekt, kan men daeruit eenige gevolgen ten nadeele van Van Noort trekken? Omdat Jordaens, op zyn acht-en-

(1) Eenige schryvers beweeren dat dit vroegtydig huwelyk de oorzaek was dat Jordaens de reis van Italië niet ondernam. Zulks is mogelyk, doch heeft de kunstenaer iets daerby verloren? Jordaens maelde meermaels in zyne kerkschilderingen het afbeeldsel zyner echtgenoote, Catharina Van Noort.

(2) Uit het huwelyk van Jacob Jordaens met Catharina Van Noort sproten dry kinderen voort: 1° Elisabeth Jordaens, gedoopt in O.L.V. kerk (zuid-kwaertier) op 26 juny 1617. Peter: Jacob Jordaens, de oude; meter: Elisabeth, echtgenoote van Adam Van Noort; 2° Jacob Jordaens, gedoopt in dezelfde kerk op 2 july 1625; peter: Adam Van Noort; meter: Elisabeth Barbara Van Wolscaten; 3° Anna Catharina Jordaens, gedoopt in de zelfde kerk den 23 october 1629; peter: Joannes Baptista Lemens; meter: Anna De Vries. Catharina Van Noort overleed den 17 april 1659.

(3) Zie onze levensschets van Jordaens. - Gent. 1852.

zeventigste jaer de hervorming toetreedt, toont dit dat Van Noort, die in 1641 overleed, insgelyks zynen godsdienst heeft verloochend? Wy kunnen dit stelsel niet aenveerden. Integendeel, wy bezitten bewyzen dat Van Noort, tot in het jaer 1625, den roomsch-catholyken godsdienst getrouw bleef. Inderdaed, vinden wy niet dat, by de geboorte van Jordaens' oudere dochter, Elisabeth, in 1617, Van Noorts echtgenoote als meter by de doopplechtigheid in de O.-L.-V. kerk voorkomt? Acht jaren later, op 2 july 1625, zien wy Van Noort zelf als peter van zyn kleinzoon, Jacobus Jordaens, in het doopboek der Antwerpsche Cathedrale aengeteekend. En men brenge tegen deze herhaelde getuigschriften niet in, dat dergelyke aenteekeningen in de kerkregisters niets beduiden; dat zy slechts het bewys zyn eener enkele formaliteit zonder aenbelang, waeraen de protestanten zich destyds in schyn onderwierpen, daer de roomsche geestelykheid alsdan zeer toegevend was en zich met eene enkele plichtpleging te vreden hield: de catholyke godsdienst bestaet in geene uiterlyke teekens, en het gebruik der Sakramenten, zonder voorafgaendelyke belydenis, is eene heiligschennis[2].

Van Noort bleef dus der roomsche kerk getrouw tot in het jaer 1625, en alles schynt aen te duiden dat hy in haren schoot overleed. Indien Jordaens later de groudbeginsels afzwoor, welke hem tot dan als richtsnoer hadden gediend, kan men zulks den schoonvader niet ten laste leggen. Catholyk by zyne geboorte, heeft hy zyn leven lang gearbeid ter verheerlyking dier kerk, welke, alleen tusschen alle andere, de kunsten ter opluistering van den godsdienst inroept.

Kennen wy thans den man door zyne werken en de onvergelykbare leerlingen welke hy heeft voortgebracht, dan zullen wy hem ook in zynen huisselyken handel en wandel, in zyne familie- en vriendschappelyke betrekkingen, poogen af te schilderen.

Groote moeite zal het ons niet kosten om in Van Noort's wooning te treden. Hy is burger, en de burger ontvangt graeg het bezoek zyns gelyken. In eene der straten van Onze-Lieve-Vrouwe parochie ontdekken wy de wooning des kundigen schilders; eenvoudig doch smaekvol is hare versiering. Elisabeth Nuyts, Adam's gade, heeft ze tot een waer kluisje opgesmukt. Rondom de brave echtgenoote huppelen een vyftal kinderen, twee jongens en dry meisjes, die, allen met den blos op de wangen, de levende blyken zyn der goede verzorging hunner moeder[1].

Intusschentyd is Van Noort in zyn werkhuis opgesloten. Aldaer ontvangt hy de bezoeken van eenige vrienden. Plantyn, wiens portret hy schildert, en voor wien hy

(2) De protestanten die zich in dat tydstip in den echt begaven, werden, volgens de registers der hervormde gemeente *de Olyfberg*, niet te Antwerpen, maer in Zeeland of te Putte gehuwd. Ware Jordaens protestant geboren geweest, dan hadde hy zich laten trouwen waer hy later eene begraefplaets heeft gezocht. Onze schilder was nooit een huichelaer, en welke gedachten hy ook mocht aenkleven, hy beleedt ze oprecht en openhertig. Het zou verder onuitlegbaer schynen, dat kunstenaren als Van Noort en Jordaens gedurende hunnen ganschen levensloop zouden arbeiden ter verryking der catholyke tempels, en onderwerpen behandelen die de protestantsche leering niet toelaet voor te stellen!

(1) Van Noort had vyf kinderen die allen in O.L.V. Kerk te Antwerpen gedoopt werden: 1° Jan Van Noort, gedoopt den 6 october 1587; peter: Filips Van den Broeck; meter: Elisabeth De Moeij. 2° Catharina, gedoopt den 21 augustus 1589; peter: Filips Wielandt; meter: Esther Van Noort. 3° Anna Van Noort, gedoopt den 14 juny 1592; peter: Laurens Nuyts; meter: Joanna Goris. 4° Elisabeth Van Noort, gedoopt den 24 february 1595; peter: Cornelis de Letter; meter: Joanna Boot. 5° Adam Van Noort, gedoopt den 8 november 1598; peter: Cornelis De Clerck; meter: Anna Van den Broeck. Cornelis De Clerck, even als Cornelis De Letter, Joanna Goris, Filips Wielandt en Elisabeth De Moeij behoorde tot de achtbaerste familiën van Antwerpen. Ware Van Noort een dronkaerd geweest, zy hadden zich wel gewacht met hem in betrekking te komen.

verder nog eenige teekeningen uitvoert[2], brengt hem, naer allen schyn, in betrekking met de uitstekende geleerden en plaet-

(2) De oorspronkelyke teekeningen van Van Noort worden thans nog met de grootste zorg in de Plantynsche drukkery bewaerd.
Zie hier, voor zoo veel wy hebben kunnen opmaken, eene lyst der werken van Van Noort. 1. *Orpheus met de lier,* gegraveerd door Collaert. - 2. *De mensch door de vyf zinnen gediend*, allegorie door vrouwenbeelden voorgesteld. Gegraveerd door Adriaen Collaert. - 3. *Het kind Jesus in de kribbe wordt van engelen en herders aenbeden.* Gegraveerd door Peeter de Jode. - 4. *De verwekking van den zoon der weduwe te Naïm.* Teekening in de verzameling van den aertshertog Karel te Weenen (*Racc. di disegni. sc. Fiamm.* Vol. IV.) - 5. *Christus redt de echtverbreekster van de dood der steeniging.* In het groothertogelyk musaeum te Darmstadt. - 6. *Christus met Nicodemus in eene kamer.* Teekening in de verzameling van aertshertog Karel te Weenen. (Racc. di disegni, sc. Fiamm. Vol. IV. *Adam Van Oort inventor*, *Petrus de Jode sculpsit. A Christo Solyma doctor Nicodemus in urbe Davidis sibi quaerit qua ratione salus. Joann.* 3.1.) - 7. *De gekruiste Zaligmaker spreekt tot den goeden moordenaer.* Lager zyn verscheidene persoonen afgebeeld. - 8. *Christus dood aen het kruis. Ter zyden*, *Maria en Joannes. Aen den voet van het kruis*, *de H. Magdalena.* Gegr. door Raphaël Sadeler. - 9. *De heilige vrouwen komen tot het leêgzynde graf van den verrezen Zaligmaker.* Teekening in de verzameling van aertshertog Karel, te Weenen. (Racc. di disegni. sc. Fiamm. Vol. IV). - 10. *Het laetste oordeel*, op het Beggynhof te Antwerpen. - 11. *Laet de kinderen tot my komen.* Tafereel in het kabinet van den heer Baily-Bosschaert te Antwerpen. - 12. *De afdoening van het kruis*, in de kapel van het Maegdenhuis te Antwerpen. - 13. *Het portret van Plantyn*, in het kabinet van den heer A. Moretus te Antwerpen. - 14. Verscheidene teekeningen, in het kabinet van genoemden heer Moretus. - 15. *Vyf persoonen der beide geslachten vermaken zich met muziekspelen.* Gegraveerd door Peeter de Jode. - 16. *De vischvangst van Petrus.* Een der schoonste voortbrengsels des meesters, werd aen de St-Jacobskerk te Antwerpen geschonken door den heer A. Van Camp. - 17. *Een zieke genezen door de voorspraek van Maria*, in de St-Michielskerk te Gent.

snyders die aen de groote drukkery zyn gehecht: Kiliaen, Justus Lipsius, Adriaen Collaert, de schoonzoon van Filips Galle, en zyn mededeken van de St-Lucasgilde in 1597; Peeter de Jode en Raphaël Sadeler, die verscheidene zyner tafereelen in print doen uitgaen, worden onder de voornaemste kennissen van het eerste tydstip van Adams leven gerekend. Later, wanneer leerlingen als Rubens, Van Balen, Vrancx en Jordaens uit zyn werkhuis zyn voortgesproten, wanneer deze laetste zich door de banden des bloeds aen zyn lot verbindt, wordt de kring zyner betrekkingen noodzakelyk ook uitgebreider. Hy helpt de rederykkamer der *Violieren* in haren vorigen luister herstellen en deelt met vreugde in de zegenpralen welke dit taellievend genootschap behaelt. Verre van zich, zoo als men beweert(1), van alle gezelschap af te zonderen, doet hy ten jare 1619, in zyne hoedanigheid van ouddeken, geschenken aen de *Violieren*(2), gezamentlyk met zyne kunstbroeders Rombout Van der Veken, Adrien Collaert, Peeter Bom, Willem De Vos, David Remeeus, Jan Breugel, den fluweelen, Otto Van Veen, Jan en Robrecht Collyns, de Nola, Thomas Cassiers, Abraham Janssens, Peeter De Jode, Hendrik Van Balen, Theodoor Galle, Joos De Momper, Sebastiaen Vrancx, Jan Collaert, Jan Van Keerberghen, Frans Francken, Peeter Goetkint, Adriaen Van Stalbempt en menige andere voorstanders der nationale letterkunde in Braband.

De aenteekeningen van den naem van Van Noort tusschen het puik der vlaemsche kunstenaren der XVIIe eeuw duidt genoeg de achting aen welke onze schilder in zyn leven genoot. Ook zou zulke aenhaling, onzes dunkens, volstaen om allen twyfel over 's meesters gedrag te doen verdwynen; doch de haet die Van Noort onophoudelyk vervolgt, heeft tot in de blyken van toegenegenheid zyner vrienden bewyzen ten zynen nadeele poogen te ontdekken. Van Dyck, de geniale leerling van Van Balen en Rubens, die door zyne dubbele opvoeding by beide kunstenaren, om zoo te zeggen, de dubbele leerling van Van Noort mag genoemd worden, had dezen laetsten de eer aengedaen zyn portret af te malen. Dit voortbrengsel zou, naest de afbeeldingen der grootste meesters der XVIIe eeuw, in een afzonderlyk album worden uitgegeven; ettelyke jaren daerna, toen Van Noort reeds eenen hoogen ouderdom had bereikt, maelde, op zyne beurt, zyn schoonzoon Jordaens het heerlyke afbeeldsel dat ten jare 1662 in De Bie's *Gulden cabinet* werd opgenomen, en thans aen het hoofd dezer levensschets verschynt(1).

Eenige der hedendaegsche geschiedschryvers deze portretten in oogenschouw nemende, roepen eensklaps uit: Wy hebben het bewys van 's meesters ongebonden leven ontdekt. '*Zyn afbeeldsel*, zegt Alfred Michiels, *dat twee of drymael werd gegraveerd*, *is het zinnebeeld van ruwheid en onbeschoftheid*.'

Doch wy, van onzen kant, vragen rechtzinnig aen onze lezers: wie uwer die zich op de phrenologische studiën heeft toegelegd, vindt in het afbeeldsel, door Jordaens geschilderd, blyken van de ongebondenheid die men onzen schilder ten laste legt?

(1) ALFRED MICHIELS, *Rubens et l'École d'Anvers*, bl. 33.

(2) Van Noort was een der yverigste leden der St-Lucasgilde. Geene gelegenheid liet hy voorby gaen om dit genootschap blyken zyner toegenegenheid te geven. Ook toen ten jare 1618 de zoon van den knaep Grapheus voor zeker misdryf in hechtenis werd genomen, zien wy den ouden deken zyne medehulp verleenen om den onvoorzichtigen jongeling van de gevangenis te redden. Zyn naem wordt naest die van Rubens, Van Balen, De Wael en andere uitstekende kunstenaren gemeld op eene thans nog bestaende lyst van inschryving. Van Noort teekende in voor twee guldens, Rubens voor zes, enz.

(1) Wy achten het ons ten plichte met dank de namen aen te halen der heeren Victor Lagye en H. Brown, die ons de hulp van hun talent hebben gelieven te vergunnen. Sedert wy ons met de levensschets van Van Noort bezig hielden, heeft de beeldhouwer J.B. Dilis het fraeije borstbeeld dezes kunstenaers in pleister doen uitgaen.

Wy ontmoeten in dit hoofd al de kenmerken van macht, van wil, van overtuiging; wy erkennen een brein dat de grootste gedachten kan vormen, doch ongebondenheid en slempery zyn twee hoofdtrekken die wy daerin, zelfs met de grootste toegevendheid, niet kunnen ontdekken. Het portret, door Van Dyck geteekend, is minder ernstig. Het is slechts eene onvoltooide etsing. Hier is de meester in eene lachende houding voorgesteld; doch wy moeten bekennen, dat wy in deze plaetsnêe met moeite den kunstenaer terug vinden, die ons Jordaens heeft afgemaeld. Deze laetste was toch best in staet de gelaetstrekken des mans te kennen, dien hy dagelyks met den naem van vader begroette.

Van Noort had eenen hoogen ouderdom bereikt, toen Jordaens dit afbeeldsel uitvoerde. De kunstenaer had reeds het lastige onderwys verlaten, om zich uitsluitelyk op zyn geliefde vak toe te leggen. In 1627 vinden wy de laetste zyner leerlingen in den *Liggere* der St-Lucasgilde vermeld, en, ofschoon men uit deze enkele aenhaling niet gereedelyk het gevolg moge trekken dat Van Noort onmiddelyk van alle onderwys afzag, levert het echter het bewys, dat hy zich van dan af tot een stiller, een rustiger leven heeft begeven.

En deze rust mocht Van Noort wel genieten. Was hy niet reeds tot eenen ouderdom gekomen dien het weinigen kunstenaren vergund is te bereiken? Had hy niet een der ongelukkigste tydvakken beleefd, en was zyn bestaen geen gedurige stryd geweest voor kunsten en wetenschappen? Had hy niet eene menigte meesterwerken voortgebracht, en mocht hy thans niet het hoofd ter ruste leggen, nu eene talryke schaer kunstenaers, leerlingen zyner leerlingen, de plaets met luister konden vervullen, die hy zoo

weerdiglyk had bekleed? Van Noort, in weêrwil van alle aentygingen, heeft veel gearbeid, en zyn thans het grootste deel zyner werken onder 's meesters naem niet meer bekend, men heeft zulks alleen aen hunne voortreffelykheid toe te schryven. Kunstverkoopers verhaelden ons, dat, by hunne weet, menig tafereel het handteeken van Adam Van Noort werd ontrukt, om later aen min beoefende kenners voor Rubensen en Jordaensen verhandeld te worden. Strekt dergelyke smokkelhandel de schilderwyze onzes kunstenaers tot eer, zy deed ter zelfder tyd den gryzen meester tot den rang der onvruchtbaerste schilders vervallen!

Het jaer 1632 zag den vermaerden schilder Hendrik Van Balen ten grave dalen; acht jaren daerna, overleed de grootste der schilders, waerop ons vaderland mag bogen. Rubens, wiens onversaegd genie de gansche wereld, als het ware, omvatte, verwisselde het tydelyke met het eeuwige op 30 mei 1640.

Van Noort had het droevig geluk deze twee zyner leerlingen te overleven. De tachentigjarige meester, dien men vermetel genoeg van dronkenschap en ongebonden leven beschuldigt, was nog dáer om de oogen zyner leerlingen te sluiten. Hy die deze weelderige planten had zien geboren worden, die ze in haren bloei had bewonderd, zag ze thans, by den te vroegen avond haers levens, verwelkt op het frische veld dat zy door haren glans hadden versierd.

Van Noort boog het hoofd by deze herhaelde slagen. Hy voelde dat het uer gekomen was waerop hy zelve zyne ziel in de handen zyns Scheppers zou gaen leveren. Met rustig gemoed zag hy het oogenblik des scheidens naderen. Gesterkt door de liefde van Jordaens en die zyner kinderen en kindskinderen, overleed onze schilder op het einde van 1641[1] in het vier-en-tachentigste jaer zyns ouderdoms. De dood kon voor hem niets pynlyks hebben; want hy had het grootste geluk beleefd dat een mensch op aerde kan genieten: hy had zyn werk bekroond gezien met den stempel der eeuwigheid!

By de groote ramp die de Vlaemsche School door de dood van Rubens had getroffen, bemerkte men weinig het afsterven van den man, dien Antwerpen niet alleen als een voortreffelyk kunstenaer, maer als een weldoener mag begroeten. Stichter eener weêrgalooze school, wier grondbeginselen door de vlaemsche schilders thans nog worden gevolgd, zag hy tot loon zyner vlyt, laster en spot de schoonste zyner daden bezoedelen. Twee eeuwen heeft de kanker des haets aen zyne nagedachtenis geknaegd, en zyn naem, die door een dankbaer nageslacht met eerbied zou moeten uitgesproken worden, werd het zinnebeeld van het walgelykste aller schepselen.

Vrienden van al wat onze nationale geschiedenis luister kan byzetten, hebben wy gepoogd den naem van Van Noort uit de minachting herop te beuren. Konden wy, na zoo lange verwaerloozing, 's mans daden in haren vollen glans voor het oog niet ontrollen, wy deden toch eenige titels kennen die zyne nagedachtenis tot onze naneven zullen doen overgaen. Onze poogingen zyn dus de eerste wenken tot eene volledige faemherstelling! Hebben wy in onze onderneming gelukt, dan zal de tyd ons hare hulp niet ontzeggen; gesteund door Rubens, VanBalen, Vrancx en Jordaens, kan geene menschelyke macht den eerzuil verbryzelen waerop het beeld van Van Noort in latere tyden zal pralen.

P. GÉNARD.

(1) Op het einde van 1641 werd de doodschuld, die men by het afsterven van elken meester aen de St-Lucasgilde moest betalen, voor Van Noort voldaen; de registers bevatten de volgende aenteekening:
'Anderen ontv. soo van mans als vrouwen ouerleden etc.
Out deken Adam van Oort schil..... 3 gulden.'

A. van Dyck.

De redactieraad der *Vlaemsche School* had besloten, ter gelegenheid der inhuldiging van het standbeeld van Antoon Van Dyck, eene levensschets dezes meesters, naer echte bronnen, af te kondigen. Gehoord hebbende, dat een geschiedschryver zich op het oogenblik met het opstellen eener volledige levensbeschryving van den vermaerschilder bezig houdt, heeft zy het geradig gevonden zich voorloopig by de volgende oorspronkelyke inlichtingen te bepalen:

Antoon Van Dyck was zoon van Frans Van Dyck, koopman, en van Maria Cuperis of Cuypers, die op 6 february 1590 in de O.L.V. kerk te Antwerpen in den echt waren getreden; de getuigen waren Jan Comperis, rentmeester der stad, en Mr Jan Borrekens.

Antoon Van Dyck zag op 22 meert 1599 te Antwerpen het licht en werd den volgenden dag in O.L.V. kerk gedoopt. Zyn peter was Peeter Peetersen; zyne meter, Joanna de Meester.

Van Dyck werd, volgens een opschrift, ten jare 1840 door ambtelyke persoonen verveerdigd, geboren in het huis *de Berendans*, op de Oude Koordemerkt, dat thans den n° 739 draegt; dit opschrift luidde aldus:

> SUB HOC TECTO NASCITUR EGREGIUS RUBENII DISCIPULUS ANTONIUS VAN DYCK

Van Dyck's ouders hadden eventwel, by akten van goedenis van 7 february 1599, van jufvrouw Helena van Valckenisse het huis aengekocht in de korte Nieuwstraet, dat thans door den heer Van Tichelen bewoond wordt

en voor kenmerk draegt: *St-Paulus*, *in 't Casteel van Ryssel.* Hierom denken eenige geschiedschryvers dat onze schilder in laetstgemeld huis het licht zag.

Van Dyck's moeder stierf op 17 april 1607 en werd in de O.L.V. kerk, by de eerste vrouw haers echtgenoots, begraven; het grafschrift luidde:

> Hier leet begraven Antony van
> Dyck coopman sterf den derden
> Meert anno 1580 ende jouffrouwe
> Cornelia Pruystinck syn
> huysvrouw sterf.... December 1591
> ende Francois Van Dyck hunlieder
> beyde soon coopman sterf den 1 Dec. 1622
> ende jouffrou Maria Comperis
> syn huysvrouwe sterf 28 July 1589
> ende jouffrou Maria Cuperis syn
> tweede huysvrou sterf
> den 17 April 1607.
> Bidt voor de sielen.

Leerling van Hendrik van Balen en P.P. Rubens, werd Van Dyck in 1618 als vrymeester in de St-Lucasgilde ontvangen; in 1628 trad hy als lid in de congregatie van O.L.V. Boodschap te Antwerpen. Weinige jaren daerna verliet onze schilder den vaderlandschen grond. Aen het hof van Koning Karel I van Engeland vond hy een schitterend onthael. Op 5 july 1632 werd Van Dyck door den vorst zelven tot ridder geslagen.

Volgens weinig gekende oorkonden, stichtte Van Dyck te Londen, in de taverne *the Rose*, Fleetstreet, eene St-Lukasgilde, onder den naem van *St-Lukesclubb.* Het register dezer vereeniging duidt aen, dat de voornaemste schilders des tyds Van Dyck in zyne kunstlievende taek ondersteunden.

Onze schilder die huwelyk had aengegaen met de edele vrouw Justiniana Anna Ruthven, overleed te Londen den 9 december 1641; zyn stoffelyk overblyfsel werd met luister in de St-Pauluskerk ter aerde besteld. Hy liet eene eenige dochter na, die, in huwelyk getreden met den edelen heer Stepney, grootmoeder werd van den vermaerden dichter Richard Stepney.

P. GÉNARD.

Verslag over den vlaemschen pryskamp door 's Lands bestuer uitgeschreven, by gelegenheid der Vyf-en-twintigjarige jubelfeesten, toegewyd aen Z.M. Leopold den I^{e}.

Een groot getal vlaemsche dichters, niet minder dan 88, hebben op de uitnoodiging des hoogen bestuers geantwoord. Men leest niet zonder aendoening zoovele oden, jubelzangen en feestliederen, waerin de liefde voor den geboortegrond, voor de vryheid en de onafhankelykheid met de liefde tot onzen edelen Vorst en zynen huize gepaerd gaet.

De geschiedenis getuigt, dat de dietsche bevolking t' allen tyde de klaerste blyken gegeven heeft van verkleefdheid zoowel aen hare vorsten als aen hare wetten en vryheden. Die verkleefdheid ging ongeminderd van de vaders tot de zonen over, en de koning onzer vrye keuze kan zich verheugen in het bewustzyn, dat hetzelfde volk dezelfde gevoelens voor hem en de zynen koestert.

Wy zien immers in deze gedichten, als in eenen getrouwen spiegel, den volkszin zich weêrkaetsen. Wy erkennen er de gehechtheid aen den godsdienst, aen de zeden des voorgeslachts en aen het behoud der moedertael, zoo als mede eenen vryen zucht en eene moedige streving naer eigene en nationale geestontwikkeling: en dit alles straelt er te meer in door, daer de dietsche dichters zich by deze gelegenheid als in een zelfde strydperk tegen hunne waelsche broeders overgesteld zagen. Blyve die wedievering niet alleen van talent en kunst, maer vooral van deugd, zedelykheid en vaderlandsliefde ten algemeenen beste voortduren!

Vooruitgang is by onze dichters onmiskenbaer, hunne kunst ontdoet zich allengs van den ouden slenter der heidensche godenleer. Heerscht nog by velen de rhetoricale vorm met zynen bombastischen woordenprael, zoo onderscheidt men nochtans meerdere schryvers, die tot edele eenvoudigheid overhellen, die de poësie niet uitsluitelyk doen bestaen in groote buitengewoone spreekwyzen, maer eerder in nette en kunstige schikking der stof, in keurigheid en kieschheid van gedachten en uitdrukking.

Daer den mededingeren volle vryheid van behandeling gelaten was, zoo kozen de eenen het lierdicht, de anderen den choorzang: deze den verhaelden vryen toon, terwyl gene kunstige strophenkransen vlochten. Een enkele, en by verre niet de slechtste, overtuigd als het schynt dat het dietsch niet behoeft onder te doen voor het hoogduitsch, verkoos den statigen hexameter.

Zie daer welke in 't algemeen de opmerkingen zyn, die men by 't eerste inzien der stukken maekte.

Na een nauwkeurig onderzoek der gedichten, hebben wy met genoegen bevonden, dat meerdere stukken der bekrooning waerdig waren. Doch dewyl er maer twee pryzen waren uitgeloofd, zoo heeft het jury, na herhaelde overweging, n^{rs} 26 en 75 boven de andere gesteld en - hoe verschillig die stukken overigens ook van toon en bewerking zyn mochten - met eenparigheid van stemmen aen beide denzelfden rang toegekend.

Het stuk n° 26 munt uit door de eenheid gepaerd met eene natuerlyke ontwikkeling van het ontwerp. De dichter doorloopt, in een vyftigtal verzen, de belgische geschiedenis van 1815 tot 1831 en tot de stichting onzer onaf-

hankelykheid toe. Vervolgens zingt hy 's lands heil onder de regering van zynen eigen koning, en schetst in schoone en afwisselende tafereelen den bloei des akkerbouws, des koophandels, de vorderingen der uyverheid, der kunsten, der wetenschappen. Hy herinnert verder de gevaren van 1848, en meldt hoe België die ontkomen is door de wysheid zyns konings, erkend en hooggeschat van een dankbaer, van een liefderyk volk.

Een nieuw tafereel vertoont ons de belgische natie, te Brussel vereenigd, om het jubelfeest van haren vorst te vieren, en den zegen des hemels over Hem en zyne edele kinderen af te smeeken, terwyl de onvergetelyke Louise, in 1850, aen gade en kroost, aen de herten aller Belgen ontscheurd, die bede herhaelt van uit het verblyf der engelen.

Zie daer hoe het stuk aenvangt, voortgaet en geregeld afloopt, in eenen styl, die over 't algemeen deftig, dichterlyk en zwierig is. 't Is waer, het jury heeft opgemerkt, dat de schryver soms gebruik maekt van uitdrukkingen, die niet volkomen gepast zyn, of waer de aerd der tael eenigwyze in miskend is, en dat hy uit zyne perioden niet altyd die stop- of hulpwoorden heeft trachten te weren, die de rede verlammen. Maer de verdiensten van het dichtstuk overtreffen in zoo hooge maet diens gebreken, dat het jury niet geaerzeld heeft er den ex-aequo prys aen toe te kennen.

Het stuk n° 75 is in een geheel anderen dichttrant geschreven. Het draegt den titel van *Ode*, en die titel is gewettigd; gelyk deze dichter het in den beginne zyns stuks uitdrukt, is deze Ode *een zang van geestdrift*, *dankbaerheid en hope.*

Gelyk de meeste mededingers zoo heeft de lyrische zanger ook hulde toegebracht aen de billykheid, de regtvaerdigheid der vlaemsche volksbeweging. Men erkent in hem eenen geoefenden schryver, niet alleen der tale, maer ook der poëtische tael volkomen machtig. Keurigheid van uitdrukking, kracht en zwier van woorden paert zich hier aen verhevenheid en stoutheid van denkbeelden, terwyl het uitwerksel er van versterkt wordt door eenen hoogst harmonischen odevorm.

De versbouw is meesterlyk, kunstig, gemakkelyk.

De dichter heeft er zich byzonder op toegelegd de diensten door den eersten koning der Belgen aen volk en vaderland bewezen, uit een te zetten.

Ook heeft hy ons aen Leopold den dappere op het slagveld van Ulm herinnerd.

Even als zyn mededinger heeft hy de ontwikkeling der nyverheid alsmede der kunsten en wetenschappen bezongen; bovendien heeft hy de weerde der Grondwet en de eenheid van 't vaderland onder één constitutioneel vorstendom doen uitblinken.

De overgangen zyn echter wel eens sprongen. Zyn gedurig streven naer het groote en krachtige komt wel eens der overdrevenheid naby.

Dusdanig zyn de verdiensten alsmede de gebreken der beide stukken, in welke, hoe verschillend van toon, maet en styl die zyn, nogthans dezelfde stof nagenoeg in dezelfde orde verhandeld is, en welke overigens in zoo verre tegen elkander opwegen, dat de jury geoordeeld heeft ze op éénen rang te moeten stellen.

In hunne natuerlyke volgorde onderscheidden de regters nog de nummers, 33, 43, 50, 58, 63, 69, 72, 79, 80, 83 en 84.

N° 33. Kenspreuk: *Vrede en Vryheid.*

Vertoont hooge vlucht en geestdrift. De goede gedachten die er in zyn, zyn al te prozaisch uitgedrukt. De tael is er ook gebrekkig in.

N° 43. *Deus nobis haec otia fecit.*

Is zuiverder van tael en styl, doch bezyden het doel des pryskamps. Het is een goed pleitdooi voor de dietsche tael. Wy gelooven dit stuk eenen behendigen dichter te mogen toeschryven.

N° 50. *Donnez à César ce qui revient à César.*

Is ryk aen schoone gedachten, die men echter juister en poëtischer wenscht uitgedrukt te zien. De denkbeelden volgen ook niet altyd even goed op elkander.

N° 58. *Hy is der Belgen vader.*

Dit gedicht begint natuerlyk en wel. Ofschoon wy de afwisseling van toon en maet in het gedicht niet stelselmatig afkeuren, zoo moeten wy toch belyden, dat de oversprongen van de eene verssoort tot de andere hier niet altyd gelukkig zyn. Het ware te wenschen dat de dichter, die aenleg verraedt, zich meer op de studie der tael toeleide.

N° 63. *Neen, neen, ik laet de eer my niet ontwringen.*

Nevens schoone strophen staen hier ook mislukte. De schryver heeft van onzen Ledeganck veel onthouden; hy geeft bewyzen van gevoel en kunst, nochtans dunkt het ons, dat de aengehevene toon iets te hoog was voor zyne stem.

N° 69. *Eenvoudig en grootsch.*

De idyllentoon, die in dit gedicht overheerschend is, wyst op eenen jeugdigen zanger. De oversprongen van de eene gedachte tot de andere zyn al te schielyk en leiden meer dan eens den schryver van de baen af. Trots onnauwkeurigheden klinkt de aenvang des gedichts zeer lief. De tael laet iets te wenschen, ofschoon zy eenvoudig en melodisch is.

N° 72. *Semper honos nomenque tuum.*

Vol vuer en gloed, vol kracht en zwier. By de eerste lezing eens zulken stuks wordt men medegesleept; maer herleest men het, dan ontdekt men weldra, dat de dichter zich door zyne eigene drift heeft laten wegvoeren. Tusschen eenvoudigheid en overdrevenheid ligt een guldene middelweg.

N° 79. *Ook ik verheffe my tot dichter.*

Is in hexhameters opgesteld, en scheen der meerderheid van 't jury den bekroonden stukken het naest te komen. De schryver legt eene diepe kennis der prosodia aen den dag. De berymde zang, die er ingelascht is, is keurig en vloeijend.

N° 80. *Domine salvum fac regem.*

Ofschoon in dit dichtstuk de gewenschte geestdrift ontbrak, zoo is het toch niet zonder weerde. Het is eerder een berymd verhael, dan een feestzang. Gewaegde uitdrukkingen zyn hier niet zeldzaem.

N° 83. *Vox populi vox Dei.*

Verdient uit hoofde van gevoel en geleidelyken gang eene eervolle melding.

N° 84. *Regis encomium facta canunt.*

Schynt door iemand geschreven, die aen grieksche en latynsche bronnen gewoon is te putten. Aenleg en kennis stralen in dit stuk uit, en doen ons wenschen, dat de schryver zich ernstiger op taelkennis toelegge.

J.M. DAUTZENBERG.

By de vyf-en-twintigste verjaring van 's Konings inhuldiging.

De dag is nauwelyks herboren,
Of 's lands driekleurig vaendel zwiert,
Dat stadhuistop en tempeltoren,
En hooge en lage woon versiert.
't Kanon barst los, de klokken bommen,
En, tot verheven choor geklommen,
Verkonden, dat het vaderland,
De handen biddend opgeheven,
Wat God behoort aen God wil geven,
En aen den Vorst zyn dank verpandt.

Waer zulke hoogtydwimpels zweven,
Daer breken hoogtydshymnen uit.
O moedertael, o lust en leven
Van Vlaenderen, wees my tot een luit;
Gy, die alleen in die gewesten
's Lands onafhanklykheid kunt vesten,
Gy, adeloude vryheidsbaek!...
Het fransch zinge aen de Mazeboorden,
Het vlaemsch gevoel vereischt akkoorden
In Breydels mannelyke spraek.

Schouwt rond!... Klom ooit aen purpren transen
Voor Belgie heuchelyker zon?
Hoe tintlen hare jubelglansen
Op onzen Godfried van Bouillon,
Op onzen Rubens, scheppend stichter;
Op onzen Gretry, toonendichter!...
Ontwaekt, tot schimmenrei geschaerd,
Waerde, onvergetelyke dooden!
Grootsch roept u, 't juichend graf ontvloden,
Het feest, dat al de Belgen paert.

Vermaken, vreugden, plechtigheden,
Tot in het meest vergeten oord.

De stoom voert dorpen, gansche steden,
Naer Brussel op zyn vleuglen voort.
Gelukkig, die er de oude dagen
Herleven ziet in zegewagen
En stoet, vereend door broedermin!
Gelukkiger, die by 't ontvouwen
Dier statie, mag den Vorst aenschouwen,
Den goeden Vorst en zyn gezin!

Dees schoone dag is zyn belooning
Voor houw- en trouwvolbrachten plicht,
En wydt hem weder in tot koning,
Die stadigt wat de Grondwet sticht.
De vaderlandsche hoop ontwaekte,
Toen hy aen lust en rust verzaekte
Voor d'onverpoosden last der kroon;
Maer heden spreekt de volksgeest krachtig,
Als stem van God zoo oppermachtig,
En stelt 's lands Vader op den troon.

O veldgenot! o drevenlommer!
O tuingebied van Claremont!...
Hoe vaek, te midden van 't beslommer,
Dryft zyn herdenken u nog rond!
Hy wendt, aen 't vorstenjuk onttogen,
Van 't zielverduislend hof zyne oogen,
En ziet u vreedzaem vóór zich staen;
Maer innig spreekt in stille nachten
Een stem, verdubbelend zyn krachten,
En maent hem moedig voort te gaen.

En somtyds, als de hemellampen
Bly weemlen om d'almachten stoel,
Vergeet hy zorgen, arbeid, rampen,
En ademt weder krygsgewoel.
O Ulm, uw stryd gloeit om hem henen.
Hy ryst, en bliksemend verschenen,
Vlucht de aedlaer voor zyn wrekend stael;
En Leopold, ten trots der jaren,
Gevoelt, dat hy in 's lands gevaren
Nog ryzen zou ten zegeprael.

Triomf! - Daer troont zy vóór de volken
Die Grondwet, onzer eeuwen waerd,
Om geestvooruitgang te vertolken
In 't land, door vrydom steeds vermaerd.
's Lands machten zyn door haer geregeld,
's Volks rechten door heur hand bezegeld;
Staetsambtenaer en volksgezant
Omringt ze, in heur gezach gezeten,
D'een' voet op kluisters van 't geweten,
En d'andre op kluisters van 't verstand.

De Koning huldigt ze eerst van allen,
Dier ryksvoogdes tot onderdaen.
Geen voorrecht kan haer recht versmallen,
Of vlekt zyn purper met een traen.
Hem, liefdryk' afgezant des Heeren,
Vergunt zy 't offerbloed te keeren,
Dat nog 't gerichtzwaerd roesten doet,
En 't eenigst voorrecht van den troone
Blinkt voor de menschheid aen zyn kroone
Als puikjuweel vol hemelgloed.

Dit groote denkbeeld onzer vaderen,
Dat Arteveldes geest verstond,
Als hy, tot schuttend stamvergaderen,
Met Braband Vlaenderen verbond -
Die eenheid van den vaderlande,
Kwam zy niet onder u tot stande,
Grondwettig vorstendom, vol kracht? -
Zoo is de schepping enkel schoonheid,
Die de Oppereenheid ons ten toon spreidt,
En hare harmony is macht.

O heilge Vryheid, telg der orde,
En ziel der zede, en stem der wet,
Wie blind zich tegen u omgorde,
Verga, verga, door God verplet!
Hy koom', die twyfelt aen uw zegen,
En zie, hoe, moederlyk genegen,
De Vryheid, die ons land doorzweeft,
Een milde bron van zegeningen
Op al haer schreden deed ontspringen,
En 't scheppend brein ontvonkeld heeft!

De vlaemsche school vond haer penseelen,
De vlaemsche tael haer veder weêr,
Die tegen fransche dwanggareelen
Blyft waken, sterker dan een heir.
Geschiednis, 't middeleeuwstof roerend,
Ons heden aen 't verleden snoerend,
Heeft tafereel en les ontrold.
Ja, de eedle kunsten, wier vermogen
Een land, hoe klein ook, kan verhoogen,
Bestemplen de eeuw van Leopold.

De vrede doet ons zegepralen
Door diep vernuft by Brit en Gal,
Waer nyvre wonderwerken stralen,
Te pryk gesteld voor 't wyd heelal.
De vrede.... o, zie haer onze steden
Bevolken, tooien en verbreeden,
Verryken Antwerp, 's handels bruid,
Verhoogen Gent met prachtgebouwen,
Ontsteken trotsche werkhuisschouwen,
En voeren reuzenplannen uit.

Maer niet in d'arbeid, wiens vasallen

Gy sints uw volkswieg u erkent,
Niet in die ruime stedehallen,
Of in die ryke veldenrent,
O Belgen, niet in myngewelven,
Waeruit ge u schatten weet te delven,
Ligt uw beroemdste zegeprael:
Hy ligt in vasten aert, gehechtheid
Aen de overheden, vranke oprechtheid,
In trouw van Vlaming en van Wael.

Wy houden voor denzelfden stander
Ons vaderland en onzen vorst;
Wy scheiden d'eene niet van d'ander,
En doemen wie ze scheiden dorst.
Ons dankgebed paert ze allebeiden,
In welk een heiligdom, verscheiden
Van offerand', de godsvrucht kniel',
En, bruisend, stroomen ons de namen
Van vorst en vaderland te samen
In lief en leed uit volle ziel.

Nog zyn wy 't kroost der Noorderhelden:
Do zeedlykheid, 's volks adeldom,
Blyft hooger dan de wet hier gelden,
De Godsdienst blikt er de ondeugd stom.
Nog weet hier man en maegd van blozen;
Geen letterslang schuilt onder roozen,
En slechts gebreideld door den plicht,
Zaeit Costers kunst met milde handen
Het woord, dat boeien kent nog banden,
Verheven beeld van God en 't licht.

Nog zyn wy kindren der Germanen,
Uit wier geslacht de Koning sproot,
En klimmen, ook langs bloedge banen,
Heldhaftig op met elken nood.
De burgerwacht en legerdapperen
Doen 's lands eendrachtig vaendel wapperen,
Vol oud en overjaerd ontzach,
En gruwen van uitheemschen keten,
Den kamp van Prêle niet vergeten,
En onzen Gouden-sporenslag.

Dat land is waerdig zulk een Koning,
Die Koning waerdig zulk een land.
Vliege elders om des meesters wooning
De schrik, die zoeten slaep verbant:
't Jong Belgie, welk een proef haer griefde,
Handhaefde heur beloofde liefde,
De onwrikbre Koning hield zyn eed,
En sprak, als staf hy staf bezweken:
‘Ik wil 't geluk des volks: één teeken,
En 'k ben ten afstand toegereed.’

O, 't jaer dat Affre wreed zag vallen,
Verhael de trouw van dat gewest!
Wy rezen als metalen wallen;
Wy stonden, hand in hand geprest.
Wat oproer elders morde of wrokte,

Wat gouden zetel stortte, of schokte,
Hier geen orkaen, geen zwarte wolk;
De vorstenmajesteit bewaerde

Haer' luister, stavend voor heel de aerde
De majesteit van 't vorstlyk volk.

Ja, toen werd, onder de Opperhoede,
De scepter voor ons landgebied
Een dakbeveiligende roede,
Waer langs de hemelvuerstroom vliedt.
De ervaring van den Koning waekte,
De liefde van het volk ontblaekte,
(Die sterre 't schoonst by donkren nacht;)
En 't ryksblazoen was trotsch te dragen
De gulden spreuk van vroeger dagen,
Tot les van 't laetste nageslacht.

Toen was de leeuw der oude tyden,
Die nooit dan leeuwen heeft geteeld,
Die zedig rust na moedig stryden,
O vaderland, uw eigen beeld!
Hy stond, hoe 't Zuiderzwerk mocht grauwen,
Hield op de Grondwet fiks zyn klauwen,
Gelyk de ryksmunt hem vertoont,
En staerde in 't rond met kalme blikken,
Te kalm om dwang niet af te schrikken,
Met schoonheid en met moed bekroond.

Toen, trouwe volken van Europe,
Gaf ons die heilge broedermin
(Die nimmer de afgrond slinde, of slope!)
Eene eerplaets in uw huisgezin.
De Batavier was meê rechtvaerdig:
Hy schatte ons al zyn eerbied waerdig,
En mengde, met ons aengevat
Van dankbren rouw, zyn lied en bede;
En 't was of God, de God van vrede,
De volksmacht ingehuldigd had.

Een halve wereld moog' verzinken,
Bezitten wy geen bondgenoot,
Wiens bliksems in de stormen blinken,
Het reddingsuer tot morgenrood?...
Op heden met de zon ontwakend,
(Die zon zyn diadeem volmakend)
Bad Leopold met zaelgen mond:
‘Wat eerkroon voor myn gryze hairen!
Gy wildet my reeds lang bewaren:
Met u vernieuw ik myn verbond.

Met u, o Heer, die hart en nieren
Als d'afgrond van de zee doorpeilt;
Door u mag ik de staetshulk vieren,
In 't nooduer op geen klip verzeild.
Zelf aen zyn slingrend roer gezeten,
Hebt gy den koning niet vergeten,
Hoe zwaer de gade werd beproefd:
Verloor myn huis en volk hun moeder,
Gy waert hun vader, Albehoeder,

Die zonder troost geen mensch bedroeft.

Ik breng uw weldâen my te binnen,
Sints Belgie my als vriend ontfing,
Toen ik dat volk reeds mocht beminnen,
En reeknen op uw zegening.
Gy kent het doelwit van myn streven,
Gy kent dien adem van myn leven;
Uw hand bevestigde myn werk!
Met uwe hulp is 't onverganklyk;
Met u blyft Belgie onafhanklyk,
Door eendracht en door liefde sterk.'

Zie, met verkrimpende ingewanden,
By Alexanders eerestar,
't Arm Asiën in toorn ontbranden
Voor de alverwoestende oorlogskar.
Zie Mark-Aureel, wiens stille grootheid
In 't harte grypt van fiere snoodheid,
Nog heerschen door zyn vorstendeugd,
Die 't volk, verbleekt voor bloedaltaren,
Verrukt ook na twee duizend jaren
In hare onsterfelyke jeugd!

Daegt, eeuwen, die, nog ongeboren,
In 't donker schuilt!... Myn boezem klopt....
Gy daegt, gy wordt; ik zie u gloren,
Die vorsten opheft, of verschopt.
'k Zie u ten rechterstoel geklommen,
Waer haet en liefde voor verstommen,
Opdat onwraekbaer vonnis ryz',
Door 's lands geschiedenis gestreken.
Ik hoor de nageslachten spreken:
'Het volk was trouw, de koning wys.'

De toekomst krieke van vertrouwen,
Zoo lang zyn woord ons tegenstroomt!
Wy mogen op zyn wysheid bouwen, -
Zyn wysheid, die van boven koomt.
Zy rypte reeds zyn jonge jaren,
Week voor geen onspoed, of gevaren,
Verdartelde op geen weeldebaen,
En, met eenvoudigheid bemanteld,
Zag menige eerzuil omgekanteld,
En bleef in al haer vastheid staen.

Wend, Koning van de starrenbogen,
Die ryken sticht en nedervelt,
Wend, Vader, uw beschermende oogen
Op Leopold, den vredesheld!
Regeer' die eerste vorst der Belgen
Laet voort in zyner waerde telgen;
En, wat verga van 't huidig feest,
Hoe schoon en schittrend uitgeblonken,
Moge eeuwig in de Belgen vonken
Dezelfde vaderlandsche geest!

PR. VAN DUYSE.

Leopold-de-Eerste.
Den XXI^{n} July MDCCCLVI.

Eenvoudig en grootsch.

I.

Ik weet een lieve huizing staen,
Omringd van bloempriëlen;
Geen mensch kan langs den boomgaerd gaen,
Of hoort er vooglen kwelen;
Het rypend ooft buigt elken tak;
De gevel prykt met druiven;
En aen den vyver als op 't dak
Ontwaert men blanke duiven.

Die huizing is ten feest getooid,
Met wimpels in de gangen;
De vloer is met gebloemt bestrooid,
De lustzael nieuw behangen;
Ter tafel, nevens most en wyn,
Staen applen frisch te blozen,
En aen de vensters, in den schyn
Der zonne, geuren roozen.

Het is een zilvren bruiloftfeest
Dat even zal beginnen.
Zie, 't echtlyk paer, verheugd van geest,
Treedt met zyn kinders binnen.
De vrienden scharen zich in 't rond,
Hun hert is opgetogen;
Gejubel klinkt uit ieders mond,
En vreugde glanst uit de oogen.

Ook vreemde op vreemde is toegesneld,
Om hulde en eer te bieden;
Want ieder in de landstreek meldt
Het heil dier brave lieden;
En geen keert weder of benydt
Wat hy mocht zien en hooren.
Zoo spreidt hun faem zich wyd en zyd,
Als 's morgends 't zonnegloren.

II.

Gansch Europa kent die wooning.....
En elk volk benydt gewis
Dat die vader onze Koning,
En die moeder Belgie is!

Dat geen stede hier te voren

Ooit zoo plechtig werd versierd;
Dat een feestvlag op den toren
Van het minste dorpken zwiert;

Dat niet slechts de koopren monden
Van kasteel en vestingwal
De eere van 's lands Vorst verkonden,
By gedwongen lofgeschal;

Maer dat blyde dankgebeden,
Vrye liedren t'allen kant,
Naer aertsvaderlyke zeden,
De echte tolken zyn van 't land!

Dat de kunsten lauwren plukken,
En de barden, vry en vrank,
De eerekroon op 't hoofd hem drukken,
By dees blyden gloriezang!

III.

‘Leert, volken, die met onheil hebt te kampen,
Zoo klinkt hun stemme, die van eerbied beeft,
Leert hoe een land, na eeuwenlange rampen,
Verheugd en trotsch in heil en grootheid leeft!
En, nageslacht, erkentelyke zonen,
Die u den rouw, den roem, zult weerdig toonen
Waermêe men eens ons grafplaets overspreidt,
Verneemt hoe wy het huidig Belgie stichtten;
Leert uit ons mond uw zending en uw plichten:
Ons voorbeeld zy de fakkel die u leidt!

Vry was het land, na eeuwen vrygestreden.....
Doch rusteloos zag 't nog de toekomst aen,
Zwak als een kranke, 't ziekbed uitgetreden,
Die niet alleen zyn kamer rond kan gaen.
't Was vry, - doch vroeg of 't morgen vry zou wezen?
Want als een groep van vaderlooze weezen
Had 't belgisch volk geen Oppergids, geen Hoofd.
't Was vry, - doch ook mistrouwd en onervaren.
Stout-wagend schip, geslingerd op de baren,
Waer moest het heen van stureman beroofd?.....

Diep, diep was toen onze oude roem gezonken.
De vrye kunst, in Vlaendren zoo vereerd,
Week telkens heen, wanneer er boeijen klonken,
Wanneer de Belg door vreemden werd beheerd.
En reeds zoo lang had de overmacht van vreemden
Nu bloed gestort in onze malsche beemden,
Zoo lang was ons de aenbeden Kunst ontvlucht,
Dat 't arme volk, herdenkend aen zyn vaderen,
Niet dan beschaemd 't geschiedboek dorst doorbladeren.....
't Had voor zichzelf slechts tranen en gezucht!

Doch, hopend in 't begeestrend licht der vryheid,
Herhaelde't: ‘Help uzelf, zoo helpt u God!’

En hoort thans, hoort zyn jubelende blyheid:
't Heelal benydt zyn mildgezegend lot!
Weêr vlecht de Kunst hoer rykste lauwerkroonen
Om 't edel hoofd van zyn gevierde zonen!
Weêr strooit de Roem zyn sterren by ons uit!
Weêr, uit elk oord, komt met ontbloeten hoofde
Wie 't schoone mint, tot hier, als een verloofde
Met kloppend hert tot zyn geliefde bruid!

Geen vreeze meer voor vreemden dwang en snoodheid!
De jonge Staet, trouw aen de roepstem Gods,
Blyft vrank en vry, hoogmoedig op zyn grootheid,
In vrede en rust, onwrikbaer als een rots!
't Is dat het volk geen groep meer is van weezen,
Maer op een Vorst, een Vader, trotsch mag wezen.
Wiens wysheid waekt, wiens hand voor rampen hoedt.
't Stout wagend schip klieft veilig door de baren,
En geene vlag ontmoet het onder 't varen
Die aen het roer zyn' stuerman niet begroet!

't Is heerlyk-schoon, in ieder dorp en stede,
Hoe Belgie al zyn levenskracht bevroedt;
Hoe de akkerman, vertrouwend in den vrede,
Elk plekje gronds met vruchten prijken doet;
Hoe nyverheid haer wondren weet te teelen,
En tol ontvangt uit alle werelddeelen;
Hoe schat op schat naer onzen Scheldemond
Komt heengezeild in opgepropte kielen;
Hoe de arbeidslust van vier miljoenen zielen
Staeg rykdom spreidt op vaderlandschen grond!

Toch, waerom ook wy onzen Koning roemen,
Koud is die lof by 't dankgevoel van 't land.
Wat mond vermag de weldaên op te noemen
Als vloeijend goud gedruppeld uit zyn hand?
Een volk, hoe wys, blyft in zyn hoop bedrogen
Zoo niet zyn Hoofd het toelacht in zyn poogen,
Zoo niet zyn heil betracht wordt door zyn Vorst;
En, Belgen, wat al grootsch gy op mocht richten,
Heeft niet zyn zorg het alles helpen stichten,
Kalm in 't gevaer, wat hoon hem dreigen dorst?

Gevaer en hoon?.... - Ja, de eeuw die wy beleven,
Is de Oceaen, die 's morgends rust en lacht,
En 's avonds huilt dat zelfs de koensten beven,
Een tamme leeuw bewust van al zyn kracht.
Schouwt rond, 't is vrede: een hemel zonder wolken....
Hoort toe: een storm breekt los en schokt de volken;
Het oproer woedt; de rede wordt bespot;
Schroot, fakkels, dolken knetteren en horten;
De schrik regeert; aloude troonen storten;
De priester yst by 't hoogaltaer van God....

Maer, wat deze eeuw by vreemden moog' verdelgen,
Hier wordt de Troon beschut door aller borst.
Zy blozen niet, de vryheidweerde Belgen,
De deugd, den roem, te vieren in een Vorst!
En moet hun trouw meer dan erkentnis heeten,
Als hy hun zegt, hoe vast ten troon gezeten:
‘'k Leg, zoo gy 't wenscht, de kroon neêr die my tooit....’
Als vreemde Nyd, met wapens in de handen,
Hem smeeken durft hun vryheid aen te randen,
En hy, gehoond, hem plechtig antwoordt: ‘nooit!’

Daerom, daerom, ô nageslacht! ô volken!

Is onze trouw hem heiliglyk verpand,
En willen wy hem als op liefdewolken
In zegeprael doen vlotten over 't land!
ô God! zyn deugd leev' voort in zyn kindskinderen!
Zoo zal de dank ook nimmer hier verminderen,
Zoo zal de Vorst steeds zeggen mogen: ‘Gy
Die in uw land den troone woudt verdelgen,
En balling zyt, - kom: dat het ryk der Belgen
U gastvry weze, en ik uw vriend eens zy!’

IV.

Zoo galmt der barden zang by klank van harpensnaren,
En 't volk, in liefde ontgloeid, wil grootsch een hulde biên.
Het wil uit gansch den lande, in bontgemengde scharen,
Verrukt naer Brussel varen,
Den wyzen Koning zien!

De boer laet ploeg en veld, de koopman beurs en stede,
De kunstenaer zyn cel, zelfs de arme werk en loon;
En ieder draegt een vrucht van geest of arbeid mede,
Gewonnen in den vrede,
En spreidt ze vóor den Troon!

Doch wie zal nu 't tafreel van liefde en geestdrift malen,
Als hy, Monarch, zich mengt in 't blyde volksgewoel?
Partyschap mochte soms de herten doen verdwalen,
Zelfs Vlamingen en Walen
Ontgloeit nu éen gevoel!

Dank, God! die op dees feest de tweedracht doet vergeten,
Die aller ziel versmelt in zoete broedermin!
Zoo was verdeeldheid ook gebannen uit 't geweten
En aller oog bekreten
By 't graf der Koningin.....

Doch thans geen rouw geplengd om de edelste aller moederen.
Neen, Belgen, als ik zie hoe gy uw' Vorst omsluit,
Hoe gy hem mint met al den gloed van uw gemoederen,
Dan juich ik, ô myn broederen!
En heilvol roep ik uit:

‘Myn Vaderland! ik zie de zon der toekomst gloren!
'k Ontwaer geen enklen Belg voor vreemd gezag geknield.
Vergeefs zou men nog ooit ons vryheid willen smooren,
Zy zal ons steeds behooren,
Wyl eendracht ons bezielt!’

En 't volk, als 't huiswaerts keert, juicht meê langs duizend wegen.
‘De toekomst is zoo schoon!’ weêrgalmt het t' allen kant;
En uit het verste dorp klinkt my die roep weêr tegen,
Als trilde 't land van zegen
Door gansch zyn ingewand!

V.

ô Sire, als Gy welhaest uw ryk,
't Schoon Belgie, zult doorreizen,
Zal 't feest zyn weêr by arm en ryk,
In hutten als paleizen.

En elke stad die Ge in haer pracht
Als vader zult bezoeken,
Zal uwe komst, voor 't nagelacht,
In gouden lettren boeken!

Ook 't weerdig kroost aen uwe zy
Zal enkel hulde ontmoeten.
In hem zal 't volk, hoe vry en bly,
Nog schooner toekomst groeten.
En als de nacht zyn sluijer spreidt,
Als elke mond zal zwygen,
Zal uit elk hert, in de eenzaemheid,
Een stille bede stygen.

'De Koning leve, goede God!
Nog lang in heil en eere.
Gun ook zyn kroost een zalig lot;
Bescherm het steeds, ô Heere!'
Zoo zal het zachtjens ruischen, want
Men weet in elke wooning:
De Koning is het Vaderland,
Het Vaderland de Koning!

J. DE GEYTER.

Geschiedenis der regering van Maria-Theresia in de Oostenryksche Nederlanden.
Fragment.
(*Vervolg, zie bladz.* 103.)

Wy hebben op deze plechtigheden, die telkens by de troonbeklimming, van iederen hertog van Braband, plaets grepen, een weinig langdradig uitgewyd, omdat zy aentoonen met welke zorg de Belgen hunne voorrechten trachtten te bewaren; zy hielden byzonder aen deze hulding, die de erkenning en dus de waerborg hunner vryheden was; van dit oogenblik slechts beschouwden zy zich als trouw en dienstbaerheid hunnen vorst schuldig te zyn. Elke provintie der Oostenryksche Nederlanden bezat talryke en zeer verschillende oorkonden, byzondere wetten en privilegiën; echter waren er eenige voorrechten den gansche lande gemeen. De byzonderste waren de volgende:

De bevolking mag niet willekeurig met schattingen, zonder hare toestemming, belast worden;

Ieder heeft het recht door zyn eigen rechter gevonnist te worden, en niemand mag, zelfs voor geestelyke zaken, uitlandig ten rechte worden geroepen;

De Vorst is gehouden den eed af te leggen, zyne onderdanen te beheerschen als een goed, minzaem en rechtzinnig heer, en hunne gebruiken noch voorrechten te schenden.

In Braband en Limburg werden, by iedere eedaflegging, de vryheden der onderdanen, omstandiglyk opgesomd en den nieuwen vorst voorgelezen, artikel by artikel. Deze verzameling der vryheden maekte eene eigentlyke grondwet uit, welke men de *Blyde Inkomst* noemde. Daer de Blyde Inkomst de volmaekste keuze der Nederlanden was, waer alle de voorrechten der Brabanders omstandiglyk zyn in

nedergeschreven, en niet eindeloos, zoo als degene van Vlaenderen en der andere provintiën, in 's lands archieven verspreid, willen wy er een weinig op stil houden, zooveel te meer daer, zoo als wy hooger zegden, alle de provintiën, alhoewel min uitdrukkelyk vastgesteld, byna dezelfde vryheden genoten.

De Blyde Inkomst, welke tot de dertiende eeuw opklimt en trapsgewyze door nieuwe voorrechten vermeerderd werd, bestond op 't laetst uit negen-en-vyftig artikelen, die, trouw uitgevoerd, alles in zich bevatteden wat een volk van noode had om geen speelbal des willekeurs te worden. Het was tot alsdan de vryzinnigste Grondwet van Europa.

De hertog zwoer, dat hy een goed en rechtmagtig heer zoude wezen; dat hy niet naer willekeur zoude vonnissen, maer volgens uitsprake der gewoone rechters; dat hy eenen byzonderen zegel voor Braband zoude hebben en eenen cancelier, kundig in de *latynsche*, *nederduitsche en waelsche* talen; dat hy geene opene brieven zoude afkondigen dan in den tongval, in gebruik ter plaetse, waervoor zy uitgeveerdigd waren. Deze laetste bepaling verbond ook den raed van Braband. Deze raed moest uit inlanders samengesteld zyn, behalve twee leden, doch in dit geval het nederduitsch machtig. Tweemael 's jaers moest de hertog de staten byeenroepen, en mocht den oorlog verklaren, noch eenige verbintenisse aengaen, noch schattingen lichten zonder hunne toestemming.... '*En in geval Syne Hoogheid hare staten of nacomelinghe hier tegen ginge*, *quaemen oft deden*, by hunselven oft iemanden anders in alle oft in deele, hoe ende in wat maniere dat waere, zoo consenteert en willecoost hy den Prelaeten, Baenrotsen, Ridderen, steden, vryheden en alle andere Haere voirschrevene ondersaeten, dat hy Haer, noch aen syne Hoiren, noch Nacomelinghen egeender hande diensten en zullen doen, noch onderhoirigh wezen, en egeenerhande zaken, die hy behoeft, totter tyd toe, oft die Syne Hoogheid aen hen begeren oft versoecken mochte totter tydt toe, dat hy hen alsulcken getreck als te haus hier vooren geroert is, wederdaen, verricht en daeraf volcomenlyck afgesaeten ende vertegen sal hebben. (*Art. LIX der Blyde Inkomst*.)'

Meerdere schryvers hebben in dit laetste en zoo merkweerdig artikel eene erkenning van het recht tot opstand gezien, en het diensvolgens goed- of afgekeurd volgens hunne verschillende denkwyzen. Men heeft echter doorgaens den waren zin dezer woorden slecht begrepen en in lateren tyd, op onze dagen, slecht uitgelegd. De Blyde

Inkomst was, volgens het stelsel des leenheerschaps, een onderling verbond tusschen den vorst en den onderdaen; verbrak een der partyen de gezworene trouw, dan was het verbond vernietigd, en, indien de overtreding door den Opperheer geschiedde, dan werd hierdoor de onderdaen van alle leenplichtigheid ontslagen *tot dat hen alsulcken getreck wederdaen*, *verricht ende daeraf volcomenlyk afgesaeten en vertegen sal hebben.* Aldus gaf deze grondwet het recht tot opstand niet, maer het recht om den vorst, die buiten hare palen trad, dienstbaerheid en het heffen van belastingen te ontzeggen. En mits het een vaste grondregel is: *zonder geld regeert men niet*, was gemeenlyk, na eenige dagen kwaden luim en geschil, de hertog genoodzaekt met zyne onderdanen weder in onderhandeling te komen en hunne vryheden te eerbiedigen. Zelden of nooit vindt men in de brabandsche geschiedenis een twist van zulkdanigen aerd, die niet in der minne vereffend werd; want doorgaens beseften de Staten, waer de omwentelingsgeest onzer dagen nog niet was ingedrongen, dat om de regeringloosheid te vermyden er een opperhoofd noodig was, en de vorst, dat hy gehoorzame onderdanen en het geld der schattingen van noode had om te kunnen regeren[1].

Alhoewel de andere provintiën dan ook zoo geene uitgebreide grondwet bezaten, genoten zy toch dezelfde waerborgen tegen den willekeur hunner vorsten, en hadden alle eene vrye vertegenwoordiging, waerin de verschillende klassen der samenleving, door hunne gekozenen, eenen grooten invloed uitoefenden op het staetsbestuer.

Het stelsel der vertegenwoordiging berustte op het grondbegin dat dry orden den Staet maken: *de geestelykheid*, *de adel* en *de derde staet* of de burgerstand, welke dry hoofdklassen uit de samenleving, vóor de eerste fransche omwenteling, door eene diepe groeve, van elkander afgescheiden waren. Deze algemeene regel leed toch eenige uitzonderingen. In Gelderen en Doornik was de geestelykheid uit de vertegenwoordiging gesloten, en nergens dan in Henegauwen was er in den eersten Staet, uit abten en bisschoppen samengesteld, voor de lagere geestelykheid eene plaets voorbehouden. De adel was in Vlaenderen tot zulke minachting vervallen, dat men het tweede orde niet meer in de Staten wilde erkennen, waerin nog slechts de geestelykheid en de derde staet bleven zetelen[2].

De derde staet had een groot gewicht in de beraedslaging, byzonder in Braband, waer de twee eerste staten nooit over schattingen of belangryke zaken stemden, zonder er by te voegen: *Mits de derde staet volge*, *zoo en anders niet.* Deze voorbehouding veroorzaekte dikwyls den landsbesture niet weinig spel; want de derde staet was van eene onverwinnelyke onbuigzaemheid voor de eischen des bewinds, zoohaest hy zich maer inbeeldde dat men zyne voorrechten of vryheden ergens in wilde schenden. Om zyne tegenkanting te keer te gaen, nam het bewind dikwerf zyne toevlucht tot een dwangmiddel, de *vervanghenisse* genoemd, en waerdoor men het grondbegin wilde vaststellen, dat de toestemming van twee ordens noodzakelyk degene des derden staets met zich sleepte. Zelden echter kwam men hierdoor tot het voorgestelde doel; want de staten gedroegen zich steeds met eene weerdige krachtdadigheid, en de dry ordens handhaefden kloek en standvastig de voorrechten en vryheden der bevolking die zy vertegenwoordigden. Nooit weken zy voor de bedreigingen des bewinds, noch lieten zich door zyne streelingen verrassen of misleiden. De luister der koninklyke noch keizerlyke macht kon de Belgen begoochelen; maer zy beminden hunne vorsten, en waren trouwe onderdanen, wanneer die rechtveerdig en minzaem, door hunne vryheden te

(1) *Recherches sur les inaugurations,* par RAEPSAET. Bruxelles 1844.

(2) West-Vlaenderen's vertegenwoordiging, tydens de overweldiging van Lodewyk XIV vernietigd, had hare inrichting te vergeefs gevraegd, en werd rechtstreeks en met een onbepaeld gezag door het opperbewind bestierd.

eerbiedigen, hun vertrouwen konden winnen. Gedurende de lange regering van Maria-Theresia is meldingsweerdig, dat men nooit de toevlucht nam tot de zoo gehate *vervanghenisse*, en zy nogthans meer van hare nederlandsche onderdanen verkreeg dan iemand anders harer voorgangers.

Heden begrypt men moeijelyk, in onze tyden van *centralisatie*, welk woord zynen oorsprong aenduidt, den regeringsvorm der Oostenryksche Nederlanden, samengesteld uit tien provintiën, die elk een afzonderlingen Staet, om zoo te zeggen in den Staet zelven, uitmaekten, en wier vertegenwoordiging men ten onrechte met onze onbeduidende provinciale raden zoude willen vergelyken[1]. De staten immers hadden den vryen en eigenen vorm behouden, dien zy bezaten als iedere provintie nog eene onafhankelyke landstreke uitmaekte, onder het beheer van verscheidene vorsten.

(*Wordt voortgezet.*)

L. VAN RUCKELINGEN.

Kunst- en letternieuws.

Op 18 oogst had te Antwerpen de inhuldiging plaets van Van Dyck's standbeeld, door L. de Cuyper gebeiteld. Deze plechtigheid werd met allen mogelyken luister, in tegenwoordigheid van Z.M. den koning der Belgen en de gansche koninklyke familie, gevierd. Al

(1) Deze provintiën waren: Braband, Limburg, Luxemburg, Gelderen, Vlaenderen, Henegauwen, Namen, Mechelen, Doornik en de vrye landen - oorspronkelyk onafhankelyke landen, welke in het vervolg van tyd by eene provintie ingelyfd zyn geworden; maer wat het rechtsgebied en de schattingen aenging, er niet aen onderworpen waren.

de plaetselyke overheden, de voornaemste kunst- letter- en zanggenootschappen der stad waren er vertegenwoordigd. Twee redevoeringen werden uitgesproken: de eerste, in het fransch, door den heer N. de Keyser, bestuerder der koninklyke Akademie van Antwerpen, de andere in het vlaemsch, door den heer L. Gerrits, letterkundige. De *Antwerpsche Liedertafel*, onder het geleide van den heer Kiven, zong er een fraei choor, welks woorden voor de omstandigheid door den heer J. de Geyter waren verveerdigd. Toen de sluijer die het beeld omhulde, nederviel, ontstond er een lang gejuich en handgeklap onder de menigte. Na twee eeuwen was de plicht van erkentenis gekweten die Antwerpen aen den grooten kunstenaer was verschuldigd, dank zy zulks aen de edele gevoelens des beeldhouwers Leonard de Cuyper, die zyne vaderstad met dit heerlyk voortbrengsel zyns talents heeft begiftigd. Z.M. geweerdigde zyne hooge tevredenheid over dit merkweerdig werk aen den beeldhouwer uit te drukken. De bevolking van Antwerpen van haren kant wilde hare hulde aen den kunstenaer bewyzen: een prachtig zilveren vergulde beker, door den heer Verschuylen gedreven, werd hem door voorname voorstanders der kunst plechtiglyk opgedragen. Een fraeije gedenkpenning, te dezer gelegenheid geslagen, verbeeldt ter eener zyde het borstbeeld des konings, ter andere het standbeeld van Van Dyck. Mocht het voorbeeld des heeren de Cuyper talryke navolgers vinden, dan zou ons vaderland eerlang jegens meer zyner beroemdste zonen eenen groeten plicht kunnen kwyten.

- Wy vernemen met genoegen dat de heer Leonard de Cuyper tot ridder der Leopoldsorde is benoemd.

- Op zondag, 6 july, is te Aelst, in tegenwoordigheid van den hertog en de hertogin van Braband en andere hooge persoonaedjen, het standbeeld van Dirk Martens ingehuldigd. Het is het werk van den heer J. Geefs, dat den lande een grooten kunstoefenaer te meer belooft. Het *Verbond van Aelst* geeft er de volgende beschryving van: ‘Martens is verbeeld met de *universitaire toga*, welker wyde plooijen statig nedervallen; de linkere hand drukt hem tegen de borst een exemplaer van het *Speculum conversionis peccatorum;* de rechter hand houdt een van die grieksche karakters waermede hy het eerst de boekdrukkunst begiftigde. Het hoofd, allerschoonst van uitdrukking, is ernstig en mymerig; men vindt er gereedelyk den man van studie en den uitvinder in. Rechts aen de voeten herinnert eene pers het bedryf van den beroemden Aelstenaer. Het geheele van het beeld draegt den stempel van eenvoud en grootheid, die by den eersten oogopslag indruk maekt, en zeer wel overeenstemt met den bouwtrant van het oud Stadhuis, dat achter het standbeeld opryst.

‘Het voetstuk, dat nog niet geheel is afgewerkt, is verveerdigd door den heer Laureys, bouwmeester, oud-laureaet van het konkoers van Rome. Op de voorzyde staet een latynsch opschrift, waervan men eerlang deze vlaemsche vertaling aen den achterkant zal plaetsen: ‘*Ter eere van Dirk Martens, van Aelst*, *welke de eerste België begiftigde met de boekdrukkunst, opvolgelyk werkhuizen inrichtende in zyne geboortestad, te Antwerpen en te Leuven, en die, niet alleenlyk door zyne latynsche*, *grieksche*, *hebreeuwsche en in andere talen gedrukte uitgaven, maer ook door zyne schriften en zyn professorschap ter hoogeschool van Leuven*, *een eeuwigdurenden roem verdiende, heeft de stadsraed en de bevolking van Aelst dit gedenkteeken opgericht met de penningen van den Staet en van de byzonderen.* 1856.’

- Op den 16 july laetstleden heeft te Haerlem de onthulling van Royer's standbeeld van Laurens Coster, den uitvinder der boekdrukkunst, met vele plechtigheid plaets gehad. Onze medewerker Van Duyse en de heer Ph. Van der Haeghen, lid der maetschappy der *Bibliophilen*, woonden dit feest by.

- Ter gelegenheid der vyf-en-twintigste verjaring van 's konings troonsbeklimming, hebben er menigvuldige benoemingen en bevorderingen in de Leopoldsorde plaets gehad. Onder deze bemerken wy: *Commandeur*: Gallait, schilder te Brussel. - *Officieren*: H. Conscience, letterkundige, te Antwerpen; T. Suys, bouwkundige, te Brussel; Wiertz, schilder te Brussel. - *Ridders*: Eug. de Block, kunstschilder, te Brussel; Durlet, bouwmeester, leeraer by de koninklyke Akademie van Antwerpen; Verzwyvelt, kopergraveur, te Antwerpen; F. Kervyn de Lettenhove, lid der koninklyke Akademie, te Brugge; G. Busschop, toonzetter, te Brugge; de Craene, bouwkundige, te Doornik; Hendrickx, teekenaer, te Brussel; P. Lauters, schilder, bestierder der teekenschool, te Namen; Robert, schilder, te Brussel; L. Suys, bouwkundige, te Brussel; P. Gevaert, toonzetter, te Gent; Soubre, toonzetter, te Brussel.

- Eenige dagbladeren hebben, met of zonder recht, het feit gehekeld, dat het banket door de nationale vertegenwoordiging te Brussel den Koning aengeboden, ter gelegenheid der vyf-en-twintigste verjaring zyner troonsbeklimming, aen vreemdelingen was toevertrouwd geworden. Op dit feestmael prykte echter een kunststuk door een Belg verveerdigd, dat wel verdiende gemeld te worden en waervan echter weinig of geen gewag is gemaekt geworden, tenzy door de Antwerpsche bladeren, die eenstemmig het kunststuk hebben geroemd. Wy bedoelen het allegorische stuk, in suikerwerk verveerdigd door den Antwerpschen kunstnyveraer M. Desiderins Van Spilbeeck, voorstellende: *België's bloei onder de regering van Koning Leopold I.*

Dit merkweerdig kunstgebak was in alle deelen weerdig van het plechtig feest waertoe het was bestemd: verbeeld u een recht monument in suiker, ter hoogte van twee meters op eene breedte van anderhalven meter. Op het voetstuk waerop het rust, zyn in *bas relief* de groote vryheden en de schoone privilegiën, door de Grondwet gewaerborgd, afgebeeld: de vryheid der drukpers, de vryheid der godsdienst, de vryheid van onderwys, de gelykheid der Belgen voor de wet, het alles opgeluisterd door 's lands nationale kleuren en de namen der leden van het voorloopig Staetsbestuer en het Nationael Congres.

Op dit voetstuk verheft zich majestatisch een boog, saêmgesteld uit vyf en twintig steenen, het getal der tot nu toe verloopene jaren sedert 's Konings inhuldiging. Deze boog, zinnebeeld van het in ons land op vaste gronden gevestigde koningdom, dient tot schut van een op een leeuw zittend beeld, België in 1830 voorstellende. Een dubbele rei trappen leidt van het voetstuk tot het hoogste deel van dit gebouw. Op deze trappen rusten de wapenschilden, de zinnebeeldige teekens en de kunst- en nyverheids-voortbrengsels onzer negen provintiën. Braband is voorgesteld door de pracht en de kunsten, Antwerpen door den koophandel en de kunsten, Luik door zyne fabriek-voortbrengselen, werk- en krygstuigen, Oost-Vlaenderen door zyne bloem- en vruchtkweekery, West-Vlaenderen door de vischvangst en den akkerbouw, Henegauwen door de voortbrengselen zyner mynen, Namen door zyne messenmakery en andere yzeren en stalen voortbrengselen, Luxemburg door de jacht, Limburg door de zinnebeelden van het herdersleven en den veeteelt.

Banieren met de nationale kleuren hangen met hunne vlottende plooijen over de zinnebeelden en kenteekenen des overvloeds. Op het top van het gedenkstuk en het gansche gebouw bekroonend, verheft zich, met den koninklyken mantel omhangen, het beeld van den vorst, wiens gelukkige regering zoo zeer heeft bygedragen tot de ontwikkeling der bronnen onzer welvaert. Vier symbolische beelden, de Wysheid, de Vooruitgang, de Vrede

en de Overvloed, zyn rond het voetstuk geschaerd, waerop de portretten van den hertog en de hertogin van Braband, de graef van Vlaenderen en vorstin Charlotte pryken. Twee andere allegorische beelden, de Senaet en de Kamer der volksvertegenwoordigers voorstellende, bevinden zich, aen de twee uiteinden van het gedenkteeken, op voetstukken die de namen dragen van al de ministers sedert 1830. Deze twee heelden en dit des konings stellen de dry groote machten van den Staet voor.

De volgende jaerschriften, door den eerw. heer Ch. Van den Nest, priester, verveerdigd, volledigen de bediedenis van dit kunstwerk:

> EXVLTANT BELGAE - FAVSTISSIMA QVINQVE PHASELOS REGNI LVSTRA GERIS, REX LEOPOLDE, TVI! - WILLEKOM, LEOPOLD VAN SAXEN COBVRG!

Dit keurig werk, wy herhalen het, was allezins weerdig de koninklyke tafel te versieren en strekt het vernuft des kunstnyveraers die het heeft uitgevonden en verveerdigd, tot eer.

- Op vrydag en zaturdag, 15 en 16 oogst, werd het vyfde Tael- en Letterkundig Kongres te Antwerpen gevierd. Onder de groote noord-nederlandsche schryvers die deze plechtigheid bywoonden, bemerkte men de heeren van Lennep, de Vries, de Jager, Jonckbloet, enz. enz. De belangryke zaken, in dit Kongres besproken, zullen in een afzonderlyk boekdeel beschreven worden.

- Op de prysvraeg van het *Nederduitsch Taelverbond*, luidende als volgt: *korte geschiedenis der Nederlanden sedert den afstand van Keizer Karel tot de troonsbeklimming van Albert en Isabella,* zyn dry stukken ingekomen; doch geen is den uitgeloofden prys van dryhonderd franks weerdig gekend, dewyl zy aen de byzonderste voorwaerde: ‘nauwkeurigheid van styl en voordracht,’ niet voldoen.

Aen het stuk N° 3, met kenspreuk: *Qvantus tremon est futurus,* enz. waervan de heer Jan Bruylants, van Antwerpen, zich als de schryver heeft doen kennen, is door den jury eene belooning van honderd francs toegestaen.

- De muziek van het opera *Willem Beukels,* van de heeren Eug. Edm. Stroobant en Willems, dat tydens de laetste feesten te Brussel werd opgevoerd, en waervan wy in ons vorig nummer gewaegden, werd verveerdigd door den gunstig gekenden vlaemschen toonzetter Gregoir.

- Op verzoek van verscheidene schryvers, heeft de koninklyke maetschappy van Rhetorica, te Nieupoort, besloten, het tydstip der inzending van de antwoorden in poëzy of proza op het eerste onderwerp harer prysvraeg: *Over den invloed der vyf-en-twintigjarige regering van koning Leopold op de beschaving der Belgen,* te verlengen tot den 15 september eerstkomende. - De opstellers der reeds ingezondene stukken mogen ze terug vragen, indien zy er veranderingen wenschen aen toe te brengen.

- In den wedstryd voor tooneelstukken, door de Maetschappy van Rhetorica, te Rousselaere, uitgeschreven, zyn zes dramas en vyf blyspelen ingekomen. Tot rechters zyn benoemd de heeren letterkundigen A. Angz. Angillis, te Rumbeke, Van Biesbroeck, te Langemark, en Renier, te Deerlyk.

- De heer F. Rens heeft eenen uitnoodigingsbrief laten uitgaen, waerin hy de medewerking der vlaemsche letterkundigen verzoekt voor het vier-en-twintigste deeltje van het *Nederduitsch letterkundig Jaerboekje.* In andere woorden zegt deze uitnoodigingsbrief juist het zelfde als in vroegere jaren. De bydragen worden verzocht voor het einde der loopende maend augustus, aen het adres van den verzamelaer, Plottersgracht, 6, te Gent.

- De fransche vertaler der volledige werken van Hendrik Conscience, M. Léon Wocquier, leeraer by de hoogeschool van Gent, houdt zich thans bezig met het vertalen van den roman *de Dochter des Visschers*, door Johan Van Rotterdam, waermede deze letterkundige verleden jaer den eersten prys behaelde in den letterkundigen pryskamp der *Gazette van Gent.* Deze vertaling zal te Parys het licht zien.

- De koning heeft, *met genoegen*, zoo luidt de aenkondigingsbrief, de hem aengeboden opdracht aenveerd van een vlaemsch werk, ten titel voerende: *Een speelreisje in België*, bevattende schilderachtige en geschiedkundige beschryvingen der landstreken en nationale gedenkstukken, zeden, gebruiken en instellingen, levensschetsen van beroemde Belgen, enz., door J.J. Steyaert, hoofdonderwyzer by stads kostelooze scholen te Gent. - Het prospectus van dit werk, hetwelk ongeveer 250 blz. zal beslaen, zal eerlang verschynen.

- Verschenen. - *De vyf en-twintigste verjaerdag der inhuldiging van zyne Majesteit Leopold I, koning der Belgen*, door W. Palmers. Brussel, drukkery van Henri Samuel, Hulpstraet, 7 voorstad van Keulen. 21 july, 1856.

- De heer Gevaert, van Gent, de beroemde toonkundige, onlangs tot ridder der Leopoldsorde benoemd, heeft *een vlaemsch boek* geschreven over den Gregoriaenschen zang. Dit werk is dezer dagen verschenen en wordt door deskundigen als een werk van diepe geleerdheid geroemd.

- Verschenen by Th. Hamilton, te Antwerpen: *De Jonker van Roderycke,* drama in dry bedryven, naer het oorspronkelyk verhael van J.B. Christenmeyer, door F. Van Bochout.

- By J. Van Doosselaere, te Gent, is verschenen: *Lofspraek op Antoon Van Dyck*, door C.J. Hansen: prys 50 centiemen. Een boekje van 24 bladzyden, waermede de schryver den eersten prys behaelde in den letterkundigen pryskamp van Nevele, en dat thans door het *Willemsfonds* is uitgegeven.

- *Noord en Zuid.* - Akademische Mengelingen, uitgegeven door het *Taalminnend Studenten-Genootschap,* onder kenspreuk: *'t Zal wel gaan,* met de medewerking van studenten aan de verschillende Noord- en Zuid-Nederlandsche hoogescholen. Het 1e deel, bevattende gedichten en prozastukken, en het muziek eener romance van Gevaert, en uit 250 bladz. bestaende, is onlangs verschenen, ten inteekeningspryze van fr. 1-25. - Men teekent in by den uitgever Willem Rogghé, Kalanderberg, te Gent, en by de voornaemste boekhandelaren van België en Holland.

- *De Vlaamsche Beweging,* door Hoffmann von Fallersleben, ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw, met een voorwoord door Dr A. de Jager. - Rotterdam, by den boekverkooper Otto Petri, 1856.

- *Bijdragen tot de Oudheidkunde en Geschiedenis,* inzonderheid van Zeeuwsch Vlaanderen, verzameld door H.Q. Janssen en J.H. Van Dale. (Te Middelburg, bij J.C.W. Altorffer.) Eerste deel II, bevattende: eene *Verhandeling* over de vergadering der Staten van Vlaanderen, gehouden te Dendermonde, 17 en 18 July 1578, door J.H. Van Dale, met byvoeging der bronnen, en *Kleinere Bijdragen* over historische aengelegenheden en oudheden van verschillende zeeuwsche steden. Deze opgave bewyst genoegzaem de toenemende belangrykheid des werks.

- Het prospektus der *Vlaemsche Poëzy,* door vrouwe Courtmans, geboren Berchmans. Het werk (een bundel gedichten van ongeveer 100 bladz., formaet groot in-8°) zal den inteekenaren afgeleverd worden tegen den prys van fr. 1-25.

JOHAN VAN ROTTERDAM.

SCHILDERY VAN ANTOON VAN DYCK; TEEKENING EN PLAETSNEÊ VAN J. HEMELEER.

De nood Gods.

De heer J.A. de Laet geeft in zyn *Catalogue du Musée d'Anvers* de volgende beschryving van dit tafereel, dat A. Van Dyck verveerdigde uit hoofde der inwyding zyner zuster Anna als non in het Faconsklooster te Antwerpen, en welk thans het Musaeum dezer stad versiert.

'In eene spelonk, ter rechter zyde, rust de Zaligmaker op den lykdoek welke een gedeelte van de rots bedekt. Christus is ondersteund door zyne moeder, die hetheilig lyk schynt te toonen aen den Vader, dien zy met angst aenroept. Magdalena in tranen, met hangend haer, is voor den Zaligmaker neêrgeknield wiens linkerhand zy met eerbied zoent. Achter haer, en gansch ter linker zyde, ontwaert men St-Jan die eene roode drappery vasthoudt. Op het voorplan aen den rechter kant zyn eenige werktuigen der Passie geplaetst, en onder deze bemerkt men de koperen schotel waeraen dit kunststuk zynen naem ontleent[(1)]. Verdiep: de rots; een stuk hemel ter linker zyde. Beelden van levensgrootte.'

By deze korte, doch juiste beschryving, zullen wy slechts voegen dat dit tafereel de voortreffelykheid van Van Dyck's schilderwyze ten volle doet uitschynen. Wys van samenstel, is het grootsch van behandeling, keurig van teekening, schitterend van kleur. Men voelt dat de meester dit onderwerp met voorliefde heeft behandeld. Elk der opgevoerde heiligen is op zyne plaets en met al de macht afgeschetst die de kunst ten dienste der schilders stelt.

De Zaligmaker is een oorbeeld van overschoone vormen; Maria een oorbeeld van moederlyke liefde; zy is wezentlyk de moeder der smerte. In St-Jan erkent men den lydenden lieveling des Heeren; in Magdalena de groote zondares die hare zonden met een leven van boetveerdigheid gaet boeten. Zoo uitmuntend de samenstelling, zoo verrukkend is de kleur. In den *Nood Gods* praelt Van Dyck in zynen vollen glans. Die zilverachtige toon, dit meesterachtige *modelé*, die machtige toets verrukken het oog des mingeoefenden toeschouwers, terwyl het diep godsdienstig gevoel dat over het gansche is verspreid, dit kunststuk met de voortreffelykste voortbrengselen der XVe eeuw kan doen in stryd treden.

Dergelyke tafereelen doen betreuren dat Van Dyck in latere tyden van het geschiedkundig veld is afgeweken; doch het was misschien zyn roep die hem tot de behandeling van een ander vak dreef; de nakomelingschap zal hem immer als den grootsten aller portretschilders huldigen.

P. SCHATS.

Madou.

Het brusselsch tydschrift *Uylenspiegel* bevat over den kundigen schilder en teekenaer Madou een belangryk artikel waervan wy denken onzen lezeren de volgende vertaling te moeten aenbieden:

'Er zyn talentvolle mannen die door hunne tydgenooten worden miskend, doch wien de nakomelingschap alleen de hulde harer bewondering toebrengt. In de kunst, even als in de geschiedenis, is het moeijelyk, terwyl men ze ondersteunt, de mannen te beoordeelen die in de hoogere kringen der gedachtenwereld leven. Zulks spruit buiten twyfel hieruit voort, dat wy niet zonder vooringenomenheid de werken kunnen beschouwen die onder onze oogen worden voltrokken, en die wy zien groeijen en bloeijen daer wy ons aen hunne trage gedaenteverwisseling gewennen. Alzoo zyn onze eigene gebreken ons zelden bekend. De slechtste mensch heeft nog zonderlinge vooroordeelen ten zynen eigenen opzichte. De gedachten over de

(1) In Frankryk is dit tafereel bekend onder den naem van: *le Christ au bassin.*

kunst, poëzy en geschiedenis van het tydstip waerin men leeft, moeten met alle mogelyke omzichtigheid voorgesteld worden, en als de uitdrukking van het persoonelyk gevoelen des schryvers. Onze begrippen zyn zwak; het nageslacht alleen kan hen kracht schenken.

En nochtans, als om onze denkwyze de kracht te geven die haer ontbreekt, even als er miskende mannen zyn, zyn er ook andere die eenieder toejuicht, met de overtuiging dat de hedendaegsche opgewondenheid ook in de toekomende tyden zal voortduren. Deze uitverkorene geesten, deze herten, door het vuer der kunst voorgelicht, hebben geene lasteraers gevonden dan om hunnen zegenprael grooter te maken. De harmonie zou zonder *contrasten* niet bestaen. Want het is de duisternis die de klaerheid vergroot; het is de ondeugd die de deugd meer doet uitschynen. Esmeralda zou minder schoon zyn indien zy van Phebus zonder Quasimodo was omgeven; de roem schittert uit tusschen den haet en de liefde, tusschen de verachting en de bewondering. Hy vergt eene onstuimige spheer, eenen kring van driften die tegen elkander woeden, eenen onafgebroken stryd; zonder hen verbleekt en verslenst hy even als de bloem beroofd van water en zon.

Tusschen de talentvolle mannen waerop het huidige België boogt, tusschen alle deze geesten die wy uitmuntend noemen, en die nog met de volgende eeuwen moeten afrekenen, is er een uitgezonderd rond wien de kunsthaet niet woedt: de heer Madou. - Even als het groote deel der uitstekende mannen onzer eeuw, uit eenen nederigen stand ontstaen, heeft hy in stilte, zonder gerucht eene lange en roemvolle baen afgelegd, en immer stygend, zonder terugwyken, is hy den, voor menigeen zoo lastigen, berg der kunst opgeklommen. Hy heeft gearbeid in de stilte zyner ongelooflyke ootmoe-

digheid, zich van alle kuiperyen en lagen verwyderend, de medestryders vluchtende, en in die burgerlyke kringen levende welke zoo vele belovende kunstenaers hebben zien te niet gaen. Zyne werken werden zonder gerucht voltooid; zy hebben zich door gansch Europa verspreid zonder dat iemand voor hen de bazuinen der faem hebbe doen klinken. Het schynt dat de heer Madou onze tydgenoot niet is, zoodanig heeft de man zich weten af te zonderen, zich in de duisternis te verliezen, terwyl de kunstenaer naer eenen gewissen roem heenstapte. Zulks is een zeldzaem voorbeeld dat verdiend aengehaeld te worden; de kunstenaer is zelden nederig; hy hoort geerne het geruisch van goedkeurende stemmen; hy stelt zich geerne voor. De openbare lofspraek, de bewondering der vriendschap bederven hem. De heer Madou heeft al deze klippen ontweken; hy is rein gebleven, hy zwaeit zich zelven geenen lof toe, hy maekt zich klein om de welgemeendste loftuitingen niet te *moeten* hooren. Hy schynt te zeggen: ik heb al deze genrestukken niet gemaekt die gy zoo fraei vindt, - het is een goedaerdige genius die my bezoekt wanneer ik alleen ben, en die my deze werken doet onderteekenen.

De heer Madou heeft eerst steendrukken gemaekt, en er oneindig veel verveerdigd. Van zyne eerste proeven tot zyne laetste samenstellingen, heeft hy dat naïeve karakter weten te behouden dat zynen oorsprong neemt in de vormlooze schetsen die de schooljongens op de muren nêerkrabbelen. Hy heeft geene klassische studiën gedaen, en het is in deze verwydering van alle school, zooveel als in zyn eigen vernuft, dat men zyne oorspronkelykheid moet zoeken. Hy heeft immer voor de XVIIe en XVIIIe eeuw voorliefde gehad, en heeft ons deze met zooveel waerheid voorgesteld, dat hy met de persoonaedjes dier eeuwen schynt te hebben geleefd. Door hen gedurig te bestuderen, heeft hy, als het ware, er eenen weêrglans van behouden; hy bezit dezelfde voorvaderlyke eenvoudigheid, denzelfden reinen omgang, denzelfden naïef diepen geest.

De kunstwereld kent zyne *Scènes de la vie des peintres.* Het is een album dat zich overal bevindt en welks exemplaren thans by de handelaren niet meer voorhanden zyn. Wy willen hier geenzins eene beredeneerde weerdering van dit werk geven: wy zouden slechts kunnen herhalen wat reeds zoo menigmael is gezegd. De formulier der loftuitingen is ras uitgeput. Al deze schoone samenstellingen, in den styl der schilders verveerdigd, waervan de heer Madou ons de verschillige karakters toont, zyn onbesprekelyk; zy bezitten eene waerheid, een zoo diep gevoel der zaken die zy voorstellen, dat men by het aenschouwen slechts kan bewonderen en zwygen. Wie geheugt zich niet *Jan Steen en zyne vrienden*, *David Teniers en Don Juan van Oostenryk*, en de schoone teekening die ons Jan Van Eyck vertoont met eenige persoonaedjes zyner eeuw in het werkhuis des schilders? Die Jan Steen vooral, wiens aengezicht zoo gewoon leelyk en geestig, wiens houding zoo nederig, zoo naïef en fyn nagevolgd is; en deze vrienden, wier oordeel de kunstenaer afwacht, en die, ieder naer zynen aerd, de tentoongestelde werken beschouwen met eene zoo kluchtige statigheid; dit verdiep van het werkhuis, die fantastische mengelmoes, die trap, die huisraed, dit licht dat over hen glydt, hoe waer, hoe geestig, hoe levendig, hoe belangwekkend is dit alles!

Wanneer men zyne inbeelding den vollen toom wou laten vieren, dan zou men een gansch boekdeel met de beschryvingen dezer teekeningen kunnen opvullen: - om dat elk hunner zyn eigenaerdig karakter bezit, en alle deze kleine mannekens, van twee duimen hoog, geest hebben, handelen en wandelen, lachen en weenen, net als echte wezens. Alles is vol leven, gevoel, *humour.* Het is Molière.

Als tegenhanger van het leven der schilders, heeft de heer Madou tooneelen uit verschillige tydstippen, sedert de middeleeuwen tot de XIXe eeuw, met dezelfde

waerheid van kleedy en karakterschildering voorgesteld. Men gevoelt in deze stukken eene diepe en aenhoudende studie tot in de minst blykbare byzonderheden; men vindt er denzelfden geest van onderzoek in, hetzelfde gevoel, dezelfde fyne scherts. Deze twee albums zyn van meesterstukken samengesteld: het zyn, - in weêrwil van al wat de zoogezegde schilders van hoogen styl beweeren mogen, - twee duerzame gedenkteekens der kunst.

Wy zouden onzen lezeren eene schets van het geheele van Madou's scheppingen willen geven, maer zouden alsdan groote studiën moeten beginnen die eenen ruimen tyd zouden vragen, en wy gevoelen ons de macht niet om zulk werk tot een goed einde te voeren. Al deze schoone samenstellingen zyn onder het publiek verspreid. Men vindt ze overal, maer het geheele vindt men wellicht nergens. Het is te hopen dat een man, met meer moed begaefd dan wy, zich met het vergaderen dezer verspreide bladeren zal bezig houden; het Musaeum zou eene dergelyke verzameling moeten bezitten.

De heer Madou is beginnen te schilderen wanneer zyne faem als samensteller-teekenaer reeds ten volle was gemaekt. Natuerlyk getuigen zyne eerste tafereelen van eene groote vreesachtigheid; het waren weinig gekleurde lithographies; langzamerhand beheerschte de schilder den teekenaer, en de bevreesdheid werd eenvoudigheid van uitvoering, naïveteit van stoffelyke behandeling. De heer Madou is niet wat men een kolorist noemt. Hy bezit het schitterend palet van Rembrandt of van Ostade niet. Hy werkt veeleer in den aerd van Teniers, doch die gelykt hem slechts in de wyze van bewerking. Indien Teniers zyn meester is, de leerling is thans gansch anders dan de meester. De eerste is somwylen wat gemeen; de heer Madou is het nooit. Teniers spreekt weinig tot het gevoel;

de heer Madou heeft het menschelyk hert zoo diep als Molière bestudeerd, en elk zyner tafereelen is een bedryf eener komedie. Het is de gezuiverde vrolykheid van Rabelais, het humoristische gevoel van Sterne, de fynheid van Swift zelve. Indien er somwylen in het algemeen voorkomen zyner schilderyen leven ontbreekt, het straelt in den lach en den blik zyner persoonaedjes door. Indien de zon die hen beschynt, wat doof is, de geest die hen bezielt, is helder en wordt nimmer beneveld. Indien, onder het stoffelyk oogpunt, hunne kleederen weinig *gemodeleerd* zyn, men voelt dat de persoonaedjes er zich onder bewegen. De heer Madou behoort niet tot die schilders die een tafereel van een schoon kleed maken; hy vergenoegt zich niet met het enkel voorkomen der natuer: hy spreekt de ziel aen en doet haer onder zyn penseel leven; hy stelt haer bloot, zonder zich met zyden of fluweelen behangsels te bekreunen.

Dusdanig is de man die de heer Th. Gauthier in zyn werk *Les Beaux-Arts en Europe*, - overzicht der wereld-tentoonstelling, - zelfs niet vermeld heeft. En nochtans bezit Frankryk, dat zoo geestige land, zelfs geen enkel kunstenaer om den heer Madou tegenover te stellen, niet een enkel!

Wy zullen ons by dit kort overzicht bepalen. De heer Madou is een dier mannen over wie men lang zou moeten schryven, omdat zyn talent de gansche wereld raekt. Doch dit is veeleer een bewys van bewondering dan eene studie, een teeken van sympathie veeleer dan een kritisch artikel. Men kan ons van overdrevenheid in onze bewondering beschuldigen, - wy antwoorden, - het is goed. In kunst en poëzy beheerscht het gevoel alles. Wy zeggen: het is schoon, - wanneer ons iets treft, wanneer een tafereel in onzen geest of in ons hert een straal van genoegen opwekt, wanneer een gedicht ons, door de diepte der gedachten zoowel als door de harmony der verzen en den rykdom der uitdrukkingen, verrukt. Wy stellen Shakspeare boven Homerus, Rembrandt boven Raphaël.

Over smaek en kleuren kan men niet twisten.'

E. PITTORE.

Geschiedenis der regering van Maria-Theresia in de Oostenryksche Nederlanden.
Fragment.
(*Vervolg, zie bladz.* 126.)

Alhoewel de Staten in het afveerdigen van nieuwe wetten slechts eene raedplegende stemme bezaten, waren hunne voorrechten niettemin zeer uiteenloopend. De inwendige bestiering der provintie stond onder hunne macht, en daerby met de rechtzinnige uitvoering van 's lands wetten en vryheden belast, werden zy somtyds een oppergerechtshof, dat in betwiste geschillen de laetste uitspraek had. Doch, hun voornaemste voorrecht bestond in het jaerlyksch stemmen der schattingen en der buitengewoone onderstandsgelden, welke zonder hunne toestemming niet konden geheven worden. Deze ongestadigheid der belastingen was de grootste waerborg der vryheid in de Nederlanden. Door de gewoone schattingen of onderstandsgelden te weigeren, dwongen zy het opperbestuer de wetgeving naer hun welgenoegen te wyzigen. Ook deze krachtige belemmering aen de alleenheersching baerde steeds den vreemde vorsten, door het lot aen België's hoofd gesteld, den levendigsten tegenzin. Onder Maria Theresia's regering was er zelfs ernstig spraek dit belastingstelsel door eene vaste en eenvormige schatting te vervangen, en de graef Kaunitz, by zyn verblyf in België, hield zich met dit vraegpunt werkzaem bezig. Doch de oostenryksche vorstin, hoewel grootelyks tot

deze verandering geneigd, aenzag dezelve als onuitvoerbaer. ‘Deze vreeze de schatting te zien weigeren, schreef zy aen den landvoogd, Karel van Lorrynen, deze vreeze die uit den nood des Staetsbestuers ontstaen is, en door vooroordeelen tot op onze dagen toe in stand is gehouden, is teenemael tegenstrydig aen het grondbegin van de goede regering eens lands; ik ben mynen onderdanen bescherming en recht schuldig, zy my gehoorzaemheid en belastingen.’ Na deze zoo bittere bemerkingen, is men verwonderd de keizerin met de heilzame overweging te zien besluiten, dat het toch voor het oogenblik zeer gevaerlyk zoude zyn eenige verandering aen het oude stelsel van vertegenwoordiging toe te brengen. Dit ontwerp werd echter door het Weene hof nooit verlaten, en men gelukte er in de Staten van Oost-Vlaenderen, zoo als in West-Vlaenderen, eene vaste en bepaelde schatting af te dwingen. Ondanks de hevigste vertoogen der provintiën, richtte men in 1763 te Brussel eene *Juncte der bestiering* en der zaken van onderstandsgelden op, welke instelling eenen gevoeligen slag aen de onafhankelykheid der Staten toebracht; men kan eventwel niet ontkennen dat de achtelooze bestiering van 's lands penningen in eenige provintiën het toeziende gezag dezer *juncte* dringend vereischte[1].

Buiten de verwarring die het in 's lands geldwezen daerstelde, bevat het stelsel der oude vertegenwoordiging twee voorname hoofdgebreken. Het ontbrak éenheid, onafscheid-

(1) Deze verandering van het vertegenwoordigingstelsel der Oostenryksche Nederlanden was te Weenen eene beslotene zaek; zelfs was er spraek van het vernietigen der Staten van Braband. Zie *Rapport de Kaunitz*, *etc.* Leyden, 1791. Door de volgende opgaven zal men oordeelen over den slechten geldelyken toestand des lands: Gent had in 1764 eene schuld van 3,650,000 guldens en daerby 2,500,000 guldens achterstel in het aenbetalen der intresten; Audenaerde van 200,000 guldens en een achterstel van 1,200,000; Brugge 3,300,000 guldens en een achterstel van 4,300,000 guldens. In byna niet eene stad werden de intresten der stadsschulden jaerlyks aenbetaeld. In min dan twintig jaer na het oprichten der Juncte hadden de meeste steden niet alleen den achterstel hunner intresten aengezuiverd, maer zelfs eenigen hadden het kapitael hunner schuld afgelost.

baer van eene ordelyke regering, omdat eene hoogere vertegenwoordiging die tien verschillend bestierde provintiën niet in éenen denzelfden kring deed draeijen, waerdoor niet zelden de staten der provintiën elkanderens poogingen voor de welvaert des lands, door beperkte en plaetselyke ieverzucht aengedreven, onderling verydelden(1).

Uit het oogpunt van vryheid was er op het samenstellen der staten veel af te wyzen. Het volk was er nooit rechtstreeks in vertegenwoordigd; de twee eerste ordens uit mannen bestaende die een zetel in de staten verwierven ofwel door rechte van geboorte, ofwel door het bekleeden eener hooge geestelyke weerdigheid, maekte doorgaens het magistraet van eenige bevoorregte steden den derden staet uit. De kleinere steden en het platte land waren byna in alle provintiën buiten de staten gesloten; in Oost-Vlaenderen hadden Gent en Brugge alleen stemrecht, en in Braband werd de derde staet, uitsluitend, door de afgeveerdigden van de dry steden Antwerpen, Brussel en Leuven verbeeld. Nogthans, ofschoon de vroegere vertegenwoordiging onzes lands minder volmaekt was dan de huidige, maekten de Oostenryksche Nederlanden eene gelukkige uitzondering aen de algemeene dwingelandy waeronder onze naburen, zonder uitzondering, gebukt gingen. De aloude *Blyde Inkomst* werd de bakermat der vryzinnigste grondwet van Europa.

De Oostenryksche Nederlanden, zonder de beperking die de byzondere voorrechten der provintie aen het vorstelyk gezag stelden, en zonder het jaerlyksch stemmen der schattingen, hadde men onder Maria-Theresia eene volmaekte alleenheersching mogen noemen, mits de wetgevende en uitvoerende macht, beiden, in éene en dezelfde hand berustten.

De Landvoogd, of in zyne afwezigheid een gevolmachtigde minister, had het recht, niet alleen plaetselyke besluiten, maer zelfs nieuwe wetten af te veerdigen, verplichtend zonder voorafgaende toestemming der staten, byaldien zy niet strydig waren tegen de verschillende keuren. Aen het hoofd van de krygsmacht en het zeewezen, bezat hy het koninglyk voorrecht den misdadigen schuldvergiffenisse te verleenen of zyne straffen te veranderen. De benoeming tot de hooge geestelyke en wereldlyke bedieningen hoorde hem toe, zoowel als, in geval van geschil tusschen de gerechtshoven, het uitleggen der verordeningen en edikten der vorsten; in één woord, hy bezat een onbepaeld koninglyk gezag(1).

De landvoogd was door dry Raden in 's lands bestuer bygestaen:

De Raed van Staet, zoo als de twee volgenden door Keizer Karel V in 1531 ingesteld, bestond uit leden van de adelykste stammen, en zyne attributiën waren in den beginne van zeer aenbelangenden aerd. Alle staetszaken van groot gewicht waren aen zyne beraedslagingen onderworpen: oorlog, vrede, geschillen met vreemde mogendheden, het vergeven der hoogere geestelyke en wereldlyke ambten, enz., enz. Deze raed echter verloor welhaest, door zyne groote werkeloosheid, alle zyne voorrechten, en gansch zyn gezag ging langzamerhand in handen des Geheimen Raeds over, zoodat in de achttiende eeuw het ambt van Raedsheer van State niets meer was dan een onbeduidende eeretitel.

Aen den *Geheimen Raed* hoorde diensvolgens het opzicht en beleid over de staetszaken der Oostenryksche Nederlanden toe. Het uitleggen der oude wetten en het afkondigen van nieuwe waren aen zyne beraedslaging onderworpen; in het benoemen tot hoogere ambten had hy eene raedplegende stem. Deze raed bestond uit een voorzitter, zeven leden en dry geheimschryvers, en was aen het hoofd der

(1) In den ouden regeringsvorm bestonden, wel is waer, de Staten Generaal; maer sedert 1632, waren zy nimmer byeengeroepen geworden. Zie GACHARD: *Assemblées nationales*, part. II.

(1) Byzondere voorschriften van Weenen, welke hy gehouden was na te komen, beperkten dit gezag tot eene gewoone hoogere administratie.

algemeene landsbestiering. Viermael 's weeks hield hy lange zittingen, waerin men al de voorkomende staetszaken verhandelde.

De derde raed, genoemd van *'s Lands inkomsten*, bleef onder het onmiddelyk opzicht van den voorgaenden. Gelyk zyn naem het aenduidt, was die raed gelast met al hetgeen het geldwezen aenging. Hy hield eene nauwkeurige aenteekening van de inkomsten en uitgaven des lands, en waekte over al hetgeen met den finantiëlen toestand der Oostenryksche Nederlanden in verband stond.

Men moet dezen raed niet verwarren met de *Rekenkamers:* de huishoudelyke bestiering over 's lands inkomsten, het sluiten en onderzoeken der rekeningen der ontvangers en andere ambtenaers, het inzamelen van 's lands inkomsten behoorden hem toe, zoo wel als het bewaren der oorkonden, handvesten, diplomatische stukken en archieven[(2)].

Daer het gerecht eene zoo ruime plaets in de zedelyke

(2) NENY. *Staetkundige gedenkschriften*, t. 6. L. XVI, XVII, XVII, XIX, XX, XXI. - GACHARD. *Collection de documents.* Bruxelles, 1838, t. I.

geschiedenis der volken beslaet, kunnen wy het niet onaengeroerd voorby stappen.

Het gerecht was in de Oostenryksche Nederlanden niet minder ingewikkeld dan het provintiael bestuer: iedere provintie, iedere stad, ieder dorp zelf, had zyne byzondere wetten of costumen. Voorzag de plaetselyke wetgeving niet in een byzonder geval, dan vond men in het romeinsche recht eene onuitputbare bron tot het oplossen der moeijelykste gerechtelyke vraegpunten.

De rechtpleging en de wyze van het vormen der gerechtshoven was zeer verschillend. Iedere gemeente bezat, onder den naem van Meijer, Schouteth, Drossaerd, openbare ambtenaren, gelast met het opsporen der kwaeddoenders en het straffen der mindere wetsovertredingen. Zware of gewichtige euveldaden waren aen het rechtsgebied der gemeente-wethouders onderworpen.

De door de wethouders eens dorps veroordeelde man kon tegen het vonnis in beroep gaen by den rechterstoel der provintiehoofdstad, of zelfs by de provintiale raden, wier uitspraek zonder beroep waren.

Het was een algemeen en ingeworteld gebruik, een vonnis van lyfstraffe noch op te schorsen noch te verbreken; de vorstelyke macht kon alsdan van haer recht van genade gebruik maken; doch dit recht was somtyds zeer beperkt, zoo als in Braband waer het art. XXI der Blyde Inkomst luidde: ‘dat Hare Majesteyt van doodtslaege niemandt het Landt geven en sal, hy en hebbe eerst gesoent tegen die magen.’

De eerste rechterstoel der Oostenryksche Nederlanden was de groote raed van Mechelen. De ridders van het Gulden Vlies en de hooge Staetsbeambten verschenen voor zyne vierschare; hy oordeelde by beroep de vonnissen der provintiale raden van Vlaenderen, van Luxemburg, van Namen en van het stadsgebied Mechelen. Geen hooger gerecht vermocht zyne vonnissen te verbreken. De landvoogd alleen kon vereischen dat een vonnis, door dezelfde rechters, bygestaen door andere rechtsgeleerden of leeraers der lovensche hoogeschool, zoude herzien worden[1].

Verscheidene andere gerechtshoven waren, den ganschen lande door, met eene byzondere bestemming ingericht, zoo als de raed der grondeigendommen, der geestelykheid, want de geestelykheid had het recht voor geene wereldlyke rechtbank te verschynen, der admiraliteit, der krygsmacht, enz. Eene omstandige beschryving van de wyze van rechtsgeding by ieder dezer rechtshoven zoude een volledig en afzonderig werk vereischen; de groote verscheidenheid in de costumen, wetten en voorrechten der steden beletten het stelsel der rechtspleging in eenen oogslag te omvatten; daerom is men verplicht zich by eene volmaekte schets te houden[1].

L. VAN RUCKLINGEN.

Herinneringen uit de Fransche wereldtentoonstelling van 1855. *Onderzoek van eenige der voornaemste voorwerpen volgens klasseerorde van den officiëlen Kataloog.*

(1) Zie *la Jurisprudence des Pays-Bas autrichiens.* Bruxelles 1762.

(1) Degenen die hierover meer willen weten, kunnen verscheidene welgeschrevene werken, sints eenige jaren daerover uitgegeven, met vrucht raedplegen, als daer zyn: *Coup-d'oeil historique sur les institutions provinciales et communales*, par CH. FAIDER, Bruxelles 1834, en *Études sur les constitutions nationales,* par CH. FAIDER, Brux. 1842. - *Assemblées nationales*, par GACHARD, Bruxelles. - *Mémoires sur l'administration des Pays-Bas autrichiens* etc. par CH. STEUR. *Mémoires couronnés de l'Académie, t.* 6. - *De l'organisation politique, administrative et judiciaire de la Belgique*, *pendant les trois derniers siècles*, par LOUIS DE BAECKER, Paris, 1842; doch de *Mémoires politiques* van NENY (wy verzenden den vlaemschen lezer naer de nauwkeurige vertaling: *Staetkundige gedenkschriften*), alhoewel niet gansch vry van onnauwkeurigheden, is nog de beste leidsdraed in dezen duisteren doolhof.

IIe Klas. - Kunsten en voortbrengsels der bosschen en vischvangst. - Voortbrengsels zonder bebouwing bekomen.

Alhoewel hoogst belangryk, en niet genoeg geacht door de inwooners der andere werelddeelen die deze natuerlyke giften eerder roekeloos uitplunderen dan zorgvuldig en spaerzaem gebruiken, weet de Europeaen ze meer en meer te waerderen, naermate hy ze uit onze streken ziet verdwynen. Het ware hoogst te wenschen dat de staetsbesturen van Europa krachtdadige maetregels namen om het verdelgen en ongeregeld vangen van vogelen en visschen te beletten. Om gemakkelyk de tegenwoordige noodwendigheden te voldoen, werpt men zich in een aental moeijelykheden voor het toekomende. Het verdwynen van het hout en byzonder van den eik heeft de aendacht van Engeland op de vreemde boomsoorten uit verre gewesten gevestigd, welke den eik zouden overtreffen byzonder voor den scheepsbouw. Onder de menigvuldige stalen van vreemde houtsoorten door Engeland ingezonden, merkte men er byzonder op, voor hunne goede hoedanigheden, hardheid, sterkte, taeiheid en wederstand aen verrotting: het grof mahoniehout, het *Greenheart* (*Nectandra Rodiaei*), het hout van de *Mora excelsa*, allen van de Engelsche buitenlandsche bezittingen oorspronkelyk. Eene menigte stalen van fyne houtsoorten vergezelden de

verzamelingen van bouwwerkhout. Zoo haest die nieuwe soorten, waervan verscheidene uit Australië zelfs nog geenen naem dragen, op de merkten van Europa zullen bekend zyn, zal het een hulpmiddel zyn voor de meubelmakers, om de algemeene eentoonigheid van mahoniehout of palissander wat te breken. Onze oude noteleer is misschien al te veel vergeten; het roozenhout dat door zyne duerte tegenwoordig groote vraeg bekomt, is niet al te schoon van kleur, en schynt meermaels of het maer geverwd ware.

Tusschen al die menigvuldige plantenvezels, ruwe stoffen, hetzy voor het maken van het grofste touwwerk, hetzy voor het weven van het fynste linnen, was er eene op welke de tentoonstellers de aendacht der bezoekers byzonder hadden willen trekken. Van ouds in China en Indiën bekend, door de Hollanders meermaels in Europa ingebracht, kan deze weefstof de oorsprong van den naem van neteldoek, dien wy aen zeker fyn lynwaed geven, geweest zyn. De Engelschen heeten die weefbare vezelstof *China grass*; hare plantkundige naem is *Urtica utilis*, nuttige netel. Deze plant groeit byna zonder zorg te eischen en geeft eenen sterkeren draed dan het sterkste vlas, blinkend als zyde, en alles door den glans zyner witheid overtreffende.

Het gebrek aen hout, de overgroote menigte eik door het maken der yzeren wegen wegen weggenomen, heeft vele poogingen en waernemingen verwekt tot het langduriger bewaren van werken aen verrotting blootgesteld. De handelwys van doktor Boucherie heeft tot hiertoe den voldoenendsten uitslag opgeleverd. Alle soort van werkhout, zelfs het slechtste, verkrygt door zyne bewerking eene onverrotbaerheid die den besten eik niet bezit. Dwarshouten van yzeren wegen, telegraefdraeddragende staken van wit hout, volgens dees stelsel doortrokken, na een verblyf van tien jaren in den grond, waren nog zoo frisch als den dag hunner plaetsing. Men had ze tentoongesteld nevens eiken en witte stukken, die gedurende hetzelfde tydverloop en in dezelfde gronden hadden verbleven; de eersten droegen reeds een begin van verrotting; van de anderen bleef steeds genoeg over om te zien voor wat gebruik zy hadden gediend. Daer wy geene hedendaegsche beschryving der bewerking van den heer Boucherie, welke de gebruikte middels zonder geheimhouding aen den dag legt, bezitten, zullen wy ons moeten tevreden houden met eene nota van Berzilius aen te halen, die wy ons herinneren ergens gelezen te hebben. Volgens deze nota worden de geheele boomen, tydens dat zy in zap komen, met den voet in een bad van houtkoolzuer yzerroest *(pyrolignate de fer)* gezet, of wel doet men ze door eene andere wys van drukking er mede doortrekken. In Frankryk is men bezig proeven te nemen, om het zoo bereide hout op de scheepstimmering toe te passen. Zeker zal dit gebruik altyd het ongemak opleveren van door het yzerzout min of meer op het gereedschap te werken.

IIIe Klas. - Akkerbouw met de toebehoorende kweekery van planten en dieren.

Het ware onmogelyk eene korte beschryving te geven van de oneindige rykdommen, in alle wereldgewesten, door het uitmuntenste nyverheidsvak voortgebracht, en in de tentoonstelling vergaderd. Geene byzondere nieuwigheden waren er op te merken.

De verzameling van de verschillende soorten geheime mestberyding was eene oprechte apothekery. De meeste achtverdienende meststof was die van gedroogden visch. De lym, zoo men weet, is de krachtdadigste en de min gevaerlykste mestmiddel; eens in de aerde gebracht, doet hy er jaren lang zyne voedende werking

in gevoelen; het vischmest is hetgeen het meest aen den lym kan vergeleken worden; beide, zonder voorloopig ontbinden, zetten zich aenstonds op de klei en roeststoffen, en de planten nemen er hun voedsel van, naermate zy het noodig hebben. De andere mestsoorten, zoo als guano, duivenmest en alle dierlyke uitwerpsels tot eene min of meerdere verrotting overgegaen, kunnen maer in kleine hoeveelheid gebruikt worden om geen nadeelig uitwerksel te hebben; bovendien, een groot deel door verrotting reeds gevormde ammoniastoffen die zy inhouden, worden door wegdamping verloren of door regen weggesleept. Het groot voordeel van het gebruiken van het vischmest bestaet in het ontleenen van dierstof aen de zeeën, hetwelk zonder nadeel voor eenige andere nyverheid kan gebeuren, aengezien deze stoffen meestendeel verloren gaen. Men bekomt het vischmest door het droogen en malen van het vleesch der walvischen en andere niet eetbare soorten, en van den afval voortkomende van het beryden der eetbare vischsoorten. Wy hebben in ons bezit een stael van vischmest; de uitwendige gedaente is die van geraspten stokvisch.

De heer Bazin van Mesnil St-Firmin (Oise, in Frankryk) had eene volledige verzameling van alle de ongedierten die de ziekten der planten veroorzaken.

De heer Aug. Chavannes van Lausanen had eene verzameling van alle soorten van zywormen uit Brasilië, de Vereenigde-Staten en Indiën, onder hunne verschillende gedaenten: eijeren, maeijen, motten en zybollen.

Het is voorzeker onmogelyk een menigvuldiger getal voortbrengsels uit eene en denzelfde plant te trekken dan de heer Sicard van Marseille uit den *Sorgho* heeft weten te halen: Suiker, siroop, wyn, brandewyn, azyn en cider van Sorgho; bloem, meel, styfselstof; sorghotine, sorghine, sorghozuer, carmyn, sepia en andere kleuren, zyde- en wollestoffen met deze geverwd.

C. OMMEGANCK.

Aen een kind.
Helena Dehoon.

Blyf zuiver, o lief kind, van alle zonde!
Dat nooit de kwade leer uw hertje wonde!
Blyf zuiver als de lelie, als de duif!
Dat nooit éen stofjen op uw reinheid stuiv'!

Blyf goed en deugdzaem! deugdzaem als een engel,
Opdat zich nimmer smert by vreugde mengel',
Opdat ge uw leven lang op eene baen
Van bloempjes zonder doornen moget gaen!

Blyf waer en edel, opdat uw gedachte
De hemelstrael zy dien uw engel lachtte!
Opdat uw woord, hoe stil gy het ook spraekt,
Een lichttoorts zy die eeuwig, eeuwig blaekt!

Blyf medelydend, opdat uwe zorgen
Den droeve opbeure en trooste, op elken morgen!
Opdat uw balsem, elken sombren avend,
Der wonden heilig zy, der ziele lavend!

Blyf zedig, als de schuchtre duinzandrooze!
Dat om geen loftuiting uw wang ooit blooze!
Verwacht niet dat de wereld u beloon',
By God alléen is de eeuwge wysheidskroon!

AD. BERNAERT.

Veurne, 10 *juni* 1856.

Kunst- en letternieuws.

Ter gelegenheid der luisterryke inhuldiging van het standbeeld van Van Eyck, te Brugge, was de Redaktieraed der *Vlaemsche School* voornemens, eene levenschets dezes uitmuntenden kunstenaers af te kondigen. Plaetsgebrek noodzaektons dit artikel tot eene latere aflevering te verschuiven.

- Ter gelegenheid der benoeming van den heer de Bay, vader, tot ridder der Leopoldsorde, lezen wy het volgende in een blad van Mechelen: ‘De heer de Bay, die te Mechelen in 1779 het licht zag, bekleedt eenen hoogen rang in de kunstwereld; zyne voornaemste werken bestaen in 35 standbeelden voor de openbare gebouwen van Nantes verveerdigd; twee overgroote beelden voor den plantentuin van Havana; voor de stad Aigueperse het marmeren beeld van den Kancelier *de l'Hospital.* Hy heeft te Parys voor den tuin der Tuileriën-het marmeren beeld van *Pericles* gebeiteld, voor het paleis van Luxem burg het marmeren beeld van *Colbert;* voor het musaeum van Versailles het marmeren beeld van *Karel Martel.* Men is insgelyks aen onzen landgenoot de marmeren beelden van *Mercurius* en *Argus* verschuldigd, die het kasteel van Compiègne versieren. Montpellier bezit van hem het kolossale ruitersbeeld van Lodewyk XIV.

Tydens de tentoonstelling van Parys van 1824, waer de Bay zynen groep *de dry Parques* plaetste, werd hy tot ridder van het Legioen van eere genoemd. Hy schonk aen het Instituet der schoone kunsten van Mechelen het pleisteren beeld van

Discobole, en aen de akademie derzelfde stad twee andere beelden *Mercurius* en *Argus.* Hy verveerdigde voor het paleis der natie te Brussel het beeld van *Keizer Karel*, en eindelyk voor Mechelen het beeld van *Fayd'herbe*, dat thans het stadhuis dier stad versiert. De heer de Bay, die den titel draegt van lid der Koninglyke Akademie van Antwerpen, is bewaerder der antieken by het Keizerlyk Museum van den *Louvre* te Parys.'

- De bronzen gedenkpenning van Van Dyck's standbeeld is door den heer L. Wiener verveerdigd. Hy heeft eene middellyn van 7 centimeters. Aen den eenen kant ziet men het borstbeeld van den vlaemschen meester, met zynen naem; langs de keerzyde het standbeeld door L. de Cuyper, met de woorden: 'Geboren te Antwerpen op 22 meert, 1599, overleden te Londen op 9 november 1641.' Het standbeeld is treffend weêrgegeven.

- De twee gedenkpenningen, die de stad Antwerpen, ter gelegenheid der alhier gehoudene feesten voor de 25^{e} verjaring van 's Konings inhuldiging heeft doen slagen, zyn het werk van den brusselschen graveur Hart. De eene verbeeldt het portret des Konings met het wapen van Antwerpen, en zinnebeelden van den zeehandel aen de keerzy; zy draegt tot opschrift: 'De koophandel is de kracht van den Staet. De eerste steen der haven van den Kattendyk door den Koning gelegd, den 19 augustus 1856.' De tweede is der eerste byna volkomen gelyk, doch haer opschrift luidt: '25^{e} verjaerdag van de regering des Konings. Feesten te Antwerpen, 17, 18 en 19 augustus, 1856.' Beide opschriften zyn in 't fransch en in 't latyn. De vlaemsche bladen doen te recht opmerken dat het verstandiger geweest ware die in 't vlaemsch te graveren.

- De laetste aflevering van het *Art-Journal* bevat de plaetsneê eener schildery van den befaemden marine-schilder Jacob-Jacobs van Antwerpen.

- M. Genisson, kunstschilder te Brugge, is door het Staetsbestuer belast met de uitvoering eener schildery, verbeeldende de plechtigheid der St-Jozefsplaets te Brussel, op het oogenblik van het *Te Deum.*

- Volgens *Burger-Welzyn*, van Brugge, heeft de hertog van Braband, tot eere-voorzitter der koninglyke *Choormaetschappy* díer stad verkozen, zyne verwondering uitgedrukt dat dit genootschap *in het vlaemsch niet zong,* welke tael zoo wel of nog beter klinkt dan het fransch. Ten gevolge dezer les, schynt de Maetschappy besloten te hebben, voortaen ook vlaemsch te zingen.

- Verschenen: *Verhalen uit de geschiedenis van België*, door Dautzenberg en Van Duyse. Gent, by den uitgever Lebrun-de Vigne, Veldstraet, n° 29. Een schoon boekdeel in-8°, met geestelyke goedkeuring. Zeer geschikt om voor prys in de scholen uitgedeeld te worden.

- *De Noormannen in Vlaenderen,* een verhael. Thourout, by de drukkers L. Cornille en J. Van de Casteele. 90 blz. Prys: 40 centimen.

- Aengekondigd: *De Gentsche Feesten*, ter gelegenheid der 25^{e} verjaring van 's Konings regering. - Prachtuitgave in-folio, met teekeningen door F. de Vigne, J. Van der Plaetsen, E. de Rudder, J. Lammens, enz. Prys der inschryving: fr. 5. Gent, I.S. Van Doosselaere.

JOHAN VAN ROTTERDAM.

Michiel Boudewyns.

De stad Antwerpen bezat

in de zeventiende eeuw een aental uitmuntende geneesheeren. Hunne kunde werd niet alleen hier ten lande, maer ook by den vreemde hoog geacht. Tot staving van ons gezegde, zullen wy alleen hieraenhalen wat de hertog van Noailles, in zyne geschiedenis van mevrouw van Maintenon, over de Antwerpsche heelmeesters heeft geboekt: '*Au commencement de cette année* 1674, *madame Scarron conduisit en Flandre le duc du Maine, dont une jambe s'était raccourcie après de violentes convulsions. Les remèdes de la faculté de Paris ayant été inutiles, on voulut recourir à un médecin d'Anvers, qui, disait-on, faisait des cures merveilleuses en ce genre. Madame Scarron l'y mena sous le nom de la marquise de Surgères, et comme s'il eut été son propre fils.... Le médecin visita hier le prince; il est tel qu'on vous l'a dit, fort doux, simple, pas charlatan... Au reste le médecin prétend que ce n'est qu'un affaiblissement, et cela me rassure*[(1)].' Ons dunkens, kan deze lofspraek met veel waerschynlykheid op MICHIEL BOUDEWYNS, doktor in de wysbegeerte en geneeskunde, toegepast worden. Deze heelmeester verwierf, door zyne schriften en gelukkige praktyk, eenen onsterfelyken roem onder zyne kunstgenooten, waervan er verscheidene verdienen met eer vermeld te worden en met wie wy door onze opzoekingen in de vaderlandsche geneeskunde kennis hebben gemaekt: wy vinden namelyk: *Jan Ferreulx*, gezworen doctor dezer stad en van het kasteel, die, by uitersten wil van den 1 february 1620, zyne gansche bibliotheek, bestaende uit 1016 boekdeelen, aen het *Collegium medicum* van Antwerpen ten geschenke gaf[(1)];

(1) *Histoire de madame de Maintenon et des principaux événements du règne de Louis XIV*, *par le duc de Noailles.* Brussel, 1849, blz. 53 van het IIe deel.

(1) Zie onze *Notice sur un livre de médecine prétenduement imprimé en* 1401. Antwerpen 1847, in-8°.

Godefried Vereycken, schryver eens boeks voor opschrift voerende: *De cognitione sui*[2]; *Lazarus* en *Willem Marcquis*, wier letterkundige gewrochten eenen algemeenen byval verwierven[3]; *Jan van Buyten*, leeraer in de heelkunde, wiens grafschrift men in de Antwerpsche St-Jacobskerk lezen kan; *Simon Desmares*, *Frans Laurent, Joris Hoegaerts* en *Van den Dyck*, stadsdoctoren, wier namen, even als die van menige hunner voorzaten, uit het stof der vergetelheid dienen gerukt te worden.

Michiel Boudewyns, uit een ouden en adelyken stam voortgesproten, werd te Antwerpen geboren in het begin der zeventiende eeuw. Men was alsdan onder de heilvolle regering der aertshertogen Albertus en Isabella, wier bestuer eene zoo groote overeenkomst oplevert met het tydvak dat wy beleven. In der daed, toen, even als nu, kwamen er geneeskundige maetschappyen tot stand! Toen, even als nu, zag men de hypokratische kunst in vollen maer korten glans uitschitteren! De vreemdelingen, die slechts oppervlakkig de kunst- en lettervoortbrengsels onzes vaderlands kennen, en diensvolgens de Belgen poogen af te schilderen als onbekwaem om iets eigenaerdigs te kunnen voortbrengen, hoeven slechts de beroemde regering onzer aertshertogen te bestuderen, om verplicht te zyn te bekennen dat Belgenland rykelyk zyn aendeel tot de algemeene beschaving heeft bygebracht.

(2) Zie onze *Notice sur Godefroid Vereycken*, Mechelen 1849, in 8°.

(3) Zie onze *Levenschets van Lazarus Marcquis*, in het TAELVERBOND van 1854, en onze *Levenschets van Willem Marcquis* in de *Vlaemsche School* van 1855.

Gelyk andere volkeren over zekere tydvakken bogen, mag ons vaderland met recht de edele en nuttige voortbrengsels der XVIIe eeuw te voorschyn brengen, die, als het ware, het werk der Wedergeboorte voltrokken hebben. Geen vernuft weêrstond aen den medeslependen stroom der algemeene zucht naer geleerdheid. De aenmoediging onzer vorsten verwekte een groot getal verdienstelyke mannen. Ook bezat, van dan af aen, ons vaderland vele vertegenwoordigers in alle vakken der wetenschappen; zelfs mag het zich beroemen verscheidene uitstekende leeraers aen buitenlandsche hoogescholen te hebben geschonken(1).

De omstandigheden maken den man, heeft men meermaels gezegd, en de voordeelige regering onzeraertshertogen moest noodzakelyk eenen grooten invloed op de jeugd uitoefenen. Het klassische onderwys was toen by uitstek onder het volk gemeen. ‘Elke stad, elk groot dorp, zegt een schryver der verledene eeuw, had hoogstverdienstryke mannen aen het hoofd der scholen, en uit deze gestichten sproot eene menigte van jongelingen voort die met Virgilius en Homerus, met Cicero en Demosthenes zoo wel bekend waren als onze hedendaegsche schynwyze jeugd met eenige uittreksels van Lafontaine of stukken van Chompré(2).’

De jonge Boudewyns deed zyne studiën in zyne moederstad en behaelde den lauwerkrans in al zyne scholen. Zyn schitterende voortgang verwekte de aendacht zyner meesteren en gaf het vooruitzicht van hetgeen hy eens moest worden. Toen hy zyne latynsche studiën geëindigd had, begaf hy zich naer 's lands hoogeschool om er zich op de wysbegeerte toe te leggen. Hy werd er zelfs tot den graed van meester in de vrye kunsten verheven. Ter zelfder tyd hield hy zich bezig met het leeren der grieksche, fransche en spaensche talen. Voor de tael van Homerus had hy eene byzondere genegenheid. Overtuigd van het gebod des wetgevers van den latynschen Parnassus: *exemplaria graeca nocturna versate manu, versate diurnâ*, doorbladerde hy dag en nacht de grieksche schryvers. Hy wydde aen het lezen hunner onsterfelyke gewrochten al zynen ledigen tyd, en was wellicht aen hen die klaerheid en die kracht van uitdrukking die in alle zyne werken doorstralen, grootelyks verschuldigd.

Na het eindigen van zynen kursus der wysbegeerte werd het tyd om aen het kiezen van eenen staet te denken. Onze stadgenoot, vol van godsdienstige gevoelens, besloot zich aen het altaer toe te wyden. Hy legde zich dan met groote vurigheid op de godgeleerdheid toe en was op het punt de kleine orders te ontvangen, wanneer hy, na voorafgaende overwegingen, zyn eerste gedacht liet varen om zich tot de geneeskunde te wenden.

Zyne leerzucht was met geenen geringen voortgang te vrede; hy hadde alles willen weten, alles willen doorgronden. De kennissen, welke de natuerlyke grondslagen zyn der kunst die hy begeerde uit te oefenen, waren voor hem niet genoegzaem. Opzoekingen, door anderen als overbodig nagelaten, schenen hem belangvol en hoofdzakelyk. In alles vond hy min of meer gevoelbare betrekkingen met het vak dat hy had uitverkoren. Echter wist hy zynen tyd zoo wel te besteden dat hy nog altyd eenige uren vond om zich met de latynsche welsprekenheid of de godgeleerdheid, welke hy niet ten volle verlaten kon, bezig te houden. Hy volgde

(1) Dusdanige waren: *Daniel Heinsius*, van Gent, opvolger van Scaliger te Leiden; *Andreas Scott,* hoogleeraer der grieksche tael te Salamanca en daerna van de welsprekendheid te Rome; *Bonaventura Smet*, gezegd *Vulcanius* van Brugge, hoogleeraer in de grieksche tael te Leiden; *Adriaen Van den Spieghel*, van Brussel, hoogleeraer in de ontleedkunde te Padua, en *Godefried Wendelin*, van Herck, hoogleeraer in de wysbegeerte te Digne, alwaer hy den vermaerden Gassendi voor leerling had.

(2) Zie het werk van den Antwerpschen bisschop Nelis, voor titel voerende: *Sur les écoles et études d'humanités aux Pays-Bas.*

ook de lessen van Van de Putte (*Erycius Puteanus*), opvolger van den grooten Justus Lipsius als hoogleeraer in de oude geschiedenis.

Boudewyns had zich nu dry jaren op de geneeskundige wetenschappen toegelegd; echter wilde hy niet poogen in de vaderlandsche hoogeschool tot den graed van licentiaet op te klimmen, daer het hem toescheen alsof hy het ruime veld der geneeskunde nog niet genoegzaem had doorzocht. Om zyne kennissen uit te breiden volgde hy het voorbeeld van Andries Van Wesele (Vesalius), Dodoens, Lazarus Marcquis, Feyens en verscheidene andere beroemde geneesheeren, en bezocht de vermaerdste hoogescholen van Europa. Hy verwierf zelfs in eene buitenlandsche hoogeschool den titel van doctor in de wysbegeerte en in de geneeskunde.

Wedergekeerd in zyne moederstad, bleef hy zyne leerzuchtige gewoonten behouden. Daer hy weldra ontdekte dat hem een hoofdzakelyk deel ontbrak om de geneeskunde met roem uit te oefenen, spaerde hy noch moeite, noch arbeid om die kennis te bekomen en hierdoor aen zyne medeburgers nuttig te zyn. Hy was in de hedendaegsche geneeskunde ervaren, maer had slecht een gebrekkig gedacht van de ontdekkingen zyner voorgangers. Eensdeels aengespoord door het voorbeeld van verscheidene Antwerpsche artsen (want onze stad mocht dan op vele verdienstryke mannen roemen), en anderendeels door zyne natuerlyke weetgierigheid gedreven, begon hy de schriften van de groote meesters der kunst te lezen en te herlezen. Zyn iever was zoo groot dat hy de geneeskundige boeken niet alleen doorbladerde, maer zelfs zeer geleerd werd in de letterkunde en in de geschiedenis der ouden. Die leeszucht, welke hem immer bybleef, is hem, zoo als men kan bevroeden, zeer dienstig geweest in het opstellen zyner schriften.

De uitmuntende hoedanigheden onzes heelmeesters konden niet lang verholen blyven: door gelukkige genezingen aen zyne stadsgenoten bekend geraekt, werd hy weldra tot stadsdoctor benoemd. Boudewyns trachtte den keus van het Magistraet te verrechtveerdigen met nauwkeuriglyk de plichten door dit ambt opgelegd na te komen en zyne praktische kennissen nog meer uit te breiden.

De gelegenheid van blyken zyner grondige geleerdheid te geven liet zich echter niet lang wachten. Hy had bemerkt dat er onder de persoonen die de zieken dienen, vele zyn die dezen door onwetendheid dikwyls een groot nadeel toebrengen, en soms den goeden uitslag, door den arts met groote moeite bekomen, teenemael verydelen. Hierom nam hy het besluit dit beklagelyk misbruik weg te nemen, door het opstellen eener verhandeling over de gevoegste wyze van de zieken te dienen, verstaenbaer voor al degenen die uit plicht de zieken moeten verplegen. Eenige zyner ambtgenooten het handschrift gelezen hebbende, gaven den schryver eenen welverdienden lof, raedden hem aen om het meer uit te breiden en vervolgens het in druk te laten uitgaen. Boudewyns liet zich eindelyk gezeggen, breidde zyn werk uit en gaf het in 1654 in het licht met dit eenvoudig opschrift: *Dienstich ende ghenuchelyck tydverdryf voor siecken om ghesont te worden*, *en voor ghesonde om niet sieck te zyn; handelende van alle die menschen de welcke in een sieckhuys van noode zyn*, *namentlyck de sieckmaerten*, *of die hun dienen en bystaen. Tot troost en onderwys van den krancken beschreven in vloeijende redenen*, *en tot lichter onthouden*, *en vermaeck van de selve met veel fraeye kortbondighe spreuken*, *geschiedenissen en dichtiens doorvlochten.*

Van dit oogenblik begint de beroemdheid van onzen stadgenoot onder zyne ambtgenoten en de geleerden. Zyn boek, dat de grondstof behelst van een ander werk door hem later in het licht gegeven, maekte hem op het voordeeligste bekend. Geerne geven wy hier eene beknopte aenwyzing van de in dit werk verhandelde stoffen: het eerste hoofddeel doet de plicht van de geestelykheid jegens den zieke kennen en begint met deze versen:

> Eerst voor de siel ghesorght, tot Godt stiert hert en sinnen,
> Godt ist beghin van als, ghesontheydt moet beghinnen
> Van die de sieckte sondt, versoent dus eerst dien man,
> En krycht dan een die u, door hem ghenesen kan.

Het tweede hoofdstuk bevat de plichten van den arts jegens zyne zieken, jegens zyne ambtgenooten en al die by de zieken verkeeren. Het derde, *dienende om niet sieck te worden*, levert eene klare en geleerde verhandeling van allerlei gezondheidszorgen op. De levenswyze, welke men tydens de ziekte en de herstelling moet onderhouden, wordt in de twee volgende hoofdstukken verhandeld. Sprekende van de heelmeesters en droogreeders, laekt Boudewyns met recht het slecht onderhouden der winkels van deze laetsten, en duidt de middelen aen om het aenzien der droogreederskunst op te beuren. Het werk eindigt met de aenwyzing van al hetgeen de ziekenmeesters moeten weten om krachtdadiglyk tot het doel, welk de arts zoekt te bereiken, mede te werken.

Boudewyns heeft zyn werk in de moedertael laten uitgaen '*om*, zoo als hy zegt, *niemant uystetluyten die in een sieckkamer van doen is*, *ende dat in de eighene*, *suyvere nederlantsche tael; ende datter eenighe woorden uit een ander spraeck geleent syn*, *is wel grootelyckx teghen mynen wil*, *en sal t' hem grooten danck weten diese my beter leeren sal.*'

Dit eerste voortbrengsel, in onze moedertael geschreven, is met gedichten doormengd en vol van aenhalingen eener zoo gemakkelyke als aengename

geleerdheid. Denkelyk werd dit boek grootendeels om deze hoedanigheden en om het oogwit welk de schryver zich in zyn werk voorstelt, zoo zeer verspreid en gelezen.

Weinigen tyd na zyne aenveerding in het artsenwezen werd Boudewyns tot deszelfs geheimschryver benoemd. Deze onderscheiding was hy aen de kennissen verschuldigd waervan hy zoo schitterende blyken kwam te geven. De geneeskundige maetschappy hoefde zich dus over haren keus niet te berouwen. Boudewyns was overtuigd dat een goede geheimschryver de ziel eener geleerde vereeniging is; ook verwaerloosde hy geene gelegenheid om den glans en den roem van het artswezen te doen aengroeijen. Met zyn zwager Marcquis, voorzitter der maetschappy, vervolgde hy de kwakzalvery tot in hare laetste verschansingen, en wendde alle moeite aen om het ambt van geneesheer met het noodige aenzien doen voor te komen.

De grondslag van alle goede inrichting der droogreeders moet de geleerdheid zyn; er zyn te vele belangen aen het uitoefenen dier kunst toevertrouwd, dan dat men zou gedoogen dat degene welke er zich op toeleggen, in de onwetendheid gedompeld blyven. In het midden der zeventiende eeuw was men weinig bekommerd met het aennemen der droogreeders. Deze alleen waren vry van de algemeene wet, toen in zwang, en welke voorschreef dat alle degenen welke zich als meesters van eenen stiel wilden uitgeven, eerst bewyzen van hunne kunde moesten leveren. Zonderling genoeg, de eerste de beste mocht eenen winkel openen. Hoort hoe een schryver van dien tyd dien staet van zaken laekt en betreurt: ‘En dat imants vreese en achterdocht grootelykx vermeerderen kan, is, dat hier, in een stadt van Antwerpen, aen ider een, jonck of oudt gheleert of ongheleert, geoorloft is eenen apotheckers winckel te koopen, op te setten en te houden, sonder oock de minste preuve te geven van zyn bequamheyt. Daer en is niet een ambacht soo slecht, van timmerlie, gheloesemakers en schoenlappers self, ofte eer sy soo verre komen dat sy moghen open winckel houden en ieder vryelyck dienen voor hun gelt, moeten sy onder-

socht syn van de opperhoofden van hun neeringhe, en voldoeninghe geven aen de dekens van het ambacht, dat sy soo veel jaeren gheleert hebben, en gheven een volcome preuve ende meesterstuck, waerin hunne wetenschap en ervarentheydt blykende; ghetoont wort hunne bequamicheyt tot deselve, en hier nochtans en is maer een quaey planck, een broos ghelas of eenen ouden schoen te bederven, en in de konst van drooghreedery daer het menschen leven en doodt in verhandelt wordt, magh ighelyck komen naer syn beliefte, schoon hy oock synen naem niet schryven kost maer alleen eenen jonghen nam die hem de briefkens te voren las.'

Zulkdanige staet van zaken kon niet blyven duren, zonder groot gevaer voor de gezondheid in het algemeen; hy kon evenmin aen de toelettendheid van den geheimschryver der artsenmaetschappy ontsnappen. Boudewyns stelde aen zyne ambtgenooten voor, ernstig op deze belangvolle zaek na te denken, die buiten twyfel de verachting op het gansche geneeskundig wezen moest doen vallen. In 1658 werd hy dan ook door de artsvereeniging belast met aen het Magistraet de noodlottige gevolgen te doen kennen, welke zulkdanige staet van zaken noodzakelyk moest te weeg brengen, en vervolgens de middelen aen te duiden die zulks moesten doen voorkomen. Gelukkiglyk bevond er zich dan in het gemeentebestuer een verlicht man, die niets te zwaer vond wanneer het er op aen kwam maetregelen in het belang der burgery te nemen. Joris Martens, verscheidene malen burgemeester en schepen van Antwerpen, beschermer van het geneeskundig wezen, deed het besluit nemen dat voortaen de droogreeders zouden gehouden zyn proefnemingen te ondergaen, vooraleer zy eenen winkel mochten openen. Bewees het artswezen in dit geval eenen uitstekenden dienst aen zyne stadsgenooten, met recht komt het grootste deel der eer er van toe aen deszelfs geheimschryver.

Zoo is het ook met het volgende gelegen: het markgraefschap des Heiligen Ryks bezat op dit tydstip nog geen artsenyboek. Het droogreedereiboek van Valerius Cordus, door onzen stadgenoot Pieter Coudenberg uitgelegd[1], schoot te kort sedert den voortgang der artsenymengkunst. Boudewyns stelde, onder het beleid van het artswezen, de *Pharmacia Galeno-chymica antverpiensis* op, welke in het jaer 1660 door het gemeentebestuer van Antwerpen als wettelyk artsenyboek verklaerd werd. Het droogreedersboek, in den smaek van dien tyd bewerkt, wanneer de scheikundige geneesmiddelen weinig voorgeschreven werden en de *polypharmacie* nog in vollen zwang was, is zeer volledig; vergelykt men zelfs dit boek met dergelyke voortbrengsels welke op dit tydstip in andere plaetsen het licht zagen, ook dan zal het werk der Antwerpsche artsen niet als het gebrekkelykste te voren komen.

(Wordt voortgezet.)

Dr C. BROECKX.

Een drama in eenen kelder.

I.

Over een paer jaren ontmoette ik op eenen morgend, toen ik my naer myn bureel begaf, een myner vrienden, Adolf Rombouts, een veelbelovend jong kunstschilder, met wien ik op den hoek eener straet eenige oogenblikken bleef staen kouten. Wy spraken, zoo als het ten andere in dergelyke gevallen meesttyds toegaet, over uiteenloopende zaken, over goed en slecht weder, over regen, wind en zonneschyn, en wat dies meer. Doch toen ik hem de hand toestak om afscheid te nemen, vroeg hy my eensklaps:

(1) Zie onze *Notice sur Pierre Coudenberg, pharmacien du XVIe siècle*, en *Le Père de la Pharmacie belge, ou Supplément à la Notice sur P. Coudenberg*, 1856.

- *A propos*, zeg my eens, hebt gy wel ooit een zinnelooshuis bezocht?

- Op deze vraeg antwoordde ik hem natuerlyk ontkennend; want nimmer had ik den voet gezet in een gesticht van dien aert.

- Gevoelt gy geen trek, - hervatte hy, - om eens zulk gesticht in te treden?

- Zonderlinge vraeg die gy my daer doet! - sprak ik lachend, - zonderlinge vraeg, en die ik moeijelyk kan beantwoorden; want om u de waerheid te zeggen: neen, jongen, neen, daertoe gevoel ik weinig trek, en ik hoop dat het met my nooit zoo ver zal komen. Daer voor behoede my de hemel! - en na eene poos sprakeloos te hebben staen dubben, voegde ik er eenigzins angstig by: - Maer, zeg my, zie ik er dan toch zoo vreemd uit, dat gy my zulke zonderlinge vraeg toestuert?

Nu begon Adolf, even als ik het een stond vroeger had gedaen, luid op te lachen, waerna hy zegde:

- Groote God! zeker, ja zeker, daer voor behoede u de hemel! Doch zet spoedig dit lang gezicht ter zyde; gy hebt my in het geheel niet begrepen.

- Hoe! vroegt gy my dan niet....

- Het is eene misgreep! eene jammerlyke misgreep! Gy legt myne woorden gansch verkeerdelyk uit. Ik bedoelde iets gansch anders. Toen ik u vroeg of gy geen trek gevoeldet om een zinnelooshuis binnen te treden, meende ik niet... Nu, nu, gy weet dat Leonora, myne ongelukkige zuster, sinds eenigen tyd in het klooster te C... wordt verzorgd; ik ben voornemens haer binnen kort te gaen bezoeken en wilde u voorstellen my daerheen te vergezellen, en gy hebt gedacht...

- Ha! zoo, is het dit? - lachte ik, eensdeels by het vernemen der zonderlinge misgreep die ik had begaen, anderdeels omdat de woorden myns vriends my geheel en gansch gerust stelden omtrent den staet myner gezondheid. - Nu, ja, zoo gy slechts bedoelt in zulk gesticht een bezoek uit nieuwsgierigheid af te leggen, dan neem ik uit ganscher herte uw voorstel aen. Doch ik beken het rond uit, uwe vraeg, waervan ik de echte bedoeling misgreep, verontrustte my ter dege. En wanneer gaet gy naer C....?

- Overmorgen is het zondag, - antwoordde myn vriend; - kom tegen 10 ure des morgends ten mynent, er zal een rytuig voor de deur gereed staen.

- Goed, gy kunt er op rekenen, ik zal deze gelegenheid om die ongelukkigen van naby te beschouwen, niet laten ontsnappen.

- Welnu, het zy zoo, - hernam Adolf; - doch kom niet na het gestelde uer, anders zoudt gy my niet meer te huis vinden: gy weet dat ik stipt ben.

- Ja, ja, - lachte ik; - zoo stipt als een politiebeampte, wanneer het sluitingsuer der herbergen verstreken is, en hy nog ergens door de geslotene vensters van een dier huizen een lichtstreepje ontwaert. Wees gerust, gy zult op my niet hoeven te wachten.

Wy schudden daerop elkander de hand en namen afscheid.

Den volgenden zondag bevond ik my, reeds twintig minuten vóor het afgesproken uer, in de wooning myns vriends, en kort daerop ontstaken wy onze cigaren, stapten het rytuig in dat ons voor de deur wachtte, en reden de poort uit, naer C....

Onder weg liep ons gesprek over de ziekte van Leonora, en myn vriend liet my verstaen dat hy de hoop koesterde, zyne zuster binnen kort hersteld te zien. Ik deed al wat mogelyk was, om hen die zoete hoop te laten behouden, zy mocht dan al of niet verwezentlykt worden.

- God geve dat het zoo zy! - dacht ik; - zoo lang er leven is, bestaet er ook hoop! En al moest zich die stond nimmer verwezentlyken, toch is het altoos beter te hopen dan het hoofd te laten hangen. De hoop is eene der zoetste gaven Gods, terwyl de wanhoop den mensch ontzenuwt en moedeloos maekt.

Myn vriend vormde allerhande plannen over de toekomst: hy zegde my hoe hy voornemens was zyne zuster te behandelen wanneer zy gansch zou hersteld zyn, hoe hy met haer op reis wilde gaen en alles zou in het werk stellen, opdat zy nooit te weten kwame, waer zy een gedeelte van haer leven had doorgebracht.

Zoo voortkoutende, kwamen wy ten lesten, na een paer uren rydens, te C... aen, waer ons rytuig voor een tamelyk groot gebouw, dat ter zyde van den steenweg lag, stil hield. Dit gebouw was het gesticht waer de ongelukkige krankzinnigen verpleegd werden, dank zy de zorgen van eenige moedige vrouwen, die zich aen de wereld hadden onttrokken, om hun leven heel en gansch toe te wyden aen het oppassen en verplegen van eenige hunner ongelukkige natuergenoten.

Het was, zoo als ik reeds heb gezegd, een tamelyk groot gebouw, dat zich in een lachend en weelderig oord verhief, en, volgens den bouwtrant te oordeelen, dagteekende van de laetste helft der vorige eeuw. De hooge muren die den hof omringden, gaven het wel een eenigzins treurig voorkomen; doch wanneer men voor de yzeren grielje stond, die tot inkompoort verstrekte, zag het er binnen zoo aengenaem, zoo lachend uit, dat men eerder zou hebben gedacht voor een speelhof dan voor een zinneloozengesticht te staen.

Het was eene zwartzuster die op ons bellen de grielje kwam openen en ons binnen leidde.

Ik had gedacht er de vreemdste tooneelen te zullen aentreffen, tooneelen die my misschien de tranen uit de oogen persen en myn zenuwgestel op de gevoeligste wyze schokken zouden. Doch hoe vond ik my bedrogen! van al wat ik my had

voorgetooverd, ontwaerde ik niets. De menschen die ik er ontmoette, zagen er in verre na zoo zonderling niet uit als ik my wel had voorgesteld. In plaets van er ongelukkige, beklagensweerdige wezens aen te treffen, die allerhande buitensporigheden verrichteden, ontmoette ik er byna niet dan eenige vrouwen, wier doenwyze zeer weinig verschilde met die van gezonde lieden. Meest allen bevonden zich, even als eenige zwartzusters die hen bewaekten, in den hof waervan zy de verschillige lanen doorkruisten. Sommigen hielden het hoofd fier en hoog, en schenen de overigen als hunne minderen te beschouwen; gemakkelyk viel het te raden dat deze door praelzucht in het gesticht waren gekomen. Wat ik als iets opmerkensweerdigs zag, was dat het meeste dier ongelukkigen voor ons schuw schenen en niet dorsten naderen; maer in de verte, van achter een boom of boschje, ons stonden te beschouwen, en toen wy op hen afstapten, zich spoedig langs eene andere laen verwyderden. Slechts eene maekte zyne opmerkzaemheid een weinig meer gaende, om dat zy gedurig met de handen iets uit den mond scheen te willen trekken, waerna zy, terwyl hare lippen zich snel bewogen, de rechter by de linker hand bracht, den linker arm uitstak en de rechter hand tegen den linker schouder legde, en daerna weêr de de linker by de rechter hand bracht.

Ik vroeg de non die ons tot geleidster diende, wat die vrouw verrichtte.

- Die ongelukkige, - antwoordde zuster Ursula, - denkt dat zy veroordeeld is om honderd duizend ellen lint voort te brengen; zy beeldt zich in dat zy hier gevangen zit, en men haer de vryheid niet zal hergeven, vooraleer zy de honderd duizend ellen heeft voortgebracht. Van den morgend tot den avond trekt zy zich, zoo als zy het zich

inbeeldt, het lint langs den mond uit het lichaem, en dit werk onderbreekt zy slechts om, van tyd tot tyd, het lint dat zy waent te hebben voortgebracht, tegen den arm te meten. Somtyds denkt zy reeds verscheidene duizende ellen te hebben byeengezameld; doch ofschoon zy niet ophoudt met meten en tellen, zelfs dan wanneer zy reeds te bed ligt, onmogelyk is het getal van honderd duizend te bereiken; de vaek overvalt haer ten langen lesten en des anderendags 's morgens, van zoo haest hare oogen zich openen, begint zy weêr op nieuw.

Medelydend getroffen stapte ik verder.

Toen wy den hof van het gesticht, die tamelyk groot is, byna ten einde waren, ontwaerde Adolf zyne zuster, die zich in een zomerhuisje, door kamperfoelieranken overschaduwd, bevond. Dadelyk stapten wy daerheen. Zy scheen ons niet te hebben opgemerkt; want onbeweeglyk bleef zy met het hoofd in de handen, en de ellebogen op de steenen tafel rustend, in het zomerhuisje zitten. Toen wy haer genaderd waren, noemde myn vriend haer by haren naem.

- Leonora, - sprak hy, - Leonora, kent gy my niet?

Het meisje richtte langzaem het hoofd op, als of zy uit eenen diepen slaep ontwaekte, en bezag ons beurtelings, eerst my en dan haer broeder, met eene soort van nieuwsgierige verwondering; doch geen woord kwam haer over de lippen; zy deed niet het minste teeken dat ons kon doen zien dat zy ons herkende. Na eene poos te hebben gewacht, vroeg Adolf nogmaels: - Leonora, lieve zuster, bezie my eens goed. Herkent gy my niet?

De maegd richtte zich nu eensklaps op; rond haren mond zweefde eene eenigzins tevredene plooi, het begin van eenen milden lach, en terwyl zy eenige malen toestemmend met het hoofd knikte, stak zy haer broeder de hand toe, zeggende:

- Ja, ja, Adolf; ja, ik herken u zeer goed. Waerom denkt gy dat ik u niet zou herkennen? Gy schynt my nogthans niet in het minste verouderd sedert uw laetste bezoek. Gy zyt toch niet ziek geweest, hoop ik?

- Neen, Leonora, neen, - haestte zich Adolf te antwoorden, terwyl hy zyne zuster hertelyk in de armen sloot en zyne lippen tegen haer voorhoofd drukte; - stel u gerust, ik ben niet ziek geweest; maer gy, lieve, hoe bevindt gy u?

- Allerbest, - antwoordde de maegd op hare beurt; - nooit heb ik my zoo goed bevonden. En hoe maekt men het in de stad? Hoe gaet het met vader en moeder en onze lieve kleine Machteld?

Myn vriend zegde haer dat te huis alles naer wensch toeging en sprak met zyne zuster over allerhande zaken. Leonora redeneerde over alles zoo verstandig, dat het my toescheen dat hare denkvermogens zich in den best wenschelyken staet bevonden, en ik er begon aen te twyfelen of zy wel waerlyk krankzinnig was of het ooit was geweest.

Daer zy my niet scheen te kennen, verwyderde ik my een weinig verder in den hof, waer zuster Ursula, zeker met het inzicht om de broeder en zuster vryelyk met elkander te laten spreken, my volgde. Ik deelde haer het gedacht mede dat ik had opgevat, rakende het gezondheidsgestel van Leonora, en zuster Ursula zegde my dat het meisje wel ter dege zinneloos was.

- Gy zoudt u grootelyks bedriegen, mynheer, - antwoordde zy, - zoo gy dacht dat de ongelukkigen die hier worden verzorgd, omdat gy hen aentreft op eenen oogenblik dat zy hunne verstandelyke vermogens ten volle schynen te genieten, niet krankzinnig zyn. Neen, mynheer, dit is niet zoo; ofschoon zy soms gansche dagen achtervolgens spreken en handelen als menschen aen wier hersengestel niet het minste schort, toch is somtyds een enkel woord genoeg om hun hoofd gansch op den hol te brengen, om hun de minst samenhangende dingen te doen uitkramen en de zonderlingste daden te doen uitvoeren. Zie, - voegde zy er by, - het zou my

geenzins verwonderen, zoo gy de zuster uws vriends, die gy daer even hebt verlaten met het volle genot harer denkvermogens, straks, wanneer gy by haer zult terugkeeren, aentroft in eenen staet die uw medelyden zou opwekken. Zoo zyn byna alle krankzinnigen: den eenen oogenblik handelen zy als verstandige lieden, en een stond later kan men er slechts met de grootste moeite over meester worden.

- Verwonderlyk! - dacht ik by my zelve, dubbend over het gezegde van zuster Ursula, terwyl ik langzaem, met het hoofd naer den grond geheld, voortstapte; - wat is toch de mensch een broos en zwak wezen! Een niet is genoeg om hem, die door God met de meeste wilskracht, met de meeste verstandelyke vermogens is bedeeld geworden, te breken. Heden is men als door Gods vinger aengeraekt, en de wereld noemt u een vernuft, en morgen.... morgen?.... Neen, zooveel tyds hoeft er niet om te spoeden!... Een oogenblik is genoeg.... eene al te brandende zonnestrael! de adem des winds! en weg is al dit verstand, weg al die wetenschap, door jaren zoekens en arbeids verkregen! Men is een vernuft.... en een stond later niets meer, niets dan een ellendige, niets dan een rampzalige gek!... - en zuchtend voegde ik er met half luide stemme by: - God! wat zyt gy toch oneindig groot, en wy, wat zyn wy nietige wezens! Een machtige reus in vergelyking van eenen nietigen, onzichtbaren worm!

Misschien ware ik nog lang voortgegaen met by my zelve hierover na te denken, zonder dat ik echter het raedselwoord ervan zou hebben gevonden, zoo zuster Ursula niet op eens myne opmerkzaemheid had gaende gemaekt.

- Pas op, mynheer! pas op! kom langs hier! - zegde zy waerschuwend, terwyl zy my by den arm greep om my eene andere laen te doen inslaen; - ginds op de bank,

onder den kastanjeboom, zit eene vrouw, die voor den oogenblik zeer wel te pas schynt; doch zoo het ongeluk wilde, dat zy u slechts bemerkte, ware het meer dan te betwyfelen, of haer geene vlaeg van krankzinnigheid zou overvallen.

Daer ik niet begreep wat de zuster bedoelde, bezag ik haer eenigzins nieuwsgierig en vroeg haer:

- Zoo die vrouw my bemerkte, vreest gy dat haer eene vlaeg van krankzinnigheid zou overvallen!... Ik versta u niet, zuster... Wie is die vrouw?... Kent zy my?

- Neen, mynheer, ten minste by myne wete niet, - antwoordde de non; - doch gy legt myne woorden verkeerdelyk uit: ik wilde zeggen, dat die vrouw, by het zicht eens vreemden mans, door hare ongelukkige kwael wordt overvallen. Kom, mynheer, zoo ik u bidden mag, verwyderen wy ons.

Ik ging aen het verzoek van zuster Ursula gehoorzamen, doch alvorens wendde ik, uit nieuwsgierigheid, het hoofd naer de plaets waer de zieke onder den kastanjeboom zat. Het was eene ryzige vrouw met gitzwart haer en een edel voorkomen. Ik had reden te denken dat zy my reeds had opgemerkt; want zy had zich van de bank opgericht en stond met de handen tegen de borst saêmgevouwen en het aengezicht, als in bespiegeling, naer den hemel gericht, terwyl zy met luider stemme uitriep:

- Heere! heere! verlaet uwe dienares niet in dezen bangen nood! Heere! gy hebt het voorspeld: de dag zal komen dat de maet door de boosheid der menschen zal overloopen! de dag zal komen, dat de goeden met de kwaden voor de gepleegde euveldaden zullen boeten! Pest, oorlog en dure tyd zullen de aerde bederven! De menschen zullen zich onderling verscheuren! de hemel zal openbersten en een regen van vuer en schorpioenen over de aerde zenden! Dit is het einde der tyden! Dan zullen de trompetten aen de vier hoeken der wereld worden geblazen! de graven zullen zich openen en eene stem zal roepen: dooden staet op en komt ten oordeel, de Heer is u wachtende!... Heere! de goeden zult gy met u ten hemel voeren, en de boozen zult gy onmeêdoogend in den brandenden poel der helle nederdonderen!... Heere! het uer is gekomen! uwe dienares heeft steeds op u betrouwd; wees haer thans, in dit uiterste uer, genadig! Heere! verlaet haer niet!...

Die woorden troffen my diep; het was de eerste mael niet dat ik ze hoorde uitspreken.

- Wie is die vrouw? - vroeg ik haestig aen zuster Ursula.

Doch in plaets van myne vraeg te beantwoorden, zegde zy:

- Verwyder u spoedig, mynheer! die vrouw heeft somtyds vlagen van dolle zinneloosheid, verwyder u! Straks zal ik u zeggen wat gy tracht te weten

Ik voldeed aenstonds aen het verlangen door zuster Ursula uitgedrukt. Terwyl zy zich tot de krankzinnige begaf, sloeg ik eene andere baen in en zette my, een weinig verder, op eene bank neder.

Ik had den geest vol van die vrouw. Het scheen my toe, neen, ik was er byna zeker van, dat het de eerste mael niet was dat ik haer zag. De woorden die ik haer had hooren spreken, had ik nog eens gehoord; doch wanneer, in welke omstandigheid, kon ik my niet herinneren. Hoe of ik myn geheugen doorzocht, hoe of ik my den geest afmatte, om het geheimzinnig raedsel op te lossen, toch kon ik er niet in gelukken.

- Wie is dan toch die vrouw? - dacht ik by my zelve, - waer en wanneer heb ik haer nog gezien? Stellig is het dat ik haer nog eens die zelfde woorden heb hooren spreken. Maer waer dan toch? Was zy toen zinneloos, zoo als nu, of wel, heb ik haer gekend toen haer verstand nog helder was? Is het misschien overdreven godsdienstyver die haer het verstand heeft ontnomen?...

Niet alleen deze, maer nog wel twintig andere vragen, stelde ik my ter oplossing voor; doch hoe of ik myn geheugen raedpleegde, niets harer betrekkelyk kon ik my herinneren.

Nog eene wyle bleef ik zitten voortdubben, en zeker hadde ik nog lang mynen geest kunnen kwellen met naer de oplossing van dit zonderling raedsel te zoeken, zoo, op eens, zich niet iemand naest myne zyde op de bank had komen nederzetten. Ik richtte het hoofd op: het was Adolf die naest my had plaets gevat. Even als ik, zag hy er niet al te opgeruimd uit, en daer ik, toen ik hem verliet, had kunnen opmerken dat zyne zuster zich, ten minste schynbaer, wel te pas bevond, verwonderde my zulks ter dege. Ik vroeg hem dan ook naer de reden zyner mistroostigheid.

- Wat hebt gy dan toch, Adolf, dat gy zulk lang gezicht zet? - vroeg ik hem; - gy hebt daertoe toch geene reden, denk ik? uwe zuster schynt tot de gezondheid terug gekeerd? Gy zoudt u eerder moeten verheugen, dunkt my, dan hier te zitten als of gy meer genegen tot weenen dan tot lachen waert. In 's hemels naem, wat schort u toch?

- Gy bedriegt u, - antwoordde Adolf mistroostig; - Leonora is zieker dan ooit. In den beginne dacht ik, zoo als gy, dat haer gezondheidstoestand zich had verbeterd, daer haer geest helder was, en ik hoorde hoe verstandig zy zich met my over familiebetrekkingen, alsook over twintig andere zaken, onderhield. Doch op eens vroeg zy of zy my naer de stad mocht vergezellen, zeggende dat zy hier niet langer wilde blyven. Toen ik haer daerop te kennen gaf dat zulks nog niet zyn kon, en zy nog eenigen tyd de buitenlucht noodig had, werd zy bleek en bevend van gramschap. Zy sprak my van trouwen, en van een klooster, waer men

haer, tegen wil en dank, hield opgesloten, om haer voorgeworpen huwelyk te beletten. Ach! goede vriend, toen zag ik maer al te wel dat haer geest nog altoos dwaelde, en ik trachtte haer met de zoetste en teederste woorden die ik in myn hert kon vinden, tot bedaren te brengen. Doch dit alles was vruchteloos; myne woorden maekten op haer gemoed hetzelfde uitwerksel als olie in het vuer: ten lesten werd zy woedend, zoo woedend dat ik vreesde dat zy my aen het lyf zou hebben gevallen. En werkelyk zou zy zulks hebben gedaen, zoo niet twee der zusters uit het gesticht, die zich in de nabyheid bevonden om de krankzinnigen te bewaken, tusschen ons beiden waren geschoten, met het verzoek dat ik my zou verwyderen. Vriend, vriend, ik koesterde zooveel hoop op hare toekomende herstelling, - voegde Adolf er zuchtend by; - en thans zie ik maer al te duidelyk dat er nog langen tyd kan verloopen, vooraleer zulks wezentlykheid wordt! God weet, verlaet zy nog wel ooit dit gesticht!

Ik gevoelde dat de bron der droefheid myns vriends niet dan al te wel gegrond was om hem tegen te spreken; doch ik vatte hem onder den arm, en hem aldus eenigzins gedwongen hebbende zich op te richten, stapten wy verder, terwyl ik zoo goed mogelyk hem troost trachtte in te spreken.

Ik zegde hem dat zyne zuster jong was, dat de tyd en de kunst van bekwame geneesheeren haer nog wel de gezondheid zouden terug geven, en hy zich hoopvol op God moest betrouwen.

- Ja, ja, - antwoordde hy op eens, terwyl zyn gelaet zich versomberde; - ja, gy zegt het wel: God alleen kan haer helpen!...

- Welnu, betrouw op Hem, - sprak ik; - God is goed, en Hy beschermt wie in Hem hoopt en gelooft! Hy kan Leonora het verstand terug geven! Het zou immers de eerste mael niet zyn dat Hy...

Ik weet niet of het de ernstige toon was waer op ik - die gewoonlyk nog al spotziek ben - die woorden uitsprak, die hem het hoofd deed oprichten; doch iets waervan ik zeker ben is, dat zyn gelaet zich als by tooverslag verhelderde, terwyl hy my onderbrak:

- Inderwaerheid, gy zegt het wel: op den hemel betrouwen is het beste; van daer alleen is troost te wachten. Oh! zoo het eens waer werd, wat gy my hopen laet, ik...

- Neen, neen, beloof niets, - onderbrak ik hem op myne beurt; - betrouw slechts op God, en doe voorop het goede zonder den uitslag af te wachten. Ik zie niet geerne dat men van God eene weldaed afsmeekt met de belofte Hem later er voor te betalen.

Wy waren ondertusschen het klooster genaderd, waer wy zuster Ursula met nog eene andere non, naby de hofdeur, zagen spreken. Dadelyk stapte ik tot haer en vroeg:

- Welnu, zuster, voldoe spoedig, zoo ik er u om bidden mag, myne nieuwsgierigheid?...

- Stel u gerust, mynheer, - antwoordde de zuster; - zy heeft zich eindelyk bedaerd; doch ik wil het u niet verzwygen: het heeft veel moeite gekost haer te stillen. Eens dat haer de vlaeg overvalt, helpt er niet veel aen, en dan moet men met haer zeer voorzichtig te werk gaen.

- Ha! wat ben ik tevreden, - sprak ik, - dat myne onvoorzichtigheid geene aenleiding heeft gegeven tot ergere gevolgen; ik kan u niet zeggen hoe my zulks verheugt. Doch, zeg my, goede zuster, wie is die vrouw?

- Eene arme zinnelooze, - antwoordde de non, - die telkens dat zy een vreemden man ziet, of een gerucht verneemt, zoo als: het gerommel van den donder, het losbranden van geweeren of kanonnen, ja, tot zelfs wanneer er slechts een zwaer rytuig, eene dilligentie of vrachtwagen over den steenweg rydt, door eene vlaeg van dolle krankzinnigheid wordt overvallen. Dan beeldt zy zich in dat het einde der tyden

naby is, en richt het aengezicht ten hemel, luid de vreemde woorden uitbrengende die gy daer straks hebt gehoord; waerna zy al wie zy ontmoet, aen het lyf valt en mishandelt, voorgevende dat zy door God op de aerde is gezonden om de boozen te kastyden.

- Zonderling! - sprak ik, meer en meer verwonderd; - zeer zonderling! Ik weet niet, maer ik denk die vrouw te kennen. Hoe is haer naem?

- Och! mynheer, ik geloof niet dat gy haer kent, - zegde zuster Ursula, eventjes met het hoofd schuddend; - het is reeds zoo lang dat de ongelukkige in het gesticht is; zy is onze oudste commensael: korts na de omwenteling van 1830 werd zy hier besteed, en daer dit thans meer dan dry en twintig jaer geleden is, en gy te dien tyde nog bitter jong moest zyn, twyfel ik er aen of gy haer wel ooit hebt gezien.

Zuster Ursula bedroog zich echter. Hare woorden deden plotselings een licht in mynen geest ontstaen.

- Zuster, - riep ik uit; - zuster, ik zeg dat ik haer ken! Die vrouw kwam hier kort na de omwenteling van 1830, hebt gy gezegd, niet waer? Welnu, het was tydens de omwenteling dat zy krankzinnig werd. Ik heb haer zeer goed gekend; zy heeft my meer dan eens, toen ik nog een kind was, op den arm gedragen; ik was er by toen zy krankzinnig werd! - en na eene poos met de hand aen het voorhoofd te hebben doorgebracht, voegde ik er eenigzins meêwarig by: - wie hadde ooit gedacht dat ik, na jaren verloopens, die arme Regina Frederickx nog zou wederzien....

- Ja, mynheer, ja, gy hebt het wel voor, - sprak zuster Ursula, toestemmend met het hoofd knikkend: - Regina Frederickx, zoo is haer naem.

(*Wordt voortgezet.*)

JOHAN VAN ROTTERDAM.

Wapenkunde.
(*Zie bladz.* 66 *en* 137 *van den eersten jaergang.*)

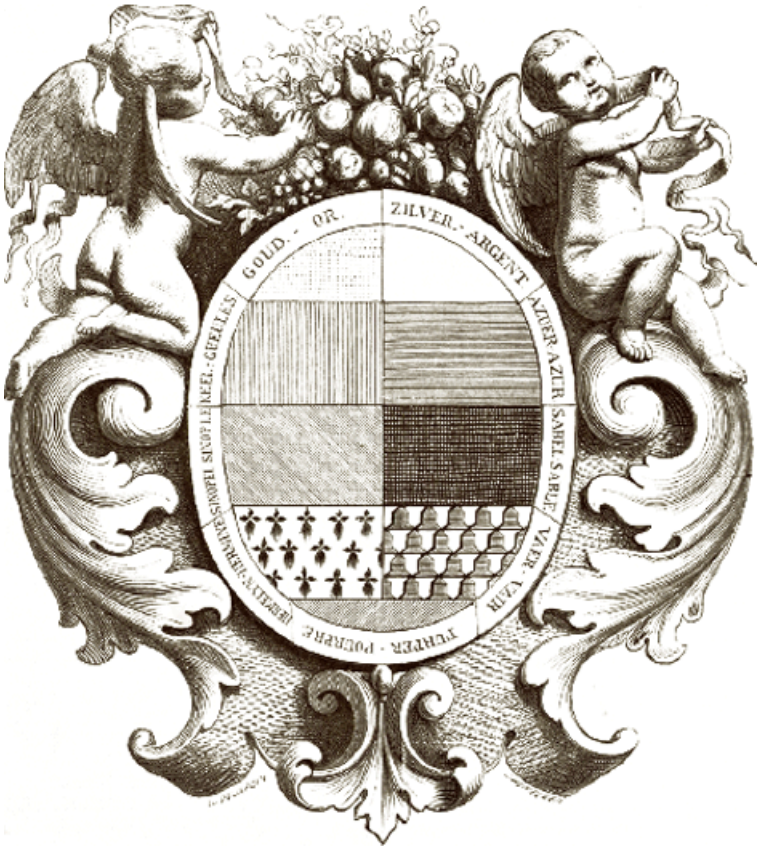

HET ÉMAIL.

In den vorigen jaergang der *Vlaemsche School* hebben wy eene korte beschryving gegeven van de kroonen der voornaemste mogendheden van Europa; thans zullen wy eenige woorden aen de eigentlyke wapenkunde toewyden.

Den oorsprong der wapens geeft het woord *wapen* of *schild* zelf te kennen. ‘De oorsprong der wapens, zegt de heer L.Ph.C. Van den Bergh, is te zoeken in de gewoonte der ridders om op hunne schilden zekere teekens te doen schilderen, waarbij men hen herkennen kon; van daer dat nog heden de omtrek waarin de wrapenteekens of *stukken* geplaatst zijn, den vorm van een schild heeft en ook dien naam draegt[(1)].’

(1) Wy herhalen wat wy in ons eerste artikel zegden: tot het opstellen dezer verhandeling hebben wy, buiten onze eigene aenteekeningen, ons bediend van de werken van de Rouck, Kockx, Smallegange, Willems, Serrure. De *grondtrekken der Nederlandsche Wapenkunde* door Van den Bergh en het gedicht: *De Grimbergsche Oorlog* zyn ons vooral van groot nut geweest.

Doch is men het eens over den oorsprong der wapens, over het tydstip van het invoeren der heraldieke teekens is oneindig getwist. Onze geachte vriend de heer Karel Piot, in zyne belangryke verhandeling getiteld: *Godefroid de Bouillon portait-il les armoiries du Lothier*(2), denkt echter te mogen vaststellen '*dat het algemeen invoeren der wapenteekens op de schilden slechts van de tweede helft der XII*^{e} *eeuw dagteekent*, *een regel* zegt de schryver, *die wellicht eenige uitzonderingen kan vinden*, *doch welken men nooit zal omverre werpen.*'

De teekens der heraldiek zyn van verschillenden aerd; by het samenstellen der wapens neemt men byzonderlyk in acht:

I.	HET SCHILD.
II.	HET ÉMAIL.
III.	DE VERDEELING.
IV.	DE STUKKEN (*charges*).
V.	DE SIERADEN.

I. Het schild.

Het wapen, zoo als hooger is gezegd, stelt een schild voor. Alhoewel de vormen der schilden eenigzins willekeurig zyn, heeft men nogthans de volgende om zoo te zeggen algemeen in de Nederlanden gebruikt: voor de mannen een langwerpig vierkant van 8 gedeelten op 7; het ondere gedeelte wordt door twee kwaerten van eenen cerkel gevormd, die, zich te samenvoegende, het punt uitmaken:

De vrouwenwapens zyn in ons vaderland algemeen ruitvormig of ovael:

(2) *Revue de la numismatique belge.* T.V. Bl. 156.

Wordt het wapen van man en vrouw naest elkander afgebeeld, zoo bezigt men onverschillig, voor de vrouwelyke wapens, het vierkant of het ovale schild.

II. Het émail.

Door het woord *émail* verstaet men: 1° de *metalen*, 2° de *verwen*, 3° de *voederingen* gebruikt in het samenstellen der wapens. De *metalen* zyn *goud* en *zilver.* De *verwen* waren aenvangs vier in getal: *Keel* (gueules) rood, *azuer* (azur) blauw, *sinopel* (sinople) groen en *sabel* (sable) zwart; hierby heeft men later het *purper* (pourpre) en het *oranje* (orange) gevoegd, alhoewel eenige wapenkundigen zich tegen het invoeren dezer kleuren krachtig hebben verzet(1). De *voederingen* bestaen uit het *hermelyn* (hermine) en het *vaer* (vair). De laetste verdeelen zich dan nog in *hermelynen* (contre-hermine), het *hermelynig* (herminois) en eindelyk het *contrevair*(2).

(1) De Rouck, onder anderen, merkt hieromtrent het volgende op: 'Vier middel-coleuren worden ghebruyckt in 't blasonneren der wapenen: *gueules, azur, sable, sinople.* Sommighe voeghen tot dese het *purper*, maer andere monsteren dit coleur uyt, omdat 't purper gemaeckt wordt uyt alle dese vier coleuren, ten gelijcken portie onder malkanderen vermenghelt, ende alsoo is een onder-middele, *sive submedius color,* de welcke niet en mach de wapenen in te gaen.'

(2) Bilderdijk plaetste in zyne *Nieuwe Verscheidenheden* (D. IV bl. 67) over het kleuren der wapens eene verhandeling waaraen wy denken het volgende te moeten ontleenen: 'Men merkte, zegt deze geleerde, by 't ontstaan en den bloei der invoering van de wapenteekenen der Middeleeuwen de kleuren niet aan als kleuren, maar beschouwde daarin de stoffen, waaruit de voorwerpen gesneden of gevormd werden. Het was niet wat wy thands schilderen noemen, dat is, door kleuren of kleurende vloeibaarheden verbeelden, maar een opleggen van een tot ruit, rondte, streep, of diergelijke gedaante gefatsoeneerde en uitgesneden stof. Ten gevolge hiervan lagen dan de voorwerpen boven op het grondvak, en waren dus inderdaad verheven, niet uitgebeiteld, maar opgehecht; gelijk de Roman van de kinderen van Limburg het noemt:

> Hi wapendem met wapenen root,
> En daerin een halve mane
> Van witten zilueren *verheven.*

Namelijk, gelijk wij goud en zilver in eigen zelfstandigheid by wege van dunne bladen opleggen, lei men ook andere natuurlijke stoffen, zoo als b.v. wezendlijk bont van dieren op, en noemde of roemde (blazonneerde, zei men), niet de kleur maar de stof-zelve; en hieraan overeenkomstig was het ook dat men de verfstoffe-zelve als lichaam, en niet de kleur die daar eigen aan was, noemde. Hiervan zijn dan ook die namen geen adjectiven maar substantiven, en men kan niet zeggen een *kele Leeuw,* of een *sabele balk,* maar men zegt een *Leeuw van keel,* een *balk van sabel;* en zoo zegt men ook kwalijk (wat men tegenwoordig wel hoort) een *zilveren maan*, een *gouden zon*, in plaats van het oude: een *zon van goude* en een *maan van zilver.*

Hiervan dan de namen: *sabel,* dat is zwartverwig bont, van den *sabel* (het *sabeldier*) genomen (*zobil* zegt het oude Hoogduitsch); *hermelijn*, wezendlijke hermelijnhuid met staartjens van het dier; en de geschakeerde peltery die men *vair* noemt, waarvan zoo straks breeder.

Wat de *kleuren* betreft, welke men in eene methodique leerstelling der Heraldie, van de *bonten* zoo wel als van de twee *metalen* (goud en zilver) onderscheidt: Dat hier geen *sabel* toe behoort, is uit zich-zelfs even klaar als dat *goud* of *zilver* (metaal zijnde) geen kleur is; en het is alleen by misbruik zoo men *zwart* en *wit* onder de wapenkleuren telt, daar er geen ander zwart dan *sabel,* en geen ander wit dan *zilver* in bestaat, even weinig als ander *geel* buiten *goud*.

Om het émail zelf op gedenkstukken en in schriften te kunnen aenduiden, is men overeengekomen ze op de volgende wyze af te teekenen (*zie de plaet aen het hoofd van dit artikel*):

1. *Goud* door stippen.
2. *Zilver* door een open veld.
3. *Keel* door staende lynen.
4. *Azuer* door liggende lynen.
5. *Sinopel* door schuinsche lynen, van den rechter naer den linker kant van het schild.
6. *Sabel* door staende en liggende lynen.

Twee *metalen* derhalve kent deze wetenschap, naamlijk goud en zilver; en drie *bonten*, reeds genoemd; maar hoevele *kleuren* dan? - Deze kleuren zijn als kleuren drie in getal, naamlijk, *blaauw, rood*, en *groen.* Alle drie, delfstoffen.'

'Het *blaauw*, dat men kwalijk en uit misverstand wel eens met het later Fransche woord *azuur* noemt, is de *lapis lazuli*, de stoffe van dezen steen-zelve, en heet dus *lazuur;* en geen ander blaauw kent de Heraldie. Het woord is zichtbaar Oostersch; ook zegt men daar *lagiurdi,* met de smeltende *g*, voor blaauw.

Het *rood* is desgelijks niets anders dan de verfstoffe, van welke het in het Fransch den naam van *gueule* bij ons *keel* voert, dat is de oudtijds gebruiklijke *chrysocolla*, eene delfstof uit Macedonie aangebracht, uit welke *colla* naar de gewone verbastering der enkele en zwakke *o* in *eu* en *e*, beide dit *gueule* en *kele* ontstaan is. En deze verf was een eenigzins geelachtig rood, als onze *menie;* ja schijnt wel tot dit zelfde mineraal behoord te hebben. En dus was het rood van wapens, banieren, en vlaggen, oudtijds eigenlijk, wat wij thands oranje noemen, en zoo is dat onzer Staatswimpels niet anders dan de kleur der goudkleurige *oriflamme* van Frankrijk, als ik elders aanwees; hoezeer men in de woede der partyschap tusschen 1784 en het najaar van 1787, by de toenmalige zoogenaamde Statenvergadering van Holland de domme onbeschaamdheid had van dit by het verbieden van *orange-blanc- en bleu-* linten in een opzettelijk daartoe ingericht plakkaat te ontkennen. Intusschen heeft de gelijkheid der twee woorden *keel* en *geel*, zoo wel als de min of meer tot elkander trekkende zweem dezer kleuren-zelve, weleens verwarring veroorzaakt. Doch deze verf schijnt ook wel met het paraetonium verward te zijn geworden 't geen Egyptische aarde was, uit de stad van dien naam (nabij Alexandrie) aangebracht.

Eindelijk het *synobel* is even zoo een soort van *terre verte* die toen uit *Sinope* kwam, van waar de Romeinen in veel vroeger tijden ook een geele aarde ontfingen, die zy als verfstof gebruikten en daarnaar noemden. Men noemde deze verf ook *creta Smyrnaea*, en bij de Grieken hiet zij *θεοδότη* naar den gene die haar eerst by hen in gebruik bracht.

Bij deze drie verwen kwam naderhand nog het purper (*purpura*) ook een substantif, waarom men in ons Nederduitsch ook *purperen* als stoffelijk adjectif, en niet een *purpere kleur* of gloed, zeggen moet, even al een *gouden*, en niet *goude, glans*.'

'Edoch eigenlijk behoort het purper niet tot de oude wapenkleuren, even weinig als het nog later ingevoerde *naturel* is, hetgeen in eene wezendlijke schildering van een voorwerp met volkomen nabootsing zijner kleuren bestaat, als by voorbeeld in 't schild van Milanen het *kindtjen* in den muil der slang van sinopel, het blazend menschenaanzicht (den *stormwind* verbeeldende) in de twee kwartiervakken van t' oude vaandel der *Cent-Suisses* in Frankrijk, en ook in mijne kwartieren bekend. Gelijk men dan ook wel om dit menschlijk naakt uit te drukken *inkarnaat* gezegd heeft, doch hetgeen louter kleur en geen verf of stoffe uitdrukt.

Wat nu voorts nog het *vair* betreft, dit is, als gezegd is, mede een bont, en wel, een graauw bont, bestaande in den huid van een soort van klein wezeltjen (ook wel graauwe hermelijn geheeten), blaauwachtig graauw, doch werd, zekerlijk om de zeldzaamheid, nooit anders gebezigd dan met het blank van hermelijnwit in gelijke figuren doormengd, en het is eigenlijk deze mengeling of afwisseling of (wil men 't) schakeering, die den naam van *vair* draagt, uit het latijnsche woord *varius*, dat is *verscheiden*, of, zoo men thands in 't Fransch zeggen zou, *variant*, gelijk men bij hen ook *changeant* zegt van hetgeen wy in een geweven stof weêrschyn noemen. Intusschen ging die naam by de Franschen buiten het Heraldique allengs over om het graauw of het licht-blaauw te beteekenen, waardoor men aan de schoone vrouwen des ouden tijds *yeux vers* (dat is van de kleur van dit *vair*) toegeschreven vindt, hetgeen zelfs wel uit onkunde *verts* geschreven is, maer zeer verkeerdelijk voor *groene oogen* (als die der katten zijn) gehouden zou worden.

Onze ouders noemden dit *vair* met den naam van *weerblaauw.* Zekerlijk van het Fransche *vair*, want anders moest dit woord luchtblaauw beteekenen.'

7. *Purper* door schuinsche lynen, van de linker naer de rechter zyde.
8. *Hermelyn* door een open veld met vlekken van sabel bezaeid.
9. *Hermelynen* door een veld van sabel met witte vlekken.
10. *Hemelynig* door een gouden veld met vlekken van sabel.
11. *Vaer* door blauwe schildjens, beurtelings wit en azuer naest elkander geplaetst.
12. *Contre-vair* door blauwe en witte schildjens metael tegen metael.

III. De verdeeling.

Het schild is of *enkel* of *samengesteld.* Enkel heeft het slechts een émail; samengesteld kan het verschillende émails bezitten en diensvolgens uit verscheidene deelen bestaen.

Het schild bevat negen vaste punten die op naeststaende plaet zyn aengeduid:

A. Hoofd rechts (*chef dextre*).
B. Hoofd middelwaert (*chef du milieu*).
C. Hoofd links (*chef sénestre*).
D. Eerepunt (*point honorable*).
E. Faes- of middenpunt (*point de face ou centre de l'écu*).
F. Navel (*nombril*)[1].
G. De basis rechts (*base de dextre*).
H. De basis middelwaerts (*base du milieu*).
I. De basis links (*base de sénestre*).

Om een schild te verdeelen heeft men de volgende lynen gebezigd:
1. De staende. 2. De liggende. 3. De schuine rechts. 4. De schuine links.

Deze lynen vormen de andere, zoo als de staende en liggende, het gevierendeeld (*écartelé*), de schuine rechts, en de schuine links, het St-Andries kruis (*sautoir*), terwyl al deze teekens vereenigd het gegeerd (*gironné*) uitmaken.

Deze lynen kunnen nu nog golvend, getand, kantig, uitgeschulpt, hoekig, wolkvormig, recht en schuin getinneerd voorkomen; hunne vormen zullen wy by de beschryving der stukken in plaet doen kennen.

IV. De stukken (*charges*).

De stukken worden verdeeld in *honorables*, of der eerste orde (*sous-honorables*), of der tweede orde, natuerlyke (*naturelles*), kunstmatige (*artificielles*) en willekeurige (*chimériques*).

De stukken der eerste orde zyn: het hoofd (*Fig.* 1), de pael (*Fig.* 2), de faes (*Fig.* 3), de band (*Fig.* 4), de baer (*Fig.* 5), de keper (*Fig.* 6), het kruis (*Fig.* 7), het St-Andries kruis (*Fig.* 8), het middenschild (*Fig.* 9)[2], het vrye kwartier (*Fig.* 10), het canton (*Fig.* 11), de geer (*Fig.* 12), de punt (*Fig.* 13), de gaffel (*Fig.* 14), het gaffelstuk (*Fig.* 15), de schildvoet (*Fig.* 16), het boorsel (*Fig.* 17), de zoom (*Fig.* 18), de gebloemde zoom (*Fig.* 18bis)[1].

FIG. 1.

(1) De Rouck. *Wapenherault.*
(2) In het gedicht *de Grimbergsche Oorlog* geeft men met recht aen het middenschild den naem van *inschild.* Zie D.I. vs 4388.
(1) Wy volgen in deze rangschikking het *Manuel du blason*, van PAUTET.

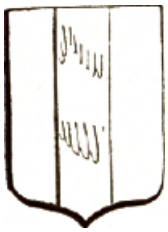

FIG. 2.

FIG. 3.

FIG. 4.

FIG. 5.

FIG. 6.

FIG. 7.

FIG. 8.

FIG. 9.

FIG. 10.

FIG. 11.

FIG. 12.

FIG. 13.

FIG. 14.

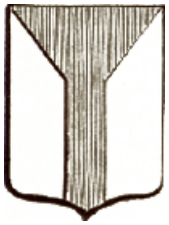

FIG. 15.

FIG. 16.

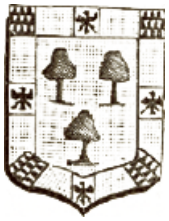

FIG. 17.

FIG. 18.

FIG. 18.bis.

De voornaemste stukken der tweede orde zyn onder anderen: het ingehoekte (*Fig.* 19), de gelyke vakken (*Fig.* 20), het geschakeerd (*Fig.* 21), het latwerk (*Fig.* 22)[(1)], gemantelde en beneden gekleed (*Fig.* 23), de ruit (*Fig.* 24), de malie (*Fig.* 25), de koek (*Fig.* 26), de blokken (*Fig.* 27), enz.

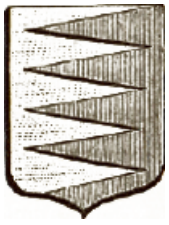

(1) In den *Grimbergschen Oorlog* bekend onder den naem van *geferteleert.* D. II. Vs. 2237.

FIG. 19.

FIG. 20.

FIG. 21.

FIG. 22.

FIG. 23.

FIG. 24.

FIG. 25.

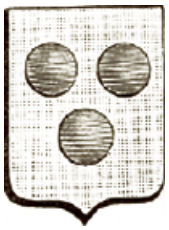

FIG. 26.

FIG. 27.

Al deze teekens kunnen nu verscheidene wyzigingen ondergaen. Zoo kan het hoofd *gelymd* of *aengezet* zyn (*Fig.* 28), ook *recht getinneerd* (*Fig.* 29)[1]; het veld kan *rechts*, (*adextré*) (*Fig.* 30) en het *doorgesneden* in *wolklyn* (*Fig.* 31) voorkomen. Het schild kan ook paelwyze *gedeeld* zyn (*Fig.* 32) met stukken *van het eene op het andere*[2]; de faes kan *golvend* (*Fig.* 33) voorgesteld worden, even als het kruis *uitgeschulpt* (*Fig.* 34), *verkort* en *breed uiteenloopend* (*Fig.* 35), *geankerd* (*Fig.* 36), *gehoekt* (*Fig.* 37), *ledig* (*Fig.* 38), enz.

FIG. 28.

FIG. 29.

FIG. 30.

(1) In den *Grimbergschen Oorlog* vindt men het woord *gecasseleert* voor *recht dubbel getinneerd*. Zie v. 3557. D. I.

(2) Men noemt van *het eene op het andere* wanneer de stukken, op twee of meerdere deelen van het schild geplaetst, beurtelings het metael of de verf dragen van het stuk waerop zy niet staen. Zie VAN DEN BERGH, *Grondtrekken*, *enz.*, bl. 21.

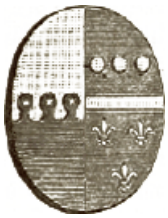

FIG. 31.

FIG. 32.

FIG. 33.

FIG. 34.

FIG. 35.

FIG. 36.

FIG. 37.

FIG. 38.

(Wordt voortgezet.)
P. GÉNARD.

Een drama in eenen kelder.
(*Vervolg, zie nummer* 144)
II.

Eenige stonden later reden wy met hetzelfde rytuig dat ons naer C... had gebracht, terug over den steenweg naer Antwerpen. Ik was zeer afgetrokken, daer de ontmoeting in het krankzinnigen-gesticht mynen geest gansch bezig hield; ook moest ik er zeer weemoedig uitzien; want na wy eenige stonden sprakeloos naest elkander hadden gezeten, keerde Adolf zich ten lesten tot my, zeggende:

- Wat let u dan toch, dat gy er zoo droefgeestig uitziet? Gy trekt waerlyk een gezicht alsof wy naer eene uitvaert reden. Ik weet niet hoe ik zulks moet uitleggen: in elke andere omstandigheid hebt gy eenen kwinkslag by de hand, en thans zit gy daer als een droomer. Wat hebt gy dan toch, in 's hemels naem, dat gy er zoo ernstig uitziet?

Op myne beurt verhief ik het hoofd, beschouwde mynen vriend eene wyle, waerna ik antwoordde:

- Ik weet niet wat ik heb, Adolf; maer waer is het dat ik my niet al te lustig gestemd gevoel.

- Maer wat let u! - hernam Adolf, - hebt gy hoofdpyn? zyn het de zenuwen?...

- Neen, neen, antwoordde ik; - het is dit niet. De ontmoeting met die vrouw in het krankzinnigen-gesticht heeft my getroffen; ik ken haer van toen ik nog een kind was; ik was er tegenwoordig toen zy krankzinnig werd; dit alles heeft herinneringen in mynen geest opgewekt die my treurig maken en ernstig doen nadenken.

- Welnu, vertel my dit voorval, - vroeg my myn vriend; - het zal de reis helpen verkorten en u opbeuren.

- Gy bedriegt u, Adolf, - gaf ik ten antwoord; - wat ik u rakende de ongelukkige Regina Frederickx zou kunnen mededeelen, kan niet dan ons beide in nog weemoedigere stemming brengen.

- Neen, niet *ik*, maer gy zyt het die u bedriegt, - hernam Adolf; - het verhael van dit noodlottig voorval zal de gedachten die thans alleen onzen geest bezig houden,

verdryven en daerdoor de droefheid, zoo niet uit ons hert verbannen, dan toch voor eenige oogenblikken doen insluimeren. Voldoe slechts aen myn verzoek, en later zult gy my bekennen dat ik volkomen gelyk had.

- Welaen, zoo gy het volstrekt wilt, - antwoordde ik; en na een oogenblik met de hand over het voorhofd te hebben gewreven, om des te beter myn geheugen op te wekken, begon ik aldus:

Gy zyt Antwerpenaer, dus denk ik het onnoodig u te vragen, of gy het tamelyk groot gebouw kent dat zich achter het stadhuis, op den hoek der Zilversmid- en Gildenkamerstraten verheft, en thans door een gesticht van weldadigheid, de genoeg gekende kantschool voor behoeftige meisjes, wordt betrokken. In dit huis werd ik geboren en woonde er met myne ouders tot korts na de omwenteling van 1830. Te dien tyde was dit huis echter niet wat het thans is. Toen had het twee ingangen, de eene langs de Gildenkamer- en de andere langs de Zilversmidstraet; ook werd het door twee verschillige huishoudens bewoond. Langs de zyde der Gildenkamerstraet diende het tot herberg, en daer de bewooner er van, de heer M...., tevens eigenaer eener *natie*(1) was en handel dreef in russische matten, en hy daerdoor met velerhande lieden in betrekking stond, was de herberg *de Roos* de gansche stad door bekend. Wy hadden onzen in- en uitgang langs de Zilversmidstraet, en daer de heer M.... eigentlyk het beneden- en wy het bovengedeelte van gemeld huis betrokken, kwam men van de straet op eenen breeden steenen trap, die tot de bovenkamers leidde. Het was een oud gebouw, dat in de zestiende eeuw tot vergaderzael der dekens en meesters van een of ander ambacht moet hebben gediend; ook waren de twee eerste verdiepen, elk slechts uit eene uitermate groote kamer saêmgesteld. Aen ieder andere zou zulks slecht van pas zyn gekomen: doch daer myn vader zaliger het ambt van onderwyzer uitoefende en gevolgentlyk eene wyde zael behoefde, was dit huis voor hem allezins goed geschikt(2).

Gy moogt niet ongeduldig worden, vriend Adolf, omdat ik wat lang stil houd by dit huis; ik hoop dat

(1) Men noemt te Antwerpen eene *Natie* een genootschap van werkbazen, die zich bezig houden met het lossen en laden der schepen, en het vervoeren van allerhande koopwaren. Zulke vereenigingen bestaen aldaer van de vroegste tyden; sommigen bezigen tot dry en vier honderd werklieden daegs en worden zeer duer betaeld. Eene *Natie* wordt aenzien als een eigendom, even als een huis, obligatie, rent of landgoed.

(2) Het was ook in hetzelfde huis dat de eerste *Zondagschool*, binnen Antwerpen werd opgericht; myn vader zaliger was er de eerste bestierder van. Met innig genoegen breng ik deze hulde aen zyne nagedachtenis.

gy my zulks gereedelyk zult vergeven: het is eene oude herinnering, iets dat my ondanks my zelve tot zich trekt. En zeg eens, gy ook moet het ondervonden hebben: wie houdt er, in het voorbygaen, niet een oogenblik stil om een blik te werpen op het huis waer hy geboren werd? Wie is er die zich op zulken stond het bloed niet sneller door de aderen voelt vlieten, terwyl hem het hert by het herdenken dat het dáér was, dat hy voor de eerste mael het licht tegen loeg, wie is er, zeg ik, die op dien stond zyn hert van ontroering niet voelt ontvlammen? Men kan vyftien, twintig huizen hebben bewoond, toch is er slechts éen by welks aenblik men zulks gevoelt.

Ik bleef een oogenblik sprakeloos, waerna ik hernam:

Adolf, goede vriend, vergeef my dien stond van aendoening, thans zal ik rasser over de gebeurtenissen heenstappen.

Op dynsdag 26 October 1830, leverde Antwerpen, ons beider geboortestad, een buitengewoon woelig aenzien op. Ofschoon ik toen slechts een kind was van zoo wat vyf en half jaer oud, toch zal de geschiedenis van dien dag my nimmer uit het geheugen gaen, daer het toeval my ooggetuige maekte van eenige der feesten die op dien dag binnen onze geboortestad plaets grepen, en met bloedige letteren in het geschiedboek zyn aengeteekend.

Van den vroegen morgend reeds, kon men het genoegzaem zien dat er iets buitengewoons op handen was; want de straten, en wel byzonder die rond de Groote Merkt gelegen, vertoonden een tooneel van buitengewoone drokte. Het werkvolk, ofschoon het zyne werkkleederen aen had, scheen niet genegen te arbeiden, maer wandelde met ledige handen langs de straten, bezocht de bierhuizen en verzamelde zich in dichte groepen op de openbare plaetsen. De gewapende wachten waren overal verdubbeld, zoo dat men zich ook langs dien kant aen iets buitengewoons scheen te verwachten. Ik herhael het, alles duidde aen dat er iets ongewoons op handen was.

Er waren des morgends slechts weinige der leerlingen myns vaders zaliger naer de school gekomen, en reeds vóor het gewoone uer der schoolsluiting daer was, werden allen doorgezonden, terwyl myn vader hun zegde dat zy voor het overige van den dag *vacantie* hadden. Korts daerna schoot myn vader zaliger zyn kleed aen en verliet het huis; om twelf ure, het uer dat wy gewoon waren te middagmalen, was hy nog niet terug. Toen hy te huis kwam, onderhield hy zich met myne moeder. Wat zy elkander zegden, weet ik niet; nochtans, hoe jong ik was, ik bemerkte zeer goed dat beide er hoogst ongerust uitzagen. Ook werd er van geen middagmalen gesproken.

Myne ouders gingen meermalen tot by de vensters, die zicht op de merkt gaven, waervoor zy telkens eene wyle stil hielden, tevens hunne redekaveling voortzettende. Hoe meer tyd er verliep, hoe angstiger zy er uit zagen. Daer ik my verveelde, zoo alleen op die groote kamer rond te slenteren, en nieuwsgierig was om te weten wat myne ouders op de straet zagen, kwam ik ten langen lesten op het gedacht, een stoel by eene der vensters te schuiven. Niet zoodra had ik dit voornemen opgevat, of bracht het duidelyk ten uitvoer, en ook niet zoodra stond de stoel tegen het venster, of ik klaferde er onmiddelyk op. Het scheen my toe dat eene ontelbare volksmenigte de merkt vervulde, en wat my het meest van al trof, was dat er zich tusschen de menigte vele gewapende burgers bevonden, de eenen met geweeren of pistolen, de anderen met sabels, en zelfs werden eenige kleine veldstukken door burgers voortgetrokken, die vervolgens met de monding naer het stadhuis werden gericht. Tusschen de kanonnen bemerkte ik er een, waerop een man met een houten been zat, die eene drykleurige vaen, rood, geel en zwart, in de handen hield en van tyd tot tyd boven het hoofd zwaeide. Later heeft men my gezegd dat die man een Wael was, met name Charlier, en een groot deel aen de omwenteling heeft genomen. Ik

wist niet wat dit alles te beduiden had; doch het verwonderde my zeer te zien, dat lieden die niet tot den soldatenstand behoorden, zich bezig hielden met soldaetje spelen, en dit nog wel op de straet.

Nauwelyks had ik echter eenige oogenblikken vóor het venster doorgebracht, of het volk begon van alle kanten op het stadhuis te vuren, de eenen met pistolen of geweeren, de anderen met kanonnen. Zulks kwam my zoo vermakelyk voor, dat ik niet eens hoorde wat myne ouders die, een weinig verder, vóor eene andere venster stonden, tot elkander zegden, en ik, ofschoon het reeds twee uren en half was, er nog niet het minste aen dacht dat wy nog niet hadden gemiddagmaeld. Even als men op het stadhuis vuerde, moest men ook van daer op het volk, dat zich op de merkt bevond, schieten; want meer dan een burger, en onder den hoop menigen die zich daer slechts uit nieuwsgierigheid schenen te bevinden, zag ik ten gronde suizelen; de eenen om, een oogenblik nadien, gewond te worden weggedragen; de anderen levenloos. Eensklaps werd de deur der kamer opengestooten, en ik hoorde eene schreijende vrouwenstem kermen:

- Mynheer!... mevrouw!... blyf daer nietstaen!... er is gevaer!... verwydert u van vóor het venster!... de kogels en ballen kunnen tot hier komen!... komt mede!... spoedig!... vlucht!... vlucht in denkelder!...

Ik verliet myne plaets niet, doch keerde uit nieuwsgierigheid het hoofd om: het was de vrouw van mynheer M..., den bewooner der benedenvertrekken, die myne ouders kwam aensporen zich tegen het gevaer in den kelder te verschuilen. Myn vader zaliger antwoordde

echter dat zy de kamer niet wilden verlaten. Ik wendde, onbewust van het gevaer waerin ik verkeerde, het aengezicht terug naer de straet, om geen tooneel te verliezen van het bloedig drama dat op de groote merkt werd gespeeld.

En een bloedig drama was het; want van de plaets waer ik my bevond, hoorde ik niets dan het geknal der geweeren en kanonnen, en zag niets dan een regen van vuer en schroot, niets dan menschen die gewond of dood ten gronde stortten. Lang duerde de stryd, zonder dat er zich echter iets voordeed hetwelk kon doen voorzien dat er weldra een einde zou aen komen. Onmogelyk was het te voorspellen wie de overhand zou behalen, het volk dat in opstand was, of de verdedigers van den troon. En zeker zou nog zoo spoedig geen einde hebben gekomen aen den stryd tusschen de beide partyen, zoo niet de onverschrokken moed van een enkel man, die zyn leven in de weegschael wierp, op eens den uitslag had komen beslissen. Een gewapend burger, een blanken sabel, waeraen een drykleurig doek was vastgehecht, in de hand houdende, wierp zich vooruit, en de zonderlinge vaen boven het hoofd verheffende, liep hy, zyne medestryders in warme bewoordingen aenhitsend, op de hoofdwacht in. Van alle zyden werd hy oogenblikkelyk door eene menigte burgers gevolgd. Deze onverschrokkene daed bracht de hoofdwacht in wanorde; de vrees beving haer, en allen, officieren en soldaten, namen de vlucht achter het stadhuis. Om des te spoediger te kunnen loopen, en misschien ook om te doen zien dat zy niet langer voort wilden stryden, wierpen de arme overwonnenen hunne wapens, geweeren, sabels, bayonnetten, shakos, ranselzakken, patroontesschen, met een woord al wat hunne spoedige vlucht maer in het minst kon verhinderen, van zich af. Doch dit al te blykbaer bewys der overgaef verhinderde niet dat eenige der overwinnaers den behaelden zegel bezoedelden; want sommigen der stryders voor vryheid en onafhankelykheid hielden niet op de stryders voor koning en troon te achtervolgen, en menige dezer laetsten stortte gewond of dood ten gronde.

Het volk had nu het stadhuis overmeesterd, en de nevenstraet, die van de merkt naer de Zilversmidstraet geleid, lag bezaeid met allerhande wapenen, waer tusschen zich ook een groot getal lyken en gewonde soldaten en officieren deden opmerken. Ik zag dit alles met een nieuwsgierig oog na; want ik was nog te jong om het gevaer te kunnen beseffen waerin ik verkeerde: de merkt was voor my een tooneel, de omwenteling een bloedig drama, de burgers en soldaten de tooneelisten, myne kamer het *parterre*, myne ouders en ik de toeschouwers. Ik beefde niet het minste, niettegenstaende het losbranden der geweeren en kanonnen, niettegenstaende het yselyk gekerm der gewonden; ik wist niet dat een kogel volstond om de volgeladene poederwagens, die vóor onze wooning stonden, in de lucht te doen springen, en met de poederwagens niet alleen ons huis, maer onze gansche wyk, my, myne ouders, broeder en zuster, met honderden andere myner stadgenooten. Van dit alles was ik onbewust, en het deed my, in myne kinderlyke onwetendheid, een waer genoegen, te zien hoe de burgers zich wapenden met de door de soldaten weg geworpene geweeren, sabels en patroontesschen; hoe de straetjongens en het grauw de uerwerken en geldbeurzen uit de zakken der dooden en gewonden haelden; hoe zy de ranselzakken losriemden, zich van het kleêrgoed der soldaten meester maekten, waerna, de eene langs deze, de andere langs gene richting, met den behaelden buit verdween.

Eene tweede male kwam mevrouw M..., en nu vergezeld van haren man, de kamer binnengestormd.

- Mynheer, - schreide zy, - blyf in Gods naem niet langer! kom, mevrouw, kom, het wordt hoog tyd dat gy u naer eene veilige schuilplaets begeeft! Gy moogt hier niet langer blyven! Elken oogenblik kan een onvoorzichtig schot het vuer aen de

buskruidwagens steken en u in de lucht doen springen!... Komt mede! in den onderaerdschen kelder zyn wy veilig!...

Myn vader zaliger weigerde nogmaels; doch op hetzelfde oogenblik weêrgalmde er een ongewoon luid gerucht, een vreeselyk rumoer, 't welk my zoodanig trof dat ik op eens schreijend de handen vóor het aengezicht sloeg. Het was byna of het vuer des hemels op een der naby gelegen huizen was gevallen en het had doen instorten, zoo vreeselyk ratelend was de slag die op dien oogenblik myne ooren trof.

- Heere God! - kreet myn vader, - gewis een poederwagen die in de lucht springt!

- Komt! komt! heb ik het u niet gezegd? Blyft, in Gods naem, niet langer hier! - riep mevrouw M... schreijend uit, terwyl zy verschrikt van de kamer liep.

Op denzelfden stond greep myne moeder my in de armen en liep snikkend mevrouw M... achterna. Op den oogenblik dat myne moeder de deur bereikte, zegde myn vader zaliger op eenigzins kalmen toon:

- Ha! God zy geloofd! het is zoo erg niet als wy het wel dachten. Het vuer is niet aen de buskruidwagens; het is slechts een kanonbal die in het huis van mynheer S...., op den hoek der Braderystraet, is gevallen.

Daerop nam hy myn broeder en zuster in de armen.

Vooraleer den trap af te dalen, keerde myne moeder nog eens het hoofd om, en door die beweging bemerkte ik de roode vlammen die, tusschen dikke rookwolken, uit het huis van mynheer S...., kronkelend ten hemel stegen, en schreijend sloeg ik de armen rond den hals myner moeder.

(*Wordt voortgezet.*)

JOHAN VAN ROTTERDAM.

's Vaders feest.
Mynen vriende Hendrik M..... opgedragen.

GALVANOGLYPHIE DOOR C. OMMEGANCK.

Er naekt een schoone dag; - van over weken
Ziet de echtgenoot hem blyde te gemoet;
Haer herte trilt van eene vreugd zoo zoet
By ieder stond die toont dat 't feestvuer aen gaet breken.
Want wat haer ziel in dezen feestdag vindt,
O vraegt dit niet; gy, meisjes, jong en teeder,
Gy knieldet immers ook voor liefdes altaer neder?
Gy hebt toch ook een jongeling bemind!
Het is heur Hendriks feest, - den echtgenoot
Voor wien heur ziel heur gansche liefde ontsloot;
Van hem wiens hert haer jeugdig hert weêrspiegelt,
Heur hert dat rein en helder als de bron,
Beschenen door de zoete lentezon,
Slechts stil geluk en reine vreugde wiegelt.
En juichend by 't gevoel door dit gedacht ontstaen,
Ziet zy heur kroost met nog meer teêrheid aen,
Heur kroost dat bly aen hare voeten dartelt
Of op heur schoot aen haren boezem spartelt.
‘Juicht, juicht met my, roept ze opgetogen uit.
Juicht, o myn zoon, myn dochters, met uw moeder!
Juicht, knielt en bidt, opdat God, de Albehoeder
Zyn zegening voor vader thans ontsluit!’
En gansch 't gezin hoort moeders woorden aen;
En menig oog ontwelt een vreugdetraen,
By het gevoel dat allen overmeestert.
Ja, roept myn ziel, door 't zoet tooneel begeesterd,
Ik ook, o vrouw, deel in uw zaligheid.
Myn herte trilt by deze plegtigheid!
Wel ben ik niet door 't bloed aen uw gemael gebonden,
En ken hem slechts, o nog zoo luttel stonden,
Maer echter is myn ziel aen zyne ziel verknocht;
Ik ben als vriend zyn wooning ingetreden,
En wat ik daer met u aenschouwen mocht,
Dit rein geluk, die onbesproken zeden,

Bond my aen hem. Thans weet ik wat een schat
Van deugden 't hert uws echtgenoots bevat.
Ik weet dat 't ongeluk zyn tranen vaek doet leken,
Doch dat de dood alleen 't gegeven woord kan breken.
Ja, roept myn ziel, laet vry den zeegklank hooren,
Juicht al te saem, in dankbre harmonie;
Myn stemme zal het zoet akkoord niet stooren,
Maer jueblen met u al in éene melodie!

De dag is daer - by 't morgendkrieken
Verlaet 't gezin verheugd de spon;
Een enkle droom op gulden wieken
Die dezen nacht hun slaep verwon!
Wat schoone dag! - de lieve zonne,
Des levens macht'ge voedselbronne,
Praelt thans veel heldrer aen den trans;
De schepping baedt in eenen glans
Die 's menschen geest zoo zoet komt streelen,
En alles schynt de vreugd te deelen
Waerin de ziele wordt gesust!
Het is een leven, 't is een lust!
Het meisjen uit den slaep getogen
Blikt moeder aen met vragende oogen:
't Is heden, moeder, vaders feest?
Ja, zegt de vrouw met blyden geest,
O ja, myn dochter, ja, 't is heden!
't Is daer, het uer zoo lang betracht;
Kom, kleed u aen, en naer beneden,
Waer heel 't gezin by Grootje wacht.
Dáer is 't een praten, juichen, zingen,
En dansen, loopen, springen,
Een harrewar van stemmen wild dooreen.

Er wordt een deur geopend - hoor!
't Is Hendrik die in de eetzael is getreden,
Dit is het sein; kom, volg myn schreden,
Hoerrah! roept Grootje, kinderen, treedt voor
En heel 't gezin, en gade en moeder,
En zoon en dochters, zuster, broeder,
Trekt stoetsgewys met feestgeluid
Het slaepvertrek van Grootjen uit;
En allen dragen feestgeschenken,
Want ieder wilde aen Hendrik denken.
't Zyn bloemen, kransen en festoen,
De tooi van 't vroege jaersaizoen,
En taerten, flesschen, breed van kragen.
Men naekt de zael - wie voelt zyn hert niet jagen?
De deur vliegt open - in een wenk
Zyn allen in zyn arm gevlogen,
En hy, de zael'ge man, met tranende oogen,
Dankt vuriglyk een ieder voor 't geschenk;
Niet voor 't geschenk - zeer needrig is zyn prys;
Maer voor de hulde en 't treffende bewys
Van ware min, zoo hertelyk geschonken.
Dit maekt hem fier, dit maekt hem vreugdedronken,
En zeker ruilde hy dit uer van zegen niet

Noch voor een schat, noch gevel van graniet!
Doch nu treedt ook de klein' Hendrika nader:
Hoor hoe haer zoete en minzame englenstem
Een dichtje zingt ter eere van heur vader.
Zy zegt hoe zy hem mint, hoe zy voor hem
Den Heer steeds bidt - hoe de eeuwige Albehoeder,
't Gebed verhoort, zoo leerde haer heur moeder,
Van 't kind dat 's Hemels gunst voor vader smeekt.
Dit is te veel - des vaders herte breekt
By 't hooren van die kinderlyke klanken;
Zy zengen zyne ziel als vuerge spranken,
En zyn geschokt en lang bekneld gemoed
Zoekt eindlyk lucht in eenen tranenvloed.

Weg dit getraen! geniet den zegen,
Dien U de Hemel gunt, o vriend!
Blik vry den glans der vreugde tegen,
Gy hebt die hulde wel verdiend!
Juich met uw gade, met uw moeder,
Hoor hunne stem, die voor Gods troon
Den zegen smeekt van d'Albehoeder,
Voor U, haer gâ, voor U, haer zoon!
Juich met uw kroost, wiens jeugdig herte
Voor U van englenliefde trilt,
Wiens stem u uit dit dal van smerte
Als in een wolk van liefde tilt.
Juich, echtgenoot! - doch zoo de bogen
Des hemels waer ge in woont, nog galmen mogen
Van eene stem gansch vreemd aen uw gezin;
Indien uw hert, verrukt door huwlyksmin,
Nog jubelt by den klank van zachter toonen
Dan die van 't ryk waer liefde mag in troonen;
Zoo uwe ziel een onuitputbren schat,
Een galm voor elken toon van 't hert bevat,
Dan, Hendrik, hoor de stemmen uwer vrinden,
Van hen die geen geluk, geen vreugde vinden
Die niet door U, ten volle, wordt gedeeld;
Dan, beste vriend, verbryzel de enge teuglen,
Die onzen geest omknellen, - sprei de vleuglen
Der inbeelding, en styg in hooger spheer!
Doordring met my der Englen hemelwoning,
En neêrgeknield voor d'eeuwgen opperkoning,
Vereenen we onze ziel voor immer in den Heer!

P. GÉNARD.

Michiel Boudewyns.
(*Vervolg en slot. Zie bladz.* 140).

Boudewyns nam niet alleenlyk het grootste deel aen het opstellen van het droogreedersboek van Antwerpen, hy versierde het nog met de geschiedenis der oprechting van het *Collegium medicum* en eene geleerde voorrede, waerin hy den oorsprong en het nut der droogreederskunst verhandelt.

Beide stukken getuigen zynen lust voor de geschiedenis der geneeskunde. Onze geleerde was overtuigd dat

deze laetste minder de dochter van het verstand is dan van den tyd. Hy aenzag de kennis harer geschiedenis als eene noodzakelykheid voor een oefenend arts. Ook gaf hy er menige blyken van in zyne schriften. Wanneer, ten jare 1660, de leden van het *Collegium medicum* het feest van hunnen patroon vierden, sprak hy eene redevoering uit, overeenstemmende met de gelegenheid, en waerin hy den heiligen Lukas als heelmeester beschouwt, en zyne menschlievendheid als voorbeeld afschetst.

Sedert onheuchelyke tyden was een lid van het geneeskundig wezen belast met les in de onleed- en heelkunde aen de leerlingen dezer laetste wetenschap te geven. Na den dood van zynen schoonvader, doctor Lazarus Marcquis, werd Boudewyns door het gemeentebestuer aengesteld om de plaets van leeraer by de Antwerpsche school te bedienen. Hy gaf er zyne les met den grootsten byval in het vlaemsch, en deed zyne ontleedkundige uitlegging op het doode lichaem(1). Daer de plaets van geneesheer van St-Elisabeths gasthuis eenigen tyd daerna, door den dood van Willem Marcquis, was opengevallen, werd Boudewyns wederom door het bestuer benoemd om hem op te volgen. Ook werd hy in deze plaets als voorzitter der geneeskundige maetschappy uitgeroepen, en toonde zich dezer belooning allezins weerdig; althans voorzitter, bleef hy wat hy geweest was als geheimschryver: een vriend van den vooruitgang der kunsten, een krachtig voorstander der voorrechten van zyn ambt.

Onze geneesheer dacht dat het nieuwe blyk van het vertrouwen zyner ambtgenooten hem nieuwe plichten oplegde, waeraen hy dan ook door zyn werk over de geneeskundige godgeleerdheid(2) beantwoordde. In dit boek, ten jare 1666 in het licht gegeven, behandelt hy verschillige vraegpunten van zedelyke godgeleerdheid, in hare betrekkingen met de geneeskunde.

Lange jaren arbeidde de schryver aen het opstellen van dit werk; ten dien einde ook woonde hy dikwyls de godgeleerde twist-oefeningen by, die in het seminarium van Antwerpen plaets grepen, en had ongestaekt de studie der godgeleerdheid voortgezet. Om dit boek naer volle weerde te kunnen beoordeelen, moet men met de gedachten in het tydstip terugkeeren, waerin het geschreven werd; men heeft zich wel te doordringen van den geest die alsdan algemeen in de katholieke Nederlanden heerschte, en men mag niet uit het oog verliezen dat het slechts voor katholieken geschreven is; de geleerde Albrecht Von Haller is het hier met ons eens, en drukt zich op de volgende manier uit; '*ex scholarum docendi ratione et medico-legales et ejusmodi quaestiones resolvit*, *quae ad conscientiae casus pertinent*, *de jejunio*, *castitate*, *et aliis id genus*, *ut possit pro compendio haberi vastorum voluminum quae in ecclesiâ Romanâ in eum sensum scripta sunt.*'(1).

Zaken die wy heden als onweerdig zouden aenzien om de ledige uren eens geleerden te vervullen, werden toen als zeer ernstig beschouwd. Ook om zulk een werk als het *Ventilabrum* te durven ondernemen, moest men de groote kunde en diepe kennissen van Boudewyns bezitten. Meermalen bevecht hy de in loop zynde denkwyzen met de wapenen der rede en zyner natuerkundige kennissen. Meermalen

(1) Dit blykt uit het volgende: Et quia plerique ex illis latino idiomate non callent, aliquis expertus medicus, honesto stipendio a magistratu conducitur, qui illos anatomiam et chirurgiam *vernaculâ lingua* edoceat, et in humanis cadaveribus per sectionem demonstret, hujusque praelectoris officio fungo presenter. Ventilabrum medico theologicum, bladz. 314.

(2) Dit boek voert voor opschrift: Ventilabrum medico-theologicum quo omnes casus, tum medicos, cum aegros, aliosque concernentes eventilantur, et quod sanctorum Patrum conformius, scholasticis probabilius, et in conscientià tutius est, secernitur; Opus cum theologis et confessariis, tum maxime medicis perquam necesarium.

(1) *Methodus studii medici.* Amsterdam 1751, in 4°, bladz. 805.

geeft hy blyken van zyne doorgeleerde kennissen in wettelyke geneeskunde. Soms echter heeft hy zich door de vooroordeelen zyner eeuw laten medeslepen.

Wy gaen bondig hier eenige zyner oplossingen van vragen, welke hy zich voorstelt, neêrschryven, opdat men des te beter de weerde van zyn gewrocht moge beoordeelen.

Het werk, klaer in zynen opstel en kiesch voor wat de schryfwyze betreft, wordt in twee boeken verdeeld. In het eerste heeft de schryver zich vyftig vragen voorgesteld; in het tweede vindt men er vier-en-twintig.

I. Boudewyns gebruikt zes bladzyden in-4°, om in zyne eerste oplossing te bewyzen dat de arts by middel zyner kunst eenig uitwerksel kan te weeg brengen, of, in andere woorden, dat de geneeskunde nuttig is. Dit punt was dan toch wel zonneklaer en vergde geene zoo langdradige bewyzen.

De schryver laet zich meermaels aen dergelyke nauwgezetheid van redenering in de volgende oplossingen gelegen.

II. Mag de geneesheer wenschen en God bidden dat er vele zieken zyn? - Boudewyns zegt dat de arts zyn eigen voordeel mag wenschen en aen God vragen, maer geenszins het nadeel van anderen.

III. Mag hy gebruik maken van bygeloof en toovery? - Geenszins.

IV. Mag hy de sterrekykery gebruiken? - Hy mag den invloed der sterren op den mensch naspeuren.

V. Mag hy waernemen het getal der jaren, der dagen en der *doses?* - Ja, maer niet voor zooveel als getal.

VI. Eene ziekte, door toovery veroorzaekt, mag die door eene andere toovery genezen worden? - Boudewyns ant-

woordt, neen, en toont hierdoor dat hy nog onder den heerschenden invloed zyner eeuw was.

VII. Mag de arts ter genezing gebruik maken van bloed, vleesch, vet en beenderen van menschen? - Ja.

VIII. Mag men struiven gebruiken? - Ja, maer zonder er bygeloovige werkingen by te voegen.

IX. Mag hy gebruik maken van toovery, van het uitspreken van wonderbare woorden? - Neen.

X. Mogen de bezetenen door den arts behandeld worden? - Voor zooveel als deze aen lichamelyke kwalen lyden.

XI. Is het gebruik van liefdedranken en van diegene welke haet verwekken, geoorloofd? - Volstrekt niet.

XII. Mag de arts, om den uitslag der ziekte te kunnen voorzeggen, gebruik maken van de handkyking, gelaetkunde, luchtkyking, droomen, enz.? - Dit gebruik is geoorloofd voor zooveel deze wetenschappen betrekking hebben met de geneeskunde.

XIII. Mag de geneesheer de scheikunde uitoefenen? - Ja, maer geenszins eenige gebruiken van de gewaende goudmakery.

XIV. Mag men blanketzalf voorschryven? - Zonder twyfel.

XV. Mag men behoedmiddelen tegen de dronkenschap enz. geven? - Dit is in vele gevallen geoorloofd.

XVI. Mag de geneesheer gebieden dat de zieken wyn drinken en zich dronken maken? - Ja, als zulks noodzakelyk is tot de herstelling.

De tien volgende oplossingen zyn aen het huwelyk en andere belangryke vraegpunten toegewyd. Aen dit gedeelte zyner verhandeling heeft Boudewyns eene byzondere aendacht verleend.

XXVII. Mag de arts de behandeling van ongeneesbare en verlatene kwalen ondernemen? - Er bestaen geene ziekten, hoeverre ook gekomen, of de geneesheer mag er zynen dienst aen leenen.

XXVIII. Mag hy de ziekte langer doen duren en twyfelachtige middelen gebruiken? - Ten ware er eene ergere ontsteltenis te vreezen ware, mag men de ziekte niet verlengen, noch gebruik maken van twyfelachtige geneesmiddelen, wanneer er zekere zyn.

XXIX. Mag men de eene ziekte door de andere heelen? - Ja, het is dikwyls de plicht eens arts eene lichtere ontsteltenis te doen ontstaen, om eene grootere kwael uit te roeijen. Wie kent de kracht niet van de aftrekkende handelwyze?

XXX. Mag een kristen arts nalaten de noodige geneesmiddelen voor te schryven, onder voorwendsel dat in geval van mislukking zyne eer er zoude door lyden? - Zulke man is laekbaer en onweerdig van aen het geneeskundig wezen toe te hooren.

XXXI. Mag men vergif voorschryven? - Als geneesmiddel is het toegelaten vergif te doen nemen.

In de dry volgende oplossingen bewyst de schryver dat het toegelaten is braek- en buikzuiverende middelen te gebruiken, bloedaftrekkingen te doen, den zieke te branden en zelfs te verminken als zyne behoudenis zulks vereischt.

XXXV. Is het geoorloofd den dood eens verlaten lyders te verhaesten om hem van zyne pynen te verlossen? - Op geener wyze.

XXXVI. Moet de geneeskundige de zelfde zorg voor ieder zyner lyders dragen? - Ja.

XXXVII. Is het geoorlofd doode lichamen te ontleden? - Het is niet alleen geoorlofd, maer zelfs dikwyls noodig om den aerd der ziekte des te beter te kunnen kennen.

XXXVIII. Is de arts verplicht ketters en persoonen, door besmettelyke ziekten aengedaen, te bezorgen? - Hy is niet gehouden, zegt hy, in alle gevallen *quod semper et ubique opera misericordiae exercere non sit praeceptum*, *sed pium consilium.* Deze oplossing moet ons verwonderen, dewyl het heden een algemeen stelsel is dat de geneesheer overal niets moet zien dan zieken, en dat de besmettelykste ziekten de zorgen van de ervarendste artsen vereischen. De gevoelens van Boudewyns in deze stof toonen ons dat op dit tydstip de onverdraegzaemheid in de geloofsbegrippen in eenen hoogen graed bestond, en de leeringen over de besmettelykheid der ziekten overdreven waren.

XXXIX. Moet de geneesheer zorgen dat de stervende van de heilige sakramenten bediend worde? - Dit is de plicht eens katholieken arts.

XL. Mag hy de kracht der geneesmiddelen loochenen of verzwygen wanneer hem er naer gevraegd wordt? - Het belang des lyders noodzaekt somwylen dit te doen.

XLI. Moet hy het gevaer van sterven doen kennen? - Hy moet, wanneer men het hem vraegt, met bescheidenheid het gevaer van sterven aenzeggen.

XLII. De arts, door den rechter aenzocht om over de bedenkelykheid eener wonde of ziekte uitspraek te doen, mag hy de waerheid verzwygen? - Geenszins.

XLIII. Is het den geneesheer geoorloofd de geheime ziekten te veropenbaren, daertoe aenzocht zynde? - Gesterkt door den eed van vader Hippokraet, mag hy dit niet doen, ten zy in uiterste en zeer zeldzaem voorkomende gevallen.

XLIV. Mag hy van het vasten ontslaen en het gebruik toelaten van voedsel door de geestelyke overheid verboden? - Zekerlyk.

XLV. Mag de arts loon voor zyne zorgen ontvangen? - Zonder twyfel.

XLVI. Moet hy bateloos de armen verzorgen? - Zonder twyfel.

XLVII. Voor aleer zich met het verzorgen eener ziekte te gelasten, mag hy den prys vaststellen? - Hy mag eenen redelyken prys vergen.

XLVIII. Mag hy eenen grooteren loon vragen van de ryken dan van de armen, voor een geneesmiddel door hem uitgevonden of bereid? - Ja.

XLIX. Is het den arts toegelaten zynen ambtgenoot te onderkruipen? - Neen.

L. Staet het den arts vry in de beraedslagingen van een ander gedacht te zyn? - De oplossing hiervan is geenszins twyfelachtig.

Werpen wy thans eenen vluchtigen oogslag op de voorwerpen in het tweede deel behandeld. Meest allen hebben betrekking tot menschen die aen de kunst vreemd zyn.

1. Moet de vorst of het bestuer in de plaets zyner onderhoorigheid de uitoefening der geneeskunde toelaten? - Het belang der burgers legt het openbaer bestuer zulks tot eene plicht op.

2. Is het uitoefenen der geneeskunde eene wetenschap geoorloofd in het inwendig geweten? - Dit lydt geen twyfel.

3. Voor zoo veel het inwendig geweten betreft, kan iedereen deze kunst dan uitoefenen? - Slechts degenen die blyken van hunne kennissen in dit vak hebben gegeven.

4. Is de magistraet verplicht te zorgen dat zyne onderhoorigen een betamelyk getal artsen, droogreeders, heelen vroedmeesters hebben? - De goddelyke en menschelyke wetten gebieden dit.

5. Mag de magistraet joodsche geneesheeren tot de uitoefening toelaten? - Neen. Deze oplossing geeft wederom een blyk van 's mans onverdraegzaemheid.

In de zesde oplossing toont hy aen dat de overheden hunne zorg ten tyde der besmettende ziekten moeten verdubbelen; in de zevende doet hy zien dat de artsenybereiders de voorschriften der artsen niet mogen veranderen.

De dry volgende oplossingen beweeren dat alle zieken de zorg der artsen moeten inroepen; dat zy hen moeten gehoorzamen, en dat zelfs de heelmeesters en al degenen die den zieken bystaen, dezelfde verplichting hebben.

11. Mag men de heiligen aenroepen om de gezondheid te bekomen? - Ja.

De vyf volgende oplossingen zyn wederom aen het huwelyk toegewyd. Boudewyns toont hierin een goed wetgeleerd arts te zyn, en geeft verscheidene nuttige onderrichtingen over de gezondheidleer.

17. Wordt de vasten gebroken door het gebruik van chocolaet, wyn, melk of tabak? - De natuerlyke vasten wordt er door gebroken; de kerkelyke alleen door den chocolaet.

18. Mogen of moeten de Karthuizers, uit kracht van hunnen regel, altyd het vleesch derven? - Ja. - Ons dunkens is deze oplossing wel vry streng.

In de 19^{e}, 20^{e} en 21^{e} oplossing handelt Boudewyns over de wettigheid van het huwelyk, over het doopsel, enz. In de twee-en-twintigste bewyst hy dat de saters, de paerdmenschen, de tweeslachtige en andere diergelyke het doopsel niet kunnen ontvangen, om eene goede reden dat zy niet bestaen. Te bejammeren is het dat hy geloof geeft aen de nachtmerrie.

Na bewezen te hebben dat de moeders hunne kinderen moeten zuigen, indien hunne gezondheid het toelaet, eindigt de schryver met eenige bemerkingen over de plicht der zieken om den loon der geneesheeren te betalen.

Dit vluchtig overzicht zal slechts een zeer onvolmaekt gedacht van dit verdienstelyk boek geven. Zelfs in geene ontleding zou men de volkomene geleerdheid en de verscheidenheid van kennissen kunnen doen verstaen, welke de schryver aen den dag legt. Boudewyns geeft ons in de volgende woorden de reden van het gebruik dezer geleerdheid: ‘maer ik geef my te veel moeite om al de schryvers aen te halen, den lezer tot verdriet toe onderbrekende en my by hem van hooveerdigheid verdacht makende. Naer het voorbeeld van den *honingvloeijenden leeraer*, volg ik myne

eigene gissingen niet, maer het heilig Schrift; dus is myne opstelling minder het teeken van ydelheid dan van mistrouwen van my zelven[1].'

Indien men den schryver mag verwyten, dat hy dezelfde begaefdheden niet ten nutte gemaekt hebbe om het een of ander punt van praktische geneeskunde te behandelen, moet men echter bekennen, dat het verschynen van zyn boek eenen grooten indruk moet gemaekt hebben op de godsgeleerden van ons land. Velen hunner gevoelden toen, even als nu, de noodzakelykheid van by het onderwys der zedelyke godgeleerdheid de ontdekkingen te voegen, welke de vooruitgang der geneeskunde daerstelt. Daerenboven ziet men zoo zeldzaem denzelfden mensch zich in twee zoo uitgestrekte wetenschappen als de godsgeleerdheid en de geneeskunde, met iever en goeden uitslag oefenen! De geschiedenis der geneeskunde levert zoo zeldzaem soortgelyke voortbrengsels op, dat over eenige jaren een fransche geneesheer zich gevleid heeft de eerste verhandeling over dit onderwerp in het licht te hebben gegeven[2]. Welkdanig oordeel men dan ook over Boudewyns werk stryke, gaet het vast dat in een tydstip wanneer de studie der godgeleerdheid zoo hoog in aenzien was als het belangrykste voorwerp van 's menschen bezigheden, de uitgave zyner verhandeling natuerlyk de achting, welke hy genoot, moest vermeerderen. Ook vielen hem van alle kanten de vleijendste getuigenissen te beurt; vele schryvers droegen hem hunne werken op.

Sedert de laetste uitgave van bovenaengehaelde laetste boek, wydde Boudewyn zich geheel en gansch aen het uitoefenen zyner kunst toe; de hooggeplaetste mannen kwamen

(1) Voorrede van het *Ventilabrum.*
(2) DEBREYNE, *Essai sur la théologie morale*, bladzyde 13.

by hem om raed; dit was het beste bewys zyner kunde in eenen tyd wanneer België zoo vele voorname artsen bezat. Het lezen der praktische gevallen die men in zyne werken ontmoet, geeft de overtuiging dat onze geneesheer altyd den letterlyken zin van deze spreuk heeft gevolgd:

‘Spreek als een oefenaer, en oefen met beredering.’

Boudewyns die het vertrouwen van het puik der Antwerpsche bevolking had gewonnen, overleed in zyne vaderstad, ten gevolge eener geraektheid, den 29 october 1681[(1)]. Zyn stoffelyk overblyfsel werd met plecht in de St-Michielskerk in het graf van Lukas Heuvickx, zyner vrouwe grootvader, ter aerde besteld.

C. BROECKX.

Kunst- en letternieuws.

Bootsman Gordiaen, *een verhael uit het zeemansleven*, door Konstantyn Simillion. - Het is eenigzins met tegenzin, dat wy ons oordeel nederschryven omtrent dit boek; ten eerste, omdat wy denken dat een romanschryver niet gevoeglyk het voortbrengsel eens anderen romanschryvers mag of kan beoordeelen; ten tweede, omdat het werk van den heer Simillion, niet alleen als roman, maer ook als *genre* gelykt aen ditgene dat wy het geluk hadden in de vlaemsche letterkunde in te voeren. Immers, buiten eene novelle, schreven wy twee romans uit het visschersleven, en *Bootsman Gordiaen*, zoo als het de titel genoegzaem aenduidt, is een verhael uit het zeemansleven: visschers en zeelieden beploegen hetzelfde veld, beide slyten hun leven op den wyden, onmeetbaren plas: de zee.

Wellicht werpt men ons op dat niemand ons heeft gevraegd om ons oordeel te kennen omtrent het werk des heeren Simillion. Juist daerin vergist men zich: de heer S. begeerde zulks, en het is om aen *zyn* verlangen te voldoen, dat wy het den lezeren der *Vlaemsche School* mededeelen. Deze bekentenis afgelegd, verklaren wy ons:

Bootsman Gordiaen is een boek waervan de handeling op eene misdaed rust, en nog wel op eene dier misdaden welke wy niet dan met afkeuring onze letterkunde zien binnensluipen: het overspel. Dat men het behandelen van zulk iets den Franschen overlate, misschien ligt dit in de zeden onzer lichtzinnige zuiderburen; ten onzent doet men niet goed er van te spreken, omdat ons volk, op eenige uitzonderingen na, er niet mede bekend is, en de huwelykstrouw, zoo als het ten andere by alle noordervolkeren het geval is, huldigt. Wanneer men het overspel laekt zoo als het behoort, en de heer S. tracht het wel een weinig te verschoonen, ten minste voor wat Gordiaen's gade betreft, dan nog doet men niet wel, het tot onderwerp eens verhaels te bezigen; de zending des schryvers is het volk te beschaven, en met het misdaden voor te schilderen kan men zulks toch niet. Veel beter zal men zyn doel bereiken, wanneer men het volk het heil, uit oprechte huwelykstrouw voortspruitende, voorspiegelt.

De heer S. doet in den loop zyne werks zyne helden schipbreuk lyden, op een onbewoond eiland aenlanden, waer zy, even als zooveel nieuwe *Robinson Crusoë's*, op verkenningen uitgaen, en dit alles om er Karel Pennen aen Gordiaen de bekentenis zyner misdaed te laten mededeelen en van eenen heuvel in zee te doen springen, waer hy de dood vindt. Dit alles beneemt veel plaets, zonder het verhael te doen voorderen. Het was toch immers niet der moeite weerd de schipbreukelingen op het eiland te doen penlanden; Karel Pennen kon even goed ergers anders, om

(1) DIERCXSENS, *Antverpia Christo nascens et crescens.* VIIe deel, bladz. 423.

het even waer, die bekentenis afleggen en zich zelfmoorden. Ook de twist tusschen Kramer en Vervloet, van wien later niet meer wordt gesproken, is overtollig.

De heer S. heeft, ons dunkens, te veel tyd versnipperd aen het afschilderen van dit onbewoond eiland, aen den twist tusschen Kramer en Vervloet, en aen het toebereiden van nieuwe spyzen en dranken. Men zou zeggen dat de schipbreukelingen geroepen waren om er jaren door te brengen, en er blootgesteld te zyn aen allerhande avonturen. Ofschoon dit alles goed geschilderd is, kunnen wy het toch niet beter vergelyken dan by een paleis met groote kosten en moeite opgebouwd, om het enkel doel van nooit te worden bewoond.

Wanneer men het boek omtrent ten halve heeft uitgelezen, en terwyl de schipbreukelingen op hun onbewoond eiland rondwaren, maekt men kennis met eene historie die ver van daer, te Antwerpen, plaets grypt. De lezer staet gansch verbluft en weet niet wat dit beteekenen mag; doch na verloop van twee hoofdstukken heldert zich alles op, daer de schryver zich aldra aldus verklaert: Dit was de geschiedenis die Karel Pennen aen Gordiaen moest bekend maken. Zy dagteekende van voor zeventien jaren. - Wat ons betreft, wy hadden het veel natuerlyker gevonden, zoo de heer S., in plaets van dit voorval in handeling te zetten, het eenvoudig door Karel Pennen aen Gordiaen had laten vertellen. Wy aenzien het als eene feil, dat de schryver den lezer zeventien jaren terugvoert, om hem, na een paer hoofdstukken, weêr op hetzelfde standpunt terug te brengen. Iets dat wy ook niet goedkeuren kunnen, is de tael die Karel spreekt. Die dichterlyke tael kon Karel wel spreken, daer hy in het kollegie heeft gewoond, en dus een halve geleerde is; maer de vrouw tot wie hy spreekt, is de echtgenoote eener pekbroek, eens ruwen matroos, en kan onmogelyk begrypen wat hy toch zeggen wil met die ‘vrye snaren der liefde’, met ‘het vermogen dier hemelsche harp, dat zich niet laet beperken’, met dit ‘beeld dat steeds met verschere kleuren en geurige bloemen terugkeert’, enz. Doch later spreekt Gusta ook wel eens, ofschoon zy niet in het kollegie heeft gewoond, de zelfde dichterlyke tael. ‘Maer in de baen welke ik bewandelde, zoo spreekt de vrouw van Gordiaen, trad ik my de voeten stuks een doornen on distels, terwyl daer nevens een donzig grastapyt my lachend tot overstappen uitnoodigde’; en verder: ‘ik heb lang geaerzeld, lang geweifeld, vooraleer my in de wateren der zondenzee te wagen, enz.’ Zon men niet zeggen, dat Gusta, de vrouw eens ruwen matroos, tot de hoogste kringen behoort? Natuerlykheid boven alles: men moet het volk de tael des volks laten spreken. Wanneer een volksman of een boer spreekt, mag men niet kunnen denken dat men met een baron, koopman of geleerde te doen heeft.

De heer S. heeft oneindig vele schoone toestanden verwaerloosd; hy heeft uitgewerkt wat hy niet uitwerken moest, en daer waer hy noodig had zulks te doen, is hy er over gestapt. En nochtans mangelt het hem niet aen kunde. Neen, zyn styl is goed, en wanneer hy slechts wil, weet hy de gevoelige snaren van het hert zeer goed te doen trillen; als bewys hiervan wyzen wy op het hoofdstuk: *het Wederzien*, dat menigen lezer de tranen in de oogen zal doen opwellen.

Wy gelooven dat de eenige reden van zyn niet al te goed gelukken met *Bootsman Gordiaen* hieraen is toe te schryven, dat hy zyn onderwerp niet genoegzaem heeft overlegd, vooraleer de pen op het papier te zetten. Wanneer hy een weinig meer ervarenheid zal hebben bekomen, zal hy zich daeraen niet meer stooten, want, wy herhalen het, in hem ligt een goed romanschryver.

- De heer J.A. Alberdingk-Thijm deelt het volgende mede over het model eener kerk, welk men in de Amsterdamsche tentoonstelling van kunstwerken aentreft:

'De heer P.J.H. Cuypers van Roermond, een nog jong, maer krachtig, maer volvormd kunstenaer, wien onlangs door de Koninklyke Akademie van Beeldende Kunsten haer lidmaetschap is opgedragen en die zich slechts in eenigen wedstryd heeft te vertoonen, om byna zeker het eermetael te winnen, heeft het model in hout tentoongesteld der kerk, die hy, met Gods hulp, te Wyk-Maestricht bouwen zal. Men ga dit model zien, en al is men niet gewoon zich rekenschap van het *waerom* der bouwvormen te geven, men zal niet aerzelen deze kerk voortreffelyk schoon te noemen; en zoo men weet, wat er van kerken in de laetste halve eeuw in ons vaderland gebouwd is, zal men ongetwyfeld onze betuiging bystemmen, dat geene van haer by dit proefstuk van den heer Cuypers halen kan. Zie vooreerst den toren: wat schoone verhouding; wat grootschheid, door de gelukkige tegenstelling van de kern met de versierende vormen; en de versierende vormen zelven, ze zyn niets anders dan edel voorgedragen konstruktieve vereischten, 't is wat een nederlandsche toren behoort te zyn: de verdiepingen zyn in hare logische verdeeling herkenbaer, raken niet, als by vele fransche kerken, verloren onder den groei der uit elkander voortspruitende pinakels, en ontwikkelen zich toch geleidelyk. Dat schoon portael met zyne eggen en frontrael, die beren, pinakels, kappen, met hunne bloemfinalen, die boogen met hunne geledingen, die balie, die beerstylen en gekraegsteende lysten, die sierlyk gefrontaelde dakvensters, de overgang van het vierkant tot den achthoek in de spits-zelve; 't wordt al door konstruktieve eischen in het leven geroepen, of drukt konstruktieve rezultaten uit. Ziet die wel gekomponeerde transseptgevels met hunne over kruis staende beren, die niet hooger klimmen dan de welfdrukking noodig heeft, met hunne hoofdramen, met hunne gepaste verlichting der dakkluizen, met hunne uitgebouwde biechtstoelen, die bewyzen dat de bouwmeester niet doof is voor nieuwe behoeften, en daermeê de aloude eigenaerdigheden weet te verbinden. Ziet het sierlyk effekt dier eenvoudige en hoognoodige waterlyst. Ziet het allerliefste houten met lood bekleede daktorentjen, waerin een luiklokje wordt opgehangen: zie, die karbeels zyn van hout! Ziet het schoone en eenvoudige dryzydig gesloten koor; de voortzetting der zybeuken, aengeduid in de beide kapellen, ter zyde van het koor; ziet de met een byzonderen uitgang voorziene gerwekamer, die met de doop- en doodenkapellen (ter weêrszyden van den toren aengebracht) de kerk eene gewenschte volledigheid byzet.

Het houten model is nog niet geheel af. Sommige venstertraceeringen ontbreken nog, en de gewelven (die van steen zullen zyn) zyn nog niet aengebracht. Het behoeft niet gezegd te worden, dat geen onedele pleisterlaeg de buitenmuren dezer kerk bedekken zal; zy wordt gebouwd van rooden baksteen, en de lysten, plinten, afzaten, deur- en vensterposten, zuiltjes, pinakelkappen, enz. worden van limburgschen bergsteen gemaekt. Zy zal met haren schoonen toren, met haren

doelmatigen midden-lichtbeuk, die zonder groote kosten heeft kunnen gevonden worden, door eene vlakkere behandeling der zybeuksdaken, met hare zes kerkvakken (travées) aen deze zyde van den transsept en haer drytal koorwelfsvakken, onder de groote kerken geteld worden.'

- Op 12 september jongstleden is te Antwerpen de groote prys voor de Beeldhouwkunde, gezegd *Prys van Rome*, toegewezen aen den heer Geeraerd van der Linden van Antwerpen, en de 2de prys aen den heer Pieter Alfons Bogaerts, geboren te Diest. De prysvraeg bestond in een *bas-relief*, voorstellende: *Cresus ontvangende het lyk van zynen zoon door*, *Adraste gedood.*

'Cresus, koning van Lydië, zond eenige uitgekozene jongelingen, op de jacht van een wild zwyn, hetwelk het land verwoestte. Tusschen hen bevond zich de Phrygiaen Adraste; Cresus stemde toe dat zyn zoon Athys, sedert korten tyd getrouwd, hen vergezelde.

Adraste, zynen schicht naer het wild zwyn werpende, had den zoon van Cresus getroffen.

De Lydianen brachten het lichaem van Athys aen zynen vader.

Adraste, staende voór het lyk, *smeekte Cresus hem op het lichaem van Athys te slachtofferen.*

Alhoewel diep door de droefheid getroffen, zegde Cresus aen Adraste: U zelven veroordeelende, voldoet gy ten volle aen myne wraek; gy zyt de dader niet van deze moord, vermits zy onvrywillig is; ik beticht enkel dien der goden, die my dezelve voorzegd heeft:'

HERODOTES. Boek. 1. XXXVI tot XLV hoofdstuk.

Van de zes mededingers, behoorden 4 tot de Akademie van Antwerpen en de twee overigen tot die van Brussel.

De rechters, bestaende uit de heeren T. Teichmann, gouverneur der provincie Antwerpen, voorzitter; N. de Keyser, bestierder der Koninklyke Akademie van Schoone Kunsten te Antwerpen; Navez, bestierder der Koninklyke Akademie van Schoone Kunsten te Brussel; L. de Cuyper, beeldhouwer, te Antwerpen; Devigne, id. te Gent; Fraikin, id. te Brussel; Josef Geefs, leeraer in de beeldhouwkunde by de Koninklyke Akademie van Antwerpen; K. Schotte, leeraer by de Koninklyke Akademie van Brussel; en E. Simonis, beeldhouwer te Brussel, drukten hun innig spyt uit, dat de kunstenaer (de heer Jozef Cloetens, wiens werk eenige dagen vóór de sluiting van den kampstryd brak) die zyn bas-relief, waervan slechts de schets bestaet, niet heeft kunnen ten toonstellen, diensvolgens niet heeft kunnen mededingen naer den prys; in deze samenstelling heeft hy een verheven gevoel aen den dag gelegd.

- Tot nu toe bestond er, ten minste by onze wete, nog geene monographie der O.-L.-V. Kerk te Antwerpen, een der merkweerdigste tempels Belgiës; onze medewerker, de heer P. Génard, heeft deze leemte aengevuld. Ter drukkery J.-E. Buschmann, te Antwerpen, heeft hy dezer dagen laten verschynen eene verhandeling van gemelden tempel, die de aendacht verdient van alwie zich met geschiedenis en oudheidskunde bezig houd. Deze verhandeling beslaet 16 bladz. groot-4° formaet en bevat negen houtsnêeplaten, gegraveerd door de heeren J. Hemeleer en J. Gons, voorstellende het gezicht van een nieuw koor, in 1521 ontworpen, doch nooit voltooid; de grondteekening van hetzelve, alsook afbeeldsels van kapiteelen en zegels.

- Onze geachte medewerker, de heer doktor C. Broeckx, heeft wederom eene verhandeling uitgegeven, welke van het hoogste belang is voor de geschiedenis der nationale geneeskunde. Dank aen

de gelukkige navorschingen des onvermoeibaren schryvers, zagen wy reeds eene menigte stukken, rakende het leven van den vermaerden heelmeester J.B. van Helmont, in het licht geven. Ieder kent thans de oorzaken van het proces welk dezen geleerde werd aengedaen. De heer Broeckx, in eene bondige en welgeschrevene verhandeling, getiteld: *Interrogatoires du docteur J.B. van Helmont sur le magnétisme animal,* legt er de ware oorzaken van uit, en staeft zyn gezegde door de oorspronkelyke stukken van het proces, welke hy in zyne verhandeling opneemt. De heer Broeckx eindigt met de volgende verklaring: 'Men heeft zoo veel over dit proces geschreven, en in al deze stukken schynt de eene schryver steeds den anderen gevolgd te hebben. Wat ons getroffen heeft, is dat allen den officiael (*van Mechelen*) van strengheid, ja zelfs van wreedheid, jegens den brusselschen arts beschuldigen. De letterlyke uitgave der stukken schynt klaerblykend te bewyzen, dat het officie van Mechelen nooit eraen zou gedacht hebben van Helmont te vervolgen voor zyne gedachten over het *dierlyk magnetismus,* indien het niet tot verscheidene reizen er toe was gedwongen geweest door de schriften en het onafgebroken aendringen der vyanden van den hervormer der geneeskunde in de XVIIe eeuw.'

- De heer G.J.J. Van Melckebeke, de verdienstvolle schryver, aen wiens pen wy de verhandeling over het St-Heilwichs-Godshuis zyn verschuldigd, heeft wederom de belgische letterkunde met een gewrocht verrykt dat den schryver tot eere verstrekt; wy bedoelen de levensschets van den gunstiggekenden componist en natuerkundige C.J.J. Tuerlinckx van Mechelen. In een beknopt en goed beredeneerd opstel, doet de schryver den welgevulden levensloop des heeren Tuerlinckx kennen, en duidt de titels aen, die hem de erkentenis zyner landgenooten hebben verworven. Deze titels zyn menigvuldig, en de levensschets door den heer Van Melckebeke mag aenzien worden te gelyk als eene welverdiende hulde aen zyn talent en een blyk van ware en trouwe vriendschap.

- Onze medewerker, de heer P. Schats, aenzoekt ons eenen misslag te herstellen welke in zyn artikel over de schildery den *Nood Gods* (*bl.* 130, 3de *lyn*) is geslopen. Men leze namelyk: dit tafereel dat Van Dyck voor de kerk van het Beggynhof te Antwerpen verveerdigde, versiert thans het Musaeum der stad. De plaetsnêe van dit kunststuk werd aen schilders zuster, Anna, uit hoofde harer inwyding als non in het Faconsklooster te Antwerpen, opgedragen.

- Woensdag, 8 october, is in het Ministerie van binnenlandsche zaken, door den heer Minister de Decker, de commissie ingesteld, benoemd by koninglyk besluit van den 27 Juny jl. ter aenwyzing der middelen tot herstel der vlaemsche taelrechten in zake van bestuer enz. Te dier gelegenheid is door den heer Minister eene merkweerdige vlaemsche redevoering uitgesproken, die andermael van zyne goede inzichten getuigde. Vervolgens is door de commissie tot de samenstelling van haer bureel overgegaen. Zyn benoemd: tot voorzitter, de heer Jottrand; tot secretaris, de heer Michiel Van der Voort, en tot verslaggever, de heer F.-A. Snellaert.

- De Koninklyke Akademie van Schoone Kunsten te Stockholm (Zweden) heeft als buitengewoone leden gekozen: de heer Couture, historieschilder te Parys, en onze landgenooten de heeren Leys, Gallait en De Keyser.

- De stad Manchester bereidt voor 1857 eene overheerlyke tentoonstelling van meesterwerken der oude en huidige kunst. Eene uitnoódiging is alle kunstenaren en eigenaren van kabinetten gezonden.

- Door den beeldhouwer Van Nieuwenhuyze, te Brugge, is het model des standbeelds van Margaretha Van Eyck voltooid; dit standbeeld zal den gevel der brugsche akademie versieren; na de afwerking in steen, zal de kunstoefenaer de

hand slaen aen het standbeeld van den brugschen bouwkundige Marcus Geeraerd, dat insgelyks in eene nis van den voorgevel der Akademie zal pryken.

- In den jongsten wedstryd, door de koninglyke maetschappy van schoone kunsten en letterkunde te Gend uitgeschreven, zyn de uitgeloofde pryzen niet kunnen worden toegekend. - Aenmoedigingspryzen, bestaende in eerepenningen ter weerde van honderd franken, zyn toegewezen aen elke der sterkwater-gravuren (onderwerp met figuren): N^{r} 1, *de verwachting der visschersvrouw*, door den heer Willem Linnig, schilder en graveur te Antwerpen, en N^{r} 2, *Piferari by de bron*, door den heer J. Meganck, schilder en graveur te Brussel; aen de landschapsgravuren met sterk water: *De reizigers door de rivier wadend*, door den heer Jozef Linnig, schilder en graveur te Antwerpen.

- Een blad uit Mechelen deelt het volgende mede. ‘Eene belangryke ontdekking, welke bestemd is om eenen grooten invloed op de drukkunst uit te oefenen, is door den heer Alp. Godenne, meestergast by den heer Dessain dezer stad, te weeg gebracht. Na lange en moeijelyke proefnemingen, is het hem gelukt een middel te vinden om de missalen en kerkboeken, even als al ander prachtwerken, in éénen trek te drukken.

‘Zyn stelsel verschilt grootelyks van al wat in dit vak tot nu toe is ondernomen. Zyne pers drukt van 4,500 tot 5000 vel per dag, in twee kleuren; éen man en éen kind zyn voldoende om ze te behandigen. Zy drukt eveneens zwart met dezelfde voordeelen.

Het werkteeken dat by het gewoone stelsel onvolmaekt is en op ieder blad kan veranderen, bezit by hem eene onbesprekelyke juistheid, en kan nooit afwyken, hoe groot het getal exemplaren, hoe klein de letter of welkdanig het formaet ook zy. Het gebruik van twee karakters van verschillende hoogte, byzonder noodig voor kerkboeken, is by hem nutteloos, daer eene enkele hoogte voldoende is. Bezuiniging in het materieel, goedhouding der karakters, zuivere druk, zes dubbele opbrengst in het drukken, dusdanig zyn eenige der voordeelen van het stelsel door den heer Godenne uitgevonden.’

- De heer Van Dieren, te Antwerpen, bereidt eene *volledige* en *goedkoope* geïllustreerde uitgave van al de werken van den beroemden schryver Hendrik Conscience. Alle veertien dagen zal er eene aflevering in engelsch formaet van ongeveer 100 bladzyden verschynen tegen 1 centiem per bladzyde. De geheele uitgave wordt geschat op 240 bladen druks van 16 paginas. Zulks verkiezende, zullen er afleveringen gemaekt worden van 32 bladzyden, aen 32 centimen. Het geheele werk zal in twee jaren het licht zien.

- Verschenen: *Proeve van middelnederlandsche taelzuivering*, door d^{r} M. De Vries. Haerlem, G.C. Kruseman.

- Verschenen. - *Amanda*, uit het leven der zinneloozen door J.R. Snieders. 2 Deelen met twee teekeningen van J.B. Wittcamp. Verkrygbaer ten pryze van fr. 3-50.

- Verschenen: *Oorspronkelyke vlaemsche liederen*, door Hendrik Van Eyck. Tweede deel inhoudende 14 liedjes, met de muziek. Te Gent, by W. Rogghé, boekhandelaer, Kalanderberg, 8.

Lettre à M. Grandgagnage sur les éléments Thiois (*flamands*) *de la langue wallonne;* par J.H. Bormans, professeur ordinaire à l'Université de Liége. Liége. Carmann. In-8° de 72 pages. Prix fr. 1-00.

- Aengekondigd. - Volksuitgave; *Burgemeester Van Stralen*, geschiedkundig drama in 6 bedryven, door Jan Bruylants en Simillion. De prys der inteekening voor nagenoeg 250 bladzyden in-8°, op kloek papier gedrukt, is dan ook maer fr. 1-50. Het werk zal binnen kort verschynen.

JOHAN VAN ROTTERDAM.

De oude vuertoren by Nieuport.

In 1843, ter gelegenheid

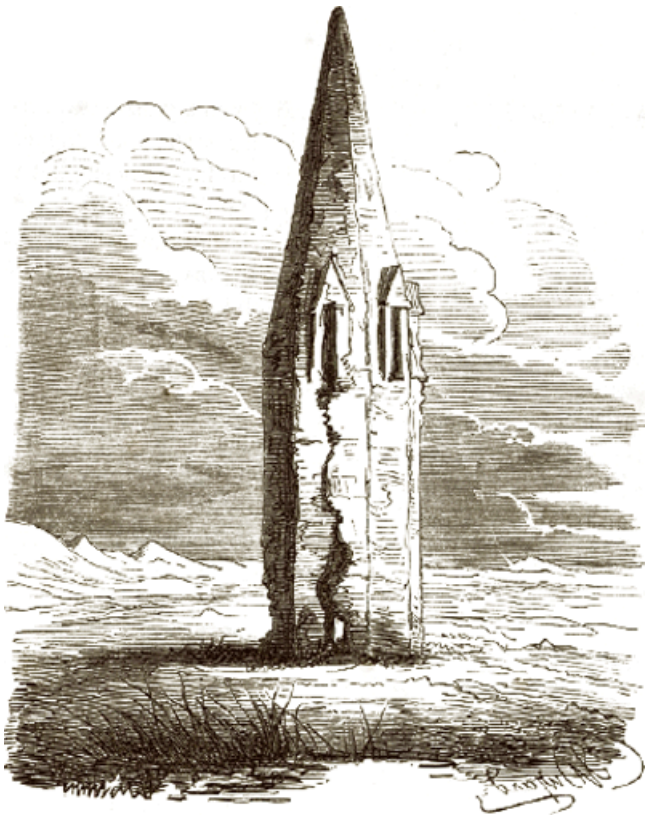

van een kort verhael op eene muerschildering te Nieuport ontdekt en beschreven door mynen weerden en hooggeachten oom, den hoogleeraer J.L. Kesteloot, lid der koninklyke Akademie van kunsten en wetenschappen te Brussel, werd in zitting van dit geleerd korps, op den 5e van oogstmaend, door ZEd. de aendacht van 's lands bestuer ingeroepen op den bouwvalligen staet van het oude monument, waervan wy hierby eene schets geven.

Verscheidene mael kwam de koninklyke kommissie, ingesteld voor de bewaring van 's lands gedenkteekens, ter plaets; na vyf jaren opvolgende eene som in de begrooting gebracht te hebben, voor de eerste herstellingskosten van dien zeer ouden toren, vernemen wy thans, met een waer genoegen, dat deze heeren, by hun onlangs gedane bezoek, een hunner belast hebben om onmiddelyk aen deze werkingen te doen beginnen, dewyl de toren voor zyne eerste bestemming, als vuerbaken, zal gebruikt worden.

Nieuport, in de XIIIe eeuw, de hoofdstad der zeekusten zynde, werd ook degene van Vlaenderens visscheryen, de koop- en stapelplaets van den zeevisch.

Graef Guido van Vlaenderen, den bloei des koophandels en der visscheryen in al hunne deelen willende ondersteunen, bevoorrechtte deze nieuwe stad en hare nyverige en ondernemende inwooners met allerhande voordeelen; hy deed in zyne vaderlyke bezorgdheid, ten jare 1284, en niet in 1293, zoo als anderen opgeven, langs de westzyde der haven twee vuertorens bouwen, die de in- en uitvarende schepen by den donkere lichten zouden.

Lang waren zy de eenige die in Vlaenderen bestonden, en zy zyn vermaerd geworden door het tweeregelig-of koppelvers, destyds op Nieuport gemaekt:

CLARO PHARO ET PORTU, PUPPES STATIONE RECEPTAS FIDA TEGO, ERRANTES PER MARE LUCE REGO.

‘Door eenen klaren vuertoren en goede haven, worden de schepen, in eene vaste ligplaets aengekomen, in veiligheid gesteld, en zwervend op zee worden zy door het licht bestierd’[1].

Een dezer vuertorens is door de vernielende fransche legers, korts na het beschieten der stad Nieuport (1794), vernietigd. Degene waervan wy de herstelling, door de bezorgdheid van het Gouvernement, in het kort te gemoet zien, werd in deze belegering ook zeer beschadigd, en heeft reeds over een dertigtal jaren de eer der *lithographie*, naer eene teekening van den heer Allard, bekomen, uitgegeven in eene verzameling van nationale gedenkteekens van België.

In de hoogste gedeelten dezer beide torens, sterk bewelfd, waren omgangen of zoogezegde galeryen, en daerop werd des nachts, by het opkomende water, vuer ontstoken met stroo of riet. Op zulkdanige wyze bekwamen de varende schepen teekens van het watergety, en zoodra de vaertuigen in zee maer een enkel vuer meer bemerkten, was dit een verzekerend bewys dat zy zich in rechte lyn voór de haven bevonden en derhalve zonder gevaer in deze loopen mochten.

Deze torens, in wier ondergedeelten de waker met zyn huisgezin woonde, noemde men oudtyds de twee vuerboeten (*vierboeten*), om reden dat men ten koste van het ontstoken vuer een klein recht betaelde; vandaer, dat men tot ten huidigen dage het fort dat weleer deze zeebakens omringde, den *viervoet* noemt.

Voór dat men van stad aen deze torens kwam, stond er op eenige stappen afstands een wachthuis met eene kapelle, die men *Ons Heerens huizeke* noemde, waerin een groot gekruist Christusbeeld berustte, door de visschers

(1) *Memorie* van den achtbaren Nieuportenaer, den heer F.L. de Brauwere.

van Nieuport in zee opgevischt. Wy bezitten hiervan eene koperen plaet, en stellen ons voor, binnen kort, een klein verhael van deze kapelle te geven.

P.J. KESTELOOT-DE MAN.

Nieuport, october 1856.

Een drama in eenen kelder.
(*Vervolg en slot. Zie bladz.* 152.)

Eenige stonden later bevonden wy ons in de onderaerdsche kelders[1]. Wy vonden er de kinderen van mynheer M..., die zich in eenen hoek hadden verscholen, waer zy op eenen hoop russische matten bevend en snikkend luidop zaten te bidden. Myne moeder ging met my en met mevrouw M... by de kinderen zitten. Nauwelyks hadden wy plaets gevat, of wy vernamen boven onze hoofden een zwaer gedreun. Mynen vader zaliger, die met mynheer M... den kelder op en neder wandelde, hoorde ik zeggen:

- Hoor! daer voert men de buskruidwagens reeds weg. Wat geluk dat die bombe niet een twintigtal schreden verder is komen vallen, of wy waren allen wyd te zoeken!

Na dat wy eenige oogenblikken onafgebroken voortbiddend hadden doorgebracht, zag ik myne moeder op eens met eene soort van angstige nieuwsgierigheid rond haer heen zien, waerop zy zegde:

- Lieve hemel! waer is toch de weduwe Frederickx? ik zie haer nergens.

- Groote God! - riep mevrouw M.... met even angstige verwondering uit, - het is waer; aen haer hebben wy niet gedacht!

Ik heb u nog vergeten te zeggen dat, buiten myne ouders en de familie M...., het huis op den hoek der Zilversmiden Gildenkamerstraten, nog bewoond werd door eene zeer godvreezende weduwvrouw, een stokoud mensch van omtrent de zeventig jaer, die, met hare kleindochter, een meisken van achttien of negentien jaer oud, een soort van hangende kamer bewoonde. Uit de woorden van myne moeder en mevrouw M... bleek het dat men in de verwarring, uit de akelige omstandigheid waerin men zich bevond, voortspruitende, niet eens aen hen had gedacht en men hen gansch aen hen zelven had overgelaten. Myn vader zaliger en mynheer M.... moesten de opmerking hunner vrouwen hebben gehoord; want zonder een woord te zeggen verlieten zy den kelder.

Eenige stonden later keerden beiden echter terug, vergezeld door de twee vrouwen. De oudste, die een groot gebedenboek in de handen hield, ging hen voor; hare houding verried angst noch schrik. Doch met het jong meisken zag het er gansch anders uit; deze hield een *paternoster* in de handen en kon met moeite, ofschoon myn vader zaliger en mynheer M.... haer langs weêrszyden op de armen lieten rusten, voortstappen. Haer aengezicht was zoo bleek als een linnen doek; het was de vale bleekte van een lyk; hare tanden bibberden zenuwachtig tegen elkander, terwyl hare beenen dusdanig onder haer lichaem plooiden, alsof zy gereed was om op den grond ineen te zakken. Men zou waerlyk hebben gezegd dat zy de koorts op het lyf had, zoo bleek en bevend zag zy er uit. Hare verschyning beving my met zulkdanigen schrik, dat ik het hoofd onder den voorschoot myner moeder verborg; want de oogen stonden haer diep in de holen weggezonken, en in de

1 Te Antwerpen bestaen er vele huizen met ruime kelders, die onder de straet heen loopen en zoo groot en wyd zyn dat men er zich byna in verliert. Ik ken wooningen met verscheidene, tot zeven en acht, dooreenloopende kelders; een vreemdeling zou zich in eene onderaerdsche wyk denken te bevinden. Deze worden veelal gebezigd door de kooplieden tot het bergen van allerhande waren; doch byzonder door de wynhandelaren.

weifelende vlam der kleine blikken lamp, die den kelder slechts gedeeltelyk verlichtte, dacht ik op hare schouders een doodshoofd te bemerken.

De zeventigjarige vrouw zette zich by ons op de russische matten neder, waerop zy dadelyk in hare tesch naer iets begon te zoeken. Spoedig bleek het echter dat zy had gevonden wat zy zocht; want toen zy de hand uit de tessche trok, bemerkte ik een houten brilkasken tusschen hare vingers. Zonder vertoeven plantte zy zich den bril op den neus, sloeg het gebedenboek op de knieën open en zegde:

- Gebuervrouwen, laet ons bidden!

En daerop begon zy met luider stemme de *Roozenkrans* te lezen. Alle de aenwezigen beantwoordden even luid haer gebed, uitgenomen myn vader zaliger en mynheer M.., die op nieuw, met elkander pratende, den kelder op en neêr wandelden. Ook de kleindochter der oude weduwe nam geen deel aen het algemeen gebed. Eenige stappen van ons verwyderd, zat zy in eenen hoek, op een stuk mat, ineengezakt, altoos den *paternoster* in de handen houdende, waervan zy van tyd tot tyd de bollekens, het eene voor, het andere na, verder schoof. Wat moeite myne moeder en mevrouw M... ook deden, om haer dichter by ons te doen plaets nemen, dit alles was vruchteloos. Ook hare grootmoeder bad er haer om, doch met even weinig gevolg. Wat my betrof, ik was er eenigzins blyde om, dat zy zich niet wilde laten overreden; want telkens dat ik het hoofd tot haer keerde, dacht ik nog altoos op hare schouders een akelig doodshoofd te bemerken, en wat my nog het meest van al het hert met bangen schrik vervulde, was dat telkens als ik het waegde haer een tyd lang te beschouwen, my eene koortsachtige huivering bekroop; want dan scheen het my toe dat hare

oogen door twee kleine helschitterende vlammekens, die door my heen schenen te willen dringen, waren vervangen. Dit meisken had my menigmael op de armen gedragen; Regina Frederickx speelde byna dagelyks met my, en thans was zy my op eens zoo onkennelyk geworden dat zy my deed huiveren.

Wy hoorden in den kelder niet wat er buiten omging; wy vernamen niets, dan slechts van tyd tot tyd het zwaer gedreun des gewelfs, hetgeen klaerblykelyk verwekt werd door de zware kanonnen en buskruidwagens die achter het stadhuis, door de Gildenkamerstraet, reden.

Zoo werd het avond. Mevrouw M.... boog zich over den schouder myner moeder, en prevelde haer iets in het oor, waerop zy dadelyk den kelder verliet. Omtrent eene halve uer later keerde zy echter terug, met een yzeren ketel aen de eene en brood en boter in de andere hand. De ketel, die gekookte ongeschilde aerdappelen bevatte, werd door mevrouw M.... in ons midden geplaetst, waerna elk zyn deel kreeg van het avondmael. De mannen aten niet mede; ook Regina Frederickx weigerde iets te nuttigen.

Na het avondmael werd het gebed hernomen. Myn vader zaliger en mynheer M.... hadden zich intusschen naest elkander nedergezet, op eenen hoop russische matten, recht onder het yzeren traliewerk dat te midden der straet lag, en langs waer, by dage, eene flauwe schemerstreep den kelder binnendrong. Lange tyd verliep er niet of beiden lagen zy te ronken, niettegenstaende de kanonnen en buskruidwagens niet ophielden boven hunne hoofden, over de yzeren keldertralie, te ryden, en de voerlieden, in eene vreemde tael, de yselykste godlasteringen uitbraekten, wanneer het geviel dat de peerden niet spoedig genoeg draefden of de wagens stropten. En toch schenen zy van dit alles niets te hooren, toch sliepen zy rustig in.

De vrouwen baden nog altoos voort: doch het meerendeel der kinderen ronkten en snorkten in choor met hunne vaders. Ook my overviel allengs de vaek, en biddend viel ik met het hoofd op den schoot myner moeder in slaep.

Hoelang ik in dien staet verkeerde, weet ik niet; doch eensklaps werd ik door een zonderling gerucht er uit gewekt. Ik wreef my de oogen met de handen, schouwde rond my heen, en ontwaerde niemand meer buiten myn kleinen broeder en de kinderen van mynheer M..., die allen om het meest huilden en kermden. Nog een ander gerucht, dat van den kant kwam waer Regina Frederickx zich had nedergezet, trof ter zelfder tyd myne ooren. Dadelyk keerde ik my om, en ik werd getuige van een zonderling schouwspel, dat myn hart met schrik vervulde. Regina Frederickx zat nu niet meer ineengekropen in den vochtigen kelderhoek; zy had zich opgericht en stond daér met de linkerhand tegen de borst gedrukt en de rechter dreigend omhoog geheven. Ook beefde zy niet meer, zooals toen zy door myn vader zaliger en mynheer M... den kelder werd binnen geleid. Hare oogen, die nog altoos even diep in hunne holen stonden, schenen te vlammen, en haer aengezicht, dat my nog steeds een akelig doodshoofd toe scheen, was met nog eene valere lykkleur overtogen. Het kwam my voor alsof de vlammende oogen van het doodshoofd op my waren gericht, en ik voelde eene griezeling die my door merg en beenderen drong. De echtgenooten M... stonden naest haer, en stelden vruchteloos al wat mogelyk was in het werk om haer te doen nederzitten. Langs de andere zyde bevond zich myne moeder, die schreijend myn zusterken, een kind van een tweetal jaren, in de armen hield. Myn vader zaliger, die met de blikken lamp in de linker hand dit tooneel verlichtte, stond nevens myne moeder, en terwyl hy haer met de rechter hand de plaets aenwees waer ik en de overige kinderen zaten te kermen, ried hy haer aen zich te verwyderen en by ons plaets te nemen. Grootmoeder Frederickx, de zeventigjarige vrouw met haren gekromden rug, stond met de tranen in de oogen

en toegevouwen handen voór Regina en sprak haer toe op angstig smeekenden toon.

- Regina, kind, - bad zy snikkend; - zet u neder!... wees gerust!... houd u stil... het is niets!... Regina, lieve, kent gy my niet? Kent gy uwe oude grootmoeder niet, die u zoo lief heeft? grootmoeder die gy altoos zoo hebt bemind? Eh! kind, bezie my eens? kent gy haer niet?

- Weg! weg! - antwoordde het meisje eenigzins barsch; - wie spreekt my aen?

- Ik, uwe grootmoeder! - hernam de oude vrouw; - Bezie my eens goed, kind; bezie my eens?

- Weg, zeg ik u! weg! - herhaelde Regina, terwyl zy hare grootmoeder met de rechter hand van haer afduwde; - ik ken u niet, en gy ook kent my niet! Er is hier niemand die my kent!

- Regina! Regina, wees kalm! - onderbrak haer de oude vrouw schreijend; - het gevaer is over!...

- Niemand kent my! vervolgde het meisje; - ik ben eene zendelinge des hemels! Luister naer myne woorden; want de Heer heeft my tot u gezonden om u te waerschuwen. De profeten hebben het voorspeld, dat de dag zou komen waerop de maet door 's menschen boosheid zou overloopen. Die dag is thans gekomen! Er helpt geen boeten meer! God zal de gepleegde euveldaden den goeden met den kwaden aenschryven! Hy zal de aerde door pest, oorlog en hongersnood vernielen en verdelgen! De menschen zullen zich onderling als wilde dieren verscheuren! De hemel zal openbersten en een regen van vuer en schorpioenen over de aerde zenden! Hoort! hoort! de aerde gaet zich opensplyten! Het einde der tyden naekt! Aen de vier hoeken der wereld wordt het trompet geblazen! Nog een stond en gy zult eene donderende stem u hooren toeroepen: dooden staet op en komt ten oordeel, de Heer is u wachtende!

Die zonderlinge woorden; dit akelig doodshoofd met zyne vlammende oogen, de donkerheid die in den kelder heerschte, het gekerm der kinderen, het gesmeek en gesnik der vrouwen, het gedreun van het keldergewelf, verwekt door de buskruidwagens en kanonnen die door de Gildenkamerstraet reden, het yselyk gevloek der opstandelingen, dit alles bevatte iets zoo akeligs, zoo schrikverwekkends, dat my de tanden koortsachtig tegen elkander klapperden en my de beenen zoodanig onder het ligchaem knikten, dat ik te midden der andere kinderen op den grond ineen zakte.

- Regina! Regina, zie my toch, om Godswille, zoo verwilderd niet aen! - smeekte de oude grootmoeder snikkend.

- Weg! weg! - bulderde de maegd, terwyl zy de oude vrouw, myn vader zaliger en de echtgenooten M... eenigzins ruw van zich af stiet, - de oogenblik van boet en straf is gekomen!... Weg! de oogenblik der algemeene vernietiging is daer!... Dooden, staet op en komt ten oordeel! God, de Heer en meester aller machten, zit gereed om het goede tegen het kwade op te wegen; want het kwaed heeft de aerde bedorven! God heeft de aerde en het menschdom vernietigd!... Dooden, verlaet uwe graven! de Schepper aller dingen, zoo als het de profeten hebben voorspeld, gaet der menschen boosheid straffen met het eeuwig vuer!...

De maegd zweeg eene wyl tyds en zakte knielend ten gronde; zy vouwde hare handen tegen de borst te saêm, richtte het hoofd, als in heilige opgetogenheid, tot het keldergewelf, en smeekte met de tranen in de oogen:

- Heere God! zie in dezen akeligen oogenblik meêdoogend op uwe dienaresse neder! Zy heeft altoos op u betrouwd en uwen heiligen naem gezegend!... Almachtige God! Heer en meester aller dingen, wees uwe dienares in dezen uitersten nood genadig! Glorie zy God! den Allerhoogste!

- God! God! - kreet de zeventigjarige weduwe Frederickx, terwyl zy zich snikkend de handen voór het aengezicht sloeg; - wat yselyken slag hebt gy my in mynen ouden dag voorbehouden! Moest ik dan zoo lang leven, om ten lesten, reeds met den voet in het graf, myn dierbaren schat, myne Regina, het eenige dat my nog op aerde overbleef om te beminnen, in zulken staet te zien!... Zinneloos! Myn arm kind!... Ha! dit is yselyk!... Waerom hebt gy my niet liever van de aerde weggenomen?... Regina! Regina, luister naer uwe oude moeder! zie my aen, arm kind! Gy dwaelt!... Zie my aen!... herkent gy my niet?... Ik sta hier voór u, om u te beminnen!... Wat gy daer altemael hebt gezegd, is dwaesheid.

- Weg! weg! - onderbrak haer het meisje op eenen toon van vaste overtuiging; - weg! ik ken niemand, en niemand kent my! Ik ben de zendelinge des Heeren!...

Myne ouders en de echtgenooten M... stonden sprakeloos en met de tranen in de oogen dit hertverscheurend schouwspel aen te staren; op hunne aengezichten lag het duidelyk leesbaer dat zy niet wisten wie van beide, de oude grootmoeder of het jong meisje, het meest hun medelyden verdiende.

Wat er verder geschiedde, is my onbewust; want myn hoofd werd op eens zoo duizelig, alles draeide my zoo zonderling, zoo verward voor de oogen, dat my alle gevoel ontging: ik hoorde of zag niets meer; het zicht van dit akelig doodshoofd met zyne vlammende oogen, dat zulke zonderlinge, onbegrypelyke woorden hooren liet, had my ten leste alle gevoel ontnomen en in bezwyming doen vallen.

Hier eindigde ik myn verhael. Eenige stonden reden wy in stilte voort. Adolf hield het aengezicht achter de handen verborgen en behield zoo wel als ik het stilzwygen. Hy scheen in diep nadenken verzonken, en daer ik bemerkte dat van tyd tot tyd eene lichte zenuwrilling hem bekroop, gevoelde ik byna spyt hem de geschiedenis van Regina Frederickx te hebben meêgedeeld. Nadat wy echter aldus eenige

oogenblikken hadden doorgebracht, schoof hy op eens de handen van voór het aengezicht weg, keerde zich tot my en vroeg:

- Welnu, waerom gaet gy niet voort? Verhael my het vervolg van dit vreemd voorval?

- Er is geen vervolg, - antwoordde ik, - Regina Frederickx was zinneloos. Toen zy wakker werd, had men haer uit den kelder gedragen en te bed gelegd. Zy scheen van niets te weten; doch zoodra een man haer naderde, overviel haer de kwael, en wanneer iemand haer slechts in het minste tegensprak, werd zy dreigend en woedend, scheurde zich de kleederen van het lyf, en wierp al wie zich in hare tegenwoordigheid bevond, het eerste het beste dat zy onder de hand kreeg, naer het hoofd. Hare ziekte verergde van dag tot dag, en eenige weken later was men genoodzaekt haer naer een krankzinnigengesticht te voeren. Hare oude grootmoeder overleefde dit droevig voorval slechts weinige maenden; terwyl Regina nog altyd aen dezelfde ziekte lydt. Haer ongeluk was my sedert lang uit het geheugen gegaen; doch sints ik haer daer straks in het gesticht te C... heb ontmoet, staet my die rampzalige nacht weêr duidelyk, alsof het eerst van gisteren geleden is, voór den geest.

Myn vriend behield op nieuw het stilzwygen, doch na eenige stonden sprak hy, met een diepen zucht:

- Yselyk!... dry-en-twintig jaren zyn verloopen, en nog bestaet er niet de minste hoop op beternis!... Nimmer zal misschien die vrouw het verstand herkrygen!... En Leonora, myne zuster.... zy ook is krankzinnig.... hetzelfde lot wacht haer: ook zy wordt misschien nimmer gezond!... Ha! dat is yselyk! zulk gedacht is in staet om ook *myn* verstand te doen verdwalen!...

- Adolf! Adolf! mor niet! - fluisterde ik zacht troos-

tend, - betrouw op God! zoolang er leven is, bestaet er hoop! Van Hem is redding te verwachten! Wie kan toch de besluiten des hemels doorgronden? Dikwyls zendt Hij hun die op Hem betrouwen, eene ramp over om hen aen eene grootere te onttrekken.

- En Regina Frederickx? - onderbrak my Adolf, eenigzins nydig spottend; - wat had zy toch misdaen en wat grootere ramp kon haer treffen?... Zinneloos, hemel! dat is toch wel het ergste dat ik ken.

- God oordeelt de menschen, en het is den menschen niet gegeven Gods alvoorziende besluiten te doorgronden, - antwoordde ik; - ten andere, my is het nog niet bewezen of een zinnelooze al of niet gelukkig of ongelukkig is. En zoo het nu eens waer is, zoo als sommigen beweeren, dat het verlies van het verstand den mensch niet ongelukkig maekt, dan zou Regina's krankzinnigheid veeleer als eene weldaed des hemels dan als een ongeluk moeten worden aenzien. Immers, vergeet niet, vriend, dat weinige maenden later de zeventigjarige weduwe Frederickx stierf, en dat hare dood Regina haren eenigen steun ontnam; want de oude vrouw leefde van eene kleine jaerwedde, die haer door de gemeente werd betaeld, omdat haer overleden gemael een gewezen ambtenaer der gemeente was geweest. Met haer overlyden staekte het stadsbestuer de betaling der jaerwedde, en zulks moest onfeilbaer Regina, die niets ter wereld bezat, tot den bedelzak brengen; zulks had misschien haer, die altoos goed en godvreezend was geweest, tot de misdaed kunnen leiden. Ik beweer echter niets, Adolf; slechts geef ik u zulks ter bedenking.

- Ja, ja, gy hebt gelyk, - antwoordde myn vriend, met eene soort van overtuiging; - van God alleen is heul en zalving te verwachten.

- Van God alleen, - hernam ik; - doch vergeet niet dat gy ter zelfder tyd de middelen moet gebruiken die Hy u ter hand stelt. Gy moogt niet verzuimen de kunst te raedplegen. God heeft den mensch boven al de overige geschapen wezens uitverkoren en met verstand en vernuft begaefd. Welnu, Hy wil dat dit verstand gebruikt worde: het menschelyk vernuft is zyn meesterstuk, en wanneer men dit vernuft ongebruikt laet, wanneer men het verstand laet slapen, dan vernielt men het meesterstuk van den grooten almachtigen meester, dan begaet men eene misdaed zonder naem, en men vernedert den mensch, die als koning tusschen al het geschapene leeft en het beheerscht; men stelt hem gelyk met de overige wezens uit het dierenryk.

- Wat gy zegt, is waerheid, - sprak Adolf opgebeurd, en terwyl zyn aengezicht van vurige opgetogenheid getuigde, zegde hy, my de hand toestekend; - Ja, gy hebt nogmaels gelyk! Zoo ver had ik het niet nagedacht!... Wy mogen niets onbeproefd laten! Lieve Leonora! misschien wordt gy nog eenmael gezond!... Ach! zie, mocht ik dien oogenblik beleven, ik zou zoo gelukkig zyn! het zou my niet berouwen al moest ik er tien jaren myns levens by inschieten!...

Ik ging voort met mynen vriend te troosten, en daer hy thans veel meer hoop had opgevat, viel my zulks niet zeer moeijelyk.

Wy waren nu ook niet verre meer van de stad verwyderd. Adolf bracht my met het rytuig tot voór myne wooning; toen ik er was uitgestapt en vooraleer het portel te sluiten, stak ik nog eens de hand tot hem uit, hem zacht toefluisterend:

- Hoop, Adolf! hoop! wie weet, misschien zal het binnen kort wel beter met haer gaen.

- Thans heb ik hoop! - fluisterde, op zyne beurt, myn vriend my in het heenryden toe; - en niets ter wereld zal voortaen in staet zyn my die uit het hert te rukken.

III.

Het scheen dat het gesprek welk ik met mynen vriend had gehad, op hem een buitengewoonen invloed had uitgeoefend; want sints dien dag veranderde hy geheel en gansch van levenswyze. Adolf Rombouts was een veel belovend jong mensch, een jeugdig kunstschilder, die by de Antwerpsche Akademie grondige studiën had opgedaen, en daerdoor zeer veel aenleg bezat om eens een groot meester in zyn vak te worden. Doch, zoo als vele jonge kunstenaren, had hy een groot gebrek; hy was, zoo als de Franschen het zouden heeten, *trop raisonneur;* dat is: hy sprak te veel en te schoon over kunst, en hieruit vloeide natuerlyk voort dat hy veel, oneindig veel tyd verkwistte met redeneren, en er gevolgentlyk te weinig besteedde aen het beoefenen der kunst. Want in plaets van zich in zyn werkhuis op te sluiten, ontmoette men hem by schoon weder byna steeds op de wandeling, in het gezelschap van den eenen of anderen vriend, en des avonds zat hy in het koffyhuis. Adolf Rombouts was een juist en diep opmerker, bezat een ryken vindingsgeest en in zyne gesprekken toonde hy zich een vurig en kleurvol schilder; met een woord, Adolf bezat alle de vereischten om een goed schryver te worden, doch zoo hy het door hem ingeslagen pad bleef bewandelen, was het byna zeker dat hy, zoo als vele hem gelykende jonge kunstenaren, het nooit verder dan tot een middelmatig schilder zou brengen.

Sedert ons bezoek te C... had hy echter een gansche verandering ondergaen. Men ontmoette hem niet meer zoo veel op de wandeling noch in de koffyhuizen; daerentegen wanneer men zich aen zyn werkhuis aenbood, mocht men zeker zyn, hem er met palet en penseelen in de handen aen te treffen. Adolf bevond zich thans op de rechte baen om eens een groot kunstschilder, een meester in zyn vak te worden.

Ofschoon ik met hem zeer goed bevriend was, toch verliepen er soms weken achtervolgens zonder dat wy elkander zagen. Even als hy zyne bezigheden had, zoo ook had ik de myne, en wanneer het al eens geviel dat wy elkander ergens ontmoetten, dan nog vermeed ik zorgvuldig een woord over zyne zuster te reppen. Sedert ons bezoek in het krankzinnigengesticht te C... waren er byna zes maenden verloopen, toen ik eens, wanneer ik niet al te goed wist hoe mynen tyd te benuttigen, my in zyn werkhuis aenbood. Tegen zyne gewoonte, was hy dien dag onwerkzaem en sleet hy den tyd met lezen. Zulks verwonderde my zeer, daer ik wist dat hy sinds eenigen tyd nooit ledig zat.

- Hoe! wat wil dit zeggen? - riep ik by myn binnentreden uit; - gy laet palet en penseelen rusten en slyt den tyd met lezen? Pas op, Adolf, jongen; zulks is gevaerlyk voor u! Laet de ydele *theoriën* varen, en houd u slechts aen de praktyk! Wilt gy lezen, begeef u naer het *Museum* of naer onze prachtige tempels, gy zult er de grootsche werken der oude meesters, der kunstreuzen aentreffen, of wel, begeef u naer buiten, in het open veld, en lees daer het werk van den grooten almachtigen Meester: de natuer.

Adolf richtte zich op, toonde my lachend het boek dat hy in de handen hield en zegde:

- Vrees niet, goede vriend, dat ik my nog door ydele *theoriën* zal laten medeslypen en verleiden; die tyden zyn voorby. Ik doorlas slechts Milton's eeuwigschoone *Paradise lost*, omdat ik heden niet zeer veel trek tot werken gevoel.

- En juist *dit* verwondert my, - antwoordde ik.

- Ik ga heden naer het krankzinnigengesticht van C..., - sprak hy; - gaet gy mede?

- Zulks is my onmogelyk, - hervatte ik.

- Het spyt my, - zegde Adolf; - want gy hebt er my eens vergezeld toen ik zeer ongelukkig was, en thans zou ik ook wel willen dat gy mede gingt, nu ik my in gansch andere omstandigheden bevind.

- En wat is er dan, - vroeg ik met eenigzins nieuwsgierige verwondering, - dat u zoo spreken doet? Daer by, ik weet niet; hoe meer ik u bezie, des te meer word ik van uwe opgeruimdheid overtuigd!

- Ik geloof het wel, - antwoordde Adolf? - ik ga myne zuster halen; Leonora is weêr gezond.

- Wat zegt gy? uwe zuster is genezen! des te beter! zie, Adolf, dit is een nieuws dat my recht gelukkig maekt.

- Ga, vriend, gy hadt gelyk toen gy my zegdet op den hemel te hopen en te betrouwen; gy hebt my een gansch ander mensch doen worden. Het was byna alsof gy door ingeving spraekt. Gy weet dat, toen wy Leonora verlieten, zy hare kwael had terug gekregen, niet waer? Welnu, nauwelyks waren wy heen of hare ziekte verergerde nog, en de ongelukkige werd zoo woedend dat men genoodzaekt was haer het dwangkleedsel aen te trekken: want zy sloeg, krabde, beet en stampte al wie haer dorst naderen. Daerop volgde eene ziekte die haer tot op den rand van het graf bracht. Doch juist *dit* had een heilzaem gevolg; want de geneesheeren lieten niets onbeproefd om haer te redden en gelukten er ook waerlyk in. En niet alleen was zy na de doorstane *krisis* lichamelyk, maer ook verstandelyk genezen.

- Zoo dat zy thans...

- Sedert meer dan vyf maenden geene de minste blyken van krankzinnigheid heeft gegeven en nog heden te huis komt; begrypt gy thans myn geluk, vriend?

- Ja, ja, Adolf, en ik dank er den hemel voor, - zegde ik; en na een oogenblik in gedachten te hebben verpoosd, voegde ik er eenigzins nadenkend by: - die arme Regina Frederickx, hoe mag het met haer gaen? Ik geloof niet dat zy nog ooit het gesticht zal verlaten.

- Gy bedriegt u, - sprak Adolf met eene stem die van weemoed getuigde; - Regina Frederickx is reeds niet meer in het gesticht van C...

- Hoe! - onderbrak ik hem. - Regina Frederickx is niet meer te C...? - Zy is dan ook genezen?

- Neen, - antwoordde hy, langzaem met het hoofd schuddend; - genezen is zy niet en zeker verschilt het nog al veel...

- Is zy dan ontvlucht? - onderbrak ik hem nogmaels

- Dood! - antwoordde hy my; - de arme Regina ligt nu omtrent zes maenden in den dooden akker van C...

- Hoe! - vroeg ik, meer en meer verwonderd mynen vriend beschouwende; - omtrent zes maenden? Dan moet zy gestorven zyn korts na het bezoek dat wy te saêm in het gesticht aflegden?

- Ja, - sprak Adolf met stille stem; - ja, gy hebt het gezegd, Gods besluiten zyn ondoorgrondelyk. Ons bezoek aldaer had tot gevolg de genezing van Leonora en kostte het leven aen Regina. Zy ook werd ziek; doch hare ziekte duerde niet lang. Slechts eenige dagen bleef zy op haer bed uitgestrekt liggen, en den laetsten dag haers levens kreeg zy haer verstand terug. Het scheen dat zy u, tydens uw bezoek in het gesticht, moest hebben herkend; want zy sprak veel van u. Zy noemde u by uwen naem, zegde dat zy u als kind had gekend en op de armen gedragen. Zy wist ook te zeggen dat zy, toen het oorlog was, met u in eenen onderaerdschen kelder had gezeten; doch dit was al wat zy zich van dien rampzaligen nacht herinnerde. Zy vroeg om u te zien, sprak van hare oude grootmoeder en vroeg hoe het met haer ging. Vooraleer zy stierf, trok zy een gouden ring van den vinger, dien zy zuster Ursula verzocht u ter harer gedenkenis te willen overhandigen. Daer men in het gesticht niet wist waer gy ergens verbleeft, heeft

het den kloosterlingen tot heden onmogelyk geweest dit laetste verzoek van Regina na te komen; toen ik laetst Leonora ging bezoeken, heeft zuster Ursula my het einde van Regina medegedeeld, en my tevens verzocht het u over te brengen.

Er rolde my eene traen over elke der wangen, by het hooren der woorden myns vriends, en diep bedroefd zuchtte ik:

- Ja, gy hebt maer al te wel gezegd: Gods besluiten zyn ondoorgrondelyk. Wie had ooit kunnen denken dat ik de onschuldige oorzaek zou zyn van de dood eens menschen? Ha! thans beklaeg ik my myn bezoek te C...!

- Spreek zoo niet! - viel Adolf my in de rede; - de mensch is slechts een werktuig in de handen van den almachtigen God! De dagen van eenieder zyn geteld en aengeteekend. Zoo gy niet naer C... waert gegaen, zulks is geene reden om te gelooven dat de arme Regina nog zou leven. Neen, ik ben er van overtuigd, zy zou geen oogenblik langer haer bestaen hebben gerekt; God had haer door een ander middel tot zich genomen.

- Wat gy daer zegt, kan waer zyn, - sprak ik; - het is niet aen ons de schikkingen der Alvoorzienigheid te doorgronden; neen, niet aen ons, daertoe is ons zwak verstand niet in staet.

Een oogenblik bleef ik dubbend met het hoofd in de handen zitten. De mededeeling van Adolf had my zoo veel stof tot nadenken gegeven dat myn verstand er by verdwaelde.

- Hoe klein en nietig is toch de mensch, - dacht ik, - in vergelyking met hem die hemel en aerde, zee en lucht, de wereld met al wat er in wemelt en leeft, door zynen enkelen wil, uit den niet trok.

Lang had ik by dit gedacht, - voorwaer een ruim veld tot nadenking, - kunnen blyven zitten voortdubben, zoo niet myn vriend, my eensklaps by de hand grypend, my uit myne mymering hadde getrokken. Ik richtte my op en zag hem recht in de oogen, als om hem te vragen wat hy my te zeggen had. Adolf sprak nogthans geen woord, maer stapte, my altoos by de hand houdend, tot by eene overdekte schildery, die tegen den muer hing; even sprakeloos schoof hy den groenen linnen voorhang ter zyde.

De schildery verbeelde eene vrouw die in heilige opgetogenheid, met het hoofd ten hemel gericht en de handen tegen de borst saêm gevouwen, iets van de goddelyke Almacht scheen af te smeeken. Aen hare voeten bevonden zich een tiental andere vrouwen, dwaze figuren, wier lichamen met allerhande vreemdsoortige kleederen waren bedekt, en wier gebaren my zoo van elkander verschillend, zoo vreemd en zonderling toeschenen, dat ik er niet wist uit wys te worden.

- Wat beteekent die schildery? vroeg ik, my nieuwsgierig tot Adolf keerende.

- Het is een altaerstuk, antwoordde hy, - de H. Dymphna voorstellende, die van den hemel de genezing der krankzinnigen afsmeekt.

En nu bemerkte ik dat een der figuren die zich aen de voeten der heilige bevonden, het afbeeldsel van Regina Frederickx voorstelde, terwyl ik in de St-Dymphna Leonora, Adolfs zuster, dacht te herkennen. Het onderwerp was meesterlyk behandeld; by den eersten oogslag was ik overtuigd dat myn vriend dit doek niet voor geld, maer *con amore* had geschilderd; ook aerzelde ik niet te zeggen:

- Vriend Adolf, uwe schildery is een meesterstuk. Wie is de gelukkige sterveling die haer zal bezitten?

- De kapel van het krankzinnigengesticht van C..., - was zyn antwoord; - gy herinnert u nog wel wat gy my over zes maenden zegdet, toen wy naest elkander in eene der lanen van den hof van het gesticht van C... zaten, en ik gereed was eene belofte te doen, waervan de uitvoering aen de genezing myner zuster ondergeschikt was? Gy zegdet toen: - Neen, neen, beloof niets! Betrouw slechts

op God, en doe voorop het goede zonder den uitslag af te wachten. Ik zie niet geerne dat men van God eene weldaed verzoekt met belofte van hem later hiervoor te vergelden. - Welnu, ik dacht toen dat gy gelyk hadt, en daer ik voornemens was het krankzinnigengesticht met eene schildery te hegiftigen, by aldien myne zuster de gezondheid herkreeg, zoo sloeg ik, uwen raed volgend, en zonder die genezing af te wachten, dadelyk de hand aen het werk, en thans smaek ik de zoete voldoening, nog heden myn kunstwerk de goede zusters te kunnen aenbieden.

- Gy hebt wel gedaen, Adolf, - sprak ik, hem de hand drukkend; - gy hebt gehandeld als een man met een edel hert. Men moet het goede verrichten zonder uitzicht op belooning; wanneer dan later de belooning volgt, is zy ons des te aengenamer.

Nog eenige oogenblikken verbleef ik in het werkhuis myns vriends, waerna wy van elkander afscheid namen

Eenige weken later bezocht ik het krankzinnigengesticht van C...; zuster Ursula verhaelde my in het breede het einde der arme Regina Frederickx, en overhandigde my tevens het gouden ringsken dat zy haer voor my had gegeven. Ik had toen ook het genoegen de schildery van Adolf, *de H. Dymphna*, *de genezing der zinneloozen afsmeekende*, voorstellende, het hoog altaer der kapel van het gesticht te zien versieren.

Ofschoon ik sedert meer dan eens gelegenheid had Leonora Rombouts van naby te zien, toch was my de geschiedenis harer vroegere lotgenoote, Regina Frederikx, gansch uit het geheugen gegaen. Over eenige dagen werd my echter alles op eens terug voór den geest gebracht. Ik kwam in den namiddag van myn bureel te huis, en daer men ten mynent de gewoonte heeft altoos al wat voor my bestemd is, brieven, dagbladeren, boeken, visiet-

kaerten en wat nog van dien aert, op de schouwplaet te leggen, wierp ik er, als naer gewoonte, by myn binnentreden een vluchtigen blik op, en bemerkte twee kaerten op de schouwplaet; ik nam ze in de hand, en het was met geene geringe verwondering dat ik las:

Mynheer en Mevrouw Karel Steveniers hebben de eer u het huwelyk aen te kondigen van hunnen zoon Berthold met Mejufvrouw Leonora Rombouts.

Antwerpen, 13 *juny* 1856.

Afwezig.

- Leonora getrouwd! riep ik uit; - dit is een goed teeken, - en na eene poos voegde ik er half luid by: - Het huwelyk is de ernstigste daed uit het burgerlyk leven. De wet weigert daertoe hare toestemming aen al wie niet in het volle bezit is zyner verstandelyke vermogens. Dus, er valt niet meer aen te twyfelen: Leonora is volkomen genezen.

Ik legde de kaerten terug op de schouwplaet, en myn blik viel op den ring dien ik aen den vinger droeg: het was dezelfde die my zuster Ursula uit name van Regina Frederickx had geschonken. Toen schoot my nog eens haer ongelukkig lot te binnen, en onwillig rolde er my eene traen over de wangen, terwyl ik binnen's monds zuchtte:

- Arme Regina, gy waert minder gelukkig dan Leonora! Vergeef my dat ik de onschuldige oorzaek was uwer dood!

Den volgenden dag liet ik eene mis doen tot lavenis harer ziel.

JOHAN VAN ROTTERDAM.

Kunst- en letternieuws.

Zondag 26 en maendag 27 october was in den *Cercle artistique* van Antwerpen eene nieuwe schildery van Hendrik Leys ten toon gesteld. Gedurende deze twee dagen stroomde de antwerpsche bevolking naer het aengeduide lokael heen, om er het nieuwe meesterstuk van den gevierden kunstenaer te bewonderen.

Een meesterstuk mag men het noemen. Leys heeft zich in dit tafereel op nieuw op de hoogte getoond, welke hy door zynen zegeprael in de wereldtentoonstelling te Parys heeft verworven. Het tafereel stelt een tooneel uit *Faust* voor: *Grietje*, *die met hare moeder den tempel verlaet.* Hoe schoon, hoe treffend heeft de kunstenaer dit oogenblik afgebeeld! Ja, dit is Margrietje wel, de eenvoudige burgersdochter, ons door Goëthe zoo meesterlyk beschreven! Hoe zedig stapt zy uit den tempel des Heeren, nog vol van het gebed dat zy, een oogenblik geleden, ten hoogen hemel zond. De ongelukkige, zy waent niet dat de Hel reeds onder hare voeten brandt; dat zy, onnoozel schepsel, zal vallen onder de strikken van Mephistopheles! Leys heeft zich niet alleen als schilder, maer ook als denker doen onderscheiden. Hy heeft aen de helden van Goëthe een lichaem, een wezentlyk bestaen gegeven. Lokale toon, studie der voorvaderlyke zeden en gebruiken, niets ontbreekt aen dit tafereel, dat als eene ware afspiegeling der middeleeuwen mag beschouwd worden.

Voeg by deze hoedanigheden al de kracht welke het penseel van Leys bezit; eene kleur zoo frisch, zoo krachtig, dat zy de vergelyking met de werken der school van Van Eyck mag onderstaen, en men zal zich eenigzins een denkbeeld kunnen vormen der heerlyke schepping des antwerpschen meesters.

Om eene volledige beschryving der laetste schepping van Leys te geven, zouden wy er een afzonderlyk artikel moeten aen toewyden. De redaktieraed der *Vlaemsche School* was eerst voornemens dit te doen; doch hy heeft gedacht dat Leys eene grootere hulde van zynentwege verdiende. Hy meldt dus met genoegen dat een zyner leden zich met de levensbeschryving dezes kunstenaers onledig houdt. Dit

letterkundig voortbrengsel, dat eene volledige studie der schilderwyze van Leys bevat, zal, naer allen schyn, weldra het licht zien.

- De groote hollandsche volksdichter H. Tollens, Cz., is den 22 october, te Ryswyk, by Rotterdam, overleden, in den gezegenden ouderdom van 76 jaer, terwyl hy zich bezig hield, volgens men zegt, met het nazien eener proeve zyner werken. Den dag te voren had hy nog een vierregelig vers geschreven in het album eener dame uit 's Hage, die zich by toeval te Ryswyk bevindende, den beroemden dichter een bezoek had gebracht.

Op 25 october daeraen volgende, werd het lyk van den grooten dichter, in het dorp waer hy den geest gaf, naer het graf gedragen. ‘Eenvoudig zoo als de dichter was in zyn leven en in zyne werken, zoo eenvoudig was ook zyne begrafenis,’ zeggen de hollandsche bladen. Zyn stoffelyk overblyfsel werd ten 12 ¼ uren, door twaelf van de deftigste burgers der gemeente ten grave gedragen. De zonen en kleinzonen van den overledene volgden de baer, gevolgd door den burgemeester, een 50tal heeren uit verschillige steden, meest allen schryvers, schilders, beeldhouwers, komponisten en afgeveerdigden van letterkundige genootschappen, die twee aen twee den lykstoet volgden. Achteraen stapte eene talryke volksmenigte diep ontroerd en ingetogen; verders nog de heeren Mensinger en Le Comte, bestierders van onderwys-gestichten, met al hunne leerlingen. Toen de kist boven het graf was geplaetst, werden achtervolgens lykredens uitgesproken of rouwdichten gelezen door de heeren Van den Bergh, Molster, Benninck, Janssenius, Klein en Withuis.

Aen Tollens zal, by inschryving, een nationael gedenkteeken worden opgericht.

- Het nieuw werk van den genschen toonzetter Gevaert, een groot opera in dry bedryven, waervan de eerste vertooning in de maend january aenstaende in het Groot Opera te Parys zal plaets grypen, heeft tot voorloopigen titel: *Sirena.* Men zegt op voorhand veel goeds van dit werk.

De heer Girod, muziekuitgever te Parys, geeft op dit oogenblik de volledige verzameling uit der operas van Grétry, met pianobegeleiding. De prospectus meldt dat de heer Gevaert met de verveerdiging der begeleiding is gelast. Men ziet dus dat de verdiensten van den befaemden componist meer en meer op prys worden gesteld.

- Verschenen - *De Dietsche Warande*, tydschrift voor nederlandsche oudheden en nieuwere kunst en letteren. Tweede jaargang, bestuurd door J.A. Alberdingk-Thijm, N° 5, september en october. Deze aflevering bevat: *Het nieuwe monument te Amsterdam*, door J.A. Alberdingk-Thijm. - *Ontvangst van Maria-Anna van Oostenryck te Nymegen.* Een eventijdig opstel medegedeeld door Edw. Van Even. - *De Grimbergsche oorlog. - Nederlandsche dramatiek. - Wandalisme- en Pedantisme-bibliographie. - Mengelingen.*

De heer Alberdingk Thijm zet met moed de moeijelyke taek voort welke hy heeft ondernomen. De *Dietsche Warande* is een tydschrift dat eene plaets verdient in de bibliotheek van iederen geleerde. Het fransch gedeelte dat er sedert korten tyd is bygevoegd, stelt ook de zuidernatiën in staet dit tydschrift met vrucht te raedplegen.

JOHAN VAN ROTTERDAM.

De St-Martenskerk binnen Yperen.

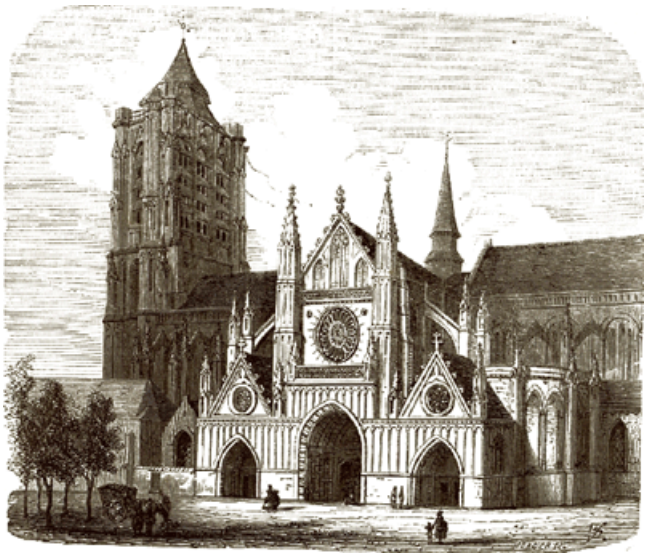

De Nederlanden zyn sedert eeuwen het land van belofte der kunst. Van in de middeleeuwen hebben de muzen met kwistige hand hunne schatten op den vaderlandschen bodem nedergestort, en er die wonderen geschapen, welke meestal onze werken, naest die onzer vaderen, als nietig doen voorkomen.

Door zyne vrye inrichtingen, door zynen handel en nyverheid aen het hoofd der nederlandsche graefschappen en hertogdommen geplaetst, was Vlaenderen ook het eerste gebied waer de kunst haren invloed deed gevoelen. Geene zyner steden bleef aen den dienst van het schoone vreemd; elke hunner toont met hoogmoed kunstgewrochten, waerdoor zy aen naburige plaetsen niets te benyden heeft.

Yperen was in vroegere dagen eene der dry hoofdplaetsen van Vlaenderen. Haer uitgestrekte handel had in haren schoot eenen buitengewoonen rykdom doen ontstaen, die noodzakelyk oneindig tot den bloei der kunsten moest bydragen. Even als hare zustersteden Brugge en Gent, bezat zy dan ook talryke gedenkteekens van het kunstleven dat in haer midden heerschte: hare Lakenhalle en St-Martenskerk bekleeden thans nog eenen eersten rang tusschen de belangrykste gebouwen, welke de middeleeuwsche kunst in ons vaderland heeft gesticht.

Het laetste dezer gebouwen waervan wy thans de plaetsnêe mededeelen, werd ten jare 1221 begonnen; het choor werd in gemeld jaer door den Proost Hugo aengelegd, als blykt uit het volgende opschrift, dat ons de geleerde Sanderus in zyne *Flandria illustrata* heeft bewaerd:

> HIC JACET HUGO PRAEPOSITUS FUNDATOR HUJUS CHORI ANNO MCCXXI
> PIAE MEMORIAE QUI OBIIT D. SCHOLASTICE ANNO MCCXXXII.

Geerne zouden wy zelf hier eene beschryving van het heerlyke gebouw mededeelen, doch onze bewoordingen zouden onder de schoone schets blyven, welke de geleerde heer A.J.B. Schayes in zyne *Histoire de l'architecture en Belgique* heeft geplaetst; wy vertalen derhalve een blad uit dit belangryk boek, waerop in breede trekken de voortreffelykheid des gebruikten bouwtrants is afgeschilderd.

'Alhoewel minder beroemd, zegt de heer Schayes, dan verscheidene andere onzer middeleeuwsche tempels, welke

nogthans met haer niet kunnen vergeleken worden, is de St-Martenskerk van Yperen voorzeker eene der indrukwekkendste en der prachtigste gebouwen van dit tydstip (XIIIe eeuw). In 1083 gegrond door Robrecht-den-Vries, dien grooten kerkenstichter, werd het choor in 1221 en de beuken in 1254 heropgebouwd.....

Wy beschouwen, voegt de heer Schayes er by, dit gedeelte des tempels als het monumentaelste en heerlykste godsdienstig gebouw in romaensch-ogivalen styl, welk thans nog in België bestaet. Het is een bewonderingsweerdig hoofdschip zonder zybeuken, doch in grootsche en weerdige evenredigheden gesticht, in bezit eener aenzienlyke hoogte. De muren zyn van twee ryen boven elkander geplaetste vensters doorboord; de lagere ry is samengesteld uit enge lansvormige en verdubbelde puntbogen, wier versieringen door ronde kolommetjes zyn gedragen; de hoogere ry bestaet uit dryvoudige lansvormige ogiven zonder kolommetjes, en ingesloten in eenen grooten rondboog. Tusschen elke ry vensters loopt een sierlyk *triforium*, samengesteld uit lichte ronde kolommetjes en kleine romaensche bogen; langs de uitzyde wordt het gebouw door ingetrokken freiten ondersteund, die op de hoogte van het dak door eene leuning worden te samen gebracht.'

Alhoewel van een later tydstip dagteekenende (1254), zyn de beuken der St-Martens kerk niet min belangryk dan het choor. 'De eerste steen van het nieuwe werk, zegt nogmaels de geleerde heer Schayes, werd door de gravin van Vlaenderen, Margaritha van Constantinopel en den proost van St-Martens gelegd. De werken werden slechts twaelf jaer daerna voltooid.

Twee ryen dikke ronde kolommen met haekachtige kapiteelen, vormen de beuken en vertoonen zich op nieuw in de kruisbeuken, waer hunne kapiteelen met halflyvige figuren zyn versierd, wier uitvoering hoogstmerkweerdig is. Boven de ogivale arkaden die deze kolommen dragen, treft men een sierlyk *triforium* aen, dat in den grooten beuk is samengesteld uit lansvormige en drylobbige bogen door ronde kolommetjes ondersteund, en in de kruisbeuken uit dergelyke bogen, doch welke thans verdubbeld voorkomen en versierd met vierbladeren in de ruimte die de twee spitsbogen van elkander scheidt.'

De buitenzyde der St-Martenskerk is niet min merkweerdig. Onze lezers kunnen door bovenstaende teekening zich een goed denkbeeld van het voortreffelyke des bouwtrants vormen. Het portael ter zuidzyde wordt als een der schoonste onzes lands beschouwd, terwyl de reusachtige toren die zich boven het groot portael verheft, plaets neemt tusschen de heerlykste voortbrengsels welke de kunst in Vlaenderen heeft gesticht. Hy werd, zoo men zegt, in 1434, volgens de teekening van den Mechelschen bouwmeester Marten van Uutenhoven begonnen[(1)], doch is, als het grootste deel van soortelyke scheppingen, onvoltrokken gebleven. Gelyk hy thans bestaet, bezit hy eene hoogte van 57 meters en 57 centimeters, dus eenige meters minder dan de helft der hoogte van den toren O.-L.-V. kerk te Antwerpen.

Dergelyke gebouwen toonen het best welke rykdom er in de middeleeuwen in de Nederlandsche streken bestond; en men neme het wel in aendacht: het zelfde tydstip dat Yperen's toren zag optrekken, was ook het tydstip dat meest al de andere voortreffelyke ogivale gebouwen onzes lands zag tot stand komen, waerop wy thans met bewondering staren. Getroffen by deze overweging, kunnen wy er slechts eene uitlegging aen geven: de liefde welke onze vaderen hunne vrye instellingen en hunne eigene zeden toedroegen.

P. SCHATS.

De familie de Noter.

(1) Volgens den heer F. de Vigne bouwde Marten van Uutenhoven ook den toren zyner geboortestad.

Er bestaen geslachten die, als het ware, met de geboorte, den geest der kunst als een erfdeel ontvangen hebben, die geschapen zyn om schilders te worden; zoo telde men eertyds het geslacht der Van Eycken, der Massysen, der Teniers, der Breughels, der Jordaens, der Quellinen; zoo telt men in onze dagen onder anderen de familie *de Noter*, welke in den loop van het laetst verdwenen jaer wederom een harer leden heeft verloren; wy bedoelen Joannes Bapt. Andr. de Noter, die te Mechelen den 8 mei 1855 in den ouderdom van 68 jaren overleed.

Zyn vader Petrus-Franciscus de Noter, die lange jaren bouwmeester en leeraer by de akademie van schoone kunsten te Mechelen is geweest, zette zich in 1788 in deze stad neder, alwaer hy in de maend october 1830 overleed, na eenen twee-en-tachtigjarigen ouderdom bereikt te hebben.

Deze kunstenaer had twee zonen, Petrus-Franciscus, geboren in 1779, en Joannes Franciscus; beide zagen het licht te Waelhem, een dorp waer hun vader, die Rumps, zyne geboorteplaets, had verlaten, zich tydelyk had nedergezet. Voor de kunsten opgevoed, werden onze knapen naer de teekenschool van Mechelen gezonden, om aldaer de de eerste regels der kunst te ontvangen; de oudste, Petrus Franciscus, volgde ten zelfde tyde de lessen van Herreyns en was bestemd om beeldhouwer te worden. Te dien einde werd hy onder het bestuer van Van Geel gesteld, des tyds leeraer, en werkte vol yver onder de leiding dezes bekwamen meesters voort. Zyn voortgang in de kunst was verbazend: nauwelyks had hy 15 of 16 jaren bereikt, toen hy zyn vaders afbeeldsel zonder dat er iemand kennis van

had, boetseerde; dit borstbeeld is later door hem aen de akademie van Gent opgedragen. Daerna verveerdigde hy gelukkiglyk verscheidene beeldtenissen, en onder andere datgene der moeder van den plaetsnyder J. Hunin, welk tot heden in de familie dezes kunstenaers bestaet. Volgens het gevoelen van deskundigen, zyn deze portretten treffend van gelykenis en uitmuntend behandeld.

De Noter beleefde een rampspoedig tydstip. Ons vaderderland werd in 1794 door de Franschen ingenomen; de overwinnaers drongen onzen ouderen het republiek, met zyne verwoestende gevolgen, op; kerken en kloosters werden verwoest, nyverheid en koophandel stonden stil; onnoodig dus te zeggen, dat de schoone kunsten en wetenschappen moesten verkwynen, ja oogenblikkelyk werden verlaten.

De kunstvolle Van Geel zag zich in die droeve omstandigheden beroofd van werk; de begeesterde kunstenaer bevond zich verplicht beitel en hamer neder te leggen en zynen leerling te verlaten, die gedwongen was zich op het beoefenen van een ander vak toe te leggen.

Wy zullen ons met de jeugd van de Noter niet bezig houden; alleenlyk willen wy bevestigen dat hy zyne jongelingsjaren op de eervolste en nuttigste wyze doorbracht en vele hinderpalen heeft moeten overwinnen, alvorens hy zich aen de schilderkunst, den eenigen drift zyns herten, heeft kunnen overleveren.

Het was eerst in 1811 dat hy het penseel opnam en zich geheel en al op de schilderkunst toelegde. Zyn voortgang was wonderbaer; zonder meester, alleenelyk geleid door zynen iever, door de studie die hy der oudheid gedaen had, verkreeg hy in den wedstryd voor het landschap der Brusselsche tentoonstelling van 1813 eenen aenmoedigingsprys. Aengeprikkeld door dien eersten uitslag, zag men hem byna van jaer tot jaer gekroond worden: hy verkreeg eerepenningen te Douai in 1819, 1822 en 1823; hy bekwam te Gent in 1820 den eersten prys voor een stadsgezicht en den tweeden voor het landschap. In 1824 werd hy tot lid der Koninklyke Akademie van Amsterdam benoemd. Men schonk hem te Ryssel eene medalie in 1822; te Kameryk verkreeg hy in 1826 en 1828 dezelfde eereteekens, dezelfde voorspoed volgde hem te Kortryk in 1830; te Gent in den loop van 1835 wees men hem op nieuw de gouden medailie toe; tot Boulogne ontving hy in 1837 den eersten prys, enz.

Gedurende vyf-en-twintig jaren, bekleedde de Noter de plaets van leeraer by de Koninklyke Akademie van Gent; de jeugd kon onder geen beter geleide worden gesteld: de natuer was immer de geleidster zyns penseels geweest, en hy deed er zynen leerlingen de schoonheden van aenmerken; hy wees hun de wonderbare harmonie aen, die er tusschen het geschapene heerscht, met een vuer dat de diepe overtuiging zyns geestes deed doorstralen. Ook was niemand meer dan de Noter daer toe bekwaem, want in zyne werken zyn al de natuerschaduwen gevolgd; niets is overdreven: waerheid was het eenige doel zyner kunst.

De Noter schilderde landschappen, zee- en stadsgezichten en binnengezichten van kerken; zyne tafereelen, waerin de rykdom zyns geestes doorstraelt, zyn menigvuldig; ook zou het te lang zyn deze hier allen aen te halen; wy zullen ons by eenige der voornaemste bepalen, zoo als daer zyn: het binnengezicht van St-Bavokerk te Gent; de Beestenmerkt in dezelfde stad, gestoffeerd met een aental figuren door Eugenius Verboeckhoven; het Vleeschhuis aldaer; (deze schildery, geheel van zyne hand, is versierd met eene menigte volks); een Wintergezicht genomen buiten Gent met een schoon verschiet op die stad; een allerschoonst bergachtig Landschap welk hy op zyne reis in Zwitserland schetste en later, op eene der tentoonstellingen van Keulen, verkocht; eindelyk eene menigte andere tafereelen die de museums van Brussel, Amsterdam, den Haeg, Ryssel, enz., versieren. Onze kunstenaer legde zich niet alleen op de schilderkunst toe: hy was het graveerstift

ook meester en behandelde het met den besten uitslag; zelfs bestaet er van de Noter eene verdienstvolle verzameling teekeningen in sterk water naer Hobbema, waervan weinige afdruksels getrokken zyn, en deze door de liefhebbers zeer gezocht worden.

De Noter was zeer ervaren in de kennis der oude schilderyen; hy had er eene kostbare verzameling van gemaekt; en, alhoewel hy somtyds er eenige op hooge pryzen verkocht, moet men hem meer als liefhebber dan wel als koopman beschouwen: hy liet aen zyne kinderen verscheidene uitmuntende tafereelen na, zoo als eenen merkweerdigen Rubens, eenen Mieris, eenen Corregio, een klein, maer overschoon schilderyken van Rembrandt, enz. Zyne eenige gedachte was de kunst, ja, weinige dagen vóor zyne dood, wanneer hy de macht niet meer had zich alleen te rechten, wilde hy nog dat men hem vóor zynen schilderezel zou nederzetten; in dezen staet redeneerde hy over het geliefde vak waeraen hy zyn leven had toegewyd; dit scheen hem oogenblikkelyk troost en verlichting toe te brengen.

Doch hebben wy de Noter als schilder beschouwd, als burger verdiende hy ook onze achting; hy was omzigtig en zacht van aerd, een ware vriend, een goed echtgenoot; als vader heeft hy zyne teederheid getoond door de onophoudende zorg die hy voortdurend heeft aengewend om zyne kinderen eene treffelyke opvoeding te geven.

De Noter, die in de maend november 1842 overleed, heeft verscheidene kinderen gehad, onder welke Augustus-Hermanus, landschap- en wintergezichtschilder. Deze laetste had zich onder zyns vaders lessen gevormd, en volgde de manier van Wouwermans; doch alvorens hy aen zynen naem den luister had geschonken, dien men met recht van zyn talent kon verhopen, werd hy in 1839 aen de liefde

zyner ouders ontrukt, slechts 33 jaren bereikt hebbende. Twee zyner dochters, Anna en Josepha, hebben zich insgelyks op de kunst toegelegd en schilderden zeer fraeije bloemen en vruchten. Op verscheidene tentoonstellingen hebben zy hunne werken voorgebracht; doch daer wy sedert eenige jaren geen hunner tafereelen meer hebben aengetroffen, is het te denken dat zy na huns vaders dood het palet vaerwel hebben gezegd.

Na Petrus gaen wy tot Joannes-Franciscus over. Zoo als wy hier boven hebben aengehaeld, heeft deze kunstenaer met zynen broeder de lessen van de Mechelsche teekenschool gevolgd; later werd hy leerling van A. Verhulst. Van dien tyd af dreef zyn geest hem tot studie der oudheidkunde; dan hy wilde ook de olieverwschildering beproeven, doch de natuer dreef hem weldra terug in den weg dien hy met zooveel verdienste moest bewandelen.

Hy legde zich dus gansch op de studie der oudheden en gebouwen toe, welke hy zoo volkomen in waterverf wist voor te stellen. Vervolgens zette hy zich te Gent, naest zynen broeder neder, en weldra waren zyne werken in groote achting gestegen, krachtig ondersteund, als hy was, door den Heer Van Hulthem, die in bezit van een groot deel zyner teekeningen was getreden.

Niets ontsnapte aen zynen schranderen geest; den gevel van een huis, eene stadspoort, een beeldeken, eenen grafsteen, al wat eenig belang kon opleveren, heeft hy gedurende meer dan 45 jaren verzameld; hy was op die wyze den bewaerder der oudheden niet alleen van het distrikt Gent, maer ook van alle de steden en wel byzonderlyk van de stad Mechelen, waer hy by zynen vader dikwyls een bezoek kwam afleggen. Aen hem is men dan ook de gedachtenis verschuldigd van een oneindig getal gebouwen, die onder den breekershamer gevallen zyn, en welker afbeeldsels zonder zyne waekzaemheid zouden verloren zyn gegaen.

Hy bezat als kunstenaer groote bekwaemheden, die ongelukkiglyk niet genoeg erkend zyn geweest; als teekenaer mag men hem eene zeer treffelyke plaets aenwyzen, als blykt uit de menigvuldige platen die naer zyne teekeningen gesneden zyn geworden; onder anderen het stadhuis van Audenaerde; den toren van Mechelen, zoo als hy voltrokken zou geweest zyn. Beide platen werden door Jos. Hunin uitgevoerd[1].

Jan Frans de Noter verstond wonderd wel het karakter van de bouwkunde der voorgaende eeuwen; ook werd hy te Antwerpen in een kampstryd voor gothische samenstelling bekroond. Door het bestuer der metropolitane kerke van St-Rombaut werd hy later met de plans voor het sakristy gelast, dat in 1830 by den prachtigen tempel werd gevoegd. Over ettelyke jaren, wanneer het schouwburg van Brussel ging opgebouwd worden, vroeg koning Willem den I^{e} insgelyks aen de Noter schetsen tot het ophalen der gevels van het monument. Deze werden van de hand gewezen, doch niet omdat zy weerdeloos waren: de kunstenaer, wetende dat ieder volk zyne eigene zeden bezit, en dus ook een hem eigenen bouwkundigen styl moet bezitten, had te veel kunstgevoel om onder ons klimaet, eene navolging van eenen griekschen tempel te leveren; hy stelde een plan voor in eenen aerd die destyds in den smaek niet viel.

Intusschen had de Noter zich reeds langen tyd toegelegd op het schilderen van stadsgezichten in waterverf; hy behandelde deze onderwerpen met een waer talent; zyne schetsen zyn vol kracht, hevig van kleur. Hy bezat om zoo te zeggen eene

(1) Deze koperen plaet is door wylen den heer Aloysius Hunin aen de stad Mechelen opgedragen; er zyn maer 100 afdruksels van getrokken, allen door den gever gehandteekend, en dragende het volgende opschrift:
'La planche de cette gravure dernière, oeuvre de M. Jos. Hunin, est offerte à la ville de Malines, par son fils, comme souvenir d'un artiste Malinois; il n'en a été tiré que cent exemplaires.'
AL. HUNIN.

byzondere manier om hen te bezielen; de schaduwen zyn kunstiglyk met ligtloopende pen doortrokken; zy zyn onnavolgbaer; elk hunner draegt den stempel eener kunst die niet dan door meesters kan uitgeoefend worden; ook werd hy, in 1822, op eene tentoonstelling te Ryssel, voor zyne waterverwen met den gouden eerepenning begunstigd.

Het onbetwistbaer talent onzes schilders kon voor het oog der Overheid niet verholen blyven. De koningin der Nederlanden aenzocht de Noter haer, op eene kleine schael, de tafereelen van Van Eyck, heden te Gent bestaende, in waterverf na te malen. Onze kunstenaer kweet zich op de schitterendste wyze van de hem opgelegde taek, en wanneer hy Harer Majesteit zyne schilderingen wilde afleveren, schonk zy den kunstenaer, boven den vastgestelden prys, eenen ryken ring met diamanten en robynen versierd, als blyk harer volle tevredenheid.

De Heer had onzen kunstenaer met meer dan éene gave begunstigd; buiten zyn talent als schilder, was hy nog zeer ervaren in de kennis der platen. Op zekeren dag, zag de Noter op de merkt eenige oude kisten te koop; de eene en de andere beschouwende, lichtte hy de deksels eenige hunner op, en zie, er was eene print ingeplakt; by den eersten oogslag begreep de kunstenaer er de weerde van: hy kocht de kas aen, en met de grootste moeite en zorg loste hy de kostbare gravuer. Zy droeg het jaer 1418, en is de oudste met aenwyzing van het jaer, die tot nu toe is gekend.

De heer de Reiffenberg, dit vernomen hebbende, deed gedurende eenigen tyd nuttelooze poogingen om ze van onzen kunstenaer af te koopen; eindelyk gelukte het hem

er in bezit van te treden; zy is nu in de nationale bibliotheek bewaerd[1].

Onder de menigvuldige teekeningen die de Noter heeft voortgebracht, telt men eene verzameling vam ambachtsen gildenhuizen van België, die zoo men weet prachtiglyk sedert de XVIe eeuw zyn opgebouwd. Laet ons er hier eenige der voornaemste van aenwyzen: vooreerst dit van St-Jorisgilde; en der Lakenmakers te Antwerpen; het Boogschutterslokael op de merkt te Brussel; een Gildehuys te Brugge; dit van de Metzelaers te Mechelen, van welk uitmuntend gebouw niets dan de teekening meer bestaet; dat van de Vischverkoopers genaemd den *Zalm* in dezelfde stad, van welk de heer Schayes getuigt dat het mag geteld worden onder de reinste voortbrengsels der middeleeuwsche kunst.

Na eenige jaren afwezigheid, voelde de Noter in zich de zucht opkomen om weder de stad te betrekken, waer hy de schoone jaren der jeugd had doorgebracht. Het was omtremt 1828 dat de Noter zyne woonplaets te Mechelen kwam vestigen. Zyn vader had reeds eenen hoogen ouderdom bereikt. Jan Frans ondersteunde hem in zyne bezigheden als bouwmeester der stad, en vleide zich met de hoop eensdags hem in dit ambt en als leeraer der Akademie te kunnen vervangen; dan, dit gelukte hem niet, en de Noter, ofschoon in bezit van een buitengewoon talent, was gedwongen neerstiglyk te werken om zich een bestaen te kunnen verschaffen. Dit bewyst eens te meer de waerheid van het oude spreekwoord ‘een loodje geluk is beter dan een pond bekwaemheid.’

De tegenspoed had inderdaed de Noter's moed oogenblikkiglyk verflauwd; maer de geest der kunst en het belang zyns huisgezins dreven den kunstenaer tot het werk; de verlichte heer kanonik Schaeffer, hem willende bezig houden, vroeg hem de teekeningen der oudheden van Leuven en Mechelen; daerna belastte de heer Arm. de Perceval, volksvertegenwoordiger, hem met het maken der gezichten dezer laetste stad; de heer de Bruyn van zynen kant verkreeg ook van de Noter menigvuldige teekeningen, en de stad Mechelen, om ten minste het geheugen te behouden van hare afgebrokene gebouwen, vroeg er hem de teekeningen van; ongelukkiglyk geschiedde deze aenvraeg in de laetste tyden van des schilders leven, en de Noter kon er maer circa 40 afleveren. Eventwel bezit de stadsbiblioteek van dezen kunstenaer eene kaert van Mechelen, naer overblyfsels eener andere van de XVIe eeuw gebootst. Dit werk, dat zoo veel onderzoek, zoo veel plaetselyke kennis en oplettendheid vereischt, doet de grootste eer aen het talent van de Noter.

Tot hier toe was het onbekend dat de Noter plaetsnyder is geweest; eene print, verbeeldende een stadsgezicht van Gent en die de heer Aug. de Bruyn bezit, toont dat onze meester zoo wel het graveerstift als de teekenpen machtig was.

De meester stierf, - doch zyne kunst ging niet gansch verloren: hy liet eenen zoon na met name David, kunstschilder, wiens werken genoegzaem bekend zyn; op verscheidene tentoonstellingen, mocht hy eermetalen behalen; in 1842, was hy tusschen het klein getal schilders die van het gouvernement eene byzondere aenmoediging verwierven; in 1845 ontving hy eenen gouden eerpenning; in t' jaer 1854, op de nationale tentoonstelling, werd hem een gouden eermetael in handen gesteld.

(1) Er bestaet eene beschryving van deze plaet door den zelfden heer de Reiffenberg; nogthans moeten wy om der waerheid wille zeggen, dat een werkje door E.D.B. de aenhalingen van den heer de Reiffenberg betwist. Een derde schrift is gansch van het gevoelen dat deze plaet de ware verdienste bezit die men haer eerst erkend heeft. Ware 't dat wy dit onderzoek verder wilden brengen, zouden wy ons verwyderen van ons onderwerp. Zie *Quelques mots sur la gravure au Millesime* 1418 *par* E.D.B. Bruxelles à la lib. anc. et mod. de A. Van Dale; en *Opinion d'un bibliophile sur l'Estampe de* 1418 *conservée à la bibliot. royale de Bruxelles, par* M.J.A.S. *rédacteur de la Renaissance.* Bruxelles, de Wasme 1846.

De jonge schilder vervolge zyne baen met iever! Hy trachte den naem de Noter, die reeds zoo heerlyk in de kunstgeschiedenis van ons vaderland staet aengeteekend, eenen nieuwen luister toe te brengen. Wy zullen met geluk zyne zegepralen vermelden.

Mechelen.

C. SEFFEN.

Galery van Nederduitsche dichters en prozaschryvers[1].

I. Willem Bilderdyk.

De vlaemsche letterkunde is misschien wel eene der minst bekende in de geleerde wereld. Tusschen enge grenspalen geprangd, schynt zy veroordeeld om in de nauwe sfeer te kwynen waer het volk leeft wiens uitdrukking zy is. De palen, tegen hare uitbreiding gesteld, zyn nogthans geen teeken van armoede en schaerschheid aen intellektuële aenkweeking. De nederduitsche tael, lang voor de fransche, was een litterarisch werktuig waer de schryvers van Reinaerd de Vos, Van Maerlandt en Van Heelu zich van bedienden. Het vlaemsch stapt vooruit en ontwikkelt zich tot het tydstip van Vondel, Hooft en Cats. Scheppers

(1) Deze galery zal achtereenvolgens en beurtelings de levensschets en de beoordeeling bevatten der hollandsche en der vlaemsche letterkundigen onzer eeuw.

eener nieuwe letterkunde, omvatten deze mannen reusachtigere evenredigheden naermate dat men dieper de onuitputbare myn hunner poëzy doorpeilt. Alle dry, yverige navolgers der klassieken, hebben zy de zeldzaemste en schoonste hoedanigheden weten te bewaren: de uitvinding en oorspronkelykheid, en zullen immer aen het hoofd der vlaemsche letteren pryken.

Rond het schitterende licht van hun genie, verzamelen zich eene menigte van sterren, die zich in hunnen eeredienst verbinden en hunnen roem deelen. Zevecote, Heinsius, Reaal, Visscher en zyne dochters droegen by om de nationale school op vaste steunen te gronden, gelyk aen Rubens, Van Dyck en Teniers die omtrent dezen tyd de school der vlaemsche schilderkunde deden herleven.

De weêrschyn, door deze vernuften rond zich verspreid, verdoofde nogthans in den poel der godsdienstige en staetkundige twisten, waer de schryvers der opvolgende eeuwen zich in kwamen neêrstorten. De worsteling tusschen de verschillende sekten, die ter alle zyden in Holland oprees, langs den eenen kant; de onbeweegbaerheid in handel en nyverheid, waer België in gedompeld was, langs den anderen, brachten de fraeije letteren den doodslag toe. Zy stonden slechts uit deze zieltoging op, toen de nieuwe gedachten, die de groote fransche omwenteling baerde, opdaegden. In dit tydvak was Europa, tot in zyne ingewanden geschokt, op het punt door de onbeschofte woede der vryzinnige oproermakers verpletterd te worden. Maer de Voorzienigheid waekte: op de steile rotsen van Korsika werd de geduchte reus geboren, die, alles door zyn vernuft beheerschende, gansch het gebouw der middeleeuwen omstortte en die nieuwe beschaving stichtte, welke haer voedsel put in de vryheid der volkeren.

De staetkundige, zeggen wy zelfs, de maetschappelyke hergeboorte volbracht, de verstandsontvoogding daergesteld zynde, gevoelden de fraeije letteren er den tegenschok van. Eene gelukkige omstandigheid stond degenen by die in Holland de litteratuer poogden op te beuren. Engeland en Duitschland hadden hunne letterkunde gesticht; letterkunde die van af hare wieg reeds sterk en krachtig was. Haller, Gellert, Klopstock hier, Milton, Young, Pope en Thomson daer, vonden in Holland eenen oneindigen weêrklank. Dezen geestdrift hunner medeburgers voor vreemde voortbrengsels bemerkende, vereenigden zich eenige jonge lieden, die pas hunne akademische studiën voltrokken hadden, om den rampzaligen invloed te bevechten dien de uitheemsche gedachten op het verstand van den landsman uitoefenen moesten. Bellamy en Feith in verhevene lierzangen vierden de zoetheid van het huiselyke leven en de heldenfeiten van de roemruchtige zonen des vaderlands. H. Van Alphen gaf zyne *Kinderdichten* in het licht, zoo naïef zoo schilderachtig en in hunnen aerd zoo zeldzaem, dat niemand ze zal kunnen navolgen. Helmers, in zyne *Hollandsche Natie*, bezong de grootheid der Nederlanders, toen zy, meesters van den Oceaen, den onbeschaemden hoogmoed der Engelschen verbryzelden. By deze namen sluit zich Bilderdyk aen, die met hetzelfde inzicht werkzaem was.

Willem Bilderdyk was het vierde der zeven kinderen van eenen Amsterdamschen geneesheer, Izaäc Bilderdyk, en werd geboren te Amsterdam op 7 september 1750. Van af zyne jeugd, gaf hy proeven van een zeldzaem vernuft en van eenen brandenden dorst naer geleerdheid. In eenen ouderdom waer by de meeste kinderen het begryp nauwelyks in doordringt, liefkoosde de jonge Willem vader Cats meer dan zyn speelgoed, gaf hem den voorkeur, las en verstond hem. Zyn vader, man van ervarenheid en zelfs nog al een goed dichter, onderwees hem de grondbeginsels der talen en der wiskunde. Het ware moeijelyk een vak der menschelyke kennissen op te noemen waer Bilderdyk zich niet op toelegde, en dat hy niet met goed gevolg beoefende. Zyn geest omvatte alles gelyk in een snoer: wysbegeerte,

godsgeleerdheid, regtkunde, poëzy, taelkunde en geschiedenis. In één woord, Willem verzamelde eenen zoo geschakeerden schat van kennissen dat de grootste geleerden zich in verbazing stil hielden voor een genie dat, om zoo te spreken, nog in de wieg lag.

Tot in 1780 verbleef Bilderdyk by zyne ouders zonder nog den staet bepaeld te hebben dien hy omhelzen zou. Zyn zwakke ligchaemsbouw en een gebrek aen den linken voet beletteden hem zich op het krygsberoep toe te leggen, dat hy by voorkeur lief had. Het zweerd niet mogende omgorden, trok hy den tabbaerd aen, en begaf zich naer Leyden, waer hy, na schitterende proefjaren, tot doktor in de regten gepromoveerd werd. Hy zette zich nadien als advokaet neder in den Haeg, waer hy weldra eenen aenzienlyken naem verwierf.

In 1787 werden de partygangers van Oranje van laster jegens de bestaende orde van zaken beschuldigd. Bilderdyk nam op zich de kiesche en moeijelyke taek hunne verdediging staende te houden. Na eene redevoering, voor de vuist uitgesproken, waer zyne vaderlandsliefde in doorstraelt en tegen de verdrukkers de hekelingen niet spaert, verkreeg hy hunne kwytschelding. Deze zegeprael verwekte de hardnekkigste vervolgingen der wangunst, die onverzoenbare vyandin des waren roems.

In den beginne, stelde Bilderdyk slechts tegenover zyne lasteraers eene onwrikbare standvastigheid; maer men rustte niet, men had zynen ondergang gezworen en men mikte het doelwit. Uit het land verbannen, legde men onmeêdoogend de hand op alle zyne boeken, schriften en papieren. Gelyk men het voorgaf, was deze veroordeeling het gevolg van een vertoogschrift, dat de jonge regtsgeleerde naer de regering gezonden had, wegens den eed dien

men van hem als advokaet gevergd had en hy geweigerd had af te leggen.

Gedwongen het vaderland te verlaten, scheepte zich Bilderdyk naer Engeland in en begaf zich van daer naer Duitschland, waer hy zich te Brunswyck vestigde. Hy verbleef er tien jaren en voorzag gedurende dit tydverloop in zyn onderhoud door het onderwys. Man van standvastigheid en dadigheid, vond Bilderdyk nogthans te midden der huiselyke zorgen nog tyd om werken van allerlei aerd op te vatten, waer hy onze letterkunde mede verrykte.

Toen Bilderdyk in den schoot zyner familie terugkeerde, ontving hy het beste onthael by den vader van den tegenwoordigen keizer der Franschen. Deze vorst waerdeerde zyne verdiensten en gaf hem ondubbelzinnige blyken van zyne edelmoedige en koninklyke genegenheid.

Door zyne aengekleefdheid aen het huis van Oranje, had Bilderdyk altyd eenheerschige gedachten gevoed, welke hy alsdan met meer vuer en kracht in het openbaer beleed. Van 1803 tot 1806 werd de geestdrift van onzen dichter opgewekt, en zyn vernuft schiep vaderlandsche gezangen, soms door liefde voor het gebannen stamhuis, soms door eerbied voor het gezag van Lodewyk Napoleon ingeboezemd. Mag men, in tegenwoordigheid van dit feit, Bilderdyk van onstandvastigheid beschuldigen in zyne staetkundige meeningen? Neen, de hollandsche bard bleef wat hy immer geweest was: niettegenstaende zyne verkleefdheid aen eenen koning van uitheemschen oorsprong, verloor hy nooit uit het oog dat het de Nederlanden voorbehouden was eens eenen vorst van het doorluchtige huis van Nassauwen in te huldigen. Wat zulks bewyst, is de prachtige lierzang dien hy ten dezen opzigte den koning Lodewyk aenbood en die slechts na zynen dood het licht zag.

Het vertrek des konings van Holland stortte Bilderdyk in de uiterste ellende. De herstelling van het huis van Oranje deed nogthans eene schoonere en betere bestemming voor hem en het vaderland aen den gezigteinder blaken. Deze gelukkige terugkomst zong hy dus ook in warme verzen. Maer nieuwe hindernissen, oneenigheden van allerlei aerd, de kwaeddenkende en schichtige gedragslyn der toenmalige staetslieden, alles liep te samen om hem te overlasten. In 1817, werd hy weder gedwongen zyne geboortestad vaerwel te zeggen. Hy vestigde zich met der woon te Leyden, welke stad hy sedert den tyd zyner universiteitsstudiën byzonder lief had. Gedurende de jaren die hy in de oud akademische stad sleet, zagen verscheidene wetenschappelyke handelingen van eene hooge weerde het licht. Te dien tyde ook, gaf hy voor uitgelezene jongelingen, die zyn onderwys betrachtten, afzonderlyke voorlezingen over de vaderlandsche geschiedenis.

In 1827 verliet Bilderdyk de stad Leyden en zette zich neder te Haerlem, waer hy het overige zyns levens overbragt, altyd nog aen de beknibbelingen eener uitsluitende party blootgesteld.

In de lente van het jaer 1830, sloeg hem de gevoeligste slag in zyn huisselyk genot. Diep gewond, bleef Bilderdyk slechts de schaduwe meer van hetgeen hy geweest was. Op 18 april, verloor hy zyne dierbare gade, wier zorgen hem zoo noodwendig waren te midden van zyn onstuimig leven. Anderhalf jaer later voelde hy op zyne beurt het uiterste genaken; hy had het met kalmte en gelatenheid ingezien als het einde der onrust, die zynen doorgang in de wereld gestoord had, als het begin eener gelukzalige eeuwigheid die den tegenspoed en de onheilen der aerdsche ballingschap vergoedt. Bilderdyk's dood beroofde Holland van eenen zyner doorluchtigste zonen en berokkende een onherstelbaer verlies voor al wie zyn vernuft had mogen genieten in vertrouwde en herhaelde betrekkingen.

De stoffelyke overblyfsels van den vaderlandschen dichter werden in de hoofdkerk van Haerlem ter aerde besteld. Een enkele zuil, zynen naem dragende, overdekt dit graf. Heden zyn wy op den vooravond van het feest dat hem te Amsterdam een

gedenkstuk, zyn genie weerdig, gaet opregten, terwyl de bekwame uitgever Kruseman eene volksuitgave van 's mans volledige dichtwerken ter hand stelt, en aldus een eereteeken sticht dat een van de pleinen der hoofdstad niet alleen, maer alle huiskamers van den beschaefden stand mag versieren.

(Wordt voortgezet.)

LAMB. JOS. DE METS.

Kunst- en letternieuws.

Dezer dagen was in het Musaeum van Antwerpen het portret ten toon gesteld welk de heer N. de Keyser op last der stad Antwerpen van Z.M. den Koning der Belgen heeft uitgevoerd. Heerlyk was dit nieuwe voortbrengsel van den vlaemschen meester. Het deed op nieuw al het talent doorstralen dat de Keyser by het verveerdigen zyner portretten weet in te roepen.

Koning Leopold is staende afgebeeld. Hy draegt de kleedy van oppergenerael van het Belgisch leger. Zyne eene hand rust op de *Grondwet*; eene roode gordyn, welke half is opgelicht, laet doorzicht op den tuin van het paleis. De gelykenis van dit portret is treffend, de teekening onbesprekelyk, de kleur aengenaem. Deze woorden zeggen genoeg dat de Keyser's portret een der schoonste is welke wy van onzen Koning mochten beschouwen.

- De leerlingen der koninklyke akademie van Antwerpen hebben, by het vernemen van het afsterven des franschen schilders Paul de la Roche, lid der antwerpsche akademie, eene plechtige uitvaert in de Cathedrale laten zingen.

Er is iets verhevens, iets edels in dit besluit; ook hopen wy dat dit eerste bewys van erkentenis aen de nagedachtenis van uitmuntende kunstenaren zal gevolgd worden wanneer de dood nog andere voortreffelyke meesters zal treffen. De leerlingen onzer akademie, die thans dit schoone voorbeeld hebben gegeven, weten al te wel wat men aen de kunst is verschuldigd dan dat zy zouden

nalaten het Vaderlandsch talent even als dat uit den vreemde te vereeren.

- Onder de groote vlaemsche schryvers welke ons vaderland heeft voortgebracht, bekleedt Jan de Clerc van Antwerpen de eerste plaets naest den *Vader der dietsche dichters altegader:* Jacob van Maerlant. 's Dichters werken waren bekend, doch wat zyn leven betreft, hiervan had men zelfs niet de minste overlevering behouden. Willems trad op, en gaf de *Brabantsche Yeesten* alsook verscheidene andere werken onzes schryvers uit, doch zonder veel over onzen Jan te kunnen melden. Slechts in 1845, gelukte het den heer Dozy den waren naem des dichters te ontdekken, en korts daerna gaf de geleerde professor de heer de Vries zyne uitmuntende verhandeling over Jan Boendale in het licht. Dan eerst begon de nevel te scheuren welke het figuer van den antwerpschen schepenklerk had bedekt. Echter mocht het den geleerden professor niet gebeuren, buiten de byzonderheden in schryvers werken opgenomen en enkele andere getuigenissen, eenige aenteekeningen over Jan van Boendale te bekomen. De archiven van Antwerpen bleven alle inlichtingen weigeren, en het was toch voornamelyk in deze dat men iets beslissend over onzen Clerc zou vinden. In 1853 gaf de heer P. Génard zyne verhandeling over *Jan van Boendale* in het licht; het was onzen medewerker gelukt eindelyk een aenzienlyk getal bescheeden over onzen Clerc te ontdekken, welke de leemtens gingen aenvullen die in 's dichters leven bestonden.

'Indien wy thans, zegt de heer Génard, het voorbeeld van D.r DE VRIES volgen, en op het einde dezer verhandeling onze ontdekkingen by de zyne voegen, dan zullen wy vinden dat wy niet alleen de voornaemste daden, maer om zoo te zeggen het gansche leven onzes dichters kennen. JAN BOENDALE werd omstreeks 1280 te Tervueren geboren. Voor den geestelyken stand opgeleid, verwerft hy weldra een grooten naem door zyne uitgebreide geleerdheid en de bekwaemheid, waermede hy de pen weet te voeren. In ROGIER VAN LEEFDALE vindt hy eenen machtigen beschermer. Reeds in jeugdigen leeftyd, immers vóór 1310, met der woon naer Antwerpen vertrokken, wordt hy daer tot schepenklerk aengesteld, eene bediening, die hy te samen met NIKOLAES NOSE waerneemt, en allengs zynen familienaem tegen dien van JAN DE CLERC doet verwisselen. In deze betrekking vergezelt hy meermalen de van stadswege afgeveerdigde Schepenen op hunne reizen, en woont hy in 1312 de Statenvergadering te Tervueren by. Ten jare 1315, voltooit hy te Antwerpen het eerste gedeelte der *Brabantsche Yeesten*, op last van den Schout Markgraef van het land van Ryen WILLEM VAN BORNECOLVE opgesteld. In deze kronyk schildert hy de *Pest* af die ten jare 1318 uitbrak: hy is ook de eenigste schryver, die van deze yselyke plaeg melding maekt. In 1324 onderneemt hy verscheidene reizen, eerst naer Brussel, dan naer Gent, Male, Aerdenburg, St.-Nikolaes en Brugge, waerschynlyk om al de hindernissen weg te ruimen die uit den opstand der Bruggelingen tegen hunnen graef moesten voorspruiten, en den handel tusschen Brugge en Antwerpen belemmeren. Onder de persoonen met wie hy dus ambtshalve in betrekking komt, telt men den Graef van Vlaenderen LODEWYK VAN NEVERS, en den Meyer der Keuren van Brugge. In 1325 begint onze Stadsklerk den *Lekenspieghel*, een leerdicht, dat hy ten jare 1330 voltooit. Een jaer nadien houdt hy met zynen vriend WOUTER de gesprekken over de *Teestye.* In 1332 is hy tegenwoordig by de monstering der troepen des Hertogen van Braband in het kamp van Helleshem; en het volgende jaer woont hy het gevecht van *Ten Helleken* by. In 1336 wordt hy door de Stad aengesteld om haer te vertegenwoordigen in een geschil tusschen het Magistraet en het Capittel der Collegiale van O.-L.-V. opgerezen ter gelegenheid van den kerkban door den Plebaen NIKOLAES DE CASTRO tegen den Schout, de Schepenen en Gezwoornen uitgesproken. Het oppergewysde van den Abt van Villers, dat deze byzonderheid doet kennen, noemt onzen dichter "*Clericus*

JOHANNES DICTUS DE BOENDALE *procurator Opidi*." Twee jaren na deze gebeurtenis, in 1338, ziet hy EDWAERT III, koning van Engeland, te Antwerpen, alwaer deze vorst het bezoek van ARTEVELDE ontvangt. BOENDALE, die alsdan het ambt van Schepenklerk der stad nog bekleedt, is ooggetuige van de voornaemste feiten des Engelschen oorlogs, dien hy later in later in rym zal zetten; hy leert ook ARTEVELDE kennen, en bewaert ons eene getrouwe schets van den beroemden volksheld. In 1343, is hy, te saem met zynen ambtgenoot NIKOLAES NOSE, tegenwoordig by de stichting van het O.-L.-V. Convent, door den duitschen koopman HENDRIK SUDERMAN; hy bewoont ook de zelfde straet als deze groote weldoener, de tegenwoordige SUDERMANSTRAET, blykens akte van het jaer 1344. In 1348 schryft hy zyne rymkronyk van den *Derden Edewaert* die als de beste geschiedenis van dezen vorst aenzien wordt, en waerin hy verscheidene bladzyden aen de daden van ARTEVELDE wydt. Intusschen breekt de zwarte pest uit; onze dichter ziet de Geeselaren in Braband, en de Joden, valschelyk door deze dweepers beschuldigd, vermoorden. Een jaer later geeft hy den geest, na meer dan veertig jaren het ambt van klerk der stad vervuld te hebben. In hem verliest het Magistraet een uitstekenden rechtsgeleerde, de stad een goeden burger, het vaderland een grooten dichter.'

Gelyk men ziet, mag de levensschets als volledig beschouwd worden, des te meer daer het hier een man geldt die in de XIIIe eeuw leefde, en wiens naem zelf over weinige jaren nog niet gekend was. Onnoodig dus te zeggen, dat zy door gewetensvolle schryvers, zoo als de geleerde hoeren Serrure en Jonckbloet, met lof werd vermeld. Dezer dagen echter is er een artikel verschenen, waerin eenige kleine bemerkingen op de Verhandeling van onzen medewerker voorkomen, bemerkingen die onzes inziens de verdiensten van het werk des heeren Génard in geenen deele verminderen. Wy willen dus hier geen oordeel over dit artikel vellen; doch aenzoeken den heer Génard de nieuwe inlichtingen te doen kennen die hy over Boendale's leven heeft vergaderd. Deze belangryke stukken zullen aen zyne verhandeling nog meer kracht geven.

- Het engelsch gouvernement stelt zich voor aen de cathedrale kerk van St-Paulus te Londen een gedenkteeken aen den hertog van Wellington op te rechten. De kunstenaren van alle landen kunnen aen den pryskamp deel nemen.

- Aengekondigd: *Gezamelyke dichtwerken van H. Tollens. Cz*; geheel nieuwe, goedkoope uitgave, versierd met het welgelykend portret van den dichter, in stael gegraveerd door Sluyter, en verrykt met eene levensbeschryving, waervoor de bouwstoffen, ook in België, reeds met vlyt verzameld worden; twaelf deelen, versierd met keurig in hout gegraveerde titel-vignetten, geteekend door Rochussen en gesneden door Vermorcken; terwyl in de *Liedjes van Claudius* door dezelfde hand in houtsneê zyn overgebragt de vignetten, welke in de groot-octavo-editie in het koper gegraveerd voorkomen.

De heer I.S. Van Doosselaere, drukker, te Gent, is in het byzonder belast met het bevorderen van het debiet dezer uitgave in België. Men schryft in, te Antwerpen, by den heer W.L. Van Oosterzee, lange Clarastraet.

- Verschenen: *Gedichten door Bruno van Heusden*, Carthuizer, uitgegeven door P.C. Cassiers. Prys 1-50.

JOHAN VAN ROTTERDAM.

Andries-Eugeen van Valckenisse.

De eerste helft der zeventiende

eeuw was voor Antwerpen een hoogst merkweerdig tydstip. Ofschoon haer handel door de staetsomwentelingen reeds veel was verminderd, blonk hare kroon nog immer met de glorierykste peerlen, die de Muzen ooit aen eene stad hadden vergund. Rubens, Jordaens, van Dyck, Teniers, Segers en hunne vereeuwigde tydgenooten verrukten de menigte door hunne heerlyke voortbrengselen, terwyl schryvers als Miraeus, Bollandus, Beyerlinck, Gevartius, Butkens, Sanderus, Gruterus, Tacquet, de vaderlandsche letteren en wetenschappen eenen rang deden bereiken dien zy te voren zelden hadden bekleed.

Over de Antwerpsche kunst en hare oefenaren is oneindig geschreven; veel goeds, maer nog meer kwaed; met hare dichters heeft men zich eenigzins bezig gehouden; doch hare geleerden zyn zoodanig verwaerloosd geworden dat de namen van menigen hunner zelfs by onze bevolking byna zyn vreemd geworden.

En eventwel is deze verwaerloozing onrechtveerdig. Menigen dezer geleerden hebben werken nagelaten, die tot de nakomelingschap verdienen over te gaen; menigen hunner hebben tot de geestesontvoogding onzes volks krachtdadig bygedragen.

Onder de talryke geleerden, welke Antwerpen in den loop der XVIIe eeuw bezat, bekleedde de man, wiens daden wy zullen poogen af te schetsen, eene schoone plaets. Buiten onze muren weinig gekend, is zyn naem, in deze stad zelve, slechts tot in de boekzalen der geleerden doorgedrongen. En nogthans heeft Andries van Valckenisse wezentlyke en groote diensten, niet alleen aen zyne geboorteplaets, maer aen het geheele vaderland, bewezen. Zyn gansche levensloop was aen de studie der nederlandsche oudheden gewyd; de werken waermede hy onze

geschiedenis heeft verrykt, zyn, ofschoon onuitgegeven, eene ryke bron, waeraen de huidige geschiedschryver met vrucht en zekerheid kan putten.

Andries-Eugeen van Valckenisse, heer van Monchy, raed-sekretaris van Antwerpen, werd in deze stad, op 2 november 1630 geboren van ouders, wier namen aen de nationale geschiedenis zyn verbonden. Zyn vader, Philips van Valckenisse, heer van Hemixem, raed-sekretaris van Antwerpen, stamde af van een der roemrykste adellyke geslachten van Zeeland(1). Zyne moeder, Francisca Gerardi, dochter van Andries Gerardi, burgemeester van Antwerpen, en van Vrouwe Anna van Oey, behoorde, even als haer gemael, tot eene der treffelykste familiën van Nederland(2).

Om de levensschets eens mans naer eisch te beschryven, zou men menigmael eenen oogslag op de inwendige gesteltenis zyns huisgezins moeten werpen. Zoo vele uiterlyke oorzaken hebben invloed op de opvoeding, op de vorming van hert en karakter: de rang, de stand, de familiebanden de vriendenbetrekkingen zyn doorgaens dryfveêren, die den handel en wandel der menschen bestieren.

Onder meer dan een opzicht verdient het huisgezin van Andries van Valckenisse onze opmerkzaemheid. Zyn geslacht

(1) Over dit geslacht handelen wy verder.

(2) Francisca Gerardi behoorde langs de moederlyke zyde aen het geslacht van Wesembeke, dat zoo eene gewichtige rol in de geschiedenis onzer geboortestad heeft gespeeld; zie hier den stamboom dezer familie:
Jan van Wesembeke, Schouteet van Santhoven, trad in echt met Isabella Steenweghs. Zyn zoon, Peeter van Wesembeke, licentiaet in de rechten, sekretaris en daerna schepen van Antwerpen, vereenigde zich in huwelyk met Barbara Kiels; hy stierf op 18 february 1547 en liet onder anderen de volgende kinderen na:
A. Peeter van Wesembeke J.U.L.. sekretaris der stad Antwerpen; hy huwde Paschasia van Oisten; verliet zyne vaderstad en overleed in 1576 in Saksen. B. Anna van Wesembeke getrouwd met Gillis Gerardi J.U.L., oud grootvader van Andries Eugeen van Valckenisse. C. Catharina van Wesembeke, getrouwd met Hendrik van den Broeck. D. Jacob van Wesembeke, pensionaris van Antwerpen, gehuwd met Anna van den Broeck. Hy stierf te Wesel. E. Andries van Wesembeke, lid van den raed van Braband te Brussel, trad in echt, 1° met..... van Veen; 2° met Isabella de Parys, dochter van Frans, lid van den raed van Braband en van Anna van Appeltern. F. Mattheus van Wesembeke, de vermaerde rechtsgeleerde, die, tydens de onlusten der 16^{e} eeuw zyne vaderstad verliet en zich te Wittemberg ging nederzetten. Hy trad in echt 1° met Catherina Buchardin, dochter van Frans Buchard, kancellier van Weimar en afgezant van den hertog van Wittemberg in Engeland; 2° Martha Buchers, van Leipzig; hy overleed te Wittenberg in 1586.

telde, gelyk wy hooger zegden, onder de deugdzaemste en roemrykste van Nederland. Zyne voorvaderen, ridders in den vollen zin van het woord, hadden zich met eer in de staetkunde en op het slagveld onderscheiden. Andere leden zyner familie waren tot hooge weerdigheden in den dienst der kerk gestegen(1), en zyne moei, Maria-Margarita van Valckenisse, stichteresse van het klooster der Carmeliterssen te Oirschot, had in geur van heiligheid den geest gegeven(2).

Zulke treffende voorbeelden van eer en deugd, welke daerenboven door achtbare ouders nog dagelyks onder het oog werden voorgehouden, moesten noodzakelyk eenen grooten invloed op het gansche gezin van Valckenisse uitoefenen; van daer die liefde voor onze nationale instellingen, welke als een erfdeel van vader in zoon en van dezen in kleinzoon, van afstammeling tot afstammeling werd voortgeplant; van daer die buitengewoone godsvrucht welke dit geslacht gedurig heeft onderscheiden, en het groote deel zyner leden het hardste kloosterleven deed verkiezen boven het schitterendst bestaen in de hooge wereld.

Even als zyne zuster, Maria-Margarita, was Philips van Valckenisse, Andreas' vader, in de diepste godsvrucht opgevoed. Voor de magistratuer bestemd, had hy den graed van licenciaet in de beide rechten bekomen, en was vervolgens tot de plaets van raed-eersten sekretaris der stad Antwerpen verheven. Dit ambt, even als dat van greffier, was in de XVIe en XVIIe eeuw, met buitengewoonen luister omringd; beide schitterden nog met den glans, dien de namen van Petrus AEgidius,

(1) Om niet te breedloopig te worden, zullen wy hier slechts de namen aenhalen van Andries van Valckenisse, gedood in den slag van Brouwershaven in 1426, en Nicolaes van Valckenisse, kanonik en aertsdiaken van Kameryk, stichter van het Collegie *het Verken,* te Leuven. (Zie de *Chronycke van Zeeland,* door SMALLEGANGE; *de Academia Lov.*, bl. 137, CARPENTIER, D. I, bl. 449 en 474.

(2) Hier zou het wellicht de plaets zyn om den ganschen geslachtboom van het huis van Valckenisse mede te deelen; doch zulks zou ons te ver buiten de grenzen eener notitie leiden; wy zullen derhalve alleen de namen der leden dezer familie aenhalen, die onmiddelyk met onze verhandeling in betrekking staen:
Philips van Valckenisse heer van Hemixem, hopman en bevelhebber over het fort van Stekene, trad in echt met jonkvrouw Catharina van den Dycke, dochter van Willem, heer van een gedeelte van Santvliet en Beerendrecht, en van Maria van Meghem. Hy stierf in 1614; zy in 1620, en werd begraven in St-Quintenskerk te Leuven.
Uit dit huwelyk sproten onder anderen voort:

1° Philips van Valckenisse, gedoopt in St-Jacobskerk te Antwerpen den 22 january 1596. Zyn peter was Peeter van Valckenisse; zyne meter, Anna van den Dycke.

2° Peeter van Valckenisse; hy werd ongeschoende carmeliet en was *Peeter van het H. Kruis genaemd.*

3° Maria van Valckenisse; geboren te Antwerpen den 26 mei 1605, werd den volgenden dag in O.-L.-V. kerk gedoopt, haer peter was: heer Diego Rodriguez; hare meter, Margarita van der Noot.
By het ontvangen van het H. Vormsel, verkreeg zy den naem van *Maria-Margarita* naer hare meter *Margarita van Damme;* zy begaf zich in het klooster der ongeschoende Carmeliterssen te Antwerpen, den 27 november 1624 onder den naem van *Maria Margarita ter Engelen,* en deed hare belofte den 21 november 1625. Zy stichtte het klooster der Carmeliterssen te Oirschot, 't welk later naer Mol werd overgebracht. Overste dezer geestelyke gemeente, overleed zy in geur van heiligheid den 5 february 1658. Hare levensbeschryving werd, in 1661, te Parys uitgegeven; verder leest men het volgende in de *Historia Episcopatus Sylvaeducensis.* (bl. 315). 'In priore Coenobio Oirschottano per annos quatuordecim sanctissime vixit Soror *Maria Margareta ab Angelis*, alias van Valckenisse, nobili apud Antverpienses familia orta. Obiit ibidem anno 1658, die 5 februarii anno aetatis 52, Religionis 34: moxque ad ejus sepulcrum varia patrata fuere miracula, atque illud imprimis, quod ex ejus cadavere fluxerit liquor oleosus ac suaveolens, quo adhibito varii a morbis atque languoribus suis fuere liberati. Quin et tantus accessit ad hoc Monasterium Fidelium concursus, ut Foederati Belgii Ordines, a Praedicutiis miraculorum adversariis incitati, sacra Virginis ossa Sylvamducis transferri, atque in AEde Cathedrali humari mandaverint.'

Scribonius Grapheus, Bochius, Gevartius en talryke andere uitmuntende mannen daeraen hadden gehecht.

De eervolle bediening, welke den jeugdigen Valckenisse was toevertrouwd, was wonderwel geschikt om den drift naer wetenschappen, die in zyne ziel smeulde, met meer kracht te doen ontvlammen. Zy immers bracht hem in verband met de uitmuntendste geleerden en kunstenaren van het tydstip. Ook zien wy onzen sekretaris vriendschappelyke betrekkingen met de voornaemste persoonaedjes der eeuw aenknoopen. De hoogstgeplaetste staetsmannen vereerden hem met hunne vriendschap, terwyl de voortreffelykste onzer kunstenaren zich gelukkig achtten, hem onder hunne vrienden te tellen; Van den Wyngaerde[(1)], onder anderen, droeg hem de plaetsnêe van een van Rubens' meesterstukken op, terwyl Rubens zelf aen de familie

(1) Deze plaetsnêe stelt den H. Pepinus en de H. Begga voor; de opdracht luidt als volgt: *Clarissimo, Praestantissimoq. uiro* D. PHILIPPO DE VALCKENISSE, *Iurisconsulto*, *Primario Vrbis Antuerpiae Secretario et Archjui Vrbici custodi, Patriae Antiquitatis studiosissimo hanc* S. PIPINI, *I. Brabantiae Ducis, eiusq. Filiae*, S. BEGGAE, *Ducis III Illustrium Virginum canonicarum Andanae*, *apud Namurcum Fundatricis Effigies, à Petr. Paullo Rubenio Equite*, *è priscis tabulis delineatas*, *curâ suâ aeri incisas, Lub. Mer. Dedicabat* Francisc. vanden Wyngaerde. 'Lager las men: 'Petr. Paull. Rubenius pinxit; Francisc. van den Steen sculpsit; Franc. van den Wyngaerde excud. Antuerpiae.'

van Valckenisse eene byzondere genegenheid toewydde: wy zien den vorst der Nederlandsche kunstschool, benevens zyn handmerk, eene oorspronkelyke schildering, als gedenkteeken zyner vriendschap, in het album van Philips van Valckenisse, den oude, plaetsen[1].

Dan onze Philips was dezer hulde overweerdig. Hy was niet alleen een der verlichtste voorstanders van kunsten en wetenschappen, maer de daed by het voorbeeld voegende, deed hy zich zelven door zyne uitgebreide kennissen in de geschiedenis en in de rechten onderscheiden[2]. Hy stelde, onder anderen, de belangryke *Beschryvinghe van de Borcht en het Borchgraefschap van Antwerpen*[3] op, en werd, ten jare 1633, door het magistraet gelast, gezamentlyk met den greffier Jan de Pape, den oud-burgemeester Robrecht Tucher en den stadspensionaris Albrecht Roose de *Rechten en Costumen* onzer stad te overzien en in orde te brengen[1].

Buitendien was van Valckenisse een der voornaemste oudheidkenners die ons land heeft voortgebracht. Zyne verzameling van zeldzaemheden was algemeen gekend, en wy weten dat, tydens haer verblyf te Antwerpen, koningin Christina van

(1) Dit album berust thans by den heer A.G.B. Schayes, afstammeling van onzen Philips. De geleerde schryver der *Histoire de l'Architecture en Belgique,* had de goedheid ons dit kostbaer boek te toonen. Het bevat een aental teekeningen van vermaerde meesters; onder diegenen welke met opdrachten of jaertallen zyn verrykt, telt men: 1° Een schoon blazoen geteekend CORNELIS FLORIS, en dragende het jaertal 1598; 2° twee teekeningen in groen geschilderd; de eerste stelt een obelisk voor aen den boord der zee; de tweede een landschap met figuren; geteekend: JOOS DE MOMPER 1601. In het bovengedeelte van de eerste dezer teekeningen leest men: *in memoria del Sig^r Philippo de Valckenisse.* 3° Eene teekening van Rubens welke in de vorige eeuw is verdwenen. Op een blad tegenover deze teekening leest men: D. PHILIPPO VALCKENISSE *in amicitiae monumentum* PETRUS PAULUS RUBENS *pictor posuit.* Boven deze woorden bevindt zich een cirkel met de zinspreuk: *medio Deus omnia campo;* 4° twee schoone teekeningen (Pandora en een wapenschild) geteekend FRANCISCO POURBUS; zonder opschrift.

Onder de teekeningen opgedragen aen Philips van Valckenisse, Philips' zoon, merkt men er twee aen door Joannes a Castro, minderbroeder, met de jaertallen 1648 en 1664. Eene derde teekening is van den vermaerden schilder Lucas van Uden (1648.); eene menigte andere teekeningen door uitstekende meesters uitgevoerd, even als een aental latynsche, fransche en italjaensche gedichten en blazoenen van voorname persoonen dragen noch handmerk noch jaertal. (Medegedeeld door den heer A.G.B. Schayes; wy danken den geleerden bestuerder van het Musaeum van antikwiteiten te Brussel, voor de heusche wyze, waerop hy ons de bovenstaende inlichtingen heeft gelieven toe te sturen.)

(2) De geleerde J.B. Van der Straelen schryft het volgende over onzen sekretaris, in zyne *Geschiedenis der Rederykkamer*, *de Violiere,* bl. 76: 'Gemelde heer Ph. van Valckenisse heeft zeer veel geschreven, deze stad en markgraefschap, deszelfs oudheden en byzonderste familiën aengaende, het welk hy meest uyt de stads archieven en registers opzogt, en in verscheyden boeken by een verzameld heeft waervan er denkelyk verloren zyn geraekt.'

(3) Dit handschrift bevindt zich thans in de koninklyke Bibliotheek te Brussel en draegt den N° 10,508 van den cataloog. In de zelfde Bibliotheek bestaet nog een ander handschrift, dat gedeeltelyk door Philips van Valckenisse werd opgesteld. Het eerste stuk is eene kopy van het *Miroir des Nobles de la Hesbaie.* van HEMRICOURT, en is gevolgd van '*Eenige extracten uyt sekeren gescreven Boek in groot folio inhoudende diversche fragmenten van genealogien berustende onder H. Engelbert Flacchio roy d'armes van syne majesteyt in synen hertogdomme van Lutsenborch.*' Dit afschrift is niet van zyne hand, maer werd door onzen sekretaris voor echt verklaerd. Het bevat echter verscheidene aenteekeningen van onzen Philips. Op het einde is de geslachtboom der familie van Valckenisse geplaetst. (Medegedeeld door onzen geleerden vriend den heer K. Ruelens).

(1) MERTENS en TORFS, *Geschiedenis van Antwerpen*, D. V. bl. 514.

Zweden zich geweerdigde het kunstryke kabinet van onzen sekretaris met een bezoek te vereeren[(2)].

De zucht naer geleerdheid doet het middel zoeken om met persoonen in betrekking te komen, die zich voortdurend aen haren dienst hebben gewyd. In de XVIIe eeuw bestond te Antwerpen de rederykkamer de *Violiere* nog in vollen bloei, en deze vereeniging, waervan het puik der Antwerpsche kunstenaren en kunstliefhebbers deel maekten, had bovendien nog eenen nieuwen luister verworven door hare talryke zegepralen in haegspelen en landjuweelen.

Even als Van Noort, Breughel, Van Veen, Abraham Janssens, Van Balen, Galle, de Momper, Coubergher, Schut, Zegers, de Vos, Cornelis Van der Geest, Jacobus van Buren, Gillis Fabri, Willem Bollaert, Balthasar Moretus, Hendrik en Pauwel van Halmale, Gaspar Gevartius, de kanonik Zegerus van Hontsum en talryke andere meesters en voortreffelyke beschermers der kunst, wilde van Valckenisse zyne medewerking verleenen aen het in stand houden van een genootschap, dat voor doel had, den voortgang der vlaemsche letteren te bevorderen, en eenen nauwen band te leggen tusschen al degenen welke den bloei en den voortgang onzer School beoogden. Ten jare 1629, onder

(2) Met buitengewoone belangstelling nam Christina al de rariteiten in oogenschouw, welke in het kabinet van onzen sekretaris waren vergaderd; doch wat bovenal hare aendacht opwekte, waren de romeinsche oudheden, ten jare 1608, in de nabyheid der St.-Michiels abdy te Antwerpen ontdekt en welke door Philips van Valckenisse, Philips' vader, waren aengekocht. Volgens het verhael van den stadsrentmeester van Caukerken, zou Christina een manshoofd hebben *verzocht* dat zich in deze verzameling bevond; doch de stadssekretaris, als man van opvoeding en takt vond het geradig, het verlangde kunststuk aen hare zweedsche majesteit te vereeren, die, voegt Caukerken er by, 'hetzelve heeft medegenomen naer Rome, stellende hetzelve in haer kabinet, en haer leven lang bewaerde.' Zie het verhael van Lodewyk van Caukerken in zyne *Cronyke der stadt van Antwerpen*, aengehaeld in de *Geschiedenis van Antwerpen,* door F.H. Mertens en Torfs. Een deel der romeinsche oudheden van het kabinet van van Valckenisse komt in plaet voor in de *Acta Sanctorum*, T. I, junii, en in de *Geschiedenis van Antwerpen,* door de HH. Mertens en Torfs, D. I, bl. 51.

het dekenschap van den vermaerden schilder Theodoor Rombouts, werd onze sekretaris in *de Bloem* ontvangen, gezamentlyk met Jacobus Verhulst en jonker Franciscus de Coninck, ‘een liefhebber der poëzy, zegt de heer J.B. Van der Straelen, die de gilde vereerde met twee voortreffelyke (*tooneel*)spelen, en dezelve op zyne kosten liet uitvoeren’[1].

Aen *de Violiere*, even als aen de *St-Lucasgilde* vermocht onze sekretaris talryke diensten te bewyzen. Dikwerf zien wy hem als kommissaris in moeijelyke omstandigheden optreden; en door zyne medehulp worden er nieuwe en belangryke wetten aen deze vereeniging geschonken. Onder dit opzicht alleen, verdient van Valckenisse onze opmerkzaemheid, want hy vervulde nog zyn ambt by de Schepenbank, toen op aenvraeg van David Teniers, den jonge, ondersteund door het Magistraet der stad, een der roemrykste gestichten werd gegrond waerop ons vaderland mag bogen: de koninklyke Akademie van Antwerpen[2].

Buiten zyne studiën, en den omgang met geleerden en vrienden, vond Philips van Valckenisse in zyn huisgezin al het heil dat de mensch op aerde mag genieten. De Heer had hem met een talryk kroost gezegend: twee-en-twintig kinderen waren uit zynen echt met vrouwe Francisca Gerardi voortgesproten; twee-en-twintig kinderen gekend door hunne deugden en echtgemeende godsvrucht, de vreugde en de roem der vaderlyke woonst.

Voorwaer, het hert van onzen sekretaris moest van hoogmoed zwellen, wanneer hy zich van zyn bloeijend kroost zag omringd, en met de hand op de borst mocht getuigen dat hy allen eene schitterende opvoeding had geschonken, en zy allen de plichten begrepen des eervollen staets, dien zy eens met overtuiging hadden aenveerd[3].

(1) *Geschiedenis der Violieren*, bl. 76.

(2) Zie J.B. VAN DER STRAELEN, *Jaerboek der St.-Lucasgilde*, bl. 85, 105, 109 en 117; zie ook *Geschiedenis der Goudbloem* van den zelfden schryver, bl. 125.

(3) Wy deelen hier den geslachtboom dezer kinderen mede; dit stuk bezit een zeer groot belang, daer het ons een deel der voorname persoonen doet kennen, met wie onze sekretaris in betrekking stond; het levert verder het bewys, dat het voorbeeld van christelyke deugd, door Philips' zuster gegeven, door dezes kinderen, om zoo te zeggen, eenpariglyk werd gevolgd.

NAMEN DER KINDEREN VAN PHILIPS VAN VALCKENISSE:

1. Andreas Eugenius van Valckenisse, geboren 2 november 1630, en gedoopt denzelfden dag in St-Jacobskerk te Antwerpen; zyn peter was heer Andries Gerardi, schepen der stad; zyne meter: jonkvr. Helwidis van Valckenisse. - 2. Joannes Philips van Valkenisse, geboren 24 october 1631, gedoopt den volgenden dag; zyn peter was: Heer Augustinus van Lier, sekretaris der stad in name van heer Joannes Huwart, sekretaris Z. Catholyke Majesteit; zyne meter: Anna van Oey. Hy trad in de orde van Citeaux en werd prior van St-Bernards, te Hemixem. - 3. Maria Anna, geboren den 20 april 1633, en gedoopt in O.-L.-V. kerk (zuidkwartier); haer peter was meester Jacobus van Parys, rentmeester van Staten; hare meter: Maria Anna Gerardi. Zy werd Carmelitersse en werd genaemd: *Maria Anna van het kind Jezus.* - 4. Peeter van Valckenisse, geboren den 13 october 1634, gedoopt den volgenden dag in O.L.V. kerk (zuidkwartier); peter: Sr. Andries Janssen, rentmeester der stad; meter: jufv. Maria van Onchen. Peeter van Valckenisse werd kanonik te Munster. - 5. Ignatius, geboren den 29 november 1635, gedoopt den zelfden dag in St-Jacobskerk; peter: Maximinus Gerardi; meter: Susanna van Parys in name van vrouwe Joanna van Onchen. Hy stierf den 3 july 1639. - 6. Susanna Francisca, geboren en gedoopt den 20 april 1637 in St-Jacobskerk; peter: Franciscus Gerardi; meter: Susanna Haeckx. Zy werd carmelitersse en verkreeg den kloosternaem van *Theresia Francisca van den H. Geest.* Deze jonkvrouw liet het klooster der Carmeliterssen te Mol bouwen. - 7. Joanna Maria geboren den 23 juny 1638; gedoopt den zelfden dag in St-Jacobskerk; peter: Clar. Dom. Gregorius de Weerdt, sekretaris van Antwerpen en echtgenoot van vrouwe Clara Rubens; meter: vrouwe Anna van Oey in naem van vrouwe Maria Schellekens; zy werd Carmeliteresse en overleed in de maend july 1665. - 8. Anna Theresia geboren en gedoopt den 28 january 1640; peter: Gen. Dn. Augustinus van Lier, sekretaris van Antwerpen; meter: Anna van Oey in naem van vrouwe Elisabeth vander Haghen

Andries-Eugeen van Valckenisse was de oudste zoon uit Philips' huwelyk voortgesproten; op hem gingen, volgens het gebruik des tyds, de voorvaderlyke titels over. Zyne opvoeding stond dus in verband met den rang, dien hy later

huisvrouw van den raedsheer Richard, lid van den raed van Brabant; Anna Theresia stierf op 11 february 1641. - 9. Maria Margarita geboren den 21 january 1641: peter: heer Alexander della Faille; meter: Anna van Oey; zy trad in de orde van den Carmelus onder den naem van *Maria Margarita ter Engelen.* - Maximinus geboren den 14 meert 1642; peter: Maximinus Gerardi; meter: Maria Anna Gerardi; hy trad in de derde orde van St-Franciscus. - 11. Frans Willem, geboren 3 october 1643, gedoopt den volgenden dag in St-Jacobskerk; peter: heer Willem Gallé; meter: vrouwe Anna de Parys, weduwe Beyens. Hy werd Capucien. - 12. Peeter Ernest, geboren en gedoopt den 19 mei 1645; peter: heer Jan Janssens; meter: Francisca Janssens. Peeter Ernest trad in de orde van St-Franciscus. - 13. Zegerus, geboren den 9 augusty 1646; gedoopt den 11 derzetfde maend in St-Jacobskerk; peter: de eerw. heer Zegerus van Hontsum; meter: Maria Anna Gerardi, in naem van Maria van Onchen. Hy trad in de derde orde van St-Franciscus en stierf aen de pest in 1668. - 14. Augustinus, geboren den 7 november 1647, gedoopt den volgenden dag; peter: heer Augustinus van Lier; meter; Maria Clara Coxie, hy overleed den 14 november 1647. - 15. Isabella Jacoba, geboren den 18 november 1648, en gedoopt den eerst volgenden dag; peter: heer Augustinus van Lier; meter: jonkvrouwe Maria Anna van Valckenisse. Zy werd Carmelitersse in het klooster te Mol onder den naem van *Angelica der menschwording.* - 16. Bernard Felix geboren den 29 january 1650 en gedoopt den 1 february daerna; peter: heer Philips Rubens; meter: Anna Maria Coxie. Hy was een Franciscaner monik. - 17. Anna Theresia, geboren den 9 mei 1651 en gedoopt den volgenden dag; peter: heer Andries van Valckenisse; meter: Susanna Francisca van Valckenisse. Zy werd Annonciate te Aelst. - 18 Catharina Barbara, geboren den 7 july 1652, gedoopt den volgenden dag; peter: heer Jan Deschamps; meter: vrouwe Anna van Oey. - 19. Eugenia Francisca; geboren den 20 januarii 1654; peter: heer Andries Eugenius van Valkenisse; meter: vrouwe Susanna Francisca van Valckenisse. Eugenia stierf den 29 january 1656. - 20. Aurelius Augustinus, geboren den 28 augusty 1655, gedoopt den eerstvolgenden dag; peter: heer Andries van Valckenisse; meter: Maria Clara Coxie. Hy overleed op 27 december 1661. - 21. Jan Baptist, geboren den 12 january 1657, en gedoopt den 16 derzelfde maend in St-Jacobskerk; peter: heer Jan Baptist della Faille; meter: Joanna Maria van Valckenisse. Jan Baptist trad in de Societeit Jesu en stierf ten jare 1679. - 22. Joanna Francisca, geboren den 12 april 1658; het doopregister van St-Jacobs luidt als volgt: '*proles 22 ejusdem Chori. Susceptores:* Franciscus Guilielmus van Valckenisse et Maria Margarita van Valckenisse.' Dit laetste kind van Philips overleed den 24 mei 1663.

in de samenleving zou bekleeden. Van zyne kindsche dagen zien wy hem aen de zorgen der eerw. paters Jesuiten van Antwerpen toevertrouwd, wier lessen hy, gedurende verscheidene jaren, met den besten uitslag volgt. De wooning zyns vaders is voor hem ten zelfden tyde eene uitmuntende oefenschool, waer hy de begrippen van zynen ontwakenden geest gedurig zal scherpen. Ook was het in de ouderlyke woon, dat hy het eerst onderricht in de geschiedenis ontving; het was aldaer, dat in zyn hert die vurige liefde voor het vaderland werd ontstoken, welke hem tot den laetsten dag is bygebleven, en de dryfveêr is geweest van al zyne daden. En waerlyk, welke treffendere lessen kon de jeugdige knaep genieten dan diegene, welke dagelyks door het voorbeeld zyns vaders werden gestaefd, lessen die door den omgang met mannen als Rubens en zyne tydgenooten, dubbele vruchten moesten dragen!

Jongeling geworden, zal van Valckenisse de in Antwerpen verkregene kennissen in eene der beroemdste Hoogescholen volledigen. De *Alma Mater* van Leuven opent hem hare deuren. Met geestdrift treedt de veelbelovende knaep in het bloeijende gesticht dat zoo vele uitstekende geleerden heeft voortgebracht, en nog onlangs de stem eens Justus Lipsius deed weêrgalmen. Gestadig aen het werk, zal hy zich weldra tusschen zyne medeleerlingen onderscheiden. De studie van het Recht is het vak, waerop hy zich toelegt; deze wetenschap moet hem later den weg der magistratuer banen; aen haren dienst zal hy zich dus van ganscher hert en ziel toewyden. Reeds heeft hy den titel van licentiaet bekomen, en nog immer zet hy zyne werkzaemheden voort; hy wil de wetenschap, die hy heeft uitverkozen, tot in hare laetste geheimen doorgronden. Eindelyk is de beslissende proef doorgestaen: Andries van Valckenisse keert met den graed van doktor in zyne vaderstad terug.

Nauwelyks is onze Andreas in onze muren, of zyn hert wordt voor een nieuw gevoel geopend: de liefde heeft zich van hem meester gemaekt. Hy ziet en bemint eene freule, die hy weldra ten altaer zal leiden. Even als haer gemael, mag de twintigjarige Josina-Maria van Bueren op roemryke voorvaderen bogen. Dochter van Gabriel van Bueren, greffier van Antwerpen, en van Vrouwe Anna van der Voirt, stamde zy diensvolgens af van den beruchten Nicolaes van der Voirt, die gezamentlyk met zynen broeder Peeter, ten jare 1477, op de Groote Merkt van Antwerpen door eene razende menigte openbaerlyk werd onthoofd[1].

Het huwelyk der nieuwe gehuischen werd op 20 november 1657 ingezegend; het jonge paer verkreeg van het Magistraet oorlof om zich, onmiddelyk na de geestelyke plechtigheid, op reis te begeven, zonder dat de echtgenoot hierdoor gevaer liep zyne burgerrechten te verbeuren[2].

Van den dag zyns huwelyks tot het tydstip zyner benoeming tot de plaets van Stads-sekretaris, verliezen wy onzen Andreas eenigzins uit het oog; althans wy zien hem door geene buitengewoone werken in het openbaer leven te voorschyn treden; wellicht is hy zynen ouden vader behulpzaem in het vervullen der plichten aen zyn eervol ambt verbonden, en oefent hy zich meer en meer in de studie dier plaetselyke geschiedenis, waervan hy later als een der schranderste navorschers zal optreden.

Intusschen voelt Philips van Valckenisse van dag tot dag zyne krachten meer en meer verdwynen. Met vaderlyke bezorgdheid, heeft hy zynen zoon tot al de geheimen zyns ambts ingewyd; het magistraet, dat sedert lang de groote verdiensten van Andries-Eugeen in aenmerking nam, heeft eindelyk dezen laetsten tot plaetsvervanger zyns vaders aengesteld. Ten jare 1664, trad Andries van Valckenisse in bediening; wy hoefden het nauwelyks aen te duiden, daer wy hem van dit tydstip

(1) Josina Maria van Bueren zag te Antwerpen op 18 february 1637 het licht, en werd in O.-L.-V. kerk gedoopt. De geslachtlyst der familie Van der Voirt deelen wy verder mede.

(2) Besluit van het Magistraet genomen op 20 november 1657.

openlyk in werking zien treden, en eene taek beginnen die hy getrouw tot den laetsten dag zyns levens zal vervullen[3].

By het aenveerden van het ambt, hem door de Schepenbank toevertrouwd, had Andries van Valckenisse al de moeijelykheden overwogen, die er aen waren verbonden. Hy zag zich als opvolger aengesteld van mannen, wier bekwaemheid door de gansche bevolking was erkend; die door hunne geleerdheid en voortreffelyke werken eene welverdiende faem in de letterkundige wereld hadden verworven. De namen van Grapheus, Gevartius, Bochius, die zyns vaders zelven, toonen genoeg, welke verdiensten

(3) Philips van Valckenisse overleefde niet lang de overgave zyns ambts aen zynen zoon: hy stierf den 17 february 1665 en werd in de abdy van St-Bernard te Hemixem begraven. Zyne weduwe begaf zich op 23 mei 1667, in het klooster der Carmeliterssen te Mol, waer zy verscheidene harer dochteren terug vond. Zy stierf Carmelitersse en werd te Mol ter aerde besteld.

er van den nieuw opgetreden sekretaris werden geeischt, welke uitgebreide kennissen hy moest bezitten, om naest deze uitmuntende voorgangeren in het donker niet te worden geworpen.

Van Valckenisse nam het stoute, doch weerdige besluit, zyne voorgangeren zoo niet in talent (dat kon hy zich zelven niet geven), dan toch in vlyt, in nuttige studiën te evenaren. Met eenen yzeren wil begaefd, in bezit eener schitterende opvoeding, was hy wel de man die geroepen scheen om de daden onzer vaderen uit den nacht der vergetelheid terug te roepen; wy erkennen in hem den archivist, die jaren lang in het ontcyferen van dikbestovene charters en privilegiën zal doorbrengen; den genealogist, die ons het verleden der voorname geslachten zal doen kennen; den geschiedschryver, die ons de jaerboeken onzer geboortestad zal voor oogen stellen. Waerdeerder der kunst, zal hy zyne hulp verleenen aen het behoud van eene der schoonste peerlen van Antwerp's kroon: onze kunstschool. Beoefenaer der letteren en wetenschappen, zal hy de stedelyke boekery van eenen gewissen ondergang redden, en, in belang van het goede, by zyne reeds lastige bediening van Stads-sekretaris nog die van Stads-bibliothecaris voegen!

Het zou ons moeijelyk zyn al de titels aen te halen, waerdoor Andries van Valckenisse aenspraek op de dankbaerheid zyner medeburgeren maekt. Man van rein gevoel, van innige overtuiging, waren al de oogenblikken zyns levens aen den dienst der stad, aen de belangen harer burgery toegewyd. Wy zouden al de akten der archieven moeten doorbladeren, om eenigzins de werken te kunnen opsommen, waerdoor onze sekretaris zyne administrative loopsbaen heeft opgeluisterd; doch zulks overschreidt de grenzen, die wy aen onze verhandeling hebben gesteld, en wy bedoelen slechts, Andries van Valckenisse als schryver, als kunstvriend en als mensch te doen kennen.

De schriften die wy aen Andries van Valckenisse hebben te danken, zyn menigvuldig in getal; de schryver schynt zyn gansch leven te hebben gearbeid, en men denke wat al boekdeelen men in den loop eener halve eeuw kan voortbrengen, voornamelyk wanneer men by de werkzucht van onzen sekretaris, de middelen voegt, welke hy onophoudend ter zyner beschikking had. Iets wat echter zonderling zal voorkomen, is dat al deze voortbrengselen in handschrift zyn gebleven; zulks hing waerschynlyk van den aerd der stof af die Valckenisse behandelde; de uitgave van stamboomen levert, gelyk men weet, meer dan éene moeijelykheid op, en daer allen met talryke wapens en blazoenen zyn opgeluisterd, is men wellicht voor de groote onkosten terug gedeinsd. Wie echter weet of de oorzaek niet alleen aen de ootmoedigheid des opstellers is toe te schryven? Zag men dan zoo zelden verdienstvolle mannen zich met de enkele vreugde vergenoegen, eene nuttige bydrage tot de geschiedenis te hebben ontdekt? En bekommerden zy zich niet het minst met den roem, dien zy door de uitgave van de vruchten hunner vlyt zouden hebben ingeoogst? Wat er van zy, het niet verschynen der werken van onzen Stads-sekretaris had voor gevolg dat deze kostbare handschriften, thans in verscheidene boekzalen, ver van elkander, zyn verspreid, en wellicht, dat eenige hunner zyn verloren gegaen. Innig betreuren wy dus, niet in staet te zyn onzen sekretaris door zyne volledige schriften te doen kennen; doch, hoe gering het getal zyner voortbrengselen zy, die wy in oogenschouw mochten nemen, zy bezitten, onzes dunkens, ruimschoots verdiensten, genoeg om aen van Valckenisse eenen aenzienlyken rang tusschen de vaderlandsche geschiedschryvers te verzekeren.

De aerd en het karakter der schriften hangen meestal af van het tydstip dat men beleeft. Onder het letterkundig oogpunt beschouwd, is de eeuw van van Valckenisse onzer aendachtweerdig. Na de groote overspanning, welke de Hervorming in de gemoederen had te weeg gebracht, waren de geesten wederom zachtjes tot de

stille studiën gestemd geworden. De polemiek, welke zoo heviglyk in onze provinciën had gewoed, was allengs ingeslapen, en de geest onzer geleerden had zich grootendeels op een ander punt dan de dogmatiek gevestigd. De zeventiende eeuw zag onze voornaemste geschiedschryvers tot stand komen. Miraeus verzamelde zyne heerlyke *Opera diplomatica;* Beyerlinck zyn *Theatrum vitae humanae;* Sanderus zyne *Flandria illustrata* en zyne *Chorographia sacra Brabantiae;* Butkens zond zyne bewonderingsweerdige *Trophées du Brabant* in het licht, terwyl Bollandus gesteund door Henschenius, Papebrochius en anderen, het grootste en belangrykste werk deed verschynen, dat ooit in eenig land werd ondernomen: de vereeuwigde *Acta Sanctorum.*

Het voorbeeld, door deze uitstekende geleerden gegeven, had eenen grooten invloed op onzen Stads-sekretaris, en deed hem besluiten zich insgelyks op het historisch veld te wagen; niet dat hy de hooveerdige gedachte koesterde zich met de grootste onzer geschiedschryvers gelyk te stellen; hiertoe voelde hy best welke middelen hem ontbraken; maer hy wilde, in de maet van zyn gering vermogen, bydragen tot den vooruitgang der historische studiën; als het ware, eenen steen voegen by het prachtig gevaerte dat geniale bouwmeesters, ter verheerlyking van het vaderland, hadden gesticht. Zyne geboortestad was het middelpunt van al zyne gedachten; met eene echt kinderlyke liefde legde hy zich op de studie harer oudheden toe; hy wist welke schitterende bladzyden haer verleden in de algemeene geschiedenis der Nederlanden vervulde, en besloot, voor zoo veel het in zyne macht was, aen de verwoestende zeissen des tyds de talryke gedenkteekens te ontrukkenn, die ons de daden onzer voorvaderen moeten herinneren.

Met onverbreekbaren moed en onvergelykbaer geduld

zette hy zich aen het werk; gedurende meer dan veertig jaren arbeidde hy aen de voltrekking van het voorgestelde plan met eene standvastigheid, die onze bewondering moet opwekken. Schepenbrieven, charters, handvesten van allen aerd, werden ontplooid, doorzocht en uitgepluisd. Als de bie, vroeg hy voedsel aen alle bloemen, en even als zy, kreeg hy eenen schoonen voorraed van bouwstoffen. Doch thans was de taek begonnen maer niet geëindigd. Dit aenzienlyk getal aenteekeningen moest in orde gebracht, gerangschikt, bewerkt worden. En deze onaengename arbeid schrikte onzen sekretaris niet af; na veel moeite en zwoegen kwam die verzameling van handschriften tot stand, welke wy beschouwen als een der belangrykste in hare soort.

Het eerste voortbrengsel van onzen Stads-sekretaris, waervan wy zullen gewagen, is zeer klein in vorm; men gevoelt dat de schryver zyne krachten heeft willen beproeven. Het is eene schets; een ontwerp van een grooter werk, als men wil eene bladvulling, doch die buitengewoone opzoekingen moet hebben gekost; wy bedoelen zyne aenteekeningen op het werkje getiteld: *Senatus populique Antverpiensis Nobilitas*, *sive septem tribus Patriciae Antverpienses.*

Waerschynlyk zyn onze lezers met dit boekje bekend, waerin de geleerde J.B. Christyn de namen der antwerpsche magistraten opgeeft. Edoch, welke opzoekingen Christyn tot het opstellen der *Septem tribus* heeft ondernomen, van Valckenisse toont maer al te wel, dat de schryver niet de helft der noodige inlichtingen bezat; geene enkele lyst is volledig; gapingen komen er langs alle kanten in voor; gapingen welke men des te meer moet betreuren, daer zy dikwerf persoonen betreffen, die eene gewichtige rol in de jaerboeken onzer stad hebben vervuld.

Van Valckenisse besloot deze naemlyst aen te vullen. Zyn vaste wil schrikte niet terug voor de moeijelykheid eener taek, in het belang onzer plaetselyke geschiedenis ondernomen. Door zyne zorgen wordt Christyns werk als herschapen; en om slechts één voorbeeld onder talryke aen te duiden, zullen wy enkel getuigen, dat de lyst der schouteeten van Antwerpen, tusschen de jaren 1143 en 1431, die in het oorspronkelyke werk slechts uit twaelf namen bestond, door de navorschingen van onzen sekretaris tot het getal van vyf-en-dertig is gestegen.

Zoo met de Schouteeten, zoo met de Ammans, Burgemeesters en Schepenfamiliën: Van Valckenisse volgt van stap tot stap den weg door Christyn afgebakend, vermeerdert, verandert, verbetert het werk tot het punt, dat het eindelyk nagenoeg het voorkomen van een geheel verkrygt, waeraen de latere schryvers niet veel zullen moeten byvoegen(1).

Hoe verdienstelyk dit voortbrengsel reeds zy, het was slechts de voorbode van een gewichtiger en uitgebreider, dat over hetzelfde onderwerp zou worden ondernomen. Onze sekretaris wilde de geschiedenis van Antwerpen in haer geheel voorstellen: zyne geboortestad was hem te lief, dan dat hy, die de rykste bouwstoffen in handen had, geen prachtigere gedenkzuil aen haer verleden zou hebben opgericht.

Gent, de stad van Artevelde en Keizer Karel, toont de *Noblesse de Flandre* van l'Espinoy; Luik bezit den *Recueil héraldique* zyner Burgemeesters; Valckenisse ontwierp, op eene breedere schael, zyne schoone verhandeling: *Noblesse et autres familles patriciennes et considérables de la ville d'Anvers et marquisat du St-Empire*(1).

(1) Het exemplaer der *Septem Tribus* met de aenteekeningen van Valckenisse berust thans op de stedelyke bibliotheek van Antwerpen, en draegt het N° 9933 van den cataloog. Het werd aen onze Boekery geschonken door den heer A. van Aerden. Wy hebben eenige der aenteekeningen van Valckenisse in onze verhandeling over *Jan van Boendale* gedrukt.

(1) Dit handschrift in 3 deelen in-fol. werd, ten jare 1855, aen de stedelyke bibliotheek van Antwerpen geschonken door Mev. Bogaerts-Torfs. Ofschoon dit werk eenen franschen titel draegt, zyn de stukken welke het bevat, in het vlaemsch en in het fransch opgesteld.

Om met kennis van zaken over het belang en het nut van van Valckenisse's werk te kunnen oordeelen, zyn wy verplicht eenen oogslag op de stoffe zelve te werpen, welke er in behandeld wordt. In de middeleeuwen, wanneer de gemeentevryheid in haren vollen glans, in al hare macht en grootheid bestond, wanneer elke stad der Nederlanden, om zoo te zeggen, haer eigen leven leefde; wanneer zy hare eigene, uitgezonderde en wel afgeteekende voorrechten en gebruiken bezat, was der magistratuer eene macht in handen gegeven, waervan wy ons, in onze eeuw van *centralisatie*, moeijelyk een denkbeeld kunnen vormen.

De Schepenbank was de ware en wettelyke vertegenwoordigster der gansche gemeente; aen hare zorgen en vaderlandsliefde waren de duerbaerste belangen, het bewaken onzer dikwyls duergekochte privilegiën, toevertrouwd. ‘De bemoeijingen van schepenen, zeggen de heeren Mertens en Torfs in hunne geschiedenis van Antwerpen[(2)], omvatteden alle regterlyke en bestierlyke zaken. De Schepenbank had in eersten aenleg kennis en beregt over al de poorters en ingezetenen der Stad en der Vryheid, mitsgaders over de buitenlieden en derzelver goederen, die aldaer zouden komen aengehouden te worden, en zy vonniste niet alleen in civiele en criminele zaken, maer ook in misdaden van gekwetste majesteit.’

Het belang der magistratuer stond dus noodzakelyk in verband met het belang der plaets, welke zy vertegenwoordigde. De Schepenbank van Antwerpen, de stad die, van zeer vroege tyden, aen het hoofd der Brabandsche gemeentens was verheven, en in de XIVe, XVe en XVIe eeuw eenen weêrgaloozen naem, door haren alomvattenden

(2) D.I. bl. 203.

handel en onvergelykbare kunstschool bekwam, zal buiten twyfel een ontzag inboezemen, in evenredigheid met de groote belangen, welke aen hare zorg waren toevertrouwd.

En inderdaed, onze magistraten, my mogen het vry verkonden, waren meestal mannen van geest en talent; de daden van menig hunner behooren tot de algemeene geschiedenis. De namen van Wouter van Zeebroeck, der gebroeders Van der Voirt, van Antoon van Stralen, Jacob van Wezembeeck, der gebroeders Dellafaille, van Philips Marnix van St-Aldegonde, vervullen menige droevige bladzyde onzer jaerboeken, terwyl degene van Lancelot van Ursel, Melchior Schetz, Nikolaes Rockox, Robrecht Tucher, Hendrik van Halmale, dier ware beschermeren van wetenschap en kunst, met eenen luister zyn omringd, die over de verwoestingen des tyds zal zegevieren.

De geschiedenis der magistratuer was dus innig met die onzer stad verbonden; ook was van Valckenisse overtuigd dat men onmogelyk over de gebeurtenissen eenig oordeel kon vellen, zonder eene voorafgaende goede kennis met de personnaedjens te hebben gemaekt, die deze gebeurtenisen hebben bewerkt. De geschiedenis bestaet toch uit geene enkele beschryving van daedzaken; zy vergt leven en beweging; in de kennis der oorzaek van alle gebeurtenis zoekt zy de grondsteenen harer lessen voor de toekomst.

Van Valckenisse nam een heerlyk, een weerdig besluit: hy wist dat om de levensbeschryving eens mans op te stellen, men eerst zynen oorsprong moet kennen; de daden zyner bloedverwanten onderzoeken. Wy zegden het reeds, zoo menig onverstaenbaer feit, komt klaer en eenvoudig voor, wanneer men de byzonderheden kent die met 's menschen bestaen zyn verbonden; zoo menig feit dat onmogelyk scheen, wordt ligt en natuerlyk, wanneer men de draden kent, die de helden doen handelen; de genealogie is, als het ware, de fakkel die eenig licht op dit verborgene gedeelte der geschiedenis moet spreiden.

Van Valckenisse sloeg dan de hand aen het opstellen der stamboomen van al de magistraten die, sedert de vroegste tyden, te Antwerpen eenig ambt hebben bekleed; het breede veld der geschiedkundige nasporingen was geopend; een veld zoo ryk als moeijelyk om betreden.

De taek was nieuw, de grond nog frisch, nog onbeploegd. Vóór Valckenisse had zich, om zoo te zeggen, nog niemand met het onderwerp bezig gehouden; en de enkele bydragen die, tot op dit tydstip, waren verschenen, waren dikwerf zoo onvolledig als onbeduidend.

Doch hierdoor zelf dat het onderwerp nieuw was, bezat het eene dubbele aentrekkelykheid. Hoe aengenaem, hoe verrukkend een veld te doorkruissen dat nog weinigen hebben betreden; vruchten te oogsten, waer anderen zelfs geene planten hebben ontwaerd! Van Valckenisse zette zich met verdubbelden moed aen het vervullen zyner taek. Onophoudend aen het werk, waren weldra de stamboomen onzer burggraven, schouteeten, ammans, burgemeesters en schepenen opgesteld; de wapenschilden en zegels onzer voornaemste schepenfamiliën vergaderd; dry boekdeelen in folio bevatten de vrucht der navorschingen van onzen sekretaris, dry boekdeelen, die immer als een monument van kennis en geduld zullen worden aenzien.

De geest verstomt by het beschouwen van dergelyken arbeid; doch wat bovenal onze aendacht verdient, is de zorg, waermede de stamboomen onzer oude geslachten zyn opgesteld, byzonder diergenen, welke in de XIIe, XIIIe en XIVe eeuw hebben bestaen. Men ziet dat onze sekretaris tot eenen hoogen graed in de kennis der antwerpsche oudheden was gestegen; met de middeleeuwen was hy zoo bekend, dat hy schynt te hebben geleefd met de mannen, wier daden hy beschryft; zyne

getuigenis over zaken van dit tydstip, is dus van het grootste gewicht; des te meer daer Valckenisse, volgens zyne eigene woorden, al zyne gezegden door oorspronkelyke stukken staefde; des te meer, daer wy twyfelen, dat ooit eenig ander schryver dit deel onzer geschiedenis, met dezelfde schrandere nauwgezetheid heeft doorgrond.

(*Wordt voortgezet.*)

P. GÉNARD.

Kunst- en letternieuws.

Verschenen: *De Volksvriend.* Almanak uitgegeven door de maetschappy *Van Maerlants zonen.* De HH. P. Van Ham, Hilgers, Godfr. Abrahams en Ed. van Ryswyck verraden aenleg. Alhoewel men in hunne bydragen den jeugdigen ouderdom der schryvers ontdekt, bewyzen zy dat deze laetsten met studie en volherding, tot nuttige medewerkers aen het nationael letterkundig gebouw zullen kunnen optreden.

By het doorloopen der stukken, is er een dat ons byzonder heeft getroffen: het is de hulde, die de zeventienjarige Edward van Ryswyck aen de nagedachtenis zyns vaders wydt; wy ontleenen aen dit stukje de volgende verzen:

> ‘Ik durf my ook in 't strydperk wagen,
> Op een zachten, lossen toon;
> Geen kransen, lauw'ren zal ik vragen:
> 'k Wil enkel zyn uw waerde zoon!
> Ik weet wat gy hier hadt te vreezen,
> Doch dichtkunst zy alleen geëerd!
> Uw voorbeeld zal myn leidraed wezen,
> Want voorgedaen is nageleerd!’

Zoon van THEODOOR VAN RYSWYCK, wy vatten u by het woord! Zoon eens mans dien wy allen hebben bemind, en wiens te vroege dood wy allen hebben betreurd en nog betreuren, wees welkom in het vlaemsche kamp! Tracht uwen vader in kunst te evenaren! Doch overweeg dat, om hierin te gelukken, onophoudende studiën worden gevorderd. Gy draegt een schoonen naem; gy hebt dus eene groote verantwoordelykheid! Het vlaemsche volk, dat de werken uws vaders met zooveel vreugde heeft ontvangen, zal de uwe aen de zyne meten. Maek dat zy er zich weerdig naest toonen. Daerom, wy herhalen het u, studeer met vlyt; dat geen drift tot schryven u vervoere; bewerk uwe stukken wel, vooraleer zy het licht zien; en dan, wanneer gy door onophoudende vlyt uwe lier gansch zult machtig zyn, treed dan vry op in 't openbaer, en, als uw vader, beheersch het hert des Vlamings; wees de tolk zyner vreugde, de tolk zyner smert. Als Theodoor zal het nakroost u dankbaer wezen.

JOHAN VAN ROTTERDAM.

's Gravensteen te Gent.

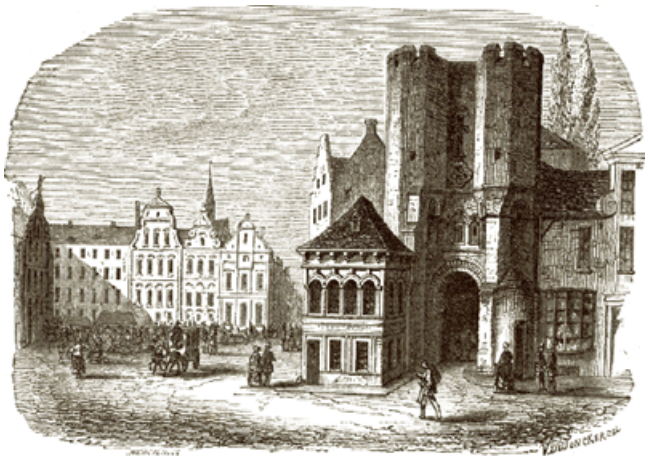

Onder de talryke merkweerdige gebouwen welke de hoofdstad van Vlaenderen aen den reiziger toont, moet men vooreerst het oude slot noemen, dat onder den naem van '*s Gravensteen* zoo vermaerd is geworden.

Niet alleen als woonplaets onzer eerste vorsten, maer tevens als een der weinige overblyfsels der vroegere krygskunde, verdient het onze opmerkzaemheid. De heer A.G.B. Schayes getuigt in zyne *Histoire de l'Architecture en Belgique* dat er in ons vaderland, in zynen oorspronkelyken vorm, geen enkel der talryke feodale kasteelen meer bestaet van de X^{e} en XIe eeuw, zoo als het kasteel der graven van Leuven, op het einde der IXe of in het begin der volgende eeuw opgericht; doch, voegt de geleerde schryver er by, er zyn van twee belangryke kasteelen der XIIe eeuw nog genoegzame overblyfsels voor handen om een goed gedacht van onze huis-krygsbouwkunde op dit tydstip te schenken: het kasteel gekend onder den naem van *'s Gravensteen*, te Gent, en het kasteel van Aeth[(1)].

'S Gravensteen werd, zoo men zegt, ten jare 867, door graef Baudewyn-met-den-Yzeren-Arm gesticht, en ten jare 942 door keizer Otho hersteld en vergroot. De poort en de torens zyn het werk van graef Filips van Elzas, welke dit gedeelte van het Steen ten jare 1180 deed herbouwen; een opschrift in eenen steen boven de ingangspoort gesneden, heeft ons de gedachtenis van dit heuglyk feit bewaerd:

Anno
D*om*ini m.c.
lxxx: Philipp*us* Comes
Flandrie et Viromandie
Filius Theoderici
Comitis et Cibilie
Fecit hanc
Portam.

Gewoon verblyf der vlaemsche Graven te Gent, werd het steen, in de XIVe eeuw, door deze vorsten verlaten. Van 1419 tot 1778, werd een deel van dit gebouw tot vergaderplaets voor den Raed van Vlaenderen ingeruimd, terwyl een ander gedeelte tot gevangenis en tot zetelplaets van het Feodael Hof werd gebezigd. Eindelyk ten

(1) 2^{e} uitgave, D. I, bl. 387.

jare 1779 verkocht, zag men achtervolgens verscheidene fabrieken in het oude slot tot stand komen[1].

Gelyk hy thans nog bestaet, vertoont de gevel van *'s Gravensteen* eene poort, aen welker zyden zich twee achtkantige torens verheffen, in romaenschen styl gebouwd. ‘Langs de buitenzyde der poort, die eene groote diepte heeft, en met een rond gewelf is bedekt, zegt de heer

(1) ALP. WAUTERS, *Dêliees de la Belgique.*

Schayes, ontwaert men in de zymuren, verscheidene kleine rondboogvormige vensters die thans zyn toegemetseld. Er bestaet ook nog een deel der buitenmuren, van middelmatige steenlagen, zoo als de poort, en met weinig vooruitspringende halfronde torens bezet. De toren uitgenomen, zyn de gebouwen van het slot gansch afgebroken, en sedert het einde der vorige eeuw door hedendaegsche wooningen vervangen geworden.'

P. SCHATS.

Galery van Nederduitsche dichters en prozaschryvers.

I. Willem Bilderdyk.
(*Vervolg. Zie bl.* 175.)

Alhoewel Bilderdyk aen geene menschelyke kennis vreemd was, zyn er nogthans dry vakken waerin hy de hoogste beroemdheid verwierf: de poëzy, de geschiedenis en de taelkunde.

In de geschiedenis en oudheden legde hy zich vooral op de middeleeuwen toe, en gaf soms voor het leenheerschappelyk tydvak zulke juiste ophelderingen, dat men in hem een byzonder goed oordeel en eenen spitsvinnigen geest moet erkennen.

In de spraekkunde, bewees hem de kennis der oostersche talen en der europische tongvallen onmetelyke diensten, maer niettemin was hy gewoon de oorspronkelyke tael des volks te raedplegen en er zyne meeningen naer te schikken. Hier nogthans mag men de hardnekkigheid en vasthoudendheid van Bilderdyk om zyn stelsel te doen zegepralen niet pryzen, dewyl hy zich in lange en hardnekkige twisten wikkelde met de geleerdste zyner tydgenooten; maer het gezag van het vernuft is zoo indrukwekkend, dat, zoo wy zyne gebreken niet betwisten, wy toch verbaesd blyven voor de diepzinnigheid zyner gedachten, de nauwkeurigheid zyner redeneringen en de stoutheid zyner uitdrukkingen, die zich overal met het schitterend deksel der schoonste poëzy bekleeden.

De dichtkunst, ziedaer de echte roem van Bilderdyk. Geen vak, dat hy niet met zulke verhevenheid heeft aengeroerd dat men er heden den rykdom niet meer van begrypt zonder toepasselyke en voorbereidende studiën. 'Niet, zoo als hoogleeraer David het staende houdt, dat zyne tael duister zy, of dat hy opzettelyk woorden gebruike, welke thans verouderd zyn, gelyk men er zoo veel vindt by Hooft en Huigens die, zonder ophelderingen, bykans niet meer te lezen zyn. Neen, de moeijelykheid, welke Bilderdyk in zyne voornaemste werken vertoont, komt grootendeels voort uit de verbazende geleerdheid des schryvers, uit de verhevenheid en de afgetrokkenheid der onderwerpen die hy behandelt, en uit zyne oneindige kunst van met de tael te doen wat er nooit iemand mêe gedaen had. Wenken op de oudheid, toepassingen der geschiedenis, voorbeelden uit de heidensche fabelleer, verwyzingen naer de oudere en nieuwere aerdrykskunde, spreuken van grieksche en romeinsche dichters, zinspelingen op wysgeerige stelsels van vroegeren en lateren dag, ontleening van denkbeelden uit allerlei kunsten en wetenschappen: zie daer wat men gedurig aentreft in de groote stukken en dichtwerken van Bilderdyk.'

ERRATA. - Bladz. 174. Bilderdyk werd geboren in 1750; lees: 1756.

By deze eerste moeijelykheid voegt zich eene andere die voortspruit uit de natuer en den aerd der onderwerpen die Bilderdyk by voorkeur behandelt. Het is niet alleen in de ode, in het epos en de beschryvende poëzy dat deze zwarigheid voor den dichter een spel is, 'maer het is vooral in zyne wysgeerige gedichten, zoo als de te

voren gemelde hoogleeraer opmerkt, dat Bilderdyk's vernuft boven alles uitschittert. Daer vertoont zich zyn genie in al zyne oorspronkelykheid; daer verheft hy zich op de vleugelen der poëzy tot eene hoogte die zelden, misschien nooit, door eenigen dichter bereikt is geworden; daer voert hy den lezer, die hem verstaen en gevoelen kan, in zynen geestdrift mêe; daer verspreidt hy schoonheden die zoodanig bekoren en innemen, dat men weldra in andere dichters geen behagen meer kan scheppen.' (Dit is toch wel wat overdreven).

Naer het voorgaende te oordeelen, moet men bekennen dat, zoo Bilderdyk de grootste dichter van Nederland is, hy ook als de grootste letterkundige reus der XIXe eeuw voorkomt, - daerom ook zouden wy hem geenen lof genoeg kunnen toezwaeijen. De heer David zegt nog, van dezen beroemden schryver sprekende: 'Welke lezer wordt soms het spoor niet byster en verliest niet den zamenhang en de eenheid uit het oog, wanneer de dichter hem zonder voorbereiding tot hooge bespiegelingen of in schitterende epizoden meêsleept die, meesterlyk genoeg, uit het onderwerp zelf ontwikkeld zyn en daermeê verbonden blyven, doch waer de leiddraed te zoek raekt voor alwie aen de tael der poëzy en hare stoute afwykingen van de gewoone rede niet gewend is? Ik zeg de tael der poëzy, maer deze is nog gansch onderscheiden in de werken van Bilderdyk, en levert eene derde moeijelykheid op voor den onervaren lezer. Waer andere dichters eene reeks van verzen toe behoeven, dat zegt hy in één; by hem is niets overbodig; wat met enkele aendacht by het uitgedrukte kan verstaen worden, blyft dikwyls weg, de woorden krygen, uit de plaets die zy in het vers bekleeden, eene bepaelde beteekenis of eene byzondere klem; allerlei kunstgrepen weet hy aen te wenden om de levendigheid der voordragt te vermeerderen, om de gedachten op te luiste-

ren, om de beelden treffend te maken: en altyd plooit en gehoorzaemt de tael, en zonder dat hare wetten verwrikt of geschonden worden, neemt zy vormen aen welke men vergeefs by andere schryvers zoeken zou.'

Nu wy deze aenmerkingen gedaen hebben, zou men ons kunnen vragen in hoe verre de loftuitingen zich regtveerdigen die wy den bataefschen zanger toegewezen hebben. Welke werken hebben byzonder de verrukking zyner medeburgers verwekt? Hoe heeft hy verdiend op den eersten rang geplaetst te worden onder de beoefenaers der Muzen?

Om deze vragen te beantwoorden, zouden wy den dichter moeten volgen in zyne schitterende loopbaen, de honderd vyftig deelen zyner werken doorbladeren en ons inwyden in eene menigte van kennissen, die byna voor éénen geest onvatbaer zyn. Ervareneren dan wy zullen in deze reusachtige onderneming slagen. Wy voor ons, wy houden ons tevreden met te toonen hoe de man eenen vorm aen zyne droomeryen gegeven heeft en met slechts byzonder de meesterstukken te doen kennen, die de geheimzinnige stem der poëzy hem ingegeven heeft. Het zyn de fraeiste, stevigste en verhevenste van Bilderdyk's dichtstukken waer wy ons oordeel willen over stryken.

De ligte dichtstukjes van den vaderlandschen zanger, ô, zie daer eene echte woordenmuziek. Wat er ons het meest ontroert, is eene bekoorlyke melodie. De ooren zyn er door een zoetluidend gemurmel, door trillende en ryke rymen gestreeld. Alles is zoo volmaekt in het vers dat wy het niet durven besteken deze werkjes te ontleden, aen de inboezeming des oogenbliks, aen eenen vergankelyken droom verschuldigd. Geen vak is door Bilderdyk verzuimd gebleven. Men vindt by hem de boertigste stukjes, gelyk de verhevenste uitboezemingen, het bytende en luimige hekelschrift, gelyk de hoogdravende dithyrambe, het innige en naïeve vertelsel, gelyk de wonderbare ballade, de scherts, gelyk de treurende stroof. Maer wat men overal ontmoet, is het hert. Het hert van Bilderdyk is in zyne schriften teenemael blootgelegd, en eindelyk, deze onuitputbare myn van berymde schatten is met aendoenlyke koepletten gemengd, die men inademt als het leverkruid in eenen ruiker van roozen.

Wat nu gezegd over de zangen van langeren adem, over die dichtwerken, vol van eene zachte en troostende wysbegeerte? Hier nog niets dat niet verheven zy. Alles by Bilderdyk is groot; de wederwaerdigheden zyner fortuin gelyk zyn litterarische roem, zyne gebreken gelyk zyne verdiensten; na dat hy alle de eerbetuigingen genoten had waer een zoo verlichte geest aenspraek mogt op maken, zag hy zich soms met den hongerdood bedreigd, te midden zyner vrienden en bewonderaers. Dikwerf moesten de ingevingen der Muzen hem ter hulpe snellen, om hem aen het wreedste uiteinde los te rukken.

Op het ziekbed gespykerd gedurende zyne jeugd, ontbraken hem de zoetste vertroostingen in de mannelyke jaren. Beurtelings zag hy zyne kinderen, zyne gade, zyne kunstvriendin, Mev. de Lannoy, ten grave dalen.

Door de fortuin in zyne innigste gevoelens geslagen, zocht Bilderdyk in de poëzy eene verligting in het onheil, en het was steeds voor hem eene bron van heil en geluk zich op de vleugelen der poëzy te verheffen en in hoogere sferen degenen te gaen terugvinden wier afsterven hy beweende, met hen zich te onderhouden en zich te verheugen in hunne onsterfelykheid. Om zulke aendoeningen te begrypen, zyn er geene praktische kennissen der oudheid noodig; zy zouden in de zamenstelling van zulke gedichten niet te pas komen. Hier moet alles oorspronkelyk, alles door den zanger uitgevonden wezen. De *Geestenwareld*, ziedaer het werk dat Bilderdyk opvatte, toen de dood de beroemde de Lannoy, de Rambouillet van Holland, aen zyne zyde had weggerukt. Welk onderwerp? welk opschrift? De

geestenwareld..... Hetgeen hier den dichter moet geleiden, is gewis de aenblik niet der aerdsche goederen. Neen, hy zal zyne oogen hooger wenden en, in de ernstige bespiegeling van verhevenere dingen, zal hy de stof putten van een onderwerp dat hy met eene weêrgalooze behendigheid zal samenvoegen. Hy wendt zich slechts tot degenen die hem kunnen begrypen, die gewoon zyn te denken en de waerheid en wysheid te zoeken.

Zie hier den loop van dit stuk, dat een der schoonste parels is aen de letterkundige kroon van Bilderdyk:

De dichter bewyst dat het geestendom de wereld omringt en zich met onze ziel vermengt. - Onze ziel is boven het stof verheven en moet de waerheid zoeken. - De wil, die haer regeert, bezit eene ingeschapene drift, die haer zegt dat de waerheid haer ryk is en dat er wezens bestaen die haer begrypen. Deze wezens zyn de engelen. De mensch zou in het bezit van de voorrechten dezer reine geesten gebleven zyn, hadde zyn wil zich niet aen zyne zinnen verslaefd. - Van dan af werd de mensch tot den dood veroordeeld. - Maer de dood verlost de ziel van hare kluisters, verheft ze tot de waerheid en vereenigt ze met de engelen. - Nogthans van het tegenwoordige leven af blyven de engelen niet vreemd aen de menschen; ons lot is hun bekend en zy weenen over ons ongeluk. - Wie zyn pelgrimstogt in het aerdsche ballingschap voltrokken heeft, vergeet zyne overblyvende vrienden niet. - De banden van vriendschap en maegschap kan men nooit verbryzelen. - Is het geene kinderachtigheid te gelooven dat de geesten zich met het menschdom bemoeijen, dat er eene betrekking bestaet tusschen hemel en aerde? - Neen, het heelal maekt maer één uit. - Om de overeenkomst der uitverkorenen en der aerdsche bewooners te beseffen, is het menschelyk vernuft onbekwaem. - Maer de mensch bezit buiten zyne stoffelyke zintuigen een innig zintuig, dat hem de over-

tuiging van hun bestaen geeft. - De engelen zyn dus voor den mensch geschapen. - De dichter heeft het ondervonden: hy is in den geest Mev. de Lannoy te gemoet getreden. - Zy heeft hem de gevaren voorspeld, die hy loopen zal en niet afkeeren kan. - Zoo anderen hetzelfde geluk smaken willen, dat zy de dichtkunst aenroepen; zy is een magtige bystand in deze verhevene verlangens. - Het was in eene zachte verrukking dat, onder het onheil neêrgebogen, de geesten den dichter opnamen, ten hemel voerden en hem den gelukkigen staet deden aenschouwen der afgestorvenen.

Ziedaer het gedicht van Bilderdyk. ‘Welke rykdom van gedachten! roept een uitlegger van dit stuk uit, welke verscheidenheid in de behandeling van een onderwerp, dat slechts van eene zyde aenschouwelyk is! De dichter verliest zich niet in metaphysische bespiegelingen; hy weet alles te verbeelden; het diepzinnigste zelf weet hy door treffende gelykenissen op te helderen en verstaen baer te maken.’ De poëzy is er verheven, krachtig en gespierd, zielroerende schoonheden ontleenen nog eenen byzonderen glans uit de volmaektheid van den vorm, en de tael, welker kracht, rykdom en buigzaemheid Bilderdyk alleen heeft gevat, bezit eene zoetluidende bevalligheid.

Hetzelfde vernuft straelt door in het *Waarachtig Goed.* Het onderwerp is zoo afgetrokken, zoo uitgebreid niet als dat der *Geestenwareld*; maer de schoonheden zyn er niet min verheven. Hier nogmaels is alles ryk in gedachten, en de gevoelens zyn er met kracht en nauwkeurigheid uitgedrukt. Al de wetenschappen worden aenroepen om de gedachten op te helderen en ze treffender voor te dragen, en de kleinste byzonderheden groeijen in belang onder den glans der poëzy. Gansch het stuk kan men als de ontwikkeling aenschouwen van den volgenden grondregel: op deze aerde vindt de mensch het geluk niet dat zyn hert moge verzadigen. Dit geluk is in een ander leven te zoek.

De *Ziekte der geleerden* werd byna door dezelfde ingevingen opgevat als de *Geestenwareld.* De dood had Bilderdyk zyn gansch kroost ontrukt, hy had zyne kinderen teederlyk lief. Deze opvolgende verliezen hadden de tranen in het hert des ouderlings opgehoopt. Van de wereld en het leven eenen tegenzin hebbende, zocht hy by de muzen nieuwe vertroostingen en baerde het mooiste zyner meesterstukken. Hy gaf het in het licht ten gunste der ongelukkige inwooners van Leyden, die, ten gevolge der ontploffing van een schip, met buskruid geladen, onmetelyke schade hadden geleden.

De *Ziekte der geleerden* is een leerdicht in eenen wysgeerigen trant voorgedragen. Bilderdyk heeft er zich zelven overtroffen, en kon het anders? Hy maelt er zich zelfs af en vertelt zyn eigen leven; zyn hert loopt er teenemael over; zyn onstuimige levensloop ontrolt er zich in prachtige tafereelen; hy beschryft den kommer en de zorgen, die de geleerden tot zich trekken, zoekt er de oorzaek, den oorsprong, de ontwikkeling en de hachelyke gevolgen van, en wyst eindelyk de middelen van verzachting, troost en genezing aen. Deze hulpmiddelen, wier heilzame kracht hy ondervonden heeft, past hy ten laetste in het algemeen toe.

Een onderwerp, dat tot eene breede ontwikkeling zoo weinig gepast schynt, heeft den schryver stof opgeleverd voor zes zangen, allen even ryk in dichterlyke schoonheden. Zou hier onze bewondering niet opgewekt wezen, zoo men gadeslaet dat Bilderdyk niet éénen voorganger in dit vak ontmoet, noch in de oude, noch in de nieuwere letterkunde?

De menigvuldige navolgingen van Bilderdyk onderscheiden zich niet minder dan zyne oorspronkelyke gewrochten, onder welke wy op verre na al de meesterstukken niet hebben opgenoemd. Zoo men misschien de stukjes uitzondert, die hy aen Anacréon ontleende en in de handen des vertalers hunne naïviteit en luim verlieren,

moeten de overzettingen van Bilderdyk, of liever zyne vrye navolgingen, niet voor de oorspronkelyke gedichten onderdoen. Wil men er het bewys van, dat men het *Buitenleven* leze, volgens Delille's *Homme des champs.* Nogthans verschillen de meeningen van Bilderdyk en Delille teenemael, zoo dat de nederlandsche dichter geene rekening houdt der heerschende gedachten des franschen schryvers, en meermalen hem uitdrukkingen leent die deze had dienen gehad te hebben, ware hy in zyne grondstelsels standvastig geweest.

Bilderdyk toont zich niet meer achterhoudend in zyne vertaling van Pope's gedicht: *de Mensch.* Maer wie zou het hier durven wederleggen? Bilderdyk's schrift is weêr een meesterstuk. Deze wyze van handelen jegens vreemde schryvers hitste de woede aen van zyne staetkundige vyanden, en van dan af vonden zyne gewrochten geene genade meer in de oogen zyner lasteraers.

Omtrent dezen tyd, begon Bilderdyk voor het tooneel werkzaem te zyn, maer het kabael belette meestendeels de vertooning zyner werken. Het publiek, tegen den schryver aengedreven, handelde misschien door eenen ingeschapen drift en gevoelde de zwakheid des dichters in dit vak. Bilderdyk's ongetoomde verrukking verdoofde inderdaed, zoodra hy de dramatische lier aenroerde.

De wel gegoede stand, dien Lodewyk Napoleon onzen dichter ten zynen hove gemaekt had, liet dezen toe het bestek op te vatten van een groot episch gedicht: *De ondergang der eerste wareld.* De spoedige aftogt des konings en de bittere spotterny waermede zyne benyders hem vervolgden, verhinderden de voltrekking dezer grootsche onderneming. Toen hy de vyf eerste zangen van zyn gewrocht in het licht gaf en de lezers door de verhevenheid zyner tael in bewondering opvoerde, dan viel men zyne politieke meeningen aen, die hy, volgens men voorgaf, bloot lag in de redekavelingen der eerste kinderen van het menschdom. Te oordeelen naer de voltooide zangen en het werk van

Bilderdyk's vriend, den geleerden Da Costa, die de zamenstelling, den loop en de ontknooping van het afgebroken Epos uitlegde, mogen wy bevestigen dat, zoo de Hollanders iets aen Engeland, Italië of Duitschland te benyden hebben, zy hunne eigene ondankbaerheid moeten beschuldigen jegens eenen der doorluchtigste zonen van het vaderland. Hadden zy zyne vlugt te midden der geheimnisvolle nevelen der poëzy niet belemmerd, zoo hadden de zanger van Ionië en de zwaen van Mantua, in de XIXe eeuw, eenen weerdigen medestrever van hunnen onsterfelyken roem ontmoet.

Wy houden stil. De vlugtige blik dien wy op Bilderdyk geslagen hebben, zal genoegzaem bewyzen dat hy de grootste van Nederland's dichteren is. Zoo het waer is, dat men de nationaliteit van een volk in zynen godsdienst, zyne poëzy, zyne tael, zyne overleveringen en gedenkstukken moet zoeken, zal men bekennen dat Bilderdyk, met een fyn oordeel begaefd, alles gebruikte wat noodig was om de vaderlandsche gevoelens te ontsteken, die de geest des tyds by zyne medeburgers verslapt had. Niemand zal durven loochenen dat hy hierdoor aen Holland eenen grooten dienst bewees; maer het is ook eene stellige zaek, dat men uit de gewrochten des dichters meer vrucht zou kunnen trekken, dan men het tot heden gedaen heeft: wanneer het volk, minder geestdriftig voor de gedachten en zaken uit den vreemde overgebracht, meer prys zal leeren hechten aen eigen grootheid, aen eigen roem, dan zal men by Bilderdyk eene onuitputbare bron van onbekende schatten vinden.

Leuven, juny 1856.

LAMB. JOS. DE METS.

Victor Gaillard.

> *Woorden uitgesproken door den heer* C.P. SERRURE, *rector der hoogeschool van Gent*, *op het graf van Victor Gaillard*, *te Mariakerken*, *den* 10^{den} *september* 1856.

De man wiens stoffelyk overschot wy hier aen de aerde teruggeven, was slechs één-en-dertig jaer oud! - Één-en-dertig jaren! Het is te jong om uit dit leven te scheiden! Te jong om aen de wetenschappen, die hy met zulk goed gevolg beoefende; te jong om aen de vrienden, die hy overal op zynen weg ontmoette; te jong om aen zyne kinderen, die hy zoo vurig beminde, en die geheel hun verlies nog niet kunnen beseffen, ontrukt te worden. - Doch God, die alles voor het beste schikt, weet waerom Hy zynen dienaer tot hem heeft geroepen; - en aen ons valt er tegen de besluiten des Allerhoogsten niets in te brengen!

Elders, en te bekwamer stede, zullen de talryke diensten, welke Gaillard aen de oudheidkunde en aen de vaderlandsche geschiedenis heeft bewezen, zal al het goede, al het nuttige dat hy in zynen werkzamen, maer al te korten levensloop verricht heeft, opgesomd en naer waerde geschat worden. - Het zy hier aen my slechts geoorloofd eenige tranen te storten op het graf van iemand, die my reeds, toen hy nauwelyks twaelf jaren oud was, door zynen vader werd voorgesteld en aenbevolen; van iemand, dien ik later onder myne yverigste leerlingen telde; van iemand by wien sedert, de betrekkingen, die tusschen den meester en den leerling bestonden, in eenen duerzamen vriendschapsband overgingen. - Ik ontving van u, Gaillard, de edelste belooning, welke aen ons, die met het onderwys gelast zyn, kan te beurt vallen! -

Victor Gaillard, als eenig kind van eenen vader, die zelf de kunsten en wetenschappen hoog wist te schatten, scheen in zyne jeugd, en later nog, bestemd

om alle wereldlyk heil te genieten. Alles lachte hem tegen! Tot eenen stand behoorende, die hem toeliet de letteren zelf te beoefenen, en deze by anderen aen te moedigen; eene inborst bezittende die hem door een ieder deed beminnen en hoogachten; van de noodige bekwaemheid voorzien om alle slach van ambten met eer te vervullen; door den echt aen eene teêrgeliefde gade verbonden, en door den hemel met vyf kinderen bezegend, scheen er voor Gaillard niets meer te wenschen over. Zyn weg was geheel met bloemen bestrooid! - Doch helaes! wat is er hier op aerde ooit bestendig?

Weldra ondermynde langzamerhand eene kwynende ziekte zyne zwakke gezondheid, en dan werd, op het onverwachtst, zyne jeugdige wederhelft van zyne zyde, en aen de omhelzingen harer kinderen weggerukt. Al het vorig geluk was dus in eens verdwenen!

Maer te midden van al die rampen vond Gaillard nog altyd troost, nog altyd hoop op Hooger; want hoe hard de slagen ook vielen, berustte hy met gelatenheid op den wille Gods en zegende hy de hand, die hem zulke beproevingen toezond. Hem schoot altyd moed over om den Almogenden te loven en te danken, en hy zag zyn naderend einde met betrouwen te gemoet. Zoo lang zyne krachten het hem toelieten, bleef hy even yverig als voren, om werken van liefdadigheid te verrichten; en reeds door de toenemende kwael aen zynen ziekstoel gebonden, voud hy nog middel om de noodlydenden almoesen en vertroosting te doen toekomen; - en dan ook nog was hy, als vroeger, bereid om aen de zynen diensten te bewyzen, die men alleen van eenen vriend kan verwachten.

Gaillard, gy die in den vollen bloei des levens eene wereld verlaet, waer gy nooit vyanden hebt gehad; gy die in ons midden als een christen hebt geleefd; gy

die hier, in dagen van ongeloof en twyfel, een edel voorbeeld van betrouwen en onderwerping hebt gegeven, ontvang daer boven, in een eeuwig leven, het loon uwer deugden! -

Geslachtboom der Scipiones.

Het huis Scipio was voorwaer een der doorluchtigste, welke zich te Rome bevonden; deszelfs oorsprong vangt aen met de eerste tyden van Rome zelf; ten minste treft men reeds leden van dezen stam als consuls aen, korts na de vrymaking van het Roomsche volk; zulks zou dan zeker niet gebeurd zyn hadde dit huis tot dan toe nog in de vergetelheid der lagere volksklassen verkeerd. Eens tot de hoogste ambten van het gemeenebest verheven, klommen de Scipiones altyd in roem; hun gezag werd uitermate groot in de hoofdstad der wereld, tot zoo verre dat het volk niet aerzelde den jongen Afrikaner, lang voor de jaren tot het consulaetschap vereischt, met dit zoo gewichtig ambt te bekleeden, tot zoo verre ook dat in eenen tak deze roemvolle vereering als het ware van den vader tot den zoon werd overgezet. Dan, dit zelfde huis beviel eene buitengemeene bestemming. De twist wie van Rome of Carthago de meesterschap over de wereld zou hebben, had eenen aenvang genomen; reeds was het alsof Romulus' geslacht voor Didoos afstammelingen zou gaen onderdoen; het voorzichtig beleid van Annibal, die aen het hoofd van Carthagoos benden stond, had den vyand schrikkelyke wonden toegebracht; te vergeefs deed zich Publius Scipio drymael op, om den loop des overwinnaers te stuiten; drymael moest hy voor de kunde zyns tegenstrevers wyken, en eindelyk ging hy met zynen broeder Cnaeus het wankelende fortuin van Rome in Spanje staven. Hier waerlyk legde dit broederenpaer een beleid aen den dag, welk der moederstad van Italië weerdig was; maer hun geluk duerde niet lang: beiden vielen korts na elkander voor het welzyn des vaderlands; Rome echter bleef den Carthaginier altyd als eene prooi, welke hem niet scheen te kunnen ontsnappen: eindelyk deed de jonge zoon van bovengemelden Publius het volk zien dat Carthago slechts op eigen bodem konde verlamd worden; hierop wierd hy naer Afrika gezonden; Annibal, naer huis geroepen om het bedreigde vaderland te beschutten, waegde den slag by Zama. Maer de magt van Carthago ontving er eene dusdanige krook dat zy sedert die ramp niet eens meer met voordeel ten velde trad; later werd die hoogmoedige koopstad zelve door eenen aengenomen kleinzoon van dezen eersten Afrikaner in puin gelegd en als het ware uit den lyst der aenzienlyke steden geschrabt. Ware het ons toegelaten, wy zouden hier nog zeggen hoe de goede man Publius Nasica, ook een Scipio, de kuiperyen van eenen Gracchus verydelde; wy zouden doen zien wat man Metellus Scipio was, die zulk eene groote rol op de laetste jaren van het Roomsche gemeenebest heeft gespeeld; maer wy willen niet dat er voor ons gewrocht eene al te groote plaets in dit tydschrift ingeruimd worde, en gaen met eens tot den beloofden geslachtboom over.

1. Cnaeus, de eerste van de Scipiones welke ons in 't gemoet komt; hy wordt opgegeven als grootvader van Lucius, consul in den jare 494 sedert de stichting van Rome; hy won

2. Lucius, vader van gemelden consul en denkelyk ook van P. Cornelius Scipio Asina, zoo als wy later zullen zien.

3. Lucius, in de *Fasti Capitolini* aengeteekend als volgt: L. Cornelius L.F. Cn. n. Scipio. Hy had twee zonen, Cnaeus en Publius; wy zullen trachten te bewyzen dat hy ook vader van zekeren Lucius was. Wy gaen eerst voort met het nakomelingschap van Cnaeus; dan zullen wy den tak van Publius opgeven; eindelyk zullen wy van gemelden Lucius gewagen.

4. Cnaeus. In de *Fasti Capitolini* wordt hy ten jare 531 in dezer voege vermeld: Cn. Cornelius L.F.L. n. Calvus. Daer alle doorslaende bewyzen ons ontbreken om te betoonen dat hy waerlyk zoon van den voorgaende zy geweest, zullen wy onze toevlucht nemen tot eene reeks gissingen, welke, rypelyk overwogen, misschien als overtuigende zullen aengenomen worden. Dan, daer wy vooral en in alles willen als een ernstige schryver te boek staen, moeten wy hier verklaren, dat wy zulkdanige gissingen nooit voor bewyzen willen doen doorgaen, en ze nimmer, wierden zy van de hand gewezen, hardnekkig zouden verdedigen. Ik geef dezen Cnaeus dan tot zoon aen Lucius van het voorgaende nummer, om de volgende reden: 1° Men zal bekennen dat het zeer mogelyk is geweest dat de zoon veertig jaren na zynen vader hetzelfde ambt van consul hebbe bediend; 2° beiden voeren den bynaem Scipio; zy hooren dus beiden aen hetzelfde huisgezin toe; 3° Cnaeus, als blykt uit de *Fasti*, was zoon van Lucius; 4° zyn grootvader heette ook Lucius, welke, gelyk wy gezien hebben, de voornaem was van den vader van Lucius, aen wie wy Cnaeus tot zoon geven; 5° de twee voorgaende Luciussen waren beiden consuls geweest; hierdoor had hun huisgezin een groot aenzien te Rome verworven. Was dit aenzien niet eene der oorzaken waerom hunne afstammelingen, als het ware, allen met hetzelfde ambt bekleed wierden; en des noods, zullen zy zelven van al hun gezag en vermogen geen gebruik gemaekt hebben om hunnen nakomeling tot het consulaet te doen geraken, en aldus eenen nieuwen luister op hun huisgezin te verspreiden? Hy won

5. Publius, in de *Fasti*, ten jare 562, P. Cornelius

Cn. F.L. n. Scipio Nasica genoemd. Het schynt, dat hy de eerste dien tweeden bynaem Nasica hebbe gevoerd. ‘Scipio, zegt Paterculus[1], kleinzoon van dengene welke door den hoogen Raed (Senatus) de *beste man* was uitgeroepen; kindskindszoon van Cnaeus Scipio, beroemd man, oom van Publius den Afrikaner.’ Dus was de *beste man* zoon van Cnaeus.

Zie hier het bewys dat die *beste man* dezelfde als onze Publius is geweest: ‘De raedslieden geboden aen P. Cornelius Scipio, zoon van Cnaeus en aen... consuls... de offerande op te dragen[2].’ Verder schryft dezelfde Lirius: ‘Daerop zegde de consul... dat, wat hem betreft, hy genoeg eer heeft behaeld, den dag waerop de Raed hem had gezonden om de moeder Idaea te ontvangen, na hem den *besten man* uitgeroepen te hebben[3].’ Nu de consul, in deze twee zinsneden door Livius gemeld, is degene welke in de *Fasti* ten jare 562 staet aengeboekt. Florus bewyst deze afkomelingschap nog klaerder. ‘Zy (de moeder Idaea) werd ontvangen door P. Scipio Nasica, zoon van Cnaeus in Spanje gesneuveld, die door den raed de *beste man* was geoordeeld[4].’ Hy ging in huwelyk met de dochter van den Afrikaner van wien wy later zullen spreken, ‘de oudste (der dochteren van den Afrikaner) was zonder twyfel door haer vader aen P. Scipio Nasica in huwelyk gegeven[5].’ Zy baerde ten minste twee zonen: Publius en Marcus.

6. Publius. In de *Fasti* komt hy tweemael als consul voor, eens ten jare 591, de tweedemael in het jaer 598. Hy wordt er beschreven als volgt: P. Cornelius. P. f. Cn. n. Scipio. Nasica. ‘P. Scipio Nasica, kleinzoon van dien welke de *beste man* door den raed is geoordeeld, oom van dengene, welke tuchtmeester zynde, de overdekte galeryen op het Capitolium deed maken’[6]. Dus was de tuchtmeester zoon van den *besten man.* Hy wordt ten jare 594 in zyn tuchtmeesterschap als volgt in de *Fasti* opgegeven: P. Cornelius P. f. Cn. n. Scipio Nasica. Cicero geeft hem den tweeden bynaem Corculum[7]. ‘Nu... hoe luisterryk is de naem van P. Scipio, Corculum bygenaemd, die *tweemael* consul geweest is.’ Op eene andere plaets zegt de zelfde schryver ook dat Corculum met het tuchtmeesterschap bekleed is geweest.

6. ‘P. Scipio Nasica, Corculum bygenaemd, die tweemael consul geweest is en tuchtmeester, werd voor een goed redenaer aenzien; alsook Marcus anderen zoon van dengene die het heiligdom ontving[1].’ Alles bewyst dat deze Marcus broeder van Corculum was.

1° Zyne plaets onmiddelyk na Corculum; 2° deze woorden: *die het heiligdom ontving*, slagen voorzeker op den *besten man*; dat deze laetste nog meer zonen heeft gehad, blykt uit het woord *alium* in den tekst gebezigd; anders zou de schryver *alterum* gebruikt hebben.

7. Publius, zoon van Corculum. ‘P. Scipi o Nsica.... zoon van dengene welke, tuchtmeester zynde, de overdekte galery op het Kapitool deed maken[2].’ Cicero geeft ons dezelfde inlichtingen: ‘Wy hebben reeds gesproken... van... zyne oudgrootvaders Q. Metellus... P. Scipio die... het Gemeenebest van de overheersching van T. Gracchus verloste. Hoe luisterryk was de naem van zyne

(1) Lib. 2. Cap. 2.
(2) Livius. Lib. 36. Cap. 1.
(3) Lib. 36. Cap. 40.
(4) In epitome, I. 29.
(5) Livius. Lib. 38. Cap. 57.
(6) Paterculus. Lib. 2. Cap. 2.
(7) In Bruto.
(1) Ibidem.
(2) Lib. 2. Cap. 2.

twee overoudgrootvaders niet, den eenen, P. Scipio... Corculum bygenaemd, en den anderen, C. Laelius...[3]' Dus was Publius, die Gracchus om hals bragt, de zoon van Scipio Corculum. Hy voerde ook den naem van Nasica. 'Gracchus is op raed van

P. Scipio Nasica gedood[4].' Hy werd ook spotsgewys Serapio bygenaemd. 'Tydens het consulaet van P. Scipio Nasica, wien den bynaem Serapio al lagchende door Curatius, volksdeken, gegeven werd, en van D. Junius Brutus[5].' Hy was vader van

8. Publius, 'want wy hebben reeds gesproken van zyne grootvaders Scipio en Crassus en van zyne overoudgrootvaders P. Scipio, die het Gemeenebest van de overheersching van T. Gracchus verloste[6].' Cicero had hem een weinig te voren genoemd: 'P. Scipio die in zyn consulaetschap stierf[7].' Hy ging het huwelyk aen met Caecilia, dochter van Metellus Macedonius. Zie lager: *Navorschingen der huisvrouwen van de Scipiones Nasicae.* Hy won

9. Publius. Zie het volgende nummer. Wat zyne echtgenote Licinia betreft, zie *Navorschingen der huisvrouwen*, enz. Hy bragt voort

10. Q. Metellus Pius, van welken Cicero schryft als volgt: 'Scipio, myn ambtgenoot, is, myns dunkens, een treffelyke redenaer. Brutus, gy oordeelt wel, viel ik hem in de rede. Want zyn geslacht schynt uit den wortel zelven der wysheid voortgesproten te zyn. Reeds hebben wy van beide zyne grootvaders Scipio en Crassus gesproken; en van zyne dry oudgrootvaders Q. Metellus, die vier zonen had, P. Scipio, die, hoewel

(3) In Bruto.
(4) Florus in epitome. I. 58.
(5) Id. ibid. I. 55.
(6) Cicero in Bruto.
(7) Id. ibid.

met geen openbaer ambt bekleed zynde, echter het Gemeenebest van de overheersching van Ti. Gracchus verloste; Q. Scaevola den wichelaer, die tevens een vermaerd rechtsgeleerde en een vriendelyk man was. Dan, hoe luisterryk is de naem van twee zyner overoudgrootvaders, van P. Scipio tweemael consul en Corculum bygenaemd en van den allerwyssten Q. Laelius[1].' Deze Scipio werd van zekeren G. Metellus Pius tot zoon aengenomen en voerde derhalve sedert dien tyd den naem van Q. Metellus Pius Scipio. De doorgeleerde Sigonius[2] zoekt den vader van dezen Scipio op.

Na de voorgaende afleiding kan er geen de minste twyfel meer overblyven. Daer er echter zich ettelyken hier omtrent schroomelyk misgist hebben, schynt het ons dienstig 's mans woorden aen te halen. 'Deze Metellus Scipio, zegt hy, was echte zoon van P. Cornelius Scipio Nasica, volgens de getuigenis van Dio (Cassius), die het volgende schryft[3]. Pompeius nam tot ambtgenoot Q. Scipio zyn schoonvader, die, echte zoon van Nasica, door Q. Metelles Pius was aengenomen. Dit alzoo zynde, weet ik niet wat er door het hoofd van een myner vrienden is gevlogen, wanneer hy schreef in het boek *de nominibus Cic. lib. epist. at atticum VI*: deze Metellus weet niet dat zyn oudgrootvader, tuchtmeester is geweest, - waerdoor hy aenduidt Scipio Asiaticus, den zoon van dien welke door Q. Metellus Pius aengenomen werd. De reden myner verwondering is dat er niemand, buiten Dioos uitlegger welken myn vriend volgt, ooit geschreven heeft dat deze Scipio de zoon van Asiaticus zy geweest. Dan, deze Scipio Metellus kan in geener voege de zoon van Asiaticus geweest zyn, maer wel van Nasica, ten eerste om dat dezelfde P. Cornelius Scipio genoemd wordt by Eutropius, by den griekschen uitlegger van Eutropius, Paeanius en P. Scipio in het Epitome van Florus en by Cicero (pro domo), welke laetste zegt: C. Atinius, ten tyde onzer voorvaderen, wydde aen den godsdienst de goederen van Q. Metellus toe, van uwen grootvader, Q. Metellus en P. Servilius en van uwen oudgrootvader, P. Scipio. Edoch de Asiatici hadden Lucius tot voornaem en niet Publius.' Daerna haelt Sigonius de plaets uit Brutus aen, welke wy hierboven hebben neêrgeschreven. De kwartieren welke wy lager zullen opmaken, zullen deze afstamming nog klaerder bewyzen. Deze Quintus Metellus was echtgenoot van Lepida '(Cato) huwde Lepida, die te voren aen Metellus Scipio verloofd zynde, toen ongetrouwd was, vermits de huwelyksbeloften gebroken waren geweest. Echter, eer dit huwelyk aengegaen werd, veranderde Scipio van gedachte en spaerde weshalve geene moeite meer, zoo lang hy met Lepida niet verbonden was[1].

(*Wordt voortgezet.*)

XAV. VEREECKEN.

Kunst- en letternieuws.

Op 10 september 1856 overleed te Gent, in den bloeijenden ouderdom van één-en-dertig jaren, Victor-Lodewyk-Maria Gaillard. Deze dood ontrukte aen Vlaendrens hoofdstad een harer weerdste zonen, aen het vaderland een zyner gewetensvolste geschiedschryvers.

Vriend des overledenen, heeft de heer C.A. Serrure, zoon, eene kroon op het graf van Gaillard neêrgelegd. Eene verhandeling aen schryvers nagedachtenis toegewyd, heeft ons den handel en wandel van den diepbetreurenden man ten volle doen kennen.

(1) Cicero in Bruto.
(2) De nominibus Romanorum, capite: de praenominibus imponendis
(3) Lib. 40.
(1) Pluto in Catone minori.

In breede trekken schildert Serrure ons Gaillard's leven af. Met liefde beschryft hy elke zyner daden; hy toont ons Gaillard zoo als hy was: ware vaderlander, man van kennis, van rein gevoel, van diepe godsdienstige overtuiging.

Om de titels te doen kennen die aen Gaillard de dankbaerheid zyner medeburgeren hebben verzekerd, zouden wy hier Serrure's levensschets gansch moeten overnemen, doch deze taek zou ons te verre leiden; wy zullen derhalve slechts van eenige werken melding maken, welke aen Gaillard eene schoone plaets tusschen de huidige geschiedschryvers hebben ingeruimd.

Gaillard heeft een dertigtal verhandelingen over belangryke punten onzer geschiedenis geschreven; dry echter munten boven allen uit; zyne bekroonde verhandeling over *den Invloed door België op de Vereenigde-Provinciën sedert het jaer* 1555 *tot* 1648 *uitgeoefend;* zyne uitgave over *de Archiven van den Raed van Vlaenderen;* en zyne *Opzoekingen over de munten der graven van Vlaenderen van de vroegste tyden tot aen Lodewyk van Male.*

Deze dry werken worden door den heer Serrure weerdiglyk ontleed; de bekwame student bewyst, met kennis van zaken, al de moeijelykheden aen, welke de schryver had te overwinnen, en ter gelegenheid der uitgave der verhandeling over de *Archiven van den Raed van Vlaenderen,* en den *Invloed welken België op Holland heeft uitgeoefend,* doet hy ons de oorzaek kennen der onverschilligheid waermede het laetste dezer schriften eenigzins werden ontvangen. In dit gedeelte zyner levensschets toont Serrure den geest zeer wel te hebben begrepen die de schryver by het opstellen zyner noticiën heeft bezield. Vriend der waerheid, heeft Gaillard de feiten voorgesteld zoo als ze waren, en nooit een aen vreemden invloed geslachtofferd! Men zou zich deerlyk over de inzichten van onzen geleerde misgrypen, zegt Serrure, indien men dacht dat door het uitgeven van stukken, rakende het berucht gerecht de *Inkwisitie*, hy wapens aen de vyanden van den godsdienst heeft willen geven. Gaillard, integendeel, geloofde dat het ophelderen van historische punten vele overdrevenheid, vele leugenen zou doen vallen, alleenlyk uitgevonden om de Kerk hatelyk te maken. De vrienden onzer nationaliteit zyn den heer Serrure dankbaerheid voor zyne uitgave verschuldigd. Zy is niet alleen eene welverdiende hulde aen de nagedachtenis eens mans, die, zoo als de heer Serrure, vader, zegt, *nooit vyanden heeft gehad,* maer het welsprekende bewys eener vriendschap die zelfs de dood niet heeft verbroken.

JOHAN VAN ROTTERDAM.

St-Rombauts kerk te Mechelen.
(*Zie bl.* 62 *van dezen jaergang.*)

In eene vroegere aflevering,

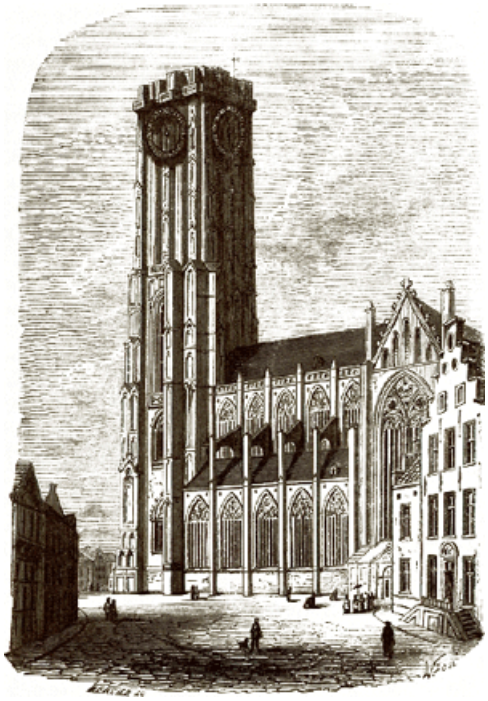

wydden wy eenige woorden aen de nagedachtenis van WOUTER COOLMAN, den te weinig gekenden bouwmeester van den toren der St-Rombautskerk te Mechelen; thans zullen wy eenige regelen over het werk zelf van den uitmuntenden kunstenaer te boek stellen.

Wy zegden het reeds, de toren der St-Rombautskerk, telt, ofschoon onvoltrokken, onder de merkweerdigste gebouwen onzes vaderlands. In 1452 begonnen, werd de eerste steen ervan op 21 mei van gemeld jaer door den communiemeester Jan van Muysen gelegd. Een en zestig jaer daerna, zag men eerst het gewelf gesloten, als blykt uit het opschrift dat wy reeds vroeger hebben aengehaeld.

Sedert dit laetste tydstip werden de werken slechts traegzaem voortgezet, en de onlusten der XVIe eeuw deden de hoop verdwynen, welke men tot dan over de voltooijing der heerlyke schepping mocht koesteren.

Gelyk hy thans bestaet, heeft de toren der St-Rombautskerk eene hoogte van 97 meters 30 centimeters, dus slechts twee derden der hoogte welke hy, volgens eene geloofweerdige overlevering, zou moeten bezitten. In ogivalen styl gebouwd, treft hy den aenschouwer door zyne schoone evenredigheid en nog meer door zyne stoute vormen; de vermaerde bouwmeester VAUBAN noemde den St-Rombautstoren het vyfde wonder der wereld.

Even als haer toren, verdient de St-Rombautskerk onze opmerkzaemheid. De geleerde en door ons meermaels aengehaelde Schayes getuigt dat ‘weinige tempels in België zulk een ontzagwekkend en schilderachtig voorkomen bezitten als onze metropolitane, wier groote en schoone vormen zich met al hunne pracht en majesteit te midden van het oude en met hooge boomen beplante kerkhof vertoonen. De freiten, van den besten styl, werpen hunne lichte en stoute bogen rondom de kerk waervan de daken met fraeije leuningen zyn versierd.’

De binnenzyde des tempels is der buitenzyde weerdig; in bezit eener aenzienlyke hoogte, biedt zy eene heerlyke perspectief. De gewelven des choors werden in 1451 gesloten; die der groote beuken in 1487; de sakristy werd in 1830 by den ouden tempel gevoegd. Talryke meesterwerken welke de metropolitane opluisteren, geven op nieuw een bewys van den kunstzin die ten allen tyde onze landgenooten heeft bezield.

De St-Rombautskerk, welke sedert eeuwen in bezit was van den titel van collegiale, werd in 1559, by het oprichten der nieuwe nederlandsche bisdommen, tot den rang van metropolitane verheven. De kardinael Perrenot van Granvelle was haer eerste aertsbisschop. Onder zyne opvolgeren, die hunnen laetsten woon in den prachtigen tempel verkozen, telt men de aertsbisschoppen Joannes Hauchinus, Matthias Hovius, Jacobus Boonen, Andreas Cruesen, Joannes van Wachtendonck, Alphonsus de Berges, Humbertus-Guilielmus à Precipiano, Thomas-Philippus cardinael van Elzas, en eindelyk den Prins de Méan, op 15 january 1831 overleden. Prachtige grafzuilen ter nagedachtenis dezer kerkoversten opgericht, versieren het choor en de beuken der kerk[1].

P. SCHATS.

(1) Onder de gedenkteekens die de St-Rombautskerk thans bevat, en het meest de opmerkzaemheid opwekken, moet men de tombe der dry *Berthouders*, heeren van Mechelen, vermelden. Beklagensweerdig is het echter, dat de oorspronkelyke grafstede is verdwenen.

Andries-Eugeen van Valckenisse.
(*Vervolg en slot, zie bl.* 177.)

VALCKENISSE[1].

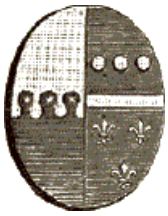

GERARDI.

WESEMBEEK.

VAN DER VOIRT.

(1) Het veld van Valckenisse's schild is van *goud.*

VAN BUEREN.

De studie der geslachtkunde is nauw met die der plaetselyke geschiedenis verbonden. De groote opzoekingen, welke Valckenisse tot het verveerdigen zyner stamboomen had ondernomen, hadden hem een aenzienlyk getal aenteekeningen over de antwerpsche gebeurtenissen verschaft. Daerenboven had, over ettelyke jaren, zyn vader Philips, zich ook met dergelyke nasporingen bezig gehouden, en een ryke voorraed van bouwstoffen was uit beider gewetensvollen arbeid voortgesproten. Andries van Valckenisse nam voor, al deze aenteekeningen volgens chronologische orde te rangschikken, en ze, by wyze van *Annales* of jaerboeken, te vereenigen. Dit plan werd ten uitvoer gebracht: zes boekdeelen in-folio bevatten dit nieuwe voortbrengsel van onzen sekretaris; beginnende met het jaer 260, worden zy tot op het einde der XVIIe eeuw, dat is tot het jaer 1698, voortgezet[(1)].

Gelyk alle werken die tot grondstof van latere schriften moeten dienen, zyn de *Annales* van Valckenisse zeer eenvoudig van opstel; ook zou het ons niet verwonderen, dat menige oppervlakkige beschouwer de verzameling van onzen sekretaris wellicht met geringe opmerkzaemheid is voorbygegaen. En inderdaed, zy onderscheiden zich geenszins door de hoedanigheden van den styl; het zyn eenvoudige aenteekeningen, bondige aenduidingen der bronnen, waeraen de schryver heeft geput; doch men beschouwe het nut dat Valckenisse door zynen arbeid heeft gesticht: vóor hem had men nog zeer weinig over het onderwerp geschreven; ootmoedig man, arbeidde hy wederom voor het nageslacht; hy vereenigde de steenen voor een prachtig gebouw; slechts de bouwmeester ontbrak om het gevaerte ten hemel te doen stygen.

Grooten lof zullen wy van de *Annales* van Valckenisse niet maken; het beste bewys hunner voortreffelykheid bestaet hierin, dat Papebrochius zich van het werk onzes sekretaris heeft bediend in het opstellen zyner zoo geprezene *Annales*

(1) Het handschrift van Valckenisse berust thans op de koninklyke bibliotheek te Brussel. De cataloog bevat desaengaende de volgende aenteekening:
‘5934. Annales rerum Antverpiensium ab anno 260 (*Potius* 650).

	ad.	a.	1199	Tom.	1	fol.
idem	1200		1399	Id.	2	idem
idem	1400		1499	Id.	3	idem
idem	1500		1599	Id.	4	idem
idem	1600		1698	Id.	5	idem

Idem supplementum, 1666-1673.

Verdussen.’

Antverpienses. ‘Post tres pensionarios, NYS, DE MOYE atque EDELHEER, zegt Papebrochius, nominandi gratanter mihi sunt, illis dignitate et officio proximi secretarii, quorum ultimus D. PETRUS GOOS, eo munere functus annis XXX, et nuper vita, XII jan. M.CC.VII, semper fuit paratus ex Registris publicis mihi transcribendum curare, quidquid inde ad rem meam faciens suggerebant praelaudatae Synopses. *Subsidio sane is magno fuit*, *aeque ac eius in officio*

eodem decessores, PHILIPPUS *et* ANDREAS EUGENIUS VALCKENISSE, *qui summatim notaverunt*, *quas longa publicorum scriptorum tractatio suggerabat memorias*; *quasque deinde in ordinem redigens* ANDREAS, *ex ipsis et ex vetustioribus Rotulis*, *seculo XV coeptis successive scribi*, *composuit vernacula nostra lingua quamdam* Civitatis Antverpiensis Historiam, *quam eius filius iunior* PHILIPPUS, *huius Urbis Senator*, *utendam mihi praebuit; nec non quidquid aliud*, *inter copiosa patris atque avi manuscripta*, *reperire potuit*, *huc spectare visum.*[1]"

In 1697 was Andries van Valckenisse reeds den zeventigjarigen ouderdom genaderd, en nog was de werkzucht die onzen stadssekretaris van zyne jeugd af bezielde, in zyne ziel niet uitgedoofd. Het scheen dat onze ambtenaer nieuwe kracht en nieuwen moed ontving, telkens hy geroepen werd om zyne geliefde vaderstad diensten te bewyzen.

Wy hebben, in den loop dezer verhandeling, meermaels getoond dat van Valckenisse de grondsteenen heeft gelegd van het gebouw dat door latere studiën aen onze stedelyke geschiedenis zou worden opgericht; het uitgestrekte werk waermede hy in 1697 werd gelast, strekt tot nieuw bewys van ons gezegde.

In den loop der XVIIe eeuw nam het bestuer der Cathedrale van Antwerpen een weerdig besluit. Volgens een loffelyk en echt christelyk gebruik, dat wy thans met innig leed zien verdwynen, was de vloer dezer kerk samengesteld uit de zerken der godvruchtige persoonen, die hunne laetste wooning in Gods tempel hadden verkozen. Door hunne opschriften bezaten deze grafsteenen, in eenen tyd dat er nog geene ambtelyke doodregisters bestonden, een belang welk eenieder licht kan beseffen; buiten het christelyk geheugen, dat zy in vrienden en magen moesten opwekken, konden zy in menige moeijelyke gedingen, als bewysstukken van afkomst of familiebetrekkingen, ingeroepen worden.

Om dergelyke opschriften van vernietiging te bevryden, achtte het kerkbestuer het zich ten plichte eene getrouwe kopy er van te doen verveerdigen, die ten eeuwigen dage in zyne archieven als een gedenkstuk der vroegere geslachten zou worden bewaerd. Ten einde dezer kopy de weerde der oorspronkelyke stukken te geven, was men genoodzaekt ze door eenen ambtelyken persoon voor echt te doen verklaren. Het magistraet, dat de groote kennissen van Andries van Valckenisse in zaken van geschiedenis en familiebetrekkingen hoogschatte, gelastte den gryzen sekretaris de echtheid der voorgedragene kopyen te bestatigen.

Hoe langdradig en vervelend de hem opgedragen taek mocht wezen, van Valckenisse vervulde ze getrouw. Onder zyn bewaek werden al de grafschriften byeen vergaderd, en, na voorafgaende vergelyking met den oorspronkelyken tekst, een voor een, door onzen stadssekretaris voor echt verklaerd. Omtrent zes honderd bladzyden groot-folio beslaet dit jongste voortbrengsel van Valckenisse; dat der Commissie van opschriften der provincie Antwerpen niet weinig nuttig was, toen zy het op zich nam de volledige verzameling van grafschriften der vroegere cathedrale van Antwerpen[1] in het licht te geven.

Dit werk was het laetste van onzen stadssekretaris. Om de lyst zyner schriften volledig te maken, zouden wy nog van een ander letterkundig voortbrengsel moeten gewagen, dat wy, uit hoofde der stoffe waerover het handelt, tusschen de voorgaenden niet gevoeglyk hebben kunnen opnemen; wy bedoelen zyn Catalogus der stedelyke bibliotheek van Antwerpen.

(1) *Annales Antv. Intr.* p. VI.

(1) Dankbaer voor de door Valckenisse bewezene diensten, achtte de Commissie van grafschriften het zich ten plichte, den naem van Valckenisse te voegen by die van Sweertius, van Heurne, Vrancken en Van der Straelen, geleerden die, even als onze sekretaris, zich door hunne nuttige werken over het onderwerp hebben doen kennen.

Deze verzameling, welke in het begin der XVIIe eeuw door de zorgen van den geleerden deken onzer cathedrale, Aubertus Miraeus, werd opgericht, was, na de dood van haren stichter, weinig bevoordeeld geworden. In den loop van acht en zestig jaren, was zy nauwelyks met twee honderd boekwerken vermeerderd, en de kunstliefde des kanoniks van Halmale en des greffiers Gevartius, door het kapittel der cathedrale en de schepenbank tot bibliothecarissen benoemd, hadden voor het opkomend gesticht geen voorspoediger tydvak kunnen openen.

Van Halmale en Gevartius werden in hunne bediening door den kanonik Arnoldus Eyben en den stadssekretaris van Valckenisse vervangen. Met de hem eigene bedryvigheid, zette onze Andreas zich aen het werk; hy vergat zelf, voor een oogenblik, hoe moeijelyk de lasten van zyn nieuw ambt met de zware plichten zyner bediening by de schepenbank konden vereenigd worden. Getrouw aen het voorbeeld van Miraeus, wien men, in 1609, den eersten cataloog onzer bibliotheek had te danken, werd door van Valckenisse, in 1677, eene nieuwe lyst der boeken opgesteld. De opdracht van dit schrift aen den kanonik Eyben toont genoeg welke iever beide bibliothecarissen in den aenvang voor onze boekery bezielde:

‘Bibliotheca tuis commissa est publica curis,
EYBENI, et curis iungitur illa meis.
Iungantur dextrae: tu sacras dilige Musas,
Et maneant studiis cetera cuncta meis.’

Doch hoe groot deze iever ook mocht wezen, hy moest

weldra verflauwen by de algemeene onverschilligheid, welke, in het tweede deel der XVIIe eeuw, door den verval van handel en kunst, magistraet en bevolking had getroffen. Daerenboven, gelyk wy hooger hebben gezegd, de geestdrift, waermede de titularissen hun nieuw ambt hadden aenveerd, had de zorgen doen over 't hoofd zien, welke hunne hoofdbedieningen dagelyks van hen vergden ‘Sed quid duo viri, zegt Papebrochius[1], propriis officiis occupatissimi, praeter primum in novo officio fervorem optimamque voluntatem, conferre magnopere ad rem promovendam poterant; idque eo tempore, quo tum cetera omnia Reipublicae decora, tum litterarum studia Antverpiae deflorescebant? Res igitur tam praeclare coepta, pene ad nihilum rediit.’ Valckenisse kon echter zich niet gewennen aen het denkbeeld, dat de bibliotheek, onder zyn beheer, teenemael zou vernietigd worden. Op zyn herhaeld aendringen, stond het magistraet hem in 1687 toe, de overblyfsels der stichting van Miraeus, onder zyn bewaek, naer eene der zalen van het stadsraedhuis over te voeren. ‘Tunc autem, zegt nogmaels Papebrochius, die I decembris, ipso curante, qualescumque reliquiae librorum translatae in Curiam sunt, delecta ad eorum custodiam camera, quae a *Peste* nomen habet, quod destinata sit consultationibus publicae contagionis tempore habendis; omine sane non bono, voegt de geleerde Bollandist er by, nec loco accedere volentibus commodo, propter altitudinem.’

Kennen wy thans den man door zyne schriften, wy zullen ook een woord aen zyn karakter, zyne familie en vriendenbetrekkingen wyden.

In den loop dezer verhandeling, hebben wy reeds gelegenheid gehad een deel van schryvers karakter op te helderen. Wy hebben onze hulde toegebracht aen zyne reine inborst, zynen vasten wil, zyne echt godsdienstige overtuiging, zyne vurige liefde voor onze nationale instellingen. Deze overtuiging en deze liefde bleven voortdurend het kenmerk van Valckenisse's huisgezin; wy meldden het hooger, zy maekten, om zoo te zeggen, deel der voorvaderlyke erfenisse. Andries' kroost werd in dezelfde reine gevoelens opgevoed, en weldra mocht onze sekretaris het goede zaed zien bloeijen, dat hy, met milde hand, in het hert zyner kinderen had gestort. Zyn zoon Philips, voor de magistratuer bestemd, werd nog in zyns vaders leven tot de weerdigheid van Schepen van Antwerpen verheven, terwyl hy zyne dochters in de geestelyke orders zag treden of echtverbintenissen aenknoopen met de achtbaerste familiën der stad[2].

(1) *Annales Antverpienses,* t. IV p.. 465. Zie ook MERTENS' *Catalogue de la bibliothèque publique d'Anvers*; p. X.

(2) Acht kinderen waren uit Valckenisse's huwelyk voortgesproten; zie hier hunne namen: 1. Philippus Ignatius, geboren den 3 april 1658, hy werd schepen van Antwerpen ten jare 1695. - 2. Maria-Francisca, geboren den 25 september 1659; zy trad op 1 february 1679 in St-Jacobskerk in den echt met Karel de Martigny, heer van Happigaerde. De getuigen waren de wel ed. heer Bernardus de Salinas, bevelhebber over het kasteel van Antwerpen, en de weled. heer Cornelius Henricus de Minoteau. - 3. Anna Margarita, geboren den 6 july 1661, zy werd ongeschoende Carmelitersse. - 4. Clara Antonia, geboren den 3 february 1663, zy trad in de orde van Carmelus. - 5. Isabella Theresia, geboren den 4 mei 1664; zy stierf den 5 july 1666. - 6. Dymphna Petronilla, geboren den 16 september 1666 en gedoopt in St-Jacobskerk den 19 der zelfde maend; peter: Maximinus Gerardi in naem van den eerw. heer Peeter van Valckenisse, kanonik te Cleef; meter: jonkvrouw Dymphna Leermans. Zy trouwde op 12 july 1693 in de zelfde kerk met Balthazar P.J. Noyts, heer van Homborch; de getuigen waren: Karel de Bisthoven en Hendrik van Bueren. - 7. Maria Philippina, geboren den 16 meert 1668, gedoopt ten huize den 17 der zelfde maend en met kerklyke plechtigheden den 24 mei daeropvolgende; peter: de eerw. heer Philips van Valckenisse, prior der abdy van St-Bernard; meter: Maria van Onchem, beggyn te Brussel; zy trad in den echt op 29 september 1688 met Willem Jan Melchior Pasteel, heer van Wilsele, Putte, enz. - 8. Maria Angelica, geboren en gedoopt den 27 augusti 1669; peter: heer Paschasius Franciscus van den Cruyce, ridder, oud burgemeester van Antwerpen en heer van Aertselaer; meter: de edele vrouwe Maria Angela van Bueren. Zy trouwde in St-Jacobskerk op 27 october 1695 met Frans van Bisthoven; de getuigen waren: Joos Michiels en Philips van Valckenisse, broeder der bruid.

Moeten wy hier byvoegen dat, even als zyn vader, Andries van Valckenisse in zyn huisgezin de reinste vreugde vond? De teederheid zyner gade[(1)], de liefde

(1) By onze weet is tot nu toe de geslachtboom der familie van der Voirt nooit gedrukt geweest; wy ontleenen derhalve aen Valckenisse de volgende inlichtingen over de bloed verwanten zyner echtgenoote:
Willem Molenaer van der Voirt, zoon van Wolfart, trouwde met Ida, dochter van Laurens Volckaerts.

Uit dit huwelyk sproten vier kinderen voort: 1° Wauter Molenaer, van der Voirt trouwde Gertrudis de Bacheler. Begraven in de Minderbroederskerk te Antwerpen. - 2° Peeter van der Voirt, gehuwd met .... van Nispen, van wien straks verder zal gehandeld worden. - 3° Jakob van der Voirt, franciskaen te Antwerpen. - 4° Anna van der Voirt, vrouw van (*Willem*?) Lammensoen, schepen van Antwerpen.
Uit het huwelyk van Peeter van der Voirt met vrouwe van Nispen sproten dry kinderen voort:

A. Nikolaes van der Voirt, getrouwd met Elisabeth Wilmaers, dochter van Jan, bygenaemd den *rooden*; hy stierf ten jare 1389; over zyne afstammelingen straks verder.
B. Geeraerd van der Voirt, priester.
C. Marten van der Voirt, kanonik te Tongeren, alwaer hy stierf en begraven werd.
Nicolaes van der Voirt en Elisabeth Wilmaers lieten de volgende kinderen na: I. Catharina, non ter Luythagen. - II. Meester Nicolaes van der Voirt, van wien straks verder. - III. Margarita getrouwd met Diederik van der Elst, schepen van Antwerpen. - IV. Hendrik van der Voirt, kanonik te Tongeren.
Meester Nicolaes van der Voirt trad in den echt met Elisabeth Kegels; zy wonnen de volgende kinderen:
A. PIETER VAN DER VOIRT, schepen van Antwerpen, door het volk dezer gemeente op 6 mei 1477 onthoofd, werd in de Predikheerenkerk begraven. Hy was in den echt getreden met Maria Smachs, en liet de volgende kinderen na: 1° Mr Peeter van der Voirt, J.U.L. lid van den raed van Braband; hy stierf in 1515 en werd in Ste-Goedelekerk te Brussel begraven. Hy was in den echt getreden geweest 1° met Amelberga van Hove, 2° met Clara van Waelwyck, en liet verscheidene kinderen na. 2° Beatrix van der Voirt, getrouwd met Arnoldus Ruycroch van den Werve. 3° Maria, getrouwd met Jan van Ursel. 4° Jacob van der Voirt, schepen van Antwerpen. Hy trad in den echt 1° met Margarita van Gronsfelt, dochter van Willem, raedsheer te Mechelen. 2° Christina van den Driele. Hy liet verscheidene kinderen na.
B. Geeraerd van der Voirt, jong gestorven.
C. Jan van der Voirt, ongehuwd.
D. Catharina, insgelyks ongehuwd.
E. NICOLAES VAN DER VOIRT, oud-burgemeester en tresorier van Antwerpen; hy werd met zynen broeder Peeter op de groote merkt dezer stad onthoofd. By zyne vrouw Margarita van Heuvele, won hy twee kinderen: a. Machthildis, getrouwd met Adriaen Pot, afstammende van den beroemden Peeter Pot, en schepen van Antwerpen in 1524. b. Mattheus van der Voirt; hy vluchtte naer Luik en veranderde zynen naem in dien van *Leermans.* Hy trad in den echt met Clara van der Deck en stierf in 1490, vader zynde van 1° Pauwel van der Voirt. 2° Maria. 3° Rogier van der Voirt, alias Leermans; deze laetste huwde, in 1530, Catharina van Taterbeeck en verveerdigde zyn testament den 7 Juny 1583. Hy liet de volgende kinderen na:
I. Catharina, gehuwd met Huibrecht Wils II. Paulus. III. Thomas. IV. Mattheus van der Voirt, getrouwd in 1566 met Catharina van der Eeden, weduwe van Denys Schodt, lid van den Breeden Raed te Mechelen; hy stierf in 1605, vader van 1° Adam van der Voirt, getrouwd met Josina van den Cruyce in 1594. Over hunne afstammelingen straks wyder. 2° Catharina Leermans, gehuwd met Lodewyk Lassenot. 3° Clara. 4° Dionys van der Voirt, gezegd Leermans, deken der Collegiale van Lier. 5° Mattheus van der Voirt.
Adam van der Voirt, won ondere andere kinderen: a. Clara, overleden op 13 aug. 1673. b. Josina, vergiftigd gestorven. c. Mattheus van der Voirt, alias Leermans, kanonik der Cathedrale van Antwerpen, op 17 september 1678 overleden. d. Maria, abdisse van Cortenberch, op 2 october 1682 gestorven. e. Eleonora, non te Cortenberch. f. Dionys, St-Michielsheer te Antwerpen. g. Anna, getrouwd met Gabriël van Bueren, raed en Auditeur Z.M. en greffier der stad Antwerpen. Zy stierf op 14 augusty 1688, en was moeder der echtgenoote van Andries Eugeen van Valckenisse, heer van Monchy.

zyner kinderen, de genegenheid zyner bloedverwanten, ouder welke men *Maximinus Gerardi*, prins der *Violieren*, *Bartholomaeus van de Perre*, abt van Moulins, en Peeter van de Perre, kanonik der cathedrale van Antwerpen en later bisschop van Namen, moet rekenen, even als verscheidene andere leden van het huis van Wesembeek, waren zoo vele bronnen van geluk waeraen de ziel onzes sekretaris zich gedurig mocht laven.

Indien het waer is dat de mensch met meer vreugde arbeidt, naermate hy de overtuiging bezit dat de vruchten zyner vlyt naer eisch worden gewaerdeerd, dan moet Valckenisse eene heerlyke loopbaen hebben vervuld. In den ruimen tyd dat hy zyne bediening by de Schepenbank bekleedde, zag hy acht-en-dertig mael de wet vernieuwen, en mannen als Hendrik van de Werve, Gillis Martens, Hendrik van Halmale, Willem Despommereaux, Alexander Goubau, Jan Snyers, J.B. Greyns, Jan Antoon Tucher, Floris van Berchem, Jan Vecquemans, Philips Schoyte, Philips Frans van Varick, J.B. Dellafaille, Peeter Happaert, Steven Cornelis de Hujoel, Philips Rubens, Hendrik Comperis en talryke andere aen het beheer der zaken treden. Met deze talryke magistraten, die voorzeker dikwyls van denkwyze moesten verschillen, wist onze sekretaris niet alleen zich in de beste betrekkingen te houden, maer zich van allendoen hoog te schatten; zelfs zien wy den oud-burgemeester Paschasius Franciscus van de Cruyce, eenen der ieverigste voorstanders der kunst, in 1669, de plaets van peter by den doop van Valckenisse's dochter Maria Angelica vervullen, en door dit openbaer blyk van toegenegenheid zyne volle achting voor onzen sekretaris doen uitschynen.

Gedurig in onderhandeling met kunstenaren en geleerden, was Valckenisse meer dan eens geroepen hun ware diensten te bewyzen. En inderdaed, onze sekretaris was een dier mannen die bestemd schynen om den weg der wetenschappen voor anderen te banen. Met eene wonderbare standvastigheid arbeidde hy zyn gansch leven aen het verzamelen en rangschikken van al de stukken die eenig licht op onze plaetselyke geschiedenis konden werpen; hy arbeidde niet voor zich; hy wist zeer wel, de ootmoedige schryver, dat het hem niet vergund zoude geweest zyn aen zyn werk den noodigen vorm te geven, die van alle letterkundig voortbrengsel wordt vereischt; maer hy dacht aen het nageslacht, en deze gedachte was hem genoeg om alle andere beweegredenen te doen over het hoofd zien. Verre van aen zekere verzamelaers te gelyken, die hunne oudheidkundige schatten met zorg opsluiten, en zich streelen met de belachelyke gedachte dat zy alléén dit of gene belangryke stuk over onze nationale geschiedenis bezitten, deelde Valckenisse met innig genoegen de vruchten zyner vlyt aen vrienden en geleerden mede. Voor al wie zich met de studie onzer nationale oudheden bezig hield, waren zyne bibliotheek en kunstverzameling geopend; en zelfs vond de goede sekretaris er soms vermaek in, het een of ander belangryk werk aen een geacht geschiedkundige ten geschenke te geven. Zoo stond het den stadsrentmeester en kronykschryver Lodewyk van Caukercken[1]

(1) *Cronycke der stad van Antwerpen*, *enz.*, door LOUIS VAN CAUKERCKEN, rentmeester der selve stadt A^{o} 1688-1690; ende tweede tresorier A^{o} 1691-93. Aengehaeld in de *Geschiedenis van Antwerpen* door F.H. MERTENS en K.L. TORFS, bl. 51. Andries van Valckenisse ruilde een deel der antikwiteiten, by de St-Michielskerk ontdekt, tegen een aental penningen uit de verzameling van den graef de Merode, markies van Deynse.

vry, verscheidene zeldzame stukken uit het kabinet van Valckenisse naer zynen huize over te voeren, om er de teekeningen van te laten nemen; zoo verkreeg Papebrochius van onzen stadssekretaris het kostbare handschrift '*Rolle van den quaeden tyt*' dat hem zoo nuttig was tot het opstellen zyner *Annales Antverpienses*; zoo was het den geleerden Bollandist nog vergund, de tallooze aenteekeningen te raedplegen, welke van Valckenisse zelve met zoo veel moeite over onze stad heeft vergaderd. Dan, Papebrochius is Valckenisse voor zyne navolgingsweerdige dienstwilligheid hoogst dankbaer; op de '*Rolle van den quaeden tyt*' schryft de geleerde jesuiet eigenhandig: '*Volumen calamitosi temporis ab anno* 1476 *ad* 1552 *a tunc vivente uno aut pluribus lingua vernacula scriptum*, *et mihi Danieli Papebrochio donatum a Cl. V. Andrea Eugenio van Valckenisse*, *huius urbis secretario*, *et dissecto volumine pro commodiori usu in hanc formam compactum*[1].

(1) In dit handschrift, dat thans den geachten heer Moons-Van der Straelen toehoort, bevindt zich het volgende gedicht, dat er door den advokaet AEgidius Carlomannus Nys werd in geplaetst:

Goede en salige ghedachten op den roocktaback.

Als ic in eenzaemheid myn legen tyd,
Vermaeckelyck, niet sonder vrucht verslyt,
  Zoo zie ick blyken,
(Wyl ick met rust een pypje zit en smook,)
Hoe ick myn leven by een ydlen roock
  Mach vergelyken.

Taback, die dicwils, door uw geestigheyd,
Myn geesten weckt, en myn gedachten leyd
  Tot hooge dingen;
Gy zyt, als ick, uit d'aerde voortgeteeld:
Uw wesen toont my 't levenlooze beeld
  Der stervelingen.

'k Zie, dat gy door het vuer alleen maer leeft,
En denck, dat dit my vast te kennen geeft,
  Dat ick voordesen,
Niet was, noch van my zelven oock niet ben,
Maer dat ick voortquam uit een eeuwig en
  Oneindich wezen.

De roock, noch nauwelycx myn pyp ontvlucht,
Zie ick terstond verteerd in dunne lucht,
  Die stuift daer henen:
Dit seght my, dat al myn geluck en ramp,
En oock myn leven, als een aerdsche damp,
  Haest is verdwenen.

Terwyl gy dan in myne pyp verteert,
Zo' zie ick hoe de roock naer boven keert,
  En 't stof naer d'aerde.
Dit leert my, dat myn lichaem grafwaerts moet,
Terwyl de ziel weêrkeert met snellen spoed
  Tot die haer baerde.

De zwadder, die hier voor myn voeten leyt,
Gebied myn ziel, haer snoode vuylicheyt

Papebrochius was een van Valckenisse's byzondere vrienden; naest den geleerden Bollandist zien wy eenen anderen kloosterling die destyds eenen zekeren naem door zyne latynsche gedichten had verworven, Franciscus Desiderius de Stevin, geboortig van Brussel en miniem te Antwerpen. ‘Onze goede pater, zegt de heer K. Ruelens, in zyn artikel over dezen monik, was, als zyn landgenoot Bochius, een Pindarus voor de gelegenheid. Hy was de noodige zanger by alle openbare en huisselyke feesten-vieringen: inhalingen van bisschoppen, huwelyken van prinsen, nonnenwydingen, jubelfeesten, eerste missen, congregatiefeesten, dit waren de gebeurtenissen voor welke hy liefst zyne lier bespeelde. Dikwyls echter schynt de enkele wellevendheid zyne Muze tot zingen te hebben gestemd, even als de eenige wensch om een dier meesterstukken voort te brengen, waerin Polydorus en Raban Maur hebben uitgemunt.’

Stevin die van Valckenisse onder zyne voornaemste vrienden telde, kon voorzeker niet nalaten den roem van een geslacht te bezingen dat zich onder zoo vele betrekkingen merkweerdig had gemaekt. Door zynen geestdrift vervoerd, stelde hy eene soort van heldendicht op, waerin hy de daden der Valckenissen afschildert(1). Hy verkondigde den lof van Witho van Valckenisse in 1283 gestorven, van Andries van Valckenisse te Brouwershaven in 1426 gedood; van dezes zuster Catharina, vrouwe van Jan van Alckemade; van Philips en Peeter van Valckeniers en van een aental andere mannen en vrouwen, die zich onder den eenen of anderen titel hadden merkweerdig gemaekt. Het dichterlyk voortbrengsel werd onder de vleijendste bewoordingen Andries-Eugeen toegewyd; de opdracht duidt aen, dat Valckenisse op dit tydstip met eene nieuwe weerdigheid was bekleed: die van hoofdman des broederschaps van O.L.V., gezegd *de la Solidad*, in de toenmalige kerk der antwerpsche Minimen gesticht.

Oock uit te braken,
Om zo' gereinicht door de zuivre deught,
Myn zielenschepper, met een eeuwige vreught
Steeds groot te maken.

1704. 15 7ber.

(1) De titel van dit letterkundig voortbrengsel is te merkweerdig om niet in zyn geheel medegedeeld te worden:
‘HIEROTHECA CHARITATIS, inscripta praenobili, et consultissimo domino D. ANDREAE EUGENIO DE VALCKENISSE, perantiqua et equestri apud Zelandos familia oriundo, urbi Antverpiensi a consiliis et secretis, Monchiaci ac Bordeghemii Domino, Bibliothecae publicae curatori, politioris litteraturae studiosissimo, Regiae Confraternitatis D. Virginis a solitudine electo Major-domno, dum Die Jovis Sancto erecta Servatori funebri ara, clavi sepulchri Dominici condecoraretur.
Charitopoli ‘typis Basilicis’ (s.a.) gr. in-fo met platen. Zie verder *Bulletin du Bibliophile Belge*, 2e série, t. I, p. 271.

Wilden wy naest deze boezemvrienden al de persoonen doen kennen, met wie Valckenisse in betrekking stond, dan zouden wy de namen moeten afschryven van al degenen welke, in de XVIIe eeuw, eenigen naem in de kunsten en wetenschappen hebben verworven. Voorstander en beschermer der kunst, trad onze sekretaris in verband met de St-Lucasgilde in een tydstip dat door kunstenaren als Jacob Jordaens, David Teniers, de jonge, Abraham van Diepenbeeck, Gonzales Coques, Simon de Vos, de Quellinen, Gaspar Jacob van Opstal, Lodewyk Willemssens, Hendrik van Minderhout, Abraham Genoels, de beide Gaspar Pedro Verbruggen, Gaspar Bouttats(1) en honderd anderen werd opgeluisterd. Even als zyn vader Philips, werd hy in zeer moeijelyke omstandigheden door de Wet tot commissaris aengesteld(2), en wist hy der antwerpsche vereeniging uitstekende diensten te bewyzen. Ook, toen onze Andreas later tot de weerdigheid van hoofdman der *Violieren* werd verheven, viel hem eene eer te beurt die slechts by uitzondering en als hoogste blyk van erkentenis werd bewezen. Zyn portret werd op last der St-Lucasgilde door den schilder Gaspar Jacob van Opstal uitgevoerd, om ten eeuwigen dage in de vergaderzalen der Akademie te pronken. Dergelyke hulde getuigt, beter dan alle bewoordingen, de achting welke onze sekretaris had verworven; des te meer wanneer men weet dat zy tot dan toe slechts den markies de Caracena, den graef de Monterey, den keurvorst Maximiliaen van Beijeren en de Hoofdmannen van Halmale, Janssens de Huioel, van Hove, Greyns en den prins Maximinus Gerardi, deze uitmuntende beschermers der kunst, was toegebracht(3).

Valckenisse had den ouderdom van 71 jaren bereikt, wanneer hy, by het verlies zyner krachten, gevoelde dat weldra het plechtig uer zou slaen, waerop hy het tydelyke met het eeuwige zou verwisselen. Doch, by deze gedachten, die den mensch immer droef toeschynen, was onzen sekretaris eene vreugde geschonken, die het aen een ieder niet vergund is te genieten. Hy bezat de overtuiging, dat hy zynen langen levensloop weerdiglyk had vervuld. Met liefde had hy al de oogenblikken zyns levens aen het volbrengen zyner plichten toegewyd; zyne ziel had slechts aen twee dryfveêren gehoorzaemd: God en Vaderland.

Doch op den zelfden stond, waerop hy vaerwel zegde aen al wat hem dierbaer was, vergat onze sekretaris zyne schriften niet; aen deze had hy een groot deel

(1) Deze plaetsnyder, prins der *Violieren*, verveerdigde in 1644, eene penteekening voor het album van Andries van Valckenisse.

(2) J.B. Van der Straelen, jaerboek der St-Lucasgilde, bl. 131 en 136.

(3) *Ibid*, bl. 178. Dit portret versiert thans het museum van Antwerpen. (Medegedeeld door onzen geleerden vriend, den heer advokaet Th. Van Lerius.) Ons geacht medelid der provinciale Commissie van Opschriften, de heer Ph. Rombauts, had, van zynen kant, de goedheid ons met den volgenden akt rakende Valkenisse's afbeeldsel bekend te maken:
'Op den 31 augustj 1699. De Dekens van Sinte Lucas Gulde op henne camer vergadert sijnde met dienende ende ouden eedt op de propositie gedaen bij den dienende Deken Henricus Aertsens omme ontslagen te wesen van sijnen dienst ende altijd als oudt Deken ter camere gekent te worden ende subiect te sijn, mits gevende ten behoeve van dese Camere eene recognitie Is geresolueert ende geaccordeert dat den Deken Henricus Aertsens van sijnen dienst alvore sal sijn ontslagen, gelijck hij daervan ontslagen wort mits desen, ende betaelende in contant aen den Deken Penninckmeester Gerardus Thomas, ten profijte van de Camer de somme van drije hondert guldens wisselgelt uijtterlyck te betaelen binnen drij eerstkomen maenden ende daer en bouen alnoch tsijnen cost en last te laeten schilderen *het portret van den heere Secretaris van Valckenisse door den Deken Van Opstal t'gene de Camer aen den seluen heere van Valckenisse sal opdraeghen* en noch sal den Deken Henricus Aertsens tot recreatie van de Camere en Dekens moeten betaelen de somme van thien pond vlaems in handen vā den voors pennnickmeester tegen sondagh eerstcome bouen een halff vierendeel wijn alsnu ter Camere gebrocht, allen dwelck bij den voors Deken Henricus Aertsens is geaccepteert en gelooft te sullen volbrengen Toirconden etc. (Geteekend) Hen.^{s} Aertsens, Mattijs Van Afvijn, Guilielmus Kerricx, Thomas Maes, C. de Cle.'

zyns levens besteed; zy waren de getuigen zyner vlyt en onafgebrokene werkzaemheid. Met vaderlyke toegenegenheid doorbladerde hy die talryke boekdeelen, welke hem zoo menige oogenblikken van ware vreugde hadden geschonken; volledigde menig hunner en legde, met stervende hand, de laetste verbetering aen zyne stamboomen.

Andries Eugeen van Valckenisse overleed te Antwerpen op 12 october 1701, diep betreurd van al wie met hem in betrekking was geweest; zyn stoffelyk overblyfsel werd met plecht te Hemixem in het graf geplaetst, dat ettelyke jaren te voren het lyk zyns vaders had ontvangen.

Wanneer wy, by het eindigen dezer verhandeling, eenen oogslag werpen op de loopbaen, door onzen sekretaris afgelegd, en de talryke werkzaemheden beschouwen, waermede hy dezelve vervulde, dan zyn wy verplicht eene welverdiende hulde aen zyne nagedachtenis toe te wyden.

Valckenisse werd op het einde van het roemryke tydvak geboren, dat wy gewoonlyk met den naem van *Tydvak van Rubens*, bestempelen. Op zyne wieg straelde de glans van de kroon der Scheldestad terug. Van kindsbeen af staet hy in verband met den grootsten van Neêrlands zonen: RUBENS. Onder de leiding zyns schranderen vaders, geniet hy eene schitterende opvoeding; later, wanneer hy in het mannenleven is getreden, wordt hem eene der gewichtigste ambten onzer gemeente toegetrouwd. Man van overtuiging en rein gevoel, treedt hy in betrekking met de voornaemste geleerden zyns tyds; geleerde zelf, stelt hy verscheidene gewetensvolle werken op. Echtgenoot en vader, vindt hy in zyn

huisgezin al de vreugde die de mensch op aerde verlangen mag.

Schitterend! roept men uit, wanneer men zulken levensloop in oogenschouw neemt, en nogthans is er iets bitters aen dit bestaen gehecht. Andries van Valckenisse was ooggetuige van den ondergang zyner dierbare geboortestad. Hy zag een voor een al de sterren verdwynen, die tot dan den hemel van het vaderland hadden opgehelderd. Rubens, van Dyck, Adam van Noort, Jordaens daelden langzaem in den somberen grafkelder neder; hunne navolgers, mannen van geest en talent, wedyverden nog immer om den roem voort te zetten, dien hunne voorzaten aen de antwerpsche school hadden geschonken; doch de bron was uitgedroogd die tot dan de kunst had gelaefd. De sluiting der Schelde had den handel in ons vaderland gedood, en met hem waren rykdom en weelde, die machtige voedsters der kunst, van den vlaemschen bodem geweken. Magistraet, geleerde en waerdeerder der kunst, had Valckenisse alle mogelyke poogingen aengewend om den zinkenden staet van zaken te redden; doch wat waren moed en goede wil, wanneer de eerste vereischten van voorspoed ontbraken, en het hert des volks met wanhoop was vervuld? De Akademie, onder zulke schoone vooruitzichten gesticht, zonk dagelyks meer en meer; de letteren werden meer en meer verwaerloosd; en met afschrik zag men dit tydstip van geestverbystering en wansmaek naderen, dat den naem draegt van XVIIIe eeuw.

Indien het waer is dat het nageslacht slechts die mannen huldigt, wier poogingen met eenen luisterlyken uitslag werden bekroond, dan begrypen wy gemakkelyk de vergetelheid waerin Valckenisse's nagedachtenis, gedurende anderhalve eeuw, bleef verzonken; hy arbeidde in een tydstip dat de schoonste onzer gestichten zag ten gronde gaen, en weinige of geene nieuwe inrichtingen kon tot stand brengen; doch indien de geschiedenis voor doel heeft de waerheid te doen kennen, indien zy dankvol in hare boeken de namen aenteekent van al wie het vaderland heeft bemind, dan zullen de daden van Valckenisse eensdaegs met eerbied worden vermeld, en, schoot deze laetste hoop op erkentenis voor eene welgevulde loopbaen ook te kort, dan bezit onze sekretaris nog immer titels genoeg om tot de nakomelingschap over te gaen: zyne schriften!

P. GÉNARD.

Ik wil nog eenmael zingen!

Ja, ik wil nog eenmael zingen,
Doch van land, noch kunst, noch eer;
'k Kan myn zanglust niet bedwingen,
Al zingt nu geen vogel meer.
't Zoet gevoel dat my doet gloeijen,
Wil in zachte tonnen vloeijen:
Vriendschap biede ik hulde thans.
Welke dichters roem verlangen,
Zy de schoonste myner zangen
Mynen goeden vriende Frans!

Velen zyn myn vrienden, velen.....
Doch zoo menig slechts in schyn,
Wen ook andren, hoe zy 't helen,
Uit belang myn vrienden zyn.
Weinig, weinig zyn de goeden
Die in 't herte een warmte voeden
Rein en mild als zonneglans.....

En geen man mag zich beroemen
Eedler vriend te kunnen noemen
Dan myn weerden makker Frans!

Zyn geen schatten hem geschonken,
't Faelt hem niet aen kunde en geest;
Doch hoevelen daermêe pronken,
Lapper, blyft hy by zyn leest.
Weelde moge in koetsen ryden,
Armoê moog die pracht benyden,
Dwaes is de eeuwge menschendans!
Nyd kan ons geluk niet deeren:
Wat toch zou men meer begeeren
Dan een herte als van myn Frans?

Geen geheimen heeft dat herte
Of ik deel die, zuer en zoet,
Even als ik vreugd en smerte
Overgiet in zyn gemoed.
Wy zyn jong, en mogen blaken
Voor den beker der vermaken: -
Ons om 't hoofd een liefdekrans!
Liefde is 't eenig doel des levens;
Heil wie mint, en heil wie tevens
Een gezel heeft als myn Frans!

Want ook liefde kan bedriegen,
Huichlen zy die men bemint.....
Doch haer zoetste lach moog liegen,
En haer eed vervliege als wind, -
Vriendschap toch duldt geen mistrouwen;
Wys is 't dus zyn heil te bouwen
Op het vast gemoed eens mans
Die zou sterven voor uw leven,
Zoo als ik myn bloed zou geven
Voor myn houwen trouwen Frans!

Rond een doodsbed zag ik magen.
Meer dan vrienden, weenend staen;
Nog was 't lyk niet weggedragen
Of 't herdenken was gedaen!
Zulk een lot mag ik niet vreezen;
Ook met hem kan 't zoo niet wezen:
Nimmer scheidt de dood ons gansch.
Doet my God de laetste blyven,
't Zy om op zyn graf te schryven:
‘Mynen goeden vriende Frans!’

J. DE GEYTER.

Antwerpen, *october* 1856.